LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANTANAS SALYS

RAŠTAI

I

BENDRINĖ KALBA

1979
Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija
Piazza della Pilotta 4
ROMA

THE LITHUANIAN CATHOLIC ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ANTANAS SALYS

COLLECTED WRITINGS

I

STANDARD LITHUANIAN

(Contents pp. XI-XII)
(Introductory Remarks pp. XXI-XXII)

Roma 1979

Redagavo / Edited by
PETRAS JONIKAS

© Sofija Salys, 1979

Spaustuvės išlaidas apmokėjo p. Sofija Salienė, prisidėjus
Lietuvių Fondui ir L. K. M. Akademijai

Spausdino Pontificia Università Gregoriana spaustuvė Romoje

PRATARMĖ

Čia skaitytojams pateikiami prof. Antano Salio kalbos mokslui ir jos praktikai skiriami raštai. Jų daugumoje nagrinėjami lietuvių kalbos klausimai, tik nedidelė likusioji dalis skirta apžvalginiams kitų kalbų dalykams. Persispausdinami periodiniuose ir neperiodiniuose leidiniuose pasirodę raštai, atskirai išleistos monografijos, o vienas kitas straipsnis spausdinamas ir pirmą kartą iš paliktų rankraščių.

Raštai suskirstyti į keturis tomus: I. Bendrinė kalba, II. Tikriniai vardai, III. Įvairūs straipsniai, IV. Lietuvių kalbos tarmės. Tomų eilė, leidėjo pageidavimu, nustatyta daugiau praktiniais sumetimais: pirmaisiais tomais leidžiami tie raštai, kurie gali būti įdomesni ir naudingesni platesniems skaitytojų sluoksniams. Juose lietuvių bendrinės kalbos kultūra besirūpinantieji skaitytojai ras ir šiandien reikalingų paaiškinimų bei patarimų. Ir pats raštų suskirstymas į tomus bei šių į skyrius teturi daugiau sąlyginį praktinį tikslą: tenorima skaitytojams palengvinti apžvelgti įvairiais sumetimais ir įvairiais laikotarpiais rašytų raštų bei straipsnių straipsnelių rinkinį.

Raštai pateikiami tokie, kokie jie buvo išspausdinti arba rankraščiais palikti, tik aiškias spaudos klaidas ištaisius. Prireikus raštų redaktoriaus pateikiamos trumpos pastabos atitinkamoje vietoje[1].

Redaktorius dėkoja Sofijai Salienei ir jos dukteriai dr. Rimai Gaigalienei (Salytei), parūpinusioms šiam raštų rinkiniui reikalingą medžiagą bei raštų fotokopijas, prof. A. Salio svainiui Aleksandrui Vaškeliui, daug prisidėjusiam prie šio leidinio organizavimo ir medžiagos telkimo, Ignui Serapinui už pagalbą kai kuriais techniniais leidinio reikalais, o taip pat ir visiems kitiems, kuo nors prisidėjusiems prie šių raštų ruošimo spaudai.

Petras Jonikas

---

[1] Knygų, leidinių bei raštų pavadinimų, bibliografinių išnašų rašymu ir šiaip viena kita smulkmena redaktoriniame tekste prisiderinama labiau prie leidėjo vartosenos.

TURINYS

Pratarmė VII
Antano Salio gyvenimo ir mokslinės veiklos pagrindiniai bruožai XIII
Introductory Remarks XXI
Bendrieji paaiškinimai XXIV

BENDRESNI STRAIPSNIAI

Kalba ir visuomenė 3
Gimtoji kalba ir mąstymas 6
Mokykla ir kalbos jausmas 13
Kalbos tikslumas ir kitkas 16
Iš naujybinės kalbos praktikos 30
Dėl įstojamųjų lietuvių kalbos egzaminų VDU 33
Lietuvių kalbos reikalas konservatorijoje ir teatre 36

RAŠYBA

Iš Rašības Komisijos darbū 41
Rašybos reformos projektas (kartu su Pr. Skardžium ir J. Talmantu) 46
Naujosios rašybos belaukiant 65
Ties neužkastu rašybos kapu 68
Sutrumpinimai 70
Latvių rašybos klausimas 75
Didžiųjų raidžių rašymas. 75
Lietuvių kalbos rašybos pagrindai. 78
Didžiųjų raidžių rašymas tikriniuose varduose 101

TARTIS IR KIRČIAVIMAS

Kalba ir taryba (ortofonija) 119
Bendrinė vaidybinė ir šnekamoji tartis 121
Priegaidės ir jų tarimas 126
Dvikalbių vaikų tarties taisymas 129

ŽODŽIŲ DARYBA IR KAITYBA

Netaisyklingoji prieveiksmių daryba 137
Moterų pavardinės priesagos 139

POSAKIAI

Vis dėlto: kaip danguje, taip ir žemėje 147
Ir vis dėlto ne taip 152

ŽODYNO IR TERMINOLOGIJOS STRAIPSNIAI

Neologisms in Modern Lithuanian 165
Taisymai 170
Žodžio mada 172
Patyčios ir gėda 174
Mūsų gentivardžiai 176
Keletas fotografijos terminų 189
Kasdieninės kalbos ydos 191
Kortų vardai 195
Žodyno gausinimas ir švarinimas 200
Dar dėl a p j u n g t i 204
Šaldytuvas ir " fryzeris ". 205

TRUMPI PATARIMAI

Klausimų kraitelė 209
Kalbos skiltelė 290

DU ŽODYNĖLIAI

Kalbos patarėjas (kartu su Pr. Skardžium ir L. Dambrausku) 369
Prekybinės korespondencijos žodynėlis (kartu su L. Dargiu) . 455

RODYKLĖS (sudarė I. Serapinas) 485

CONTENTS

Preface vii
Antanas Salys by P. Jonikas xiii
Introductory Remarks xxi
General Explanatory Notes xxiv

ARTICLES ON GENERAL TOPICS

Language and Society 3
The Native Language and Thought Processes 6
The School and Feeling for the Language 13
The Preciseness of Language and Other Matters 16
From Practical Experience with a New Kind of Language . . 30
Concerning the Examination in the Lithuanian Language at the University of Vytautas the Great 33
The Question of Lithuanian in the Conservatory and Theater . 36

ORTHOGRAPHY

From the Work of the Commission on Orthography 41
The Project for Orthographic Reform (coauthored with Pr. Skardžius and J. Talmantas) 46
Awaiting the New Orthography. 65
At the Open Grave of Orthographic Reform 68
Abbreviations 70
The Question of Latvian Orthography. 75
The Writing of Capital Letters 75
The Principles of Lithuanian Orthography 78
The Writing of Capital Letters in Proper Names 101

PRONUNCIATION AND STRESS

Language and Correct Pronunciation 119
Standard Theatrical and Colloquial Pronunciation 121
Correct Pronunciation of Lithuanian Intonations 126
The Correction of the Pronunciation of Bilingual Children . . . 129

WORD FORMATION AND INFLECTION

Anomalous Adverb Formation 137
Feminine Surname Suffixes 139

SENTENCES AND PHRASES

About the Phrase: On Earth as in Heaven 147
It's Still Not Correct 152

LEXICAL AND TERMINOLOGICAL ARTICLES

Neologisms in Modern Lithuanian 165
Corrections 170
Fashions in Vocabulary 172
Jeers and Disgrace 174
Our Kinship Terms 176
Some Photographic Terms 189
The Mistakes of the Everyday Language 191
Names of Playing Cards 195
Enrichment and Purification of the Vocabulary 200
More on " apjungti " 204
Refrigerator and " fryzeris " 205

A BIT OF ADVICE

The Question Basket 209
A Short Column on Language 290

TWO GLOSSARIES

The Linguistic Adviser (with Pr. Skardžius and L. Dambrauskas) 369
A Glossary of Commercial Correspondence (with L. Dargis) . . 455

INDICES 485

ANTANO SALIO GYVENIMO IR MOKSLINĖS VEIKLOS PAGRINDINIAI BRUOŽAI

Antanas Salys gimė 1902 m. liepos 21 d. Rekėtės k., Salantų vls., Kretingos aps. 1912-1915 m. lankė Salantų pradinę mokyklą. Privačiai pasiruošęs, 1918 m. stojo į Telšių gimnaziją, kurią baigė 1923 m. Lietuvos universitete Kaune 1923-1925 m. studijavo lietuvių kalbą ir lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą. Čia klausė Jono Jablonskio, Kazimiero Būgos, Alfredo Senno, Prano (Franz) Brenderio ir kitų paskaitų. Studentaudamas buvo ir K. Būgos ruošiamo lietuvių kalbos žodyno sekretorium. Jono Jablonskio rekomenduotas ir gavęs Švietimo ministerijos stipendiją, 1925-1929 m. Leipzigo universitete, Vokietijoje, studijavo baltistiką, lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą, o taip pat ir slavistiką. Čia jo profesoriai buvo J. Gerulis, R. Trautmannas, K. H. Meyeris, H. Junkeris, J. Hertelis, Heinzė, H. Drieschas ir kiti, o fonetikoje tobulinosi pas E. Sieversą ir 1929 m. rudens semestre pas G. Panconcelli-Calzia. 1929 m. gavo Leipzige daktaro laipsnį už disertaciją *Die žemaitischen Mundarten: I. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets.*

1930-1939 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto docentas (iš pradžių Teologijos-filosofijos fakultete, vėliau Humanitarinių mokslų fakultete), 1940-1944 m. Vilniaus universiteto docentas ir ekstraordinarinis profesorius. 1944-1946 m. dėstė Vokietijoje—Greifswaldo universitete (lietuvių ir rusų kalbas) ir Tübingeno universitete (baltistikos dalykus). 1947-1972 m. profesoriavo JAV — Pensilvanijos universitete docento, ekstraordinarinio ir nuo 1956 m. ordinarinio profesoriaus titulu.

Per savo palyginti netrumpą universitetinio darbo laikotarpį A. Salys žymia dalimi prisidėjo prie lituanistų, baltistų ir kitų kalbininkų paruošimo.

Šalia universitetinio darbo, A. Salys, be kitko, reiškėsi ir kitoje akademinėje, o taip pat ir visuomeninėje kalbinėje veikloje. 1939-1941 m. buvo Lituanistikos instituto (Kaune, Vilniuje, taip pat JAV) lietuvių kalbos skyriaus vedėjas, nuo 1941 m. iki 1944 m. vidurio Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos instituto direktorius ir Vilniaus universiteto senato sekretorius. Daug laiko A.

Salys skyrė ir praktinei kalbinei veiklai, dirbdamas lietuvių bendrinės kalbos kultūros bei puoselėjimo darbą.

Bendradarbiavo įvairiuose kalbiniuose bei šiaip mokslo leidiniuose, kaip *Gimtoji Kalba* (nuolatinis redakcinės komisijos narys), *Archivum Philologicum* (Kaunas), *Athenaeum* (Kaunas), *Tauta ir Žodis*, *Švietimo Darbas*, *Lietuviškoji Enciklopedija*, *Lietuvių Enciklopedija* (nuo I raidės kalbotyros skyriaus redaktorius), *Encyclopaedia Britannica*, *Catholic Encyclopedia*, *Studi Baltici*, *Slavic and East European Journal* (redakcinės komisijos narys), *Publications of the Modern Language Association of America* (1956-1960 m. MLA Rytų Europos kalbų ir literatūrų bibliografijos redaktorius). Priklausė eilei mokslo draugijų : be jau minėto Lituanistikos instituto, Latviešu Filologu Biedrībai (1930-1940 m. narys korespendentas), Lietuvių katalikų mokslo akademijai (Lietuvoje ir Amerikoje), Association of Teachers of Slavic and East European Languages, Modern Language Association, Linguistic Society of America, American Association for the Advancement of Slavic Studies, International Association of Slavists, Académie Internationale Libre des Sciences et des Lettres (Paryžius).

Ir paskutinėmis savo gyvenimo dienomis rūpinosi lietuvių kalbos likimu. Prieš mirtį, be kitko, pareiškė (žodžiai paimti iš teksto dokumentiniam filmui, vaizduojančiam pokalbį su A. Saliu) : " Mano didžiausias troškimas, linkėjimas yra, kad lietuviškoji šeima išlaikytų gyvą senutę mūsų gražią kalbą ir ją perduotų ateinančioms kartoms, kad jaunoji mūsų karta ne tik patriotiškai šoktų, dainuotų, bet ir kalbėtų skambia lietuviška šnekta " [1]. Pažymėjo, kad Lietuvoje pastebėjęs užsidegimo lietuvių kalbos tyrimo darbui, varomam plačia ir šakota vaga.

A. Salys mirė 1972 m. liepos 31 d. Filadelfijoje ; ten ir palaidotas.

A. Salio kalbinę veiklą žymia dalimi nulėmė to laiko gyvenimas, jo aplinkybės. Ypač iš pradžių, trūkstant specialistų, A. Saliui teko dėstyti universitete daugelį dalykų : kalbotyros įvadą, baltų kalbotyros įvadą, lyginamąją indoeuropiečių kalbų gramatiką, lietuvių kalbos dialektologiją, latvių kalbą ir kita ; taip pat nevieną epizodinį kursą (pavyzdžiui, tarties ydas, Vilniaus krašto vietoves). Atvykęs į JAV duonos kąsnio pelnytis, turėjo pereiti į slavistiką ir mokyti rusų ir lenkų kalbų, skaityti rusų kalbos isto-

[1] K. Ostrauskas, *Pokalbis su prof. Antanu Saliu*, žr. *Aidai*, 1974 m., 82 psl. (Toliau sutrumpintai : *Pokalbis*). Plg. *Atsisveikinant prof. Antaną Salį*, žr. *Aidai*, 1972 m., 361 psl.

riją, slavų kalbų lyginamąją gramatiką ir kita ; tačiau teko dėstyti taip pat kiek ir baltistikos (lietuvių, latvių, prūsų kalbas).

Pedagoginis universiteto darbas, kurį A. Salys vis rūpinosi gerai atlikti [2], ir ypač anuometinei visuomenei buvusi labai aktuali kalbinė praktika, kuri, kaip ir pats A. Salys pasisako, jį visą laiką traukė [3], atėmė jam labai daug laiko, kurio jau buvo nelengva nulykyti grynajai teorijai, tiriamojo pobūdžio veikalams.

A. Salio kalbotyriniai principai bei kalbinio darbo metodas paveldėti iš jo mokytojų, ypač K. Būgos ir J. Jablonskio, nors paskui ir savarankiškai prisitaikyti.

A. Salys pasižymėjo plačia erudicija [4] ir reiškėsi keliose kalbotyros srityse.

Jo pagrindinė specialybė buvo lietuvių kalbos tarmėtyra, kuri, kaip ir pats pasisako, daugiausia jį domino [5]. Į ją įsitraukė, K. Būgos paskatintas, jau studentaudamas ir dirbdamas Būgos ruošiamo lietuvių kalbos žodyno sekretorium. Jo prašomas tada A. Salys apėjo žemaičių tarmines ribas tarp dounininkų ir dūnininkų, o paskui taip pat tarp aukštaičių ir žemaičių [6]. Ir jo disertacija iš tarmių srities — nagrinėjanti žemaičių tarmių ploto, jo kitėjimo raidą. Tai pirmas platesnis mokslinis darbas, skirtas šiai sudėtingai ir ligi šiol tebenagrinėjamai problemai, kurios sprendimas faktiškai privalo ir kitų mokslo sričių pagalbos ir kuriai aiškinti kalbininkas čia tegalėjo duoti tik dalinį savo įnašą. A. Salys pirmas paruošė ir pilnesnę viso lietuvių kalbos tarmių ploto apžvalgą — vadovėlį studentams [7]. Tai yra jo universitetinių paskaitų santrauka (išleista rankraščio teisėmis). Nors A. Salys čia rėmėsi tradicine (K. Jauniaus) tarmių klasifikacija, bet jis papildė, patikslino ir detalizavo tarmių suskirstymą, davė ryškesnį ir tikslesnį tarmių vaizdą, kartu paruošdamas ir pirmą lietuvių kalbos tarmių žemėlapį. Remdamasis ypač tikriniais vardais, užrašytais senosiose kronikose bei dokumentuose, jis nustatė, rodos, patikimą kai kurių tarmių izoglosių atsiradimo laiką. Vėliausią savo žodį tarmių skirstymo ir jų aprašo bei raidos požiūriu A. Salys davė *Lietuvių Enciklopedijos* XV tome, kur kritiškai pasisakė ir dėl jaunųjų Lietuvos dialektologų pasiūlytos struktūrinės lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos.

---

[2] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 17-18 psl.

[3] Ten pat, 76 psl.

[4] Plg. ir W. R. Schmalstieg, *A. Salys — profesorius Amerikoje*, žr. *Aidai*, 1972 m., 362 psl.

[5] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 19 psl.

[6] Ten pat, 16 psl.

[7] *Lietuvių kalbos tarmės*, Kaunas 1935; pataisyta ir papildyta laida pasirodė Tübingene 1946 m.

Su A. Salio pagrindine specialybe glaudžiai susijusi fonetika, kuria jis visą laiką domėjosi. Suorganizavo Lietuvos universitete fonetikos laboratoriją, skaitė ten bendrosios ir lietuvių kalbos fonetikos paskaitas, paskelbė straipsnių (daugiausia *Lietuvių Enciklopedijoje*) apie lietuvių kalbos garsus ir priegaides, fonetiką ir rašybą.

A. Salys labai domėjosi lietuvių asmenvardžiais ir vietovardžiais. Tą jo susidomėjimą bus sukėlęs K. Būga, kurio paskaitų jis klausė ir kuris tuo metu rašė savo *Aisčių praeitį vietų vardų šviesoje* [8], tai susiedamas su dėstomuoju kursu [9]. Vietovardžiais, o taip pat ir asmenvardžiais A. Salys plačiai pasirėmė savo disertacijoje, tyrinėdamas žemaičių tarmių ploto ribų raidą bei jo kitėjimą. Nuo to laiko jis neatlaidžiai domėjosi lietuvių bei baltų vardynu. Tam domėjimuisi paskui išorinį paskatą davė ir praktiniai sumetimai, kai Lietuvoje buvo ryžtamasi atlietuvinti istorijos būvyje susvetimintas, ypač suslavintas lietuvių pavardes ir vietovardžius. Tuo tikslu A. Salys dirbo ir kalbos patarėju prie Vidaus reikalų ministerijos sudarytoje pavardžių komisijoje, o taip pat tada atgauto Vilniaus krašto vietovardžių ir pavardžių komisijoje. Ir tam praktiniam reikalui teko gilintis į Lietuvos vietovardžių ir asmenvardžių istoriją, jų kitėjimo bei svetiminimo raidą. Jis davė nemaža gausiais duomenimis paremtų straipsnių apie senuosius Lietuvos vietovardžius ir asmenvardžius daugiausia *Lietuvių Enciklopedijoje*.

Kita A. Salio domėjimosi sritis buvo baltų kiltys bei tautos ir jų kalbos. Ir čia paskata bus buvusi gauta iš K. Būgos. Labiau į šį dalyką įsitraukė, kai jau savo disertacijoje susidūrė su žemaičių plote ar jo pakraščiais gyvenusiomis ir kitomis baltų kiltimis. Toliau gilinosi į šios srities tyrinėjimą ir pateikė istoriniais ir vardyno duomenimis paremtų tų kilčių straipsnių *Lietuvių Enciklopedijoje*. Vienas ar kitas šios srities klausimas bei teiginys dar privalo tolesnių tyrinėjimų.

Anksti A. Salys atkreipė dėmesį ir į leksikografijos bei leksikologijos sritį. Su ja susidūrė dar tebestudentaudamas ir būdamas K. Būgos lietuvių kalbos žodyno sekretorium, teikdamas Būgai ir žodyninės medžiagos. Tačiau didžiausias jo įnašas atiduotas šiuo metu plačiausiam ir geriausiam dvikalbiui (lietuviškai vokiškam) penkiatomiui *Lietuvių rašomosios kalbos žodynui* (*Wörterbuch der litauischen Schriftsprache*, I-V, Heidelberg, 1932-1968) [10].

---

[8] K. BŪGA, *Aisčių praeitis vietų vardų šviesoje*, Kaunas 1924; ir *Rinktiniai raštai*, III t., Vilnius 1961, 728-742 psl.

[9] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 16 psl.

[10] Pirmojo tomo pirmasis sąsiuvinis išėjo 1926 m.

Jį redagavo A. Sennas, M. Niedermannas ir Fr. Brenderis (iš pradžių, dar 1923 m., A. Sennui susitarus su K. Būga)[11], o po Brenderio ir Niedermanno mirties žodynas buvo baigtas A. Senno ir A. Salio, kuris į to žodyno redakciją įėjo nuo II tomo 449 psl. (išspausdinto 1951 m.). Pagal prof. A. Senną, paskutinieji trys žodyno tomai yra vien tik A. Salio ir jo bendradarbiavimo išdava; tik už tikrinių vardų lietuviškųjų lyčių atranką, išspausdintą priedu žodyno gale (481-560 psl.), atsakąs vienas A. Salys[12]. Žodyno rankraštis ir tada buvo redaguojamas A. Senno pagal jo kartu su A. Saliu paruoštą pirmaraštį. Nors medžiagos rinkimu visą laiką daugiausia rūpinosi A. Sennas, bet žymią dalį antraštinių žodžių, žodžių reikšmių bei frazeologinių pavyzdžių tada yra davęs A. Salys. Jis, be to, atrinko žodynui sovietinę lietuviškąją terminiją, taisė bei išmetė iš žodyno netikusias lytis ar posakius ir žodyną kirčiavo (nuo II t. 449 psl.)[13]. A. Salys davė ir lietuviškosios leksikografijos ir terminologijos bei jų raidos apžvalgą, kritiškai vertindamas ir sovietinę lietuviškąją leksikografiją ir terminologiją.

Dirbdamas žodyno darbą, A. Salys pastebėjo, kad ir istorinio pobūdžio (diachroniniuose) lietuvių kalbos žodžių nagrinėjimuose nevienur trūksta istorinės perspektyvos. Sakysime, nors mes ir turime etimologinį E. Fraenkelio žodyną, bet jis esąs su trūkumais, nes neskiriąs senųjų lietuvių kalbos žodžių nuo naujadarų. O tų naujadarų esanti daugybė dabartinėje lietuvių bendrinėje kalboje ir jie esą taip gerai sudaryti, kad net specialistas kalbininkas nepažįstąs, ar tai paveldėtinis žodis, ar naujadaras (kaip, pavyzdžiui, *mokyklà*, J. Jablonskio paleista į apyvartą dar *Aušros* laikais)[14]. Todėl, dar nebaigus minėtojo *Lietuvių rašomosios kalbos žodyno*, A. Salys pasisakė norįs paruošti nors trumpą istorinį lietuvių kalbos žodyną, kiek tai leidžia sąlygos už Lietuvos ribų. Jo paties žodžiais tariant, "Sumanytasis žodynas turėtų būti palydas, kuris rašto žmones suvestų į pažines su dabar jau subrendusia mūsų bendrine kalba"[15]. Tačiau sumanymo įvykdyti jau nebespėjo, nors paliko surinktos medžiagos.

---

[11] Prof. A. Sennas sakosi, kad čia jo bendradarbiavimas su K. Būga prasidėjęs 1923 m. pradžioje. Juodu abu surinkę bendrai vartojamų mokyklinių vadovėlių ir šiaip spaudinių žodžius bei terminus. Pats K. Būga tam reikalui A. Sennui padovanojęs didelį savo žodyninės medžiagos rinkinį; 1924 m. pavasarį jis perdavęs A. Sennui savo alfabetiškai sutvarkytą lietuvišką rankraštį iki raidės U, sveriantį daugiau kaip centnerį (A. MASIONIS, *Dr. Alfredas Sennas*, žr. *Aidai*, 1974 m., 387 psl.).

[12] Ten pat.

[13] *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache*, II ir III tomo prakalbos.

[14] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 20 psl.

[15] *Draugas*, 1962.VIII.11.

Labai daug dėmesio ir laiko A. Salys skyrė praktiniam lietuvių bendrinės kalbos darbui — tos kalbos ugdymui bei norminimui. Pirmą ryškesnį akstiną tam bus gavęs dar Telšių gimnazijos VI klasėje besimokydamas, kur, kaip jis pats prisipažįsta, jam atsivėręs naujas pasaulis. Mat, ligi tol jis tikėjo rašto kalbos autoritetu : viskas, kas parašyta knygoje ir laikraštyje — neginčytina, gera, tik reikia tuo pasinaudoti. Tą " autoritetą " jam sugriovė gimnazijoje atsiradęs naujas lietuvių kalbos mokytojas Matas Uñtulis (1889-1952), pats buvęs J. Jablonskio klausytojas. M. Untulis aiškino, kad " ne viskas, kas knygose parašyta, yra taisyklinga ir gera ; kad reikia žiūrėti gyvosios žmonių kalbos — kaip žmonės kalba ; kad pvz. Jonas Jablonskis lietuvių kalbos taisyklingumą ir vartoseną kaip tik grindžia žmonių kalbos taisyklėmis " [16]. Tada jis ir apsisprendęs kalbotyrą studijuoti.

Universitete A. Salys gavo arčiau susipažinti su J. Jablonskio mokymu, jo pažiūromis į bendrinę kalbą, jos dėsningumo bei norminimo principus. Dar labiau A. Salys įsitraukė į bendrinės kalbos kultūros bei jos ugdymo darbą, kai pati bendrinė kalba atsidūrė prieš įvairius uždavinius, kuriuos staiga iškėlė naujai atkurtos nepriklausomos valstybės kultūros ir civilizacijos gyvenimo raida. Bendrinė kalba turėjo būti ugdoma, puoselėjama, padaryta pajėgi įvairiems to gyvenimo uždaviniams. Kalbininkų pagalba čia buvo reikalinga, jos prašėsi ir visuomeninio bei valstybinio gyvenimo institucijos ir atskiri asmenys. Sekdami apskritai europietine (nors ir ne anglosaksine) tradicija, lietuvių kalbininkai specialistai laikė savo pareiga prie bendrinės kalbos kultūros darbo prisidėti dar ir dėl to, kad nepakankamai pasiruošę įvairūs " kalbos taisytojai " grėsė bendrinės kalbos kultūros darbą suprofanuoti, pačią kalbą nemokšiškai darkydami ir susindami, kaip tai yra ir K. Būga pažymėjęs [17].

Nedidelio šių specialistų būrelio tarpe palyginti didelį ir reikšmingą savo įnašą bendrinės kalbos ugdymui ir norminimui yra davęs A. Salys. Bendrinės kalbos praktikos, jos ugdymo klausimais A. Salys daugiausia yra rašęs bendrinei kalbai skirtame žurnale *Gimtojoje Kalboje* (ėjusioje 1933-1939 m., iš dalies ir 1940-1941 m.), kurios jis buvo ir vienas kūrėjų ir nuolatinis jos redakcijos kolektyvo narys. Daug įtakos turėję bendrinės kalbos vartosenai ypač trumpi jo patarimai įvairiais kalbos praktikos klausimais paskelbti to žurnalo *Klausimų kraitelės* skyriuje, o taip pat ir *Kalbos skiltelėje*, 1938 m. spausdintoje *Lietuvos Aido* dienraštyje.

---

[16] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 15 psl.

[17] Plg. K. Būga, *Kalba ir senovė*, Kaunas 1922, 44, 53, 133, 136 psl. ir *Rinktiniai raštai*, II t., Vilnius 1959, 37, 156, 159 psl.

Nemaža A. Salys yra prisidėjęs prie rašybos klausimų nagrinėjimo, dalyvaudamas įvairiose rašybos bei jos reformų komisijose ir tose komisijose, kartu su kitais kalbininkais, ruošdamas įvairius rašybos ir jos reformų projektus. Tie reformos projektai (į kurių gilesnį sistemingą pagrindimą ir pačios *ad hoc* sudarytos komisijos nekreipė didesnio dėmesio ar tam neturėjo laiko), kaip paprastai esti, vis sutikdavo vienos ar kitos rašybos vartotojų grupės pasipriešinimą; projektai nesusilaukdavo ir administracijos (Švietimo ministerijos) pritarimo.

Ypač ryškius pėdsakus A. Salys yra palikęs terminų ir naujadarų kūryboje. Kilęs iš žodingųjų žemaičių krašto ir turėdamas gyvą ir aštrų kalbos jausmą, A. Salys yra sukūręs nemaža vykusių pagaulių terminų ir naujadarų, kurių daugumas bendrinėje kalboje ir prigijo. Daugiausia terminų jis sukūrė savo specialybės dalykams, ypač fonetikai. Jo sudaryti fonetikos terminai yra, pavyzdžiui, *balsýnas* "vocalism", *priebalsýnas* "consonantism", *prãtaras* "initial glide, Einsatz", *įgarsis* "Eingang, Anglitt", *išgarsis* "Ausgang, Abglitt", *pertrumpì garsaĩ* (trumpesni už trumpuosius), *perilgì garsaĩ* (ilgesni už ilguosius), *jungmẽ* "liaison, Bindung, Anschluss", *garsų̃ pérkaita* "consonant shift, Lautverschiebung", *pilnãgarsis* "polnoglasije". Jis taip pat pasiūlė nemaža ir kitų trūkstamų naujadarinių terminų bei žodžių, kaip *póbūvis* "Beisammensein, Zusammensein", *póžiūris* "Standpunkt", *rankinùkas* "handbag, (Damen)handtasche, Täschchen", *senatìs* "davnost'" (rus., teisės terminas), *staigmenà* "siurprizas" (įtraukta ir į E. Fraenkelio lietuvių kalbos etimologinį žodyną), *tarmėtyra* "Mundart(en)-, Dialektforschung" [18]. Naujadarų jis kūrė ir JAV gyvendamas kai kuriems į to krašto lietuvių kalbą įsigavusiems angliškiesiems skoliniams pasivaduoti, kaip *avižiẽniai* "oatmeal", *javiẽniai* "cereals", *pigmenà* "bargain", *pirkyklà* "shopping center" [19], *prieššalas* "antifreeze", *taršà* "pollution".

Šioje naujadarų kūryboje, kaip ir iš cituotųjų pavyzdžių galima spręsti, A. Salys daugiausia naudojosi lietuvių kalbos sandare vyraujančia žodžių darybos priemone — priesagomis, o reikšmei pasirinkdamas kurią būdingesnę naujadaru reiškiamos sąvokos žymę. Kartais tokią žymę galėjo pakišti ir svetimas žodis, kuriam pakaitalu kurtas naujadaras, kaip kad *staigmenà* (: *staigùs*, plg.

[18] Plg. *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 76-77 psl.

[19] Dar 1938 m. (žr. 321 psl.) A. Salys jau siūlė šį žodį, tik kiek skirtingesne, Lietuvos gyvenimo sąlygoms pritaikyta, "supirkimo punkto" reikšme.

vok. *Überraschung*). Paprastai naujadarams jo imti žodžiai iš gyvosios kalbos, kiek pakeitus bei suspecialinus jų reikšmę (kaip kad neretai darydavo ir J. Jablonskis). Toks yra ir *rankinùkas*, kuris pasiimtas iš jo motinos, šį žodį pavartojusios, kai ji sūnaus rankose pamatė mažą lagaminėlį [20].

A. Salys bendrinės kalbos ugdymo bei norminimo darbą dirbo ir kitais būdais : sudarydamas tikrinių vardų (vietovardžių ir asmenvardžių) norminių lyčių sąrašus, žodynėlius, redaguodamas kai kuriuos veikalus, kirčiuodamas vadovėlių tekstą (*Vargo mokyklai* I-II d.), skaitydamas mokytojams paskaitų, būdamas kalbos patarėju Valstybės taryboje ir kitaip.

Apskritai, Antanas Salys, kurio universitetines paskaitas bei kalbinę veiklą su malonumu prisimena ir šių žodžių autorius, davė ryškų įnašą lietuvių bendrinės kalbos ugdymui ir norminimui, o lietuvių kalbos tyrinėjimo srityje palyginti nemaža nusipelnė dialektologijai, asmenvardžių ir vietovardžių istorijai ir gera dalimi prisidėjo prie jau minėto penkiatomio *Lietuvių rašomosios kalbos žodyno* paruošimo [21].

P. Jonikas

---

[20] *Pokalbis*, žr. *Aidai*, 1974 m., 76 psl.

[21] Apie A. Salio gyvenimą ir darbus plg. dar : K. Ostrauskas, *Pokalbis su prof. Antanu Saliu*, žr. *Aidai*, 1974 m., 14-20, 75-82 psl. ; William R. Schmalstieg, *A. Salys — profesorius Amerikoje*, žr. *Aidai*, 1972 m., 362-363 psl. ; P. Jonikas, *Antano Salio mokslinė veikla*, žr. ten pat, 364-371 psl. ; V. Maciūnas, *Lietuvių kalbai skirtas gyvenimas*, žr. *Draugas*, 1972 m. spalio mėn., 254, 260, 266 nr.

INTRODUCTORY REMARKS

Prof. Antanas (in non-Lithuanian writings — Anton) Salys (1902-1972) was one of the foremost Lithuanian linguists. He studied the Lithuanian language and comparative Indo-European linguistics at the University of Kaunas from 1923 to 1925, and Baltic philology, comparative Indo-European linguistics and Slavic philology in Leipzig (Germany) from 1925 to 1929. Among others, his professors were: J. Jablonskis, K. Būga, G. Gerullis, R. Trautmann, J. Hertel.

Upon completion of his studies with the degree of doctor of philosopy A. Salys taught mainly Lithuanian dialectology, phonetics and the Latvian language at the University of Kaunas (1930-1939) and the University of Vilnius (1940-1944). From 1947 to 1972 he lectured in Slavic and Baltic linguistics at the University of Pennsylvania in Philadelphia.

A. Salys served as the director of the Lithuanian Academy of Sciences' Institute of the Lithuanian Language from 1941 to 1944. He also was a member of the editorial board of several publications, including *Gimtoji Kalba* (The Native Language), *Lietuvių Enciklopedija* (Lithuanian Encyclopedia; Lithuanian language section), *SEEJ*, *PMLA* (bibliography of East European languages and literatures). He belonged to a number of American and Western European scholarly societies.

A. Salys' principal field of specialization was Lithuanian dialectology. In his *Lietuvių kalbos tarmės* (Lithuanian Dialects; Kaunas, 1935; revised and enlarged edition Tübingen, 1946) he relies upon K. Jaunius' classification of dialects, but gives a more accurate and detailed dialectal division and description of Lithuanian. He touches upon several questions of dialect history in his dissertation *Die žemaitischen Mundarten: I. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets* (in *Tauta ir Žodis*, VI, Kaunas, 1930) and in the article „Kelios pastabos tarmių istorijai" (Several Remarks for the History of Dialects; in *Archivum Philologicum*, IV, Kaunas, 1933) to which is also appended his map of the distribution of Lithuanian dialects. His final synoptic description of Lithuanian dialects is found in volume 15 of *Lietuvių Enciklopedija*.

Another field in which A. Salys worked actively was onomastics, especially the study of old Lithuanian personal names and toponyms. He made extensive use of onomastic data in his previously mentioned dissertation. In addition, A. Salys devoted considerable time to the determination of standardized forms of Lithuanian toponyms, personal names as well as surnames for everyday use. He compiled a fairly lenghty list of normalized proper names for the *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache* (*Litauisch-Deutsch*), vol. 5, pp. 481-560.

A. Salys has also made a significant contribution to the abovementioned five volume Lithuanian-German dictionary (begun by M. Niedermann, A. Senn and Fr. Brender) of which he is a coauthor from vol. 2, p. 449.

A. Salys took an active part in the development and codification of the Lithuanian standard language which was at that time, especially in the early days of the re-establishment of the Lithuanian state, a matter of concern to various institutions and to society in general. He worked not only in commissions for orthographic regulation and reform, but was particularly successful and influential in the coining of needed Lithuanian terminology and the determination of normalized forms for the standard language on the basis of the structure of Lithuanian as well as the developmental tendencies of the written language.

Virtually all of A. Salys' linguistic writings are included in this collection. In view of certain practical considerations they have been divided by the editor into four volumes: I. Standard Lithuanian, II. Proper Names, III. Miscellaneous Articles, IV. Lithuanian Dialects.

P. J.

Bet pagaliau šviesaus ir kalboje gerai nusimanančio kun.
J. Laukaičio iniciatyva, pasitelkus (1909) kalbininkus J.
Jablonskį, K. Būgą, J. Balčikonį ir J. Šlapelį, susirū-
pinta poterių reforma ir apskritai mūsų bažnytinės
kalbos apvalymu bei reikiamų terminų nustatymu. Konserva-
tyvi aukštoji bažnytinė vadovybė (A. Baranauskas,
M. Paliulionis, G. Cirtautas) reformoms nepritarė. Senoji
kunigų karta ypačiai priešinosi dūšios, čyščiaus ir peklos,
grieko, pakūtos ir spaviednės, traicės išvejimui. Juk
tie skoliniai „struktūriškai" kalboje buvo prigiję
jau keturi šimtai su viršum metų. O čia dabar įsi-
manyta juos pakeisti kalbininkų sugalvotais nau-
jadarais skaistykla ~~(kun. P. Sragys siūlė apgailos~~
(kitų siūlyta šveitykla, šveistainė), atgaila (kun.
P. Sragio teikta apgaila), Trejybė (kun. J. Senčio var-
tota trejotis). Taip pat ir siela religine prasme yra
naujadaras. Atkraštinėse Salako ir Linkmenų tarmėse
ji reiškia sielvartą (plg. sielotis, rūpintis, krimstis,
sielvartauti), Daukšos kalboje sąžinę ir gyvatą,
o M. Lietuvoje (Ruigio žodynas) alpulį, silpnumą, ne-
galią. O Daukšos ir Sirvydo grieko pakaitai nuodėmė
ir nusidėjimas vėl buvo seniai išnykę iš mūsų su-
menkėjusių bažnytinių raštų. S. Daukantas viename
laiške vysk. Valančiui džiaugiasi nuodėmę suradęs Dauk-
šos Postilėje ir pats ją vėliau vartojo. Atgydžius nuodė-
mę ir nusidėjimą, užmirštin nuėjo kiti trys senųjų
raštų pažįstami pakaitai: nuodžia (Daukša), nuodėja

A. Salio rankraščio pavyzdys (sumažinta trečdaliu)

BENDRIEJI PAAIŠKINIMAI

Šiame tome A. Salio vartojamos, šalia kitų, plačiau pažįstamų, dar šiokios santrumpos: dkv. (= daiktavardis), GK (= Gimtoji Kalba), LKD (= Lietuvių kalbos draugija), SKS (= Spaudos kalbos sekcija, LKD skyrius), t (= tolimesnysis puslapis), t. p. (= tas pats), tt (= tolimesnieji puslapiai), VDU (= Vytauto Didžiojo universitetas).

Kai kurie į vieną ar kitą skyrių šiame tome dedami raštai ne būtinai tenagrinėja vieną temą, nors tokia tema ten paprastai ir vyrauja. *Trumpų patarimų* skyriuje vėl liečiamos įvairios temos (rašybos, kirčiavimo, žodžių darybos, žodžių reikšmės, posakių ...), bet čia buvo praktiniu ir bendrinės kalbos raidos požiūriu geriau visus tuos trumpučius atsakymus bei straipsnelius palikti neiškirstytus *Klausimų kraitelėje* ir *Kalbos skiltelėje*, kuriose jie ta eile ir buvo išspausdinti. Taip pat *Žodyno ir terminologijos straipsnių* buvo praktiškai patogiau nesujungti į vieną skyrių su *Kalbos patarėju* ir *Prekybinės korespondencjos žodynėliu*, juoba kad pirmajame žodynėlyje liečiami ir ne vieni žodyniniai bendrinės kalbos norminimo klausimai.

Bus suprantama, kad kalbininko raštuose jų redaktorius nesiėmė suvienodinti kai kurių autoriaus rašybos nevienodumų, jei tai nebuvo spaudos klaidos (pvz. keliuose straipsniuose po skaitmenų kelintiniams skaitvardžiams žymėti autoriaus rašomas taškas, iš pradžių vienur kitur parašoma *klausymas* „kláusimas", *turbūt*, *taippat* ir kt.). Kiek nevienodumų galėjo įnešti ir vienas kitas redaktorius tų leidinių, kuriuose buvo išspausdinti autoriaus straipsniai. Bet tai nustatyti ir atitaisyti apskritai nebuvo įmanoma.

Kitos, atskiriems autoriaus straipsniams taikomos, šių raštų redaktoriaus pastabos dedamos tų straipsnių išnašose. Visos redaktorinės išnašos žymimos žvaigždute bei žvaigždutėmis, skiriant jas nuo skaitmenimis žymimų paties autoriaus išnašų.

BENDRESNI STRAIPSNIAI

KALBA IR VISUOMENĖ *

Kalba yra kažkas gerbtina ir dieviška visomis savo tautinėmis individuacijomis. Ir iš to kyla tautinės kalbinės apkantos, bet sykiu ir garbės reikalavimas.

K. Vossleris

Kalbos sąvoka apibrėžiama labai įvairiai, žiūrint kuriuo požiūriu į ją pažvelgsime. Daugis pasako: kalba žmogui yra reiškiamoji priemonė mintims, sąvokoms, norams reikšti. Tūlas dar pabrėžia: tik priemonė, daugiau niekas. Vadinasi, paradoksališkai kalbą galėtume dėti vienon grutėn kad ir su zenitine patranka. Mums čia juk vis viena, ar ji bolševikų, ar nacių gaminta; svarbu tik, kad būtų taikli ir pagauli. Taip į dalyką žiūrint, tautines kalbas, žinoma, turėtų pakeisti tarptautinis žargonas arba, kitais žodžiais tariant, atskiroms kalboms nederėtų kovoti su svetimybių antplūdžiais, o verčiau noromis naudotis visomis vad. " europietybėmis ".

Šiandien, tiesa, niekas ir neneigia kalbos priemoniškumo, bet visur tiek pat pabrėžiama, kad tatai nėra pati jos esmė. Kalbinis veiksmas yra jau, jei kalbama girdime ir suprantame. Ir čia jau nebe grynoji priemonė, kad kalbant klausytoją suponuojame. Tatai pirštu prikišamai parodo ano supratimo vienašališkumą, paneigiantį kalboje visuomeninį elementą, be kurio kalba nustotų buvusi kalba. Kalba pati viena negyvena, nėra organizmas, bet tik jo funkcija. Pvz., senųjų etruskų rašto paminklai (Italijoje), sulotynėjus pačiai tautai, mums šiandien bėra tik ženklai, neįmenama mįslė, o ne kalba tikrąja to žodžio prasme. Vadinasi, kalba glaudžiai susijusi su visuomene, yra tos visuomenės dvasios dėmuo. Kaip nelygios visuomenės, taip nelygios ir kalbos.

Mes, turėdami mintyje sakinį, bet jo nepasakydami, kad " žodis ant širdies plūduriuoja ", — jau ir mąstome kalbinėmis lytimis. Taigi kalbėjimas, mąstymas kalbinėmis lytimis, klausymas, supratimas — vis kalbos vartosenos esminės pusės. Kadangi niekas ne-

* *Naujoji Romuva*, 1937, 49 nr., 925-926.

ginčija atskirų kalbų mąstysenos skirtingumo, tai tuo pačiu skirtingos ir kalbos. Europoje tatai ne taip ryšku, mat, daug kultūros bendrumo, o ir pačios kalbos daugumas giminaitės (indoeuropiečiai). Bet gana iškelti koją į užeuropius, ir tuojau kalboje reiškiasi ne tik skirtinga aplinka — gyvija, augmenija, bet ir mąstysena. Pvz., australams visai svetimas mūsų dešimtainis skaičių pasaulis, jie teskaičiuoja tik iki 3—5. O kažkurios atogrąžinės salos gyventojai vis skirtingais skaitvardžiais (1—9) skaičiuoja kokoso riešutus, žmones, dvasias, gyvulius, medžius, valtis, kaimus, namus, kartis ir plantacijas. Primityviosioms tautoms neįmanoma sąvoką atskirti nuo daikto. Todėl tokios ir jų kalbos. Kaikurios Afrikos tautos atskirais žodžiais vadina įvairaus plauko karves, bet v i e n o s sąvokos karvei nepažįsta.

Vadinasi, kalbos viena nuo kitos skiriasi ne tik išviršinėmis savo lytimis — skirtinga fonetika (pvz., liet. ir vok. *t*, liet. ir anglų *v*), akcentu, garsine žodžio puse (pvz.: ranka, ruoka, ruka, Hand, main, hasta ...), bet ir giliąja savo esme, susieta su tautos siela. Jei garsine lytimi tesiskirtų, seniai būtų įgyvendinta ir vienos pasaulinės kalbos idėja. Kokios savimylos būtų tautos, jei savo ypatumą pabrėžtų kalba, kuri, kaip priemonė, tebūtų lygi vokiečių ar anglų gamybos dviračiui! Bet nusveria tai, kad tauta pati save kalboje pasako, kad kalba yra pagrindinis tautos sąvokos dėsnis, daug svarbesnis, pvz., kaip rasė. Kalbų skirtingumo esmę sudaro jų vidujinio, turininio sandaro skirtumai. Gretomis su skirtinga išviršine kalbos lytimi, kurią ausis girdi, eina ir ypatinga vidujinė kalbos lytis, kuri reiškiasi mąstysenos ir veiksenos skirtumais. Šita vidujinė kalbos lytis, kurioje sudėta visa tos kalbos turininė visuma, ir yra pats giliausias kalbos tautiškumo pradas. Vadinasi, k a l b o s y r a t a u t i š k o s n e t u o a r k i t u g a r s u a r ž o d ž i u, g r a m a t i n e l y t i m i, b e t t i k v i s u s a v o v i d u j i n i u m ą s t o m u o j u t u r i n i u.

Ir jeigu mūsų kalba tautiška, o ne šaltas bedvasis įrankis, tai mes visi turime jai ir priedermių, lygiai taip pat, kaip ir visose tautinės kultūros srityse. Kiekvieno mūsų duoklė kalbai skirtinga, nes kiekvienas skirtingą darbą dirbame, kitkuo verčiamės. Keliolika eilučių čia visko neaprėpsi. Bet, pvz., imkime kad ir mūsų inteligento šeimą, namus. Inteligentė moteris, šeimos motina galėtų ir turėtų prisidėti mūsų kalbos rūmą statant. Motinos kalbinė įtaka šeimoje labai didelė, ypačiai saugomoji. Vienas pradinės mokyklos mokytojas man nustebęs pasakojosi turįs mokykloj vaiką, kuris labai netvarkingai kirčiuoja ir visai neskiria *ie* ir *ė*, *o* ir *uo*, nors abu tėvai gryniausi zanavykai. O pasirodė, kalta miestietė auklė, tikriau sakant jos lenkiškai lietuviškas žargonas. Tėvai abu

tarnauja, ypačiai motina maža tegali būti namie. Ir va mažasis zanavykiukas " nutausta ", ima kalbėti šančiškai. Apdairesnė motina verčiau būtų nė į namus neįsileidusi anokios kalbos nevalos. Ir vaikui, ir mokytojui mažiau tebūtų tekę rašybos vargo vargti.

Mūsų kalboje bene gausiausia mažybinių lyčių. V. Kalvaitis vienai mamai jų per 40 yra surašęs, pvz., mamaitė, mamulė, mamulytutė ir net mamaitužužėlė, mamužytėlužėlė! Bet lietuvio inteligento šeimoje, kur, kaip rodos, nekalbama nei rusiškai, nei lenkiškai, dažnai girdi tik : Vandzia, Vandźka, Staśka, Mańka, Vladekas, Antoša... Motina Aldoną malonėja Aliùsia, Aliùsenka, Aliusečka, Alečka, o tėvas vėl tepripažįsta Al'ka, kuri savo ruožtu atsilygina mamočka, mamka, papočka, papeńka... Ir tos " maloninės " kalbos paskui girdėti ir universitete, kur lietuvaitės studentės, trumpindamos tam tikras pavardes, draugiškai vadinasi Rachilkomis, Naśkomis... Čia mes tikrai esame lietuviškai paimlūs svetimosioms šiukšlėms. Bet kartą turėtume pasakyti ne, vadinsimės tik lietuviškai !

Piktjuokis jau ima girdint inteligentes moteris linksniuojant navoločkus, čecholus, petelnes..., nors mūsų kaime paprastai sakoma : antvalktis, antvalkalas, užvalktis, užvalkalas, antnartis, apvalkalas, įvalkalas, įnartis... ir spargintuvė, spirgintuvė, keptuvė, lenkelė... Taigi, rodos, yra iš ko ir pasirinkti. Ir čia reikia pridurti, kad kartais net tos mokslo įstaigos lektorės, kur rengiamos namų ruošos mokytojos ir instruktorės, pataiko viešoje paskaitoje vartoti tik paduškas ir abrūsus. O iš šalies tą nevalumą prikišus, sumoja atsikirsti : aš čia ne lietuvių kalbą dėstau.

Namudės terminais turi pačios moterys rūpintis. Čia dėkingo darbo būtų pagaliau ir įvairioms moterų draugijoms, tų draugijų sekcijoms. Kalbininkai gali tik padėti. Pradžią yra padaręs V. Kamantauskas su savo " Kalbėkime lietuviškai ".

Virtuvės, skalbyklos ir siuvyklos kalbos ydingumą galėtume iš dalies teisinti ir tuo, kad ji daugiau yra rašytinė, atmintinė, kur taisytojo pieštukas tik retkarčiais brūkšteli. Bet ir mūsų raštinės kalbai reikia dar gero šluotražio. Daugiur tebeviešpatauja : gumkos, knopkės, lineikos, cirkeliai, sušnuruoti, parėdymas, sulig prigulmybės, man įtikėtoje įstaigoje, nesiskaito gautas, manimi apklaustas, ... nors žmoniškiau rašančiųjų jau kadai kadės vartojama : trintukas, smeigtukas ir mygtukas, liniuotė, skriestu-

vas, suverti, paliepimas, pagal priklausymą ir priklausytinai, man pavestoje armano vedamoje įstaigoje nėra gautas, mano apklaustas ar iškvostas. Kaip čia, taip ir kitur reikia gerų norų, pasiryžimo ir paslankumo.

Kaikas gali pasakyti, čia smulkmenos. Kitas dar pasišaipys: to ir betrūko, ims tarnaites, siuvėjas ir dar kažin ką kalbos mokyti! Bet juokas juoku, o išdaigos atskirai. Svetimieji dažnai kaip tik iš smulkmenų ir apie mūsų kultūringumą sprendžia. Gana jiems žvilgterėti į Kauno restoranų valgių sąrašus ...

Prieš Did. karą, ėmus valyti mūsų bažnytinę kalbą, kaimynai rado reikalo prikišti, kad " litewski chłop " nesuprantąs litvomanų kalbos. Kalbos gryninimas, rodos, toks nekaltas dalykas, o vis tik nepatiko ir dabar netinka (pavardžių atlietuvinimas), kad grąžiname, anot Karłowicziaus betariant, " civilizacinės geradarybės kvitus ". Istorija nedvejojamai yra konstatavusi, kad tautų atgijimas prasideda kalbos atgijimu. Gana prisiminti, kad ir Fichtės " Die Reden an die deutsche Nation ", jo vokiečių kalbos aukštinimą. Ir mūsų " Aušros " poetas gieda:

O brangi lietuviškoji,
Šventa kalba prigimtoji.
Už žemčiūgus tu brangesnė
Ir už viską meilingesnė.
Pats Viešpats kvapu savo
Yr atvėręs žodžius savo.

Tauta gyvybiškai jaučia, kad, kalbai žuvus, ir ji pati turės žūti. Ir Maž. Lietuvos lietuvius matome visų pirma dėl kalbos (peticijos kaizeriui) kovojant. Žymus prancūzų rašytojas Johannet yra pasakęs: " Kalbos atgijimas yra pirmutinis tautos šaukimas prie ginklų ". Mūsų visų priedermė tą ginklą aštrinti ir šveisti, kad deimantu švitėtų.

GIMTOJI KALBA IR MĄSTYMAS *

Niekas neneigs, kad kalba su mąstymu glaudžiai susijusi, viena antrą veikia. Jau senųjų sakyta: *homo est animal rationale, quia orationale*. Lietuviškai pasakytume: žmogus dėl to protingas, kad kalbingas.

Paprastai sakoma: kalba žmogui yra reiškiamoji priemonė. Ja išsakome savo mintis, norus. Ir kartais šita kalbos reiškiamoji vertybė laikoma esmine, net vienintele. Bet tai dar ne visa kalbos

* *Tautos Mokykla*, 1938, 15-16 nr., 356-359.

esmė. Juk taip pat kalbinis veiksmas, jei kalbama girdime ir suprantame. *Kalba yra išraiška* būtų įmanoma, jei kalba tebūtų vien kalbėjimas, kuris iš tiesų tėra tik viena pojūčiams suvokiamoji kalbos lytis, būtent pasakyta — ausiai, parašyta — akiai.

Bet mes kiekvienas galime naudotis ir naudojamės kalbinėmis priemonėmis ir nekalbėdami, galime turėti mintyse sakinį ir jo nepasakydami. Vadinasi, k a l b i n ė m i s p r i e m o n ė m i s n a u d o j a m ė s i r k a l b i n ė m i s l y t i m i s m ą s t y d a m i. Iš to išvada — kalba visuomet siekia ir į patį mąstymą, ji nėra paprastas įrankis, kaip rašomoji plunksna, kur mes neklausiame, iš kokio plieno ir kieno padaryta, tik žiūrime, kad gera būtų rašyti. Bet vėl kraštutinis būtų teigimas : kalba — balsingas mąstymas. Daugumas dabar sutinka su psichologu ir logiku E r d m a n n u, kad "v i s a s s ą m o n i n g a s i s m ą s t y m a s y r a k a l b i š k a i f o r m u l u o t a s m ą s t y m a s".

Taigi, kalbėjimas, mąstymas kalbinėmis lytimis, klaūsymas bei supratimas yra ãtskiros kalbos vartosenos esminės pusės. O vartojimas, kalbant apie suaugusius žmones, vėl suponuoja turėjimą, prieš kalbėjimą būtinas kalbos turėjimas. Šis pastarasis yra pirmojo pagrindas. Ir niekas šiandien neabejoja, kad žmogus turi vienas didesnį, kitas mažesnį kalbos turtą.

Kalba su mąstymu tiek yra suaugusi, jog apie jos našumą mąstymui sunku iš karto kas ir pasakyti. Tas našumas lengviau pastebimas, kur susiduriame su trūktinu kalbos turėjimu ar sutrikimu, pvz., kurčiai ir aklieji nebyliai, dalinė amnezija dėl sužeidimo į galvą ir t. t. Pvz., toks sužeidimas kalbos centre palietė spalvų vardus. Sužeistasis juslėmis spalvas skiria, bet vardų nežino. Taigi, skiria optiškai, bet ne kalboje. Daiktinius spalvų vardus moka vartoti : žolinė, žemuoginė, rugiagėlinė spalva. Duota išrūšiuoti, atrinkti įvairių spalvų siūlus. Rūšiavimas nereikalingas kalbinio darbo, nereikia atrenkant tarti spalvų. Bet vis tik kalbos reikšmė čia labai didelė. N o r m a l u s ž m o g u s, m a t y t ą s p a l v ą p a v a d i n d a m a s, p a v a d i n a t u o v a r d u n e j u s l i n į į s p ū d į, b e t s ą v o k ą. S u t r i k u s y s i s, t e a t s k i r d a m a s ž o l i n ę s p a l v ą, p a r o d o t e s k i r i ą s t i k d a i k t i n į į s p ū d į. S ą v o k o s — *žalias* v i s a i n e t u r i. Normaliam gana pamatyti pavyzdinį siūlą, o sutrikusys net pririnkti negali.

Arba vėl kitas pavyzdys. Sakinių sudaromajam pajėgumui išbandyti duota žodžiai : *vagis — kopėčios — langas — pinigai — laikrodis*. 12—16 metų nebyliai sudarė šiuos sakinius.

1. Vagis daug kiaušinių ir pinigų pavogė.

2. Stiegius deda prie stogo kopėčias, stogius nori užlopyti stogą, nes stoge yra skylė.
3. Motina valo langus, langai švarūs.
4. Žmogus dirba fabrike, jis daug pinigų uždirba, jis nori drabužius nusipirkti.
5. Laikrodis kabo virtuvėje ant sienos, laikrodis švytuoja, vieną kartą jis stovėjo.

Panašiai atsakė ir sveiki 6—7 metų vaikai. Bet 13 metų normalus vaikas jau visai skirtingai: Kai vagis vagia, jis kopėčiomis įlipa pro langą ir pasiima pinigus ir laikrodį.

Nebylių mąstyme daug vaizduotės, daug nepagrįstų išprotavimų, kapoti sakiniai. Sveiko vyresnio vaiko mąstysena logiška, abstraktinė, ima siaurai sąryšiškai, ir pats sakinys sudėtesnis.

Šie pavyzdžiai mums sako, kad tam tikro žodyno turėjimas žmogui duoda ne tik vien reikiamas priemones daiktams arba dvasinei būsenai pažymėti; sąvokinis daiktų supratimas, būsenų buvimas yra glaudžiai susijęs su pavadinimų turėjimu. Vardas ir sąvoka yra to paties turinio, būtent žodžio dvi pusės. Ne tik kalbėjimas, bet ir visas mąstymas ir veikimas yra su kalba glaudžiausiai susijęs. Taigi, ir sintaksiniai kalbos dėmenys yra giliai šaknis įleidę visame mąstyme. Jie yra formos, kuriose ir kuriomis mintis plėtojasi ir ryškėja.

Dėl tokio glaudaus mąstymo ir kalbos sąryšio kalboje yra sudėta visos mąstomosios ir reiškiamosios priemonės (garsinės lytys, sąvokos, sintaksinės kategorijos) ir tuo būdu iš bendros kalbos kalbinės bendruomenės nariai — tauta — gauna mąstymo pradų ir minčių reiškimo formos vienodumo. Vadinasi, kalbos nuo viena kitos skiriasi ne tik išviršinėmis savo lytimis, — skirtinga fonetika, akcentu ir garsine žodžių puse —, bet ir giliąja savo esme, susieta su tautos siela. Jeigu tik garsine lytimi kalbos tesiskirtų, tai seniai turėtų būti įgyvendinta ir vienos pasaulinės kalbos idėja. Turėtume tik stebėtis nepagrįsta tautų savimyla, kad jos savo skirtingumą kaip tik kalba pabrėžia ir tuo pačiu kultūros kūryboje dėl to kalbos skirtingumo su tiek sunkenybių grumtynių eina.

Bet iš tiesų kiekvienas, pramokęs svetimos kalbos kiek daugiau nei mokyklos suole, lengvai pastebi, kad kalbų skirtumų yra ne tik išviršinių, bet ir vidujinių, ir kaip tik subtilesnių, gilesnių. Iš kiekvieno mokančio gerai svetimą kalbą juk reikalaujame, kad jis, ta kalba kalbėdamas, ja ir galvotų. Todėl ir vertimas, geras vertimas, be galo sunkus, nes tikras vertėjas nepasitenkina garsiniu,

žodiniu vertimu, bet siekia ir į patį kalbos turinį. O šis tik su dideliu vargu iš vienos tautos į kitos tautos mąstymą perliejamas. Tai patvirtina visi gerieji vertėjai, kurie tik sugeba vadinamąją kalbos dvasią pajusti. Daugelį kalbų mokantieji kartais patys savimi nustemba, kaip jie skirtingai įvairiomis kalbomis mąsto.

Europiečiams, kur tiek daug ir kultūroje ir visame gyvenime bendra turi, kur kultūros vertybės sykiu su jų sąvokomis taip dažnai vienų iš kitų skolinamasi, tie kalbų esminiai mąstysenos skirtumai nebėra taip ryškūs ir griežti. Tautų bendravimas juos gerokai aplygino. Be to, čia dar turime turėti galvoje, kad mažne visos Europos kalbos priklauso indoeuropiečių kalbų šeimai, taigi prieš 5000—6000 metų yra kalbėjusios viena kalba, mokslo vadinama indoeuropiečių prokalbe.

Bet kaip tik kojų iškeliame už Europos ribų, kiekviename žingsnyje susiduriame su kalbos reiškiniais, kuriuos šiaip net įsivaizduoti būtų sunku. Ir tose kalbose reiškiasi ne tik skirtingos gyvenimo sąlygos ir aplinka, pvz., kad ir gyvijos bei augmenijos vardai, bet labai dažnai jos skiriasi ir paprasčiausiomis kalbos kategorijomis. Ryškiausias, tur būt, pavyzdys yra skaitvardžiai. Daugelis kalbų, pvz., Australijoje, tegali skaičiuoti iki 3—5. Tai jų skaičiuosenos pagrindas, kaip mums dešimtainė sistema. Ir misijų mokyklų mokytojai čia susiduria su stačiai nenugalimais sunkumais. Skaičiuosenoje vaikai nieku būdu nepajėgia peržengti 3—5 ribos. Dar keisčiau, kad, pvz., kai kurios indėnų kalbos skiria skirtingus skaitvardžius gyviems ir negyviems daiktams skaičiuoti. Pasitaiko net kad skirtingais skaitvardžiais skaičiuoja kailius ir žuvis, stovinčius ir gulinčius daiktus arba sėdinčius žmones. Atogrąžinių Moanų salų gyventojai skirtingais skaitvardžiais, nuo 1 iki 9, skaičiuoja : kokoso riešutus, žmones, dvasias, gyvulius arba medžius, kaimus, namus, valtis, plantacijas. Taigi turime gana kalbų, kurių kalbėtojams skaičių pasaulis visai kitoks atrodo.

Tokių pat didelių skirtumų yra ir reikšminėse kategorijose. Pvz., kai kurios Afrikos kalbos turi atskirus vardus įvairaus plauko karvėms, bet vieno karvės vardo nepažįsta. Kelios Šiaurės Amerikos tautos turi po 13 veiksmažodžių *plauti*, *mazgoti* sąvokai, būtent, rankoms, veidui, indams, drabužiams, mėsai ir t. t., bet bendrinio žodžio trūksta.

Tačiau to liekanų yra ir Europos kalbose. Pvz., ir mūsų gentivardžiai. Seniau skirta : *Šėšuras* — vyro tėvas ir *úošvis* — žmonos tėvas, *anýta* — vyro motina ir *úošvė* — žmonos motina, *dieveris* — vyro brolis ir *láiguonas* — žmonos brolis, *móša* — vyro sesuo ir *sváinė* — žmonos sesuo, *dėdė* — tėvo brolis ir *avýnas* — motinos brolis. Dabar tie skirtumai sumišę, bet jie rodo, kad

seniau bendresnių kategorinių sąvokų neturėjome. Tik dabar jos darosi: *dėdė, úošvis, úošvė* ir *sváinis, sváinė* sakomi abiem pusėm, tėvo ir motinos, vyro ir žmonos.

Taigi, gyvuoju patyrimu, ne vien abstrakcija prieiname išvadą, kad kalba ir mąstymas vienas su antru lygiuojasi. Kur svetimas abstraktusis, atsietinis mąstymas, ten ir kalboje trūksta tam priemonių, kaip anos karvės pavyzdyje. Iš to pat jau aišku, kad atskirų kalbų santykiai su mąstymu irgi skirtingi, išsiskiria mąstysenos tipai.

Gana čia mesti akį į tuos pačius skaitvardžius. Nors ir dešimtainė sistema, bet atskiros kalbos skiriasi. Lietuvių *vienuolika, dvylika* ... ir vokiečių *elf, zwölf* (gotų dar savotiškiau: *ainlif, twalif*) sudaryti iš *vienas, du* + *likti* (plg. mūsų senovės raštų: *vienas liekas* " vienuoliktas ", *antras liekas*, " dvyliktas " ir t. t.), vadinasi, kiek nuo d e š i m t i e s l i e k a. Latvių *vienpadsmit, divpadsmit* seniau: *vienpadesmits, divpadesmits*) reiškia v i e n a s, d u p o d e š i m t i e s, o rusų *odinadcat', dvenadcat'* (iš senovės slavų *jedinъ na desęte, dъva na desęte*) — v i e n a s, d u a n t d e š i m t i e s. Latviai v i e n u o l i k a, d v y l i k a dar pasako ir *viendesmit viens, viendesmit divi*, t. y. v i e n a d e š i m t i s v i e n a s, d u. Logiškai vienodo sandaro yra: lietuvių *dvi dešimti vienas, du*, latvių *divdesmit viens, divi* ir rusų *dvadcat'* (iš *dъva deseti*) *odin, dva*. Bet jau vokiečių *einundzwanzig* mūsiškai išeina v i e n a s ir d v i d e š i m t i. Prancūzų *quatre-vingts* "aštuonios dešimtys" vėl reiškia k e t u r i a s d v i d e š i m t. Vadinasi, logiškai lygios sąvokos čia visai skirtingai pasakytos.

Čia tuojau ir tenka pabrėžti: k a l b a g r i e ž t o s i o s m o k y k l i n ė s l o g i k o s m a s t u n e g a l i b ū t i m a t u o j a m a. Bet taip yra buvę iki XIX amž. vidurio. Pvz. grecistas G. H e r m a n n a s, pasirėmęs Kanto geležinės logikos filosofija, buvo ir iš kalbos pareikalavęs 6 linksnių. Girdi, pagal Kanto kategorijas jų turį tiek būti, nors lyginamoji kalbotyra sako, kad indoeuropiečių prokalbėje jų iš viso buvo 8. Ir nenuostabu, nes ir Hegelis filosofiškai įrodinėjo, kad tik 7 planetos tegalinčios būti.

Dabar logizmas kalboje savo amžių jau yra atgyvenęs. Jį, prieš 80 su viršum metų, yra palaidojęs H. S t e i n t h a l i s savo veikalu " Grammatik, Logik und Psychologie ". Logikai, nagrinėjančiai mąstymo dėsnius, visiškai nerūpi, kaip ir iš kur atsiranda mūsų mintys, garsinės jų lyties visai nežiūri. Tokie sakiniai, kaip *rytai rausta, rytai raudonuoja, rytai raudoni, rytai raudonos spalvos* logiškai yra vieno galo. Logikai čia visur vienas sprendimas, bet kalbotyrai tie 4 sakiniai nelygūs. Logiką teturime vieną, o kalbų devynias galybes. Žodis, kaip gramatinė kategorija, taip pat nesu-

tampa su sąvoka, kaip logine kategorija. Jei sutaptų, neturėtume kalboje sinonimų. Sprendimo dėmenų logika teturi tik du, subjektą ir predikatą, o sakinyje, be veiksnio ir tarinio, dar randame papildinį, pažyminį ir aplinkybes.

Iš to aišku, kad logika vien kalbos prigimties išaiškinti negalime. Tačiau klystame vėl manydami, kad kalbos kūryboje logika nė nedalyvauja. Kaip paprasto žmogaus kasdieniniuose veiksmuose visuomet reiškiasi ir protas, taip ir kalbos dalyse, jų atsiradime, pastebėti logikos dalyvumas.

Kalbininkų šiandien sutartinai pripažįstama, kad kalboje veikia vadin. l i a u d i n ė l o g i k a, kuri mums kartais ir nelogiška pasirodo. Tautotyra sako, kad grynasis nuosakusis mąstymas liaudžiai daug svetimesnis, nekaip tos pačios tautos mokytinei visuomenei. Liaudis kalba išreiškia ne tik savo mintis, bet ir visą sielą, kupiną jausmų ir vaizduotės. Čia pasakytume, turime j a u s m i n ę logiką šalia mūsų p r o t i n ė s. Liaudis kalbėdama nelenda į tuos dvasios kaustomus formalizmo kamantus, kuriuos mes visi esame pratę nešioti. Čia mintis pritvinkusi emocijos, čia vėl laki vaizduotė į kurį pašalį nubloškia. Pvz.: *ir neturėk tatai jo tiek proto, ir būk tu man jam tokiam kvailam, baisiai gražus, velniškai, pasiutiškai skanus, kaip tu lig šiol nenusprogai* (= kad tu nusprogtum). Čia nepaisyta ne tik logikos, bet vietomis ir gramatikos. Ir ne mes vieni taip sakome. Plg. vokiečių *das ist arg fein, saumässig fein, dem Hans seine Tante* (= Anso teta).

Paklausęs *kur bėgi, vaikeli?* gausi, pvz., atsakymą: *mama liepė tėtei pavakarę nunešti.* Atsakymas, žiūrint klausimo, nelogiškas.

Lotynai jau II amž. po Kristaus sakydavo *beneficio caecitatis* "aklumo dėka". Ir šitas "nelogiškas" posakis atsirado analogiškai pagal *beneficia deorum servatus est* "dievų malone, pagalba apsaugotas".

Logiškai ir, jei norime, fiziškai visai paikai atrodo posakis: *perkūnas žmogų nuspyrė, medį suspaudė.* Jis toks pat netikslus, kaip ir graikų *Zeùs hýei* "Zeusas lyja". Plg. ir rusų *jego gromom ubilo,* lot. *fulminibus occisit.* Taip pat nelogiškai sakome: *sava mirtimi mirti* (tartum kokią savą mirtį turėtume!), bet daugelio kalbų taip sakoma: lot. *sua morte defunctus est* (Suetonius), vok. *seines Todes sterben,* rusų *umeret' svojeju smertju.* Sakome tiesiogine prasme: *eik atnešk, eik gulti,* bet logikai priešingai: *eik tu, kur čia dabar važiuosi,* pvz., prašydami, kad geras bičiulis pasiliktų nakvoti. Paryžiuje pardavėjos, įėjus kam krautuvėn, kartais kreipiasi: *messieurs dames,* nors pirkėjas v y r a s ir v i e n a s pats. Ir mes

kalbame apie *istorijos šaltinius*, nors jie nei šilti, nei karšti. Pagaliau tiek pat nelogiški ir geografų *karštieji šaltiniai*.

Čia matome, kad žodžio pirminė reikšmė yra išsekusi. Tokį reikšmės išsekimą pernai miręs prancūzų kalbininkas A. Meillet yra praminęs *gramatikalizacija*. Plg. dar žmonių sakomus žodžius *seilėtekis* ir *seilėgeris*. Rodos, pastarasis netikslus, nelogiškas. Bet iš tikrųjų taip nėra. Mat, stengiasi seilės sulaikyti, sugerti. Šitie suminėti nelogiškumai vis tik kalbos praktikai nekliūva. Bet iš čia matome, kad kalba, vien formalinės logikos požiūriu žiūrint, išeina dažnai nelogiška. Kitais žodžiais sakant kalba turi savą — kalbinę logiką.

Kai kas — prieš kelerius metus vienas matematikas — retkarčiais šiūsteli prieš kilmininko konstrukcijas. Girdi, jos logikai priešingos. Imamas toks pavyzdys: *Amerikos naikintojai Klaipėdos uoste*. Ir išvedama, kad jie Ameriką naikiną! Vadinasi, logikos "pasimokę" negalėtume sakyti nė *Kauno kepėjai, siuvėjai, kirpėjai*. Jie iš tiesų kada susidėję gali Kauną nukirpti ir susiuvę net iškepti! O *kaimo piovėjus* prisiminus, net šiurpas turėtų nukratyti. Sakoma paprastai ir *žydų kepykla*. Logiškai galėtume išsivesti, kad čia žydai kepami, nes *karvių girdykloje* karvės girdomos.

Pagaliau, taip nugalvojus, pasidarytų nebeįmanomi nė *Kauno miestas*, *Nemuno upė*, tartum kažkoks Kaunas ar Nemunas miestą, upę turėtų. Ir tai galėtų, rodos, remti gretiminiais *Tiškevičiaus Palanga*, *Oginskio Rietavas*, kada tie miestai jų nuosavybė buvo.

Čia kiekvienas, nors kiek kalbiškai galvoti mokąs žmogus pasakys, kad toks logikos mastas netinka, kad mes kalbos pagal mokyklinės logikos reikalavimus perdirbti negalime. O užsispyrėliams tiesiog ir pasakysime — kalba ir liks tokia nelogiška.

Tačiau turime sutikti, kad, pvz., tų kilmininkų kai kur ir per daug, va, *Šiaulių valdžios berniukų gimnazija*. Žmogiškai būtų: *Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija*. Geriau ir *pradinė*, ne *pradžios mokykla*. Taigi, ir mokytojas kalbos darbe visuomet turi žiūrėti pirma kalbinės logikos ir tik paskui ją derinti su mąstomąja.

Baigiu čia žymaus vokiečių kalbininko W. Haverso žodžiais:

"Visų pirma reikia atsiminti, kad idealinės kalbos nėra ir, pagal dalyko prigimtį, negali būti. Taip yra dėl savotiško kalbos atsiradimo; ji juk nėra sugalvota kokio išmin̆čiaus logiko ar gramatiko, kaip meniška sistema, tuo būdu, kaip šiandien kuriamos pasaulinės kalbos. Ne, planingas apskaičiavimas ir numatymas jos atsiradime tiek pat maža tereiškė, kaip ir randantis teisei, valstybei, papročiams. Šitaip neplaningai kalbai atsirandant iš atskirų momentinių visų kalbinės bendruomenės narių įnašų, ir pasidaro,

kad kiekvienoje kalboje iš vienos pusės *reiškiamųjų priemonių trūksta*, o iš kitos — priešingai, yra tam tikros *prabangos ir pertekliaus*.

Vadinasi bendrinės kalbos kūrybos uždavinys čia yra rasti ar sudaryti pusiausvyrą : trūkstama prikurti, o nereikalinga išmesti. Ir to darbo didžioji dalis tenka mokyklai nudirbti.

MOKYKLA IR KALBOS JAUSMAS *

Kažinkur esu skaitęs tokį posakį : " Siela ne radio aparatas, jos invairiomis kalbomis invairiai nenustatysi ". Ir iš tiesų čia gili tiesa pasakyta. Atskirų tautų kalbinė mąstysena, visa minčių reikšsena griežtai skiriasi. Todėl sakoma, kad pigu išmokti svetimos kalbos, bet sunku jos d v a s i ą pagauti. Kitaip ir būti negali. Juk kalboje pati tauta reiškiasi. Ir mūsų rašomosios kalbos tėvas yra pasakęs: " Kalboje tauta pasisako, kas esanti, ko verta. Tautos kalboje yra išdėta visa jos prigimtis — istorija, būdo ypatybės, siela, dvasia ". Nors tautos sąvoką apibrėžti be galo sunku ir daugelis nusivylę pasako : " Tautybė yra iracionalinis, protu neapimamas dydis ", bet pagrindinis tautybės sąvokos dėmuo vistik visiems palieka kalba. Paprastajame gyvenime kalba tautą daro.

Didžiųjų tautų žmonės, išaugdami visai savoje, vien tautinėje, aplinkoje, ir kalboje svetimų intakų žymiai mažiau tegauna, negu tarp didžiųjų paskydusios mažosios tautos. Anų tautų bendrinės kalbos seniai nusistojusios, visa vartosena yra daugiau inprastinė, norma tvirta ir kiekvienas kalbantysis ar rašantysis lengvai skiria sava nuo svetima, taisyklinga nuo nevartotina. Kitais žodžiais sakant, didžiųjų kultūrinių kalbų veidas yra ryškesnis, jų dvasia skirtesnė, lengviau pajuntama. Kas kita su mažosiomis tautomis. Jų kultūras ir kalbas visuomet daugiau veikia svetimieji. Ypačiai šios intakos stiprios mažai tautai pakliuvus didžios valdžion ar šiaip draugėn susidėjus. Juk mes, pav., slavybių tik todėl turime daugiau nei vokietybių, kad pirma didelius gudų plotus in savo valstybę prisijungėme, o paskui dar su lenkais susidėjome. Vadinasi, mažųjų tautų kalboms daug sunkiau išlaikyti savo tautiškąjį pobūdį. Jų rašto kalbai, einančiai visų pirma šviesuomenei bendrine, tenka kurtis labai nepalankiomis aplinkybėmis, nes ta šviesuomenė

* *Gimtoji Kalba*, 1935, 7-10. Šiame straipsnyje vietoje prielinksnio ir priešdėlio *į*(-) imama rašysi *in*(-), matyt, remiantis tuo, kad anuo metu rašybos reformos komisijos buvo siūloma taip rašyti. Plg. šio tomo straipsnį *Naujosios rašybos belaukiant* (65-68 psl.). Šiokio rašymo projektą Švietimo ministerijai 1936.I.11 atmetus, to *in*(-) atsisakoma.

dažnai iš seniau yra pratusi naudotis svetimomis kalbomis. Taigi, iš liaudies kalbos bedarant kultūrinę kalbą čia ypačiai lengva ją užkrėsti svetimybėmis. Grynai tautiška kalbinė mąstysena šiuo atveju kurkas sunkiau inmanoma.

Mūsų bendrinei kalbai pamatai padėti vos prieš 50 metų, tos pastato sienos dabar veik jau surėstos, bet stogas kloti paliks vistik dar ateinančiajai kartai.

Dėl tokios nesenos tradicijos lietuvių bendrinė kalba tebėra nenutrūkusi nuo liaudinės kalbos, vadinasi, ši pastaroji yra gyvasis jos šaltinis. Šitoks tų dviejų kalbų tarpusavio santykis mums sakyte insako visoje kalbos ugdyboje to saito turėtis. Bet mūsų mokyklai čia aiškaus supratimo ir trūksta. Pasiaiškinsime pavyzdžiu. Kasdien, pav., girdime: k a m e d a l y k a s ?, n e t a m e r e i k a l a s, p i r m o s a u s i o, t r i s d e š i m t o k o v o, nors savo kalbos dėsniais tegalime pasakyti: k a s d a l y k a s ?, n e t a s r e i k a l a s, s a u s i o p i r m a, k o v o t r i s d e š i m t a arba p i r m a s a u s i o, t r i s d e š i m t a k o v o. Ir taip kalba ne tik rusų mokyklą ėję senesnieji inteligentai, bet ir mokytinė jaunuomenė, kuri rusiškai nei raidės nepažįsta. Pigu pasakyti — iš senųjų užsikrėtė, bet daug svarbiau išsiaiškinti, kodėl taip l e n g v a i užsikrečiama. Mūsų nuomone, čia daugiausia kaltas kalbos jausmo apmirimas. Sakau a p m i r i m a s, n e t r ū k u m a s, nes juk daugiau nei du trečdaliai mūsų jaunosios inteligentijos yra išėję iš grynai lietuviško kaimo ir iki gimnazijos nėra arčiau susidūrę su svetimomis kalbomis. Pagaliau ir pačioje augštesniojoje mokykloje tų kalbų neišmokstama tiek, kad jos savaime galėtų sudarkyti kalbinę nuojautą. Taigi, in šią mokyklą jaunuomenė atsineša gyvąją kalbą tikrąja to žodžio prasme, būtent, gimtąją tarmę, tik iš dalies aptašytą pradžios mokykloje. Tik nuo dabar kalboje prasideda persilaužimas: t a r m ė p a k e i č i a m a b e n d r i n e k a l b a. Visų pirma išnyksta didžiosios fonetinės tarmybės, pav., Žemaičiuose *ei*, *ou* arba *y*, *ū* iš *ie*, *uo*, savotiškas nosinių *ą*, *ę* tarimas, o Rytų Lietuvoje — *runka*, *pinki*, *saula*, taip pat *žūsis*, *kyst* < *kęsti*, Dzūkuose vėl — *Dzievas*, *nakcis* ... Toliau kinta žodynas, prisiimama visa eilė naujų, tarmei svetimų žodžių. Vėliau tepakeičiama kaityba, o smulkesnių fonetinių tarmybių dar ir in Universitetą patenka, pav., žemaičių *dieti*, o rytiečių *denelė* ir *donelė*. Iš kitos pusės vėl žymių atmainų padaro visos kalbinės mąstysenos abstraktėjimas, kalbos tiesioginio objekto pakitimas, nes mokykloje kalbama apie tokius dalykus, apie kuriuos iki tol nei negirdėta. Dėl tų priežasčių jau savaime ima trūkti ryšys su gyvąja tarme. Ir nutrūkstama tiek, jog iš gimnazijos išėjęs abiturientas jau kalba laikraštine, knygine kalba, dirbtine ir formuliška. Taip mokyklos

ir apmarinamas gyvasis kalbos jausmas. Dėl to jausmo apmirimo ir ima rodytis, kad tiksliau esą sakyti rašyti *rado jį girtame stovyje*, o ne *rado jį girtą*. Nelabai perdėsime pasakę, kad mokykloje bendrinės kalbos besimokant pamirštama gimtoji, būtent tarmė.

Tatai būtų normalu ir net girtina, jei išmokstamoji kalba būtų visai tobula ir paskui išmokta nereikėtų taisyti. Bet, deja, taip nėra. O nutrūkus anam gyvajam ryšiui bepasitaisyti jau labai sunku. Tada visas savo kalbos ydas tenka stačiai insiminti kaip " draudžiamas ", p r o t u suprasti " kalbininkų išrastąsias klaidas ". Imsime kad ir tą patį *kame dalykas ?* Jo netaisyklingumą jau tenka grįsti rusišku в чем дело ?, o rusiškai nemokant vien insikalti: " taip negalima sakyti ". O šimtus tų " taip negalima " smegeninėn susidėti — stačiai kančia. Kas kita tebeturint gimtąją kalbos nuojautą. Tada anokie posakiai jau savaime negalimi, nes priešingi turimiesiems kalbos inpročiams. Čia galėtume pasakyti, " kalbos uoslė " kalimą atstoja.

Todėl mūsų mokykla ypačiai atsidėjusi turėtų ugdyti kalbos jausmą. Ir čia tuojau reikia pabrėžti, kad jis lengviausia iš gimtosios tarmės išugdomas. Tarmės reikšmė čia be galo didelė. Juk tarmė yra gyvasis šaltinis, iš kurio semiamės visų kalbos turtų ; ji tik viena gali suasmeninti stilių, nudažyti kalbą kurios vietos spalva, inkvėpti šilimos. Iš tarmės mes innešame kiekvienas savo indėlį ir bendrinėn kalbon. Juk ši pastaroji mums teprimeta tik fonetiką, kaitybą ir šį tą iš žodyno. Taigi, ir bendrinės kalbos mokant tarmė reikalinga ypatingos globos. Bet mūsų mokykla dažniausiai elgiasi priešingai. Tarmė laikoma kažkokia blogybe, bendrinės kalbos mokymo stabdžiu. Ir todėl stengiamasi mokinį ko greičiausiai nuo jos atpratinti, jis baramas už " žemaičiavimą " ir kitas būtas ir nebūtas tarmės nuodėmes. Mokytojas, pats dažniausiai vietos tarmės nepažindamas, bara smerkiamai, be jokių paaiškinimų. Mokinys, ką saviškai pasakęs parašęs, girdi vis tą patį " taip negalima ", " čia tarmiškumas ", o kartais dar su priedu à la " tik žemaičiai gali taip kvailai sakyti ". Taip " šviečiamas " jis ilgainiui insitiki, kad gimtoji tarmė niekam tikus, tik klaidinanti, kad tik laikraščiuose ir knygose gerai lietuviškai rašoma. Na ir, žinoma, toliau vengte vengia tos " klaidingos " tarmės.

Tuo būdu bendrinės kalbos mokymas visai atsiejamas nuo gyvosios žmonių kalbos. Kalbos jausmas, pasidaręs nebereikalingas, suskursta ir nebenaudojamas ilgainiui visai atrofuojasi.

Atsimenu savuosius lietuvių kalbos mokytojus. Iki VI kl. jų turėjau pakaitomis tris. Mokė mus gerai rašybos, barė, kad rašiniuose nesą " minties ". Vieną kartą, radęs sąsiuvinyje pabrauktą sakinio pradžią " m a t y t i jis nenorėjo ..., kad ... ", paprašiau pa-

aiškinamas. Ir paaiškino, kad reikią " m a t o m a i, jis nenorėjo... ", nes su bendratimi išeinanti " visai ne ta mintis ". Davė dar kitų panašių pavyzdžių, ir visi aiškiai " supratome ", kad bendratis čia nevartotina, kad mintis neišeina ... Mums, mokiniams, taip pat nei in galvą neateidavo, kad knygose gali būti kokių k a l b o s klaidų. Iš jų ne tik rašybos, bet ir visų inmantresnių " išsireiškimų " mokėmės. Tarmė mums tebuvo naudinga tik *ie*, *uo* rašymui susekti. Viskas pasikeitė gavus VI kl. naują mokytoją, išėjusį J. Jablonskio lietuvių kalbos kursus. Jis ėmė kalbėti apie grynąsias kalbos (ne " minties " !) klaidas ir taisyklingumo kriterijumi mokė laikyti žmonių kalbą. Vis kartodavo : " kaimo žmonės taip nesako ", " žmonių sakoma " ... Daugiui iš mūsų atsivėrė akys, pasijutome susiję su gyvąja kalba, mokėmės jau sąmoningai, nebebuvo to kalimo. Tik dėl šio savo mokytojo teigiamos intakos ir pats jaučiuos nukrypęs in kalbos darbą.

Dabar mūsų mokykloje daug kas yra pagerėję. Bet kalbos jausmo ugdymas vistik tebėra trūktinas. Iš in Universitetą ateinančiosios jaunuomenės nedaug tėra mokančių savarankiškai kalbiškai galvoti. Visur matyti palinkimas in besąryšinį atskirų faktų faktelių insiminimą. Tik mokykloje išmokę priaugančiąją kartą insijausti in savo tarmę, pasidaryti ją atrama kalbiškai galvosenai ir susiejęs tiesiogiai su bendrinės kalbos mokymu — galime tikėtis pagyvinti mūsų šviesuomenės kalbinę nuojautą ir tuo pačiu pakelti rašto kalbos mokėjimą.

Čia keldamas tarmės reikšmę kalbos jausmo ugdymui visai neperšu mums " sutarmėti " ir atsisakyti nuo vienos bendrinės kalbos kūrimo. Tik norėjau pabrėžti, kad šis kūrimo darbas o r g a n i š k a i sietinas su liaudies gyvąja kalba, kad Rygiškių Jono žodžiais bendrinė kalba " visomis tarmėmis suremiama ".

KALBOS TIKSLUMAS IR KITKAS *

(Dėl Z. Žemaičio "Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu")

Įvadui

Prof. Z. Žemaitis yra žinomas mūsų matematikas. Bet, matyti, jo ir kalbos dalykais domimasi. Į mūsų kalbą profesorius norėjo pažiūrėti savo dalyko požiūriu. Tokie mėginimai, reikia pasakyti, yra naudinga medžiaga, skatina kalbos dalykus vispu-

* *Židinys*, 1931, 11 nr., 354-367.

siškiau aiškinti. Tačiau lengva čia ir nuklysti. Ir p. Žemaitis savo knygelėse taip pat daug ką teigia ir išvedžioja, su kuo kalbininkas nieku gyvu negali sutikti. Jos, tiesa, jau vertintos p. Pr. Skardžiaus (" Vairas " X., 1931.), bet " Židinio " redakcijos paprašytas nagrinėju čia kiek plačiau.

Knygelėse yra šie skyriai : I. Bendros pastabos, II. Kai kurie kalbos netikslumo pavyzdžiai ir priežastys, III. Kalbos naujovybės ir naujadarai, IV. Kalbos reformos linkmė, V. Svetimų vardų ir žodžių rašymas ir VI. Lietuvių kalbos reforma ir latvių kalba.

Vadinasi, kalbama apie daug ką ir apie visiems rašto žmonėms rūpimus dalykus. Bet daugiausia vietos (18 iš 43 pusl.) skirta dabartinės rašomosios kalbos netikslybėms parodyti : " pabėrėme visą sterblę kalbos netikslumo ir nematematiškumo gal kam neįdomių pavyzdžių, kurių gerokai prisižymėjome nuo senai, vartodami juos argumentais prieš kalbos taisytojus " (22.) [1].

Autorius sako mūsų kalbą pasižymint " dideliu įgimtu tikslumu, leidžiančiu jai lengvai nuosakiai žymėti ir trumpai reikšti švelniausias prasmės atmainas " (3.) ir išranda, kad " su tąja mūsų tiksliąja, matematiškiausia kalba kažkas negera darosi " (4.).

Iš antraštės spėtume, kad kalbos tikslumas bus kaip nors įmantriai matematiškai matuojamas. Pasiskaičius tuojau matyti loginis mastas. Jis visur kyšote kyšo. Autorius paima iš laikraščių arba knygų kokį sakinį, ir jeigu jis, be konteksto, galima keliaip suprasti, tai jau ir netikslus. Tuo pačiu mastu išmastuota ir keletas mokyklų, draugijų ir kitokių vardų. Viskas išeina kalbininkams nepakelti, kam jie liepią visur kilminiką vartoti.

Kalba ir logika

Visu pirma dėl paties vad. tikslumo masto. Tokiam loginiam mastui lengva atsirasti. Galvojame : logika — mąstymo mokslas, mintys reiškiamos kalba, vadinasi, kalboje turi ir logikos dėsniai atsiliepti. Glaudus minties ir kalbos, sąvokos ir žodžio santykis dar daugiau šitokį manymą paremia. Neįsivaizduodami minties be žodžio ir žodžio be minties, juodu visiškai suplakame, o iš to jau tik ir belieka išvesti logikos ir kalbos dėsnių tapatybė.

Iki XIX. amžiaus vidurio kalba ir telaikyta " balsiu mąstymu ". Pav., grecistas G. Hermann'as daug vargo padėjo bederindamas kalbos reiškinius su Kant'o kategorijomis. Pasirėmęs Kant'o filosofija jis iš kalbos buvo ir šešių linksnių pareikalavęs. Jų neturį būti nei daugiau nei mažiau. Nėra ko nustebti, nes juk ir Hegel'is filosofiškai įrodinėjo, kad tik 7 planetos tegalinčios būti !

[1] Skaičiais nurodomi puslapiai.

Dabar logicizmas kalbotyroje yra jau atgyvenęs savo amžių. Jį palaidojo prieš 75 metus H. Steinthal'is (žiūr. jo " Grammatik, Logik und Psychologie ". Berlin, 1855).

Logikai, nagrinėjančiai mąstymo dėsnius, visiškai nerūpi, kaip ir iš kur atsiranda mūsų mintys. Kalboje mintis išsakome žodžiais, o logika, nagrinėdama minties lytį, garsinės jos lyties nežiūri.

Tokie sakiniai kaip *rytai rausta, rytai raudonuoja, rytai raudoni, rytai raudonos spalvos* logikai yra vieno galo. Logikai čia visur vienas sprendimas, bet kalbotyrai tie 4 sakiniai nelygūs.

Žmogus, išmokęs kitą kalbą ir ja reikšdamas savo mintis, jau pakeičia tų minčių garsinę lytį, vadinasi, šioji logikai tėra tik neišvengiama būtinybė. Logiką teturime vieną, o kalbų devynias galybes.

Žodis, kaip gramatinė kategorija, taip pat nesutampa su sąvoka, kaip logine kategorija. Jeigu sutaptų, neturėtume sinonimų.

Sprendimo dėmenų logika teturi tik du, subjektą ir predikatą, o sakinyje be veiksnio ir tarinio mes dar randame papildinį, pažyminį ir aplinkybes.

Iš to aišku, kad logika mums kalbos prigimties išaiškinti negali. Tiktai pačių kalbos reiškinių tyrimas ir pažinimas padėjo mums susekti tas jėgas, kurios kiekvienoje kalboje veikdamos ją kuria ir gyvą laiko.

Mes nors ir atskyrėme logiką nuo gramatikos, bet vis tiek suklystume manydami, kad ji (logika) jau nė kalbos kūrime nedalyvauja.

Kaip paprasto žmogaus kasdieniniuose veiksmuose visuomet reiškiasi ir protas, taip pav. ir kalbos dalims atsirasti būtinas logikos dalyvavimas.

H. Paul'is " Prinzipien der Sprachgeschichte " šituos logikos ir gramatikos santykius šiaip apibrėžia : " So notwendig es ist einen Unterschied zwischen logischen und grammatischen Kategorien zu machen, so notwendig ist es auf der andern Seite sich das Verhältnis beider zu einander klar zu machen. Grammatik und Logik treffen zunächst deshalb nicht zusammen, weil die Ausbildung und Anwendung der Sprache nicht durch streng logisches Denken vor sich geht, sondern durch die natürliche, ungeschulte Bewegung der Vorstellungsmassen, die je nach Begabung und Ausbildung mehr oder weniger logischen Gesetzen folgt oder nicht folgt. Aber auch der wirklichen Bewegung der Vorstellungsmassen mit ihrer bald grösseren bald geringeren logischen Konsequenz ist die sprachliche Form des Ausdrucks nicht immer kongruent " (36.).

Vadinasi, kalboje turime reikalo su vad. l i a u d i n e l o g i k a, kuri mums nevisuomet ir logiška pasirodo.

Tautotyra sako, kad grynasis nuosakusis mąstymas liaudžiai daug svetimesnis nekaip tos pačios tautos mokytinei visuomenei. Liaudis kalba reiškia ne tik mintis, bet ir visą savo sielą, kupiną jausmų ir vaizduotės. Kitaip sakant čia galėtume kalbėti apie j a u s m i n ę logiką šalia mūsosios protinės. Liaudis mąstydama ir kalbėdama nelenda į tuos dvasios kaustomus formalizmo kamantus, kuriuos mes visi jau pratę nešioti. Imkime pavyzdžių.

Čia mintis pritvinkusi emocionalumo, čia ją vėl laki vaizduotė į kurį pašalį nubloškia. Tik klausykimės : *ir neturėk tatai jo tiek proto* ; *ir būk tu man jam tokiam kvailam* ; *baisiai gražus* ; *velniškai skanus* ; *arklys kad šoks, koja kaip būtų sėtinio — tik trakšt* ; *kaip tu lig šiol nenusprogai* ! (= kad tu nusprogtum). Nepaisyta ne tik logikos, bet ir gramatikos !

Ir ne mes vieni taip kalbame. Iš vokiečių pigu išgirsti : *du bist mir eine Marke* ; *das ist arg fein, saumässig* (!) *fein* ; *dem Hans seine Tante* (= *Anso teta,* atstoja kilmininką). Ir senieji graikai kartais vietoje *vienam ūkininkui numirė vaikas* pažodžiui pasakydavo *vienas ūkininkas, numirė vaikas jo.*

Mūsų protėviai, norėdami, kad jų vaikas savo pastogės netrūktų, pramindavo jį *Norbutu* (<**Nori-butas*), o kiti — *Mantvilu* (<**Manti-vilas*), kad nagai į save būtų kumpę. Graikas vos gimusiam vaikeliui duodavo *Makróbios,* ilgaamžio, vardą.

Galvojimo sukcesyvumas aiškiai matyti, kaip vaikas pasako *aš suvalgysiu penkis* (= kleckus) *ir vieną.* Bet rymėnai ir parašydavo *tria milia militum et trecenti.*

Paklausęs *kur bėgi, vaikeli* ? gauni pav. atsakymą *mama liepė Kazei pavakarę nunešti.* Ar bereikia egzotiškesnės galvosenos !

Jau II. amž. po Kristaus lotynai sakydavo *beneficio caecitatis,* aklumo dėka. Šita " netikslybė " atsirado senojo formuliško posakio *beneficio deorum servatus est* pavyzdžiu. Lot. *nemo,* kilęs iš * *ne-homo* , nė joks žmogus ' savo reikšmės tiek nustojo, jog rašytojai parašo net *nemo dies* , nė jokia diena '.

Goethės kalboje randame *sie sind eben Herr* (vienskaita !) *geworden.*

Lot. *ager uber* — , derlinga dirva ', bet *uber* — , tešmuo '. Ūkininkui tokia dirva, tiesa, ir buvo lyg melžiama karvė, o jo vaizdingos kalbos nesuprantantieji rymiečiai *uber* išsivertė pažyminiu. Ciceronas vartoja *frugi homines* , dori, vykę žmonės ', bet *frugi* yra *frux* , vaisius ' vienskaitos naudininkas. Šitas būdvardis galėjo atsirasti pav. iš tokio sakinio kaip *hic ager frugi est* , šita dirva vaisiui '.

Vokiečiai sako *der erste April* , 1. balandžio ' (iš senesnio *der erste (Tag) Aprilis*), rusai *segodnia pervago aprelia* (iš to Kauno

žargone *pirmo balandžio*), prancūzai *le premier avril*, bet *le cinq décembre*, 5. gruodžio ' (XVI. amž. : *le cinquième décembre*), o anglai paprastai *the first of April, the fifth of December*. Vadinasi, šie pastarieji išeitų iš visų galvotesni !

Koks " nematematiškas " yra mūsų posakis *perkūnas nutrenkė* arba *nuspyrė* , toks pat " netikslus " išeina ir graikų *Zeùs hýei* , Zeusas lyja '. Plg. rusų *jego gromom ubilo* ir lot. *fulminibus occisit* (lex regia).

Senovės tautos saulę laikė dievų dievu, lietuviams ji buvo *dievo dukterytė*, latviai turėjo ir saulės dukterų (*saules meitas*), mums šiandien ji bėra tik dangaus švyturys, tam tikras dangojas, o astronomai saulių jau devynias galybes priskaito. Taigi, vienas kevalas beliko !

Ne kuo daug prasikiša ir mūsų *dievas*. Somų kalboms mes jį paskolinome su *dangaus* reikšme, pav. vepsiškai *taivas*, estiškai *taewas* , dangus '. *deivė* ir mūsų pačių tarmėse gavo *šmėklos* vardą.

Kaip žiūrėti į tokią Suetonijaus pradėtą virtinę ? : *sua morte defunctus est*, sen. pranc. *morz de sa mort*, ital. *morire di sua morte*, vok. *seines Todes sterben*, rus. *umeret' svojeju smertju* ir liet. *sava mirtimi mirti*.

Sakome *eik atnešk, eik tu gulti* (kartais dar reiškia ir *eik šalin*), bet labai dažnai geram bičiuliui, norint jam namo važiuoti ar gulti eiti, pasakome ir *eik tu, kur čia dabar važiuosi* ; *eik eik, gulti įsigeidė*. Vokiečiai taip pat sako kartais : *Ach gehen Sie, bleiben Sie noch da* ! Yra ko svetimšaliui nustebti, kad, įėjus Paryžiuje į krautuvę, mandagus pardavėjas kreipiasi į jį vis *messieurs-dames*. Kad pirkėjas vyras ir vienų vienas įėjo, to jis kreipdamasis nežiūri. Tokį reikšmės išsekimą A. Meillet jau seniai yra praminęs g r a m a t i k a l i z a c i j a.

Daugis pasakys, kad čia suminėtieji " nelogiškumai " kalbos praktikai nekliūva. Su tuo visiškai sutinkame. Gal kartais daugiau sukliūtume ėmę visi " matematiškai " kalbėti. Čia rūpėjo tik parodyti, kad k a l b a, v i e n f o r m a l i n ė s l o g i k o s p o ž i ū r i u ž i ū r i n t, y r a n e l o g i š k a, o kas nori, gali sakyti — n e t i k s l i, n e m a t e m a t i š k a.

Čia neiškenčiu nepacitavęs kelių eilučių iš W. Havers'o " Handbuch der erklärenden Syntax " [2]: " so muss man sich zunächst vergegenwärtigen, dass es keine Idealsprache gibt und der Natur der Sache nach auch keine geben kann. Das folgt schon aus der eigenartigen Enstehung der Sprache, die ja nicht von einem weisen

[2] Iš tų knygų mano paimta ir veik visi minėtieji svetimųjų kalbų pavyzdžiai.

Logiker oder Grammatiker als kunstvolles System erdacht worden ist, etwa in der Weise, wie man heute künstliche Weltsprachen schafft; nein, jede planmässige Berechnung und Voraussicht ist bei ihrer Entstehung ebensowenig im Spiel gewesen, wie bei der Entstehung von Recht, Staat und Sitte ... Bei dieser planlosen Entstehung der Sprache durch momentane Beiträge aller Mitglieder der Sprachgemeinschaft kann es nicht ausbleiben, dass jede Sprache auf der einen Seite M a n g e l a n A u s d r u c k s m i t t e l n hat, auf der anderen dagegen einen gewissen L u x u s u n d U e b e r s c h u s s" (15.).

P. Žemaitis tikrai teisingai peikia laikraštininkų vartojamas ilgų ilgiausias kilmininkų virtines, bet per toli nueina visiškai pasmerkdamas tokius posakius kaip *Kauno pradžios mokykla* (12.). Tuo pačiu principu turėtų smerkti ir *Kauno miestą, tvirtovę*; *Sausdravo, Juodosios upę*; *Sausgalvių, Vilkų kaimus* ir t. t. Galime pasimankštinti " aiškinti ". Yra žmonių *Kauno* pavarde, vadinasi, turėsime pav. kokio nors *Juozo* ar *Petro Kauno miestą, tvirtovę*, nes vardų mes, nereikiant skirti kelių vienos pavardės žmonių, paprastai nesakome. Kodėl dabar Kaunas negali turėti kokio miestapalaiko, jei baudžiavos laikais buvo *Oginskio Rietavas, Tiškevičiaus Palanga*. — Kažkur Žemaičiuose esanti *Juodoji Barbė*, kurią aplinkiniai žmonės trumpai *Juodąja* vadiną; o *Sausdravo* pavardė taip pat ten gerai žinoma. Vadinasi, išeitų, kad anos upės yra Juodosios Barbės ir Sausdravo nuosavybė. O jeigu *Juodosios upė* būtų parašyta sakinio pradžioje po taško, tai ją ir *juodosios gyvatės* upe galėtume palaikyti. — Dar blogiau su *Sausgalvių* ir *Vilkų kaimais*. Yra tokių pavardžių, bet gali dar kam ateiti į galvą ir tikrieji *vilkai* bei *sausgalviai*, menkos galvos, žmonės. Mažosios Lietuvos lietuviai *kaimą* vadina *kiemu*, taigi, turėtume *Vilkų kiemą* šalia *Sidabrinių lapių ūkio*, o *Sausgalvių kiemą* jau kaip nors sugretintume su *psichiatrine ligonine*.

Negi gautume vėl grįžti prie *miestas, tvirtovė Kaunas, kauniška tvirtovė, upė Juodoji, kaimas Vilkai* ... Juk labai daug kas mūsų rašomajai kalbai besikuriant taip ir rašė! Vienas labai Lietuvai nusipelnęs mokytojas savo vizitinėje kortelėje buvo įsirašęs *N. mokytojiškos seminarijos mokytojas*. Tatai iš "*Auszros*" laikų! Taip mes kalbėjome ir rašėme, kol iš savo smegeninės nepajėgėme išsikrapštyti *gorod Kovno, učitelskaja seminarija* ...

Ir ne mes vieni tokios " menkos logikos ". Latviai irgi tesako tik *Rīgas pilsēta* , Rygos miestas ', *Rīgas jūŗas licis* , Rygos įlanka ', *Vecbebru biškopības un darzkopības skola* , Vecbebrių bitininkystės ir daržininkystės mokykla '. Senieji rymėnai sakydavo *lacus Averni, flumen Silari, fons Camenarum*.

KILMININKAS IR PRIESAGOS *-inis, -iškas, -iškis*

Autorius visu pirma nusiskundžia dainų kalba : " ką tu padarysi su mūsų atkakliomis matematiškomis (= *matematinėmis*. A. S.) " funkcijomis ", jų " šaknimis " ir t. t., kai jos jokiu būdu nenori sutilpti į liaudies dainų gramatiškąsias (= *gramatines*. A. S.) formas. Ir bendrai, kaip tik sakinys pasidaro sudėtingesnis, liaudies dainų kalba ir jos taisyklės jam jau nebetinka, reikia naujų kelių ieškoti " (5.).

Lietuvių tauta nors ir labai daininga, bet kasdieniniame gyvenime kalba šiaip sau kalba, ne dainomis dainuojasi. Mūsų rašomąją kalbą remia ir kuria v i s a gyvoji tautos kalba ir jos rašytiniai paminklai. A. a. J. Jablonskis yra ją į tą kelią įstatęs — ir juo tik turime mokėti eiti.

Kalbininkams patariama " revizuoti savo įvairias kalbai sudarytas taisykles " (6.). Tuojau pamatysime, kad tų tariamųjų revizuotinų taisyklių nėra nė sudarytų. Neaišku, ką autorius ir kalbininkais laiko. Iš " taisyklių " sprendžiant, tie kalbininkai nė kiek negudresni už vos į matematikos fakultetą spėjusius įsirašyti " matematikus ".

Imsime pačias knygelėse nagrinėjamąsias kalbos ydas.

1. Posakių *funkcijos trumpmeninės šaknys, skaičiaus a kvadratinė, kūbinė šaknis* (5.) kalbininkui nėra ko smerkti, nes jie taisyklingi. Mums kaip tik nesuprantama autoriaus " kalbininkų " *kūbo šaknis*. Tiesa, sakome *medžio*, ne *medinė šaknis*, dėl to, kad pav. *geležinių šaknų* nė nėra. Tačiau skirdami medžių šaknis r ū š i m i s jau kalbame apie *eglines, pušines, alksnines šaknis*. Pirmajam posakiui atatikmenų gyvojoje kalboje irgi netruks, pav. *Skersio gulbinės žąsys*. Čia mintis išsakyta paprasta tiesiogine kalba, nepabrėžtinai. Pabrėždami atskiras to sakinio dalis galime pasakyti ir : *g u l b i n ė s Skersio žąsys, g u l b i n ė s ž ą s y s Skersio, ž ą s y s S k e r s i o gulbinės, ž ą s y s g u l b i n ė s Skersio* ... Dėl tos pat priežasties visiškai lietuviškas sakinys *m i e s t a s Kaunas — d i d e l i s*, nors paprastoje tiesioginėje kalboje sakome *Kauno miestas — didelis*.

Taigi, nėra ko mums sielotis dėl taisyklių, " kurios ne tik sukaustė mūsų kalbą, padarė ją sunkią, nesklandžią, bet ir apnuogino ją nuo (!) įgimto jai didelio logiškumo, matematiškumo " (4.—5.).

2. Daugiausia netikslumo p. Žemaitis randa kilmininkų konstrukcijose. Toliau matysime, kad ne taip jau visa ir būtinai peiktina, kas jo peikiama. Nagrinėjamųjų sakinių autorius pats netaiso, bet iš viso ko matyti, kad kilmininkus visur norėtų daiktavardiniais būdvardžiais keisti. Primena priesagas *-inis, -iškas, -iškis,*

bet, kaip iš kelių pavyzdžių matyti, tų priesagų reikšmės aiškiai neskiria. Dėl to čia trumpai jas panagrinėsime.

Kalboje yra tokių vad. nederinamojo pažyminio kilmininkų : 1. *kaimo, darbo, vargo, širdies žmogus*, 2. *sodos vyrai*, 3. *proto* (= protingas) *šuo*, 4. *lauko, vidaus, medžio, geležies darbas*, 5. *žiemos* (*rogių*), *vasaros* (*ratų*) *kelias*, 6. *žiemos vartai* (pav. *apsidarei po žiemos vartais gulėti = labai šiltai apsidarei*), 7. *velnio išnara, šunies vaikas, kailis* (= keikimai) ; *katės mūka* (= sudžiūvėlė), *prūsų dievas* (= supūrėlis), 8. *upės, plūgo, arklo vaga* ; *grėblio, šakės kotas*, 9. *Reketės, kaimo, miesto, žydų, šunų mokykla*, 10. *Pilviškio kunigas, Imbarės mokytoja*, 11. *eglės, liepos, kadugio medis*, 12. *mūro, medžio siena*, 13. *akmenų, virbų, lentų tvora.*

Versdami šituos sakinius rusiškai, visus, kurie pažodžiui išverčiami, išverstume su daiktavardiniais būdvardžiais, nors senajai bažnytinei slavų kalbai nesvetima ir *stena kamene* = rus. *kamennaja stena.*

12. ir 13. pavyzdžius mes šiandien irgi visiškai reikšmės nepakeisdami pasakome : *mūrinė, medinė siena* ; *akmeninė, virbinė, lentinė tvora*, nes kilmininkas tik tvoros r ū š į, jos m e d ž i a g ą, terodo. Bet ant mūro, prie mūro užtverta tvora yra *mūro tvora* ir *mūrine* tevadinama tik reikiant ją išskirti iš kitų tvorų. Tarp *eglės medžio* : *eglinio medžio*, kaip medžiagos, skirtumo paprastai nejuntama. Tik sakydami *eglės medis gražus = eglė — gražus medis* negalime kilmininko būdvardžiu pakeisti. Čia išskiriamojo, rūšies pažymio kaip tik vėl trūksta.

8.—10. pav. kilmininkus pakeitę būdvardžiais, į sakinių reikšmes taip pat įmaišome r ū š i n i ų arba v i e t i n i ų pažymių, *plūgo vaga* > *plūginė vaga* atskiriant ją nuo kitokių vagų. Plg. *katroje vagoje radai peilį, plūginėje ar žambinėje* ? Kad *palanginio kunigo* ir *imbarinės mokytojos* reikšmės atskiestos vietiniu pažymiu, matyti iš lygiareikšmių *palangiškis kunigas, imbariškė mokytoja* (žiūr. toliau). Tiesiog vardui reikšti, vardiškai, *reketinės* ir *žydinės mokyklos* tipo posakių žmonių kalba, rodos, visiškai nevartoja.

1.—7. pav. su *-iniais* mano bent krašte visai nesakomi. Įsižiūrėję čia tuojau pažįstame tam tikrus s a v y b ė s bei k o k y b ė s kilmininkus. Šitų kilmininkų, vadinasi, daiktavardiniais būdvardžiais nekeičiame. Bet jeigu *žiemos, vasaros kelias* yra žiemai, vasarai skirtas, žiemą vasarą važiuojamas kelias (= paskirties kilmininkas), tai šalia tuojau susidarome ir *žieminį, vasarinį kelią*. Taip pat juk paprastai sakoma : *vasaros, darbo laikas, pietų metas* šalia *vasaros* : *vasariniai, darbo* : *darbiniai drabužiai, pietų* : *pietinis švilpis* (= pietums švilpimas). Mano krašte (Salantai) tesakoma tik *sodos* (kaimo) *vyrai*, bet *sodos* ir *sodinis Žvinklys*. Tuo jis atskiria-

mas nuo kito vienkiemyje gyvenančio Žvinklio. Čia matyti, kaip tuojau išlenda vietinis pažymys.

Nenoriu tvirtinti, kad iškeltieji skirtumai visur ir visuomet griežčiausiai ir išlaikomi. Gyvoji kalba labai dažnai dėl įvairių priežasčių, pav. analogijos, ima kur nors dėsnį ir peršoka. Tam ji juk ir gyvoji!

Viena aišku, kad verčiant *načaľnoje učiliščе* lietuviškai *pradžios mokykla* nėra suklysta. Bet tiek pat taisyklingos yra *pradinė* (= skiriama mokslo pradžiai) ir *pradedamoji* (= kurioje mokslas pradedamas) *mokykla*.

Žmonių kalboje matyti visuotinis palinkimas išskiriamąjį (rūšies, paskirties, medžiagos, vietos ...) kilmininką versti būdvardžiu. Dėl to ne pro šalį būtų ir *pradžios mokyklą* pakeisti *pradine*, juo labiau kad turime *vidurinę mokyklą*.

Kiekvienas doras kalbininkas ne tik nedraus, bet ir patars kur reikiant vartoti *veisliniai galvijai* (13.); *universitetinis darbas, žmogus*; *vietinės įstaigos* (12.). Žmonių sakoma *nupirkau veislės kumelę, mūsų karvės — veislės gyvuliai*, kada norima pabrėžti tuos gyvulius tinkant veislei, geros veislės esant. Bet pabrėžiant paskirtį ir atskirtį visuomet sakoma *veislinė kumelė, karvė*. Tatai aiškiai matyti iš gretiminių paskirties naudininkų. Pav.: *nebeturime veislinės* (: veislei) *kumelės, prisipirko veislinių* (: veislei) *karvių*.

Žinoma, taip pat galime sakyti rašyti *valstybinė opera, drama* (14.) ir, pridedu, *valstybinis teatras, monopolis, mokesnis*; *valstybinė spaustuvė, degtinė* ...

Bet *valstybės tarybos* ir *valstybės gynėjo* jau nebegalime versti *valstybine taryba* ir *valstybiniu gynėju*.

Pirmoji tada išeitų ne valstybės reikalų, įstatymų tarėja, bet tik valstybinė taryba, o antrasis pasidarytų kažkokiu "kazionu" gynėju. Plg. pranc. *procureur de la République* ‚valstybės gynėjas', *procureur supérieur de l'État* ‚vyriausias valstybės gynėjas'.

Centro valdybos nėra ko vainoti (14.), ji vieno molio su *miesto valdyba*. Sąjungos, turėdamos skyrių, turi kiekviena ir savo centrą. Tie skyriai ir centras turi savo valdybas. Argi visas "Lietūkio" centras (Kaune) tėra viena jo centro valdyba? Kalbėdami apie *skyrines* valdybas, žinoma, sakysime ir *centrinė* valdyba. Vardui reikšti čia *-inio* nereikia.

Vadinasi, visur, kaip pakliūnant, *-inio* priesagos negalime segioti, reikia tam tikros nuovokos [3].

[3] P. Jonikas "Švietimo Darbe" 1929., II. vykusiai yra bandęs šitą priesagą sistematizuoti reikšmėmis.

Mūsų liaudies kalboje ta priesaga daug plačiau vartojama negu mokytinės visuomenės kalbamojoje ir rašomojoje kalboje. Ėmę ją daugiau ir mokamai vartoti, bendrinei kalbai tik padėsime. Mes ir šita priesaga, kaip ir visomis kitomis, galime savo minčių reiškimą daug sugriežtinti.

3. Žmonės sako : *vokietinė* (= vokiečių) ir *vokiška* (= į vokiečių panaši) *kepurė* ; *jo pati vokiečių veislės* (= iš vokiečių kilusi), *jos ir pagimimas vokiškas* (= prigimtosios būdo ypatybės kaip vokiečių) ; *prūsinė* (= iš Prūsų) *veislė* ir *prūsiška* (= kaip prūsų) veislė ; *žydinių* (= tų, kur žydai valgo) *pyragų prisipirko ir žydiškus* (= kaip žydų) *pyragus kepa* ; *karvinė* (= kuri karves žiūri) *mergė* ir *karviška* (= sutižusi) *merga* ; *lašininis* (= kur kiaulieną valgo) *Joskė* ir *žmogiškas* (= kaip lietuvis[4]) *žydas* ; *velykinis laikas* (= Bažnyčios t e m p u s p a s c h a l e) ir *velykiškas* (= toks, kaip per Velykas esti, šiltesnis) *laikas* ; *dvasinis balsas* (= pro kurį iš armonikos oras išleidžiamas) ir *dvasiškas* (= labai geras ir doras) *žmogus* ; *pieninė* (= piene virta) *košė, silkiniai* (= iš silkės) *kleckai* ir *pieniškas, mėsiškas* (= su pienu, su mėsa taisytas) *valgis* ; *žmoginis* (= žmogaus pavidalo) *stulpas, švilpis* ; *siūlinis* (= lyg siūlas) *kirminas, žardkartinė* (= ilga ir laiba) *merga* ; *vyriškas* (= vyras), *mot(e)riška* (= moteris), *moteriško*[5] (= moteries) *trumpas protas*.

Pavyzdžius sugretinus matyti, kad tiedvi priesagi kiekviena ką kita reiškia.

Vietoje *-išk*-inio būdvardžio mažne visuomet galime pasakyti *kaip* su tuo daiktavardžiu, iš kurio būdvardis padarytas. *-iškas* rodo p a n a š u m ą, ir būtent labiau v i d a u s, ne viršaus. Tos priesagos būdvardžiai yra susiję su pačia daikto e s m e, su jo būties c h a r a k t e r i n g o s i o m i s ypatybėmis. *-inio* priesaga būdvardį su daikto ypatybėmis, jo rūšimi, tesusieja tik p a v i r š i u m i. Čia būdvardžio ir jo daikto santykis nėra esminis.

Tas priesagų reikšmės atskyris ryškiausiai iškyla aikštėn paskutiniuose pavyzdžiuose. Įdomiausia grutė yra *žmoginis stulpas* : *žmogiškas žydas*.

Kartais, tiesa, atrodo, kad abi priesagi viena reiškia, pav. *žieminė : žiemiška kepurė, vasariniai : vasariški drabužiai*. Tačiau ir čia seniau, matyti, skirtumo buvo, plg. *tavo vasariniai švarkai žiemiški, ne vasariški* (= šilti). *žieminė kepurė, vasariniai drabužiai* reiškia — žiemai, vasarai nešioti kepurę, drabužius.

Mums suprantama, kodėl kalbininkų " vietoj v a l d i š k a s "

---

[4] Plg. *kad ten ne žmogus, o žydas važiuoja*.

[5] Dar su vyriška galūne. Seniau matyti sakyta *moteriškas žmogus* 'moteris'.

mums liepiama beveik visur rašyti "v a l d ž i o s" (9.). Čia pat tuojau p. Žemaitis šitą kilmininką ir nieku paverčia. Tam pasiima *Šiaulių valdžios berniukų gimnaziją*. Reikalauja, žinoma, *valdiškos gimnazijos* (= kaip valdžios, bet ne valstybinė !). Visiškai sutinkame, kad anas vardas labai nevykęs, padoresnis būtų *Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija*. Gimnazija yra ne valdžios, bet valstybės. Vokiečiai sako *Staatsgymnasium, staatliches Gymnasium*, ne *Regierungsgymnasium*, rusai *gosudarstvennaja gimnazija*, latviai *valsts*, o ne *valdības ģimnazija*. Prancūzai valstybines mokyklas vadina viešosiomis — *écoles publiques*.

Man atrodo vykusiau ir *vyrų, moterų*, o ne *berniukų* (net *bernaičių* !), *mergaičių gimnazija*. Plg. latvių *vīriešu, sieviešu ģimnazija*. Vokiečių ir prancūzų čia nereikėtų žiūrėti. Tikras atsitikimas, o ne anekdotas, kad gudruoliai vienoje mūsų vyskupijoje buvo įsisteigę ir *klierikų* (!) *seminariją*.

Autorius pasirėmęs netaisyklingais, bet raštinėse klestinčiais *valdiškais pinigais, rašalu, plunksnomis* ... nuvažiuoja ir lig *pradiškos mokyklos*, nors kiek ir abejodamas (12.).

Jau 1921. m. Jablonskis (Biržiškos "Mūsų raštų istorijoje") šalia *valdžios* kilmininko kur reikiant vartojo būdvardį, pav. *valdinis laikraštukas, valdiniai raštai* ... Vadinasi, kalbininkai už visus pirmesni yra vartoti būdvardžius ! Bet jie taip pat visuomet po kitų raštus knaisysis — literatai sakydavo *blusinėja* — ir barsis, jeigu mes priesagų neskirsime ir šiaip kalbą dergsime.

4. Dar kelis žodžius dėl priesagos *-iškis*. Sakoma *šiauliškis, šateikiškis kunigas, gydytojas, žmogus, alus* ; *sodiškis vaikis* ; *jonušiškė* (= iš Jonušo pirkta) *kumelė* ; *kalniškis* (*kalninis*) *Jurgaitis, nasrėniškis* (*nasrėninis*) *Vaičius, Kalniškis, Bugailiškis* ; *dvariškiai, sodiškiai, kauniškiai* (= žmonės) ; *Katkiškė* (= Katkaus gyventoji vieta) ; *Joniškis, Rumšiškės, Pilviškiai* ; *namiškis, vyriškis, moteriškė, tėviškė, jauniškė* (= jaunimas) ; *jūsiškis, maniškis* ...

Čia turime daiktavardžių ir daiktavardžiais bevirstančių būdvardžių. Dėl to ir galūnė *-is*. Mažne visur čia jaučiamas artimumas su v i e t a, n a m a i s ... Vietovardžiai ir pavardės tos žymės nebeturi, bet seniau bus turėję, pav. *Pilviškiai* neatskiriami nuo *Pilvės, Kalniškis* — nuo *kalno*. Lengva suprasti *vyriškis, moteriškė*... šalia taip pat jau sudaiktavardėjusių *vyriškas, mot(e)riška*.

Šiauliškė gimnazija, kaip ir *panevėžinė amatų mokykla*, tiesiog v a r d u i reikšti žmonių nevartojama. Karikatūriškai atrodytų *Šiauliškė valdiškoji berniukų* (*berniukams*) *gimnazija* (9.) parašyta iškaboje.

5. Visų p. Žemaičio suminėtų kilmininko pavyzdžių čia negalime išnagrinėti. Pačių posakių daug yra tokių, kuriuos kalbininkai

seniai peikia ir visais pragumais taiso. Argi ir tokio galo sakiniai kaip *kai dėl išlaikymo esamosios padėties vasaros šiaurės rytų Europos srityse* (15.) autoriui atrodo kalbininkų darbo! Kuo čia kalbininkas kaltas, kad vietoje *vasaros rytų* arba *šiaurės rytų* kokio nemokšos parašyta *vasaros šiaurės rytų*. Už nežmoniško *kai dėl* neužkliūta, matyti, jis atrodo tikslus! Kalbininkai, autoriškai tariant, tuojau būtų " dasiprotėję " pataisyti ir *vietos valstybės degtinės monopolio parduotuvės nėra* (18.).

Bet daug randame ir niekuo nekaltų kilmininkų. Netikslybių pirmininku pastatytas sakinys *Amerikos naikintojai Klaipėdos uoste* (11.). Jis reiškiąs " drąsuoliai arba niekšai, kurie Ameriką naikina " (t. p.). Vadinasi, logikos pasimokę nebegalėsime sakyti nė *Kauno kepėjai, siuvėjai, kirpėjai, skutėjai*. Jie iš tiesų gali Kauną kada susidėję nukirpti, nuskusti ir susiuvę iškepti ... O apie *kaimo piovėjus* pamanius net šiurpas pakrato. Laimingas Kaunas, kad jie čia nė vasaromis nesilanko.

Autorius cituoja *gilios ir gražios religingos šeimos tradicijos* ir klausia: " Tai ką čia pažymi būdvardžiai: " g i l i o s i r g r a ž i o s r e l i g i n g o s " — šeimą ar tradicijas? " (16.). Nežiūrėdamas kirčio vietos aš tokią pat " klaidą " randu net jo knygelių antraštėje! Juk ją galime suprasti *Mūsų p a s i k a l b ė j i m a i matematiškumo ir reformos reikalu* arba *Mūsų* (= Lietuvoje kalbamųjų) *kalbų n u o m o n ė matematiškumo ir reformos reikalu*.

Mums šiaip žmonėms aiškūs ir taisyklingi taip pat ir šiokie išdėti išpeikti posakiai: *Latvijos futbolo nugalėtojas*; *stalių, šaltkalvių dirbtuvės* (12.); ... *pašalpa duodama nuo ketvirtos ligos dienos* (15.); *Net pritvinkusių tamsių Joninių vyšnių kerai* ... (16.); *Iš Maskvos didžiojo teatro meno pasaulio išėjęs* (17.); *Dar dėl parapijos kunigo taktikos* (17.) ...

Žinoma, norėdamas kas gali ir kiek kitaip pasakyti. Pav. žmonių kalboje yra *meistriškasis stalas* , varstotas ', ir dėl to galėtume iškabose rašyti ir *stališka, šaltkalviška dirbtuvė*. Bet nė *stalių, šaltkalvių dirbtuvė* ne iš kelmo spirta, nes visi sakome *žydų kepykla, skerdykla*, nors ten žydų nei kepa nei skerdžia ...

Kitos klaidos ir neklaidos

Čia imame tik kelis autoriaus suminėtųjų pavyzdžių.

1. Netiesa, kad kalbininkai neleidžią sakyti *ant žemės, ant sienos* ... Kaip čia mes galėtume atstengti prieš tokią gyvosios kalbos vartoseną! Autorius tvirtina, kad sakant *kaip danguj, taip ir žemėj* " gaunasi (!) visai ne toji prasmė, kurią norima suteikti šiam poterių posmeliui " (18.). Bet ką pasakysime, kad ir Mažvydas,

nors katekizmą vertė iš lenkų kalbos, taip pat sako *Buki tawa walia kaip dągui taip ir szemeie.* Tik paskesnieji katekizmų rašytojai šitą " nesusipratimą " vėliau " pataisė ". Dar ir šiandien — paprastojoje, ne dainų kalboje — galime nugirsti *sėdo į arklį, arklyje sėdėdamas* šalia *sėdo ant arklio, ant arklio sėdėdamas.* Taigi, tas vietininkas nėra kalbininkų išmonis. Sakydami vietoje *sienoje kabo* vien *ant sienos kabo* taip pat viso tikslumo nesupaisysime, nes pastarasis sakymas žmonių kalboje reiškia ir *viršum sienos kabo.* P. Žemaičio *pakabink viny, kably* (19.) man primena vieno zoologo tvirtinimą, kad sakant *lydeka,* šalia *lydžio,* reikią sakyti ir *arkleka* (= arklys) !

2. Rašyti *Olandai, Lenkai, Vokiečiai* (14.) niekas neverčia. Kas nori, gali sveikas visuomet rašyti ir sakyti *Olandija, Lenkija* ... Taip juk dabar ir periodinės spaudos rašoma. Kai kurie anos darybos vardai, pav. *Prūsai,* tokie įprasti, jog vos retkarčiais terašome *Prūsija. Rytprūsių,* tur būt, nė autorius nenorėtų keisti **Rytprūsija.* Kai kurios šitų *-ijų* tiesiog nei iš šio nei iš to atsiradusios, pav. *Suvalkija, Vilnija* ..., ir *žmonija, ąžuolija* nepateisinamos.

3. Bendrinė kalba skiria *domėtis* ir *dėmėtis.* Žmonių sakoma : *įsidomėjo* (= *įsižiūrėjo*) *kaip jautis į dažytus vartus, jis viskuo domisi* (= interesuojasi) ir *vaikai įsidėmi* (= įsideda į galvą) *suaugusiųjų žodžius.* Iš tų veiksmažodžių pasidarome daiktavardžius *domesys* ir *dėmesys* ; jų ir reikšmės skirtingos. Matome, kad *domėtis* nereiškia *teptis* (22.).

4. Posakius *Asirai* 725 *m. Kristui negimus* (= *prieš Kristaus gimimą*) *nugalėjo* ... (19.) ir ... *atsisakė lankyti pamokas tol, kol gimnazija būsianti suvalstybinta* (= ... *kol gimnazija suvalstybinsią,* ... *kol gimnazijos nesuvalstybinsią*) ir kalbininkai laiko nevykusiais. Bet taisyklingi yra žmonių kalbos posakiai *dirbsiu, kol galėsiu* ir *dirbsiu, kol nebegalėsiu, arklys tranka* (= daužosi, siunta), *kol pažaboja* ir *arklys tranka, kol nepažaboja.* Kalbininkai ligi šiol protestuoja tik prieš *ką tik neperku, vis brangu* ir panašias konstrukcijas. Tačiau ir čia reikia atsargos. Dėl to teks kituomet pakalbėti.

5. Ką padarysi, kad žmonės sako *šaltas : šaltis,* bet *svarus : svoris* (31.). Taip pat sako ir *šalti : šolėti.* Sako, žinoma, matematika nesirūpindami. Kalbos mokslui žinomi vad. b a l s i ų k a i t o s dėsniai, bet autorius jų, matyti, nenorėtų pripažinti.

Svetimieji vardai ir žodžiai

Kad jie mūsų taip pakrikai rašomi, rūpi labai ir kalbininkams. Kalti čia daugiau rašytojai, kurie savo skoniu vienus vardus rašo su galūnėmis, o kitus be, vienus lietuvina, kitus vėl ne. Autoriaus

siūlomoji tikrinių vardų rašyba (36.) gera, ji tokia paskelbta ir rašybos komisijos projekte.

Su kitų svetimųjų žodžių darybos ir rašybos siūlymais (36. tt.) sunkiau sutikti. Ką praktiškai laimėsime *tuberkuliozą, sintaksę* ... pakeitę *tuberkuliozis, sintaksis* ... Mes tos rūšies žodžius imame ne iš graikų ir lotynų, bet iš savo kaimynų — net nevisuomet iš tų pačių — skolinamės. Kitas, graikiškojo daiktavardžio žiūrėdamas, galėtų susimanyti sakyti ir *paradoksonas*. Nusižiūrėję į *katalikas : katalikiškas*, galėtume tuojau reikalauti ir *praktišką* pakeisti *praktikišku*. Kas iš to išeitų ? Gaudydami kilmę ir visus svetimuosius būdvardžius darydami stačiai iš graikiškų ir lotyniškų daiktavardžių, nebegalėtume sakyti nė *natūralus, punktualus*, kurie visiškai nepakeičiami kitką reiškiančiais *natūriniu, punktiniu. Lotyniškas* turi kelių šimtų metų tradiciją. Dėl to šiandien sakome rašome ir *lotynai*. Juokinga būtų čia pramanyti *latinai, latiniškas* (39.).

P. Žemaitis pasako naujieną, kad lot. *iunius, potestas, optimista, maximalis* italų " be ceremonijų iškraipomi " į *giugno, podestà, ottimista, massimale* (39.). Jeigu pav. Mindaugas atsikeltų, tai jis, tur būt, taip pat mūsų dabartinę kalbą " iškraipyta " pavadintų. Mes juk vietoje senųjų lyčių **šākuo, *medjai, *svetjas* besakome *šoku, medžiai, svečias*. K a l b o s r a i d o s kalbotyra kalbos kraipymu nevadina.

Dėl latvių kalbos

Autorius mūsų rašomajai kalbai ugdyti perša latvių kalbos pavyzdį ir praktiką (42. t.). Noriu tik priminti, kad dėl kilmininkų ir latvius tiek pat tektų išpeikti kaip ir mus. Štai keli pavyzdžiai : *Valsts Jelgavas skolotāju institūts* , Valstybinis Mintaujos mokytojų institutas ', *Latvijas mākslas akadēmija*, , Latvijos meno akademija ', *Liepājas latviešu skatuves biedrība* , Liepojos latvių scenos draugija ', *Valsts Daugavpils baltkrievu vidusskola* , Valstybinė Dinabarko gudų gimnazija '. Taigi, latviai pasirodo taip pat ne tiksliau už mus bekalbą !

O už tokius " nematematiškus ", bet labai latviškus posakius kaip *redz nākam(u)* , mato ateinant ', kuris lietuviškai išeitų *regi *(at)einamą*, latviai tikrai jau būtų į kailį duotini.

Tiesa, latvių laikraščių kalba mirgėte mirga tokiais " tiksliais " posakiais kaip *atstāt uz brīvām kājām* , palikti laisvą '. Lietuviškai pažodžiui išsivertus — **palikti ant laisvų kojų*. Šito rezginio vokiškai nemokėdami (*auf freiem Fusse lassen*) nė nesuprastume. Latviai *ruošos mokyklą* vadina *majturības skola* = liet. **namų turybos mokykla*. Be vokiečių Haushaltungsschule toks vardas nesuprantamas.

Latvių bendrinė, ypačiai laikraščių, kalba mums pavyzdžiu negali būti. Šiaip kitur, pav. kirčio reikalui, lietuvių kalbos tyrėjas latvių kalbą labai brangina.

IŠ NAUJYBINĖS KALBOS* PRAKTIKOS[1]

Mūsų skaitytojai jau iš GK apžvalgų žino, kad vieno žurnalo skiltyse paskutiniu laiku yra pasireiškusi ypatinga kalbos srovė, kurią tekina trys žmonės. Vienas, rodos, net trivardis, jo lygmenys Gražvydas ir kitur glustelėjęs Aidutis. Jie išskyrė jau ir du frontus, save pasivadino liberaliuoju ir individualiuoju, kuris " tebesilaikydamas gyvosios kalbos gairių, kaip būtino ir neginčijamo pagrindo, yra tačiau pasiryžęs ginti individualiąją kūrybą ir saugoti jos teisėtumą (Vairas, 1937, IX 19) ".

Čia norime bent próbėgšmais žvilgterėti į pačią tos laisvinės srovės kalbos praktiką. Medžiagos tuo tarpu imame iš Maupassant'o " Pjero ir Žano " vertimo ir iš Gražvydo recenzijų.

Visų pirma keli sintaksės dalykai. Bendrinėje kalboje dabar griežtai skiriama : *ligonis prašo kunigą* (= jį patį ką padaryti) ir *prašo kunigo*, būtent, kad jį parvežtų. Taip pat sakoma : *klausia tėvą* ir *klausia tėvo* (pvz., ar namie). Bet aname vertime skaitome : " Atėjo mintis paprašyti savo brolio šį pirmųjų trijų ar net šešių mėnesių mokestį (54) ". Bendrinės kalbos praktika čia remiasi, kaip žinoma, rytiečių gyvąja vartosena, o ši vertėjo sánkaita yra visai negirdėta dabartinei bendrinei raštų kalbai ir priešinga visų visoms tarmėms. Sutinkame, kad tai individualiosios kūrybos padaras, bet mūsų kalboje visai neteisėtas. Vėl randame : " Išvyko apie 10 val., kad atvyktų pusryčiams (125) ". Lietuviškai sakome : *verda ką pietums* ir *kviečia pietų, eina pietų*. Tik labai iškilmingiems pietums kviečiami virėjai ir muzikantai, tik, žinoma, pietums tiekti ir valgantiesiems pagriežti. Nė jokia kūryba čia neturi teisės dviejų vartosenų į vieną suplakti.

Pagal žmoninius posakius, kaip va *bernai rugius piaunant mergas kad veikia, tai jau veikia*, dabar sakoma ir *tie váistai širdį veikia*. Bet romano vertėjas čia išranda geriau esant sakyti : " ...veikia į žmonių smalsumą (53), ... veikdami priešingai į jo mieguistą prigimtį (165) ". Mat, čia svetimosios kalbos prielinksnį vartoja. Vertime skaitome ir šiokį posakį : " Audros dienomis reikės ramstytis pertvaromis, kabintis už durų, kad nesiraityti ant grindų (189) ".

---

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 134-137.

[1] Ta pačia tema, kiek trumpiau, š. m. spalio 5 d. skaityta V. Radiofone.

Čia *kad* su bendratimi yra rusybė, ir jau iš mūsų raštų mažne išveista. Negi vertėjo " individualioji kūryba " būtinai jos privalo ?! Taip pat drąsiai verčiama : " Aplamai, tai labai geistinas gyvenimas, kurį veda ant šių didžiųjų transatlantikų (173) ". Mums ši svetimybė — *gyvenimą vesti* — neįmanoma ir bendrinei kalbai nepriimtina, bet vertėjas, tur būt, bus pasikliovęs savo " europietiškumo " tite. Biaurus žargoninis *pas ją džiova* irgi vertime randa savo atitikmenį : " Pas pastarąjį prasimušė džiaugsmo krizis (63) ". Ir šiuo keliu nueina net taip toli, jog verčia : " ką ... suprato po šiuo posakiu (47), po šiais žodžiais (60) ". Kyšo čia aiški svetimybė. Lietuviškai sakant prielinksnio visai nereikia : *ką suprato šiuo posakiu, šiais žodžiais.*

Į kalbą brukamos ir kitos žargonybės : " L a i k a s n u o l a i k o jinai jam paimdavo ranką su tuo lengvu familiariškumu merginų, kurių glamonėjimas p a r s i d u o d a (= *parduodamas*) (58), ... p r i d u o d a v o (= *teikdavo*) ... didelio mirusio miško išvaizdą (21), ... padarė išsyk tą kuklų liūdno nustebimo mostą, n u d u o t ą (= *apsimetamą*) ar nuoširdų (27), kame tai r a n d a s i (= *yra*) ? — tarė jis (79) ". Taip pat ištisai drožiama: " kame dalykas ?, dalykas ėjo ne apie jį ". O Būtėnui prikišus dėl *randasi*, vertėjas tik pagailestavo, kad iš lietuvių kalbos vejamas toks europietiškas (!) posakis.

Tik labai keista, kad jų pačių Gražvydas panašiomis laisvėmis ir kūryba kitiems nė nenori leisti naudotis. Jis savo recenzijose nedvejodamas taiso ir peikia : ž i n o j o (= *mokėjo*) kalbą, negalima p r a e i t i p r o š a l į to puikaus spalvingumo, n e k u r i a i s (= *kai kuriais*) atžvilgiais, m a t o m a i (= *matyt*) vėjas pakilo, jaučiasi baisiai n e l a i m i n g u (= *nelaimingas*), atrodė j u o k i n g u (= *juokingas*). Šiems taisymams, žinoma, tegalima tik pritarti. Bet neaiškus palieka tas kūrybos laisvės mastas. Išeitų, kad lietuvis versdamas gali rusybių primarginti, bet rusui lietuviškai rašančiam nedera jų vartoti. Ir dar keisčiau, kad paties recenzento lygmuo vis tik rašo : " jie ... atrodo jam gražiausiais padarais (Vairas, 1936, XI 314) ". Taip pat visai teisingai Gražvydas reikalauja rašyti *judesiai, šnabždesys*, be siaurojo *ė*, bet " Pjere ir Žane " vėl rašoma : *skambėsys, šlamėsys, pašnekėsys* (41, 57, 52). Vadinasi, kitus pamoko, o savajam nė žodelio neprimetė.

Šio būrelio žmogaus iš teorijos paskelbta, kad lietuvių kalbai būtinai reikia svetimybių : *anūko, rūbo, prieteliaus, mokslinčiaus, šposo, rėdytis, tėmyti.* Bet iš jų praktikos šį sąrašą galime dar praplėsti : *randeliu, blekinėmis dėžėmis, bakais, kantantu, stonu, palociais, rokuotis, bile, paduškaitėmis.* Einamasis kelias aiškus, bet jo galas kažin ar prieinamas ...

Lietuviškai sveikinamės *labà dienà, lãbas rýtas, vãkaras*, bet iš " Pjero ir Žano " veikėjų girdime tik : *labą dieną*. Tur būt, dėl to, kad europiečiai, pvz., vokiečiai, sako *Guten Tag*, taigi galininką. Mums, rodos, turėtų būti ir nepadoru taip sveikintis.

Ne tik bendrinė, bet ir gyvoji žmonių kalba griežtai skiria *atmintį* ir *atminimą*, pvz., *geros atminties* (= galvos), *atminimą kelia* (= taiso, švenčia). Bet vertime viena ponia geria " už palaimintą velionies Marešalio a t m i n t į (75) ". Lietuviui čia *atmintis* neįmanoma, mūsų kalbos dvasia reikalauja *atminimo*. O išversta taip todėl, kad rusai savo память abiem prasmėmis vartoja ir kad miesčionių žargone taip girdėti. Vertėjas, žinoma, ir čia galės šauktis " europietiškumo ". Toks pat " europietiškas " yra posakis : " Jam t a r n a v o t a i k i n i u Beausiras ir truputį ponia Rosemilly (75) ", bet lietuviškajam kalbos jausmui visai neskanus.

Šis vertėjas — L. Gira dar pridėtų : " karštas kalbos klausimų publicistas " — tartum jau apsigimęs visokioms kalbos šiukšlėms rankioti ir platinti. Pvz., viename jo straipsnyje (Vairas, 1937, X 178 t) vėl randame porą šiokių " dailenybių " : " Ne t a m e yra tikras savo tėvynės p a m ė g i m a s ir gerbimas, kad mes kitus smerktume ir kitų nekęstume. Laikraščiai ... ima mieliau t a l p i n t i šį klausimą liečiančius straipsnius (Pabraukta mano. *A. S.*) ".

Asmeninę kūrybą ginantieji, žinoma, kaip nė kuo dėtus vartoja baidyklinius *gerbūvį, viršgamtišką, viršžmogišką, mažãlietuvį, obalsį*, bet dar nusikalta ir *puspuodukis* (36). Lietuvių kalbos dėsniais, tiesa, sudarome *pusvaikį, pusbernį*, bet šalia jų tėra tik : *pusvaikiukas, pusberniukas*. Netaip seniai bandyta sukelti visus keturis vėjus prieš GK teikiamus *draminis, dramiškas, sisteminis, sistemiškas* ir panašius darinius. Tačiau šių kėlėjų praktikoje randame kitą kratinį : *monumentališkas, vulgariškas, banališkas, dekoratyviškas, intelektuališkas, konfidentiškas* šalia *instinktyvus, sentimentalus* pakaitais su *sentimentališkas, pozityvus, mašinalus, agresyvus, modernus*. Tiesą žmonės sako, kad liežuvis be kaulo ...

Stilius — opus dalykas. Stilius — asmenybės lygmuo. Naujukai išranda, kad GK ir stilių marinanti. Čia tik keliomis vertimo vietomis noriu pavaizduoti, kaip atrodo tas nemarinamas stilius ir kalba: " Jis bijojo nusivylimo, trupučio skausmo ar liūdesio tuo atveju, jei naujiena, vietoje būti gera, būtų buvusi bloga, ir ją sustabdė (24). Ponia Roland, apdovanota puikia atmintim, kas liečia giminystės santykius, ėmėsi tuojau pat nagrinėti visas jungtuves iš savo vyro ir savo pusės, prisimindama kilimą ir sekti giminės išsišakojimą (23). Jis jau gulėjo, jau turėjo prieš tris savaites padaryti šį nutarimą, gimusį jame staigiai, be jokios abejonės, jo brolio gauto palikimo pasekmėj (50). — Aš tave palieku svajoti apie ateitį,

kas dėl manęs, aš jaučiu reikalą vaikščioti (42). Pasikėlęs ir nusileidęs laiptais apie dvi ar tris valandas, jis pagaliau atidengė ant François I bulvaro šį tą gražaus (54). Pjeras atmerkė akis ir žiūrėjo, nustebęs dėl savo čionai esimo, pažadintas iš savo košmaro (91)".

Apskritai, norintiems įsitikinti šios vad. liberalinės ir individualinės srovės atstovų kalbiniu pajėgumu, patartina tą vertimą paskaityti ištisai. Anie laisvininkai kartkartėmis perspėja mūsų visuomenę dėl GK ir jos darbininkų kalbinių nuomonių. Mums dėl vieno trejetuko nėra ko spėdinėti. Tačiau retkarčiais pravartu šį tą iškelti iš pačios jų kalbos darbo praktikos.

DĖL ĮSTOJAMŲJŲ LIETUVIŲ KALBOS EGZAMINŲ VDU *

Kaip žinoma, šį rudenį VDU vėl buvo įvesti sustiprinti įstojamieji lietuvių kalbos egzaminai visiems abiturientams, baigusiems gimnazijas su svetima dėstomąja kalba. Senato nutarimu į fakultetines egzaminų komisijas buvo priskirtas ir Humanitarinių Mokslų Fakulteto atstovas. Tuos egzaminus teko laikyti v i s ų tautinių mažumų abiturientams, kur mokslą buvo ėję savosiose mokyklose.

Egzaminai pasibaigė, patenkinamai lietuviškai mokantieji į aukštąją mokyklą priimti. Tačiau ir neišlaikiusiems jos durys nepaliko visai uždaros, jie priimti laisvaisiais klausytojais ir po semestro galės egzaminus antrą kartą laikyti. Bet dėl egzaminų nesėkmingumo — ir su keistais priekaištais VDU — rado reikalo plačiau atsiliepti tik žydų mažuma. Neliesdami čia žydų spaudos, sustosime ties Apžvalga, skiriama lietuvių visuomenei. Ji po anų egzaminų, spalio mėn. 3 d. numeryje, įsidėjo tuo reikalu net vedamąjį, pavadinus jį "Nesusipratimas". Ten skaitome: "Laikraščiai praneša tiesiog neįtikinamą žinią, kad iš 90 žydų gimnazijų abiturientų, laikiusių universitete įstojamus egzaminus, iš lietuvių kalbos teišlaikė tik 15. Toks negirdėtas neišlaikiusių procentas rodo, kad čia kas nors yra netvarkoje. Arba šv. ministerijos atstovai gimnazijų egzaminuose yra netikę, arba universiteto egzaminų komisija yra per griežta, arba — nesinorėtų tuo tikėti — ji turi ir nevien kalbinius tikslus ..."

Šiais paskutiniais žodžiais, baigiamais daugtaškiu, VDU metamas nešvarus įtarimas. Stovėdami kalbos sargyboje, jaučiame čia priedermę atsiliepti iš faktinės pusės. Apžvalga aname straipsnyje

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 131-133.

savo skaitytojams primygtinai stengiasi įteigti, kad tie egzaminai buvę per griežti, kad " tie patys ' nevykėliai ', kurie per 10-11 mokslo metų nesugebėjo išmokti mūsų valstybinės kalbos, pabuvę kokius vienerius metus užsienyje, sugebės eiti mokslus universitetuose, kurių kalbos jie iki tol nė žodžio nesuprato ... ". Buvusiųjų egzaminų rašiniai mums pakankamai duoda medžiagos, kuri visai keista šviesa nušviečia valstybinės kalbos mokymą kai kuriose mažumų gimnazijose. Abiturientų rašoma : *duovanos, pažįnę, prisiryšęs, nauduotis, sviečiai, miegdama, neturėtųmėm, plėčiasi, ištykimi, ekonominiai sumėtimai, nusikalstomas darbas, neturėjo ginimo priemonių, šioj srityj turėsiu pasisiekimo, primityviškioji garo mašinelė, tormozavo prekybos plėstimąsi* ... Net ir svetimuosius žodžius suméigiama parašyti : *studioti, perespektyva, raalizuoti, ekspluoatuoti, silietra, zeologijos sodas* ... Va keli sakinių rezgimo pavyzdžiai, parinkti iš atskirų rašinių : " Beeidamas šaligatviu, jam koja išslydo, ir jis parpuolė, visiškai susimušęs. Įteikiau jam pirmą pagalbą ... Pas vienerius tie planai susiformuoja jaunystėje. Kalbėdamas apie gamtos mokslus, mums reikia žinoti. Pilietis yra vienas iš tarp kiti svarbus pagrindinis elementas valstybėje. Kas lemia man ateitis ? Pašildinę lygi tam tikro laipsnio vandenį, pvz., anglimis ar durpėmis, jis pradeda garuoti. Noriu aprašyti ją tuomet, kuomet ji gražiausiomis drabužiomis vilkasi ".

Bet iš atskirų sakinių negi susidarysi pilną vaizdą. Duodame du rašinius ištisai :

Teisėtumas yra valstybės pamatas

Senų senovėje, kai žmonės gyveno atskyriomis šeimomis, turėjo kiekvienas žmogus savo teisėtumą.

Žmogus gyveno miške, lauke kartu su kitais žvėrimis ir gyvuliais. Jis žinojo miškų įstatymų — kiekvienas turi pasirūpinti maistu. Jis visai negalvojo kuriuo būdu galima ir kuriuo draudžiama jam paruošti šitą maistą. Žmogus, išgirdėjęs vakarais ar dienomis žvėrių staugimą, suprato, kad galingas liūtas išėjo maisto ieškoti. Liūtas drasko silpnesnius ir suvalgo juos, taip žmogus turi elgtis. Žmogus nugalėjo savo protu ir gana didele jėga savo priešus, arba silpnesnius gyvulius ir valgė jų mėsos. Įstatymas buvo : kas stiprus ir galingas, tas valdo ir tas turi teisės gyventi.

Žmogus visai negalvojo apie kitus žmones. Kai medžiai pradėjo ūžti ir gardžiai kvėpuoti, kai saulė leidos ir dangus paraudonavo, tada gal mąstė žmogus apie kilnesnius dalykus. Tada suprato, kad yra aukštesnė jėga. Žmogus turi neskriausti kitų.

Ne taip dabar. Yra valstybė, kurioj valdžia prižiūri gyvenimą. Valdžia gina visus gyventojus. Valdžia parūpina savo piliečius. Visi žmonės turi visas valstybės teises. Žmogus žmogui draugas, o ne žvėris. Visi žmonės yra lygūs valstybėje. Tai yra dabar kiekvienos valstybės pagrindas.

Gimtasai kraštas ir gamtos mokslai

Senų senovėje, kai žmonės dar nesuprato gamtos reiškinius, — kiekvienas toks reiškinys liko jiems stebuklu, kurį nesugebėjo išspręsti. O savaip suprantama: jei žmonės nesuprato gamtos reiškinių, tai, be abejo, apie gamtos išnaudojimą savo gyvenimo tobulinimui kalbos ir nebuvo. O kaip tik tame gamtos mokslo reikšmė yra didelė.

Laiko bėgyje žmonės pradėjo tyrinėti gamtos reiškinius, stengėsi jų išspręsti ir suprąsti. Jei prieš daugelį metų žmonės nesuprato, kad galima išnaudoti ūpių vandens sudarytą jėgą visokioms mašinoms varymui, tai tas dalykas yra dabar, gamtos mokslo dėka, žinomas net kiekvienam vaikui. Bet ar virš minėtas faktelis yra vienintelis ? — Į kur tik žmogau, pažiūrėsi, visur susidursi su gamtos reiškiniais. Iš kur žino žmonės kaip iš paprastų žolių sudaryti visokių vaistų ? — tai gamtos mokslo dėka. Ilgus metus žmonės tyrinėjo visokių augalų ypatumą, o tai sužinoję, išmoko daryti vaistus. Statosi klausimas koks ryšis yra tarp gimtąjį kraštą ir gamtos mokslą.

Į tą klausimą nesunku atsakyti.

Savaip suprantama, kad tame krašte, kur yra daug mokančių gamtos mokslą, kraštas eina ir žydi, nes kiekvienas toks žmogus padėda valstybėj, tobulindamas savo krašto gyvenimą.

Juodu patys už save kalba, aiškinimų nebereikia. Šiųdviejų ir kitų panašių rašinių autoriams, tiesa, pasunkėja kelias patekti į universitetą. Ir kol valstybinė kalba kai kurių piliečių praktiškai dar niekiama, bent mūsų *Almae Matris* durys turi būti sandarios. Vilsimės, kad jos nė dėl kaitrų neims žiorúoti ...

Apžvalga, matyti, pati nujaučia ginanti neapginama. Todėl ir dangsto kuo kitu: " O žydų gimnazijos Lietuvoje juk yra betarpiškai Šv. Ministerijos žinioje, jose lietuvių kalba einama Šviet. Min. nustatyta programa, mokytojai tvirtinami Šv. Ministerijos, egzaminai vyksta Šviet. Ministerijos atstovui dalyvaujant ". Iš to išvada aiški: negali nemokėti. Ir va vienas labai rimtas žmogus šią dilemą juokdariškai išsprendė: " Pavasarį mokėjo, o iki rudens ir pamiršo ! " Tačiau straipsnio gale yla ir kyšteli iš maišo: " Įstojami egzaminai universitete iš dėstomosios kalbos turi prasmę tik tiek, kiek gali būti pagrįstas įtarimas, kad dėl blogo dėstomosios kalbos mokėjimo abiturientas negalės eiti mokslų, nesupras paskaitų ". Vadinasi, visas kalbos mokėjimas apribojamas vienu supratimu, anot žmonių betariant, kad negalėtų parduoti. Tačiau tai, mūsų galva, išeina privilegija krašto daugumos atžvilgiu. Ir pati Apžvalga žymioje vietoje yra išsirašiusi iš L. V. Konstitucijos: " Negali būti teikiama ypatingų privilegijų nei mažinama teisių piliečiui dėl jo kilmės, tikėjimo, tautybės ". Antra vertus, valstybinis universitetas savo auklėtinius rengia ne eksportui, kur lietuvių kalba galėtų būti ir nesvarbi, bet savo kraštui, kur su ta kalba lietuvių visuomenei tenka kiekviename žingsnyje susidurti. Taigi

tai visuomenei ne visvien, kaip mūsų krašto piliečiai, ne svetimtaučiai, ypačiai inteligentai, moka valstybinę kalbą.

Dabar sópėjama dėl egzaminų nesėkmingumo. Bet paskutiniam Lietuvių Kalbos ir Literatūros Mokytojų Draugijos suvažiavimui priėmus rezoliuciją, kur pabrėžiamas reikalas pakelti lietuvių kalbos mokėjimą mažumų mokyklose, ta pati Apžvalga vėl pyko, kibo. — Šios pastabos taikomos visoms mažumoms, ne vieniems žydams. Kas prabilo, su tuo ir kalbamės.

LIETUVIŲ KALBOS REIKALAS KONSERVATORIJOJE IR TEATRE *

Jeigu blogai lietuviškai taria Žaliojo kalno Zigmusis ar Mitka, tai tas dar, pasakytume, galima ir pakenčiama. Tačiau tuo keliu eiti mūsų kultūrinėms įstaigoms ne tik negalima, bet ir neleistina.

Valstybinio teatro lietuvių kalbos reikalu (ypačiai pastaraisiais metais) rūpinamasi ir sielojamasi, o Kauno konservatorijoje lietuvių kalba visai nedėstoma ir apie jos reikalingumą jų net nekalbama. O juk konservatorija prusina operai solistus, vidurinėms mokykloms muzikos mokytojus, chorų dirigentus, vargonininkus, t. y. visus tuos muzikos specialistus, kurie lietuvių kalbą turi gerai mokėti, gražią l i e t u v i š k ą t a r t į ne tik pažinti, bet ir mylėti.

Čia nenoromis prisimeni italų valstybines konservatorijas. Čia svetimšalis mokomas veltui, bet jis konservatorijoj turi mokytis ir laikyti italų kalbos, muzikos istorijos, meno istorijos, literatūros ir kitų italų kultūros dalykų egzaminus. Ar taip yra pas mus ? Mūsų konservatorijoje yra lėšų italų kalbos (ji reikalinga) lektoriui, bet iki šiol neatsiranda lietuvių kalbos mokytojui.

Dėl to būna graudžių ir drauge juokingų nuotykių. Štai baigia konservatoriją dainininkai, gauna į rankas diplomą, turi neblogus balsus, ateina į teatrą vietos prašyti. Staiga jiems pasako, kad teatrui rūpinti gera lietuviška tartis, todėl kandidatai į teatrą turėsią laikyti egzaminą. Tie kandidatai visi lietuviai, bet vienas žemaitis, antras aukštaitis, trečias gimęs Rusijoje ar aplenkėjusioje šeimoje. Beveik visi jie turi gimnazijos baigimo popierių, kitas ir mūsų universitetą baigęs, bet teatre neišlaiko lietuvių kalbos, tikriau sakant, tarties egzamino, ir jo ilgų metų vargas sudūžta į skeveldras. Kam tad jam reikalingas konservatorijos diplomas, gera balsinė medžiaga, muzikos kultūra ? Teatrui gal paranku tokiu būdu išvengti dainininkų antplūdžio, bet konservatorija, leisdama į pasaulį savo

* *Gimtoji Kalba*, 1938, 136-137.

mokinius, turėtų apie tai rimtai pagalvoti ir lietuvių kalbos reikalą savo sienose, nors tuo tarpu ir skurdžiose, netrukdama sutvarkyti.

Teatre atsilikėlių dar yra tiek dramoje, tiek operoje. Buvo imamasi visokių priemonių, bet kai kurie artistai kietai užsivožė savo kiaute ir iki šiol blogai ir net negražiai kalba. Vienas giriasi baigęs lietuvišką gimnaziją, kitas sakosi kilęs iš nuokampaus kaimo, trečias iš senolės išmokęs lietuviškai, tai ko dar reikią ? Visi jie užmiršta, kad yra viena kultūrinė kalba visai Lietuvai, kad valstybinis teatras ne Anykščiuose, ne Plungėje ir ne Šiauliuose, kad aktorius, be visos eilės kitų dalykų, turi gerai mokėti savo kalbą, ir būtent bendrinę. Jeigu jau pakęstume iš dalies tarmišką, tartį, tai jokiu būdu ne slavybėmis " išpuoštą ". O turime artistų net ir su tokia " lietuviška šnekta ". Jie, ar šiaip ar taip versi, tikrai apsileidę, nerūpestingi ir, atrodo, visai nesidomi lietuvišku žodžiu ir jo nemyli. Tokiems, vis viena, kokiu balsu jie gieda, seniai jau būtų laikas susiprasti. Bet, deja, jie petingi ir pečiuoti, ir tų pečių šešėlyje puikiai jaučiasi. Tiesa, tokių maža, bet tegu žino jie, kad jų tariami žodžiai mūsų teatro salėje skamba ne tik svetimai, bet ir nevaleikiškai. Kai visur rodome pažangos, metas ir jiems iš vietos pajudėti, nes juk vis gali ateiti laikai, kad jų apsileidimas bus ne tik peikiamas, bet ir pasmerktas.

RAŠYBA

IŠ RAŠĪBOS* KOMISIJOS DARBŪ[1]

Apie Rašības Komisijos susidarīmā ir jos pirmuosius darbus, balsiū rašības reformā, jau " Kalboje " rašīta.

Š. m. sausio mėnesio gale komisijos pirmininkas Pr. Skardžius išvažiavo in užsienius. Bedirbā paliko šie žmonės : J. Balčikonis, J. Jablonskis, A. Jakučionis, A. Kasakaitis, Z. Kuzmickis, A. Salīs, J. Talmantas ir J. Žiugžda. Nieko netrukus komisijā ištiko skaudus smūgis : mirtis išplėšė mums geriausiājī narī — J. Jablonskī. Vasario 4 dienā su velionimi padarītas paskutinis posėdis. Pirmininkauti komisijai dabar teko man.

Ligi vasaros atostogū posėdžiuose apsvarstīta visa likusioji rašības reformos projekto dalis : priebalsiai, vienu ir dviem žodžiais rašīmas, dalelītės, žodžio daliū kėlimas, svetimībės (tikrinės ir bendrinės) ir didžiūjū raidžiū rašīmas.

Čia trumpai atpasakosiu nutarimū stambmenas.

P r i e b a l s i a i. Visū pirma teko sprėsti priebalsiū minkštinimas. Projekte buvo siūlīta minkštumā žīmėti priebalsiū viršuje arba apačioje pridedamais tam tikrais ženkleliais, pav., *k'autas* , kiautas ', *gŕauti* , griauti '. Nutarta palikti senoji minkštinimo rašība : *kiautas, griauti.*

Iš dviejū priebalsiū rašībū, kilminės ir garsinės, komisija išsirinko pirmājā. Grīnas garsinis priebalsiū rašīmas niekados nėra buvės insigalėjės mūsū raštuose.

Iš garsū nusistatīta rašīti tik tuos žodžius, kuriū kilmė neaiški (*aukštas, auksas, barzda* ...). Taip pat rašomi ir tie aiškios kilmės žodžiai, kur atskiras koks garsas tam tikrais garsū raidos dėsniais īra kilės iš keliū garsū (*mėšlas* < * m ė ž - s l a s : m ė ž - t i, *krislas* < * k r i t - s l a s : * k r i t - t i > *kristi, žaislas* < * ž a i d - s l a s : * ž a i d - t i > *žaisti*).

Dabar rašoma : *grįšiu, lūšiu, atlyšiu* (iš * g r i n ž + s i u, * l ū ž + s i u, * a t l ī ž + s i u ; plg. *pil-siu, pīk-siu*), *grimsiu,*

---

* *Kalba*, I, 2 sąs., 1930, 71-75.

[1] Šis straipsnis spausdinamas tyčia projektuojamąja rašyba, kad visuomenė su ja geriau galėtų pasižinti.

vesiu, mesiu (iš * g r i m z d + s i u, * v e d + s i u, * m e t + s i u), *mesti, vesti* (iš * m e t + t i, * v e d + t i; plg. *met-u, ved-u* ir *kep-u, kep-ti*).

Dėl tū pačiū garsū dėsniū (*ž* + *s* > *š*, *d* + *s* > *s*, *d* arba *t* + *t* > *st*) nutarta rašīti iš garsū ir : *grīštu, lūštu, atlīštu, grimstu, grimsti* (iš * g r i n ž + s t u, * l ū ž + s t u, * a t l ī ž + s t u, * g r i m z d + s t u, * g r i m z d + t i).

To pat galo līties *mesdamas. vesdamas, mesdavo, vesdavo, mesdinti, vesdinti* ... (iš * m e t + d a m a s, * v e d + d a m a s, * m e t + d a v o, * v e d + d a v o, * m e t + d i n t i, v e d + d i n t i) betgi nutarta rašīti senoviškai, su *s*, o ne su *z*.

Biauraus : bjauraus ir jo draugės rašība ilgai svarstīta. Pagaliau nutarta, dėl inpratimo, palikti senoji rašība (be *j*!), nors ji tarimui ir priešinga.

Šakniniū priebalsiū rašīmui komisijos buvo nusistatītas vienas principas — kilmės aiškumas ar neaiškumas (žiūr. aukščiau), bet, priėjus prie atskirū žodžiū, dėl to jos nariū tarpe radosi didelis nuomoniū skirtumas. Tatai atsiliepė ir nutarimams.

Nutarta rašīti : *anksti, ankstības, ankstīvas, aukštas, angstītis, aukštas, barzda, baikštus, baugštus, bugštus, dībsoti, dīgsnis, daiktas, dirgsnis, didžkis, dručkis, dribšas, kipšas, knibčius, skirpstas, žiubčius, žiubtuvis, žiupsnis, žioplīs, žiopsoti, sprigtas, strigtas, skaptas, kniūbsčias, sluogsnis, žingsnis, rūgštas, rūgštis, rūgštelėti, riogsoti, spogsoti, spīgsoti, žagsėti, spagčioti, žirgsoti, smaksoti, vėpsoti, kėksoti, krioksoti, kėpsoti, unksti, inksti, lazda, lizdas, gūžta, regztīs* ...

Sudurtiniū žodžiū sudūrimo priebalsiams nustatīta taip pat kilminė rašība : *briedkriaunis, didžturtis, pussvaris* ... Iš čia išskiriami tik : *neklaužada,* (iš * n e k l a u s - ž a d a), *smailižius,* (iš * smail-ližius) ...

g ir *k* kamiengalio veiksmažodžiū liepiamoji nuosaka nutarta rašīti vienodai : *bėk (: bėgti), lėk (: lėkti)* ..., nes *g* + *k* ir *k* + *k* mūsū kalboje išvirsta vienu *k*.

Priešdėliai rašītini iš kilmės : *išdėti, užsukti, apgauti* ..., išskīrus kelis žodžius, kur tas priešdėlis su žodžiu visiškai suaugės, pav. *iždas* [2] (: iš-*dėti*), *ampalas* (iš *antpalas*) ...

Prielinksnis ir priešdėlis *į* visur rašytini *in : in Kaunā, indėti, inbėgti, intakīs* ... Tikriniams lietuviškiesiems vardams priimta irgi kilminė rašība. Tik neaiškios kilmės vardai terašītini iš garsū.

Pavīzdžiai : *Aukštuolis, Antsieniai, Aukštdvaris* (*Aukštadvaris*), *Daugintis, Degsniai, Grikšas, Išdagai, Jurkšas, Medsėdžiai, Ožkinis,*

---

[2] Čia turime galvoje dabartinė to prielinksnio līti. Rītiečiū tarmės, senieji raštai ir slavū kalbos rodo, kad pirminė līties īra buvusi *iž*.

Ožkabaliai, Padegpadžiai, Užpiliai, Užpaliai, Rutkus, Každailis, Skridaila, Vižpiniai, Pusdešris, Pikčilingis, Balčas, Balčitis, Ičas, Daukantas, Daukša, Butkus ...

Iš šitų pavizdžių matiti, kad kilmės labai griežtai nėra žiūrėta.

V i e n u i r d v i e m ž o d ž i a i s r a š ī m a s. Nustatīta: vienu žodžiu terašomi tik nutrupėjē žodžiai, šiaip visur kitur skīrium. Svarstant atskirus rašīmus nuo to dėsnio vėl vietomis nukrīpta.

Nutarta vienu žodžiu rašīti: *kartkartėmis, krīžkreižėmis, visuomet, niekuomet, kituomet, anuomet, kuomet, tuomet, ilguomet* ..., *anākart, anādien, šiandien, šiandienā, tādien* ..., *tuokart, šiuokart, šiuosīk, tuosīk, dusīk, trissīk* ..., *kitkas, viskas, vistat, vislab* ... *dvidešimt, trisdešimt* ... ; visi īvardžiai ir prieveiksmiai su *kažin, kaži* ir *kaž*: *kažinkas, kažikas, kažinkoks, kažkaip, kažkiek* ... ; *kanakas, velnžinkas, velnžinkur* ..., *anapus, anašal, abipus, šiapus* ..., *išties, iškart, išvien* ..., *pirmpiet, popiet, priešpiet, perpiet, porīt, užporīt* ..., *šiemet, šīmet, aniemet, kitāmet* ..., *maždaug, mažkas* ..., *šenlink, tenlink, kurlink* ..., *todėl, kodėl, patol, pakol* ..., *kaikas, kaikur, kaikada, kaikuris, kaikame* ... (= īvardžiai ir prieveiksmiai), *užpernai, propernai, perdaug, perilgai* ..., *sulig, kiekvienas* ..., *ištiesū, išviso, ištikrūjū, išnetīčiū* ... (= prieveiksmiai), *pergeras, kuogeriausias, kuogeriausiai* ...

Rašītina sīkiu arba skīrium, pagal prasmē: *dėlto: dėl to, šiaipjau: šiaip jau, vistiek: vis tiek, nuorīt: nuõ rīt, núovakar: nuõ vakar, prievakar: priẽ vãkar, tuojaũ: tuõ jaũ* ...

Skīrium nutarta rašīti: *pat* su visais žodžiais: *tas pat, toks pat, ten pat, taip pat, per pat, pro pat, ans pat, iš pat, in pat, už pat* ... ; *lig ten, lig kur, ligi kol* ..., *iki kur, ik kol, ik šiol* ..., *iš ten, iš čia, iš visur* ..., *šiaip taip, šiek tiek, antra tiek, dvieja tiek* ..., *kas nors, kur nors, kas norint* ..., *bet kas, bent kas, bent kiek* ..., *toks jau, gal būt, tur būt, žūt būt* ..., *visū geriausias.*

D a l e l ī t ė s. *ne* su būdvardžiais, daiktavardžiais ir prieveiksmiais, jei nėra sakininio neigimo, rašīti vienu žodžiu: *nelietuvis, negeras, negerai, nelabai* ...

Jei *ne* eina paprastu neiginiu, tai su invardžiais ir invardiniais prieveiksmiais jis rašītinas skīrium: *ne tas, ne jis, ne taip, ne tiek*... Sīkiu rašīti: *nekas* (= niekas), *nekoks* (= menkas), *nekaip* (= menkai) ...

te, tebe ir *be* dalelīčiū rašība paliekama senoji: *tedirbie, tiek tedirbo, teberašo, ar begīvas, tu vis tebejaunas* ...

nebe su kitais žodžiais taip rašītina kaip ir *ne.*

Rašīti skīrium : *be nesipeša* (= ar nesipeša), *kuo* (*ko*) *nesipeša* (mažne pešasi), bet *bene pešasi*, *kuone* (*kone*).

nė ir *nei* paliekamos rašīti senoviškai : *nė nesakīk*, *nei šis*, *nei tas* ...

Dalelītės *gi* rašība dar galutinai nenustatīta.

Žodžio dalių kėlimas. Žodžiai nutarta kelti skiemenimis. Kur susiduria kelios priebalsės, iš jų in kitā eilutė tekeliama tik paskutinioji. Priešdėliai keliant skiriami nuo šaknies, bet patīs neskaidomi.

Pavīzdžiai : *ba-la*, *kel-mas*, *au-džia*, (*dž* vienas garsas !), *siau-čia*, *dal-gia-ko-tis*, *ož-ka-barz-dis*, *didž-tur-tis*, *višt-va-na-gis*, *auk-lė*, *pūs-lė*, *gink-las*, *moks-las*, *mels-vas*, *iš-virkš-čias*, *ap-ar-ti*, *api-kak-lė*, *apī-kai-mė*, *pa-gal-ba*, *par-ei-ga*, *po-sė-dis*, *prieš-dė-lis*, *užuo-mar-ša* ...

Svetimībės. Svetimieji bendriniai žodžiai rašītini : *literatūra*, *kultūra*, *natūra*, *natūralus*, *figūra*..., *aktīvas*, *pasīvas*, *aktīvus*, *pasīvus*, *primitīvus*, *archīvas*, *līra*, *līrika*, *satīra*, *hīdra*..., *bet fizika*, *muzika*...; *barjeras*, *karjera*, *objektas*, *subjektas*, *milijonas*, *bijologija*, *socijologija*, *fizijologija*, *socijalizmas*, *amonijakas*, *higijena*..., *ideja*, *idealas*, *tema*, *sistema*, *poezija*, *poetas*, *universitetas* ...

Svietimieji tikriniai vardai, kurie nuo seniai žmonių klaboje īra prigijė, rašomi iš garsū : *Berlīnas*, *Parīžius*, *Rīga*, *Rīmas*, *Varšuva*, *Krokuva*, *Prancūzija*, *Krimas* ...

Šiaip svetimieji vardai rašomi originalo rašība, žinoma, jeigu tik raidīnas īra lotīniškas. Nelotīniškais rašmenimis rašīti vardai lietuviškai transkribuojami pagarsiui. Populiariniams raštams galima visur vartoti transkripcinė rašība.

Svetimūjū vardū galūnėms rašīti nutarta :

1. Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena ar keliomis rašomomis, nors ir ne visomis tariamomis, priebalsėmis arba priebalsiškai ištariama priebalsė su balsėmis, jam pridedamos galūnės - *as*, - *ius*, - *is*, - *a* (tik vietovardžiams).

Pavīzdžiai : *Stresemannas*, *Krügeris*, *Briandas*, *Chamberlainas*, *Malebrancheas*, *Shakespeareas*, *Mollis*, *Krylovas*, *Niemcewiczius* ; *Avignonas*, *Grenobleis*, *Clermontas*, *Orléansas*, *Nantesas*, *Lausannea*, *Toulousea*, *Plymouthas*, *Liverpoolis*, *Birkenheadas*, *Hullis*, *Saarbrückenas*, *Breslauas* ...

2. Svetimosioms *i* galūnėms pridedamas *s*.

Pavīzdžiai : *Niemis*, *Mussolinis*, *Toricellis*, *Raczyńskis*, *Krasickis* ...

3. Galūnė *a* nekeičiama. Linksniuojama ji lietuviškai.

Pavīzdžiai : *Almaviva, de Rivera, Capablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla* ...

4. Galūnė *e* rašoma ė.

Pavīzdžiai : *Goethė, Nietzschė, Leccė, Alicantė* ...

5. Rusiškūjū vardū galūnės - *o* ir - *ij* transkribuojant verčiamos - *a* ir - *is*.

Pavīzdžiai : *Glivenka, Krylenka, Merežkovskis, Bielinskis* ...

6. Prancūziškiesiems vardams kaip: *Rousseau, Chardigny, Hérriot, Daudet, Tardieu, Parmentier, Bordeaux, Chautenay, Beauvais, Roubaix* ... galūnės nededamos. Jie taip pat ir nelinksniuojami.

Graikiškieji ir lotīniškieji vardai rašomi, kaip lig šiol buvo inprasta.

Pavīzdžiai : *Aristotelis, Platonas, Ciceronas, Ovidijus, Horacijus, Terencijus, Edipas, Sofoklis, Eschilas, Seneka, Periklis, Cezaris, Plautas, Tacitas, Apollonas, Sulla* ...

D i d ž i ū j ū r a i d ž i ū r a š ī m a s. Didžiosiomis raidėmis nutarta rašīti :

1. Dievo, Dievo asmenū, švenčiū vardai : *Dievas, Dievas Tėvas* ..., *Velīkos, Sekminės* ...

2. Instaigū, draugijū, sājungū, partijū, taip pat instaigū viršininkū ir kiti tokie vardai, jeigu jie rašto tekste eina tikriniu vardu: *Švietimo Ministerija, Švietimo Ministeris, Vītauto Didžiojo Universitetas, Telšiū Apskrities Viršininkas, Vilniui Vaduoti Sājunga* ...

3. Sveikinamieji ir mandagumo žīmimieji žodžiai : *Sveikas, Tamsta, Jūs, Tù* ...

Šitie čia atpasakotieji Rašības Komisijos nutarimai nėra dar galutiniai. Viskas bus svarstoma dar ir " antru skaitīmu ". Šis tas, žinoma, pasikeis, išsilīgins. Kaikuriuose posėdžiuose ne visi nariai tebuvo, dėl to posėdžio daugumos sprendimus ne visur tegalime komisijos daugumos sprendimais laikīti.

Spaudoje komisijai buvo prikišta, kad ji vien in rašības dalīkus " nukrīpusi ". Dėl to galime tik atsakītī, kad šiaip kalbos dalīkū komisija nė norėdama negali svarstīti, nes ji tėra sudarīta tik " rašībai reformuoti ir nustatīti ".

RAŠYBOS REFORMOS PROJEKTAS *

1. ĮVADAS.

Nuo praėjusio amžiaus pabaigos mūsų rašyba lig šiol nėra buvusi visą laiką vienoda.

Pirmasis aiškesnius ir nuoseklesnius pagrindus rašybai yra padėjęs P. Kriaušaitis savo 1901 m. " Lietuviškos kalbos gramatikoje ". Čia jis daugiausia eina kilminės rašybos keliu : rašo *šąla, bįra, kįla, sužiųra, augštas, rūgštus, kibšas, migšas* ... šalia *biaurus, piauti* ir kt. Beveik tuo pat keliu yra ėję vėlyvesni varpininkai, Jaunius, Būga (plg. jo 1913 m. " Rašybos mažmožiai ") ir kt.

Bet tokiai rašybai nebuvo lemta įsigalėti. Visų pirma iš pramintojo kelio pasuko pats P. Kriaušaitis (Rygiškių Jonas) ; pav., 1917 m. Voroneže išleistoje " Mūsų rašyboje " vietoj *lūšta, grįšta* [1], *augštas, rūgštus* jis jau rašė *lūžta, grįžta* (taip siūlė rašyti ir K. Būga savo " Rašybos mažmožiuose "), *aukštas, rūkštus* šalia *šąla, bįra, kįla, sužiųra, graibštus, knibčius, sraigtas* ir kt. O vėliau Lietuvių Mokslo Draugijos leistųjų vadovėlių autoriai (P. Klimas ir kt.) tuo keliu dar toliau nuėjo : šalia *aukštas, baikštus, baukštus, rūkštus, sluoksna, biaurus, piauti* ėmė rašyti ir *kyla, svyla, kiūra, sužiūra* šalia *šąla, kęra*. Sugrįžęs iš Rusijos į Lietuvą, į tas pėdas įstojo ir Rygiškių Jonas ; o vėliau, 1919 m., tą vilniškę rašybą mokykloms patvirtino ir Švietimo Ministerija.

Tačiau tuo būdu rašybos klausimas dar nebuvo išspręstas. K. Būga, sugrįžęs iš Rusijos, vilniškės rašybos nepriėmė : su mažomis atmainomis jis laikėsi savo pirmykštės, prieškarinės rašybos. Juo pasekė Lietuvoj A. Vireliūnas ir kt., užsienyje J. Endzelynas, R. Trautmannas ir kt.

Tokiu rašybos nevienodumu susirūpinusi, Švietimo Ministerija 1923 m. kreipėsi į tuometinį Humanitarinių Mokslų Fakulteto dekaną, prašydama pranešti fakulteto nuomonę dėl vartojamųjų rašybų. Fakultetas, prieš ką galutinai spręsdamas, panoro apie tai patirti platesnės visuomenės nuomonę, ir todėl tuo reikalu dekano vardu kreipėsi į lietuvių kalbos mokytojus, rašytojus, laikraštininkus ir kitus, turinčius nuolatinio reikalo su rašomąja kalba (žr.

---

* *Židinys*, 1933, 5-6 nr., 499-516. Šį straipsnį pasirašė " Redakcinė Komisija : A. Salys, Pr. Skardžius, J. Talmantas ".

[1] Pats Jablonskis visą laiką palaikė šitokią rašybą. *Grįžta, lūžta* ėmė rašyti tik taikydamasis (kaip ir daug kur kitur rašyboje) prie kitų.

1923 m. " Lietuvos " Nr. 53). Į tai atsiliepė visa eilė žmonių (J. Balčikonis, A. Giedraitis, M. Grigonis, A. Jakučionis, J. Laukaitis, P. Klimas, Pr. Mašiotas, J. Murka, St. Naginskas, Vydūnas ir kt.). Bet Humanitarinių Mokslų Fakulteto paskirtoji komisija atsakymams suredaguoti negalėjo visa susirinkti (plg. Hum. Mokslų F-to muziejaus Nr. 1562 Ser. 5), ir dėl to į Šv. Ministerijos klausimą nieko nebuvo atsakyta.

Po to oficialiai vadovėliuose, laikraščiuose kurį laiką toliau buvo vartojama daugiausia vilniškė rašyba. Bet ilgainiui pamažu vienas kitas ėmė ja nesitenkinti, po truputį tolti nuo jos. 1929 m., antruoju leidimu leisdamas " Visuomenės įnamius ", vieną kitą rašybos dalyką pradėjo keisti ir J. Jablonskis, didžiausias vilniškės rašybos ramstis ; o vėlesniuose savo priešmirtiniuose raštuose tuo keliu jis dar toliau nuėjo. Taip pat ir kiti nevisur tesilaikė vienodos rašybos.

Taip pradėjus rašybai įvairuoti, susidarė nemaža sunkenybių mokytojams, rašytojams ir kitiems rašto darbininkams. Dėl to spaudoje buvo pradėta reikšti net nepasitenkinimo susidariusiu būviu : buvo reikalaujama arba grįžti prie nekeistos vilniškės rašybos, arba ją visą keisti. J. Jablonskis (Rygiškių Jonas) pasirinko antrąjį kelią : pradėjęs vilniškę rašybą keisti savo raštuose vienui vienas, jis susirūpino ir visa jos reforma : parašydino Šv. Ministeriui prašymą, kur išdėstė visą rašybos sutvarkymo reikalą ir prašė sudarydinti prie Šv. Ministerijos Rašybos Komisiją. Tą prašymą pasirašė pats J. Jablonskis, Pr. Skardžius ir J. Talmantas. P. Šv. Ministeris sutiko su tuo prašymu, ir naujai sudarytoji komisija tuojau pradėjo savo darbą.

Pirmasis Komisijos posėdis įvyko 1929 m. gruodžio m. 1 d. Į jį nariais kviečiami atsilankė J. Balčikonis, S. Čiurlionienė, A. Kasakaitis (Šv. Ministerijos atstovas), Z. Kuzmickis, V. Mykolaitis, Pr. Skardžius ir J. Talmantas. Komisijos pirmininku buvo išrinktas Pr. Skardžius, sekretoriumi J. Žiugžda. Vėliau Komisijos nariais dar buvo kviečiami J. Bukota, A. Busilas, prel. A. Dambrauskas, M. Durys, N. Grigas, A. Jakučionis, K. Meškauskas ir A. Salys. Dėl įvairių priežasčių tuojau iš pradžios į Komisiją nėjo arba vėliau nuo jos darbo pasitraukė J. Bukota, A. Busilas, S. Čiurlionienė, prel. A. Dambrauskas, M. Durys ir V. Mykolaitis. Iš pradžios buvo posėdžiaujama Šviet. Ministerijoje, o po kelių posėdžių J. Jablonskio bute, ligi jo mirties, ir po to vėl Šv. Ministerijoje.

1930 m. pavasarį Komisijos pirmininkas Pr. Skardžius mokslo reikalu išvažiavo į užsienį, todėl jo vietoje pirmininku buvo išrinktas A. Salys. Bet tų pačių metų rudenį A. Salys dėl karinės tarnybos turėjo pasitraukti nuo pirmininkavimo (nariu posėdžiuose

dalyvavo iki galo), ir į jo vietą vėl buvo išrinktas iš užsienio grįžęs Pr. Skardžius. Pagaliau išrinktas į Ligonių Kasos valdybą, iš pradžios nuo sekretoriavimo, o vėliau visai iš Komisijos pasitraukė ir J. Žiugžda ; jo vietoj iki galo sekretoriavo J. Talmantas.

Tuo būdu Komisijai bedirbant teko sutikti nemaža visokių kliūčių ir sunkenybių, bet vis dėlto darbas nebuvo nutrauktas : likę Komisijos nariai patvariai ir su pasiryžimu dirbo iki galo, ligi pagaliau 1932 m. lapkričio m. 6 d. visą darbą baigė — 42 posėdžiuose trimis skaitymais apsvarstė visus rašybos dalykus ir jiems suredaguoti bei vykdyti išrinko iš trijų narių, pirmininko Pr. Skardžiaus, sekretoriaus J. Talmanto ir nario A. Salio, komisiją. Štai dabar toji komisija suredagavusi ir teikia visuomenei visą rašybos projektą.

Rašybos Komisija, ruošdama šį projektą, ko mažiausia stengėsi nukrypti nuo ligšiolinių įprastinių, pateisinamų dalykų ; tik su dabartine gyvąja kalba nesutinkančius dalykus ji nori griežčiau formuluoti ir priešybes suderinti. Todėl ji eina šiokiu keliu.

Kad rašyba būtų vienodesnė, jos kalbiniu pagrindu yra imama vakariečių aukštaičių tarmė, bet nieku būdu ne visos Lietuvos tarmės. Toliau neinama nei vienu garsinės, nei kilminės rašybos keliu : gryna kilminė rašyba platesnei visuomenei yra didžiai sunki ir varginga, bet ir gryna garsinė rašyba nelengvesnė už kilminę, nes, rašant iš garsų, labai daug reiktų nukrypti nuo ligšiolinės rašybos ir vis dėlto norimo paprastumo ar didelio lengvumo tuo būdu negalima būtų pasiekti. Todėl Komisija, nenorėdama perdaug nutolti nuo dabartinės įprastinės vartosenos, balsius pasiryžo rašyti iš garsų, o priebalsius iš kilmės, bet tik tiek, kiek toji kilmė yra neabejojama ; ten, kur kilmė gali būti nevienoda arba neaiški, rašoma jau iš garsų (plg. *skaptas* ir *skapiu* bei *skabiu* ...).

Kad sėkmingiau būtų galima tas nužiūrėtasis tikslas siekti ir ko mažiausia kiltų nereikalingų nesusipratimų svarstant rašybos dalykus, Komisija iš savo darbo išskyrė visus nerašybos dalykus, kurie dažnai yra klaidingai rašybai priskiriami, būtent : *seniai* ir *senai*, *motyna* ir *motina*, *klausymas* ir *klausimas*, *kaulyjų* ir *kauliju*, *kone* ir *kuone*, *atatikti* ir *atitikti*, *indėti* ir *įdėti*, *taip* ir *teip*, *tarp* ir *terp* ir kt. Visi tokie dalykai, Komisijos nuomone, patogiau yra svarstyti drauge su bendrinės kalbos tartimi, kuriai sutvarkyti netrukus irgi turės būti sudaryta atskira speciali komisija.

Pagaliau Komisija, skelbdama šį projektą, pageidauja, kad visi, kuriems tikrai rūpi rašybos dalykai, tartų dėl jo savo žodį bendriniais sumetimais, nes Komisija, dirbdama savo darbą, visą laiką prieš akis yra turėjusi bendrinį, ne kokį nors paskirą tikslą. Yra galimas daiktas, kad vienas kitas projekto dalykas kai kam

atrodys gal nevisai tinkamas ; bet iš to, Komisijos nuomone, dar nereiktų spręsti, kad ir visi kiti dalykai yra niekam tikę. Pav., Komisijos nuomone, tikslingiau būtų ilgieji balsiai *ą, e, į, ų, y* žymėti brūkšneliu viršuje, bet jeigu vis dėlto daugumui pasirodytų, kad tai yra neparanku, Komisija prisispyrus iš paskutiniosios to negins : jai svarbu ne tiek kas nors savo įpiršti, bet tai, kad bent kartą praktikoje dažnai vartojami rašybos dalykai būtų galutinai sutvarkyti (susisteminti, suvienodinti, daugiau pagrįsti ...) ir tuo būdu vartotojui pasidarytų įmanomesni, nes juo jie pastovesni, juo daugumui aiškesni, lengvesni. Todėl visa, kas kam pasirodys netinkama ar nekaip reikiant pagrįsta, Komisija maloniai prašo paskelbti spaudoje arba jai tiesiogiai pranešti pirmininko vardu (Pr. Skardžius, Kaunas, Universitetas). Gavusi pastabas ir pataisas, Rašybos Komisija dar kartą atsidėjusi visa apsvarstys ir rūpinsis, kad tai būtų įvykdyta.

2. Balsiai

Šiandien rašomosios kalbos balsiams reikšti vartojame 12 raidžių : *a, ą, e, ę, ė, i, į, y, o, u, ų, ū*. Mūsų kalbos balsiai vieni tariami trumpai, kiti — ilgai, tęsiamai. Trumpųjų balsių rašmenys: *a, e, i, u,* o ilgųjų : *ė, y, o, ū* ir *ą, ę, į, ų*. Šie keturi pastarieji vadinami nosiniais, bet rašomosios kalbos tarmėje jie tariami tik ilgai, ne pro nosį. Taigi, *į* ir *y*, *ų* ir *ū* tarimas niekuo nesiskiria. Dabartinis mūsų ilgųjų rašymas priešingas vienam iš pagrindinių fonetikos reikalavimų : v i e n a m g a r s u i v i e n a s r a š m u o. Vadinasi, skirti senuosius nosinius nuo paprastųjų ilgųjų šiandien jau nebetinka. Bet ilgųjų ir trumpųjų balsių skirtumas lietuvių kalboje turi prasminės reikšmės, pav., žodžiams skirti : *viras* ir *vyras*, *pusti* ir *pūsti* ... Dėl to tas skirtumas būtinas ir rašybai. Ilgumas patogiausia žymėti brūkšneliu viršum raidės, nes tas brūkšnelis yra pasirodęs praktiškiausias ne tik kalbotyrinėje literatūroje, bet ir šiaip praktikos reikalams, pav., latvių kalboje *. Be to, brūkšniuotas *ū* mūsų jau seniai vartojamas. Ėmus vietoje *ą, ę, į, y, ų, ū* rašyti *ā, ē, ī, ū* sumažėja net ir dviem rašmenim. Balsei *o* brūkšnelio nereikia, nes ji rašomojoje tarmėje visuomet ilga. Trumpa ji tėra tik kai kuriuose skoliniuose ir svetimuosiuose žodžiuose, pav., *istorija*, *filosofija* ... Plati ilgoji *ē* (dabartinė *ę*) skirtina nuo siauros ilgosios *ė*, nes taip griežtai skiriama rašomosios kalbos tarmėje, pav., *kėlės(i)* ir *kėlęs* ...

* Ilgieji *ā* ir *ī* čia spausdinami su brūkšneliais viršuje. Originale jie buvo išspausdinti su riestiniu (cirkumflekso) ženklu, nes originalą rinkusi spaustuvė neturėjo brūkšnelinių *a* ir *i*.

Žymėtinas tik prigimtinis balsių ilgumas, kur balsiai ilgi ir be kirčio. Iš prigimties trumpiesiems balsiams, kurie tik po kirčiu pailgėja, ilgumo ženklas nedėtinas, nes, kaitaliojantis kirčiui, tektų tas pats garsas dažnai įvairiai rašyti, pav., *meta, meti.*

Taigi, rašytina : *diena dienā moko* ; *musē prarijēs nebeišspjausi* ; *moki žodī, žinai keliā* ; *laikas darbīmetī už prekē brangesnis* ; *šonas šīla, šonas šāla* ; *sudegė āžuolas be angliū, be pelenū* ...

3. Priebalsiai

Mūsų rašomoji kalba, žiūrint iš fonetikos pusės, turi 20 priebalsių, kuriems rašte žymėti turime iš viso 18 raidžių. Tie priebalsiai, rašmenimis parašyti, yra šie : *b, c, č, d, dz, dž, g, j, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, z, ž.* Svetimiesiems žodžiams dar vartojame : *f, h, ch, q, x, w.*

1. Priebalsių minkštinimas. Visi mūsų kalbos priebalsiai gali būti kieti arba minkšti. Prieš *e, ę, ė, i, į, y* tie priebalsiai rašomojoje kalboje visuomet ištariami minkštai, pav., *bernas, geras, metas, kitas, vyras, vienas, sėkla.* Prieš *a, ą, o, u, ų, ū* tie patys priebalsiai vieną kartą yra minkšti, kitą — kieti, pav., *laukas : liaukos, kaušas : kiaušas, maukti : miaukti, krovė : griovė, žodis : žiodyti* ... Iki šiol mūsų rašyba priebalsių minkštumo prieš minkštinamuosius balsius (*e, i* ...) atskirais ženklais nežymėjo. To žymėjimo rašyba visai ir nereikalinga, nes šitie balsiai minkština kiaurai visus priebalsius. Prieš neminkštinamuosius balsius (*a, o, u* ...) priebalsių minkštumas mūsų žymimas raide *i.* Toks žymėjimas, tiesa, priešingas fonetikos reikalavimams, nes *i* rašmeniu mūsų rašyboje reiškiame ir atskirą *i* garsą. Todėl priebalsių minkštumas būtų žymėtinas kitu ženkleliu, pav., kableliu po raidės arba, kaip latvių, apačioje raidės. Bet Komisija, žiūrėdama tradicinio įpratimo, daugumu balsų nutarė palikti senąjį priebalsių minkštinimą, t. y. rašyti : *liaukos, kiautas, valia* ...

2. Priebalsių junginio rašyba. Dabartinė mūsų priebalsių rašyba nėra vienoda. Paviršiumis žiūrint ji atrodo kilminė, bet iš tikrųjų nėra tokia. Daug kas rašoma ir rašytina taip pat ir iš garsų. Tik mūsų priebalsius rašant, kartais ne vietoje ir be gyvo reikalo svyruota tarp tų dviejų rašybų. Dėl to šiandien turime daug tokių rašymų, kuriuos sunku ir išaiškinti ir pateisinti. Pav., rašome : *grįžtu, grimztu* (iš *grįž* + *stu, grimzd* + *stu,* plg. *pyk-stu, pabūg-stu*) ir *grįšiu, grimsiu* (iš *grįž* + *siu, grimzd* + *siu,* plg. *pyk-siu, pralob-siu*), *aukštas* (:augesnis), *sluoksnis* (:sluogas) ir *darbštus* (:darbus), *žingsnis* (:žingine). Tie patys garsų junginiai čia vienur rašomi iš garsų, kitur iš kilmės. Todėl, kad daugiau būtų sistemos priebalsių rašyboje, Komisija vienu balsu nutarė :

a) Visus priebalsių junginius *š, ž* + *s* rašyti *š*, o *z, d, t* + *s* visur — *s*. Pav. : *aušta, brėkšta, klīštu* (iš *auš* + *sta, brėkš* + *sta, klįš* + *stu*, plg. *tem-sta, tol-sta*), *lūšta, grīšta, tēšta* (iš *lūž* + *sta, grįž* + *sta, tęž* + *sta*), *lūšna, mėšlas* (iš *lūž* + *sna, mėž* + *slas*, plg. *plunk-sna, mok-slas*), *aušiu, brėkšiu, kliš* (iš *auš* + *siu, brėkš* + *siu, kliš* + *siu*, plg. *tem-siu, tol-siu*), *lūši, grīšiu, teš* (iš *lūž* + *si, grįž* + *siu, tež* + *s*), *īzīsta, zīsiu, zirsiu* (iš *įzįz* + *sta, zyz* + *siu, zirz* + *siu*), *grimstu, subrūstu, grimsiu, subrusiu, vesiu* (iš *grimzd* + *stu, subrųzd* + *stu, grimzd* + *siu, subruzd* + *siu, ved* + *siu*, plg. *grimzd-o, subruzd-o, ved-ė*), *virstu, vīstu, mesiu* (iš *virt* + *stu, vyt* + *stu, met* + *siu*, plg. *virt-o, vyt-o, met-ė*). — Bet, žinoma, rašysime : *lūžti, grīžti, težti, īzīzti, zīzti, zirzti* (:*lūžo, grįžo, težo, įzizo, zyzė, zirzė*, plg. *bėgti : bėgo, pralobti : pralobo*) ir *grimsti, subrusti* (iš *grimzd* + *ti, subruzd-* + *ti*, plg. *vesti* iš *ved* + *ti*).

b) Veiksmažodines lytis *mesdamas, vesdamas* (iš *met* + *damas, ved* + *damas*), *mesdavo, vesdavo* (iš *met* + *davo, ved* + *davo*), *mesdinti, vesdinti* (iš *met* + *dinti, ved* + *dinti*) rašyti senoviškai su *s*, nes, dabar tas lytis iš bendraties darydamiesi, jų paprastai su senaisiais kamienais nebesiejame. Plg. *ves-ti : ves-damas* ir *rašy-ti : rašy-damas*. Čia šitoks rašymas nebegretinamas su tokių žodžių rašymu, kur kilmė iš kalbos tik gerai įsistebėjus susekama, pav., *veizdėti* (iš *veid-dėti*, plg. *veidas*), *žaizda* (iš *žaid* + *da*, plg. *pažaida*) ir kt.

c) Junginius *k, g* + *k* rašyti iš garsų, būtent visur *k*. Pav. : *auklė, žirklės* (iš *aug* + *klė, žirg* + *klės*, plg. *duo-klė, baidy-klė*), *auk, bėk, suk* (iš *aug* + *k, bėg* + *k, suk* + *k*).

d) Junginius, kurių priebalsiai sunku suvaikyti, rašyti iš garsų, pav. : *gūšta* (tikrai nežinia, ar ji kilus iš *gūž* + *sta* ar *gūž* + *ta*, plg. *lak-ta*) ir kt.

e) Tos pačios šaknies žodžių kaitomosiose ir išvestinėse lytyse besikaitaliojančius balsinguosius ir kimiuosius priebalsius rašyti iš kilmės. Pav. : *bėgo : bėgioti : bėgailioti : bėgti : bėgšnoti : bėgterėti, dribo : dribsiu : dribti : dribsoti, lipīti : lipdau, sukau : sukti : sukdamas, košiu : košdinti, drožiu : drožti, valstietis : valsčius, mostelėti : mosčioti* ...

f) Iš kilmės rašyti ir visus kitus žodžius, kur ta kilmė iš kalbos susekama. Pav. : *augštas* (:augesnis, augalotas, augumas), *baigštus* (:baigus, baiginti), *baugštus* (:baugus, bauginti), *bugštus* (:būgo, būgauti), *bėgštus* (:bėglus, bėgu), *darbštus*, (:darbus, darbas), *degsnis* (:degu), *daigstas* (:daigyti), *digsnis, dīgsnis, dīgsėti, dīgčioti* (:dygu, dygėti), *dingstis* (:dingėti), *dībsoti* (:dybas, dybinėti), *dirgsnis* (:dirginti), *dribšas, dribsoti, drībsoti* (:dribo, dribine joti), *grabštus* (:grabinėti, grabalioti), *graibštus, graibštas* (:graibyti, pagraibos), *gobšas*,

gobštus (:gobėtis, pragobėlis), *gribštus*, *gribšnis*, *gribštelėti*, *grībščioti* (:gribišas), *jaugtas* (:jaugiu), *jauktas* (:jaukinti), *kabsoti* (:kabėti) *kapstas* (:kapinėti), *kėbsoti* (:kėblinti), *kepsnis*, *kepšas* (:kepu, kepaišis), *kibšas* (:kibo, kibis ; kaip kibšas kimba), *knibčius* (:knibinėti), *knībsoti* (:knyboti), *mergšė* (:merga), *migšas* (:miginėti), *mikšas* (:miknoti, mykia), *regztis* (:rezginės), *rakštis* (:raku) *rūgštus*, *rūgštis*, *rūgšnus*, *rūgtis*, *rūgštinė*, *rūgštelėti*, *rūgšnīs* (:rūgo, rauginti), *riogsoti* (:rioglinti), *sagtis* (:segu), *sluogtis*, *sluogsnis*, *sluogsna* (:sluogas, sluoguoti), *smaigtis*, *smaigstis*, *smaigstītis* (:smaigas, smeigiasi), *skirbstas* (:skirbo), *spīgsėti* (:spyguolė), *spingsėti* (:spingis), *spragtas*, *sprigtas*, *spragčioti* (:sprigsi, spragėti), *strigtas* (:strigo), *vangstītis* (:vangus), *vargšas* (:vargas), *vilgšnas* (:vilgyti), *žagsėti* (:žagulys), *žiubčius*, *žiubtuvis*, *žiubsnis* (apžiaubė), *žingsnis* (:žingine), *žirgsoti* (:iššžirgas), *žībsoti* (:žibėti), *žlugtas*, *žlugtuvis* (:žluginti), *žvilgterėti* (:atsižvilgėti) ...

g) Neaiškios ar sunkiai susekamos kilmės žodžius rašyti iš garsų. Pav. : *auksas*, *daiktas*, *duktė*, *lazda*, *lizdas*, *nikstas*, *kniūpsčias* (plg. *kniaubiasi : kniaupiasi*), *skaptas* (plg. *skapiu : skabiu*), *smaksoti*, *spoksoti*, *šmaikštis*, *šmaikštus*, *unksti*, *unkščia*, *vėpsoti*, *žiopsoti*...

h) Iš garsų rašyti *dručkis*, *drūčgalīs* ..., nes *tš* ištisiniame žodyje mūsų visur rašomas *č*. Taip pat ir *dičkis*, nes nežinia, ar jis susidaręs iš *didž* + *kis*, ar *did* + *š* + *kis*.

i) Sudurtinių žodžių sudūrimo priebalsiams visur palikti senąją kilminę rašybą. Pav. : *išsemti*, *užstoti*, *išbėgti*, *užpilti*, *apgulti*, *atduoti*, *didžturtis*, *briedkriaunis*, *žvakgalis*, *pussvaris* ... Taip rašant lengviau pažinti žodžių sudedamąsias dalis, nors tariame paprastai: *isemti*, *ustoti*, *aduoti*, *žvagalis* ... Iš garsų rašyti tik : *kažin*, *kaži*, *kaž*, *kažna*, *kana*, *neklaužada* (iš *neklauszada*), *smailižius* (iš *smailližius*) ...

3) *J* p o *p*, *b* ž o d ž i o š a k n y j e. Šiandien beveik visoje Lietuvoje sakoma *bjaurus*, *bjurti*, *pjauti*, *pjaulai*, *pjudyti*, *pjuvenos*, *pjūvis*, *pjūklas*, *spjauti*, *spjaudalai*, *spjūvis* ... Čia *p*, *b* ne tik minkštinami, bet po jų dar aiškiai girdimas *j*. Dabartinė rašyba *piauti*, *biaurus* ... visiškai nerašo tariamo *j* garso. Komisija daugumu balsų nutarė anuos žodžius rašyti su *j*. *Bjaurus*, *pjauti* ... rašyboje negalima gretinti su *labjau* ir *šlapjas*, nes šiuos žodžius su *j* teištaria tik maža lietuvių dalelė, o visi kiti sako *labiau*, *šlapias*. Todėl Komisija nutarė ne žodžio šaknyje po *p*, *b* rašyti ne *j*, bet *i*, lygiai taip pat, kaip ir po *m*, *v*, po kurių *j* tarmėse dar iš senovės tebesakomas, pav., *vėmjau*, *avjū*.

4) *J* p r i e š *ie* ž o d ž i o p r a d ž i o j e. Prieš *ie* žodžio pradžioje visi lietuviai ištaria *j*. Dėl to ir Komisija nutarė rašyti : *jiešmas*, *jiena*, *jieva*, *jieškoti* ...

4. Tikriniai daiktavardžiai

Tikrinius daiktavardžius (vardus, pavardes, pravardes, slapyvardžius, vietovardžius ...) rašyti vien iš garsų nėra patogu todėl, kad jie dažnai labai susiję su bendrinių daiktavardžių šaknimis. Komisija, norėdama išlaikyti vieną priebalsių rašybos principą, vienu balsu nutarė ir tikrinius daiktavardžius rašyti bendrinių rašyba, būtent : iš kilmės, kur ji aiški, ir iš garsų, kur kilmė nesusekama arba vardo lytis yra pakitusi. Pav. : *Augštuolis, Degsniai, Išdagai, Pusdešris, Ožkinis, Ožkabaliai, Sluogsnaitis, Užpaliai ...*, bet *AušKalviai* (iš *Augštakalviai*), *Augždvaris* (iš *Augštadvaris*), *Jaupėnai* (iš *Javupėnai*), *Pikčilingis* (iš *Piktšilingis*), *Puidogalis* (iš *Puidokgalis*), *Grikšas, Mikšas, Mikštas, Rutkis* (iš *Rudkis*), *Pažeriai* (iš *Paežeriai*), *Požerė, Vilkiškiai* (iš *Vilkijiškiai*), *Vilkaviškis* (iš *Vilkaujiškis*) ...

5. Vienu ir dviem žodžiais rašymas

Ir vienu žodžiu rašymo dalyke mes savo rašyboje neturime vienodumo. Pav., rašome : *kažkas, kitkas, viskas, šiemet, anąkart, ...* bet *kažin kas, kana kas, kaži koks, kažin kur, kaž kur, kaži kaip, tur būt, gal būt ...* Toks rašymo nevienodumas gana painus. Tokių žodžių kaip *kuomet, anąkart, poryt ...* niekas nėra rašęs skyrium ; tie prieveiksmiai, sudurti iš dviejų sutrumpėjusių linksnių arba iš prielinksnio ir linksnio, visų laikomi vienu žodžiu. Bet tokio pat sudūrimo ir taip pat sutrumpėję yra ir *kaž kur, kažin kiek, gal būt ...* Viso skirtumo čia tik tiek tėra, kad tie žodžiai, nors ir ne visi, turi dar laisvesnį kirtį.

1. Nutrumpėjusieji žodžiai. Visus nutrumpėjusius žodžius, įgijusius vieno žodžio reikšmę, Komisija nutarė rašyti vienu žodžiu. Pav. : *anākart, anuokart, anuomet, tuomet, kuomet, visuomet, niekuomet, tādien, šiandien, tuosīk, dusīk, trissīk, vislab, dvidešimt, keturiasdešimt, išties, išsīk, išvien, išrīt, begal, bereikal, pirmpiet, popiet, perpiet, perdien, porīt, užporīt, užvakar, nuovakar, prievakar, abipus, anapus, šiapus, anašal, galbūt, turbūt, žūtbūt, maždaug, mažkas, viskas, vistat, kažkas, kažikas, kanakas, kažinkoks, kažkoks, kažinkaip, kažkiek, kanakur, velnžinkas, šimtžinkur, dievažikas, kitkas, kittiek, šiemet, kitāmet ...*

Tačiau tos pačios lytys rašytinos ir skyrium, kai jos neturi vieno žodžio reikšmės. Pav. : *nuo vakar* (= dienos) *man galvā skauda* ; *po piet* (= pavalgęs) *eisiu gulti* ; *jis čia gal būt.*

2. Ištisiniai žodžiai. Iš ištisinių žodžių Komisijos nutarimu drauge rašytini tik visiškai į vieną suaugę žodžiai. Pav.:

betkas, bīkas, betkoks, betkuris, bīkoks, bīkuris, kaikas, kaikoks, kaikuris, kaikur, kaikada, kiekvienas, aliaivienas, pergeras, kuogeriausias, visugerasis, visugeriausias, užpernai, propernai, užpropernai, sulig, perdaug, permaža, pergerai, kodėl, todėl, dėlto, dėlko, patolei, pakolei, vistiek, visdėlto ...

Tie patys žodžiai tam tikrais atsitikimais, žinoma, rašytini ir skyrium. Pav. : *kai kas duoda, imk* ; *kai kurī sutiksiu, paklausiu* ; *už pernai dar mokesčiū nemokėjo* ; *per daug metū išsimokės* ; *dėl to dalīko galvos nesuksiu* ; *jis vis tiek teduoda* ; *vis dėl to savo vaiko vargsta.*

Šiaip glaudžiau sušlijusius žodžius Komisija, dėl vienodumo, nutarė visur rašyti skyrium. Pav. : *iš lėto, iš tikro, iš tikrūjū, iš tiesū, iš tolo, iš arto, iš lengvo, iš visur, iš kitur, be galo, kas nors, koks nors, kur norint, kame nors, šis tas, šioks toks, šen ten, šiaip taip, kiek tiek, šiek tiek, šiur tur, šiada tada, kitas kas, kita kas, kas kitas, visa kas, antra tiek, dveja tiek, daug kas, daug kur, daug kaip, maža kas, tas pats, šiaip kas, šiaip kokis, šiaip kur, taip kas, vienai vienas, ten linkui, šen linkui, bent kas, pro šalī, po visam, po visa ko ...*

Komisija čia nusistatė rašyti skyrium todėl, kad, ėmus prieveiksminės reikšmės žiūrėti, kartais labai sunku riba besusekti. Rašant *begalo, ištiesū* ... tektų, labai nepaprastai, rašyti ir *išpalengvėlio eina, išpaskos bėga, imk nuodaikto* (= paeiliui), *susaule* (= anksti) *išvažiavo, neprošalī būtū turėti, išmažens* (*išmažumės*) *jau tingėjo, aš jau povisako ...*

3. D a l e l y t ė s. Dalelytės mūsų ne visos vienodai su visais žodžiais rašomos. Rašybai suprastinti tenka ir čia šis tas keisti, vienodinti.

a) Dalelytės *gi, jau, pat* su kaitomosiomis kalbos dalimis ir prielinksniais rašytinos skyrium, o visur kitur — drauge. Pav. : *aš gi, jis gi, kas gi, sakau gi tau, tas jau, toks jau, sakīk jau jam, tas pat, toks pat, šioks pat, ī pat, per pat, nuo pat ...*, bet *betgi, argi, dargi, jukgi, visgi, dėltogi, šalingi, taippat, šiaipjau, tuojau, visjau ...*

b) Neigiamoji dalelytė *ne* visur rašytina drauge, išskyrus tik priešpriešos sąvokas ir sakinius, pav. : *nežinau, nematīti, negeras, negerai, nelabai, nevisai, nevisur, nevisaip, nekaip, nekoks, nekas, nedarbas, nelietuvis ...*, bet *jis ne dirba, bet tinginiauja* ; *jam ne darbas rūpi, bet pinigai* ; *klausiu ne kaip, o kam* ; *ne visi, tik aš vienas* ; *ne ī kā jī īkiši* ; *čia ne jis* ; *tas darbas ne man ...*

c) Dalelytės *te, be, tebe, nebe* su veiksmažodžiais ir būdvardžiais rašytinos drauge, o kitur visur skyrium. Pav. : *tiek težino, viskā bežinās, negaliu bematīti, jau nebematau, dar tebeturiu, šis*

vienas tegeras, ar jis begražus ?, jau nebejaunas, dar tebeskanus ..., bet *kokia čia be kalba, jis jau nebe kunigas, be kas jam turėti ! te kas duoda ...*

Be, bene su veiksmažodžiais rašomi skyrium, jei jie turi *ar* reikšmę. Pav. : *be* (= ar) *nenori valgīti ?, bene* (= ar) *buvai miesте ?*

d) Dalelytės *nė* ir *nei* visuomet rašytinos skyrium. Pav. : *nė kiek nemoka, jo nė nematīti, nė maž nedirba, nė vieno nebuvo ; iš jo nei žmogus, nei gīvulīs ...*

6. Žodžio dalių kėlimas

Apskritai imant, žodžių dalių kėlimas pasilieka toks, koks lig šiol yra buvęs, būtent : žodžiai keliami skiemenimis, pav. : *ba-la, kel-mas, au-džia, siau-čia* (čia *dž, č* yra vieni garsai), *ar-sime, ar-sim, o-ši-mas ...*

Priešdėliai keliant neskaldomi, pav. : *ap-ar-ti, apī-kak-lė, apī-kai-mė, pa-gal-ba, per-ei-ti, par-ei-ga, prieš-dė-lis, san-dė-lis, už-uos-ti, užuo-mar-ša ...*

Bet ten, kur susiduria kelios priebalsės, iš jų į kitą eilutę visados yra keliama paskutinioji, o priešpaskutinė gali būti paliekama arba nukeliama į kitą eilutę drauge su paskutiniąja. Šitoks rašymas motyvuojamas tuo, kad tos priebalsės mūsų kalboje dažniausiai sudaro lyg ribą. Pav., žodis *melsvas* yra tariamas ne *mel-svas* arba *mels-vas*, bet *mels-svas*, t. y. skiemenų riba čia yra priebalsėje *s*. Todėl, kad būtų patogiau tokiais atvejais kelti žodžiai, paliekamas tas kėlimas laisvesnei kėlėjo nuožiūrai, pav. : *gin-klas, mok-slas, mel-svas, iš-virk-ščias, au-klė, pū-slė* ir *gink-las, moks-las, mels-vas, iš-virkš-čias, auk-lė, pūs-lė.*

Sudurtiniai žodžiai senoviškai keliami, pav. : *dal-gia-ko-tis, ož-ka-barz-dis, didž-tur-tis, višt-va-na-gis ...*

7. Sutrumpintieji žodžiai

Dažnai vartojamus ir daugumui suprantamus žodžius rašydami kartais trumpiname, pav. : *kun. Mironas, kan. Tumas, šv. Petras, dr. Basanavičius, prof. Čepinskis ; t. ī.* (= *tai yra*), *k. a.* (= *kaip antai*) *ir t. t.* (= *ir taip toliau*), *pav.* (= *pavyzdžiui*), *plg.* (= *palygink*), *žr.* (= *žiūrėk*), *psl.* (= *puslapis*), 12 *t.* (jei vienas puslapis seka), 12 *tt.* (jei keli puslapiai toliau seka), *pp.* (= *ponai ...*).

Kartais žodžiai ne tiek yra trumpinami, kiek tam tikrais, lyg simboliškais rašmenimis pakeičiami ; tada po tokių trumpmenų ne-

dedama jokio ženklo, pav. : *m* (= *metras*), *km* (= *kilometras*), *l* (= *litras*), *C* (= *Celsijus*), *R* (= *Reomiūras*) ...

Numeriai ir paragrafai sutrumpintai žymimi didžiosiomis raidėmis ir rašomi prieš skaitmenis, būtent : *Nr.* 142, § 13, §§ 14, 15.

8. Svetimybių rašymas

Svetimybės yra bendrinės ir tikrinės, todėl ir jų rašymas yra dvejopas.

1. Svetimieji bendriniai žodžiai yra rašytini šiaip : *literatūra, kultūra, natūra, natūralus* ... ; *archīvas, aktīvas, pasīvas, aktīvus, pasīvus, līra, līrika, satīra, hīdra* ..., bet *fizika, muzika, stilius* ... ; *barjeras, karjera, objektas, subjektīvus, milijonas, bijologija, socijologija, socijalizmas, amonijakas, komedijantas* ... ; *tema, sistema, poetas, poezija, poema, universitetas* ..., bet *idėja, alėja, epopėja* ... ; *higijena* (arba *higijiena*, plg. *galvijiena*), *himnas, husaras, herbas, alkoholis, buhalterija* ... ; *graikas, pedagogija, archeologija, sfera* ... ; *chemija, choras, chirurgija* ... ; *klūbas, biūras, kooperacija* ... ; *populiarus, kanceliarija, planas, logika* ... ; *kentaurai, kedras, kiparisas* ...

Šitaip rašydami, mes einame ligšiolinių įprastinių keliu, todėl kartais nežiūrime pačios pirminės kilmės; pav., kai kuriuos žodžius rašome ne tiesiog iš graikų, bet iš lotynų ar kitos kurios Vakarų Europos kalbos, kur atskiri garsai ir skiemenys mums ilgainiui yra artimesni pasidarę. Tačiau slaviškojo (rusiškojo ...) siauro trumpo *e*, kurį dabar inteligentai dažnai svetimybėse taria, nerašome su tašku, nes mūsų siauras ilgas, su tašku žymimasis *ė* yra visai kitoks garsas ; to garso vietoj paliekame trumpą, atvirą *e*, tokį, kokį tariame žodžiuose *mesiu, mesdamas*. Be to, vartojame rašmenis *f*, *h* ir *ch*, nors jais žymimieji garsai mūsų kasdieninei kalbai yra apysvetimiai ; *ph* visai nevartojame. Taip pat vartojame *j* tarp balsių (pav., *amonijakas, socijalus* ...), nes mūsų kalba hiatų nepakenčia ; plg. *apsi-avė* — *àpsiavė* arba *apsiẽvė* ir t. t.

2. Svetimieji tikriniai vardai, kur žinomesni ir dažniau vartojami, rašomi iš garsų ir įprastinio tarimo, pav. : *Berlīnas, Parīžius, Rīga, Rīmas, Varšuva, Krokuva, Prancūzija, Krīmas, Daugpilis, Pskovas* (*Pliskuva*), *Voluinė, Lozana, Ženeva, Tulūza, Marselis, Breslavas* ir kt.

Šiaip svetimieji vardai rašomi originalo rašyba, žinoma, jei raidynas yra lotyniškas. Nelotyniškais rašmenimis rašyti vardai transkribuojami paraidžiui.

Svetimųjų vardų galūnėms rašyti laikomės tokių dėsnių :

a) Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena arba keliomis rašomomis ir tariamomis priebalsėmis, jam pridedamos galūnės *-as*,

-ius arba *-is*, pav. : *Stresemannas, Chamberlainas, Mollis, Krylovas, Niemcewiczius, Plymouthas, Liverpoolis Saarbrückenas* ir kt. Čia apostrofo prieš pridedamąją galūnę nededame.

b) Jeigu svetimasis vardas baigiasi netariama, bet rašoma balse arba priebalse, tai prieš pridedamąją galūnę rašomas apostrofas, pav. : *Malebranche'as, F. de Saussure'as, George'as, Chateaubriand'as, Shakespeare'as* ir kt.

c) Svetimajai galūnei *-i* dar pridedamas *-s*, pav. : *Niemis, Mussolinis, Toricellis, Raczyńskis, Krasickis* ...

d) Svetimoji galūnė *-a* nekeičiama ir linksniuojama lietuviškai, pav. : *Almaviva, de Rivera, Capablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla* ...

e) Galūnė *-e* rašoma *-ė*. Pav. : *Goethė, Nietzschė, Leccė, Alicantė* ...

f) Rusiškųjų vardų galūnės *-o* ir *-ij* transkribuojant pakeičiamos *-a* ir *-is*, pav. : *Glivenka, Krylenka, Mereškovskis, Bielinskis* ...

g) Tokiems prancūziškiems ir kitokiems vardams kaip *Rousseau, Mirabeau, Hugo, Herriot, Daudet, Meillet, Tardieu, Chautenay, Beauvais* ir kt. galūnės nededamos ; jie taip pat ir nelinksniuojami.

h) Graikų ir lotynų kalbų tikrinių vardų šaknys nekeičiamos, pav. : *Homėras, Aischilas, Oidipas, Aristotelis, Periklis, Platonas, Apollonas, Menelajus, Caesaris, Plautus, Marcus, Ovidijus, Terentijus, Horatijus, Claudijus, Seneca, Sulla, Tacitas* ... Šitie vardai rašomi tuo pat būdu, kaip ir dabartiniai Vakarų Europos.

ch) Latviškoms pavardėms su nesuminkštintomis galūnėmis pridedama *-as*, su suminkštintomis *-is*, pav. : *Endzelīnas, Zarinis, Bērzinis, Celminis, Kaktinis* ir kt.

9. Didžiųjų raidžių rašymas

Dabartinis didžiųjų raidžių rašymas dar nėra galutinai nusistojęs : vieni titulų, įstaigų ir kitus pavadinimus rašo vienaip, o kiti kitaip. Laukiamo vienodumo čia nėra. O jis mums taip pat reikalingas, kaip ir kitoms tautoms. Todėl su didžiąja raide rašytina :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės ir slapyvardžiai, pav. : *Jonas, Petras, Daukša, Širvīdas, Maironis, Raudonbarzdis, Karaliūnas Griežėlė* ir kt.

2. Žemių, valstybių, miestų, kaimų, jūrų, upių, kalnų, įstaigų, gatvių, bendrovių, draugijų, laikraščių ir kitokių panašių dalykų pavadinimai, pav. : *Lietuva, Lenkija, Lenkai* (lenkų žemė, kraštas), *Prūsai, Žemaičiai, Paprūsė, Pabaltijīs, Kaunas, Juodoji jūra, Nemunas, Laisvės alėja, Kranto gatvė, Valstībės Tarība, Lietuvos Sei-*

mas, Švietimo Ministerija, Krašto Apsaugos Ministerija, Ūkio Akademija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė, "Švyturio" bendrovė, Šv. Kazimiero Draugija, Naujokų Ėmimo Komisija, Valstybės Teatras, Humanitariniu Mokslu Fakultetas, Lietuvos Aidas, Šaulių Sąjunga ir kt.

Tie žodžiai, kurie nėra laikomi pavadinimais, rašomi su mažosiomis raidėmis, pav.: *"Aušros" laikraštis, Nemuno upė* ir kt.

3. Dievo, Dievo asmenų ir švenčių pavadinimai, pav.: *Dievas, Dievas Tėvas, Dievas Dvasia Šventoji, Viešpats, Išganytojas, Sekminės, Trys Karaliai, Šv. Petras* (šventė), *Kalėdos, Velykos, Nauji Metai* ir kt.

4. Išskirtiniai valstybės, įstaigų, draugijų ir kiti tokie pavadinimai prašymuose, dokumentuose, valstybiniuose aktuose, laikraščiuose ir kt., pav.: *Valstybės Prezidentas, Ministeris Pirmininkas, Universiteto Rektorius, Rymo Popiežius, Lietuvos Metropolitas, Panevėžio Vyskupas, Lietuvos Gynimo Komiteto Pirmininkas, Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas* ir kt. Šiaip, apskritai kalbant, tie asmenys yra rašomi su mažosiomis raidėmis, pav.: *Kaune buvo suvažiavę visų apskričių viršininkai*; *valstybės prezidentas ira visos tautos renkamas.*

5. Sveikinimai ar mandagumo žymimieji žodžiai laiškuose, kvietimuose ir kitur, pav.: *Sveikas, Tamsta, Gerbiamasis, Didžiai Gerbiamas Pone, Jūs, Tu* ir kt.

6. Su didžiąja raide tam tikrais atvejais yra rašomi ir paprasti bendriniai daiktavardžiai, kurie su ypatinga pagarba pabrėžiami arba iškeliami, pav.: *džiaugdamiesi Laisve, nepamirškime ir pavergtūjų*; *suvereninė valdžia priklauso Tautai.*

10. Skyryba

Ligšiolinė mūsų rašomosios kalbos skyryba yra nevienoda ir dar galutinai nesutvarkyta, todėl ji atrodo labai paini ir sunki. Tai yra dėl to, kad skiriamųjų ženklų vartoseną lig šiol daugiausia esame rėmę kitų kalbų įsigalėjusiais skyrybos dėsniais ir su ja susijusius sintaksinius reiškinius daugiau aiškinome aprioriškai, ne kalba pagrįstais duomenimis.

Toks skyrybos padrikumas, aišku, praktikoje sudaro nemaža sunkenybių. Bet iš kitos pusės beišimtinių, didžiai griežtų dėsnių visiems skyrybos dalykams negalima sudaryti: tiek poezinė, tiek prozinė kalba dažnai esti labai įvairi, individuali, todėl kai kur skiriamieji ženklai tenka vartoti labai nepaprastai. Tad kaip čia reikia padaryti? Komisija sau pasirinko tokį kelią: skyryba pirmiausia yra taikintina bendriniam reikalui, todėl jos pagrindai

turi būti patys bendriausi, t. y. tokie, kurie mūsų kalbai yra charakteringi ir daugumui įmanomi; visai individualūs, bendrinėje kalboje rečiau tepasitaiką dalykai yra tuo būdu paliekami nuošaliai, rašytojo nuožiūrai.

Taip pat Komisija negalėjo pasirinkti sau ir vieno formalaus skyrybinio masto: vien tik formaliai vartodami skiriamuosius ženklus ir visai neatsižvelgdami į pauzinius ir ritminius skyrimus bendrinėje šnekamojoje kalboje, mes visai nutolstame nuo gyvosios kalbos, ir dėl to skyryba lieka visiškai dirbtinas, abstraktus padaras, kuris praktikos reikalui (kalbėjimui ...) neturi jokios reikšmės. Todėl Komisija, nenorėdama perdaug nutolti nuo bendrinės šnekamosios kalbos, nenuėjo formaliu keliu, bet stengėsi skyryboje atvaizduoti jau gyvojoje kalboje įsigalėjusį arba beįsigalintį bendrinį skyrimą ir tuo būdu jį daugiau suderinti su kalbiniais sintaksės reiškiniais.

a) T a š k a s.

Taškas yra dedamas, kada norima vienas sakinys visiškai atskirti nuo kito, pav.: *Nuvažiavo motušė su dukrele. Tikrai, visur lig stiklinė blizgėte blizga visi pašalėliai. O katė, didelė rainė, sėdi pas krosnį, murkso, burkuoja* (L. Pelėda).

Trumpasakėje kalboje dažnai taškais skiriami ir visiškai trumpi sakiniai, pav.: *Žinau tave. Žinau aš visą tiesą. Bet atviras esi žmogus. Ne suktas. Tu vienas prieš mane neveidmainiauji. Todėl ir branginu tave kaip draugą* (B. Sruoga).

b) K a b l e l i s.

1. Kableliais apskritai yra skiriamos tos sakinio dalys, kurios eina po tos pat rūšies sakinio dalių ir jas paaiškina, papildo, pav.: *žvirbliai sutūpė kanapėse, pačiose viršūnėse; anksti rytą, tik prašvitus, ėjome kulti; plaukti reikia ilgai, visas mėnuo.*

2. Kableliais yra skiriami priedėliai, kurie su pažymimuoju žodžiu yra sujungti tam tikrais žodžiais, pav.: *atėjo žmogus, vardu Perkūnas; vabzdžiai, arba būžiai, vasarą labai įgrįsta.* — Čia kalbamieji jungiamieji žodžiai yra išskiriami drauge su priedėliais.

3. Kableliais yra skiriami ir tokie priedėliniai žodžiai, kurie niekuo nėr prijungiami prie pažymimojo žodžio, bet tik yra paaiškinamai ar pabrėžiamai vartojami, pav.: *Kęstutis, didysis Lietuvos kunigaikštis, sumušė vokiečius; atjojo bernužėlis, baltas gražus dobilėlis; universiteto rektorius, Čepinskis, jau pradėjo eiti savo pareigas; šitas vaikėzas, bjaurybė, išdaužė visus langus; aš jam parodysiu, tam nedorėliui.*

4. Kableliais išskiriami visi išskirtiniai pažyminiai, kurie eina po pažymimųjų žodžių, pav.: *ar nesat kur matę broliū, juodvarniais lakiojančiū? velnias, pasivertęs pele, išgraužė laivo dugne skylę.* —

Čia posakis *pasivertēs pele* yra pažymininė žodžių grupė, einanti tik sakinio dalimi, bet ne ištisu, lig šiol vadinamu " sutrauktiniu " pažyminio sakiniu.

5. Kableliais reikia apskritai skirti visi atskiri žodžiai arba ištisos žodžių grupės, kurias pabrėžiamai (melodija ir ritmu) išskiriame, iškeliame aikštėn, pav. : *taigi, iš to nieko neišeis* ; *jis, be to, dar īra kvailas* ; *mes, tuo būdu, nieko nelaimėsim* ; *tamsta, toks geras, viskā mums padarīsi* ; *vaisiai, didumo sulig galva, krinta iš medžiū su triukšmu.*

Čia reikia priskirti dar ir tokios išskirtinės žodžių grupės, kurios lig šiol paprastai klaidingai buvo vadinamos " sutrauktiniais " sakiniais, pav. : *bīrant dirvoj, birs ir jaujoj* ; *nusekus vandenims, laivas sustojo ant Ararato kalno.* Šitos grupės iš senovės yra buvusios paprasti *dativi absoluti*, dabar savo forma jau pasidarę nekaitomi. Pirminį jų pavidalą dar rodo tokie pavyzdžiai : *buvo ten ik numirštančiam Herodui* (Daukšos Post. 419) ; *norinčiam būti tikrai dvasišku, reik išsižadėti artimū žmoniū* (Valančiaus Tam. iš Kemp. 245) ; *pamačiau dukrelē besėdinčiā* ... Jų vietoje dabar jau pasakome : *buvo ten iki numirštant Erodui* ; *norint būti tikrai dvasišku* (*-kam*), *reikia* ..., *pamačiau dukrelē besėdint* ... Seniau šalia tų linksnių dar buvo vartojamas net to dalyvio ir vardininkas, pav. : *tapēs paklusnumi Dievui Tėvui net ik mirštās* (až do śmierci) Dauk. Post. 103 ; dabar jo vietoj dažniau naujadaru jau vartojame pusdalyvį : *net iki mirdamas.* Taigi, šitos žodžių grupės iš pradžios tebuvo paprastos sakinio dalys ; tik ilgainiui kai kurios iš jų tapo išskirtinės, o kai kurios dar ir dabar tebėra, kokios buvusios — neišskirtinės. Todėl, suprantama, jos dabar nevisos vienodai yra skirtinos kableliais : tos iš jų, kurios yra tapusios išskirtinėmis, reikia skirti kableliais, o kurios tokios nėra, neskiriamos ir kableliais, pav. : *sningant nevažiuosim* ; *jam skēstant padavė kartī* ; *saulei tekant* (= saulės tekėjimu, saulės tekėjimo metu, saulėtekiu) *esti labai gražu* ; *buvo ten lig saulei tekant* (plg. *mačiau paukštī skrendant*) ; *einant atsitiko nelaimė* ir *einant keliu atsitiko nelaimė* (bet : *vienā kartā, jam bevažiuojant su pinigais, ėmė temti*).

Panašiai kaip apie žodžių grupes su padalyviu, reikia spręsti ir apie žodžių grupes su pusdalyviu, pav. : *jis, dar vaikas būdamas, pamokslus piemenims sakīdavo* ir *būdamas lauke negaliu daug skaitīti.*

Griežtai pasakyti, kurios tokios žodžių samplaikos yra išskirtinės, dabar nebe visados galima, todėl tam tikrais atvejais tai tenka i n d i v i d u a l i a i spręsti.

6. Jei keli pažyminiai, stovėdami pagrečiui, kiekvienas skyrium žymi pažymimąjį žodį, tai jie nuo vienas kito yra skiriami

kableliais, pav. : *atėjo jauna, sveika, graži, turtinga moteriškė.* Bet jeigu kuris pažyminys drauge su pažymimuoju žodžiu sudaro vieną glaudų sąvokinį vienetą, tada kableliu jis nėra atskiriamas, pav. : *didelis, gražus vėjinis malūnas* (plg. *geležinkelis*); *pigus prūsinis spiritas.*

O jeigu kuris pažyminys tik papildo, paaiškina kitą pažyminį ir tiesiogiai nepriklauso nuo pažymimojo žodžio, tai jis išskiriamas kableliais, pav. : *skanus, kauninis, alus* ; *atėjo bjaurus, toks susikuprinės, žmogus.*

7. Vientisiniame sakinyje kableliais skiriama kryptis, įterptiniai žodžiai, teiginiai ir neiginiai ir įvairūs šaukiamieji arba parodomieji žodelyčiai, pav. : *kūmute, kur taip bėgi ? aš tau, nedorėli, parodīsiu ; taip, dabar suprantu ; ne, iš čia tu neišeisi ; gerai, rītoj aš važiuosiu ī miestā ; na, dabar jūs gausit pīlos ; oi, kā tu padarei ? Jurgis, antai, jau seniai išlaikė egzaminus ; jis, mat, man čia ī akis līs ; tu, rodos, dar nesi pavargės ; vadinas, iš to nieko gera neišeis ; vakar, sako, labai smarkiai lijo ...*

Jeigu kryptis yra šaukiamai tariama, tai po jos yra dedamas ir šauktukas, pav. : *vagie ! greičiau atiduok mano pinigus.*

Jaustukas, sujungtas su kryptimi, kableliu jau nebeskiriamas, pav. : *oi Dieve, Dievuli, kā aš padariau ?*

Krypties taip pat kableliu nebeskiriame nuolatiniuose linkėjimuose, pav. : *padėk Dieve !* bet : *padėk, Dieve, man išsisukti iš bėdos !*

8. Kableliais yra skiriamos kelios vienodos pasikartojančios, bet vienos sąvokos nesudarančios sakinio dalys, pav. : *gana, gana, vaikeli ; jau, jau skrenda paukščiai ; eik, eik nuo mano galvos ; mušė, mušė, ir užmušė ; kad duosiu, kad duosiu tam bjaurībei.*

Šiaipjau vienodos pasikartojančios ir vieną sąvoką reiškiančios sakinio dalys kableliais neskiriamos, pav. : *pagirīje stovėjo maža maža* (= labai maža) *trobelė ; tėvas motina* (= tėvai) *rūpinasi savo vaikais ; žmonės vasarā pluša dirba.*

9. Vienodos sutaptinio sakinio dalys yra skiriamos kableliais, pav. : *vaikas rašė, skaitė, bėginėjo ; aš neturiu nei tėvo, nei motinos ; tiek jis, tiek aš težinau ; aš turiu ir tėvā, ir motinā.*

Jeigu sutaptinio sakinio pasikartojančias dalis tik vienas jungtukas tejungia, tai kableliu jos neskiriamos, pav. : *neturiu tėvo nei motinos ; neturiu tėvo ir motinos.*

10. Šalutiniai sakiniai yra visados skiriami kableliais nuo pagrindinių, vistiek, ar jie prie jų yra jungtimis ar be jungčių prijungti, pav. : *pasakīk, kad esi gudrus, kurio čia dabar meto skambina; kā mes vadiname debesimis, īra tirštas, šaltas rūkas, iš kurio nieko aplinkui nematīti ; kur trumpa, ten ir trūksta ; kaip pasiklosi, taip išmiegosi.*

11. Šalutinis sakinys, jei eina tuojau po jungtuko, vistiek yra išskiriamas kableliais, pav.: *šiaip nieko, bet, kai pamatė, davė*; *jis man sakė, kad, nuvažiavęs ī miestą, tuoj eisiās savo pažīstamūjū lankīti.*

12. Kableliais yra skiriami tik šalutiniai palyginamieji būdo aplinkybės sakiniai; šiaip jau jungtukais *kaip, negu, nei, nekuo* ir kt. prijungiamosios atskiros sakinių dalys kableliais neskiriamos. Pav.: *jis daugiau žino, negu aš*; *jis daugiau moka, kaip aš*; bet: *šnīpščia kaip gīvatė*; *gieda kaip gaidīs* (plg. *gieda gaidžiu*); *akmuo kaip kumštis* (čia *kaip kumštis* yra pažyminys; plg. *žemė arti molio, stiklinė arti pilnio, artipilnė*).

13. Paprasti vienalaikiai ir jungtuku nesujungti sakiniai skiriami kableliais, pav.: *šonas šāla, šonas šīla, galva džiūsta, kojos pūsta.*

Bet jeigu du tokie vienalaikiai sakiniai yra jungtuku *ir* siejami, tai jie kableliu nebeskiriami: jie sutampamai yra subordinuojami laikui, ir todėl jungtukas *ir* čia atstoja kablelį, pav.: *Petras arìa ir Jonas akėja*; *šiandien po pietū Petras ars ir Jonas akės.* — Čia kablelio vaidmuo yra toks pat, kaip ir sakiniuose *vaikas skaito, rašo* ir *vaikas skaito ir rašo.*

Kableliais yra skiriami tik tokie paprastieji, jungtuku *ir* sujungti sakiniai, kurie vienas su kitu yra išvadiškai, priežastingai siejami, pav.: *saulė patekėjo, ir mes išvažiavom*; *čia juoda duona, ir tos neduoda*; *tik papučia vėjas, ir vanduo tuoj ima banguoti*; *jis paimti paėmė darbā, ir nieko nepadarė*; *karalius laimė nužudė, ir juodu vėl gīveno*; *aš viskā jiems pasakīsiu, išdrošiu ī akis, ir tiek.*

Panašiai tokie sakiniai yra jungiami, kada jie yra šalutiniai, pav.: *prievaizdas sakė, kad rītoj Petras ars ir Jonas akės.*

14. Laiškuose, knygose ir kt. kalbamoji vietovė yra kableliu skiriama nuo datos, pav.: *Kaunas, 1932 II 13.*

Adresuose po pavardės nededama jokio ženklo, pav.:

J. Petraičiui
Kęstučio 12
Kaunas

15. Paprasti vardai yra dedami prieš pavardes, pav., *Petras Kriaušaitis.* Bet kartais sąrašuose ir kt. nutolstama nuo tos normalinės vartosenos — vardas rašomas po pavardės, ir todėl Komisijos nuomone čia prieš vardą yra rašytinas kablelis, pav.: *Kriaušaitis, Petras.*

c) Taškas kablelis.

Jei kiekvieną iš sujungiamųjų sakinių norime pažymėti turint daugiau savaimingos reikšmės, tai tokius sakinius skiriame taškais kableliais, pav.: *akīs kaktoje švietė kaip saulė*; *kasos ant galvos*

geltonos kaip auksas ; *girdėjęs, kad daugelį vietų sumušti rusai lekia iš mūsų krašto* ; *kad ne tik gubernatorius, pats karalius išsigandęs, nebežinās, kas darīti.*

d) Dvitaškis.

1. Dvitaškis yra dedamas prieš išskaičiuojamąją priedėlio žymimiųjų žodžių eilę, pav. : *Eglė jau sulaukė trijų sūnų : Āžuolo, Uosio ir Beržo* ; *miške īra visokių medžių : eglių, pušų, beržų, alksnių.*

2. Jei vienas sudedamojo sujungimo sakinys aiškina kitą, tai tarp jų dedamas dvitaškis, pav. : *su žmonėmis nesusieidavo : nieko nuo jų nereikalavo, o jiems pasakīti vėl nieko neturėjo* (L. Pelėda).

3. Dvitaškiu taip pat yra skiriami du priežastingai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pav. : *aš neisiu ī mokīklā : man galvā skauda.*

4. Kartais dvitaškis yra dedamas po *ir tikrai* ir kitų panašių posakių, kada toliau, po jų, yra reiškiama lyg paaiškinamoji arba konstatuojamoji išvada, pav. : *Ir tikrai : gegutė deda kiaušinius svetimuose lizduose.*

Kitais atvejais, kada toji išvada nežymu, dėtinas yra kablelis.

5. Pagaliau dvitaškis yra dedamas po įterptinio sakinio, kuriuo buvo pertraukta tiesioginė kalba ir be kurio tas dvitaškis kalbamuosius sakinius vistiek būtų skyręs. Prieš tokį įterptinį sakinį yra rašytinas kablelis su brūkšniu, o po jo dvitaškis su brūkšniu. Čia kablelis pateisinamas tuo, kad įterptinius žodžius ir sakinius mes ir be to kableliais skiriame. Todėl yra rašytina : — *Aš neisiu ī mokīklā,* — *sako Jonas :* — *man galvā skauda.*

e) Brūkšnis.

1. Brūkšnis yra vartojamas tada, kai norima pažymėti minties pertrūkis, staigumas, statumas, besąlygiškumas, lakoniškumas, pav. : *žiūriu — gaisras* ; *jis — nieko nežino* ; *kur jojo — patsai nežinojo* ; *kur nueisiu — čia namai* ; *atėjo Grabnīčios — speigas* ; *atėjo Šv. Kazimieras — speigas.*

Šiaipjau tariamai praleistųjų žodžių vietoj, kur balsu jokio minties pertrūkio nereiškiame, brūkšnio nededame, pav. : *jo žiedas grīno aukso* ; *tai gīvi niekai* ; *pinigai galvažudžiai.*

2. Brūkšniais yra skiriami įterptiniai sakiniai, kurie yra kiek susiję su tais sakiniais, į kuriuos jie yra įterpti, pav. : *šiandien mes — tai dažnai turime atsiminti — esame labai nerangūs.*

3. Jeigu įterptinis sakinys yra įterptas toje vietoje, kur turi būti kablelis, tai jis išskiriamas kableliais su brūkšniais, pav. : *jei šaltinis mažas ir vandens jame nedaug tėra,* — *tai dažnai atsitinka,* — *tad geria vieni žmonės* ; *žmogau,* — *aš jī visuomet taip vadinu,* — *paskolink man šimtā litū.*

Jeigu įterptinis žodis arba sakinys iš viso sakinio norima ypatingai išskirti arba su kalbamuoju dalyku nieko bendro neturi, tai reikia jie išskirti skliauteliais, pav. : *kalbos dalikus mokantis (kalba apskritai nelengva išmokti) reikia gerai sau išsiaiškinti, suprasti, jei nori, kad jie nebūtū sunkūs vartoti.*

4. Tiesioginėje arba netiesioginėje kalboje brūkšnis gali atstoti pastraipą, pav. :

Čigonas sako lietuviui : " O kā, ponuti ? Gulkime pailsėti, ir katras geresnī sapnā sapnuosime, tam ir bus viščiukas ". — " Gerai ", sako lietuvis.

f) K a b u t ė s.

Perkeltos reikšmės, antraštiniai ir svetimieji žodžiai suimami į kabutes, pav. : *tavo tas nuolatinis " neisiu " man labai nepatinka ; jo pasakīmas " aš nenoriu " īra neginčijamas ; Maironio " Jaunoji Lietuva " man seniau labai patiko ; jūsū " moksliški galvojimai " īra gīvi juokai ; jis priėjo prie manės ir sako : " Šiandien aš daugiau nebenoriu dirbti ".*

Kartais tam tikri žodžiai, kuriuos paprastai į kabutes suimame, gali būti ir kitokiu būdu (pav. kursyviniu šriftu) išskiriami, pav.: M a i r o n i o *Jaunoji Lietuva* m a n s e n i a u l a b a i p a t i k o.

Projektinės rašybos pavyzdys

Per Šv. Petrā Varniuose šīmet buvo labai didelis prekīmetis. Aplinkiniai šnekėjo, jog kitais metais nebuvē tokios daugībės žmoniū. Bet ir diena buvo labai graži : nors gaidīkste perėjo būrīs lītaus, bet dienā nusigiedrijo ir buvo saulėta, keliai nė maž nedulkėjo.

Rītmetī, dar anksti, važiuojant nuo Ožtakiū kalno, netoli miesto pavaizdu keturi vieškeliai, — nuo Tverū, Laukuvos, Kaltinėnū ir Pavandenės, — kuriais žmonės be pertrūkio kaip virvės traukė ī miesčiukā važiuoti, raiti ir pėsti. Stebėjos nevienas, kurgi galėjo ir sutilpti tokia daugībė žmoniū. Ir teisībė, nuo pat aušros ligi pusdienio tvino ir tvino, miestelis ir visi jo užkampiai prisikimšo pičpilnaičiai vežimū, arkliū ir žmoniū, vos galėjo gatvėmis persigrūsti ; kitur norint išeiti teko lipti per rodiklius arba tekinius. Nors priemiestī stovėjo dešimtininkū visa šerenga, rikiuodami ir tvarkīdami, vienok per didelē miniā erčios padarīti ant kelio negalėjo. Cukraininkai, paupariai, komedininkai ir kiti, kuriems reikėjo rinkoje būdas pasisamdīti, turėjo brangiai užmokėti už vietā. Geras buvo dar uredninkui pelnas ir iš kitū pirkliū, kaip antai : iš puodžiū, skardininkū ir kitū tokiū. Visi jie, kol nusipirko savo

prekėms pasiskleisti vietā, gerai užlopė batus policijai. O kur buvo arkliū turgus, iš ten policija nė žingsnio nebeatsitraukė : ten pervis geresnis jiems buvo uždarbis. Tokia vieta, žinoma, ir vagims gera : pasipirkē tvarkdarius, be baimės pardavinėjo ir mainikavo vogtus daiktus. (Žemaitės raštai, I tomas, 21-22 psl.).

NAUJOSIOS RAŠYBOS BELAUKIANT *

Mūsų rašybos klausymas gimė su pirmąja lietuviškąja knyga, būtent su Mažvydo 1547 m. katekizmu. Ir tokiu aiškumu, kaip 2 × 2 = 4, jo, galima tiesiai sakyti, niekuomet neišspręsime. Tai todėl, kad rašyba tėra sutartinis dalykas, o juk visos sutartys, pagal reikalą, keičiamos, net kartais laužyti laužomos. Rašybos išradėjų maža, paprastai kaimynės tautos raštą skolinasi viena iš kitos ir daugiau ar mažiau savo reikalams prisitaiko. Taip pat ir mūsų pirmieji rašytojai Mažvydas, Daukša, Širvydas savo rašybas darėsi lenkiškosios pavyzdžiu, vienas daugiau, kitas mažiau nuo jos nukrypdami. Iš lenkų rašybos tegavome du nosiniu *ą* ir *ę*, o jau Vilento raštuose vienur kitur pasirodo analogiškai pasidaryti *ų*, *į*. Mūsų kalboje skiriami ilgieji ir trumpieji balsiai, kuriems pasiskolintoje rašyboje neturėjome ženklų. Todėl, pav., kun. Blotnas jau 1600 m. bando ilgumus žymėti dvigubomis raidėmis. Tautinio atbudimo laikais lenkiškuosius *cz*, *sz* pasikeitėme čekiškais *č*, *š* ir išmetėme *ł*, *w*. Taip pamažu ir susilopėme rašmenyną ir rašybą. Bet tuo pat jau " Auszros " laikais iškilęs rašybos v i e n y b ė s reikalas ir po šiai dienai tebėra nebaigtas. Kiek čia mūsų, tos vienybės bejieškant, vargo padėta, matyti jau iš to, kad vien J. Jablonskio straipsniai apie rašybą sudaro ištisą, neseniai išėjusį, III jo raštų tomą.

Vadinamosios j a b l o n s k i n ė (tikriau : vilniškė) ir b ū g i n ė rašybos abi ėjo palengva susidariusių rašto inpročių keliu, bet susitarti nepajėgė. Prie Švietimo Ministerijos 1929 m. sudarytoji Rašybos Reformos Komisija 1933 m. pasiūlė vienu atžvilgiu radikalesnį rašybos projektą : panaikinti nosinius ir balsių ilgumą žymėti visur vienodai brūkšneliais (Žiūr. " Rašybos reformos projektas ", 46-65 psl.). Senovininkams tai, žinoma, negalėjo patikti. Periodinėje spaudoje pasirodė tik nepatenkintųjų balsų. Pritariantieji subruzdo vėlokai. Švies. Ministerijoje tuo tarpu jau buvo spėjusi susidaryti nuomonė nepalanki bet kokiai griežtesnei refor-

* *Gimtoji Kalba*, 1935, 15-18.

mai. 1934 m. dirbo po viena antros net dvi, iš dalies naujos sudėties, komisijos. Viršų ėmė senovininkai, tenorėjusieji tik išlyginti ligšiolinius rašybos nevienodumus. Bet ir jie nesutarė, pav., dėl *piauti : pjauti, aukštas : augštas.*

Taip ir užsimezgė neatmezgamas mazgas. O kasdienė rašto praktika verkiamai reikalauja, kad ir bet kokios, bet v i e n o s rašybos. Ir griežtesnės reformos šalininkas turi sutikti, kad, neinmanant pasiekti idealo, privalu tenkintis ir jo trupinėliais, — kad tik rastųsi rašybos vienybė. Nors rašyba susitarimo dalykas, tačiau visų mūsų troškimas — pagal aplinkybes galimasis tobulumas. Iš šito susitarimo dvasios ir gimsta mūsų r a š y b o s v i e n y b ė.

Rašybos dalyko galutinai išspręsti š. m. vasario mėn. 18 d. Respublikos Prezidento maloniu sutikimu pas jį buvo susirinkę ministeris J. Tonkūnas, gen. sekretorius K. Masiliūnas ir J. Balčikonis, Pr. Skardžius, A. Salys. Pasikeitus savo tarpe nuomonėmis priimti pagrindiniai mūsų rašybos principai. Jie " Gimtojoje Kalboje " jau taikomi nuo šio numerio. (Plg. dar mano trumputę santrauką " Židinio " 2 nr.). Kiekvienas tuojau pastebės, kad viršų yra ėmusi būginė rašyba. Čia duodu dar keletą paaiškinamųjų pastabų.

Veiksmažodžių *bųva, lįja ..., kįla, spųra ..., tįška, pųška ..., vįsta, dųžta ...* (= Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatikos I veiksmažodžių sk. Ė, Fd ir e, J b pastraipų veiksmažodžiai) kilminė rašyba gali kam atrodyti persunki, nes, girdi, kitose jų lytyse tų nosinių nėra, o rašant *bųva, lįja ...* dar painiojasi bendratys *būti, lyti ...* su tokiais pat ilgais, bet jau skirtingais rašomais *ū, y.* Tai tiesa, bet, palikę kilminę balsių rašybą, kitaip negalime rašyti. Šalia *šąla, bąla ...* ligi šiol rašomi *būva, lyja, kyla ...* yra nesąmonė. Ir J. Jablonskis su šitokiu netikusiu rašymu tik rašybos vienybės trokšdamas buvo sutikęs : mat, iš Rusijos grįžęs rado Vilniuje Liet. Mokslo Draugiją taip rašant. Čia tas pats sunkumas, kaip ir dvejopai rašyti vienodai tariamą ilgąjį *i*, pav., žodžiuose *grįžti* ir *gyvas.* Dabar pradžios mokykloje teks sakyti " taip rašoma, ir gana ", o gimnazijoje jau turėsime aiškintis kilme. — Dėl nuoseklesnės priebalsių kilminės rašybos, turbūt, niekas nesiskųs. Juk tokių žodžių, kaip *augštas* (: augesnis, augalotas), *rūgštis* (: rūgo), *baugštus* (: bauginti), *sluogsnis* (: sluogas), *strigtas* (: nustrigo), *žagsėti* (: žagulys), kilmė kiekvienam aiški. Garsinės rašybos šalininkai čia sau tik insikalba " paprastojo žmogelio " supratimą. Kaipgi atrodytų žodyne *striktas* greta su *strigti* ? Rašyba *mesdamas, vesdamas ...* ir *lūžta, grįžta ...* palikta tik todėl, kad ji praktikai lengvesnė nei *mezdamas, vezdamas ..., lūšta, grįšta ...* Už *pjauti, bjaurus ...* rašymą mūsų mokykla tikrai dėkui pasakys. Rašydami p i a u t i, b i a u r u s ..., juk visai nepažymėdavome aiškiai tariamo *j.* Priekaištas,

kad, girdi, tada reikėtų rašyti ir *labjau, šlapjas, vemju, avjų*, savaime atpuola : mes bendrinės kalbos tartimi čia *j* netariame. Dėl netikusio rašymo jaunuomenė jau ir tarti taip buvo bepradedanti, būtent be *j* : p'*auti, b'aurus*, kaip *kiauras, šiaudas*. Taip pat sveikintinas ir rašymas : *jieškoti, jiešmas, Jieva* ... Šios rūšies žodžius visi lietuviai taria pradžioje su *j*, tik kažinkodėl iki šiol vien *jie* taip terašėme. *j* nerašymas čia teisinta žemaičių tarme. Bet žemaičiai *ie* visur išverčia *ei* arba *y*, o kur *ie* turi iš rašomosios kalbos *ė*, ten ir jie taria *jie-*, pav., *jiesti* < *ėsti*. — Taip pat susisteminamas ir vienu bei dviem žodžiais rašymas, būtent priimta spausdintojo projekto rašyba : *anąkart, dvidešimt, išvien, begal* ..., bet *aną kartą, dvi dešimti, iš vieno, be galo* ... — Svetimieji bendriniai žodžiai nutarta rašyti : *literatūra, natūralus, aktyvas, lyrika, satyra* ..., bet *fizika, stilius* ... ; *barjeras, objektas, milijonas, komedijantas* ..., bet *asociacija, biologija, periodas* ... Pastaruosiuose žodžiuose, tiesa, dažnai tariamas ir *j* (*asocijacija* ...), bet nenusikalsime ir jo netardami, nes šiaip sambalsis (hiatas) lietuvių kalbai nesvetimas, plg. *apsiėmė apsiarė, išsiošė* ... Toliau rašytina : *tema, poetas, idealas*, ... bet *idėja, epopėja* (plg. *siuvėja*). *f, ch, h* rašoma ten pat, kaip ir ligi šiol, tik su *p, k* ir be *h* rašomųjų skaičius padauginamas : *koras, karakteris, katekizuoti* ... — Nauja yra priešdėlio ir prielinksnio *į* rašyba, būtent jis visur pakeičiamas *in*, pav., *inėjo in mišką, inpilti, inbėgti*. Dėl to tik mūsų kalbos skambumas laimi. Ir ištarti daug lengviau *ineiti* nei *įeiti* ; o *įėjimą* tardamas gali liežuvį nulūžti. Tokiais žodžiais, kaip *innešti, innoris*, ... nėra ko baidytis. Juos tarsime su vienu *n*, lygiai taip pat, kaip *iššluoti, užželti* tariame su vienu *š, ž*.

Pagal nutartus pagrindinius principus bus sudaryti ir netrukus išleisti platesni rašybos metmenys. Naujosios rašybos invedimu rūpinsis Švietimo Ministerija. Šiaip tuo tarpu visiems dar patariama rašyti senąja rašyba. " Gimtojoje Kalboje " naująja rašome norėdami iš anksto visuomenę su ja in pažines suvesti. — Tuojau pat reikės imtis ruoštis ir didįjį rašybos vadovą, kuris, be rašybos dėsnių ir žodyno, turės apimti ir tarties bei akcentologijos dalykus. Juk šiaip rašto žmogui visai nerūpi rašybos teorija, jam tik svarbu, k a i p rašytina. Abejojamais atsitikimais rašantysis ir ras atsakymą rašybos žodyne. Toks žodynas turės būti mokytojo, laikraštininko, rašytojo kasdienis patarėjas. Tokius rašybos vadovus kitos tautos jau seniai turi ; pav., vokiečių " Der grosse Duden " pernai išėjo 14 leidimas. Latviai ir 1933 m. išleido " Latviešu pareizrakstības rokas grāmata ".

Griežtesnės reformos šalininkai, žinoma, šiuo rašybos klausymo išsprendimu nebus visai patenkinti. Galėčiau, pagaliau, ir save

čia priskirti, nes rašybos dalyke nesu senovininkas. Tačiau mums atrodo, kad " pergriežtieji " ir iš dalies turgų sugadino. Buvo insimanyta net radikalios raidyno reformos. Kiti vėl siūlė nebeskirti ilgųjų balsių : girdi, pradžios mokyklų mokiniai tada mažiau klaidų darą. Tikra tiesa. Bet tų klaidų dar mažiau darytų, jeigu ir *ė* nuo *e* nebeskirtume ! Išėjo : daug užsiprašėme, maža gavome. Visi sutiksime, kad sutartoji rašyba ne pati tobulybė. Bet iš kitos pusės jai reikia pripažinti bent nuoseklumą, kurio labai trūko vilniškei rašybai. O svarbiausia, mano nuomone, kad k e l i ų vietoje turėsime v i e n ą rašybą.

TIES NEUŽKASTU RAŠYBOS KAPU *

Mūsų rašybos klausimas dabar bent oficialiai yra išspręstas. Švietimo Ministerija š. m. sausio mėn. 11 d. aplinkraščiu paskelbė : " visoms Švietimo Ministerijos mokykloms ir kitoms įstaigoms, kad joks naujas rašybos projektas nėra priimtas. Kol nebus oficialiai paskelbta kita rašyba ", pavedama " laikytis J. Jablonskio rašybos, vartojamos jo 1922 m. Lietuvių kalbos gramatikoje ". Be to, dar Elta pranešė, kad " Švietimo Ministerija dabartinėmis aplinkybėmis nerado galima patvirtinti nė vieno iš jai pasiūlytų rašybos reformos projektų ". Kiek vėliau įsakyta ta pačia rašyba spausdinti ir didįjį lietuvių kalbos žodyną, redaguojamą J. Balčikonio. Kiekvienas, bent kiek nusimanąs apie žodyno darbą, gerai žino, kad tokio žodyno be 15 metų vargu viso susilauksime. O jį leidžiant rašybą kaitalioti vėl neįmanoma ar bent būtų neišmintinga. Todėl savotiškos prasmės įgyja ir anas " kol nebus oficialiai paskelbta kita ". Taigi, visiems greičiau ko nauja laukiantiems tegalime mūsų patarlę priminti : taisykitės, varnos, į užmarį lėkti. — Ką palaidoję, dar kapo neužkasę, kalbas sakome. Tam tėra ir šios mano pastabos. Apie didžio debesio mažą lietų — 1935 m. vasario mėn. 13 dien. nutarimus — savo skaitytojus esame seniau informavę. Bet ir tai mūsų taip trokštamai rašybos vienybei nebuvo lemta gimti. Nors anais nutarimais ir atsisakyta nuo rašybos reformos, tačiau švietimo vadovybė visgi nesiryžo sprendžiamojo žingsnio žengti, pageidavo " kad kai kuriais klausimais galėtų plačiau išsitarti mokytojai praktikai " (1935 m. „ L. Aido " 140 nr.). Jiems aiškiai pasisakius už griežtesnę rašybos reformą (žiūr. " Židinys " XXII, 227 t.t.), tam pritarus taip pat Lietuvių Kalbos Draugijai ir, Švietimo Ministerijos pageidavimu, suderinus abiejų nuomones (žiūr. 1935 " Gimtoji

* *Židinys*, 1936, 2 nr., 218-219.

Kalba " 149 t.t.), visas dalykas betgi vėl sutriko. Vėl tas pats neryžtingumas, o jo vaisiai — anas aplinkraštis. Bet ir jis dar toli gražu neišsprendžia visos rašybos problemos. Mat, Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika nėra rašybos k o d i f i k a v u s i, o be kodifikacijos jos visiškas vienodumas nieku būdu neįmanomas. Charakteringi šiuo atžvilgiu yra raštai, kuriais yra pasikeitusios LKD ir Švietimo Ministerija (žiūr. š. m. " Gimtosios Kalbos " 1-2 nr.). Turime pabrėžti, kad ne viskas iš tų klausimų ir atsakymų yra paaiškėję praktikos reikalui. Visų pirma formalinė pusė. Rodos, ir formaliai sunku įmanyti, kad aplinkraštis, kuriuo bus įsakoma vienos ministerijos įstaigoms, tuo pačiu darytųsi *visuotinai* " pakankama bazė pasidaryti išvadoms rašybos rūpimais klausimais ". Ir iš tikrųjų : vieni tas išvadas darosi, kiti nė neketina. Pav., nė oficiozinis " L. Aidas " rašybos nėra atitinkamai pakeitęs, nors per pusantro mėnesio turėjo tam gražaus laiko. Ir kiti laikraščiai, kaip rašę, savaip teberašo. O spaudos įstatymo § 14 Švietimo Ministerijai pavesta visuotinė kalbos priežiūra, taigi, tuo pačiu ir rašybos dalykas. Bet vėl nežinoma, kaip galėtume iš periodinės ir neperiodinės spaudos reikalauti vienodos rašybos, neturėdami jos *kanono*. Iš Rygiškių Jono gramatikos nenustatytųjų rašybos dalykų kelis įdėm mini ir LKD raštas, pav., svetimųjų žodžių bei didžiųjų raidžių rašymas, kuris degamai prašosi sutvarkomas. O atsakyta šitaip : " Bendrinių svetimybių rašymas labiau susijęs su kalbos, nei su rašybos dalykais ; tikrinių svetimybių rašymą Švietimo Ministerija yra linkusi laikyti neesminiu dalyku, nors ir šiuo atžvilgiu pataria laikytis Jablonskio transkripcijos ". Tesie jau bendrinės svetimybės daugiau su kalba nei rašyba susijusios, bet rašyti vis viena jas kaip nors reikia. Iš antros pusės čia pat vėl nutolstama nuo to " nerašybiškumo " principo, jei, paklausus dėl *dėl, kodėl, todėl* rašybos, atsakyta : " Jokių nukrypimų nuo 1922 m. J. Jablonskio gramatikoje vartojamos rašybos Švietimo Ministerija nenumato ". Juk *dėl : del, kodėl : kodel* ... kaip tik vien kalbos dalykas, o visgi įsakoma rašyti gramatiškai : *del, kodel, todel*. O tikrinių svetimybių rašybai suvienodinti, tiesą sakant, nė pirštu piršto nesukeista. Kaipgi pasinaudoti Jablonskio " transkripcija ", kad jis čia rašybą yra dešimtimis kartų kaitaliojęs ! Gramatikoje nesuminėtų žodžių rašybos reikalui, pav., *dyksnis, striktas* ... *ar dygsnis, strigtas* ... atsakyme paakinta į Jablonskio straipsnius III jo raštų tome. Tuo jau vėl pasukame iš gramatikos kanono į nekodifikuotus papildus. Juk visi žinome, kad J. Jablonskis įvairiais laikais įvairiai yra rašęs. Tai viena. Antra, sunku būtų, pav., iš periodinės spaudos reikalauti, kad, suabejojus kokio žodžio rašyba, laikraštininkas turėtų vis narplioti rašybinius straipsnius. — Ir apskritai

tenka pasakyti, kad labai nepaprastas dalykas yra grįžti su rašyba 13 metų atgal. Kalbos istorija moko, kad rašybos raida eina priekin, o ne atgal. J. Jablonskis įsitikinęs, kad *rūgšties, rūgštaus* kilmė kiekvienam rašančiajam aiški, jau 1923 m. ėmė tuos žodžius taip ir rašyti. O dabar turime grįžti į *rūkštį, rūkštus* ! Bendrinės kalbos tartyje maždaug nuo 1927 m. spėjo įsigalėti : *dėl, todėl, kodėl*, o šiandien dėl rašybos atbuleikiškumo turėsime vėl ir tarimą mainikauti. Norime priminti dar šiuos Švietimo Ministerijos atsakymo žodžius : " Rašybos reforma bus galima tik tuomet, kai ji bus įtikinamai išdiskutuota ir pakankamai pritaikyta praktikai ir kalbos dvasiai ". Tuo pasakoma, kad rašybos reformai dirbusieji (LKD, lituanistai mokytojai, universiteto žmonės) savo darbo nėra kaip reikiant atlikę. Kitų specialistų tuo tarpu Lietuvoje neturime. Taigi, savaime prašosi išvada, kad reikės *naujos* kartos kalbos darbininkų palaukti. Tikėkimės jų po laimingesne žvaigžde gimsiant ... Nuo 1922 m. mūsų rašyba, dažniausiai paties J. Jablonskio pastumiama, pamažu kito. Ir Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisija čia pasroviui plaukė. Nesu matęs nė vienos jos paskutiniu laiku išleistos knygos, kur būtų griežtai rašoma 1922 m. rašyba. Įdomu, kaip dabar seksis atsivertimas. Norėdami ar nenorėdami vis tiek turime pripažinti, kad Šv. Ministerijos aplinkraštis rašybos mazgo galutinai neatmezgė. Iki tvarkos ir vienybės dar toli šaukia.

SUTRUMPINIMAI *

Rašydami dažniau pasitaikančius žodžius mėgstame daugiau ar mažiau trumpinti. Jau pats gyvenimas, darbo spartis (tempas) to reikalauja. Juk labai nepakabù būtų, pvz., ištisai rašyti *kilomètrą, kilogrãmą*, nes ir kalboje pastarąjį, sutrumpinę, dažnai *kilù* vadiname. Tačiau kokios sistemos dabartinėje mūsų trumpinimo praktikoje nė neieškok. Kelrodžiuose, pvz., *kilomètras* rašomas : *klm., kl., kil., kilm., kilom., km.* ir tik labai retai — *km*, nors šis sutrumpinimas yra tarptautinis ir kituose kraštuose jau seniai vartojamas. Arba vėl mechaninę arklio jėgą technikos žmonės vieni trumpina *HP* (iš anglų h o r s e - p o w e r), kiti *PS* (iš vok. P f e r d e s t ä r k e), o Liet. Enciklopedija susigalvojo — *a. jėgų*. Šitoks trumpinimas visai netikęs, nes " lietuvinant " visų pirma lauktume *AJ* arba *aj*, o antra, čia verčiau laikytis anų mokslo sutartųjų sutrumpinimų. Visai kitas klausimas, katrą iš tų dviejų sutrumpinimų mums pasirinkti. Čia net ne vieno termino dalykas, nes, sako,

* *Gimtoji Kalba*, 1936, 83-87.

anglų *HP* sudaranti vidutiniškai 1,0138 vokiečių *PS*. Vadinasi, vartojant tatai būtina ir aiškiai skirti.

Toks trumpinimo palaidumas jau seniai vertė atskirus žmones kokios nors išeities ieškoti. GK jau 1933 m. savo Klausimų kraitelėje tą dalyką buvo trumpai palietusi. 1935 m. Technikos ir ūkio Nr. 1(10) tuo pat suvienodinimo reikalu yra įdėtas S. Kolupailos straipsnis. Pagaliau praeitų metų spalio mėn. 18 dien. įsakymu Susisiekimo Ministerijoje įvesta vienoda sutrumpinimų sistema, o dabar tuo, rodos, yra susirūpinęs ir kainų tvarkytojas.

Mums susidarant sutrumpinimų sistemą, reikia, žinoma, žiūrėti ir kitų tautų, tikriau sakant, tarptautinės praktikos. Kokia nauja, savotiška trumpinsena būtų labai neparanki ne tik mokslui, bet ir šiaip gyvenimui. Būtent, susiduriant su svetimaisiais, tie nevienodi sutrumpinimai be galo painiotųsi. Susisiekimo Ministerija čia eina tikruoju keliu. Negalima sutikti tik su vienu kitu sutrumpinimu. Pvz., toks netikęs yra *edm*, sutrumpintas iš *erdmeterio* (< vok. Erdmeter). Mes, versdami vok. Festmeter liet. kietmetriu ir jį visai gerai trumpindami — *ktm*, negalime savo kalboje palikti nė anos vokietybės. Kadangi tai yra tam tikras tūrio, pvz., sukrautų malkų, metras, galime pasidaryti *tūrmetrį* ir jį trumpinti — *trm*. Plg. ir vok. Raummeter (rm.).

Daugelis, ypačiai matų, cheminių elementų, sutrumpinimų dėl savo trumpumo tėra tik tam tikri sąvokos simboliai, reiškiami dažnai vienų viena raide. Po tokių trumpmenų nebededamas nė taškas, kuris tik spaustuvės darbą sunkina.

Čia duodame parinkę plúoštą plačiau vartojamųjų ar vartotinųjų sutrumpinimų.

Matai ir saikai

1. Ilgis: kilometras — *km*, metras — *m*, decimetras — *dm*, centimetras — *cm*, milimetras — *mm*, hektometras — *hm*, anglų pėda — ′ (pvz., 10′ = 10 pėdų), anglų colis — ″, anglų linija — ‴ [1], sieksnis (2 m) — *sk*, jūros mylia — *jm*.

2. Plotas: ketvirtainis kilometras — km^2, ketv. metras — m^2, ketv. decimetras — dm^2, ketv. centimetras — cm^2, ketv. milimetras — mm^2, ketv. pėda — p^2, ketv. colis — c^2, ketv. linija — ln^2, ketv. sieksnis — sk^2, hektaras — *ha*, aras — *a*; margas — *mr*, dešimtinė — *dš*, valakas — *vl*. Metriniai ploto matai plačiausiai vartojami: km^2, m^2 ..., bet kartais būdavo rašoma ir *qkm*, *qm* ...

3. Tūris: kubinis kilometras — km^3, kub. metras — m^3,

[1] Tokie yra tradiciniai šitų anglų matų sutrumpinimai. Bet spaustuvei neturint šitų ženklų trumpintina: pėda — *p*, colis — *c* ir linija — *ln*.

kub. decimetras — *dm*³, kub. centimetras — *cm*³, kub. milimetras — *mm*³, kietmetris — *ktm*, tūrmetris — *trm*; kub. pėda — *p*³, kub. colis — *c*³, kub. linija — *ln*³. Kai kas vietoje *km*³ parašydavo ir *ckm*.

4. Saikai: hektolitras — *hl*, litras — *l*, decilitras — *dl*, centilitras — *cl*, mililitras — *ml*; pūras — *pr*, kibiras — *kb*, kvorta — *kv*.

5. Svoris: tona — *t*, registrinė tona — *rt*, brutto reg. tona — *brt*, netto reg. tona — *nrt*, centneris — *cnt*, kvintalas (100 kg) — *q*, kilogramas — *kg*, gramas — *g*, decigramas — *dg*, centigramas — *cg*, miligramas — *mg*, metrinis svaras (0,5 kg) — *sv*. Dabar kartais vartojama ir *dvigubas centneris*, kuris vokiečių pavyzdžiu trumpinamas — *dz*. Bet šis terminas yra grynai vokiškas (Doppelzentner) ir mums geriau tinka kitur plačiau žinomas *kvintalas* (pranc. quintal métrique, anglų quintal, ispanų quintal metrico, čekų kvintal).

6. Laikas: amžius — *amž*., dešimtmetis — *deš*., metai — *m*., mėnuo — *mėn*., savaitė — *sa*., para — *pa*., diena — *dien*., valanda — *val*., pusvalandis — *pval*., ketvirtis valandos — *ktvval*., minutė — *min*., sekundė — *sek*.; savaitės dienos: *prd*., *ad*., *td*., *kd*., *pd*., *šd*., *sd*.; "akademiškai" — *c.t.* (= cum tempore, pvz., 10 c.t. val. = 10 val. 15 min.), "neakademiškai" — *s.t.* (= sine tempore, pvz., 15 s.t. val. = 15 val.); pirmoje pusėje — *p. pus*., antroje pusėje — *a. pus*., prieš Kristaus gimimą — *pr. Kr*., po Kristaus gimimo — *po Kr*. Mokslo reikalams valanda ir sekundė paprastai trumpinama: *h* (= hora), *sec*., *s*.

7. Pinigai. *Litą* ir *ceñtą* dabar labai įvairiai trumpiname: *lt*., *lit*., *lt*, *lit*, *Lit*., *Lt*., *Lit*, *Lt* ir *ct*, *ct*., *cnt*, *cnt*., *cent*., *cent*. Kitos tautos savo piniginį vienetą dažniausiai trumpindamos rašo didžiąja raide ir visai nededa taško, pvz., latvių *Ls* (= lats), vok. *RM* (= Reichsmark), italų *L* arba *Lit* (= lira italiana), čekų *Kč* (= koruna československá), austrų *S* (= Schilling), anglų *L* (= pound sterling; sutrump. iš lot. libra "svarstyklės, svaras"), olandų *Hfl* (= olandų florinas). Su tašku trumpina danai ir švedai savo *kroną* — *Kr*. ir ispanai *pesetą* — *Pta*. Prancūzai *franką* paprastai trumpina *fr*. (= vienaskaita) ir *frs* (= daugiskaita), bet retkarčiais ir *F* be taško. Taigi ir mums geriausiai tiktų trumpinti — *Lt*. Didžiosios raidės neturėtume baidytis, nes taip trumpina ir tautos, rašančios daiktavardžius mažąja raide. Pagaliau piniginio vieneto vardą tam tikra prasme galėtume laikyti ir tikriniu daiktavardžiu. *Centui* trumpinti patogiausias — *ct*., nes ir kiti čia daugiau mažosiomis raidėmis rašo, pvz., anglų *sh* (= shilling), *d* (= penny, pence; sutrump.

iš lot. d e n a r i u s " denaras, mažas pinigėlis "). Patogumo sumetimais piniginiuose raštuose, buhalterijoje patartina rašyti, pvz., *Lt. 15,20* ir *Lt. 15 ct. 20*, bet šiaip spaudoje, žinoma, rašysime ir *— 15 lt. 20 ct.*

8. S l ė g i m a s : atmosfera — *at*, absoliutinė atmosfera — *ata*, baras — *b*, milibaras — *mb*.

9. Š i l i m a. Šiaip spaudoje *laipsnį* dabar trumpiname dažniausiai *laip.* ir *laipsn.* Trumpesnis ir patogesnis pirmasis. Ypačiai teiktina būtų visuotina moksle vartojamoji trumpinsena, pvz., 15°C, 20°R, 40°F (= 15 laip. Celsijaus, 20 laip. Reomiūro, 40 laip. Farenheito), nes ji trumpa ir tiksli.

10. E l e k t r a : amperas — *A*, voltas — *V*, vatas — *W*, kilovatas — *kW*.

11. K e l i n t i n i a i s k a i č i a i. Kelintinius skaičius trumpindami dabar įvairiai žymime, pvz. : *3-sis*, *3-oji*, 3-*ajam* ir kt. Geriausia ir patogiausia yra jų skaitmenis skirti taškais, pvz. : *1* (= viena) *kuopa* ir *1.* (= pirmoji) *kuopa.*

Kiti sutrumpinimai

Šiaip sutrumpinimų yra devynios galybės. Vienus vartojame dažniau, pvz., *kaimui*, *valsčiui*, *apskričiui*, *kunigui*, *generolui* ... trumpinti, kitus rečiau, pvz., *gimn.*, *kunig.*, *provin.* arba tik specialinėje literatūroje, pvz., *ide.* — indoeuropiečiai, *lyg. sv.* — lyginamasis svoris. Čia neįmanoma juos visus surašyti. Bet jiems kokios sistemos, vienodumo irgi reikia. Pvz., *kaimas* dabar dažniausiai trumpinamas — *km.* Bet jis, turint tarptautinį *km* (= kilometras), nebėra patogus ir pakeistinas jau Liet. Enc. vartojamu *k.* Vėl *daktaro* titulas vienų trumpinamas rusiškai *d-ras*, kitų *Dr.*, retokai D^r. ir pagaliau — *dr.* Anglų, amerikiečių, o vokiškųjų kraštų tik teologijos daktarams, vartojamasis *D.* mūsų visai nepažįstamas. Visos Vak. Europos tautos, taip pat ir mūsų kaimynai latviai bei lenkai, šį sutrumpinimą rašo didžiąja raide. Taigi ir mums reikėtų rašyti *Dr.* Rusai, turėdami kitą raidyną, čia mums vargu gali eiti pavyzdžiu. Rašyti *dr.*, matyti, susimanyta, dėl vokietybės baimės : mat, vokiečių visi daiktavardžiai didžiosiomis raidėmis rašomi. Net ir *numerio* ženklą nevienodai rašome. Dažniausiai vartojame *Nr.*, bet vienas kitas prancūzų, rusų pavyzdžiu parašo ir *N°*. Bandyta įvesti ir *Ns*, bet neprigijo. Teiktinas pirmasis ir visuomet rašytinas prieš skaitmenį, pvz., *Nr. 314*. Taip visas pasaulis rašo. Besaikiai lietuvintojai buvo išsigalvoję *314 Nr.* Bet tekste, žinoma, galimas ir 314 nr. ; čia *nr.* tėra mūsų *numerio* sutrumpinimas.

Duodame paraidžiui surašę pluoštą šiaip trumpinimų.

adv. — advokatas
aps. — apskritis
buv. — buvęs, buvusi
b-vė — bendrovė
bžk. — bažnytkaimis
dek. — dekanas
did. — didysis, didžioji
dg. — daugiskaita
doc. — docentas
Dr. — daktaras (tik mokslo laipsnis)
dr. — draugas
dv. — dvaras
ež. — ežeras
fak. — fakultetas
gen. — generolas
gim. — gimė, gimęs,-usi
gimn. — gimnazija
gyd. — gydytojas
gyv. — gyvena, gyventojų
gub. — gubernija
inž. — inžinierius
j. ltn. — jaunesnysis leitenantas
k. — kaimas
k. a. — kaip antai
kan. — kanauninkas
kar. — karininkas
kpt. — kapitonas
kl. — klasė
kt. — kiti, kita
kun. — kunigas
kunig. — kunigaikštis
leid. — leidimas
Lic. — licenciatas
ltn. — leitenantas
Mag. — magistras
maž. — mažasis,-oji
mir. — mirė, miręs,-usi
mjr. — majoras
mok. — mokinys,-ė
mokyt. — mokytojas,-ja
mst. — miestas
ord. — ordinarinis
p. — ponas, ponia, pietai
pp. — ponai, ponios
pav. — paveikslas
par. — parapija
plv. — palivarkas
plg. — palygink
pris. adv. — prisiekęs advokatas
prad. — pradžios, pradinis
priv. — privatinis
prel. — prelãtas
priv. doc. — privatdocentas
prof. — profesorius
prov. — provizorius
psl. — puslapis
plk. — pulkininkas
puskar. — puskarininkis
pvz. — pavyzdys
r. — rytai
sk. — skaityk
skyr. — skyrius
stud. — studentas
š. — šiaurė
šv. — šventas
švč. — švenčiausias
t. — tomas
t — tolimesnis, sequens (jei vienas psl.)
tt — tolimesnieji, sequentes (jei daugiau psl.)
techn. — technikas
t. y. — tai yra
t. p. — tas pats
t.t. — taip toliau
ūkin. — ūkininkas
univ. — universitetas
v. — vakarai
vad. — vadinamasis
vls. — valsčius
vsd. — vienasėdis
viršš. — viršininkas
vyr. — vyresnysis, vyriausiasis
vysk. — vyskupas
vn. — vienaskaita
žr. — žiūrėk

LATVIŲ RAŠYBOS KLAUSIMAS *

Šių metų GK 101 jau buvo pranešta, kad latviai imąsi savo rašybą tam tikru įstatymu tvarkyti. Iš jų periodinės spaudos matyti, kad jau kuris laikas dirba ir atskira rašybos komisija, vadovaujama paties švietimo ministerio. Kaip Jaunākās Zińas praneša, komisijoje ypačiai norima sumažinti ilgųjų vartoseną. Esą nutarta rašyti : *daram, zinam, darams, zinams, skatas, sakas* vietoje dabar rašomų : *darām, zinām, darāms, zināms, skatās* " žiūrisi ", *sakās*, kurie dėsningai atliepia lietuvių *dãrom(e), sãkom(e), dãromas, sãkomas, sãkos(i)*. Taip pat esą nutarta, pvz., rašyti tik *jūra* vietoje *jūr'a*. Mums atrodo, ar kartais čia šiek tiek neatsirūgsta senoji gotiškoji rašyba, kur ilgumai labai nenuosekliai žymėta. Pats anuos žodžius iš Lietuvoje atsilankančių latvių daugiausia esu girdėjęs tariant su i l g a i s i a i s balsiais. Ir per radiją panašiai girdime. Kažin ar, priėmus rašybai anas tarmines lytis, ir tartyje pavyks taip greit persilaužti ? Beje, ir *jūra* kažkaip nesutaria su didžiuoju Mylenbacho Endzelyno žodynu. Mums, lietuviams, žinoma, mieliau, kad giminaitėje latvių kalboje išliktų, pvz., ir sistemingas trumpųjų bei ilgųjų balsių atliepimas mūsų kalbos lytims.

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS **

Didžiosios raidės pirmiausia yra rašomos sintaksės pilnatims skirti :

a) pirmajame rašinio žodyje,

b) pirmajame žodyje po taško,

c) po klaustuko ir šauktuko, pradedant kitą sakinį,

d) po dvitaškio, pradedant tiesioginę kalbą, pvz. : K l a u s i n ė j o s e s e r ė l ė s : " K a s t a v e s u p y n ė ? "

Žiūrint tikrinės reikšmės, didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai ir prievardžiai, pvz., P e t r a s, K u d i r k a, Ž e m a i t ė, J o n a s A u k s a b u r n i s. — Čia priskirtini ir dinastiniai pavadinimai,

---

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 143-144.

** *Gimtoji Kalba*, 1939, 147-149. Šis straipsnis *Gimtojoje Kalboje* išspausdintas be autoriaus parašo. Jis čia persispausdinamas tepraleidus jo pirmąją pastraipą, kurioje pasakyta, kad visuotinis susirinkimas Lietuvių kalbos draugijos posėdžiuose svarstęs A. Salio referuojamą didžiųjų raidžių rašymą ir priėmęs to rašymo pagrindus, kurie sutrumpinti ir esą skelbiami *Gimtosios Kalbos* skaitytojams.

pvz., Gediminaičiai, Burbonai. Didžiosios raidės taip pat paliekamos, autoriaus vardą vartojant perkeltine prasme, pvz., jau perskaičiau Maironį (= Maironio raštus).

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai, pvz., Perkūnas, Jupiteris, Venera.

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kitų padarų tikriniai vardai, pvz., Brisius, Banga, Baublys, Puntukas.

4. Planetų, žvaigždžių ir žvaigždynų vardai, pvz., Marsas, Saturnas, Aušrinė, Sietynas, Paukščių Takas.

5. Švenčių ir pusšvenčių pavadinimai, pvz., Velykos, Sekminės, Naujieji Metai, Vėlinės, Kūčios, taip pat Tautos Šventė, Pelenų Diena, Didysis Penktadienis, Joninės (= Šv. Jonas), Šv. Petras (= Petrinės).

6. Geografiniai ir topografiniai vardai, pvz., Lietuva, Užnemunė, Vilnius, Nemunas, Šatrija, taip pat Lenkai (= Lenkija), Prūsai (= Prūsija), Sovietai, Reichas; Ugnies Žemė, Karpatų Ukraina, Višakio Rūda, Mažoji Azija, Didžioji Britanija, Juodoji Ančia.

7. Miestų, priemiesčių, gyvenamųjų vietovių dalių, atskirų vietų ir šiaip geografinių kultūrinių vienetų ar sričių pavadinimai, pvz., Aušros Vartai, Žaliasis Kalnas (Žaliakalnis), Pabaltijys, Pamarys, Vakarai, Rytai.

8. Įmonių, organizacijų ir valstybinių bei savivaldybinių įstaigų pavadinimai, neturį trumpintinių vardų, pvz., Šv. Kazimiero Draugija, Šaulių Sąjunga, Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė.

9. Trumpintiniai verslo įmonių ir šiaip organizacijų vardai, pvz., Maistas, Lietūkis, Drobė, Parama, Sakalas, Spaudos Fondas, Kauno Audiniai, Pieno Lašas.

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių pavadinimai, pvz., Lietuvos Aidas, Tautos Mokykla, Darbai ir Dienos, Židinys, Lietuviškoji Enciklopedija.

Tam tikri žodžiai, jei neturi specialios išskirtinės reikšmės, bet tik šiaip sau tiksliau nusako tikrinio vardo sąvoką arba ją papildo, tikriniuose pavadinimuose rašomi mažosiomis raidėmis, būtent :

1. Prievardiniai daiktavardžiai : jūra, vandenynas, ežeras, upė, pelkė, kalnas, sala, pusiasalis, ragas, taip pat gatvė, aikštė, alėja,

prospektas ir kt., pvz., B á l t i j o s j ū r a, M ẽ t e l i o e ž e r a s, N e m u n o u p ė, P a n e v ė ž i o m i e s t a s, D o n e l a i č i o g a t v ė, V i e n y b ė s a i k š t ẽ, A u š r o s t a k a s, S a u l ė s r ū m a i.

2. Karų ir ordinų bei žymenų pavadinimai, pvz., D i d y s i s k a r a s, V y č i o k r y ž i u s, Š a u l i ų ž v a i g ž d ė, K r y ž i u o č i ų o r d i n a s.

3. Literatūros (knygų, straipsnių ir kt. antraštės), meno kūrinių ir kalbos paminklų pavadinimai, pvz., D a i n a v o s š a l i e s s e n ų ž m o n i ų p a d a v i m a i, A l t o r i ų š e š ė l y, S i r v y d o P u n k t a i s a k y m ų, D a u k š o s p o s t i l ė, M ã ž v y d o k a t e k i z m a s (netikriniai vardai).

4. Pilnieji verslo įmonių ir šiaip organizacijų bei įstaigų pavadinimai, pvz., K a u n o v a r t o t o j ų b - v ė "P a r a m a" (arba: "P a r a m o s" k o o p e r a t y v a s), "A u š r o s" b e r n i u k ų v a l s t y b i n ė g i m n a z i j a, "T r i j ų M i l ž i n ų" r e s t o r a n a s i r v i e š b u t i s ir kt.

Iš pagarbos ar mandagumo, taip pat norint ką labiau pabrėžti didžiąja raide rašytina:

a) D i e v a s, V i e š p a t s, D i e v o S ū n u s, I š g a n y t o j a s, Š v e n t o j i D v a s i a, D i e v o M o t i n a.

b) laiškuose: J ū s, T a m s t a, S v e i k a s..., o prašymuose ir — J o E k s c e l e n c i j a i, J ū s ų E k s c e l e n c i j a i, taip pat ir pareigūnų pavadinimai, į kuriuos kreipiamės.

c) atsietinės sąvokos ir institucijos, pvz., L a i s v ė, T ė v y n ė, T a u t a, B a ž n y č i a ir kt.

Čia didžiųjų raidžių rašyme paliekama laisvė pačių rašančiųjų jausmui. Bet per didelis jų vartojimas vis dėlto nėra patartinas.

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, reikia dar įsidėmėti, kada turi būti rašomos mažosios. Jomis, be kitų bendrinių žodžių, dar rašytina:

a) tautų vardai, pvz., l i e t u v i s, l a t v i s, v o k i e t i s;

b) kraštų ir miestų gyventojai, pvz., ž e m a i t i s, p r ū s a s, k u p i š k ė n a s, k a u n i e t i s;

c) dvasinių ordinų ir brolijų nariai, pvz., j ė z u i t a i, d o m i n i k o n a i, t r e t i n i n k a i;

d) tikybų išpažintojai, pvz., k r i k š č i o n y s, k a t a l i k a i, r e f o r m a t a i, k a l v i n a i, b u d i s t a i;

e) politinių, pasaulėžiūrinių srovių šalininkai, tos rūšies partijų ar šiaip sąjungų, draugijų nariai, pvz., k o m u n i s t a i, l i a u d i n i n k a i, t a u t i n i ñ k a i, a t e i t i n i ñ k a i;

f) valdovų, pareigūnų ir šiaip garbės vardai šiaip spaudoje,

pvz., mikadas, negus, užsienių reikalų ministras, prezidentas, kariuomenės vadas, popiežius, Bažnyčios tėvai;

g) tikriniai žmonių ir vietų vardai, vartojami bendriniais, pvz., ciceronas, krezas, mecenatas, nestoras, ventos " žemos lankos " (iš Ventos vardo);

h) pamaldų pavadinimai, pvz., mišios, mišparai, valandos;

i) kariuomenės rūšys, pvz., pėstininkai, raitininkai;

j) šokių ir gėrimų vardai, pvz., suktinis, tangas, selteris, vytautas, birutė;

k) iš tikrinių vardų padaryti būdvardžiai, pvz., prūsinis spiritas, ryginės panos, šliūpiniai raštai.

Šitie didžiųjų raidžių rašymo pagrindai yra jau daugelio, kad ir ne visai vienodai, vartojami. Čia mes tik visa tai daugiau susisteminame ir plačiau išdėstome, negu apie tai yra rašyta J. Jablonskio gramatikoje. Visai plačiai, su visomis smulkmenomis, tas dalykas, tikimės, kada nors bus aprašytas jau atskirame leidinyje.

LIETUVIŲ KALBOS RAŠYBOS PAGRINDAI *

Prakalba

Jau ne nuo šiandien lietuvių kalbos rašyboje pasireiškė suskydimo, įvairavimo. Nors 1919 m. Švietimo Ministerija mokykloms ir buvo patvirtinusi vad. vilniškę rašybą, Lietuvių Mokslo Draugijos vartotą pirmuosiuose jos išleistuose mokykliniuose vadovėliuose, ir grįžus iš Rusijos, priimtą J. Jablonskio, tačiau gyvenime nevisi jos tesilaikė. K. Būga vartojo — su mažais pakeitimais — prieškarinę savo *Rašybos mažmožių* (Kaunas 1913) rašybą, nusistatytą kartu su latvių kalbininku J. Endzelynu mokslo raštams. Šita rašyba jis 1923 m. pradėjo leisti ir *Lietuvių kalbos žodyną*. Ir šiaip daug kas rašė būgiškai.

* Kaunas, 1943. *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* antraštiniame puslapyje, vietoj autoriaus, nurodyta " Lietuvos Mokslų Akademija, Lietuvių Kalbos Institutas "; ten pat pažymėta, kad tie rašybos pagrindai " patvirtinti Švietimo Generalinio Tarėjo ". Knygelės prakalba 1943.I.15 Vilniuje pasirašyta Lietuvių kalbos instituto. Tačiau, tą knygelę ruošiant bei joje dėstomus rašybos pagrindus svarstant, kaip iš dalies galima spręsti ir iš pačios prakalbos, daugiausia pasidarbavo A. Salys ir Pr. Skardžius. *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* praleidžiama savoje vietoje ne būtina tos knygelės gale pridėta *Žodžių rodyklė*, kuri išskirstyta įjungiama į bendrąsias rodykles šio tomo gale.

Taigi greta buvo vartojamos dvi rašybos : vilniškė, arba jablonskinė, ir būginė. Toks rašybos nevienodumas, žinoma, ilgainiui darėsi nepakenčiamas nei mokyklai, nei šiaip visuomenei. Todėl Švietimo Ministerija 1923 m. vėl kreipėsi į Humanitarinių Mokslų Fakultetą, prašydama jį pranešti savo nuomonę dėl vartojamųjų rašybų. Šio savo ruožtu buvo atsiklausta visuomenės : kreiptasi į lietuvių kalbos mokytojus, rašytojus, laikraštininkus ir kt. Tačiau fakulteto skirtajai komisijai dėl gautųjų atsakymų negalint susitarti, į Švietimo Ministerijos klausimą nieko ir neatsakyta.

Po to oficialiai kurį laiką daugiausia buvo vartojama vilniškė rašyba. Bet 1929 m., antruoju leidimu leisdamas *Visuomenės įnamius*, vieną kitą rašybos dalyką jau keičia ir pats J. Jablonskis. Jis ima rašyti *kįla, bųva, lūšta* ... Taip pradėjus rašybą kaitalioti be jokių įspėjimų, susidarė nemaža painiavos. Spaudoje kilo didelis nepasitenkinimas tokiu rašybos būviu : buvo reikalaujama arba grįžti prie nekeistos vilniškės rašybos, arba ją visą keisti. J. Jablonskis pasirinko antrąjį kelią. Jo rūpesčiu 1929 m. gale prie Švietimo Ministerijos buvo sudaryta Rašybos Reformos Komisija. Ši komisija, kurios nariais yra buvę J. Balčikonis, N. Grigas, J. Jablonskis, A. Jakučionis, A. Kasakaitis, Z. Kuzmickis, A. Salys, Pr. Skardžius, J. Talmantas, J. Žiugžda ir kt., paruošė tam tikrą rašybos reformos projektą ir paskelbė jį visuomenės kritikai (*Rašybos reformos projektas*. Kaunas 1933). Projektas, be ko kito, siekė ir raidyno reformos : vietoje ilgųjų ir nosinių siūlė įsivesti brūkšniuotąsias raides, o priebalsių minkštumą žymėti ne *i*, bet atskiru ženkleliu, dedamu viršuje ar apačioje priebalsio. Vadinasi, reforma buvo suprojektuota visai moderniai, pagal visus kalbotyros reikalavimus. Tačiau plačioji visuomenė šį projektą sutiko labai nevienodai : vieni reikalavo dar griežtesnės reformos, būtent nebeskirti ilgųjų ir trumpųjų balsių, o kiti vėl pasisakė prieš betkokį raidyno keitimą.

Pagaliau rašybos suskydimas spėja pagilėti dar ir komisijai tebedirbant. Mat 1931 m. pasirodo J. Jablonskio *Urvinio žmogaus* vertimas, suredaguotas jo dar prieš mirtį. Čia rašyba vėl šiuo tuo skiriasi, pvz. : *teip, terp*, nuo prieš dvejus metus išėjusių *Visuomenės įnamių*. Ieškodama betkokios išeities Švietimo Ministerija vėl sudaro kitą, mažesnę komisiją (J. Balčikonis, Z. Kuzmickis, M. Miškinis, A. Salys ir Pr. Skardžius). Ji, apsvarsčiusi susidariusią padėtį, atsisakė nuo raidyno reformos ir paruošė naują rašybos projektą, kuris išėjo gana artimas būginei rašybai. Vėliau į tą projektą buvo įtraukta prielinksnio ir priešdėlio *in, in-* rašymas vietoje *į, į-*. Bet kaiptik dėl to mažmožio jau priimto ir spaustuvės surinkto projekto įgyvendinimas 1935 m. pavasarį ir užkliuvo pačioje Švietimo Ministerijoje. Rašybos klausimo sprendimas bu-

vo atidėtas ir mokykloms vėl įsakyta laikytis Rygiškių Jono 1922 m. *Lietuvių kalbos gramatikos* rašybos. Bet tuo būdu vistik nepasisekė išspręsti mūsų rašybos krizės : viena, toje gramatikoje trūko kaikurių konkrečių rašybinių nurodymų, antra, rašančioji visuomenė bei spauda per 13 metų nuo tos rašybos jau buvo daugiau ar mažiau nutolę. Taip pvz. ir A. Kalniaus, Z. Kuzmickio, J. Talmanto *Lietuvių kalbos rašybos vadovėlis* (Kaunas 1938) rašo " negramatiškai " *dėl, rūgštus, rūgštis, rūgštynės*. Mat ir pats J. Jablonskis jau 1923 m., dėstydamas universitete, buvo nuo *del, rūkštus, rūkštis* rašymo atsisakęs.

Įsikūrus Lituanistikos Institutui (1939) ir į jį įjungus Lietuvių Kalbos Žodyną, kuriam ligi tol vadovavo vienas J. Balčikonis, vėl iškilo nebaigta rašybos byla. Institutinėje Rašybos Komisijoje dirbo : J. Balčikonis, L. Dambrauskas, P. Jonikas, J. M. Laurinaitis, A. Salys, Pr. Skardžius ir J. Žiugžda. Jos darbą nutraukė politiniai 1940 m. įvykiai. Tarybiniais metais greitųjų buvo sudarytas radikalus rašybos pakeitimo projektas, bet nuo jo taippat atsisakyta.

Taigi rašybos klausimas mūsuose, nekalbant jau apie laikus prieš aną karą, sprendžiamas dvidešimt su viršum metų. Ir jis, žinoma, niekados nenustotų savo aktualumo, kol neturime vienos sistemingos ir oficialinės rašybos.

Nuo 1942 m. rudens prie Lietuvos Mokslų Akademijos leidžiamo *Lietuvių kalbos žodyno* redagavimo ėmus dirbti tam tikrai mokslinei komisijai, tarp kitų žodyno sandaro dalykų teko liesti ir rašybą. Tai buvo neišvengiama ypačiai todėl, kad iki šiol žodyno vartojamoji rašyba skyrėsi ne tik nuo Rygiškių Jono 1922 m. gramatikos, bet pagaliau ir nuo priešmirtinių jo raštų rašybos. Atrodė, kad tokios didelės mūsų kalbai ir tautai reikšmės dalykas, kaip dešimties ar daugiau tomų žodynas, vargu gali būti leidžiamas asmenine, nė kieno nepriimta nei tvirtinta rašyba. Todėl LMA prezidiumo nutarimu Lietuvių Kalbos Institute buvo sudaryta Rašybos Komisija : P. Jonikas, J. Otrębskis, A. Salys ir Pr. Skardžius. Ji, pasirėmusi ankstyvesniųjų komisijų siūlymais (ypač 1935 m.), paruošė rašybos pagrindų projektą, kuriuo nesiekiama esminės reformos, tik stengiamasi dabartinę mūsų įprastinę rašybą sutvarkyti, suvienodinti, smulkmeniškiau nusakyti kaikuriuos atvejus, išlyginti priešybes bei išmesti su gyvąja kalba nesuderinamus dalykus. Tas projektas 1942 m. lapkričio mėn. 11 d. buvo apsvarstytas ir priimtas LMA Humanitarinio Skyriaus pilnaties posėdyje, o lapkričio mėn. 19 d. yra patvirtintas Švietimo Generalinio Tarėjo. Komisijos projektą priimant ir priimtąjį tvirtinant padaryta tam tikrų pakeitimų. Bet apskritai, išskyrus mažmožius, jis sutinka su pirmykščiu 1935 m. projektu.

Šioje knygelėje ištisai pateikiamas oficialiai patvirtintasis *Lietuvių kalbos rašybos pagrindų* tekstas. Čia skelbiamieji pagrindai, žinoma, tėra tik metmenys, kuriais turės būti ruošiami rašybos vadovėliai ir žodynai. Abejojamiems ir naujai iškylantiems rašybos dalykams spręsti Lietuvių Kalbos Institute (Vilnius, Antakalnio 6) palieka ir toliau veikti Rašybos Komisija, kuri patarimo reikalingiems mielai patarnaus.

Tikimės, kad ilgametės rašybos bylos galas tuo pačiu bus ir seniai visų laukiamos rašybos vienybės pradžia. Rašyba juk yra sutartinis dalykas, kur į visų asmenines nuomones niekur ir niekad neįmanoma atsižvelgti. Be to, didesnei, pvz. raidyno, reformai dabar ir ne metas. Ir didžiausias mūsų bendrinės kalbos ugdytojas J. Jablonskis tos vienybės labui nekartą yra atsisakęs ir nuo skirtingų savo rašybinių pažiūrų.

1. Balsiai

§ 1. Bendrinės rašomosios kalbos balsiams reikšti vartojame 12 raidžių : *a*, *ą*, *e*, *ę*, *ė*, *i*, *į*, *y*, *o*, *u*, *ų*, *ū*. Mūsų kalbos balsiai vieni tariami trumpai, kiti — ilgai, tęsiamai. Trumpųjų balsių raidės : *a*, *e*, *i*, *u*, o ilgųjų : *ė*, *y*, *o*, *ū* ir *ą*, *ę*, *į*, *ų*. Šios keturios pastarosios (iš kilmės) vadinamos nosinėmis, bet bendrinėje kalboje jos tariamos tik ilgai, ne pro nosį. Vadinasi, *į* ir *y*, *ų* ir *ū* tarimas niekuo nesiskiria, pvz. : *lįsti* (: lenda), *grįžo*, *brolį* ir *zyzti*, *vyžos*, *broly* (viet.) ; *siųsti*, *siųs*, *sūnų* ir *pūsti*, *pūs*, *sūnūs*.

§ 2. Rašyboje žymimas tik prigimtinis balsių ilgumas, kur balsiai ilgi ir be kirčio, pvz. : *grū́das*, *grūdaĩ*, *grūdẽlis*, *tylà*, *tỹlą*, *tylėsnis*, *nãktį*, *nãktys*. Iš prigimties trumpi balsiai, pailgėję tik po kirčiu, rašomi visada vienodai, jų antrinis ilgumas rašyba nereiškiamas, pvz. : *dãro*, *dãrymas*, *dárbas*, *mẽta*, *mẽtas*, *mẽtmenys* ir *daraĩ*, *darýti*, *darbaĩ*, *metì*, *metùs*, *metmenìms*. Nors čia kirčiuotieji *a*, *e* tariami taippat ilgai, kaip ir *ą*, *ę*, atsiradę iš nosinių (*an*, *en*), to jų ilgumo rašte nežymime.

§ 3. Žodžio šaknyje po minkštųjų priebalsių terašoma *e*, pvz. : *geras*, *geresnis*, *teka*, *veda*, *ledas*, *ledėti*, *metas*, *keras*, *čežėti*, *čekšnoti*. Tik kaikuriuose svetimuosiuose žodžiuose, varduose, pavardėse rašoma *ia*, pvz. : *kanceliarija*, *populiarus*, *instaliacija*, *Brianskas*, *Aliaska*.

§ 4. Žodžio galūnėje ir priesagoje po minkštųjų priebalsių iš kilmės rašoma *a*, pvz. : *stačias*, *kelias*, *vėjas*, *nauja*, *marčia*, *šalia*, *medžiams*, *keliams*, *gražias*, *šaukia*, *audžia*, *audžiamas* (: ginčas, kuolas, kuolams, geras, velka, kanda, kandamas), *keliai*, *keliais*, *vėjai*, *naujai*, *gražiai*, *šaliai* (: kuolai, gerai, salai), *vėliava*, *kuriava*, *painiava*, *baudžiava* (: knypava).

§ 5. Kur žodžio galūnėje ar šaknies gale priebalsiai *t*, *d* bendrinėje kalboje išvirsta *č*, *dž*, ten niekur po jų nerašome *e*, o kur tie priebalsiai išlieka, ten visur *e* terašome, pvz. : *medžiai*, *jaučiai*, *vedžiau*, *mačiau*, *stačiausias*, *saldžiausias* ; bet : *vedei*, *matei*, *statesnis*, *saldesnis*.

§ 6. Atskirai įsidėmėtina *kolei*, *tolei*, *ligi šiolei*, *dėlei*, *vėlei*, *palei* rašyba.

§ 7. Žodžių sandūros balse *e* mūsų kalboje negali eiti. Rašoma : *saldžiarūgštis*, *ugniakuras*, *rugiapjūtė*, *keliaklupstas*.

§ 8. *e*, *i*, *u* ir *ė*, *y*, *ū* rašyboje skiriami iš bendrinės kalbos tarties, pvz. : *keliu*, *lekia*, *neštuvai*, *degioti* ir *kėliau*, *lėkė*, *nėšiai* ; *piktas*, *likti*, *rišti* ir *pykti*, *lykyti*, *ryšys* ; *durti*, *pusti*, *turėti* ir *dūris*, *pūsti*, *tūris*. Čia prigimtiniai siauri ilgieji balsiai skiriami nuo atvirų trumpųjų ne tik kirčiuotuose, bet ir nekirčiuotuose, prieškirtiniuose bei pokirtiniuose, skiemenyse.

§ 9. Vadinamosios nosinės *ą*, *ę* rašomos visur, kur bendrinėje tartyje girdimi ilgi *a*, *e* :

1. nekirčiuotuose skiemenyse,

2. kirčiuotuose skiemenyse, jei ilgumas išlieka ir kirtį nukėlus į kitą žodžio skiemenį (a) arba jei kaitomosiose lytyse pasirodo *an*, *en* (b).

Pvz. : 1. *ąsà*, *drąsùs*, *tąsýti*, *bąlù*, *ląstà*, *gẽrąją*, *tãką*, *lópąs*, *tęsiù*, *kęrù*, *ìštęstas*, *grę̃žìmas*, *kãtę*, *dãręs*, *lęšiùkai* ; 2(a). *grą̃žtas*, *kąsnis*, *spąstai*, *mą̃sto* (: grąžtẽlis, kąsniùkas, spąstùkai, mąstýti), *grę̃žti*, *tę́vas*, *ręšė* (toks paukštis), *ręžtis* (: grę̃žìmas, tęvėsnis, ręšiùkai, ręžinėtis) ; 2(b). *galąsti*, *nusigą̃sti*, *kąsti*, *mę̃sti*, *mę̃s*, *sprę̃sti*, *švę̃sti* (: galanda, nusigando, kanda, menčia, sprendė, šventė).

Be to, *ę* rašoma asmeniniuose įvardžiuose *manę̃s*, *tavę̃s*, *savę̃s*, o *ą* — visų įvardžių kirčiuotuose vienaskaitos galininkuose, pvz. : *tą̃*, *aną̃*, *katrą̃*, *kurią̃*, ir moteriškosios giminės įvardžiuotinių būdvardžių vienaskaitos įnagininke ir daugiskaitos galininke, pvz:. *gerą̃ja*, *paskutiniąją*, *gerą̃sias*, *ištikimą̃sias*.

Žodžio, šaknyje *ą*, *ę* tegali eiti prieš *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *š*, *v*, *z*, *ž*.

§ 10. Priešdėlis *są-*, *san-*, *sam-*, nevartojamas atskiru žodžiu, rašomas : prieš *j*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *š*, *v*, *z*, *ž* — *są-*, prieš *d*, *t*, *g*, *k* — *san-* ir prieš *b*, *p* — *sam-*.

Pvz. : *sąjūdis*, *sąjunga*, *sąlaida*, *sąlažybos*, *sąmonė*, *sąmyšis*, *sąnarys*, *sąrašas*, *sąravus*, *sąsmauka*, *sąsūka*, *sąšlavos*, *sąžinė*, *sąvaržos*, *sąvarai* ; *sandėlis*, *santėmis*, *santaka*, *sangrėbos*, *sangrūdis* ; *sambrėškis*, *samburgos*, *samprotauti*, *sampilas*.

§ 11. Nosinės *į*, *ų* bendrinėje kalboje visada tariamos kaip *y*, *ū*, ir todėl jų rašyba iš tarties nesusekama. Žodžio šaknies ilgieji *y*, *ū* rašomi *į*, *ų* :

1. prieš *s*, *ž*, kur jie kaitaliojami su *ę*, *ą*, *en*, *an*, *in*, *un* ;

2. pirminių veiksmažodžių esamajame laike, jei (a) bendraties kamiene yra trumpieji balsiai *i*, *u* ir jis pats baigiasi priebalsiais *l*, *r*, *s*, *z*, *š*, *ž* arba (b) kamieniniais *y*, *ū*, po kurių esamojo laiko lytyse eina *j*, *v*.

Pvz. : 1. *drįsti*, *drįstu*, *drįsi* (: dręsu, drąsus), *grįžti*, *grįžau*, *grįš*, *grįžtė*, *grįžulė*, *Grįžulo Ratas*, *Grįžoratas* (: gręžti, grąžinti, grąža), *mįslė* (: mąslus, menu, manyti, mintis), *lįsti*, *lįsiu* (: ląsta, lendu, landžioti, lindėti), *tįsti*, *tįsoti*, *tįsėti*, *tįsinti*, *tįsinėti*, *tįstelėti*, *tįst*, *tįsis*, *tįsus* (: tęsti, tąsus), *siųsti*, *siųsdinti* (: siunčiu, siuntinys) ; *skųsti*, *skųstinas* (: skundžiu, skundas) ; 2(a). *kįla*, *svįlu*, *žįli* (: kil-ti, svil-ti, žil-ti), *bįra*, *įra*, *svįra* (: bir-ti, ir-ti, svir-ti), *vįsta*, *drįska* (: vis-ti, driks-ti), *mįzga*, *rįzga* (: migz-ti, rigz-ti) ; *išklįšta*, *tįška*, *sumįšta* (: iškliš-ti, tikš-ti, sumiš-ti), *tįžta*, *įžta*, *panįžta* (: tiž-ti, iž-ti, paniž-ti), *dųla*, *spųra*, *sužiųra* (: dul-ti, spur-ti, sužiur-ti), *prųsta*, *sųsta* (: prus-ti, sus-ti), *brųzda* (: bruz-ti), *bliųška*, *pliųška*, *pųška* (: bliukš-ti, pliukš-ti, pukš-ti), *dųžta*, *sukiųžta* (: duž-ti sukiuž-ti) ; 2(b). *bųva*, *griųva*, *pųva*, *žųva* (: bū-ti, griū-ti, pū-ti, žū-ti), *lįja*, *gįja*, *pįja* (: ly-ti, gy-ti, py-ti).

Visur kitur šakniniai ilgieji rašomi *y*, *ū*.

Pvz. : *lūžti*, *lūžta*, *lūžo*, *dūkti*, *dūko*, *dūksiu*, *dygti*, *dygsta*, *dygo*, *atlyžti*, *atlyšiu*, *atlyžai*, *skystas*, *skysti*, *vysti*, *lysti*, *gysla*, *gyslinti*, *gniūžtis*, *gniūžtelėti*, *plyšys*, *plyšti*, *liūsti*, *liūdau*, *liūstu*, *pražysti*, *pražydo*, *ryžtis*, *ryžosi*, *trykšti*, *trykšta* ; *būti*, *būsiu*, *žūti*, *žūsiu*, *ryti*, *ryna*, *rysiu*, *pasrūti*, *pasrūsi*, *nusčiūti*, *lyti*, *lyna*, *lysiu* ; *pūnu*, *pūsta*, *pūsi*, *būna*, *žūna*, *žūsta*, *griūna*, *džiūna*, *džiūsta*.

Rašydami iš kilmės *kįla*, *tįžta*, *prųsta*, *lįja*, *bųva*, *griųva* ..., išvengiame vidinio prieštaravimo nosinių *ą*, *ę*, *į*, *ų* rašymo sistemoje žodžio viduryje. Rašant *šąla*, *kęra* (*iš* **šanla*, **kenra*), nebūtų nuosaku rašyti *kyla*, *būva*, *sūsta*, nes šios lytys taippat yra kilusios iš **kinla*, **bunva*, **sunsta* (plg. tikti : tinka, smukti : smunka).

Naujadarinės lytys : *būna*, *griūna*, *lyna*, *ryna* ir *pūna*, *pūsta*, *žūna*, *žūsta* šaknyje nosinių *ų*, *į* niekada nėra turėjusios (plg. gauti : gauna, trūkti : trūksta).

§ 12. Žodžių sandūros ir priesagų ilgieji balsiai terašomi *y*, *ū*.

Pvz. : *darbymetis*, *dailyraštis*, *prekymetis*, *brangymetis*, *saldymedis*, *Ramygala*, *kojūgalis*, *galvūgalis* ; *akylas*, *ausylas*, *barzdyla*, *jaunylis*, *ganykla*, *girdykla*, *baidyklė*, *asiūklis*, *baltymas*, *juodymė*, *eglynas*, *kaimynė*, *dumblynė*, *lentyna*, *malūnas*, *maigūnas*, *galūnė*, *viršūnė*, *imtynės*, *akytas*, *dantytas*, *bernytis*, *vištytė*, *Kubiliūtė*, *varliūkštis*, *šeimynykštis*, *pernykštis*, *ankstyvas*, *gimdyvė*.

§ 13. Žodžio galūnėje *y*, *ū* rašomi *į*, *ų* :

1. kaitomųjų kalbos dalių vienaskaitos galininko ir daugiskai-

tos kilmininko linksniuose ir jų išvestinėse nekaitomosiose kalbos dalyse,

2. veikiamųjų dalyvių esamojo laiko vienaskaitos ir daugiskaitos vardininko linksniuose,

3. tariamosios nuosakos trečiojo asmens lytyse,

4. siekiniuose.

Pvz. : 1. *paskutinį sūnų, šį treigį ;* sakė *jį šiokį,* sakė *jį tokį,* sakė *paskutinįjį ; trokštantį* pagirdyk ; jis jau *dešimtį* duotas ; *iš tų šiaudų* nebus *grūdų ;* molis *mūsų, jūsų visų* brolis ; *iš gerų dienų* nė *blogųjų* nebeatsimena ; *šįryt iš tikrųjų* šalta ;

2. jis *turįs,* o mes *neturį ;* sakosi namus *žiūrįs, žiūrį ;*

3. kad rankas *turėtų,* vagį *sugautų ;* kas genio vaikus *žinotų,* kad patys *neklyksėtų ;*

4. Anykščiai *malkų pirktų* važinėjo ; mane liepė eiti *žarnų darytų,* tave — *pinigų skaitytų.*

Visur kitur galūnėse rašoma *y, ū.*

Pvz. : eik tu, *gaidy ! akmeny* velnio pėda palikusi ; *tankūs* miškai ; visi *trys sūnūs* susirinko ; mėnesienos *naktys ; paskutinysis* parėjo *; širdyje, širdyse* pikta ; piemuo *triū triū* trimituoja ; pempės *kvy kvy* rėkia.

§ 14. Priešdėlis *į-* rašomas ir šiuose žodžiuose : *įbuvys, įdaras, įkapės, įkilas, įkratas, įtaka, įtakas, įtarpas, įpilas* ... Bet tik : *indas, indauja, indėvė, indėlis.*

2. Priebalsiai

§ 15. Bendrinės kalbos priebalsiai, paprastieji ir sudėtiniai, yra žymimi šiais rašmenimis : *b, c, č, d, dz, dž, g, j, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, z, ž.*

§ 16. Tarptautinėse, lietuvių kasdieninėje kalboje dar neprigijusiose svetimybėse yra vartojami svetimieji priebalsiai *f, h, ch,* bet šiaip dažnai iš gyvosios ir bendrinės kalbos įprastinės ar įprantamos tarties *f* ir *ch* vietoje rašoma *p* ir *k,* o *h* visai išmetamas, pvz. : *filosofija, fizika, fizionomija, formula, frakcija, futbolas, habilitacija, haplologija, hegemonija, hidroplanas, horoskopas, humanizmas, chaosas, chiromantija, chirurgija, chloroformas* ..., bet : *prancūzas, istorija, ostija, erezija, eretikas, katekizmas, katekizuoti, Kristus, kronika, kronikininkas ... ;* tačiau vistik rašoma : *chronologija, charakteris, charakteristika, charakterizuoti, choras* ...

§ 17. Priebalsių minkštumui prieš balsius *a, o, u* žymėti yra vartojama balsė *i,* pvz. : *kaulas : kiaulė, nukautas : kiautas, laukas : liaukos, lova : paliova, susti : siusti, žlugo : žliuga* ir kt. Čia *i* yra ne atskiras balsis, bet tik priebalsio minkštinamasis ženklas.

§ 18. 1. Priebalsė *j* rašoma tarp balsių ir žodžio pradžioje prieš balsį arba dvibalsį (priešdėliniuose bei sudėtiniuose žodžiuose ir po priebalsio ar prieš priebalsį), pvz. : *jauja, jaukus, jungti, klojo, apjojo, apjuosė ; jam, gerajam, geruoju, gerąja, gerieji, geruju, šiaipjau, taipjau ; vėjmalūnis.*

2. Taippat *j* rašomas po *b, p* žodžio šaknyje, pvz. : *bjaurus, bjurti, pjaulai, pjovėjas, pjudyti, pjuvenos, pjūvis, pjūklas, rugiapjūtė, spjauti, spjaudalai, spjūvis* ... Priesagose ir galūnėse po tų pačių priebalsių, taippat ir po *m, v*, visur rašomas tik *i*, pvz. : *labiau, labiausiai, šlapias, šlapiausias, vėmiau, avių.*

3. Be to, *j* yra rašomas ir prieš *ie* žodžio pradžioje, pvz. : *jie, jiešmas, jieškoti, jiems, jieva* ... Prieš *i* rašomas *j* tik įvardyje *jis (jisai), ji (jinai, jiji, jijė).*

Rašydami *bjaurus, pjauti* ..., čia *j* pažymime ne tik priebalsio minkštumą, bet visų pirma atskirą, visose mūsų tarmėse aiškiai tariamą garsą. Kur bendrinėje kalboje ir daugyje tarmių to *j* netariame, pvz. : *labiau, avių*, ten jo ir nerašome. Taippat iš bendrinės tarties rašome ir *jieškoti, jieva* ...

§ 19. Tos pačios šaknies žodžių kaitomosiose ir išvestinėse lytyse besikaitaliojantieji balsingieji ir nebalsingieji (skardieji ir duslieji) priebalsiai rašomi iš kilmės, pvz. : *diegia, diegti, diegtas, diegdamas, daigstyti ; dribo, dribs, dribti, drėbtas, dribsoti ; kasa, kasti, kasdamas, kasdavo, kasdinti ; mezga, megzti, megzdamas, sumegzk ; pėsčias, pėsti ; valstietis, valsčius, valstybė* ...

§ 20. 1. Iš kilmės priebalsiai rašomi ir visuose kituose žodžiuose, kur ta kilmė iš kalbos susekama, pvz. : *áugštas* ir *aũgštas, augštaitis* (: augesnis, augalotas, augumas), *baigštus* (: baigus, baiginti), *baugštus* (: baugus, bauginti), *bugštus* (: pabūgo, būgauti), *bėgštus* (: bėgu, bėgti), *darbštus* (: darbas, darbus), *degsnis* (: degu, dėgis, deginti), *dirgsnis* (: dirginti), *dribšas, dribsoti, drybsoti* (: dribo, sudribėlis, dryboti), *graibštas, graibštus, graibštukas* (: graibo, graibyti, graibinėti), *graižtvos, graižtai* " utarai " (: griežti, graižyti), *jauktas* (: jaukus, jaukinti), *kibšas* (: kibti), *knibčius* (: knibinėti), *migšas* (: migti, miginti), *mikšas* (: meknys, miknoti), *regztys* (: rezginės, regzti), *riogsoti* (: rioglinėti), *probėgšmais* (: prabėgti, prabėgimas), *rakštis* (: ranku, rakti, raktuvas), *rūgštus, rūgštis, rūgštelėti* (: rūgo, rūgti, rauginti), *sagtis* (: segu, segioti, sagutė), *sluogtis, sluogsnis, sluogsna* (: sluogas, sluoguoti, slėgti), *smaigtis, smaigstis, smaigstyti* (: smeigia, smeigti, smaigas), *sprengsėti* (: springti, sprangus), *sprigtas, sprigta* (: sprigis, spriegti), *spragčioti* (: spragėti), *strigtas* (: strigo, strigti), *vangstyti* (: vangus, vengti), *vargšas* (: vargas, vargus), *žingsnis* (: žinginė, žengti), *žlugtas* (: žlugo, žlugti, žluginti) ... Prie šio skyriaus tenka dar priskirti ir šiokius žodžius,

kaip antai : *gniaužtas, gniaužta* " sauja ", *gniūžtis, griežtas, gūžtà, rėžtas, ruožtas* ...

2. Ištiktukai, jei jų kilmė iš kalbos lengvai susekama, ir iš jų padarytosios lytys rašomos iš kilmės, pvz. : *burbt, burbtelėti* (: burbia), *dėbt, dėbtelėti* (: dėbla), *grįžt, grįžtelėti* (: apsigrįžo), *girgžt, girgžtelėti* (: durys girgžda) ... Kurių kilmė neaiški ar gali būti dvejopa — rašoma iš garsų, pvz. : *stypt, styptelėti* (plg. stiepiasi : stiebiasi), *vikst, vikstelėti* (plg. viskinti : vizginti) ...

3. Sunkiau susekamos arba neaiškios kilmės žodžiai rašomi iš garsų, pvz. : *anksti, ankštas, auksas, daiktas, dičkis, dručkis, gurkšnis, gurkšnoti* (plg. gurkia ir gurgia), *inkstas, kniūpsčias* (plg. kniūboti ir kniūpoti), *lazda, lizdas, lukštas, makštys, mekslė, rykštė, rūškynės, skaptas* (plg. skabiu, skobti ir skapiu, skopti, skopinys), *skirpstas, stypsoti* (plg. stiebiasi, stiebtis ir stiepiasi, stieptis, stypinėti), *šmaikštus, šmukštus, vėpsoti, žiopsoti* (plg. žioplas, žiopčioti ir žiobauti šalia žiogauti ir žiovauti) ...

4. Priebalsių junginiai *š, ž* + *s* paprastai yra paverčiami į *š*, o *s, z, d, t* + *s* į *s*, pvz. : *auš-siu* > *aušiu, grįž-siu* > *grįšiu, lūžsna* > *lūš-na, mėž-slas* > *mėšlas, veis-siu* > *veisiu, zirz-siu* > *zirsiu, ved-siu* > *vesiu, met-siu* > *mesiu* ... Bet esamojo laiko lytys *grįžta, lūžta, tęžta*, nors ir yra kilusios iš *grįž-sta, lūž-sta, tęž-sta*, vien mokyklinės praktikos sumetimais yra rašomos su *ž*, ne su *š*.

Taippat rašome : *grimzta, subrųzta* (iš grimzd-sta, subrųzd-sta) ir *grimzti, subruzti* (plg. lūžta : lūžti).

5. Veiksmažodinės lytys *mesdamas, vesdamas, mesdavo, vesdavo, mesdinti, vesdinti* ir kt. tais pačiais praktikos sumetimais, nesigilinant į pirminę kilmę, rašomos su *s*. Plg. *maty-ti : maty-damas* = *ves-ti : ves-damas*.

6. Junginiai *k, g* + *k* ištisiniuose žodžiuose yra verčiami į *k*, pvz. : *aug-klė* > *auklė, bėg-k* > *bėk, suk-k* > *suk* ...

7. Sudurtinių žodžių sandūros priebalsiai visur rašomi iš kilmės, pvz. : *išsemti, išbėgti, užpilti, apgulti, atiduoti, didžiuotis, briedkriaunis, medkotis* (peilis), *šėmmargė* (karvė), *žvakgalis, pussalis* ... Iš garsų rašytina tik įprastiniai : *kažin, kaži, kana, neklaužada, smaližius* ir kt.

3. Tikriniai daiktavardžiai

§ 21. Tikriniai daiktavardžiai (vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai, vietovardžiai ...) rašomi bendrinių rašyba, būtent : iš kilmės, kur ji aiški, ir iš garsų, kur kilmė nesusekama arba vardo lytis yra apkitusi, pvz. : *Augštuolis, Augštikalniai, Degsniai, Išdagai, Imbarė, Įpiltis, Pusdešris, Ožkinis, Ožkabaliai, Sluogsnaitis,*

Užpaliai, bet : *Jaupėnai* (iš *Javupėnai), *Mikšas*, *Rutkis*, *Vilkyškiai* (iš *Vilkijiškiai), *Vilkaviškis* (iš *Vilkaujiškis) ...

4. Vienu ir dviem žodžiais rašymas

§ 22. Du ar keli sutrumpėję žodžiai, įgiję vieno žodžio reikšmę, rašomi vienu žodžiu, pvz. : *anąkart, anuokart, anuomet, tuomet, kuomet, visuomet, niekuomet, tądien, šiandien, tuosyk, dusyk, trissyk, dvidešimt, keturiasdešimt, išties, išsyk, išvien, išryt, begal, bereikal, pirmpiet, popiet, perpiet, perdien, poryt, užporyt, užvakar, núovakar, prievakar, abipus, anapus, šiapus, anašal, galbūt, turbūt, žūtbūt, maždaug, mažkas, viskas, vistat, kažkas, kažikas, kažinkas, kanakas, kažinkoks, kažkoks, kažinkaip, kažkiek, kanakur, velnžinkas, šimtžinkur, dievažikas, kitkas, kittiek, šiemet, kitąmet, kaipmat, bemat* ...

Tačiau tos pačios lytys rašytinos ir skyrium, kai jos neturi vieno žodžio reikšmės, pvz. : *nuo vãkar* (= dienos) man galvą skauda ; *po piet* (= pavalgęs) eisiu gulti ; jis čia *gal būt*.

§ 23. 1. Iš ištisinių žodžių drauge rašytini tik tie, kurie yra visiškai suaugę į vieną žodį, pvz. : *betkas, bykas, daugkas, betkoks, betkuris, bykoks, bykuris, kaikas, kaikoks, kaikuris, betkur, daugkur, kaikur, kaikada, kiekvienas, pergeras, ùžpernai, propernai, užpropernai, sulig, perdaug, permaža, pergerai, kodėl, todėl, dėlto, dėlko, patolei, pakolei, kolkas, vistiek, visdėlto.*

Tie patys žodžiai, kai jie turi ne vieno žodžio reikšmę, tam tikrais atsitikimais rašytini ir skyrium, pvz. : *kai kas* duoda, imk ; *kai kurį* sutiksiu, paklausiu ; *už pernai* dar mokesčių nemokėjo ; *per daug* metų išsimokės ; *dėl to* dalyko galvos nesuksiu ; jis *vis tiek* teduoda ; vis *dėl to* savo vaiko vargsta.

2. Prieveiksmiai, sudaryti iš prielinksnio ir pilnos linksninės lyties ar prieveiksmio, rašomi skyrium, pvz. : *iš lėto, iš tikro, iš tikrųjų, iš tiesų, be galo, be reikalo, po visam, po tam, po visa ko, iš palengvo, iš paskos, iš mažens, iš mažumės, iš jaunystės* ... Taippat paprastai skyrium rašomi ir prielinksniai su prieveiksmiais, pvz. : *ligi čia, iki čia, ligi šiolei, ligi šiol, lig šiol, ik tada, iš ten, iš visur, per ten, nuo čia, į kur* ...

3. Šiaip glaudžiai grupėmis susiję žodžiai, abu kaitomi ar visai nekaitomi, rašomi skyrium (ir be brūkšnelio), pvz. : *šis tas, šioks toks, šen ten, šiek tiek, šiada tada, kas kita, kita kas, kas kitas, tas pats, toks pats, kas nekas, kur nekur, vos nevos, ne pro šalį, ko geriausias, ko geriau, visų geriausias, gerų geriausias, vienai vienas...*

§ 24. 1. Dalelytės *gi, jau, pat, nors, sau, tik* su kaitomosiomis kalbos dalimis, prielinksniais ir kaikuriais prieveiksmiais rašomos skyrium, o kitur — drauge, pvz. : *aš gi, jis gi, kas gi, sakau gi tau,*

tas jau, toks jau, sakyk jau jam, tas pat, toks pat, nuo pat, kas nors, katras sau, koks tik ..., bet : *betgi, argi, dargi, jukgi, kadgi, visgi, kurgi, dėltogi, ogi, taippat, tenpat, kurnors, šiaipjau, tuojau, visjau, šiaipsau, kaiptik, bettik, bytik, vistik* ...

Jei šie žodelyčiai dalelytėmis neina, tai jie ir skyrium rašomi, pvz. : *o jau* rytoj reikės kulti ; *bet pat* pradžioje kitaip atrodė ; *kaip tik* pareis, ir važiuosime.

2. Neigtukas *ne* rašomas drauge su veiksmažodžiais, būdvardžiais ir daiktavardžiais, pvz. : *nežinau, nematyti, negeras, nedarbas, nelietuvis* (= svetimtautis) ... Drauge *ne* rašomas taippat ir su kaikuriais prieveiksmiais bei įvardžiais : *negerai, nevisai, netaip,* (netaip brangiai temokėjau), *nekaip, nevienaip, nevisur ; nevienas* (nevienas taip sako), *nesavas* (= svetimas), *nekas, nekoks* (= blogas) ... Bet priešpriešos sąvokose bei sakiniuose *ne* čia jau rašomas skyrium, pvz. : jis *ne* dirba, bet tinginiauja ; jis *ne* geras, bet blogas ; jam *ne* darbas rūpi, bet pinigai ; klausiu *ne* kaip, bet kam ; *ne* taip daro, kaip reikia ...

3. Dalelytės *te, be, tebe, nebe* su veiksmažodžiais ir būdvardžiais rašomos drauge, o visur kitur skyrium, pvz. : tiek *težino,* viską *bežinąs,* negaliu *bematyti,* jau *nebematau,* dar *tebeturiu,* šis vienas *tegeras,* ar jis *begražus ?* jau *nebejaunas,* dar *tebeskanus* ..., bet : kokia čia *be* kalba, jis jau *nebe* kunigas, *te kas* (= tegu kas) duoda ...

Be, bene su veiksmažodžiais rašomi skyrium, jei jie turi *ar* reikšmę, pvz. : *be* (= ar) nenori valgyti ? *bene* (= ar) buvai mieste ?

4. Dalelytė *nei, nė* visuomet rašoma skyrium, pvz. : *nė* (nei) kiek nemoka, jo *nė* (nei) nematyti, *nė* (nei) maža nedirba, *nė* (nei) vieno nebuvo ; iš jo *nei* žmogus, *nei* gyvulys.

5. Žodžio dalių kėlimas

§ 25. 1. Žodžiai keliami skiemenimis, pvz. : *ba-la, kel-mas, siau-džia, siau-čia* (čia *dž, č* yra vieni garsai), *ar-si-me, ar-sim, o-ši-mas* ...

2. Vienaskiemeniai priešdėliai keliant neskaldomi, pvz. : *ap-ar-ti, per-ei-ti, par-ei-ga, prieš-dė-lis, san-dė-lis, už-uos-ti* ... Bet dviskiemeniai priešdėliai skiemenimis skaidomi, pvz. : *a-py-kai-mė, u-žuo-mar-ša* ...

3. Kur susiduria kelios priebalsės, iš jų į kitą eilutę keliama tik paskutinioji, pvz. : *gink-las, moks-las, mels-vas, iš-virkš-čias, auk-lė, pūs-lė* ...

4. Sudurtinių žodžių sudedamieji sandai tarp skiemenų neskaidomi, pvz. : *balt-a-kė, lap-kri-tis, šikš-no-spar-nis* (ne : bal-ta-kė, šikš-nos-par-nis).

6. Santrumpos

§ 26. 1. Dažnai vartojami ir daugumui suprantami žodžiai rašant trumpinami, pvz.: *kun.* Katelė, *kan.* Tumas, *šv.* Petras, *Dr.* Basanavičius, *prof.* Avižonis; *t. y.* (= tai yra), *k. a.* (= kaip antai), *ir tt.* (= ir taip toliau), *pvz.* (= pavyzdžiui), *plg.* (= palygink), *žr.* (= žiūrėk), *psl.* (= puslapis), 12 *t.* (= jei vienas puslapis seka), 12 *tt.* (= jei keli puslapiai toliau seka), *pp.* (= ponai, ponios) ...

2. Kur trumpinamieji žodžiai tam tikrais lyg simboliniais rašmenimis pakeičiami, po tokių trumpmenų nededamas joks ženklas, pvz.: *m* (= metras), *km* (= kilometras), *l* (= litras), *C* (=Celsijus), *R* (= *Reomiūras*) ...

3. Numeriai ir paragrafai sutrumpintai šiaip žymimi: *Nr. 142* (arba tekste: *142 nr.*), § *43*, §§ *14*, *15*.

7. Svetimybių rašymas

§ 27. Svetimybės yra bendrinės ir tikrinės, todėl ir jų rašymas yra dvejopas.

Svetimieji bendriniai žodžiai yra rašytini šiaip: *literatūra*, *kultūra*, *natūra*, *natūralus*, *tribūna*, *tribūnas*, *tribūnolas* ..., bet: *kurija*, *unija* ...; *archyvas*, *aktyvas*, *pasyvas*, *aktyvus*, *pasyvus*, *lyra*, *lyrika*, *satyra*, bet: *hidra*, *hidroplanas*, *hidrometrija*, *fizika*, *muzika*, *stilius* ...; *barjeras*, *karjera*, *objektas*, *subjektyvus*, *milijonas*, *valerijonai*, bet: *komediantas*, *variantas*, *asociacija*, *biologija*, *sociologija*, *socializmas*, *periodas*, *abiturientas*, *klientas* ...; *tema*, *sistema*, *poetas*, *poezija*, *poema*, *universitetas* ..., bet: *idėja*, *alėja*, *epopėja* ...; *higiena*, *himnas*, *herbas*, *alkoholis*, *buhalterija* ...; *graikas*, *pedagogija*, *archeologija*, *sfera* ...; *klubas*, *kubas*, *biuras*, *kooperacija* ...; *populiarus*, *kanceliarija*, *reguliaminas* ...; *planas*, *logika*, *melodija* ...; *kentauras*, *kedras*, *kiparisas* ...; *neurologija*, *neutralitetas*, *pseudonimas*, *terapeutija* ...

§ 28. Svetimieji tikriniai vardai liaudiniuose, dažnai ir šiaip plačiajai visuomenei skiriamuose raštuose lietuvinami pvz.: *Humboltas*, *Malebranšas*, *Ruso*, *Erijo*, *Mirabo*, *Mejė*, *Šekspyras*, *L. Džordžas*, *Tulūza*, *Ženeva*, *Šampanė*, *Štetinas*. Lietuvinant svetimieji garsai reiškiami artimiausiais lietuviškaisiais; svetimųjų ženklų tiems garsams neįvedama.

Šiaip periodinėje spaudoje, ypačiai moksliniuose veikaluose, išskyrus jau sulietuvintus vardus (pvz.: *Berlynas*, *Paryžius*, *Krokuva*, *Varšuva* ...), visi kiti tikriniai pavadinimai paprastai rašomi originaline rašyba pagal šiuos dėsnius:

1. Jeigu svetimasis vardas baigiasi viena arba keliomis rašomomis ir tariamomis priebalsėmis, jam pridedamos galūnės *-as, -ius* arba *-is*, pvz. : *Straussas, Hauptmannas, Chamberlainas, Mollis, Krylovas, Niemcewiczius, Plymouthas, Liverpoolis, Saarbrückenas* ir kt. Čia apostrofas prieš pridedamąją galūnę nededamas.

2. Jeigu svetimasis vardas baigiasi netariama, bet rašoma balse ar priebalse, tai prieš pridedamąją galūnę rašomas apostrofas, pvz. : *Malebranche'as, F. de Saussure'as, L. George'as, Chateaubriand'as, Shakespeare'as* ...

3. Svetimajai galūnei *-i* dar pridedamas *-s*, pvz. : *Niemis, Mussolinis, Toricellis, Raczyńskis, Krasickis* ...

4. Svetimoji galūnė *-a* nekeičiama ir linksniuojama lietuviškai, pvz. : *Almaviva, de Rivera, Casablanca, Bologna, Padua, Córdoba, Sevilla* ...

5. Galūnė *-e* rašoma *-ė*, pvz. : *Goethė, Nietzschė, Leccė, Alicantė* ...

6. Rusų vardų galūnės *-o* ir *-ij* transkribuojant pakeičiamos *-a* ir *-is*, pvz. : *Glivenka, Krylenka, Merežkovskis, Bielinskis.*

7. Tokiems prancūzų, rusų ir kitokiems vardams, kaip *Rousseau, Mirabeau, Hugo, Herriot, Daudet, Meillet, Tardieu, Chautenay, Beauvais, Bielyj, Budionyj* ir kt., galūnės nededamos ; jie taippat ir nelinksniuojami.

8. Lotynų ir graikų kalbų tikriniai vardai rašomi taip, kaip jie mūsų kalboje įprasti ar įprantami tarti, pvz. : *Ciceronas, Seneka, Klaudijus, Horacijus, Tacitas, Plautas, Markas Aurelijus, Sula, Komodas, Periklis, Aristotelis, Sokratas, Platonas, Apolonas, Menelajus, Homeras, Odisėjas* ... Taippat nerašoma dvibalsių *ae, oe, ai, oi*, pvz. : *Cezaris, Eschilas, Edipas, Eskulapas, Klitemnestra* ...

9. Latvių pavardėms su nesuminkštintomis galūnėmis pridedama galūnė *-as*, o su suminkštintomis *-is*, pvz. : *Endzelynas, Berzinis, Celminis, Kaktinis, Zarinis* ...

8. Didžiųjų raidžių rašymas

§ 29. Didžiosios raidės rašomos sintaksės pilnatims skirti :

a) pirmajame rašinio žodyje,

b) pirmajame žodyje po taško,

c) po klaustuko ir šauktuko, pradedant kitą sakinį,

d) po dvitaškio, pradedant tiesioginę kalbą, pvz. : *klausinėjo seserėlės : " Kas tave supynė ? "*

Žiūrint tikrinės reikšmės, didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Žmonių vardai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai ir prievardžiai, pvz. : *Petras, Kudirka, Žemaitė, Jonas Auksaburnis.* —

Čia priskirtini ir dinastiniai pavadinimai, pvz.: *Gediminaičiai, Burbonai.* Didžiosios raidės taippat paliekamos autoriaus vardą vartojant perkeltine prasme, pvz.: *jau perskaičiau Maironį* (=Maironio raštus).

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai, pvz.: *Perkūnas, Jupiteris, Venera.*

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kitų padarų tikriniai vardai, pvz.: *Brisius, Banga, Baublys, Pùntukas.*

4. Planetų, žvaigždžių ir žvaigždynų vardai, pvz.: *Marsas, Saturnas, Aušrinė, Sietynas, Paukščių Takas.*

5. Švenčių ir pusšvenčių pavadinimai, pvz.: *Velykos, Sekminės, Naujieji Metai, Vėlinės, Kūčios,* taippat *Tautos Šventė, Pelenų Diena, Didysis Penktadienis, Joninės* (= Šv. Jonas), *Šv. Petras* (= Petrinės), *Mykolinės.*

6. Geografiniai ir topografiniai vardai, pvz.: *Lietuva, Užnemunė, Vilnius, Nemunas, Šatrija,* taippat *Lenkai* (= Lenkija), *Prūsai* (= Prūsija), *Reichas, Sovietai, Ugnies Žemė, Karpatų Ukraina, Višakio Rūda, Mažoji Azija, Didžioji Britanija, Juodoji Ančia.*

7. Miestų, priemiesčių, gyvenamųjų vietovių dalių, atskirų vietų ir šiaip geografinių kultūrinių vienetų ar sričių pavadinimai, pvz.: *Aušros Vartai, Žaliasis Kalnas* (*Žaliakalnis*), *Pabaltijys, Pamarys, Vakarai, Rytai.*

8. Įmonių, organizacijų ir valstybinių bei savivaldybinių įstaigų pavadinimai, neturį trumpintinių vardų, pvz.: *Šv. Kazimiero Draugija, Šaulių Sąjunga, Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Kontrolė, Žemės Ūkio Rūmai, Savitarpinė Pagalba.*

9. Trumpintiniai verslo įmonių ir šiaip organizacijų vardai, pvz.: *Maistas, Lietūkis, Drobė, Parama, Sakalas, Spaudos Fondas, Kauno Audiniai, Pieno Lašas.*

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių pavadinimai, pvz.: *Lietuvos Aidas, Naujoji Lietuva, Tautos Mokykla, Darbai ir Dienos, Židinys, Lietuviškoji Enciklopedija.*

Tam tikri žodžiai, jei neturi specialios išskirtinės reikšmės, bet tik šiaipsau tiksliau nusako tikrinio vardo sąvoką arba ją papildo, tikriniuose pavadinimuose rašomi mažosiomis raidėmis, būtent:

1. Prievardiniai daiktavardžiai: jūra, vandenynas, ežeras, upė, pelkė, kalnas, sala, pusiasalis, ragas, taippat: gatvė, aikštė, alėja, prospektas ir kt., pvz.: *Baltijos jūra, Mẽtelio ežeras, Nemuno upė, Panevėžio miestas, Donelaičio gatvė, Vienybės aikštė, Aušros takas, Saulės rūmai.*

2. Karų ir ordinų bei žymenų pavadinimai, pvz. : *Didysis karas, Vyčio kryžius, Šaulių žvaigždė, Kryžiuočių ordinas.*

3. Literatūros (knygų, straipsnių ir kt.) antraštės, meno kūrinių ir kalbos paminklų pavadinimai, pvz. : *Dainavos šalies senų žmonių padavimai, Altorių šešėly, Sirvydo Punktai sakymų, Daukšos postilė, Mãžvydo katekizmas* (netikriniai vardai).

4. Pilnieji verslo įmonių ir šiaip ilgesni organizacijų bei įstaigų pavadinimai, pvz. : *Kauno vartotojų b-vė " Parama "* (arba *" Paramos " kooperatyvas*), *Valstybinis tabako fabrikas " Patrimpas " Vilniuje, " Aušros " berniukų valstybinė gimnazija, Draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti, " Trijų Milžinų " restoranas ir viešbutis ...*

Bet iškabose, blankuose, antspauduose bei šiaip oficialiniuose raštuose ir čia rašoma didžiosiomis raidėmis, pvz. : *" Aušros " Berniukų Valstybinė Gimnazija, Vilniaus Universitetas, Humanitarinių Mokslų Fakultetas* (antspaude), *Kauno Tabako ir Papirosų Fabrikas " Aromatas "*.

Iš pagarbos ir mandagumo, taippat norint ką labiau pabrėžti, didžiąja raide rašytina :

a) *Dievas, Viešpats, Dievo Sūnus, Išganytojas, Šventoji Dvasia, Dievo Motina ... ;*

b) laiškuose : *Jūs, Tamsta, Sveikas ...*, o prašymuose ir — *Jo Ekscelencijai, Jūsų Ekscelencijai*, taippat ir pareigūnų pavadinimai, į kuriuos kreipiamės ;

c) atsietinės sąvokos ir institucijos, pvz. : *Laisvė, Tėvynė, Tauta, Bažnyčia* ir kt.

Čia didžiųjų raidžių rašyme paliekama laisvė pačių rašančiųjų jausmui. Bet perdidelis jų vartojimas visdėlto nėra patartinas.

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, reikia dar įsidėmėti, kada turi būti rašomos mažosios. Jomis, be kitų bendrinių žodžių, dar rašytina :

a) tautų vardai, pvz. : *lietuvis, latvis, vokietis ;*

b) kraštų ir miestų gyventojai, pvz. : *žemaitis, prūsas, kupiškėnas, kaunietis, vilnietis ;*

c) dvasinių ordinų ir brolijų nariai, pvz. : *jėzuitai, domininkonai, tretininkai ;*

d) tikybų išpažintojai, pvz. : *krikščionys, katalikai, reformatai, kalvinai, budistai ;*

e) politinių, pasaulėžiūrinių srovių šalininkai, tos rūšies partijų ar šiaip sąjungų, draugijų nariai, pvz. : *komunistai, liaudininkai, tautiniñkai, ateitiniñkai, aušriniñkai ;*

f) valdovų, pareigūnų ir garbės vardai šiaip spaudoje, pvz. : *mikadas, negus, užsienių reikalų ministras, prezidentas, kariuomenės vadas, popiežius, Bažnyčios tėvai ;*

g) tikriniai žmonių ir vietų vardai, vartojami bendriniais, pvz.: *ciceronas, krezas, mecenatas, nestoras, ventos* " žemos lankos " (iš Ventos vardo), *perkūnas* (= griaustinis);

h) pamaldų pavadinimai, pvz.: *mišios, mišparai, valandos;*

i) kariuomenės rūšys, pvz.: *pėstininkai, raitininkai;*

j) šokių ir gėrimų vardai, pvz.: *suktinis, tangas, selteris, vytautas, birutė;*

k) iš tikrinių vardų padaryti būdvardžiai, pvz.: *prūsinis* spiritas, *šliūpiniai* raštai, *būginė* rašyba.

9. Skyryba

Skiriamieji ženklai yra taškas (.), kablelis (,), taškas kablelis (;), dvitaškis (:), brūkšnys (—), brūkšnelis (-), klaustukas (?), šauktukas (!), kabutės (" "), skliausteliai ( ), [ ], daugtaškis (...).

a) Taškas

§ 30. 1. Tašku yra skiriami skirtingi, savarankiški tiesioginiai sakiniai, pvz.: *Nuvažiavo motušė su dukrele. Tikrai, visur lyg stiklinė blizgėte blizga visi pašalėliai. O katė, didelė rainė, sėdi pas krosnį, murkso, burkuoja* (L. Pelėda).

Trumpasakėje kalboje taškais dažnai skiriami ir visiškai trumpi sakiniai, pvz.: *Žinau tave. Žinau aš visą tiesą. Bet atviras esi žmogus. Ne suktas. Tu vienas prieš mane neveidmainiauji. Todėl tave ir branginu kaip draugą* (B. Sruoga).

2. Tituliniuose knygų lapuose po antraštės ir šiaip po įvairių įrašų (autoriaus parašo, leidimo vietos, datos ir kt.) taškas nededamas. Taippat taškas nededamas prašymuose, liudijimuose ar šiaip pažymėjimuose po tų įstaigų ar asmenų pavadinimų, į kuriuos yra kreipiamasi, pvz.:

Medicinos Fakulteto

Dekanui

Prašymas

Po arabiškųjų kelintinių skaitmenų taškas dedamas tais atvejais, kada aiškumo sumetimais norima atskirti kelintinį skaitvardį nuo kiekinio, pvz.: *1.* (= pirma) *kuopa* ir *1* (= viena) *kuopa;* taippat rašoma, pvz.: *1935.V.15.* Šiaip po romėniškųjų kelintinių skaitmenų taškas nededamas, pvz.: *III nuovada.* Pridėtinėmis galūnėmis, pvz.: *8-as, 3-oji,* kelintiniai skaitvardžiai nežymėtini.

Pagaliau taškas yra dedamas po skiriamųjų paragrafinių skaitmenų arba raidžių, jei po jų nėra skliaustelių, pvz.: § *15.; I. Garsų*

mokslas ; A. Žodžių daryba ; bet : *garsų yra dvi rūšys : 1) balsiai* ir *2) priebalsiai* arba : *1. balsiai ir 2. priebalsiai.*

b) Kablelis

§ 31. 1. Kableliais yra skiriami išplėstiniai priedėliai, kurie eina po pažymimojo žodžio, pvz. : *Algirdas, didysis Lietuvos kunigaikštis, sumušė rusus ; atjojo bernužėlis, baltas gražus dobilėlis.*

Šitokios rūšies vienažodžiai priedėliai yra skiriami kableliais tik tada, kai jie pabrėžiamai vartojami : *mes, mergaitės, vainikus pinsime ; šitas vaikezas, bjaurybė, išdaužė visus langus.* Šiaipjau tokie nepabrėžtiniai priedėliai kableliais neskiriami, pvz. : *gyveno pamotė ragana ; jis labai gailėjo savo motinėlės sengalvėlės.*

Kableliais taippat neskiriamas priedėlis, paprastasis ar išplėstinis, kai jis vartojamas prieš pažymimąjį žodį, pvz. : *didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas sumušė rusus.* Jei kreipininį priedėlį sudaro įvardžiai *tu, jūs* su šauksmininko lytimi ir tariant tarp jų nėra pauzės, tai kableliu ar kableliais jie išskiriami abu kartu, o jei tokia pauzė yra — tai teskiriama viena šauksmininko lytis, pvz. : *eik eik* (pauzė), *tu liurbi, nekalbėk man niekų ;* arba : *eik eik tu* (pauzė), *liurbi, nekalbėk man niekų ;* bet tik : *kur tu, kūmute, taip bėgi ?* (čia po *kur* pauzės nesti).

2. Kableliais yra skiriami priedėliai, kurie su pažymimuoju žodžiu yra sujungti tam tikromis jungtimis, pvz. : *atėjo žmogus, vardu Perkūnas ; vabzdžiai, arba būžiai, vasarą labai įgrįsta.* Čia kalbamieji jungiamieji žodžiai yra išskiriami drauge su priedėliais.

3. Kableliais yra skiriami pažyminiai, kurie, stovėdami pagrečiui, kiekvienas skyrium žymi pažymimąjį žodį, pvz. : *atėjo jauna, sveika, graži, turtinga moteriškė.* Bet jeigu pažyminys ar keli pažyminiai pažymi ne vieną daiktavardį, bet keliais žodžiais išreikštą sąvoką, tai tarp jų kablelis nededamas, pvz. : *nušovė riebią laukinę antį ; medžiuose kranksi baltasnapės juodosios varnos* (plg. juodvarniai) ; *kalne matyti augštas, kreivas vėjinis malūnas* (plg. vėjmalūnis) ; *į mišką teko eiti šlapiu siauruoju keleliu ; uogaudamas pamečiau savo brangų naująjį peilį.*

4. Kableliais išskiriami išskirtiniai pažyminiai, kurie eina po pažymimųjų žodžių, pvz. : *prieš mane stovėjo vyras, jaunas, raudonas, suraitytais ūsais, linksmo veido ; į pirkią įbėgo šuo, visas susipurvinęs, šlapias ; ar nesate matę brolių, juodvarniais lakstančių.*

5. Kableliais apskritai yra skiriamos tos sakinio dalys, kurios eina po tolygių sakinio dalių ir jas papildo, paaiškina, pvz. : *atėjo bjaurus, toks susikūprinęs, žmogus ; skanus, kauninis, alus ; žvirbliai sutūpė kanapėse, pačiose viršūnėse ; anksti rytą, tik prašvitus, ėjome kulti ; plaukti reikia ilgai, visas mėnuo.* Dėl tos pat priežasties

kablelis yra dedamas ir prieš paaiškinamąjį *t. y.* (= tai yra), pvz. : *gruodžio mėn. 16 dieną, t. y. šeštadienį, mes jau važiuosime Kalėdų atostogų.*

6. Kableliais reikia skirti visus atskirus žodžius arba ištisas žodžių grupes, kurias pabrėžiamai (melodija ir ritmu) išskiriame, iškeliame aikštėn, pvz. : *jis, be to, dar yra kvailas ; tamsta, toks geras, mums viską padarysi ; vaisiai, didumo sulig galva, krinta iš medžių su triukšmu ; taigi, iš to nieko neišeis.* Bet jei tokio išskyrimo, pabrėžimo nežymu, ir kablelio nededame : *taigi iš to nieko neišeis ...*

Taippat reikia skirti tik tokias dalyvines, pusdalyvines ar padalyvines žodžių grupes, kurios aiškiai yra tapusios išskirtinėmis sakinio dalimis, pvz. : *ilgą ilgą iškėlęs žagarą, žmogelis žąsis varė į miestą parduoti ; bėrant dirvoje, birs ir jaujoje ; žaltys, atsigręžes į Eglę, prašneko žmogaus balsu ; velnias, pasivertęs pele, išgraužė laivo dugne skylę ; jis, dar vaikas būdamas, pamokslus piemenims sakydavo ; laputė, vištienos pririetus ir tiek palikus, kad antri būt pietūs, po kupeta užsnūdo valandėlę menką ...* Dalyvinės grupės, eidamos po jungtukų, nuo jų kableliu neskiriamos, pvz. : *ir taręs šiuos žodžius, niekšas pranyko ; atsimenu, kaip baigęs pradinę mokyklą, įstojau į gimnaziją.*

Bet tokios žodžių grupės, kurios neatrodo išskirtinės, neskiriamos kableliais. Tokios grupės esti : 1. vieno žodžio, pvz. : *nesėjęs nepjausi ; vaikai juokdamiesi spruko pro duris ; dirbant nereik juokų daryti ;* 2. dalyvis, padalyvis, pusdalyvis su žodžiais *kaip, prieš, ligi, lig, kiek, užuot,* pvz. : *dirbo ligi temstant, miegojo lig aušiant ; buvo ten lig saulei tekant* (= lig saulei tekančiai) ; *galėjai ir prieš važiuodamas apsidirbti ; ir jis dirbo kiek (kaip) galėdamas ; jis užuot dirbęs guli ;* 3. 2—3 žodžių (pusdalyvinės, padalyvinės) grupės, pvz. : *jam skęstant* (= jam skęstančiam) *padavė kartį ; saulei tekant* (= saulės tekėjimu, saulės tekėjimo metu, saulėtekiu) *esti labai gražu ; tu parvažiavai jau rugius vežant ; sūnaiti mano, jaunasai mano, nepulk į vargus jaunas būdamas ; verkė tėvas ir motina mane išleisdami, verkė broliai ir seselės lauku lydėdami.* Bet jei minties aiškumas reikalauja, ir šiokiais atsitikimais dedame kablelį, pvz. : *saulei leidžiantis, už miškelio mes arėme* (kas kita : *saulei leidžiantis už miškelio, mes arėme*).

7. Kableliais skiriamas kreipinys, įterptiniai žodžiai bei sakiniai, teigtukai, neigtukai ir įvairūs šaukiamieji žodelyčiai. Pvz. : 1. *kūmute, kur taip bėgi ? aš tau, nedorėli, parodysiu ;* 2. *aš, rodos, nieko jam nesu padaręs ; tu, sako, vakar mieste buvęs ; taip, reikia tiesą sakyti, žvirblis dabar grobuonis ir vagis ; kaikurie paukščiai, kaip antai varnos, palieka ir žiemą Lietuvoje.* Bet nėra skirtini

kableliais nekaitomi įterptiniai žodžiai, taippat žodžiai, netekę pilnų forminių galūnių ir tapę beveik nekaitomais, bei kaikurie žodžiai ir su pilnomis forminėmis galūnėmis, pvz. : *pagaliau darykit, kaip norit ; jis mat to nežinojęs ; štai viens jo tarnų pargrįžęs pasirodė ; Anglijoje antai dažnai gali matyti daržininkų pirkinėjant miesteliuose rupūžes ; jis turbūt dar ateis ; rasi įspįs saulė ir į mūsų langą ; kamša berods didelė, bet turgus mažas ; apskritai yra įrodyta, kad žmogui šitie nuodai nelabai tepavojingi ; velionis tėvas dar palyginti buvo tvirtas ; tu matyti nieko nežinai ; jei pavyzdžiui tylėtum, būtų daug geriau ;* 3. *taip, dabar suprantu ; ne, iš čia tu neišeisi ; gerai, rytoj aš važiuosiu į miestą ; na, dabar jūs gausite pylos ;* 4. *oi, ką tu padarei! ? ei, grįžkite atgal !*

Jeigu kreipinys yra šaukiamai tariamas, tai po jo dedamas ir šauktukas, pvz. : *vagie ! greičiau atiduok man pinigus.* Jei kreipinys išreikštas vardininku ir nejaučiama aiškaus kreipimosi, tai jo paprastai nė kableliais neskiriame, pvz. : *ar Jonas prausei ? kur Petras eini ? kam ponas liepei ?*

Jaustukas, sujungtas su kreipiniu, kableliu neskiriamas, pvz. : *oi Dieve, Dievuli, ką aš padariau ?!*

Kreipinio taippat neskiriame nuolatiniuose linkėjimuose, pvz. : *padėk Dieve!*, bet : *padėk, Dieve, man vargelį vargti !*

8. Kableliais yra skiriamos kelios vienodos pasikartojančios, bet vienos sąvokos nesudarančios ir su pauzėmis tariamos sakinio dalys, pvz. : *gana, gana, vaikeli ; eik, eik nuo mano galvos ; mušė, mušė ir užmušė ; kad duosiu, kad duosiu tam bjaurybei.*

Šiaipjau vienodos arba artimos (sinoniminės) ir vieną sąvoką reiškiančios sakinio dalys kableliais neskiriamos, pvz. : *eik eik, kvailuti ; pagiryje stovėjo maža maža* (= labai maža) *trobelė ; kur tik pasižiūriu — vis miškai miškai* (= miškų miškai) ; *aš atsikelsiu anksti anksti ; reiks tėvui močiutei sudiev pasakyti ; žmonės vasarą pluša dirba.* Čiapat yra priskirtini ir tokie posakiai, kaip *šis tas, šioks toks, skersai išilgai, vienas kitas* ir kt.

9. Vienodos sutaptinio sakinio dalys yra skiriamos kableliais, pvz. : *vaikas rašė, skaitė, bėginėjo ; aš neturiu nei tėvo, nei motinos ; tiek jis, tiek aš težinau ; aš turiu ir tėvą, ir motiną.*

Jeigu sutaptinio sakinio pasikartojančias dalis tik vienas jungtukas tejungia, tai kableliu jos neskiriamos, pvz. : *neturiu tėvo nei motinos ; neturiu tėvo ir motinos.*

Bet vienarūšiai sutaptinių sakinių nariai, jungiami priešpriešinėmis jungtimis *bet, tačiau, nors* ir kt., skiriami kableliais, pvz. : *jis yra senas, bet vikrus ; jis buvo geras žmogus, nors kvailas.*

10. Šalutiniai sakiniai kableliais skiriami nuo pagrindinių, vistiek, ar jie prie jų yra jungtimis ar be jungčių prijungti, pvz. :

pasakyk, kad esi gudrus, kurio čia dabar meto skambina ; ką mes vadiname debesimis, yra tirštas, šaltas rūkas, iš kurio nieko aplinkui nematyti ; kur trumpa, ten ir trūksta ; kaip pasiklosi, taip išmiegosi.

11. Kableliais skiriami tik šalutiniai palyginamieji būdo aplinkybės sakiniai ; šiaipjau jungtimis *kaip, negu, nei, neko* ir kt. prijungiamos atskiros sakinių dalys kableliais neskiriamos, pvz. : *jis daugiau žinos, negu aš sužinojau ; jis daugiau mokės, kaip tu mokėjai ;* bet : *šnypščia kaip gyvatė ; gieda kaip gaidys* (plg. gieda gaidžiu) ; *akmuo kaip kumštis.*

12. Paprastieji vienalaikiai ir jungtuku nesujungti sakiniai skiriami kableliais, pvz. : *šonas šįla, šonas šąla, galva džiūsta, kojos pūsta.*

Bet jeigu du tokie vienalaikiai sakiniai yra jungtuku *ir* siejami, tai kableliu jie nebeskiriami, pvz. : *Petras aria ir Jonas akėja ; šiandien po pietų Petras ars ir Jonas akės.*

Kur rašytojas, jungdamas sakinius jungtuku *ir*, nori pabrėžti to jungimo išvadiškumą arba tarimo pauzę, galimas dėti kablelis, pvz. : *tik papučia vėjas, ir vanduo tuoj ima banguoti ; aš viską jiems išdrošiu į akis, ir tiek.* Bet jei to pabrėžimo nėra, kablelio galima ir nedėti : *čia juoda duona ir tos neduoda ; saulė patekėjo ir mes išvažiavome.* Taigi čia daugiau laisvės paliekama pačiam rašančiajam.

13. Laiškuose, knygose ir kitur kalbamoji vietovė yra kableliu skiriama nuo datos, pvz. : *Kaunas, 1932.II.3.* Taippat cituojamasis autorius yra kableliu skiriamas nuo jo cituojamojo veikalo, pvz. : *Būga, Kalba ir senovė, 45 psl.* Tačiau trumpinant rašoma : *Būga KS 45.* Tomų, dalių žymimieji skaičiai, rašomi romėniškais skaitmenimis, kableliais nuo puslapių skaičių nebeskiriami, pvz. : *Būga KS I 45.*

14. Skiriamieji laiko tarpai — metai, mėnesiai, savaitės, dienos ir valandos — nėra vienodi pabrėžtiniai sakinio nariai, ir todėl jie kableliais neskiriami, pvz. : *1933 m. sausio mėn. 15 d. ; šeštadienį, 1933 m. sausio mėn. 15 d. 3 val. po pietų.* Taippat kableliai nededami rašant sudėtinius matus, pvz. : *5 m 3 cm, 15 kg 750 g.*

Tačiau šiokie paeiliniai vietos žymėjimai yra skirtini kableliais : *Petras Jonutis gyvena Lietuvoje, Kaune, Kęstučio g-vė Nr. 12* (arba : *Kęstučio 12*), *b. 8,* sutrumpintai : *Kęstučio 12 — 8.*

15. Jei vardas rašomas po pavardės, tai jis atskiriamas kableliu, pvz. : *Kriaušaitis, Petras.*

c) Taškas kablelis

§ 32. Jei kiekvieną iš sujungiamųjų sakinių norime pažymėti turint daugiau savaimingos reikšmės, tai tokius sakinius skiriame

taškais kableliais, pvz. : *Akys kaktoje švietė kaip saulė ; kasos ant galvos geltonavo kaip auksas. Girdėjo, kad daugelyje vietų sumušti rusai lekia iš mūsų krašto ; kad ne tik gubernatorius, pats karalius išsigandęs nebežino, ką daryti.*

d) Dvitaškis

§ 33. 1. Dvitaškis yra dedamas prieš išskaičiuojamąją priedėlio žymimųjų žodžių eilę, pvz. : *Eglė jau sulaukė trijų sūnų : Ąžuolo, Uosio ir Beržo ; miške yra visokių medžių : eglių, pušų, beržų, alksnių.*

2. Jei vienas sudedamojo sujungimo sakinys aiškina kitą, tai tarp jų dedamas dvitaškis, pvz. : *tenai gyvena mano mergelė : gale sodelio kiemelis, visų prastieji nameliai, visų gražioji mergelė.*

Dvitaškiu taippat yra skiriami du priežastingai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pvz. : *aš neisiu į mokyklą : man galvą skauda.*

3. Kartais dvitaškis yra dedamas po *ir tikrai* ir kitų panašių posakių, kada toliau, po jų, yra reiškiama lyg paaiškinamoji arba konstatuojamoji išvada, pvz. : *ir tikrai : gegutė deda kiaušinius svetimuose lizduose.*

Kitais atvejais, kada toji išvada nežymi, dėtinas yra kablelis.

4. Pagaliau dvitaškis yra dedamas po įterptinio sakinio, kuriuo buvo pertraukta tiesioginė kalba ir be kurio tas dvitaškis kalbamuosius sakinius vistiek būtų skyręs. Prieš tokį įterptinį sakinį yra rašytinas kablelis su brūkšniu, o po jo dvitaškis su brūkšniu, pvz. : *aš neisiu į mokyklą, — sako Jonas : — man galvą skauda.*

e) Brūkšnys

§ 34. 1. Brūkšnys yra vartojamas tada, kai norima pažymėti minties pertrūkį, staigumą, statumą, besąlygiškumą, netikėtą mintį, pvz. : *žiūriu — gaisras ; kur nueisiu — čia namai ; atėjo Grabnyčios — speigas, atėjo Šv. Kazimieras — speigas ; šiandien aš eisiu, o rytoj — tu* (jei yra pauzė ir pabrėžiamas *tu* ; jei nėra pauzės ir pabrėžimo, tariama monotoniškai, rašytina : *šiandien aš eisiu, o rytoj tu*) ; *be kirvio be kirvelio, be grąžto be grąžtelio, be medžio be medelio — pastato tiltą.*

Brūkšniais skiriami ir du išvadiškai sujungti sudedamieji sakiniai be jungiamojo žodžio, pvz. : *prilijo laidarai — reikia ligi kelių po srutas braidyti ; nuaugo piemenės koja — raišta, nepaeina.*

Šiaipjau tariamai praleistųjų žodžių vietoje, jei balsu jokio minties pertrūkio nereiškiame, brūkšnio nededame, pvz. : *jo žiedas gryno aukso ; tai gyvi niekai ; pinigai galvažudžiai.*

2. Brūkšnys kartais, vietoje dvitaškio, dedamas ir priežastingai

jungiant sudedamuosius sakinius, pvz.: *neturėjo laiko — jovalą jovė; nekask duobės kitam — pats įkrisi.*

3. Brūkšniais, vietoje kablelio, skiriami ilgi priedėliai, taippat įterptiniai sakiniai, kurie yra kiek susiję su tais sakiniais, į kuriuos jie yra įterpti, pvz.: *laimės — tikros gerovės ir rimties — tenai nerasi; vieną kartą — mergaitė buvo jau dvylikos metų — ėmę šnekėtis dvariškiai.*

4. Jeigu įterptinis sakinys yra įterptas toje vietoje, kur turi būti kablelis, tai jis išskiriamas kableliais su brūkšniais, pvz.: *jei šaltinis mažas ir jame vandens nedaug tėra, — tai dažnai atsitinka, — tad geria vieni žmonės.*

Jeigu įterptinį žodį arba sakinį iš viso sakinio norima ypatingai išskirti arba jis su kalbamuoju dalyku nieko bendro neturi, tai reikia išskirti skliausteliais, pvz.: *kalbos dalykus mokantis (kalbą apskritai nelengva išmokti) reikia gerai sau išsiaiškinti, suprasti, jei nori, kad jie nebūtų sunkūs vartoti.*

5. Tiesioginėje arba netiesioginėje kalboje brūkšnys gali atstoti pastraipą, pvz.:

Čigonas sako lietuviui: "O ką, ponuti? Gulkime pailsėti ir katras geresnį sapną susapnuosime, tam ir bus viščiukas". — "Gerai", sako lietuvis.

Dialoginėje kalboje brūkšnys atstoja kabutes, jei dialogas pradedamas nauja pastraipa (apysakose, romanuose ...).

f) Brūkšnelis

§ 35. Nuo brūkšnio skirtinas brūkšnelis (-). Jis vartojamas žodžiams kelti į kitą eilutę. Taippat brūkšnelį dedame ir ištiktukuose, kai pažymime, jog dvi greta stovinčios balsės priklauso ne vienam, bet dviem skiemenims, pvz.: *čia paupy ri-u! ri-u! ri-u! tilvikas sušuko.* Tačiau kur dviskiemeniškumas savaime aiškus, brūkšnelio jau nededame, pvz.: *aū, Jonai, kur tu eini?*

Brūkšnelį rašome, vengdami minties dvireikšmiškumo, ir jungdami tokius du žodžius, kurie glaudžiai siejami į vieną bendrą terminą, pvz.: *akademijoje yra literatūros-istorijos* (= literatūros ir istorijos) *skyrius, matematikos-gamtos fakultetas* ... Brūkšneliu jungiame ir sudėtines pavardes, pvz.: *Putinas-Mykolaitis, Stuoka-Mantrimas-Gucevičius* ... Bet tarp vardų brūkšnelis nerašomas, pvz.: *Petras Jonas Staugaitis* ...

g) Klaustukas

§ 36. 1. Klaustuką dedame po tiesioginio klausimo ištisinio ar sudėtinio sakinio gale, po atskirų klausiamųjų žodžių, pvz.: *Ar iš Vilniaus, didžio miesto, viešnelė mano? Kam valgai, kad nenori? Argi? Ko trūksta mūsų kaimui?*

Po netiesioginio klausimo klaustukas nededamas pvz. : *dabar nebežymu, kiek čia nuganyta ; dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino.*

2. Viduryje sakinio klaustukas rašomas po klausiamųjų įvardžių ir atmintinių klausimų, pvz. : " *Ką ? Kaune buvai ?* " *klausia kaimyną ;* " *koks ?* " *sakau.*

3. Šiaip dėl ko abejojant, klaustukas sakinyje suskliaučiamas, pvz. : *pasakoja, prigėręs (?) Nevėžyje.*

h) Šauktukas

§ 37. 1. Šauktukas dedamas po šaukiamojo sakinio, kuriuo reiškiamas įsakymas, noras, nuostaba, džiaugsmas, liūdesys ar šiaip pakilesnė nuotaika, pvz. : *Ei ąžuolėli, atsidaryk, atsiverk ! Mat ir šuns kaltybė turi nukristi ant manęs !*

2. Šauktuku išskiriamas ir kreipinys, jei jis tariamas pabrėžiamai arba stovi neklausiamojo sakinio gale, pvz. : *Vagie ! kepurė dega ! Ko tu čia lendi, bjaurybe !*

Taippat šauktukas gali būti dedamas kablelio vietoje po šaukiamųjų jaustukų ir kitų žodelyčių, pvz. : *ai ! kaip skauda galvą ; aa ! gavai, dabar žinosi tingėti ; kar ! kar ! sukrankė varna.*

Čia priskirtini ir tokie sakymai, kaip antai : *pirmyn ! atgal ! sudiev ! labanaktis !*

Laiško pradžioje kreipinį geriau skirti tik kableliu, ne šauktuku.

3. Nustembamasis, pasipiktinamasis šauktukas sakinyje suskliaučiamas, pvz. : *sakant vardininką* " *šuva* ", *ir kilmininkas* " *šuvos* " *(!) tegalimas.*

4. Klausimas ir šaukimas kartais sykiu reiškiami abiem ženklais, pvz. : *vyručiai, kur jūs pirmiau buvote ?!*

i) Kabutės

§ 38. Svetimosios kalbos, antraštiniai ir perkeltiniai bei ironiškos reikšmės žodžiai suimami į kabutes, pvz. : *tavo tas nuolatinis* " *neisiu* " *man labai nepatinka ; jo pasakymas* " *aš nenoriu* " *yra neginčijamas ; jis priėjo prie manęs ir sako :* " *Šiandien aš daugiau nebenoriu dirbti* " *; Maironio* " *Jaunoji Lietuva* " *man labai patiko ; jūsų* " *moksliški galvojimai* " *yra gyvi juokai.*

Tam tikri žodžiai, kuriuos paprastai į kabutes suimame, gali būti ir kitokiu būdu (pvz. kursyviniais spaudmenimis arba didžiosiomis raidėmis) išskiriami, pvz. : Maironio *Jaunoji Lietuva* man labai patiko ; ar skaitei *Tautos Mokyklą ?* Kartais tokiems žodžiams nevartojame nei kabučių, nei kitokių spaudmenų, pvz. : tą klausimą Gimtoji Kalba jau aiškino ; Naujoji Lietuva išspausdino jo eilėraštį ...

j) Daugtaškis

§ 39. 1. Daugtaškį dedame parodydami pertrauktą ar nebaigtą mintį, ką nutylėdami, nepaprastą jausmą reikšdami, pvz.: *o aš ... ir akys raibsta ... ; saulė, girta kaip žemė, tuojau, tuojau nukris ... ; beregint aš tau ... !*

2. Daugtaškiu parodome ir nebaigtą pavyzdžių eilę, pvz.: *čia išleistas tam tikras jungiamasis žodelis : todėl, būtent ...*

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS TIKRINIUOSE VARDUOSE *

1. Įvadas

Nerūšiniai vardai, gramatikos vadinami t i k r i n i a i s daiktavardžiais, asmenvardžiai bei krikštavardžiai, pavardės, pravardės, prievardžiai, slapyvardžiai, vietų ir vandenų vardai, mūsų rašyboje iš seno be jokių svyravimų rašomi didžiosiomis pradinėmis raidėmis. Taip pat ir simbolinių perkeltinių pavadinimų, kaip *Draugas*, *Akiračiai*, *Sakalas*, *Vaga* (leidyklos), *Spindulys*, *Šviesa* (spaustuvės), *Parama* (kooperatyvas), rašyba nekelia jokių abejonių. Bet įstaigų (valstybinių ir nevalstybinių), draugijų, sąjungų, prekybinių ir gamybinių įmonių, taip pat pareigūnų pavadinimų rašyme visada yra buvę nemaža nevienodumo.

---

* *Didžiųjų raidžių rašymas tikriniuose varduose* buvo A. Salio paruoštas ir vėliau jo, sutarus su tam tikra komisija, kiek keistas šiokiomis aplinkybėmis. 1970 m. vasarą Dainavos stovykloje (netoli Detroito) įvykusioje JAV ir Kanados ketvirtojoje Mokytojų savaitėje, dalyvaujant ir kai kuriems kalbininkams, buvo nusiskųsta tikrinių vardų rašymo įvairavimu lietuvių spaudoje, neigiamai veikiančiu ir lietuvių mokyklų darbą. Tos Mokytojų savaitės dalyviai paprašė, kad JAV LB Švietimo taryba imtųsi iniciatyvos sudaryti specialistų komisijai tam rašybos reikalui tvarkyti. Švietimo taryba netrukus sudarė komisiją iš St. Barzduko, L. Dambriūno, P. Joniko, A. Salio ir Pr. Skardžiaus, o A. Salys apsiėmė paruošti *Didžiųjų raidžių rašymo tikriniuose varduose* projektą. 1971.III.18 A. Salio projektas jau buvo išsiuntinėtas komisijos nariams, kurie projektą svarstė ir įnešė kai kurių pakeitimų bei papildymų. 1971 m. birželio mėn. projektas buvo surinktas spaustuvėje (Čikagoje) korektūrinėmis skiltimis, tačiau vis dar kildavo kai kurių klausimų dėl galutinės jo redakcijos. A. Salio liga paskui nebeleido projekto galutinai suredaguoti. Minimųjų skilčių pradžioje A. Salys yra pažymėjęs, kad jų korektūra nesanti skaityta, nors skilčių paraštėse jo ranka pridėta viena kita juodraštinė pastaba, papildymas ar pataisa. Taip pat tose skiltyse yra kai kurių juodraštinių pataisų ir kitų asmenų ranka įrašytų. Šis straipsnis čia spausdinamas laikantis, kiek įmanoma, arčiau paties A. Salio paruoštojo rankraščio bei vėliau jo ranka įrašytų papildymų ir pataisų.

Siekdama didžiųjų raidžių rašymo suvienodinimo, LKD, tą klausimą 1939 m. svarsčiusi keliuose susirinkimuose, savo pasiūlymų santrauką buvo paskelbusi tų pačių metų *Gimtosios Kalbos* gruodžio mėn. numeryje. Veik pažodžiui tie pasiūlymai, tik kai kuriuos pavyzdžius pakeitus sovietiniais, pakartoti ir 1948 m. Lietuvoje išleistame *Lietuvių kalbos rašybos žodyne*. Bet vėliau ištisai prisiderinta prie rusų kalbos didžiųjų raidžių vartosenos. Plg. 1966 m. N. Grigo ir A. Lyberio *Lietuvių kalbos rašybos žodyną mokykloms*. Su LKD pasiūlymais apskritai sutinka ir Pr. Skardžiaus, St. Barzduko, J. M. Lauriniačio 1950 m. *Lietuvių kalbos vadove* duotosios didžiųjų raidžių rašymo taisyklės (" Pradinių didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas " 73-78 psl.). Galutinai nenusistojusį didžiųjų raidžių rašymą iš nepriklausomosios Lietuvos paveldėjo ir išeivijos periodinė spauda bei knygų leidyba. Be to čia įtakos daro ir gyvenamojo krašto kalbos, pvz. anglų labai laisvas didžiųjų raidžių vartojimas.

Gausus ir nenuosaikus didžiųjų raidžių vartojimas ypačiai yra neparankus periodinei spaudai. Todėl ir mūsų žemiau pateikiamuose siūlymuose einama jų vartojimo siaurinimo kryptimi.

Tikriniai ir bendriniai vardai. Tikrinio vardo sąvokos klausimu, kaip ir jo santykio su bendriniu vardu, kalbotyrinėje literatūroje yra įvairių, net visai priešingų nuomonių. Tačiau visų ieškoma atsakymo : ar tikrinis vardas išsako sąvoką ar tik daiktą pavadina. Apskritai visi žodžiai vienaip ar kitaip pavadina tikrovės daiktus ir reiškinius. Tai yra jų nominatyvinė arba vardijamoji funkcija. Bet tik tie žodžiai, kurie tą funkciją atlieka tiesiogiai ir betarpiškai, laikytini tikriniais vardais. Bendriniuose varduose nominatyvinė funkcija eina gretomis su semantine, nes tie vardai reiškia apibrėžtas požymines daiktų sąvokas. Kad mes pvz. *Jonuku* galime pavadinti kiekvieną berniuką ir *stalu* kiekvieną stalą, tai dar nereiškia, kad nominatyvumo atžvilgiu jie yra visai lygūs. Bendrinių vardų nominatyvumas yra mažesnis, labiau apribotas nei tikrinių. Stalo negalima pavadinti kėde, katės — karve, o Jonuku visgi galime pavadinti (jam duoti tokį vardą) bet kurį berniuką. Todėl ir *lietuvis* mums yra tik bendrinis vardas, nes lietuviu negalime pavadinti kiekvieno žmogaus. Daiktų požymius ar savybes gali išsakyti tik žodžiai, kurie reiškia sąvokas. O kadangi tikriniai vardai nėra tiesiogiai susiję su sąvokomis, tai jie nenurodo nė daikto požymių. Kaip tik tai ir yra svarbiausias bendrinių ir tikrinių vardų funkcinis skirtumas. Kitaip tariant bendriniai vardai su žymimuoju daiktu syja per sąvokas, kurios taikomos visai vienodų daiktų rūšiai, o tikriniai, priešingai, tiesiogiai sydami su vardijamuoju daiktu, jį ne tik sukonkretina, bet ir išskiria iš kitų pana-

šių daiktų tarpo. Šių pastarųjų pagrindinė funkcija yra perdėm nominatyvinė, vardijamoji, o anų — pirmoje eilėje prasminė, sąvokos žymimoji. Požymius arba savybes savaime nusako tik tie daiktų vardai, kurie išreiškia sąvokas. Todėl tikrinis vardas, tiesiogiai nesuvokdamas to ar kito daikto sąvokos, tuo pačiu negali nusakyti nė daikto požymių. Pvz. *Kaunas* ir lietuviškai kalbančiam žmogui tėra tik plikas tikrinis (nes parašytas didžiąja raide) vardas. Mat taip vadinamas ne tik miestas, bet yra ir tokia pavardė, pagaliau tuo vardu kadaise Kaune ėjo savaitraštis ir plaukiojo prekybinis laivas. Vadinasi, *Kaunas* savaime nereiškia jokios sąvokos, tik įvardija vieną ar kitą daiktą, kaip gyvą, taip ir negyvą. O bendrinis dkv. *kaunietis*, visai priešingai, jau tiksliai nusako Kauno ar jo apylinkės gyventoją ir dar pažymi, kad jis vyras. Latviai vėl savąjį tikrinį *Kauns* (pavardė) nuo sąvokinio bendrinio dkv. *kauns* (gėda) atskiria tik didžiąja raide. Plg. taip pat mūsų *Šaulys* (pavardė, ežeras, vietinis laikraštukas, mokomasis šaulių laivas) ir *šaulys*.

Bet iš kitos pusės vėl negalima teigti, kad tikrinis vardas visai neturi ar neturėjo ryšio su kuria sąvoka. Mat faktiškai veik visi tikriniai vardai yra išriedėję iš bendrinių. Todėl kalboje nuolatos vyksta tikrinių ir bendrinių vardų tarpusavio mainai: tikriniai išvirsta bendriniais ir atvirkščiai. Tos nenutrūkstamos leksikos raidos pagrindas yra semantizacijos ir desemantizacijos procesas. Bendriniam vardui virstant tikriniu, siaurėja ir pagaliau visai išblėsta jo sąvokinis turinys, jis desemantizuojamas. Bet tiek pat yra ir bendrinių vardų, kilusių iš tikrinių. Šie tada vėl semantizuojami ir tuo būdu tikrinis vardas laiko būvyje įgyja paprastai naują sąvokinį turinį. Pvz. vad. paukštinė pavardė *Varnas* (retesnė *Varna*) be abejo yra desemantizuota iš bendrinių daiktavardžių. Ji praminta (pradžioje pravarde) vienam kuriam Varnų protėviui pagal jo turėtą ar tik jam primestą kokią varnišką ypatybę, kurios provaikaitis gali ir visai nebeturėti. Vadinasi, liko tik bereikšmė pavardė. Tokį jos raidos kelią patvirtina ir ta aplinkybė, kad pvz. žemaičiai, kuosą vadindami kovu ar kovarniu, nepažįsta nė *Kuosos* pavardės. Bendrinis vardas, išvirtęs tikriniu, gali ir vėl atvirsti bendriniu, bet tik naujai sąvokai reikšti. Pvz. dkv. *margis* reiškia ką margą, tokį jautį, šunį, katiną ar paukštį. Tuo žodžiu čia nusakomas gyvas daiktas, kur visai aiškus jo santykis su sąvoka, rodančia esminį požymį margumą. Tikrinis dkv. *Margis*, einąs jaučio, šuns, katino vardu ir, be to, pavarde, žinoma, yra išriedėjęs iš bendrinio, bet jau yra nustojęs būtino ryšio su margumo sąvoka. Paklausus, kodėl nemargas šuo vadinamas Margiu, galėtume išgirsti atsakant : seniau turėjom margą šunį, tai ir šį senu papratimu taip vadinam. O tei-

raujantis, kodėl žmogus ar Trakų apyl. ežeras vadinamas Margiu, greičiausia, net galvą pakraipę, atsakytų : kad tokia jo pavardė, toks to ežero vardas. Čia vardas, nustojęs ryšio su sąvokos požymiu, lygiomis netenka jo ir su pačia sąvoka. Sąvoka juk negali egzistuoti be ją apibūdinančių požymių. Pagal dažną ir jau nusidėvėjusį šuns vardą *margiais* vadinami ir prastieji neveisliniai kaimo šuneliai, o tautosakoje *žalas margelis* jau vėl eina galvijo sinonimu. Čia abiem atvejais iš tikrinių vardų kilę bendriniai daiktavardžiai vėl reiškia sąvokas, bet jau naujas sąvokas, atsiradusias metonimijos keliu.

Tiesioginiai ir netiesioginiai vardai. Žiūrėdami tikrinių vardų sąvokinio turinio, juos skirstome dar t i e s i o g i n i a i s ir n e t i e s i o g i n i a i s . Tiesioginiame pavadinime jo nusakomieji žodžiai vartojami tiesiogine sąvokine prasme. Pvz. parlamentinės santvarkos lietuviškasis terminas *steigiamasis seimas* yra bendrinis pavadinimas, nes ta pati sąvoka pasakoma ir prc. assemblée constituente, ag. constituent assembly, vok. konstituierende (verfassungsgebende) Versammlung, rus. učreditel'noje sobranije. Bet tas sąvokinių žodžių derinys eina jau tikriniu vardu *Steigiamasis Seimas*, kada kalbame apie nepriklausomosios Lietuvos konstitucinį seimą. Bendrinių vardu *seimas* vartojamas kalbant pvz. apie senuosius bajorų seimus ar kazimieriečių seimą, bet *Lietuvos Seimas* arba stačiai *Seimas* yra jau vėl tikrinis Lietuvos valstybės parlamento pavadinimas, kaip ir amerikiečių Congress, vok. Reichstag (iki 1945), isp. ir port. Cortes, danų Folketing, isl. Althing. Taip pat ir iš bendrinės sąvokos *pasaulio lietuvių bendruomenė* yra atsiradęs tiesioginis tikrinis organizacijos vardas *Pasaulio lietuvių bendruomenė*. Tiesioginių tikrinių pavadinimų būdingas pažymys yra jų verčiamumas į kitą kalbą. Liet. Jungtinės Amerikos Valstybės versta iš United States of America, lygiai kaip ir prc. États-Unis d'Amérique, vok. Vereinigte Staaten von Amerika. Bet vėl posakis *jungtinės Amerikos valstybės* eina bendriniu pavadinimu, nes gali reikšti ne tik JAV, bet ir Braziliją (Estados Unidos do Brasil).

Netiesioginiuose tikriniuose pavadinimuose vardinių žodžių reikšmė taip pat yra netiesioginė, vien tik simbolinė, kuri faktiškai neturi jokio ryšio su pavadinimo semantiniu turiniu. Šios rūšies pavadinimuose tikrinio vardo nominatyvinė funkcija yra visų ryškiausia. Plg. kad ir šiuos pavyzdžius : *Gabija* (ugnies dievaitė, literatūros almanachas, žurnalas, metraštis, meno, muzikos ir dramos draugijos, leidykla), *Dainava* (Užnemunės sritis, keli Vilniaus krašto kaimai, upelis, muzikinis ansamblis, šaulių sporto klubas, girininkija, miškas, jaunimo stovykla), *Nemunas* (upė, geležinkelio stotis, žurnalas, metalo dirbinių gamykla, audinių fabrikas, sporto

draugija), *Sakalas* (pavardė, leidykla), *Švyturys* (du almanachai, žurnalas, leidykla, šaulių sporto klubas). Netiesioginiai yra ir tokie kelių žodžių pavadinimai, kaip *Paukščių Takas* (žvaigždynas), *Tėviškės Žiburiai* (laikraštis), *Rokų Miško Kelmynas* (kaimas), *Mergelės Akelės* (du ežeriukai). Čia didžiosiomis raidėmis rašome visus sudėtinio pavadinimo žodžius. Tuo būdu pvz. kaimo vardą atskiriame nuo šiaip paprastojo Rokų miško kelmyno, o Paukščių Takas vėl grynas simbolinis pavadinimas, atsiradęs dėl liaudinės nuomonės, kad ta dangaus skliaute nusitiesusia balkšva juosta paukščiai traukia į pietus ar šiaurę. Arba *Žąsino Kaklas*, Šešupės intakas, gal riestumu ir panašus į gyvo žąsino kaklą, bet eina jau tikriniu upelio vardu.

Simboliniai pavadinimai yra tartum santrumpos ir praktikos sumetimais (jų pobūdžiui nusakyti) oficialinėje vartosenoje paprastai papildomi bendriniais žodžiais. Pvz. tautininkų organizacijų pavadinimas *Jaunoji Lietuva* įstatuose turėjo vardinius priedėlius " lietuvių tautinės jaunuomenės, tautiško jaunimo sąjunga, lietuvių moksleivių tautininkų draugovė ", o to vardo žurnalas vėl po antraštės " tautinės minties žurnalas, mėnesinis tautinės moksleivijos žurnalas ". O santrumpos *Lietūkis* ištisinis prievardis buvo Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga. O pvz. jau labai griozdiškas sovietinis *Lietžemūktiekimas* vėl oficialiai vadinamas Lietuvos TSR Žemės ūkio ministerijos Vyriausioji materialinio-techninio tiekimo valdyba. Simbolinio vardo švietimo draugijos *Saulė*, *Rytas*, *Žiburys* ir *Šviesa* visos turėjo vardo nusakomąjį priedėlį, kuris įstatuose paprastai rašyta didžiosiomis raidėmis Lietuvių Švietimo Draugija. Šiaip spaudoje trumpinta pvz. " Saulės " Draugija (Dr-ja) arba dažniau " Saulės " draugija (dr-ja), taip pat vartota " Žiburio " gimnazija (gimn.), " Saulės " mergaičių seminarija (sem.), Kauno " Saulės " gimnazija.

Tiesioginiai tikriniai įstaigų, draugijų, sąjungų, fabrikų, bendrovių ir panašūs pavadinimai gramatikų ir rašybos vadovėlių paprastai rašyta didžiosiomis raidėmis : Krašto Apsaugos Ministerija, Žemės Ūkio Akademija, Humanitarinių Mokslų Fakultetas, Naujokų Ėmimo Komisija (J. Ambraška ir J. Žvirgžda 1937), Kauno Miesto Vykdomasis Komitetas, Vilniaus Berniukų Gimnazija, Švietimo ir Meno Darbuotojų Profesinė Sąjunga (K. Gasparavičius ir kt. 1948), Švietimo Ministerija, Švietimo Valdyba, Marijanapolio Kolegija, Krokialaukio Pradinė (Pradžios) Mokykla, Žemės Bankas, Gamtos Tyrimo Stotis, Kauno Miesto Savivaldybė, Lietuvių Kalbos Draugija, Sąjunga Lietuvai Vaduoti (Pr. Skardžius ir kt. 1950). Žiugžda ir Ambraška didžiosiomis raidėmis rašo ir pareiginius pavadinimus : Valstybės Prezidentas, Ministeris Pirmininkas, Univer-

siteto Rektorius, Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas, Panevėžio Vyskupas. 1950 m. *Vadovas*, visai teisingai, pareigūnus taip rašyti pataria tik " iškabose, spauduose, antspauduose, prašymuose, pareiškimuose, užuojautose ir kitur ".

Bet šitoks gausus didžiųjų raidžių vartojimas rašto praktikoje niekados nebuvo visuotinis. Vadovėlinių siūlymų daug kur nesilaikyta ir dabar pvz. nesilaiko išeivijos periodinė spauda. Didžiųjų raidžių gausybė tekste nemaža gaišatis raidžių rinkėjui. O rašant pvz. ir pradinės mokyklos pavadinimą didžiosiomis raidėmis, pasidaro visai nebeaišku, kur pagaliau su jų rašymu sustoti. Sunkiai įmanomi pvz. kad ir tokie rašymai : Lietuvių Centrinis Komitetas Nukentėjusiems Nuo Karo Šelpti, Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Buvusių Politinių Kalinių Sąjunga, Lietuvos Žemės Ūkio Smulkiųjų Šakų ir Specialių Kultūrų Draugijų Sąjunga *Sodyba* (ir " Sodyba "). Ir J. Jablonskio čia svyruota. Jo vadovėliuose pavyzdžiais duota Valstybės Taryba, " Saulės " draugija, straipsniuose vėl rašo: Lietuvių Mokslo Draugija, Mokslo Draugija, Lietuvių Mokytojų Sąjunga, Mokytojų Sąjungos Valdyba, Kultūros ir Švietimo Sekcija, Tautos Taryba, Lietuvių Vyriausioji Taryba, Lietuvių Tautos Komitetas, Švietimo Ministerija, Švietimo Ministerijos Komisija, Universiteto Humanitarų Fakultetas, " Kalbos " Draugija, bet taip pat : Humanitarų fakultetas, Švietimo Ministerijos terminų komisija, Voronežo mokytojų kursai, Panevėžio mokytojų seminarija, Draugija nuo karo nukentėjusiems šelpti, Draugija Lietuvai pagražinti (žr. J. Balčikonis, *Jablonskio raštai* I-V).

Tiesioginiuose tikriniuose pavadinimuose didžiąsias raides visiems žodžiams (išskyrus junktukus ir prielinksnius) tektų palikti oficialinei ir šiaip išskirtinei jų vartosenai (įstatai, blankai, antspaudai, biuleteniai). Šiaip spaudoje, ypačiai periodinėje čia didžiųjų raidžių, išskyrus vardus, pavardes, vietovardžius ir įvairius simbolinius pavadinimus, rašytina tik tiek, kiek jų būtina sudėtiniam pavadinimui atskirti. Pvz. jokios painiavos negali sudaryti rašymas Chicagos (Čikagos) Lietuvių gydytojų draugija, Ohio Lietuvių gydytojų draugija, Pasaulio ir Amerikos Lietuvių gydytojų draugija, o pavadinimą triumpinant — Lietuvių gydytojų draugija (dr-ja). Taip pat rašytina : Balzeko Lietuvių kultūros muziejus, Bendrasis Amerikos lietuvių šalpos fondas, Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija (trumpinant : Katalikų federacija, Federacija), Kauno Medicinos institutas, Šančių Siaurųjų ir plačiųjų geležinkelių dirbtuvės, Ekonominė karių bendrovė, Kauno Dramos teatras, Vilniaus Akademinis operos ir baleto teatras. Mat pavadinimai dažnai vartojami be vietovardžių ar pavardės ir tikslu po jų einantį žodį rašyti didžiąja raide, jeigu sudėtinis vardas nepradedamas bendriniu žodžiu.

Tokie pavadinimai, kaip Jaunimo Centras, Lietuvių Foto Archyvas, Karo Muziejus, nominatyvumu nė iš tolo neprilygsta tokiems tikriniams vardams, kaip Algirdas, Tautvydas, Vilnius, Žeimena. Šie kalboje visai negali išvirsti bendriniais vardais, o anuos tenka tik parašyti mažosiomis raidėmis, kad pavirstų paprastais bendriniais pavadinimais. Bet ir vien pirmąjį žodį parašius didžiąja raide, Jaunimo centras, Lietuvių foto archyvas, Karo muziejus atpažįstamai išskiriami iš bendrinių pavadinimų ir prigretinami prie tikrinių vardų.

2. Didžiosios raidės

A. Didžiosiomis pradinėmis raidėmis rašomi vieno arba ir kelių žodžių nerūšiniai arba simboliniai tikriniai vardai :

1. Asmenvardžiai ir krikštavardžiai, prievardžiai, pavardės, pravardės, slapyvardžiai : Mindaugas, Kęstutis, Birutė, Jonas, Marija, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis, Aleksandras Makedonietis, Ričardas Liūto Širdis (Liūtaširdis), Daukantas, Kudirka, Ona Vytautienė, Rimgaila Kęstutaitė, Raudonbarzdis, Šlapjurgis, Vaižgantas, Žalia Rūta, Vincas Krėvė, Mykolaitis-Putinas, Šatrijos Ragana, Antanas iš Būgnų (Aišbė). — Čia priskiriami ir dinastiniai pavadinimai, pvz. Gediminaičiai, Jogailaičiai, Burbonai, Karolingai, Romanovai, taip pat perkeltinės vartosenos atvejai : Perskaičiau visą Maironį. Muziejus įsigijo retą Rubensą. Kad būtume turėję daugiau Basanavičių, Kudirkų.

2. Dievų ir šiaip suasmenėjusių mitologinių būtybių vardai bei prievardžiai : Perkūnas, Bangpūtys, Žemyna Žiedkelė, Jupiteris, Prometėjas, Afroditė, Dzeusas Griausmavaldis.

3. Gyvulių, medžių, akmenų ir kt. vieniniai išskirtiniai vardai : Brisius, Širmis, Žalė, Miaukus, Rainė, Baublys, Puntukas, Avinas, Guoga, Velnio Tiltas (Nemuno rėvos).

4. Suasmeninti bendriniai daiktavardžiai tautosakoje ir grožinėje literatūroje : Beržas, Drebulė, Šiaurys, Žirnis ir Pupelė, girių Monas (Kubilinskas), Gilė, Kankorėžis (V. Petkevičius), kitą kartą ėjusios per pasaulį Teisybė ir Neteisybė.

5. Planetos, žvaigždės, žvaigždynai, zodiako ženklai ir kiti dangojai : Marsas, Venera, Neptūnas, Plutonas, Aušrinė, Šienpioviai (Orionas), Sietynas, Pietų Kryžius, Ožys (Ožiaragis), Vandenis, Paukščių Takas, Grįžulo Ratai. Vartojant išskirtinai planetų reikšme, taip pat galima rašyti ir : Žemė, Saulė, Mėnulis.

6. Geografiniai ir topografiniai pavadinimai :

a) žemynai, jų dalys, geografiniai vienetai : Europa, Australija, Eurazija, Arktika, Antarktika, Užeuropiai, Mažoji Azija, Va-

karų Europa, Šiaurės Amerika, Priešakinė Azija, Pietų Rytų Azija, Tolimieji Rytai.

b) kalnai, kalnynai, ugniakalniai : Šatrija, Girgždūtė, Everestas, Alpės, Karpatai, Uralas, Dinarų Alpės, Etna, Vezuvijus.

c) salos, salynai, pusiasaliai, iškyšuliai, ragai, nerijos : Deimantinė, Pirtsalė, Kreta, Naujoji Žemė, Ugnies Žemė, Skandinavija, Labradoras, Užmaris, Kopgalis.

d) valstybės, valstijos, žemės, kraštai, sritys : Lietuva (Lietuvos Respublika), Vidurio Lietuva, Rytų Lietuva, Mažoji Lietuva, Jungtinės Amerikos Valstybės (Valstijos), Vokietija, Vakarų Vokietija (Vokietijos Jungtinė Respublika), Rytų Vokietija (Vokietijos Demokratinė Respublika), Jugoslavija (Jugoslavijos Federacinė Liaudies Respublika), Kroatija, Juodkalnija, Lenkija (Lenkijos Liaudies Respublika), Didžioji Lenkija, Rusija, Gudija, Sovietų Sąjunga (Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga), Sovietija, Pensilvanija, Virginija, Šiaurės Karolina, Žemaičiai (Žemaitija), Užnemunė (Suvalkija), Dzūkija, Užkaukazė, Sibiras, Rytprūsiai (Rytų Prūsija), Pamedė, Skalva, Pakalnė, Lietuvos Didžioji Kunigaikštija (Kunigaikštystė), Šventoji Romos Imperija.

e) vietovardžiai (miestai, miesteliai, priemiesčiai, kaimai, vienasėdžiai, girios, pievos, žemėvardžiai) : Vilnius, Klaipėda, Kudirkos Naumiestis, Nemunėlio Radviliškis, Senasis Daugėliškis, Aukštoji Panemunė, Žemaičių Kalvarija, Kauno Vokė, Lauko Soda, Trakų Pakapė, Vilkų Kampas, Lankos Laukas, Klausgalvų Medsėdžiai, Keturiasdešimt Totorių, Žirgų Ganyklos (Janapolės apyl. kaimas), Pavilnys, Valakampiai, Vilkpėdė, Žaliasis Kalnas (Žaliakalnis), Pleikė, Žalioji, Valduva.

f) vandenvardžiai (vandenynai, jūros, ežerai, upės, raistai, pelkės) : Atlantas, Baltija, Alaušas, Lūkštas, Juodieji Lakajai, Meldyno Kampas (ež.), Minija, Senoji Elmė, Baltoji Ančia, Velnio Gylė (Rovėjos intakas), Medaus Pelkė (Aunuvos intakas), Laukraistis, Laukesos.

7. Švenčių, pusšvenčių ir šiaip įžymių datų pavadinimai : Kalėdos, Velykos, Atvelykis, Užgavėnės, Pelenė, Vėlinės, Joninės (Šv. Jonas), Dievo Kūnas, Visi Šventieji, Trys Karaliai, Šv. Mergelės Dangun Ėmimas (Žolinė), Viešpaties Atsimainymas, Naujieji Metai, Vasario Šešioliktoji, Liepos Ketvirtoji, Tautos Šventė.

8. Geografiniai, kultūriniai bei religiniai vienetai, istorinės epochos ir įvykiai : Rytai, Vakarai, Lotynų Amerika, Renesansas, Švietimas (laikotarpis), Bažnyčia (organizacija), Rytų Bažnyčia, Šv. Sostas, Didysis Vilniaus Seimas.

9. Parlamentų, ju rūmų, tarybų ir panašūs pavadinimai : Steigiamasis Seimas, Lietuvos Seimas, Lietuvos Taryba, Valstybės

Taryba, Ponų Taryba, JAV Kongresas, Atstovų Rūmai, Senatas, Lordų Rūmai, SSRS Aukščiausiasis Sovietas, Tautybių Sovietas, Vokietijos Bundesratas, Izraelio Knesetas, Norvegijos Stortingas, Tautų Sąjunga, Jungtinės Tautos.

10. Laikraščių ir kitų periodinių leidinių, enciklopedijų, metraščių, teisinių paminklų ir pan. pavadinimai : Draugas, Naujienos, Tėviškės Žiburiai, Argentinos Lietuvių Balsas, Rytinis Lietuvos Aidas, Aidai, Metmenys, Laiškai Lietuviams, Literatūra ir Menas, Gimtoji Kalba, Kalbos Kultūra, Tauta ir Žodis, Lietuvių Kalbotyros Klausimai, Lietuvių Enciklopedija, Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija, Spaudos Metraštis, Lietuvos Metraštis, Lietuvos Statutas, Lietuvos Metrika, Jungtinių Tautų Charta, Lietuvių Charta.

11. Trumpintiniai arba simboliniai verslo įmonių, šiaip organizacijų, pastatų vardai : Lietūkis, GerMaPo, Maistas, Drobė, Parama, Trinyčiai, Neringa, Vasara, Žuvėdra, Spindulys, Nida, Margutis, Kauno Audiniai, Spaudos Fondas, Lietuvos Atsiminimai (radijo valandėlė), Gintaras, Gyvataras, Žalgiris, Baltoji Gulbė.

12. Pareiginiai pavadinimai grožinės literatūros kūriniuose atstojantys vardus ir pavardes : Asesorius, Stalininkas, Kaštelionas, Pakamorė, Teisėjas (A. Mickevičiaus Ponas Tadas), Teisėjaitis (J. Goštauto Ponas Teisėjaitis).

B. Sudėtiniuose tiesioginiuose pavadinimuose didžiąja raide rašomas tik pirmas išskiriamasis žodis ir vietovardžiai, pavardės bei simboliniai vardai :

1. Aukščiausiosios valstybinės įstaigos, bendrinės politinės bei visuomeninės organizacijos, partijos : Ministrų taryba, Švietimo ministerija, Užsienių reikalų ministerija, Valstybės departamentas, Sveikatos, švietimo ir gerovės departamentas, Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas, Amerikos lietuvių taryba, Pasaulio lietuvių bendruomenė, Lietuvių krikščionių demokratų partija (sąjunga), Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga, Respublikonų partija, Darbo partija, Lenkų jungtinė darbininkų partija.

2. Administracinės, mokslo, mokymo bei tyrimo įstaigos, muziejai, teatrai, rūmai ir kt. : Kauno miesto savivaldybė, Telšių miesto valdyba, Klaipėdos miesto vykdomasis komitetas, Kauno apskrities savivaldybė, Subačiaus valsčiaus taryba; Lietuvos Mokslų akademija, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Žemės ūkio akademija, Veterinarijos akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Kauno Taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutas, Vilniaus Pedagoginis institutas, Kauno Politechnikos institutas, Pedagoginis lituanistikos institutas, Vytauto Didžiojo universite-

tas, Vilniaus universitetas (sovietinis : Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko universitetas), Pensilvanijos universitetas, Šv. Juozapo kolegija, Kauno *Aušros* berniukų gimnazija, Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija, Vilniaus S. Neries vidurinė mokykla, Kauno *Saulės* mergaičių mokytojų seminarija, Prienų *Žiburio* gimnazija, Prienų vidurinė mokykla, Marijos aukštesnioji mokykla, Gamtos tyrimo stotis, Kauno Zoologijos sodas ; Maironio muziejus, Bažnytinio meno muziejus, Šiaulių *Aušros* istorijos ir etnografijos muziejus, Kauno Valstybinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Teatro ir muzikos muziejus Vilniuje, Telšių kraštotyros muziejus, Vilniaus pilies muziejus, Kūno kultūros rūmai, Knygų rūmai, Mokytojų namai.

Taip pat rašytina : Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto valdyba, Pasaulio lietuvių bendruomenės seimas, JAV LB Taryba, JAV Lietuvių bendruomenės centro valdyba, Australijos Lietuvių bendruomenės Adelaidės apylinkės valdyba, Kanados Lietuvių bendruomenės Toronto apylinkės seimelis.

3. Draugijos, sąjungos, draugovės, klubai, fondai, kongresai, sambūriai ir panašios organizacijos : Lietuvių mokslo draugija, Lietuvių kalbos draugija, Lietuvos šaulių sąjunga, Lietuvių mokytojų tautininkų dr. J. Basanavičiaus vardo sąjunga, Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje, Amerikos lietuvių tautinė sąjunga, Ateitininkų federacija, Lietuvių moterų klubų federacija, Lietuvių aktyvistų frontas, Lietuvių fronto bičiuliai, Lietuvių rezistencinė santarvė, Lietuviškos knygos klubas, Chicagos Anglijos lietuvių klubas, Lietuvių tautinis akademinis sambūris, Lietuvių fondas, Tautos fondas, Lietuvos nepriklausomybės talka, Lietuvių religinė šalpa, Šventoji sąjunga, Vienos kongresas, Kultūros kongresas, Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas, Antrasis Vatikano susirinkimas.

4. Gamybinės įmonės, bendrovės, bankai, kooperatyvai, spaustuvės, leidyklos, ligoninės ir kitokios verslo organizacijos : Klaipėdos Tekstilės fabrikas, Kauno metalo gaminių gamykla *Nemunas*, Vilniaus Skaičiavimo mašinų fabrikas, *Kauno Audinių* fabrikas, Plungės *Linų Audinių* fabrikas, Šančių Siaurųjų ir plačiųjų geležinkelių dirbtuvės, Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga *Lietūkis*, *Sakalo* b-vė, akc. b-vė *Pažanga*, Lietuvos Komercijos bankas, Ūkio bankas, Kauno *Šviesos* spaustuvė, *Spindulio* akc. b-vės spaustuvė, Lietuvių Enciklopedijos leidykla, *Nidos* leidykla, Amerikos lietuvių akc. b-vė, Dr. J. Basanavičiaus Karo ligoninė, Prekybos ir pramonės rūmai, *Trijų Milžinų* viešbutis, restoranas *Trys Mergelės*.

5. Ordinai, medaliai, žymenys : Vyčio Kryžiaus ordinas, Ge-

dimino ordinas, Šaulių žvaigždė, JAV Kongreso Garbės medalis, Anglijos Raiščio ordinas, Suomijos Baltosios Rožės ordinas, Vokietijos Geležinis Kryžius, Trijų Liepsnų žymuo.

6. Istoriniai įvykiai, karai, taikos sutartys ir kt. : Antantė, Didžioji prancūzų revoliucija, Spalio revoliucija, Didysis prūsų sukilimas, Didysis karas, Antrasis pasaulinis karas, Kryžiaus karai, Trisdešimties metų karas, Šiaurės karas, JAV Nepriklausomybės karas, Liublino unija, Bažnytinė unija, Didžioji Vakarų schizma, Suvalkų sutartis, Versalio taikos sutartis, Christburgo taika.

7. Knygų, raštų, rinkinių, poemų, eilėraščių, giesmių, dainų, pasakų ir pan. pavadinimai : Žemaitės Raštai, K. Būgos Rinktiniai raštai, B. Kviklio Mūsų Lietuva, Donelaičio Metai, V. Krėvės Dainavos šalies senų žmonių padavimai, A. Šapokos Lietuvos istorija, Maironio Jaunoji Lietuva, A. Baranausko Sudiev, Lietuva, A. Strazdo Pulkim ant kelių, Stanevičiaus pasakėčia Arklys ir lokys, lietuvių pasaka Eglė žalčių karalienė, J. Jablonskio straipsnis Blusininko atsakymas neblusininkui. Bet atskirai įsidėmėtina : Šventasis Raštas, Naujasis Testamentas, Senasis Įstatymas, nors šiaip atskiros jų dalys rašytinos : Mozės Pirmoji knyga, Dovydo Psalmai, Saliamono Giesmių giesmė, Teisėjų knyga, Mato Evangelija, Apaštalų darbai, šv. Povilo apaštalo Antrasis laiškas korintiečiams, Trečiasis šv. Jono apaštalo laiškas, šv. Jono Apreiškimas.

Ta pati sudėtinių tiesioginių pavadinimų rašymo tvarka taikoma ir šiais atvejais :

1. Vieno ar kelių laipsnių administracinės priklausomybės pavadinimai : Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrius, Lituanistikos instituto Lietuvių tautotyros skyrius, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Fizikos ir matematikos instituto Branduolinės fizikos ir radioaktyvių izotopų taikymo skyrius, Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros taryba, JAV Lietuvių bendruomenės Švietimo taryba.

2. Mokslo įstaigų serijiniai leidiniai : Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai ; Lituanistikos instituto Mokslo darbai, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Darbai, A serija : Visuomeniniai mokslai ; Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai : Kalbotyra.

3. Daugiatomiai veikalai arba atskiros dalys : V. Krėvės raštai VI : Dangaus ir žemės sūnūs ; Lietuvių Enciklopedija XXXIV : Vienos kongresas — X spinduliai ; Lietuvių kalbos žodynas VIII : melūda — ožvilnis ; Senojo Testamento istorinė Antroji karalių knyga.

Simbolinius pavadinimus, kaip pvz. Draugas, Tėviškės Žiburiai, Spindulys, Žalgiris, Gintaras, knygų antraštes ir kt. spaudoje aiškumo sumetimais galima išskirti kursyvu, išretinimu arba ir kabutėmis. Bet tai nėra būtina, nes neišskyrimas vargu kada sudarytų painiavos.

Pabrėžimo, pagarbos ir mandagumo sumetimais didžiosiomis raidėmis rašoma :

1. Išskirtinės, ypačiai pabrėžiamos sąvokos : Laisvė, Tėvynė, Tauta, Nepriklausomybė ir kt.

2. Dievo, Dievo asmenų vardai ir kitos religinės sąvokos bei terminai : Dievas, Dievas Tėvas, Dievas Sūnus, Dievas Šventoji Dvasia, Švenčiausioji Trejybė, Viešpats, Išganytojas, Atpirkėjas, Gelbėtojas, įsikūnijęs Žodis, Švč. Mergelė, Dievo Motina, Nekalčiausioji, Mesijas, Žmogaus Sūnus, Amžinasis Tėvas, Taikos Kunigaikštis, Gerasis Ganytojas, Aukščiausiasis, Švč. Kūnas ir Kraujas, Šv. Komunija, Švč. Sakramentas.

3. Kreipiniai ir titulai laiškuose, kvietimuose, pareiškimuose, garbės adresuose : Tamsta, Jūs, Sveikas, Tu, Gerbiamasis, Gerbiamoji Ponia, Mielas Broli, Brangioji Sesute, Brangieji, Mielas Kunige, Gerbiamasis Prelate, Ekscelencija, Pone Pirmininke, Didžiai Gerbiamas Pone Direktoriau. Taip pat apie trečiuosius asmenis, ypačiai reikšdami pagarbą asmeniui artimam tam, kuriam rašome, pvz. : aplankysiu Jūsų Tėvelius, viską pranešiu Sesutei, pasveikink Močiutę, perduokite linkėjimus Gerb. Klebonui.

Pirmuoju ir trečiuoju atveju čia daug laisvės paliekama rašantiesiems.

3. Mažosios raidės

Kad aiškesnis būtų didžiųjų raidžių rašymas, įsidėmėtina, kas rašytina mažosiomis pradinėmis raidėmis. Čia yra žymių skirtumų tarp anglų ir lietuvių kalbos vartosenos.

Mažosiomis, be kitų bendrinių daiktavardžių, dar rašomi :

1. Tautų ir kilčių vardai : lietuviai, latviai, gudai, vokiečiai, prancūzai, amerikiečiai, brazilai, slavai, anglosaksai, sūduviai, pamedėnai, kuršiai, latgaliečiai, alemanai, joniečiai (jonėnai).

2. Kraštų, miestų gyventojai, tarmių atstovai : aukštaičiai, žemaičiai, suvalkiečiai, vilniečiai, kupiškėnai, šeduviai, telšiškiai, klaipėdiškiai (klaipėdiečiai), kalifornіečiai, čikagiečiai, baisogaliai, pilviškiniai, prieniokai, dzūkai, kapsai, zanavykai, vakariečiai, rytiečiai.

3. Tikybų išpažinėjai : krikščionys, katalikai, stačiatikiai (pra-

voslavai), protestantai, metodistai, liuteronai, presbiterijonai, budistai, šamanistai.

4. Dvasinių ordinų ir brolijų nariai : dominikonai, jėzuitai, kazimierietės, marijonai, pranciškietės, pranciškonai.

5. Politinių partijų, organizacijų, visuomeninių srovių nariai, kalbų bei literatūrų specialistai : krikščionys demokratai, (valstiečiai) liaudininkai, socialdemokratai, komunistai, marksistai, respublikonai, aušrininkai, tautininkai, viltininkai, ateitininkai, jaunalietuviai, akiratininkai, santariečiai, neolituanai, žalgiriečiai, lituanistai, slavistai, anglistai, klasikai.

6. Pareigūnai, kariniai laipsniai, įvairūs titulai : prezidentas, ministras pirmininkas, valstybės sekretorius, gubernatorius, kancleris, maršalas, generolas, pulkininkas, kapitonas, puskarininkis, popiežius, vyskupas, prelatas, dekanas, provincijolas, daktaras, daktaro kandidatas, magistras, licenciatas.

7. Sekėjai, šalininkai : hitlerininkai, pilsudskininkai, smetonininkai, dekabristai, stalinistai, darvinistai, stachanoviečiai.

8. Laikotarpiai, epochos, kultūrinės srovės : antika, viduramžiai, geležies amžius, mezolitas, pliocenas, penkmetis, gotika, barokas, klasicizmas, humanizmas, simbolizmas.

9. Pasaulio šalys, klimatinės juostos : šiaurė (žiemiai), pietūs, rytai, pietų rytai (pietryčiai), atogrąžos (tropikai), atšiauriai (poliariniai kraštai).

10. Savaitės dienos, mėnesiai, metų laikai, kalendoriniai ir šiaip laiko tarpai : pirmadienis, sekmadienis, sausis, gruodis, vasara, žiema, pusžiemis, apyvasaris, adventas, gavėnia, pusiaugavėnis, metų ketvirčiai, prieššventis, tarpušventis.

11. Šokiai ir žaidimai : suktinis, malūnas, blezdingėlė, polka, valsas, fokstrotas, kazokas, mazurka, aguonėlė, kiaulė (kiaulikė).

12. Gėrimai ir valgiai : stumbrinė, meškinis (krupnikas), midus, trejos devynerios, konjakas, činzanas, vytautas, birutė, šiupinys, kugelis, šaltanosiai, žlėgtainis (steikas), šašlikas.

13. Neapibrėžtos reikšmės iš tikrinių vardų sudaryti vietovių pavadinimai : paprūsė, panemunė, pašešupys, pavilkijys, palatvė, priedzūkis, užplungis, užsalantis. Plg. Užventis, Užringuvis (kaimas) ir užventis, užringuvis (vietos už Ventos ir Ringuvos upių). Bet Pabaltijys, nes sąvoka aiškiai geografiškai apibrėžta. Taip pat : Panemunė (Aukštoji, Žemoji ir keli kaimai), Panemunis (mstl., vsd.), Panemuniai (k.).

14. Pamaldos, maldos, mirusiųjų minėjimai, vestuvinės apeigos, pasilinksminimai : mišios, suma, mišparai, valandos, egzekvijos, devintadieniai (novenos), devintinės, metinės, keturiasdešimtė, litanija, mergvakaris (pintuvės), sugrąžtai, gegužinės, gūžynės.

15. Tikriniai žmonių, vietų, vandenų vardai išvirtę bendriniais daiktavardžiais : ciceronas, krezas, mecenatas, chuliganas, kvislingas, bostonas (tokia medžiaga), topazas, vatas, amperas, nestoras, ventos (žemos lankos), alaušai (daug prilieto ar prilyto vandens, klanai), nemunai (dideli vandenys, kelias Nemuno ledu).

16. Iš tikrinių vardų padaryti būdvardžiai, daiktavardžiai, veiksmažodžiai ir prieveiksmiai : prūsinės prekės, kauninis alus, antaniniai obuoliai, žagarinės vyšnios, kaliforninės braškės, pilviškinis kunigas, šliūpiniai raštai, jablonskinė arba vilniškė rašyba, saliamoniškas sprendimas, maironiškas eiliavimas, stalinizmas, vietnamizacija, vietnamizuoti, maironinti stilių, būgiškai rašyti.

17. Prievardiniai nusakomieji daiktavardžiai : vandenynas, jūra, marios, įlanka, sąsiauris, kanalas, ežeras, upė, pelkė, raistas, kalnai, kalnynas, sąsmauka, sala, pusiasalis, iškyšulys, ragas, taip pat gatvė, aikštė, alėja, takas, rūmai ir kt. Pvz. Baltijos jūra, Kuršių marios, Kauno marios, Rygos įlanka, Panamos kanalas, Beringo sąsiauris, Didieji ežerai, Velykų salos, Balkanų pusiasalis, Gerosios Vilties ragas, Vienybės aikštė, Aušros takas, Pažangos rūmai.

4. Raidinės santrumpos

Ilgi pavadinimai neparankūs vartoti. Todėl, ypačiai periodinėje spaudoje, vienaip ar kitaip trumpinami. Pvz. Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje ir Susivienijimas lietuvių Amerikoje spaudoje paprastai trumpinami raidėmis LRKSA ir SLA, bet šiaip kasdienėje kalboje trumpiniu vardu eina Susivienijimas, o prireikus skirti, pridedama katalikų, tautininkų (tautiškasis). Taip pat ir Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija (ALRKF) sutrumpintai pavadinama katalikų Federacija, o savybėje stačiai Federacija. Ir tai todėl, kad čia raidinės santrumpos net liežuvį lūžtant neištariamos. Bet kitos vėl, kaip BALF, VLIK, ALT, ALVUD, BATUN, sudaro lietuvių kalbai fonetiškai įmanomas žodiškas garsų samplaikas ir todėl, gavusios galūnes, išvirsta kaitomomis santrumpomis. Jau senokai imta rašyti Balfas, Vlikas, Alta ir Altas, paskutiniu metu pasirodė net Batunas. Kitų vėl rašoma BALFas, VLIKas, ALTa, ALTas, ALVUDas, BATUNas. Pastarasis rašymas, tiesa, brėžte pabrėžia pridėtą galūnę. Bet nieko nenustotume ir vien pirmąją raidę rašydami didžiąją. Santrumpos iš spaudos yra jau tiek įprastos, jog vargu ką galėtų suklaidinti ir vien pirmąja didžiąja raide rašant. O, be to, jos su mažosiomis raidėmis prilipdinėtomis galūnėmis nekaip ir atrodo. Toks rašymas bene ir rinkėjui daugiau gaišto sudarytų. Išvedę tokią rašybą, būdami

nuoseklūs, turėtume kerėbliškai rašyti ir VLIKininkai, VLIKinis, VLIKiškas, suVLIKinti, taip pat už ALTą ALTiškesnis. Atsirado dar ir rašančių: VLIK-as, VLIK-ui, VLIK-an, BALF-ui ir net ALT-ba, ALT-bos, ALT-bai, ALT-bą (greta su ALT-os, ALT-oje), LB-nės, LB-nėje, JAV-bių, JAV-bėmis. Bet vietoje LFB kažkodėl ten pat nerašoma LFB-lių, LFB-liai, LFB-liams.

Vienodumo sumetimais rašytina: Balfas, Vlikas ir automatiškai Altas, Alvudas, Batunas. Išimtis būtų tik įprastinė Elta. Siauriau vartojamoms santrumpoms, ypačiai kur nesudaro žodiškų garsų samplaikų, visai nedėliotinos galūnės. Jos palieka nekaitomos ir skaitytinos paraidžiui, pvz. AF (a-ef), SAS (es-a-es), SLA (es-el-a). Vargu kam ateitų į galvą čia pasidaryti Afa(s), Sasa(s), o su tokia APLGD ir norėdamas nieko nepadarytum.

Spaudoje vartojant raidines santrumpas, būtinas tam tikras saikingumas. Mat, mažiau žinomų organizacijų santrumpų skaitytojas dažnai galėtų nė nesuprasti. Bet iš kitos pusės dažnai vartojamiems įvairiems Bendruomenės padaliniams pravartu turėti įprastinių raidinių santrumpų. Todėl trumpintina: LB (Lietuvių bendruomenė), PLB (Pasaulio LB), ALB (Australijos LB), VLB (Vokietijos LB), PrLB (Prancūzijos LB), KLB (Kanados LB) ir JAV LB (su paliekamu tarpu).

Kitų neraidinių pavadinimų trumpinimų čia neliečiame. Tik pačios redakcijos galėtų susidaryti ir įsivesti kokią vienodesnę trumpinimo sistemą. Skundžiamasi vietos stoka. Bet atrodo, kad ji nelabai taupoma. Tame pačiame laikraščio numeryje skaitome: Lietuvių žurnalistų Chicagos skyriaus valdyba greta su L. žurnalistų sąjungos centro valdybos ... O juk galima trumpiau ir įmanomiau parašyti: LŽS Chicagos sk. v-ba, LŽS centro v-bos. Arba vėl plg. tokį rašymą: A. Liet. Kat. Moterų 15 kp. greta su L. K. Moterų Sąjungos susirinkimas.

TARTIS IR KIRČIAVIMAS

KALBA IR TARYBA (ORTOFONIJA) *

Mes turime devynias galybes visokių tarmių, tarmelių, bet taip pat turime ir v i e n ą, nors dar jauną ir tebebręstančią, rašomąją kalbą. Ji yra ir mūsų šnekamoji, bendrinė kalba.

Mokykloje mes visi pametame kai kuriuos savo prigimtuosius ir priaugtuosius kalbos įpratimus. Vieni išsižadame *runkas* (= rankos), *katas* (= katės), kiti *dounas* (= duonos), *deinos* (= dienos) ar *dūnas, dynuos*. Ir visų *cikrieji Dzievo bimbalai* išvysta paprastaisiais, išsišeria. Tatai darome dėl rašto, stengiamės kalbėti taip, kaip rašome.

Ta išmokstamoji bendrinė kalba, tikrai sakant, yra jau d i r b t i n ė, nes niekas jos tokios nėra prigimęs. Net ir zanavykas — jo tarmė yra rašomosios kalbos pagrindas — čia šiuo tuo prasikiša, jei ne garsynu, tai lytimis, žodynu.

Tačiau ir " literatūriškai ", ne tarmiškai, kalbantį labai dažnai jau iš pirmo pasakyto sakinio lengva pažinti, iš kokios tarmės jis kilimo. Tatai visiškai natūralu. Spausdintasis ir rašytasis raštas nėra gyvoji kalba, bet tik vada susikelti akustinį ir kinetinį kalbos vaizdą. Raidė nieko mums nepasako apie tikrąją garso prigimtį. Iš jos garso akustikos ir artikuliacijos negalime išskaityti. Vadinasi, raidė mūsų visiškai nemoko kalbos padargų judesių, reikalingų tam tikram garsui ištarti. Čia visi elgiasi iš prigimtųjų įpratimų ir, žinoma, kiekvienas kitaip. Tatai yra dėl to, kad tos jėgos, kurios žmogui kalbant ima veikti, nėra lygios ir ne visada vienodai, nekisdamos veikia. Juk mes iš rankos paleisdami akmenuką taip pat nesame dar tikri, kad būtinai pataikysime ten, kur norėjome.

Bet prieš šitą išcentrinę jėgą veikia dar kita įcentrinė — išlyginamasis polinkis. Kur gyvenimo aplinkybės iš visų krašto pusių suburia didesnį žmonių skaičių, ten atskiras tos visuomenės vienetas palengva prisipratina iš savo kaimynų kartais jam ir labai svetimų kalbinių įpročių. Didieji kalbos skirtumai toje visuomenėje vėl nudyla, ir tuo būdu susidaro nauja, lyg m a i š y t i n ė kalba. Ir tatai nėra išvengiama, nes kalba — socialinis reiškinys.

Kalbininkas, tiesa, labai brangina tarmes. Jam visos gyvosios kalbos lytys yra lygios. Kalbos mokslas neskiria sūnų ir posūnių,

* *Kalba*, I, 1 sąs., 1930, 22-24.

dukterų ir podukrų. To mokslo atstovas, turėdamas prieš akis dvi žmonių kalbos lyti, nieku būdu nedrįs pasakyti vieną esant kuo blogesnę už antrą. Bet ir jis turi pripažinti aną socialinį faktorių, kad visuomenė sau darosi tam tikras kalbos normas. Šitokias normas susidaro ne tik atskirų žodžių ir lyčių vartosenai, bet ir i š t a r m e i.

Dėl to visos kultūros kalbos, be visuotinių žodyno ir morfologijos dėsnių ir be vienos rašybos, turi dar ir savo t a r y b ą. Ji susidaro taip pat labai įvairių visuomeninių veiksnių veikiama.

Prancūzijoje administracija iš Paryžiaus išnešiojo karaliaus ir jo dvaro kalbą (la langue du roi) po visas provincijas. Ji ilgainiui pasidarė prancūzams visais atžvilgiais, ir ištarme, paveikslinė.

Vokiečiams Luther'is sukūrė rašomąją kalbą, bet nedavė tarybos, kalbamosios kalbos. Čia padėjo tik didieji XIX. amž. Vokios istorijos įvykiai, iškėlę gyvenimo priešakin krašto šiaurę, Prūsus. Šiaurė pasisavino Aukštojoje Saksonijoje atsiradusią rašomąją kalbą, bet tiktai vienas jos lytis ; garsus pasiliko iš savo gimtosios vokiečių žemaičių (Plattdeutsch) tarmės. Šita kalba, su teatro ir kalbos mokslo atstovų 1898 m. kanonizuota taryba, ir yra šių dienų vokiečių sceninė kalba (Bühnensprache).

Visa Italija vėl nusilenkė Toscanos tarmei ir ištarmei. Rusams paveikslinė yra Maskvos ištarmė, o lenkams — Varšuvos. Šie vieną tarybą teatrui ir mokyklai nusistatė 1922 m., susirinkus Varšuvoje Lenkų Dramos Artistų Sąjungos suvažiavimui.

Mes savo rašomosios kalbos tarybos, tikrai sakant, dar neturime. Tiesa, mūsų gramatika sako : " Rašomosios kalbos garsus tariame paprastai taip, kaip jie yra tariami Lietuvos panemunėse ", bet iš tiesų tuo mokykloje maža kas tesirūpina. Iš Žemaičių gimnazijų išeina abituerientai, neišmokę skirti *ie* nuo *ė*, *uo* nuo *o*, o iš kitur vėl nenusikratę kietuoju *l* prieš *ė* ir pusilgiu *i*.

Mūsų teatro pažangumu čia reikia džiaugtis. Daugumas vaidilų dainuoja ir kalba dailiai zanavykiškai. Bet neseniai scenoje vėl girdėjau iš vienos dainininkės *ė* vietoje perdėm *ie*. Atrodo, kad ir žodžio galo taryba teatre šiek tiek apleista. Vadinasi, darbo, pratybų ir čia dar reikia.

Kai kas pasakys, vienos ištarmės iš visų negalime reikalauti, nes tatai priešinga gyvajai kalbos dvasiai. Kitas galėtų pamanyti : taryba mažmožis, reikia visų pirma rūpintis šiaip kalbos taisyklingumu.

Čia bet mus didžiai pamoko dabartinė Kauno kalbamoji kalba. Geriau pasiklausę, išgirstame keistų dalykų. Gatvėje, įstaigoje ir visur kitur tik ir girdi vis tą patį *làbas pònas*, su trumpais *a*, *o* ir nepaprastomis priegaidėmis. Visai " modernios " ir tokios lytys,

kaip *važiòć, važót, važòt* (= važiuoti), *važósu, važòsu* (= važiuosiu). Iš *u, ū,* ir *i, y* randasi kažin kokie pusilgiai *i* ir *u,* iš *o* ir *uo* išsivysta vienas garsas, trumpas atviras *o,* etc.

Tiesa, taip kalba daugiau tie, kur dabar tik lietuviškai tepramoko. Yra bet jau, palyginti, nemaža ir tokių, kurie, norėdami nusikratyti iš kaimo atsinešta, mokykloje nepamesta tarme, tą naująją madą atsidėję ima sekti. Tuo ypačiai pasižymi moterys. Atvažiuoja į Kauną iš provincijos inteligentė mergaitė su negadinta, bet dar aiškiai pažįstama tarmiška ištarme, o, žiūrėk, po kelių mėnesių, po pusmečio ji jau visiškai taip pat " cypčioja ", kaip ir tikrosios kauniškės ! Jai atrodo daug elegantiškiau tarti *ćiktài,* o ne paprastai kaimiškai *tiktaĩ* ; ji nesąmoningai lyg jauste jaučia, kad tariant *važiúosiu* truks to " Schwung'o ", kurį kitos sugeba įdėti į trupučiuką dar ir pro nosį ištariamą *važòsu.*

Mums, iš mokyklos neišsinešusiems savo kalbos paveikslinės tarybos supratimo, čia labai sunku mados pagundai atsispirti.

Ta mūsų kalbos liga nėra dar sena, bet negydoma ji galėtų pasidaryti ir labai pavojinga, nes kalbos išsigimimas dažnų dažniausiai garsinėmis katastrofomis prasideda.

Dėl to mokykla turėtų ypačiai rūpintis duoti gerus pirmuosius mūsų bendrinės kalbos tarybos elementus. Mokytinė jaunuomenė, turėdama grynos ištarmės nuojautą, tuojau ims anuo žargonu biaurėtis. Taigi mums reikia labiau imti domėtis kalbos garsine puse ir mokykloje duoti šiek tiek vietos ir fonetikai. Iš to paaštrės klausa ir ta pati rašyba bus lengviau išmokti.

BENDRINĖ VAIDYBINĖ IR ŠNEKAMOJI TARTIS *

Rašomąja kalba iš senovės esame inpratę vadinti tą kalbą, kuria rašome ir raštus spausdiname. Tas terminas mūsų susidarytas ir gerai tiko tuo metu, kada rūpinomės tik v i e n a rašto kalba, o šiaip gyvenime — gyvuoju žodžiu daugiau tarmėmis kalbėjome. Juk, pav., Baranauskas to ir teoriškai reikalavo : raštams — viena bendra kalba, o praktikai (ir viešajai !) — visos tarmės. Bet gyvenime šitoks dvejopumas teinmanomas tik tokiai Kinijai, kur senoji Konfucijaus kalba p a v e i k s l i n i u raštu jungia in vieną tautą visus kinus, dažnai savo tarpe negalinčius nei susikalbėti.

Šiandien šalia rašomosios kalbos turime ir v i e n ą šneka mąją kalbą. Ji yra viešoji žodžio kalba, ją girdime visų pirma mokykloje, kariuomenėje, sakykloje, teatre ir kitur. Abi tos kalbos

---

* *Gimtoji Kalba,* 1935, 167-171.

vadinamos b e n d r i n ė s kalbos vardu, nes ši kalba yra bendra, sutartinė visai lietuvių tautai, yra mūsų valstybinė ir kultūrinė kalba. Mokydamiesi jos mokykloje, mes savaime pametame kaikuriuos prigimtuosius, priaugtuosius kalbos inpratimus. Vieni išsižadame *runkas, ronkas* (= rankos), *katas* (= katės), *doikto* (= daikto), kiti *dounas, dūnas* (= duonos), *deinuos, dynuos* (= dienos), net senoviškos *žansies* su jos vaikais *žonsis, žosis, žousis, žūsis.* Ir visų *cikrieji Dzievo bimbalai* išvirsta paprastaisiais, išsišeria. Ir tatai darome stengdamiesi " kalbėti taip, kaip rašome ".

Iš rašomąja kalba parašyto kaimo rašto rašytojo tarmės dabar paprastai nebepažįstame, bet gyvu žodžiu kalbėdamas retas žemaitis ar rytietis augštaitis tesugeba pasislėpti. Vadinasi, mes parašytąjį žodį, jo rašmenis ne vienodai, bet tarmiškai tariame, kitais žodžiais sakant, neturime vienos t a r t i ẽ s. Tatai rodo, kad mūsų šnekamoji kalba šiuo atžvilgiu savo bendrybėmis yra atsilikusi nuo rašomosios. Ir visai suprantama : spausdintasis ar rašytasis raštas tėra tik vada mūsų smegenyse kalbiniams vaizdams sukelti. Pav., raidė visai neduoda akustinio garso vaizdo, mūsų nemoko kalbos padargų judesių, kurių reikia tam tikram garsui ištarti. Todėl tos pačios raidės garsą prancūzas taria kitaip, kaip anglas, o lietuvis vėl kitaip nei šiuodu abu — visi pagal savo inpratimus. Tatai tinka ir atskirų mūsų tarmių žmonėms. Vadinasi, šnekamosios kalbos tartis tegali lėčiau bendrėti nei jos lyčių vartosena arba žodynas, kuris šiuo atveju veik neatsilieka nuo rašomosios kalbos.

Bet vistiek ir tarčiai — pagal kalbos gyvenime veikiantį galingąjį asociacijos dėsnį — ilgainiui susidaro bendrinės normos, kurios kultūrinės kalbos raidai dažnai turi lemiamos reikšmės. Ryškus pavyzdys mum s čia yra graikų kalba. Senosios Graikijos didybės metu insigalėjusi bendrinė kalba numarino gausias graikų tarmes, o šių dienų tarmės vėl naujai išriedėjo iš anos bendrinės kalbos. Pradžią tai naujajai raidai davė Graikijos sunykimas, atsiliepęs ir kalbai.

Kaip atskira kurios kalbos tarmė dėl tam tikrų istorinių aplinkybių virsta bendrine kalba, taip ir jos tartis gali susidaryti labai invairių visuomeninių veiksnių veikiama. Pav., Prancūzijoje administracija iš Paryžiaus išnešiojo po provincijas karaliaus raštinės ir dvaro kalbą. Šita kalba prancūzams pasidarė pavyzdinė ne tik lytimis, žodynu, bet ir tartimi. Vokiečiams rašomąją kalbą sukūrė Liuteris, bet bendrinė jos tartis vėl kitaip susidarė : augštaitiškoms (hochdeutsch) lytims pasiėmė žemaitišką (niederdeutsch) tarimą.

Mūsų bendrinės kalbos pagrindu laikoma vakariečių augštaičių pietinė patarmė, ypačiai jos šnektos tarp Vilkaviškio — Naumiesčio — Šakių — Višakio Rūdos. Tačiau lyčių, o dar labiau žodyno ir

sintaksės atžvilgiu šitas pagrindas beturi tik teorinės reikšmės. Juk mes rašome sakome : *dirbti, vaikams, geroms, dėl, kodėl,* nors anoms šnektoms daug inprastesni : *dirbt(ie), vaikam, gerom, del, kudė, kodel.* Bendrinės kalbos tarčiai teoriškai taippat galioja Rygiškių Jono labai kukliai nusakytas dėsnis : " Rašomosios kalbos garsus tariame paprastai taip, kaip jie yra tariami Lietuvos panemunėse ... Kitų vietų lietuviai, kad ir taria ne visi viską vienaip, ką rašydami knygose rašo taip, kaip yra tų panemuniečių tariama ". Vadinasi, čia nusileidžiama ir gyvosioms tarmėms, griežčiau tereikalaujama rašomosios, ne tariamosios normos.

Tačiau bendrinė kalba, nebūdama vienos kurios tarmės kopija, bet išaugusi iš visos tautos kalbos sintezės ir tuo būdu pasidariusi daugiau ar mažiau d a r y t i n ė ir čia privalo tvirtesnių, pastovesnių dėsnių. Todėl visos kultūrinės kalbos šalia vienos oficialinės rašybos (ortografijos) — kalbai rašyti, turi ir kanoninę t a r y b ą (ortofoniją) — tos kalbos garsams tarti, jos tarčiai normuoti ir ugdyti. Tos tarybos dėsniai sudaromi iš grožinės kalbos pavyzdingosios tarties inpratimų. O ši grožinė kalba visų pirma ugdoma teatre. Taigi, sceninė kalba paprastai eina ir visai bendrinei kalbai tarties pavyzdžiu. Tatai patvirtina daugelio kalbų praktika. Pav., Vokietijoje teatro ir kalbos mokslo žmonės 1898 m. yra susitarę dėl bendrinės tarties. Taippat ir Lenkijoje čia pradžią padarė dramos artistų sąjungos suvažiavimas 1922 m. Vėliau abiejuose šiuose kraštuose sceninės kalbos tartis priimta ir mokyklai, vadinasi — bendrinei kalbai.

Mūsų taippat teatras šiuo atžvilgiu pažangesnis nei mokykla. Scenoje, pav., vietoje grynų ilgųjų *ė, o* veik negirdėti tarmiškų *ie, uo* arba *e, a* ; tik dažniau prasprūsta vulgariniai pusilgiai ir pusatviriai *e, o.* Tačiau gimnazijų abiturientai in universitetą daugis ateina dar su labai tarmiška tartimi, kurią sunku ir mokant beperdirbti.

Kad mūsų bendrinės kalbos tartis greičiau nusistovėtų, kad teatras tikrai galėtų pasidaryti čia gyvuoju pavyzdžiu, šį rudenį, LKD rūpesčiu, iš V. Teatro artistų, rašytojų ir kalbininkų yra susidariusi tam tikra komisija. Ji turės mūsų visuomenei, tebevaišinamai rašybos žáimomis, duoti bendrinės kalbos tarybą.

Bendrinei tarčiai, kaip ir pačiai kalbai, taippat negalime kopijuoti vienos tarmės ar šnektos. Tenka rinktis vidurio kelią, šiuo atveju tarp zanavykų ir kapsų. Zanavykai tvirtagalę priegaidę taria ant abiejų dvibalsio balsių, abu jie pailgina, pav. : *vaĩkas, geraĩ, sakeĩ, juõkas.* Šitoks tarimas eitų prieš dabartinius tarties polinkius. Tenka rinktis kapsiškus : *vaĩkas, geraĩ, sakeĩ, juõkas,* nes ir daugumas mūsų tarmių čia kirčiuoja antrąją dvibalsio dalį. Lygiai taippat

ir galūninius ilguosius, rašomus *y*, *į*, *ū* ir *ą*, *ę*, geriau tarti kapsiškai, kur jie vidutinio ilgumo, ne perilgi ir ne " giedami " kaip zanavykuose. Juk *sūnūs*, *vagys*, *naktį*, *ranką*, *katę* su perilgomis galūnėmis būtų sunku inprasti kitų tarmių žmonėms, tų ilgumų nebeturintiems. Iš kitos vėl pusės tvirtapradžiams dvibalsiams, sudarytiems iš *u*, *i* + *l*, *m*, *n*, *r*, tepriimtinas inprastinis tarimas su trumpais *i*, *u*. Kapsai, mat, taria ne *pìlnas*, *kùrti*, *stùmti*, bet *pýlnas*, *kűrt(ie)*, *stűmt(ie)*, nors be kirčio sako : *pilnì*, *kurdinėti*, *stumdinėti*.

Kadangi raštas tik apytikriai teatvaizduoja garsinę pusę, tai rašyba, garsų rašmenys, nėra tikrasis tarties mastas. Todėl ir tarybos dėsniai išvedami tik iš gyvosios bendrinės tarties stebėjimų ir jos polinkių. Nors mes sistemos sumetimais šalia *kalnai*, *kalnais*, *storai* rašome ir *seniai*, *seniais*, *vikriai*, bet tariame tik : *senei*, *seneis*, *vikrei*, nes taip šie dvibalsiai ir visų visose tarmėse tariami. Bet balsis *a* po minkštojo priebalsio ir po *j* dar tartinas *a*, tik kiek priešakesnis, " minkštesnis ". Tarimas *važevo*, *tušče*, *vale*, *naujes* (= važiavo, tuščia, valia, naujas) laikomas tarmybe, nes, viena, šis *a* tebėra sveikas daugelyje tarmių, o, antra, ir su parašytojo žodžio vaizdu geriau derinasi.

Sudurdami žodžius be jungiamųjų balsių sandūros priebalsius paprastai rašome iš kilmės : *pussvaris*, *dalgkotis*, *šunnagis*, *žallapis*, *attraukti*, *atdėti*, *atdaras*, *iššokti*, *užžerti*, *užšokti*, *užsienis*, *išsemti*, *užsukti* ... Gyvojoje kalboje dvyniniai priebalsiai (geminatos) netariami, sakoma : *pusvaris*, *šunagis*, *žalapis*, *atraukti*, *išokti*, *užerti*. Ir bendrinei tarčiai tik tokį tarimą tegalima teikti, nes jį rodo kaikur ir pati rašyba, pav., *šėmargė* iš *šėmmargė*, *svetimoteris* (greta su *svetimmoteris*). Dėl asimiliacijos tariama paprastai ir *dalkotis*, *adėti*, *adaras*, *ušokti* (iš *d a l k k o t i s, *a d d ė t i, *a d d a r a s, *u š š o k t i). Kaikas, rašybos veikiamas, kartais taria ir a t d a r a s ..., bet tatai labai dirbtina, nes, žiūrėdami to paties asimiliacijos dėsnio, tariame juk visiškai natūraliai *lengdamas*, *kazdamas*, *abdėti*, *iždėti*, nors rašome iš kilmės *lenkdamas*, *kasdamas*, *apdėti*, *išdėti*. Bet *užsienis*, *išsemti*, *užsukti* ... jau tariama dažniau *ušsienis*, *išsemti*, *ušsukti*, o ne liaudiškai — *usienis*, *isemti*, *usukti*.

Čia iškėlėme tik vieną kitą mūsų tarties dalyką. To ir visų kitų tarybos dalykų griežtai turėtų laikytis grožinė scenos kalba, jos augštasis stilius. Čia privalu griežta ir tiksli artikuliacija tiek žodžiui, tiek atskiriems jo garsams ; galūniniai ir nekirčiuotieji ilgieji turi būti aiškiai ilgai tariami ir priegaidės ryškiai skiriamos. Tatai būtų pavyzdinė — v a i d y b i n ė t a r t i s. Nuo jos scena, žinoma, gali pagal reikalą, ypačiai komedijoje, ir nutolti. Bet tada palaida, nerūpestinga tartis yra jau vaizduojamoji priemonė, o ne norma.

Šita bendrinė vaidybinė tartis turi eiti siekiamuoju pavyzdžiu ir sakyklai, kalbėtojo tribūnai, mokyklos katedrai. Ji yra apskritai iškilmingo, rimto viešojo žodžio tartis.

Mokykloje, pirmojoje bendrinės tarties kalvėje, šis idealas nėra dar visiškai pasiekiamas. Tam joje ir laiko trūktų. Bet tarties pagrindai kaip tik čia, o ne kur kitur padedami. Žemaitis, iš gimnazijos išeidamas, turėtų mokėti ištarti *ė*, *o*, o rytiečiui augštaičiui būtinə išmokti ir nekirčiuotuosius dvibalsius *ie*, *uo*, bei ilgųjų *ū*, *y* tarties ; *dienẽlė*, *puodẽlis*, *rūkýti*, *gyvénti*, ne : *denelė*, *podelis*, *rukyti*, *giventi*. Taippat mokykloje visai tvirtai turime insikalti ilgųjų galūnių tarimą. Tatai pačios stambmenos ir labai svarbios. Vėliau, surembėjus kalbos padargams, čia be galo sunku ką bepataisyti. Tatai esu patyręs iš universitetinės mokymo praktikos. Dažnas būsimasis lietuvių kalbos mokytojas jau organiškai nebepajėgia išmokti *ė*, *o* arba gryno dvibalsių *aĩ*, *eĩ*[1] tarimo. Lengva insivaizduoti, kiek dėl to paskui turės nukentėti mokyklos darbas.

Tačiau čia mokyklai būtina ir tam tikra tartinė apykanta. Su smulkiosiomis tarminės tarties ypatybėmis nereikėtų nei kovoti : viena, visų (jų yra be galo daug !) vistiek negalėsime išveisti, o, antra, jos kalbos kiek ryškiau tarmiškai ir nenudažo. Tokiomis l i c e n t i a e p h o n e t i c a e laikytina, pav., daugelio lietuvių silpnesnis priebalsių minkštinimas prieš priešakinius balsius *i*, *e*, *ė*, kapsų platesnis *e*, panašus in *ia*, rytiečių kietėlesnis *l* ir t.t.

Taigi, mokykloje tinkamai sutvarkius tarties dalyką, galima laukti, kad ji tikrai sukurs mūsų kalbai vienodą — b e n d r i n ę š n e k a m ą j ą t a r t į. Jos mes privalome kasdieniniame gyvenime, darbe susidurdami su žmonėmis ; pagaliau ja pasirodome ir svetimiesiems, užsieniečiams, turį kultūrinę kalbą, o ne tarmių kirbą, makalynę. O kad tuo būdu lengviausia pastoti kelią iš žargono pusės gresiančiam fonetiniam kalbos išsigimimui, esu jau 1930 m. prisiminęs " Kalbos " žurnale. Iš šitos tarties lietuviui inteligentui, pagal reikalą ir aplinkybes, nebus sunku ir augščiau pakilti, visai priartėti prie bendrinės vaidybinės tarties.

Reikalaudamas vienos bendrinės tarties visai neniekiu mūsų tarmių. Gimtosios tarmės didelę svarbą kalbos ugdybai esu jau anksčiau GK pabrėžęs.

Tarties reikalui dabar trūksta būtino vadovėlio. Tikimės, kad ateinančių metų būvyje mokykla ir visuomenė jo jau susilauks.

---

[1] Šitie dvibalsiai Lietuvos rytuose labai plačiai tariami išblyškę, gerkliniai, o dažniausiai dar išvirsta neaiškiais balsiais.

PRIEGAIDĖS IR JŲ TARIMAS *

Mūsų senoviška kalba iš kitų moderninių kalbų išsiskiria ir tuo, kad joje, be kirčio, dar skiriamos ir priegaidės. K i r t i s yra balso pakėlimas arba, tikriau, sustiprinimas kuriame žodžio skiemenyje. Tas stipriau, pabrėžtinai tariamas skiemuo, sakome, yra k i r č i ú o t a s, turi žodžio kirtį. Kirtis mūsų kalboje vėl yra laisvas, kilnojamas, jį pagal tam tikrus dėsnius gali gauti bet kuris žodžio skiemuo. Juk sakome *Kaũnas*, bet *Kaunè*, taip pat *vaĩkas*, *dóbilas*, bet *vaikaĩ*, *dobilaĩ*.

Bet kirčiuotasis skiemuo, jo balsis ar dvibalsis, ne visada vienaip tariamas, jis turi savo gáidą, melodiją, kitaip sakant, pati balso judėsena skiemenyje nėra vienoda. Šita kirčiuotojo skiemens tariamoji gáida ir vadinama p r í e g a i d e, arba intonacija. Tų priegaidžių mūsų bendrinė kalba skiria tris. Tariant t v i r t a - p r ã d ę, arba (tiksliau) s t u m t ì n ę, priegaidę, balsio pradžia arba dvibalsio pirmoji dalis, pirmasis jo sañdas, tariama tvirčiau ir balsas lyg tartum stumte stumiamas. Pvz. : *gývas*, *stóras*, *bė̃gti*, *bū́ti*, *áukštas* (būdvardis), *káilis*, *ántis* (paukštis), *káltas* ... O t v i r t a g ã l ę, arba t ę s t ì n ę, priegaidę tariant, balso spūdis ir jo vieta vėl kitoki : balsas eina tvirtyn ir kyla į balsio galą arba antrajame dvibalsio sande. Šios priegaidės tariamasis įspūdis yra ryškus tęsimas. Pvz. : *gỹvis* " gyvumas ", *stõris*, *bẽgis*, *bũvis*, *aũkštas* (namų), *kaĩlius* " kailiadirbys ", *añtis* (marškinių), *kaĨltas* (būdvardis) ... Šiedvi priegaidės kaip tik daugiausia ir skiriasi viena balso stūmimu, antra — tęsimu. Plg. dar tarimą posakyje : kas to s ū r i o s ū r i s (= sūrumas). Jeigu, tardami stumtinės priegaidės žodį, kirčiuotąjį garsą bandome ilgiau tęsti, tuojau priegaidė ima virsti tęstine. Šiaip priegaidėtasis garsas čia netąsus. O, priešingai, tęstinę priegaidę turįs garsas tariant galimas tęsti labai ilgai, ir dėl to tęsimo priegaidė nė kiek nepakinta. Šiedvi priegaides gaunantieji balsiai yra iš prigimties ilgi arba dėl pačių priegaidžių pailgėja. Pvz., *nešù*, *matýti* tariami su trumpais *e*, *a*, o žodžiuose *nẽša*, *mãto* tie patys garsai, gavę tęstinę priegaidę, jau yra ilgi. Taip pat ilgus *a*, *e* dėl priegaidės tariame, pvz., ir žodžiuose *kálnas*, *kélmas*, nors šiaip tie garsai trumpi, pvz., *kalnaĩ*, *kelmaĩ*. Tačiau tęstinio dvibalsio antrasis sandas dėl priegaidės mažiau tepailgėja, pasidaro tik pusilgis. Pvz., žodžiuose *laũkas*, *baĨsas* garsai *u* ir *l* tik truputį ilgesni už tuos pačius nekirčiuotus garsus lytyse *laukaĩ*, *balsaĩ*. Pagaliau trečią priegaidę turime, kur kirtį gauna trumpai tariamas

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 81-83.

balsis. Dėl balso spūdžio trumpumo ir staigumo ši priegaidė ir vadinama t r u m p ì n ė. Pvz. : *tàs, šakà, laukė, kùtas, bùtas* ... Dėl balsio trumpumo tuo pačiu kairiniu ženklu priegaidę žymime, pvz., ir žodžiuose *ùiti, tìltas, kùlti, lùnkas, stùmti, kùrti* ..., nors šiaip čia priegaidė yra stumtinės prigimties. Tatai aiškiai parodo ir kirčio šokinėjimas. Pvz., sakome *bùtas : butù : bùtai : butùs*, bet *tìltas : tìltu : tìltai : tìltus*.

Apskritai priegaidės bendrinėje kalboje tariamos taip, kaip jas taria pietiniai aukštaičiai vakariečiai, būtent kàpsai ir zanavỹkai. Tik čia įsidėmėtina, kad mišrieji dvibalsiai *ì, ù* + *l, m, n, r* tartini zanavykiškai, tai yra su trumpais *ì, ù*, nes kapsai, kad ir ne visi, juos tarmiškai pailgina, pvz., taria *týltas, kúlt*(*ie*), *kúrt*(*ie*). Iš kitos pusės vėl tęstiniai tikrieji dvibalsiai tariami kapsiškai su kirčiu ant antrojo sando, pvz., *labaĩ, geraĩ, juõkas*, nes zanavykai čia kirtį ir priegaidę ištęsa ant abiejų dvibalsio dalių, būtent taria *labãĩ, gerãĩ, jũõkas*. Taigi ir priegaidės dalyke, kaip ir visame garsyne (= garsų visetas), bendrinė tartis nėra vienos katros tų dviejų tarmių kopija, bet eina labiau derinamuoju vidurio keliu.

Mūsų tarmės, skirdamosi savo tarpe garsynu ir kaityba, žinoma, skiriasi ir kirčiu bei priegaide. Pvz., visa šiaurės Lietuva iki Šilùtės — Raséinių — Giedráičių linijos kirtį daugiau ar mažiau iš galūnės atitraukia į žodžio šaknį. Todėl daugumas žemaičių taria, pvz., *galv̂à, gèrà, aũsìs* vietoje *galvà, gerà, ausìs*, kitaip sakant, kirtį padalija pusiau tarp šaknies ir galūnės. O šiauriniai aukštaičiai, ypačiai Mūšos upyne, dar stipriau atitraukdami, besako *galv̂a, gèra, aũsis* arba net *galv̂, gèr, aũss*. Bet gera ausis ir iš atitrauktinio kirčio gali atpažinti senąjį kirčiavimą, nes atitrauktinės priegaidės yra kitokios negu senosios. Pvz., panevėžiškių tarime daiktavardis *aũsis* (iš *ausìs*) vis tik kitaip skamba nei būsimojo laiko veiksmažodžio lytis *aũsis*.

Bet yra žymių tarminių skirtumų ir šiaip pačiame priegaidžių tarime, kur kirtis ir neatitrauktas. — Žemaičiai stumtinę priegaidę mažne visi išverčia l a u ž t i n e : balsas viduryje priegaidėtojo garso staiga nutrūksta, lyg laužte nulaužiamas. Pvz., *rýtas, bũk* jų tariama *rîts, bûk*. Be to, žemaičiai tęstiniuose dvibalsiuose kirtį visada deda ant pirmojo sando, taigi vietoje *laĩkas, šaũkti, kaĺtas* sako tik *lãiks, šãukti, kãlts*. — Rytiečiai lietuviai vėl stumtinę priegaidę yra labai suartinę su tęstine, nes ano būdingojo stūmimo jų tarime veik nebežymu ir, pvz., *Velýkos* skamba tartum *Velỹkos*. Tęstinė rytiečių priegaidė, ypačiai dvibalsiuose, vakariečio lietuvio ausiai atrodo ir kaž kokia nepaprasta, pasakytume, " suriesta ", nes visa balso dinamika suspiečiama antrajame dvibalsio sande, kuris, be to, jau ir tariamas visiškai ilgai, ne pusilgis. Tam skirtumui

išgirsti gana palyginti, kaip ištaria, pvz., žodį *vaĩkas* koks kupiškėnas ar panevėžiškis ir marijampoliškis kapsas. Negana to, rytiečiai tęstinę priegaidę žodžio galūnėje dar savotiškai sutrumpina, ją tartum kirste nukerta. Pvz., žodžiai, *vaikaĩ, mataũ, kitų*, jų tariami lyg *vaikaì, mataù, kitų*. — Bendrinės kalbos trumpiniai *ì* ir *ù* rytiečių ir žemaičių dažniausiai pailginami ir tariami su tam tikra antrine tęstine priegaide, pvz. vietoje *vìsas bùvo* rytiečiai sako *vỹsas, bũvo*, o žemaičiai čia ne tik priegaidę išverčia, bet ir pačius garsus taria labai atvirus, panašius į *e* ir *o*. — Dzūkai, kaip ir daugelis rytiečių, vienabalsiuose sunkiai beskiria stumtinę priegaidę nuo tęstinės, pvz., *póvas* jiems labai yra supanašėjęs su *põnas*. Ir gerą ausį turėdamas, dzūkas čia priegaidę daugiau suvaiko tik iš kirčio šokinėjimo, pvz., *póvus*, bet *ponùs*.

Bendrinė kalba, kaip garsynui, taip, žinoma, ir priegaidei privalo vienodesnės, pavyzdinės tarimo normos. Ir, kaip jau minėta, tą normą imame iš kapsų ir zanavykų tarmių, vadinasi iš tų pačių, kur mums daugiausia ir garsynui pavyzdžiu eina. Rūpindamiesi tarties kultūra, turime rūpintis ir vienodu, pavyzdiniu priegaidžių tarimu. Tas vienodumas bendrinėje kalboje yra mūsų siekiamasis idealas, jo turi siekti teatras, mokykla ir šiaip visi, kur kalba rūpinasi. Bet tam tikras, mūsų ausies neužgaunąs tarmiškumas čia nėra kokia didelė yda. Kiekvienam daugiau ar mažiau atsiliepia gimtoji tarmė, taigi ir iš jos įprastasis priegaidžių tarimas. Daug blogiau su vad. miesto žargonu. Čia mūsų kalbos skambioms priegaidėms tikra papiūtis. Juk iš miesto " tiligentų " kasdien girdime *Káunas, táuta, láikas* arba *Kàunas, làikas, sakìk, làbas, pònas*. Tai jau biauru ir kiekvienam, net tarmiškai kalbančiam ausį rėžia. Tačiau keista, kad atsiranda šitokio kalbalo net sekėjų, ypačiai iš moterų tarpo. Matyti, tatai ir mados dalykas. Betgi neleistina, kad kirčio ir priegaidės darkytojai, dažniau darkytojos, net viešai radijo bangomis dárknotųsi. Tenemano dárknos, kad niekas nieko nesupranta. Ne, dabar pasitaiko jau ir antraklasių visomis keturiomis kaustytų. Kartą toks vyras, besiklausydamas, rodos, vienos tarybininkės kalbos, šitaip savo nuomonę išdėjo : " kad mūsų klasėje būtų, ta be dveigio neišsisuktų ... ". Ir tai jau geras ženklas. Mūsų mokyklinės jaunuomenės kalbinė núojauta gyva ir gyvėja. Galime tikėtis, kad ir šis tarties — priegaidžių — dalykas su jaunąja karta gerės.

DVIKALBIŲ VAIKŲ TARTIES TAISYMAS *

Dvikalbumo (bilingvalizmo) problema Amerikoje yra labai gyva, ir mokslinės literatūros tuo klausimu yra nemaža.

Dvikalbumas yra dviejų rūšių. Viena jų yra gimtasis arba ankstyvasis dvikalbumas, kai dar kūdikystėje natūraliai išmokstamos dvi šeimoje arba bežaidžiant su kitakalbiais vaikais beveik lygiai vartojamos kalbos. Antra dvikalbumo rūšis išsivysto, kai antroji kalba išmokstama vėliau. Tai yra vėliau įgytas arba suaugusių dvikalbumas, įgyjamas antrosios kalbos besimokant ar praktiškai ta kalba su kitais bekalbant.

Gimtasis dvikalbumas dažniausiai ilgai neišsilaiko. Paprastai šeimoje dviem kalbom lygiai ilgai nekalbama. Per ilgesnį laiką įsigali kuri nors viena kalba, o antrosios vartojimas sumenkėja. Tuo keliu ir vaikas pradeda vis daugiau vartoti tik vieną kalbą, o antrąją pamiršta, pasidarydamas tos kalbos nebyliu. Net ir abi kalbas šeimoje vartojant, vaikas įpranta daugiau į jų vieną, kuri daugiau įsigali. Antroji nevartojama pamažu pamirštama. Tuo būdu Amerikoje ir menkėja daugumos lietuvių vaikų savo gimtosios kalbos mokėjimas, vaikai įpranta vartoti anglų kalbą, ją vis daugiau ir geriau pasisavindami. Gimtajai lietuvių kalbai išlaikyti čia reikalinga sąmoningų pastangų : pasiryžimo tik ją vartoti šeimoje, jos mokėjimą pagilinti mokymosi keliu ir neleisti kitai kalbai ją išstumti, kitaip sakant, jai pasyviai sunykti. Tai yra galima, tik reikalinga, kad tėvai sąmoningai palaikytų jos vartojimą šeimoje ir tuo būdu apsaugotų vaikus nuo jos pamiršimo.

Tačiau apskritai dvikalbumas nėra natūrali arba paties gyvenimo sukurta padėtis. Ji yra dirbtinė padėtis, panašiai kaip dirbtinis įprotis yra prausimasis ir daugybė kitų kultūrinių reikalavimų. Šiaip gi savaime dvikalbumas, paliktas sau, ilgai neišsilaiko, nes jį neigiamai veikia ir sunaikina vaiko gyvenamoji aplinka. Jei tos aplinkos veikimui sąmoningai nepasipriešinama, viena iš vaiko vartojamų kalbų sunyksta. Visur vartodamas jo išmoktą svetimą kalbą, vaikas pamiršta savo tėvų arba gimtąją kalbą ir apie 11-12 metus, savosios kalbos nebevartodamas, jis jau maža jos bemoka, maža bežino jos žodžių, neteisingai beištaria jos garsus ir dėl to vis daugiau visur griebiasi svetimosios kalbos.

Vienokios ar kitokios kalbos vartojimas atsiliepia ir vaiko artikuliacijos bazės susidarymui, kalbos padargų dėstymui kalbant. Kiekvienas žmogus, kalbėdamas kuria nors kalba, susidaro savo

* *Švietimo Gairės*, 1970, 3 nr., 15-20.

artikuliacijos bazę, priklausančią nuo vienokių ar kitokių kalbos padargų vartojimo, tariant tos ar kitos kalbos garsus. Įvairios kalbos turi savo skirtingas artikuliacijos bazes. Pvz. anglų kalbos artikuliacijos bazė yra labiau užpakalinė, kalbos padargų dėstymas tingus, žandų kampas (burnos pražiojimas) mažas, lūpų judesiai neryškūs, apatinis žandas pastumtas į priekį (labiau britų negu amerikiečių tarime). O priešingai, prancūzai kalbėdami artikuliuoja labiau burnos tuštumos priekyje, kalbos padargus dėsto energingai, lūpų judesiai labai gyvi, pvz. apskritas jų sučiaupimas, tariant balsius *o* ir *u*, apatinis žandas atitrauktas atgal. Vokiečių (neskaitant užpakalinio melekėlinio *r*), slavų ir lietuvių artikuliacija yra vidurinio tipo : ne tokia ryški kaip prancūzų ir netaip tingi kaip anglų. Pvz. mūsų balsių *o* ir *u* labializacija (ypačiai rytiečių aukštaičių tarime) daug silpnesnė negu prancūzų, bet ryškesnė negu rusų kalboje.

Kiekviena kalba turi savo, nuo kitų kalbų skirtingą b a l s y n ą, tai yra balsių skaičių. Tas skirtingumas priklauso nuo kiekvienos kalbos turimų balsių kokybės ir kiekybės. Vienos tautos turi savo kalbose daug balsių (trumpųjų ir ilgųjų), fonetikos terminu vadinamų fonemų, kuriomis skiriamos žodžių reikšmės. Plg. *butas* : *būtas*, *ta* : *tą* (ilgas *a*), *visti* : *vysti*, jis *mes* : *mes* (įvardis, ilgas platus *e*), *meta* : *mėta* (ilgas siauras *ė*), *koks* : *koksas* (trumpas atviras *o*). Kai kas, ypačiai inteligentų tarpe, svetimuosiuose žodžiuose, pvz. *universitetas*, *komitetas*, taria kiek siaurėlesnį trumpąjį *e* nei žodyje *mesti*. Tačiau to antspalvio balsio netektų laikyti atskira dvyliktąja fonema. Daugumas lietuvių žodžiuose *komitetas* ir *mesti* turi tą patį vienodą trumpą balsį *e*. Taigi lietuvių kalbos balsynas, palyginti, įvairus. Balsius skiriame ne tik trumpus ir ilgus, bet taip pat ir plačius bei siaurus. Yra kalbų, kur balsynas visai paprastas. Sakoma, kad pvz. eskimų kalba teturinti tik tris balsius. Anglų kalbos balsynas daug kuo skiriasi nuo lietuviškojo. Dauguma balsių nesutampa nei kokybiškai, nei kiekybiškai. Amerikiečių anglų kalbos tarime balsių ilgis neturi foneminės reikšmės. Pvz. žodžiuose *book* ir *boot* balsiai *u* skiriami ne tiek fonetiniu ilgiu, kiek skirtingu platumu ir siaurumu, priklausančiu nuo nevienodo liežuvio pakilimo ir jo raumenų įtampos. Tas pat tinka ir balsių atžvilgiu žodžiuose *bit* ir *beet*. Todėl, taisant dvikalbių vaikų tartį, ypačiai tenka kreipti daug dėmesio į ilgųjų balsių tarimą, kad jie nebūtų trumpinami, pvz. kad *būdas*, *rytas* nebūtų tariami *budas*, *ritas* (su pusilgiu *u* ir *i*, kaip anglų *booby*, *reed*). Be to, mūsų ilgasis *ū* (rašomas ir *ų*) yra labiau labializuotas negu anglų kalboje, t. y. tariamas ryškiai apskritai sučiauptomis lūpomis. Tiek pat labializuotas yra ir mūsų balsis *o*, visada ilgas ir siauras. Reikia žiūrėti, kad

dvikalbiai vaikai jo nesudvibalsintų, kaip anglų *go*. Atviras ir trumpas *o* bendrinėje kalboje tariamas tik naujuose skoliniuose, pvz. *istorija, tonas, fosforas*. Dvikalbiai vaikai labai dažnai balsį *ė*, pvz. žodyje *dėti*, taria dvibalsiškai, kaip anglų *date*.

Sunkumų yra ir su dvibalsiais. Dvibalsiai *uo* ir *ie* neturi atitikmenų anglų kalboje. Jų taisyklingo tarimo tenka atskirai mokyti. Patariama pratinti skirti, pvz. *ko : kuo, to : tuo, oda : uodas, mėgo : miego, kėlė : kielė* (paukštis). Taip pat tenka akylai sekti ir dvibalsių *au, ai, ei* tarimą, kad jų neperdirbtų į *ou, ėi* arba neišverstų vienbalsiais. Juk antros trečios kartos Amerikos lietuvius dažnai girdime tariant, pvz. *kroujas, krojas, keip, kep* vietoje *kraujas, kaip*. Čia, žinoma, atsiliepia ir anglų kalbos rašybos bei tarimo įtaka. Todėl nenuostabu, kad iš silpniau lietuviškai kalbančių studentų vietoje *autonomija, Austrija* irgi tenka išgirsti *otonomija. Ostrija*. Ir apskritai, tarptautinius žodžius tariant, mokytinės mūsų jaunuomenės kalboje dažnai kryžiuojasi angliškas ir lietuviškas tarimas. Dainavoje vieną visai taisyklingai kalbančią studentę girdėjau tariant ir *sikologija* vietoje *psichologija*. Tai, žinoma, yra fonetinė lietuviškojo ir angliškojo tarimo kryžmena (hibridas).

Taisydamas priebalsių tarimo ydas, mokytojas irgi turės nemaža darbo. Lietuvių ir anglų kalbos *priebalsynas* (consonantal system) taip pat daug kuo skiriasi. Priebalsiai *p, t, k* anglų kalboje yra aspiruoti, tariami su tam tikru priedvasiu. Lietuvių, kaip ir prancūzų bei rusų kalbose, jie yra gryni, be aspiracijos. Ta aspiracija panaši į silpną priebalsį *h*. Taigi su angliškų akcentu kalbantis vaikas žodžius *ponas, tauta, karas* tars tartum *phonas, thauta* (ar *thotha*), *kharas*. Reikia pratinti pvz. tarti aiškiai skiemenis *pa, ta, ka*. Lietuvių kalbos visi priebalsiai yra vėl poriniai kietumo-minkštumo atžvilgiu. Prieš balsius *e ė, i, y* (ir *ę, į*), dvibalsį *ie* ir kur minkštinimui rašomas *i*, mūsų kalbos priebalsiai visada tariami minkštai. Taigi tariame *tako*, bet *teko* (su minkštu *t*), taip pat *kaušas*, bet *kiaušas, lapų*, bet *lapių*. Anglų kalbos pučiamieji priebalsiai *š* ir *ž* (pvz. žodžiuose *shoot, pleasure*) lietuvio ausiai yra minkšti. Todėl dvikalbiai vaikai dažnai ir lietuviškai taria *šiokti, žiodis*. Reikia pratinti aiškiai skirti, pvz. *šioks* (įvardis) ir *šoks* (veiksmažodis), *rašau* ir *rašiau, žuvis* ir *žiurkė, varžau* ir *varžiau*. Ši kietųjų *š* ir *ž* minkštinimo yda labai dažna ir sunkiai ištaisoma. Tardami kietuosius *š, ž*, lūpas labiau atkišame į priekį.

Anglų kalboje žodžiai *need* ir *neat* skiriasi tik paskutiniojo priebalsio skardumu ar duslumu. O lietuvių kalboje dvejaip rašomi žodžiai *tat* ir *tad* (tada) pauzėje skamba vienodai, kitaip tariant, skardieji priebalsiai žodžio gale išvirsta dusliaisiais. Nors rašome *kad, visad, tiesiog, bemaž*, bet tariame *kat, visat, tiesiok, bemaš*.

Anglų kalboje pvz. *discuss* ir *disgust* priebalsis *s* po *i* tariamas vienodai, abiem atvejais duslus, o lietuviai rašo ir taria pvz. *iškelti*, bet *ižgerti*, nors rašome *išgerti*. Kitaip tariant, mes priebalsių samplaikoje supanašiname visus priebalsius pagal paskutinį duslų ar skardų. Nors rašome *lipti : lipdamas*, *sukti : sukdamas*, bet antruosius tų porų narius tariame *libdamas*, *sugdamas*. Plg. dar *šlapdraba* (tariama *šlabdraba*) ir anglų *snapdragon* (kur junginys *pd* išlieka nepakitęs). Anglų *caps*, *gates*, *looks* tariama su galūniniu dusliuoju *s*, o *beds*, *robes*, *leaves*, *bides*, *feels* su skardžiuoju *z*. Todėl ir dvikalbiai vaikai čia dėl anglų kalbos įtakos gali pradėti tarti su lietuvių kalbai priešinga asimiliacija, pvz. *bėgz*, *dribz*, *kilz* vietoje fonetiškai taisyklingų *bėks*, *drips* (rašoma *bėgs*, *dribs*), *kils*. Asimiliacijos atžvilgiu priebalsių samplaikoje neutralūs yra priebalsiai *m*, *n*, *l*, *r*, *v* ir *j*. Jie neveikia kitų priebalsių nei patys duslėja. Todėl tariame kaip rašome : *smenga : zmenga*, *sliaukia : zliaukia*, *atveža : užveža*, *atjojo : užjojo*, *kąsnis : biznis*.

Ypatingą dėmesį reikia kreipti į kietojo ir minkštojo priebalsio *l* tarimą. Amerikiečių kalboje kietasis *l* tariamas tik žodžio gale, pvz. *wall*, *ball*, o šiaip visur kitur sakomas vad. vidurinis *l*, kuris žymiai kietesnis už lietuvių minkštąjį *l*. Plg. anglų *lips* (lūpos) ir lietuvių *lips*, taip pat *loop* (kilpa) ir lietuvių *lūpa*. Mes tariame *kalba*, *vilkas*, bet *kalbelė*, *kalbėti*, *kalbinti*, *vilkelis*, *vilkiukas* (su minkštuoju *l*). Čia dvikalbiai vaikai bus linkę abiem atvejais tarti tą vidurinį apykietį *l*. Kad skirtų dvejopą, mokytojui teks gerokai padirbėti.

Pagaliau dvikalbumas nelygu dvikalbumui. Yra dvikalbių vaikų, kurių lietuviškoji tartis be priekaištų. Jų fonetiniai įgūdžiai apima abi kalbas, jų valdomas garsynas yra daug platesnis nei vienakalbių vaikų. Kitaip tariant, jie lietuviškai kalba be angliško akcento. Tai pasiekiama tik tuo atveju, jei šeimos kalba yra vien lietuviška ir tokia padėtis palieka ir vaikams pasiekus mokyklinį amžių, kada jie jau išmoksta ir angliškai. Blogiausia, kada lietuviškai kalbąs vaikas, bežaisdamas su angliškai kalbančiais išmokęs angliškai, ir į tėvus ima ta kalba kalbėti, nors šie į jį vis dar tebekalba lietuviškai. Tokia praktika veda į labai greitą lietuvių kalbos mirtį. Vaikas, vėliau paauglys, tampa vad. *vienapusiu* nebyliu : lietuviškai supranta, bet nekalba. Tėvų lietuvišką kalbėjimą jis pagaliau ima laikyti kvailu užsispyrimu, tik apsunkinančiu tarpusavio santykius. Juk žino, kad tėvai moka ir angliškai. Tai, girdi, kam užsispirti, jei visa aplinka yra angliška. Tokia paprasta yra vaikų ir net paauglių galvosena. Ir tai visai normalu. Žmogus iš esmės yra *vienakalbis*, toks jis gimsta ir auga. Dvikalbumui išlaikyti reikia tam tikros prievartos, ryžto, pasakyčiau, lygiai taip

pat kaip ir vaikams praustis. Kuris gi vaikas neverkia motinos prausiamas ? Iš vaiko tenka primygtinai reikalauti, kad jis į tėvus kreiptųsi tik lietuviškai ir, ką lietuviškai klausiamas, lietuviškai ir atsakytų. Ypačiai čia svarbu, kad motina šiuo atžvilgiu būtų nenuolaidi. Paaiškinus, kad " mes " mokame *dvejaip* kalbėti, o kaimynai ir jų vaikai tik *vienaip*, vaikai lengvai pripranta prie dvikalbumo. Noriu čia priminti tikrai gyvenimišką pavyzdį. Pažįstu vieną senųjų ateivių šeimą, kurių duktė visai gražiai lietuviškai kalba, o sūnus net nė nesupranta. Tėvai (abu šiauliškiai) Amerikon atvažiavo 1912 m., ir čia jiems netrukus gimė duktė. Tėvas dirbo, o motina augino dukterį, kol ji pradėjo eiti į mokyklą. Nedirbdama neišmoko nė angliškai ir su dukterimi kalbėjo tik lietuviškai, nors ši iš kaimynų vaikų bežaisdama greitai pramoko angliškai ir ta kalba bandė ir mamą šnekinti. Tik iš to nieko neišeidavo. Sūnus gimė vėliau, kada motina jau šiaip taip grebezojo angliškai. Jam atbėgus iš gatvės ir bandant angliškai, motina jau suprato, ką jis sako. Ir pati ėmė maišytai kalbėti. Taip vaikinas ir užaugo vien angliškai bekalbančiu.

Kartais tvirtinama, kad vaikai, iki mokyklinio amžiaus visai nekalbėję angliškai, geriau išlaiko gimtąją lietuvių kalbą. Tai nevisai taip. Yra įrodyta, kad vaikas gali vėliau visai pamiršti net iki aštuonerių metų vartotą gimtąją kalbą. Nevartojama kalba vaiko ir net paauglio amžiuje lengvai miršta. Lietuvių kalbą gyvą gali išlaikyti tik šeimos kalbinė drausmė ir ryžtas. Šeštadieninė pradžios mokykla angliškai kalbančio vaiko į lietuvių kalbą nepajėgs grąžinti. Ji tik lietuviškai kalbantį gali rašto išmokyti.

ŽODŽIŲ DARYBA IR KAITYBA

NETAISYKLINGOJI PRIEVEIKSMIŲ DARYBA *

Prieveiksmius savo kalboje daromės pagal tam tikrus dėsnius. Jei pagrindinis žodis baigiasi galūne *-as*, tai prieveiksmis gauna galūnę *-ai*, pvz., *gẽras : geraĩ, áukštas : aukštaĩ, pìktas : piktaĩ, greĩtas : greĩtai, ãtskiras : atskiraĩ, svẽtimas : svetimaĩ, raudónas : raudónai, protìngas : protìngai, kalnúotas : kalnúotai, dėmẽtas : dėmẽtai, vėlývas : vėlývai, lietùviškas : lietùviškai, pelnýtas : pelnýtai, suprañtamas : suprañtamai, ìštikimas : ištikimaĩ.* Galūnę *-iai* gauna prieveiksmiai padaryti iš būdvardžių, kur baigiasi galūnėmis *-us, -ias*, taip pat iš veikiamųjų esamojo ir būtojo laiko dalyvių, pvz., *gražùs : gražiaĩ, panašùs : panašiaĩ, lýgus : lýgiai, sunkùs : suñkiai, patogùs : patõgiai, tùščias : tuščiaĩ, ãtvirkščias : atvirkščiaĩ, geriáusias : geriáusiai ; žìnąs : žìnančiai, pritiñkąs : pritiñkančiai, pasiùtęs : pasiùtusiai, vỹkęs : vỹkusiai.* Tos pačios galūnės yra retesni *dìdis : didžiaĩ, dìdelis : dìdeliai* ir, be to, priešdėliuotieji bei sudurtiniai *apýgeris : apýgeriai, pósunkis : pósunkiai, pùstikris : pùstikriai.*

Bet juk gausu mūsų kalboje ir vad. III linksniuotės būdvardžių galūne *-inis*, pvz., *medìnis, geležìnis, daržìnis* ... Kaip čia su prieveiksmių darymu ? Iš tos rūšies būdvardžių prieveiksmių galūne *-iai* paprastai nedarome. Lietuviškai nesakome : durys medinės, bet g e l e ž i n i a i atrodo ; geležis m e d i n i a i nudažyta ; jis ir laukus d a r ž i n i a i dirba. Jei mums čia prireikia prieveiksmio, tai jį daromės tiesiog iš daiktavardžio su priesaga *-iškai*. Vadinasi, sakysime rašysime : durys medinės (geležinės), bet g ẽ l e ž i š k a i (mẽdiškai) nudažytos ; jis ir laukus d a r̃ ž i š k a i dirba. Tiesa, žemaičiai sako *vidutìniai, galutìniai, paskutìniai*, taip pat aukštesniojo laipsnio prieveiksmius *gerèsniai, gražèsniai, suktèsniai, suprantamèsniai* (tarmiškai : *gerẽsniai* ...). Bet iš tų kelių žodžių negalima išsivesti visuotinės taisyklės (prieveiksmių *medìniai, daržìniai* ... niekas Lietuvoje nepažįsta), be to, aukštaičiai tesako, rodos, tik *vidutìniškai, galutinaĩ, paskutinaĩ, geriaũ, gražiaũ, sukčiaũ, suprantamiaũ.* — Tačiau mūsų laikraščiuose pilna tokių

---

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 86-88.

posakių, kaip: f i z i n i a i stiprūs, p s i c h i n i a i nesveikas, t e c h n i n i a i (net: t e c h n i k i n i a i!) sunkiai įvykdomas, d v a s i n i a i prislėgtas, p a t r i o t i n i a i nusiteikęs ... Čia tetinka tik: *fìziškai, psìchiškai, tèchniškai, dvãsiškai, patriòtiškai* ... Kai kada ir visai prieveiksmio nereikia. Pvz., sakinyje "Seimas jau pernai ... p r i n c i p i n i a i pritarė ... trimečių priedo padidinimui" geriau tinka *iš prìncipo*, o ne *principiškai*. Šalia k ū n i š k a i, d v ã s i š k a i subrendo galima visai lietuviškai pasakyti ir: k ū n ą, d v ã s i ą subrendo. Taip pat gerai tinka ir: gyvena d v ã s i ą prislėgtas (plg. džiaugiasi žirgą dovanotas). Arba vėl ir periodinės spaudos įsikąstas žargoninis *besąlyginiai* tiek pat visai nereikalingas. Pvz., laikraščio sakinys "Iki teismo laikys b e s ą l y g i n i a i kalėjime" visai žmoniškai ir lietuviškai pasakomas: iki teismo laikys b e s ą l y g ų kalėjime.

Prieveiksmius daromės ne tik iš savųjų būdvardžių ar dalyvių, bet taip pat ir iš skolintinių, vad. tarptautinių. Mūsų kalbos dėsniais iš būdvardžių *idealùs, aktyvùs, pasyvùs, subjektyvùs, realùs, natūralùs, modernùs, punktualùs, oficialùs* ... tegalimi tik prieveiksmiai: *idealiaĩ, aktyviaĩ, pasyviaĩ, subjektyviaĩ, realiaĩ natūraliaĩ, moderniaĩ, punktualiaĩ, oficialiaĩ* ... Bet daugis dar sako ir rašo: *ideãliškai, subjektỹviškai, natūrãliškai, modeřniškai, oficiãliškai* ... Tiesa, tokie prieveiksmiai galimi, bet tik iš daiktavardžių. Pvz.: dalyką reikia imti ne daiktiškai, bet i d e ã l i š k a i (= kaip idealą); nors ir ne oficialas (pvz., kūrijos), bet o f i c i ã l i š k a i elgiasi; ir šitas fotografas m o d e ř n i š k a i (= kaip M o d e r n a s "toks fotografinių vardas") fotografuoja; tos nuotraukos ir pozityvas atrodo n e g a t ỹ v i š k a i (= kaip negatyvas). Žinoma, čia galimi ne tik prieveiksmiai, bet ir būdvardžiai su *-iškas: ideãliškas, oficiãliškas, modeřniškas* ... Bet tiesiog iš būdvardžio prieveiksmio su *-iškai* nedarome. Juk nesakome nė *gẽras*: g ẽ r i š k a i, *gražùs*: g r ã ž i š k a i, bet tik *geraĩ, gražiaĩ*. Tačiau kur, nevartodami patiės pagrindinio daiktavardžio, svetimuosius būdvardžius vis tik sakome su *-iškas*, žinoma, gretomis daromės ir atitinkamus prieveiksmius, pvz., *auteñtiškas: auteñtiškai, dinãmiškas: dinãmiškai, ideñtiškas: ideñtiškai, drãstiškas: drãstiškai* ...

Taigi mūsų prieveiksmių daryba dėsninga. Kokių ypatingų išimčių nėra. Tik visuotinai vartojama ne *senaĩ*, bet *seniaĩ* "läng st, давно", nors vėl tesakome jis s e n a ì (sẽnas) atrodo. Taigi kalbant ir rašant reikia vien šiek tiek apdairumo, pasakyčiau, tiesiog valyvumo. Bet, deja, mūsų, spauda, ypačiai periodinė, visokius t a u t i n i a i (= tautiškai) susipratusius, p a t r i o t i n i a i (= patriotiškai) nusiteikusius yra jau per daug pamėgusi. Dėl tų netikusių prieveiksmių buvo jau kartkartėmis ir ne vien GK rašyta,

su jais visą amžių kovojo ir velionis Rygiškių Jonas. Dalykas, rodos, mažas ir visiškai aiškus. Tačiau ir mažmožiuose pravartu drausmė. Ir visai jau negražu, kad kuris dienraštis įsideda net kalbininko straipsnelį dėl to netikusio *-iniai*, o paskui vėl jį perdėm vartoja, į aną patarimą nė neatsižvelgėdamas.

MOTERŲ PAVARDINĖS PRIESAGOS *

Mūsų kalba, skirdamasi nuo daugumo Vakarų Europos kalbų, pvz., vokiečių, prancūzų, turi moteriškosioms pavardėms, kaip ir slavai, tam tikrų priesagų. Mes juk tomis priesagomis skiriame net tekėjusių ir netekėjusių moterų pavardes.

Ir tų pavardinių priesagų mūsų gyvojoje kalboje net labai gausu. Pvz., iš vyriškos pavardės *Balčiūnas* (ji gausiausia Lietuvoje iš lietuviškųjų !) atskirose mūsų krašto vietose pasidaroma šitokių mergaičių pavardžių lyčių : *Balčiūnaitė, Balčiūnaičia, Balčiūnytė, Balčiūnyčia, Balčiūniūtė, Balčiūnutė, Balčiūn(i)ūčia, Balčiūnikė, Balčiūn(i)ukė*, o rečiau ir : *Balčiūniotė, Balčiūnalė, Balčiūnėlė* (*Balčiūnelė*), *Balčiūnėčia, Balčiūniočia, Balčiūniokė* ... Taigi gausumu vargu galėtų kas mus prilygti. Pirminė šių priesagų reikšmė, žinoma, nėra pavardinė, bet apskritai mažybinė, kartais maloninė, retkarčiais ir niekiamoji, pvz. : vietomis *-alė*. Plg. bendrinio daiktavardžio *pelė* mažybines lytis : *peláitė, pelýtė, peliùkė, pelùkė, pelẽlė, peliùtė*, net *peliõtė* " didoka pelė ", *pel(i)ūtė, pelãlė* " didelė, padvėsusi pelė ". Vienur kitur priesagomis net amžiaus skirtumas pažymimas, pvz., panemunėse ir kai kur vidurio Lietuvoje *-(i)ukė* sakoma tik mažai mergaitei, o suaugusiai — *-ytė, -aičia*. O galiniams rytiečiams vėl *-iõtė* paprastai yra suaugusi mergina. Seniau mergaičių pavardės buvo sudaromos ir stačiai su moteriškąją galūne *-ė*. Tatai pirštu prikišamai rodo Žemaičių XVII amž. metrikų knygos. Pvz., Skuodo, Salantų, Mosėdžio, Švėkšnos ... tų laikų metrikose randama *Derkintė, Kedė, Raudė, Lokė, Šimkė* ..., šalia *Derkintis, Kedys, Raudys, Lokys, Šimkus* ... Bet krikštijant *Raudžio* vaikai metrikose rašomi tik *Raudaitė, Raudaitis*. Vadinasi, jau suaugę jie pasidarydavo *Raudė, Raudys*.

Įdomu, kad šitokios mergaičių pavardžių darysenos liekanų iki pat mūsų dienų yra išlikę Užnemunėje, pvz., Griškabūdžio, Žvirgždaičių apylinkėse. *Balčiúnė* pasakoma į subrendusią, kartais sentelėjusią merginą, nors šiaip paprastai *Balčiūniūtė* tevartojama.

Pagaliau gyvojoje kalboje priesagos segamos ir vyriškosioms

---

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 55-60.

pavardėms. Iš to paties *Balčiūno* padaromi: *Balčiūnaitis, Balčiūn(i)ukas, Balčiūniokas, Balčiūnutis, Balčiūnytis, Balčiūnėlis, Balčiūnėkas, Balčiūnūtis, Balčiūnuitis, Balčiūnynas, Balčiūninas* ... Tatai vaikinų, net suaugusių jaunuolių pavardės. Yra tarmių, kur, pvz., priesaga *-aitis* numetama tik kada vyras jau vedęs. Ir tikrai, šiaip sau gyvenime kaimo žmonės vaiko ar pusbernio juk *Balčiūnu* niekados nepavadins. Šviesuomenė nemažybines lytis čia ima perdėm vartoti todėl, kad taip rašome. Bet dažnai patys kalbėdami jaučiame tam tikrą kalbos jausmo prieštaravimą. Atsimenu, kartą velionis Rygiškių Jonas, įsikalbėjus apie pavardes, irgi sakėsi vis negalįs priprasti, kad I skyriaus suole sėdintį pipirą vadiname *Laukiù*, o universitetą baigiančią suaugusią moterį vis dar — *Laukýte*, nors ji jau visa *Laukẽ*. Tačiau siūlyti vartoti nesiryžo. Ir, žinoma, turėsime palikti dabartinę vartoseną, keisti ką būtų jau sunku.

Bet vis tik mergaičių pavardžių priesagų dalykas bendrinėje kalboje dar nėra galutinai nusistojęs. Tuo klausimu jau kelis kartus yra kreipęsi ir mūsų skaitytojai. Vieniems neaišku, kur vartoti *-aitė, -ytė, -iūtė* ar *-ūtė*, kiti vėl abejoja dabar beįsigalinčios taisyklės *-as : -aitė, -is : -ytė* ir t. t. tikslumu. Visų pirma reikia pabrėžti, kad anos 4 priesagos, tiesa, priklauso prie plačiausiai sakomųjų, bet nėra nė vienos gyvosios tarmės, kur jos visos būtų kartu vartojamos. Atskirose mūsų tarmėse paprastai viena kuri priesaga dedama visų galūnių vyriškosioms pavardėms. Jei kur dar sakoma ir antra priesaga, tai, kaip jau minėta, tik amžiaus skirtumui ar retai ir pagarbai reikšti. Plačiausiai iš visų priesagų pažįstama *-aitė*. Ji sakoma pietų ir rytų žemaičių, taip pat visoje vidurinėje Lietuvoje. O jei pridėsime rytiečių gretiminę priesagą *-aičia* (iš senovinės *-aitjā*), tai jos plotas apima veik du trečdaliu visos Lietuvos. Pagaliau *-aitė* XVII amž. vartojama ir pajūrio žemaičių, nors dabar jų besakoma *-alė*. Anais laikais ji taip pat pastebima Užnemunėje, net ir pačiuose Lietuvos rytuose. Priesaga *-ytė* ypačiai paplitusi panemunėmis tarp Kauno ir Vokietijos sienos, bet iš dalies siekia ir šiauriau bei ryčiau, kur susiduria su gretimine, jau perdėm rytietiška *-aičia* (iš *-aitjā*). Pagaliau *-iūtė* yra vėl pietų Lietuvos priesaga, pažįstama į pietus nuo Nemuno ir Neries. Šiaurinėje šio ploto dalyje ir kiek šiauriau sakoma vietomis ir *-utė* bei *-iutė*. Rytiečiuose čia atliepia *-iūčia* (iš *-ūtjā*). Taigi toks yra geografinis bei tarminis šių pavardinių priesagų pasiskirstymas. Vadinasi, taisyklė, pagal kurią dabar prie vyriškųjų pavardžių galūnių *-as, -a* dedama priesaga *-aitė*, prie *-is, -ys, -ė, -ia* — *-ytė* ir prie *-ius* — *-iūtė* (*-iutė*), o *-us* — *-ūtė* (*-utė*), yra nauja ir šitokia forma gyvojoje kalboje niekur neveikia. Tačiau ją paremia

nemaža rytiečių, tik vietoje *-aitė*, *-iūtė* sako *-aičia*, *-iūčia*. Plg. 1935 m. GK 144. Šalia bendrinėje kalboje dabar įprantamų lyčių *Daubaraitė* (: *Daũbaras*), *Burbaitė* (: *Bùrba*), *Mažutytė* (: *Mažùtis*), *Balsytė* (: *Balsỹs*), *Kielytė* (: *Kielė*), *Gaulytė* (: *Gáulia*), *Kubiliūtė*, *Kubiliutė* (: *Kubìlius*), *Stankutė* (: *Stankus*), tarmėse sakoma mišrai : *Daubaraitė*, *Balsaitė*, *Kielaitė*, *Stankaitė* arba, pvz., kapsų ir iš dalies zanavykų : *Daubariūtė*, *Mažučiūtė*, *Balsiūtė*, *Kubiliūtė*, *Stankiūtė* ir t. t. Ana taisyklė atsirado, rodos, apie 1920 m. ir visų pirma ją pradėjo taikyti mokyklose. Ligi tol įprastosios *Jurkyniūtės* ėmė virsti *Jurkynaitėmis*, o *Sragaitės* — *Sragytėmis*, nors šiaip ta taisyklė tik ilgainiui ir pamažu teįsigalėjo. Ir paties Rygiškių Jono duktė dar ilgai pasirašinėjo " netaisyklingai " — *Jablonskaitė*. Net dabar dar yra nemaža ir inteligenčių moterų, kur ne pagal taisyklę savo pavardes teberašo. Mat, nenori išsižadėti jau iš seniau, dažnai iš gimtosios tarmės įpratos lyties.

Bet iš kitos pusės reikia pasakyti, kad aną taisyklę pats gyvenimas pagimdė. Mat, praktikoje ji padeda, nors ir ne visada, iš mergaitės pavardės atpažinti vyriškąją jos lytį. Taigi minėtosios taisyklės reikėtų tvarkos sumetimais jau visuotinai ir laikytis. Iš vyriškųjų pavardžių galūnėmis *-ius*, *-jus* mergaičių pavardes labiau teiktina daryti priesaga *-iūtė*, *-jūtė*, nes ji daug plačiau vartojama nei *-(i)iutė*, pvz., *Katìlius : Katiliūtė*, *Bařzdžius : Barzdžiūtė*, *Ambraziẽjus : Ambraziejūtė*. Bet ir iš kietųjų *-us* vis tik teks daryti *-ūtė*, pvz., *Daũkus : Daukūtė*, *Meĩlus : Meilūtė*, nors priesaga *-ūtė* pavardėms nesakoma. Tačiau ją gali pateisinti rytiečių *-ūčia*, pvz., *Butkūčia* (: *Butkus*). Vartoti čia, kapsų pavyzdžiu, *-iūtė* bendrinei kalbai būtų neparanku, nes iš *Meiliūtės*, *Daukiūtės* galėtų kas imti ir išsivesti *Meĩlių* ir net nesamą *Daũkių*.

Atskirai dar reikia paliesti ir mergaičių pavardžių kirčiavimą. Gyvojoje kalboje čia pastebime tam tikro svyravimo. Šakninio kirčio pavyzdžių gausiau randame žemaičių ir šiek tiek rytiečių tarmėse. Žemaičiuose, nors ir ne visur, kirčiuojama, pvz., *Bùrbaitė* (: *Bùrba*), *Kérpaitė* (: *Kérpė*), *Skérsaitė* (: *Skérsis*), *Rãpalaitė* (: *Rãpalis*), *Rùbužaitė* (: *Rùbužis*), *Bùivydaitė* (: *Bùivydas*), *Šẽrūnaitė* (: *Šẽrūnas*), *Grigáitaitė* (: *Grigáitis*), *Kãsbaraitė* (: *Kãsbaras*), *Petráuskaitė* (: *Petráuskis*), *Pocẽvyčaitė* (: *Pocẽvyčia*), net *Kùbilaitė* (: *Kubìlius*), bet *Mikáitė* (: *Mikà*), *Vilkáitė* (: *Vil̃kas*) *Balsáitė* (: *Balsỹs*) *Vaitkáitė* (: *Vaĩtkus*), *Lekstutáitė* (: *Lekstùtis*), *Vičiuláitė* (: *Vičiùlis*), *Almináitė* (: *Almìnas*). Rytiečiai nuosekliai šakninį kirtį išlaiko tik tose mergaičių pavardėse, kur padarytos iš tėvavardinių pavardžių priesagomis *-ūnas*, *-ėnas*, *-onis*. Pvz., *Balčiū́naičia*, *Adoměnaičia*, *Petrónaičia*, *Gabrėniūčia*. Retos yra, pvz., *Báižiūčia*

(: *Báižė*), *Daũderaičia* (: *Dauderỹs, Daũderį*), o priesaga *-yčia* visada jau gauna kirtį, pvz., *Balčiūnýčia, Tumėnýčia.*

Tačiau apskritai pavardes su *-aitė* ir gyvojoje kalboje daugiau linkstama kirčiuoti priesagoje. Toks kirčiavimas teiktinas ir bendr. kalbai, išskyrus tik pavardes su *-ūnas, -ėnas* ir *-ýnas*, nes šiose priesagose kirtis daugumo išlaikomas. Taigi kirčiuotina: *Burbáitė, Liepáitė, Byláitė, Buivydáitė, Armináitė* (: *Arminas*), *Petrauskáitė* (: *Petráuskas*), *Kaminskáitė* (: *Kamìnskas*), bet *Bradūnaitė* (: *Bradūnas*), *Masiliūnaitė, Petrėnaitė, Tamulýnaitė.* Vienur kitur ir pavardėse, rasi, kirčiuojama *-aitė*, bet tai jau tarmybė. Priesagos *-iūtė, -jūtė* ir *-ùtė* pavardėse visada gauna kirtį, pvz., *Avižiūtė* (: *Avìžius*), *Griniūtė* (: *Grìnius*), *Statkevičiūtė* (: *Statkẽvičius*), *Zujūtė* (: *Zùjus*), *Sutkūtė* (: *Sùtkus*). Tačiau rytiečiai savo gretiminę priesagą kirčiuoja tvirtapradiškai *-(i)ūčia*, pvz., *Dagiūčia* (: *Dagỹs*), *Katkūčia* (: *Kãtkus*). Priesaga *-ytė* taip pat visada turi kirtį. Tose vietose, kur ji pavardėms labiausiai vartojama, rodos, mažne ištisai kirčiuojama tvirtagališkai *-ỹtė*, bet bendrinei kalbai visgi teiktina tvirtapradė priegaidė *-ýtė.* Mat, viena, ir šiaip daiktavardžiuose tą priesagą dabar tvirtapradiškai kirčiuojama, pvz., *mergýtė, vištýtė*; o antra, tokiai priegaidei pritaria ir rytiečiai su savo gretimine *-yčia.*

Tekėjusių moterų, žmonų pavardės sudaromos priesaga *-ienė.* Tik žemaičiai čia turi *-ėnė*, bet jų sakoma ir *balžėnas, blakstėnas, veršėna, jáutėna* ..., vietoje bendrinių lyčių *balžienas, blakstienas, veršiena, jautiena* ... Be to, ši priesaga žmonos reikšme vartojama ir šiaip bendriniuose daiktavardžiuose, pvz., *brólienė, úošvienė, kálvienė.* Ją, pagaliau, randame ir gyvulių, paukščių pataičių varduose, pvz., *lokíenė, kiškíenė, gandríenė, žvirblíenė.* Šios lytys savo réikšme aiškiai skiriasi, pvz., nuo *úošvė, lokẽ, kìškė, gañdrė*, kurios apskritai yra tik moteriškieji daiktavardžių *úošvis, lokỹs, kìškis, gañdras* atitikmenys. Tik retkarčiais pasitaiko sumišimo. Pvz., šalia *bičiùlė, piršlẽ, drìskė* ta pačia reikšme pasakoma ir *bičiulíenė, piršlíenė, drìskiuvienė.*

Jei priesaga *-ienė* dedama prie dviskiemenių *-us, -ius* galūnės pavardžių, tai daugumas lietuvių, išskyrus visus žemaičius ir iš dalies panevėžiškius bei biržėnus, ją paprastai išverčią *-(i)uvienė.* Pvz.: *Sùtkuvienė* (: *Sùtkus*), *Daũkuvienė* (: *Daũkus*), *Grìniuvienė* (: *Grìnius*), *Taũčiuvienė* (: *Taũčius*), *Bařzdžiuvienė* (: *Bařzdžius*). Mat, priesaga dedama stačiai prie kamiengalio balsio *u* ir susidaręs nepatogus ištarti garsų junginys *-(i)uienė* išverčiamas *-(i)uvienė.* Ir šitas dėsnis veikia ne tik pavardėse, bet šiaip daiktavardžiuose, pvz., *keřdžiuvienė, puõdžiuvienė, kuřpiuvienė* (= kerdžiaus, puodžiaus, kurpiaus pati), *sùkčiuvienė* " sukčė ". Bet visų visiems že-

maičiams (taigi ir šiaurinei Klaipėdos krašto daliai) ir kai kuriems aukštaičiams *-(i)uvienė* visai svetima. Jų sakoma ne tik *Raudienė* (*: Raudỹs*), *Girdenienė* (*: Girdẽnis*), *Luotienė* (*: Luõtė*), *Vainorienė* (*: Vainóra*), bet ir *Rankienė* (*Rañkus*), *Butkienė* (*: Bùtkus*), *Kančienė* (*: Kañčius*), *Dainienė* (*: Daĩnius*). Ir vartoti čia paliktina laisvė, nes pavardės lytis yra juk ir širdies dalykas. Kam *-(i)uvienė* svetima, gali sakyti rašyti *-ienė*. Dažnai moteris, nemėgstančias anos priesagos, galima išgirsti ir šitaip atsikertant : kokia aš *Butkuvíenė*, kad mano vyras *Butkus*, o ne koks *Butkuvas* ... Žemaičiai, matyti, nuo senų senovės *-(i)uvienės* nebeturi, nes jau nė XVII amž. metrikose jos pėdsakų nebematyti.

Bet jeigu *-(i)us* galūnės pavardės ilgesnės, kaip dviejų skiemenų, tai mažne visur dedama tik *-ienė*. Pvz.: *Ambraziejienė* (*: Ambraziẽjus*), *Kubilienė* (*: Kubìlius*), *Karalienė* (*: Karãlius*), *Valančienė* (*: Valañčius*), *Mackevičienė* (*: Mackẽvičius*).

Dar lieka keletą žodžių pasakyti dėl *-ienės* ir *-(i)uvienės* kirčiavimo. Pastaroji priesaga kirčio niekada negauna. Moteriškojoje pavardėje išlieka vyriškosios pavardės lyties kirtis ir priegaidė. Žr. aukščiau minėtuosius pavyzdžius. Bet *-ienės* kirčiavimas nėra jau toks paprastas. Šaknyje kirtis paprastai išlaikomas, jei vyriškoji pavardė yra pirmosios kirčiuotės, t. y. turi pastovų šakninį kirtį ir tvirtapradę priegaidę arba jei tvirtagalė ar trumpinė priegaidė yra toliau, kaip antrame skiemenyje nuo žodžio galo. Pvz. : *Klóvienė* (*: Klóva*), *Pémpienė* (*: Pémpė*), *Trùmpienė* (*: Trùmpa, Trùmpis*), *Júodienė* (*: Júodis*), *Rimgáilienė* (*: Rimgáila*), *Jonáitienė* (*: Jonáitis*), *Bilifinienė* (*: Bilifinas*), *Juozėnienė* (*: Juozėnas*), *Petrónienė* (*: Petrónis*), *Petráuskienė* (*: Petráuskas*), *Kamìnskienė* (*: Kamìnskas*), *Lãpinienė* (*: Lãpinas*), *Taũtvydienė* (*: Taũtvydas*), *Bùivydienė* (*: Bùivydas*), *Mìniotienė* (*: Mìniotas*), *Radãvičienė* (*: Radãvičius*). Visais kitais atsitikimais kirčiuojama priesaga. Pvz. : *Beržíenė* (*: Béržas*), *Kaunienė* (*: Kaũnas*), *Daukšienė* (*: Daukšà, Daũkšas*), *Gabrienė* (*: Gabrỹs*), *Gerutienė* (*: Gerùtis*), *Sėlenienė* (*: Sėlẽnis*), *Galvydienė* (*: Galvỹdis*). Tiesa, kai kada iš ano dėsnio iškrypstama, kirtis perdėm nukeliamas į priesagą. Bet bendrinėje kalboje vis tik dar reikėtų laikytis dvejopo *-ienės* kirčiavimo, nes gyvajai kalbai tas sumišimas dar, palyginti, svetimas.

Šiomis pastabomis tikimės atsakę į kelių mūsų skaitytojų klausimus. Jos galės padėti ir apskritai pačiai vartosenai nusistoti.

POSAKIAI

VIS DĖLTO : KAIP DANGUJE, TAIP IR ŽEMĖJE *

Dėl Viešpaties maldos trečiojo prašymo mūsų bažnytinėje kalboje vėl yra kilę tam tikro nesutarimo : kas teiktina — *žemėje* ar *ant žemės*. Tuo klausimu jau senokai yra rašę St. Yla, J. Vaišnys, L. Dambriūnas ir Pr. Skardžius (Lux Christi priedas 1953, Gimtoji Kalba 1959 nr. 4, 1960 nr. 2). Vartojama abejaip. Tur būt, niekas neneigs, kad klausimas yra ne tik semantinis, bet kartu ir kalbinis. Pravartu į jį žvilgterėti istoriškai.

Iš lenkų kronikininko J. Długoszo ir M. Stryjkowskio sužinome, kad Lietuvos krikšto metu (1387 ir 1413) Jogaila ir Vytautas patys mokę lietuvius Viešpaties maldos ir tikėjimo išpažinimo. O įvykių amžininkas magistras M. Kozłowskis, Krokuvos akademijos profesorius ir rektorius, netrukus po Jogailos mirties Bazelyje 1434 m. pasakytame pamoksle (ten vyko bažnytinis susirinkimas) stačiai tvirtina, kad karalius " mokė juos (= lietuvius) tikėjimo išpažinimo ir Viešpaties maldos ir vienas išvertė iš mūsų vietinės (= lenkų) kalbos į jų kalbą, kad tuo lengviau jie galėtų įsiminti ". Sintaksinės senojo *Tėve mūsų* teksto lenkybės *švęskis* (: švięć się), *ateik* (: przyjdź), *būk* (bądź) ir žodžių tvarka (vardas tavo, karalystė tavo, valia tavo) irgi patvirtina, kad versta iš lenkų kalbos. Tačiau vertimas ne ištisai pažodinis. Lenkiškieji posakiai *w niebie* ir *na ziemi* visuose ankstyvuosiuose *Tėve mūsų* tekstuose lietuviškai verčiami vienodai vietininko linksniu. Plg. (dabartine rašyba) Mažvydo : Būki tavo valia, kaip danguj, taip ir žemėje (1547), Būk valia tavo, kaip danguj, taip ir žemė (sutrumpinta iš žemėje, 1559, 1570) ; Vilento : Būk valia tavo, kaip danguj, taip ir žemė (1579) ; Daukšos : Būk valia tavo, kaip danguj, teip ir žemėj (1595); M. Petkevičiaus : Būk valia tavo, kaip danguj, teip ir žemėj (1598) ; rytiečių katekizmo : Būk valia tava, kaip danguj (ryt. dunguj), tep ir žemėj (1605) ; Gwagnino kronikos lenkiškame vertime : Būk valia tava, kap danguj, teip ir žemėj (1611). O 1962 m. Vilniaus universiteto bibliotekoje buvo surastas dar senesnis XVI a. pradžios rankraštinis poterių tekstas, rašytas rytinių dzūkų tarme. Jame irgi skaitome : Būki tavo valia, kaip danguj, teip žemėj.

---

* *Laiškai Lietuviams*, 1971, 6 nr., 209-212.

Verčiant pažodžiui, žinoma, lauktume tik *ant žemės*. Bet vertėjo lietuviškasis kalbos jausmas čia, matyt, įdėm reikalavo vietininko posakio, kad jis nukrypo nuo lenkiškojo teksto. Ir tai visai suprantama. Mat, posakyje *kaip danguje, taip ir žemėje* turime tokį pat dvejybinį vietos aplinkybės vietininką, kaip ir gyvosios kalbos pavyzdžiuose : Birstant (byrant) dirvoj, birs ir jaujoj. Žilas plaukas galvoje, velnias uodegoje. Kiaulė lauke dvokia, stale kvepia. Kalne rugelių tu neriši, šieno lankelėj tu negrėbsi. Mano močiutė aukštam kalnely, naujam grabely. Todėl šitokiems esamiesiems vietininkams rytiečių tarmėse atliepia ir atitinkami einamieji vietininkai : Žilė galvon, velnias uodegon. Dalgėle pievon, žiburėlis sienon. Ir šiaip mūsų kalboje paprastų paprasčiausi tokie vietos aplinkybės vietininkai : Vietoj gulėdamas ir akmuo apželia. Srėbk sriubą, žuvį gale rasi. Tokio kelyje radęs neimčiau. Nestovėk lietuje, saulėje, vėjyje. Nė debesėlio danguj nematyti. Veik visuose minėtuose pavyzdžiuose gyvojoje liaudies kalboje čia sakomas arba galimas pasakyti ir kilmininkas su prielinksniu *ant*. Bet vis tik bendrinė kalba tuo keliu neina. Todėl ir vietoje vulgarinių *rado ant stoties, susitiko ant gatvės, pastatė ant šventoriaus, sustojo ant turgaus, palikau ant kiemo, guli ant aslos, pririšo ant pievos, gyvena ant kaimo* dabar pagal bendrą polinkį čia paprastai vartojame vietininko posakius. Taip pat visuotinai įprasta sakyti : *žiūrėk paskutiniame puslapyje, patikrink žemėlapyje*. Tik kalbos nevala čia pasakytų : *ant puslapio, ant žemėlapio*.

Poterių tekste *ant žemės* pirmą kartą paliudytas reformato S. Chilinskio 1658-59 m. rankraštiniame Naujojo Testamento vertime. K. Sirvydas savo Punktuose sakymų (1629) gretimais vartoja (ne poteriuose) : *danguj ir žemėj* ir *ant dangaus ir ant žemės*, taip pat *ant svieto, ant žemės prispaudimas giminių*. Net tame pačiame puslapyje jis dvejaip rašo : *tiesoj žmonių, Dievo sūde* ir *ant žmonių tiesos, ant Dievo sūdo*, kur lenkiškajame tekste atliepia *na sądzie ludzkim, na sądzie bożym*. Šie pavyzdžiai pirštu prikišamai rodo, kaip sintaksinės lenkybės ima viršų jo kalboje. Taip pat lenkiška sintakse dvelkia ir J. A. Giedraičio Naujojo Įstatymo (1816) vartosena : Ir bus ženklai ant saulės, ir ant mėnesio, ir ant žvaizdžių, o ant žemės suspaudimas giminių (Luko 21 : 25). Garbė ant aukštybių Dievui, o ant žemės pakajus žmonėms geros valios (Luko 2 : 14).

XVIII a. poteriai su visomis lenkybėmis, taigi ir su *ant žemės*, bažnytinėje kalboje išliko iki pat Pirmojo pasaulinio karo. Konservatyvi ir lenkiškos tradicijos sunkinama bažnytinė vyriausybė nesiryžo reformai. Bet ryžtingai lietuviška kryptimi pasukęs vysk. Pr. Karevičius jau 1916 m. davė aprobatą naujiems, daugiausia

J. Jablonskio patarimu pataisytiems poterių tekstams. Oficialiai tie poteriai, su *žemėje* vietoje *ant žemės*, Lietuvos bažnyčioms jo buvo įsakyti 1918 m. Tačiau po septynerių metų (1924) vyskupų konferencija kažkokiais sumetimais vėl sugrąžino *ant žemės*. Smulkiau žiūr. St. Ylos Liturginės terminijos klausimu (1953).

Dabar Lietuvoje meldžiamasi : Teesie Tavo valia, kaip danguje, taip ir žemėje. Tokį tekstą randame 1966 m. Vilniuje išleistame Apeigyne ir 1968 m. Liturginiame maldyne. Abu leidiniai turi ir Vatikano aprobatą. Išeivijoje vėl vieno kito spirte spiriamasi išlaikyti XVII a. lietuvių bažnytinės kalbos lenkinimo metu padarytą " pataisą " *ant žemės* (lenk. *na ziemi*). Plg. pernai Romoje išleistą Ordo Missae ir jį pasekusias Kunigų vienybės su vysk. V. Brizgio aprobata leidžiamas sekmadienines Mišias. Tai pataisai ginti pasišauta net su semantine ekvilibristika. Girdi, graikiškajame Evangelijos tekste (Mato 6 : 10) šiame prašyme vartojami du skirtingi prielinksniai *en* ir *epi*, kuriems juk atliepią vėl skirtingi prielinksniai ir kitų kalbų vertimuose : ang. *in : on*, vok. *im : auf*, pranc. *au : sur*. Iš to pigi išvada, kad ir lietuviškai nedera versti vien vietininkais. Gaila, kad Jogaila su Vytautu graikiškai nemokėjo ir " netiksliai " išvertė. Mat, vertė taip, kaip šiuo atveju gyvasis kalbos jausmas lėmė. Juodu pasielgė lygiai taip pat, kaip ir IX a. slavų apaštalai Kirilas ir Metodijus. Šiuodu, žiūrėdami slavų kalbos dėsnių, to paties prašymo posakį išvertė : *na nebesi i na zem(l)i*, o ne pažodžiui pagal graikų tekstą *v nebesi i na zem(l)i*. Mat, gimę Salonikuose, kurių apylinkėje gyveno daug slavų, nors ir graikai, iš mažumės buvo gerai išmokę slaviškai. O mozūro Chilinskio lietuvių kalbos mokėjimas buvo gana trūktinas. Juk kaip tik dėl netikusio vertimo buvo Londone nutrauktas ir jo Senojo Testamento spausdinimas. Prielinksnio *ant* gynėjai kažkodėl pamiršta, kad ir Vulgata čia nežiūri graikų prielinksnių priešybės, nes verčia vienodai *sicut in caelo, et in terra*. Kito gynėjo čia vėl sumesta, kad mūsų *žemėje* esą galima įtarti atsiradus pagal lot. *in terra*. Bet tam, kaip aukščiau matėme, nėra jokio pagrindo.

Arkiv. J. Skvireckas liko ištikimas karevičinei reformai. Jo Naujajame Testamente (visuose keturiuose leidimuose 1922-1947) lot. *in terra* ir *super terram* visur išversta *žemėje*. Tik Apaštalų darbų 9 : 4 ir 26 : 14 randame : sukniubęs ant žemės, parpuolus ant žemės. Čia prielinksnis (krypčiai nusakyti) visai savo vietoje, nors galima būtų pasakyti ir rytietiškai : sukniubęs žemėn, parpuolus žemėn. Plg. priežodį : Ką žmogus žemėn meta, ponas kišenėn deda.

Kitam vėl prielinksninis posakis *ant žemės* rodąs kalbos pažangą, jos modernėjimą. Mat, fleksinės kalbos savo raidos būvyje virsta

analitinėmis, kur sintetinė kaityba pakeičiama prielinksnine. Plg. lotynų ir prancūzų kalbos linksniavimą. Bet mūsų bendrinė kalba tuo tarpu dar nepasinešusi ta linkme. Pagal priežodį *šaukštu upės neišsemsi* vis dar ir mokykloje mokome, kad taisyklingiau : pieštuku, plunksna rašyti, traukiniu važiuoti, laivu plaukti, savo protu gyventi. Nemanau, kad kada, atsisakę vietininko, imtume su klaipėdiškiais sakyti : Šiše vakar buvom į Klaipėdikę. Mūsų mokytojams gerai pažįstami ir sunkiai liežuvį beapverčiančių šeštadieninių mokyklų mokiniukų sakymai : mama yra į kambarį, aš nebuvau į mokyklą. Tai ne pažangos, o šiaip sau dviejų skirtingų kalbų sintaksinės simbiozės reiškinys. Taip pat mes vis dar be prielinksnio *ant* renkamės posėdžių, verdame ką pietums, lankomės susirinkimuose, koncertuose, pasimatome baliuose, vestuvėse.

Maldos vietininkas *žemėje* reikšme nieko nesiskiria nuo plačių plačiausiai sakomų posakių : gyvena savo žemėje, pasistatė (trobas) dvaro žemėje, tokioje žemėje gyvenk ir norėk, neganyk svetimoje žemėje, arklius rišame pirktojoje žemėje, gimtojoje žemėje, tėvų žemėje, šioje žemėje (religine prasme), visoje žemėje (visame pasaulyje). Liaudinėje kalboje, ypačiai rytiečių tarmėse, visais šiais atvejais sakomas ir kilmininkas su prielinksniu *ant*. Bet bendrinėje kalboje, daugiausia J. Jablonskio pastangomis, čia yra įsigalėjusi senoviškesnė vietininko konstrukcija. Todėl nedera *ant žemės* remti nė liaudiniu *gano ant pūdymo*, nes bendrinės kalbos posakis yra *gano pūdyme*, kaip kad ir šieną džioviname *pievoje*, avis laikome *ganykloje*. Vietininko posakiai sveikesni yra išlikę žemaičių tarmėse. Net ir visuotinai paplitusios slavybės *ant svieto* vietoje dažnai pasakomas vietininkas : susitiksime aname sviete, katrame jis dabar sviete (miręs ar gyvas) ?, visame sviete taip yra.

Kur esamajame vietininke susikerta vidaus ir paviršiaus reikšmės, dabartinėje bendrinėje kalboje daug kur yra įsigalėjusi prielinksninė vartosena. Plg. net dainų kalbos *ant kalnelio, pakalnėlėj dobilėliai žydėjo* greta su *kalne berželiai stovėjo, beržų lapeliai mirgėjo*. Žemaičiai ir daugumas vakariečių aukštaičių dar aiškiai skiria *sėdi lovoje* (ligonis sėdom), vežime (tuščiame ant sėdynės) ir *ant lovos* (ant jos krašto, kojas nuleidęs), *ant vežimo* (ko prikrauto, pilno). Taip pat ir gulėti galima *lovoje* (nusirengus, apsiklojus) ir *ant lovos* (taip sau nuvirtus pailsėti, ant patalo viršaus). Todėl visai suprantami ir J. Jablonskio duoti pavyzdžiai : Katė gulėjo ant mano lovos. Jo knygos ant stalo gulėjo. Mat, katės paprastai tik taip ir teguli, o kada sakome *knygą rasi stale*, tai turime galvoje stalčių, stalo ištraukiamąją dėžę. Bet pasakymas *sėdi kėdėje* ne tik " šiandien dar nerėžia ausies ", o priešingai daugio taip ir tebesakoma ir rašytojų rašoma. Mat, kėdžių yra visokių visokiau-

sių, su atlošais, su šoninėmis atramomis. O dėl *sėdi kelme* ar *akmenyje* nėra ko nė spyriotis, nes taip nė kadų kadai nesakyta. Mat, nė norėdami negalime į jų vidų atsisėsti, tik ant jų. Bet vėl nieku nedėtas priežodis : Šnypščia kaip kelme gyvatė. Taip pat žmonių pasakojama apie velnių pėdas akmenyse (juose įmintas).

Mums dabar nelogiški atrodo tautosakiniai vietininkai : Mano brolelis *žirge* sėdėjo (Gervėčiai). Mano mergelė *stale* sėdėjo (Rėzos Dainos). Svotai *suole* dainuoja ir valgo (A. Juškos Svodbinė rėda). Tačiau juos aiškiname vad. sintaksine priešprieša. Mat, gyvojoje kalboje pažįstami ir atitinkami kryptiniai posakiai : sėsti į žirgą (t. y. į balną), į stalą (prie stalo), nešti į stalą (stalan), sodinti į suolą (vestuvinėse apeigose). Lygiai taip pat rytiečiams sakant *mesk žemėn, krinta žemėn,* savaime suprantami ir J. Jablonskio iš jų kalbos duodami posakiai : Peilis žemėj gulėjo. Negulėk žemėje. O kam liepdami *gulk, dėk, mesk ant žemės,* žinoma, ir atsakyme tegalime laukti to paties *ant žemės.* Plg. dar : Mečiau ant stogo, nukrito ant žemės. Nelipk ant vežimo (šieno), būk (stovėk) ant žemės. Šių posakių *ant žemės* semantiškai atsako į klausimą *ant ko,* o maldos posakio semantinis klausimas yra *kame, kur.* Vadinasi reikalauja vietininko. Jei paukščiams skraidant mieste (žinoma, ore), miestui logiškai pripažįstame tris matavimus (ilgį, plotį ir aukštį), tai to negalime neigti nė žemei su jos vandenimis, laukais, miškais, oru ir, žinoma, žmonėmis. Kitaip tariant, ta žemė mums yra pasaulis. Kaip sakome *pasaulyje,* taip lygiai sakytina rašytina ir *žemėje.* Mat, kurmis vienaip gyvena žemėje, o žmogus kitaip, nors šis pastarasis gali ir kurmiškai gyventi.

Jeigu kam *žemėje* nepatinka, kad tai istorinė, o ne dabartinė vartosena, tai tuo pačiu mastu iš poterių tektų išmesti ir geidžiamosios nuosakos lytis *teesie* (paprastai tariama : tesie), *teateinie,* nes jos irgi " istorinės ". Dabartinės vartosenos gyvosios lytys yra *tebūna* (*tebūva*), *teateina.* Pataisytiems poteriams *teesie* ir *teateinie* paimta iš M. Lietuvos Šv. Rašto vertimų. J. Skvireckas jau 1922 m. N. Testamento leidime senovinę *teesie* bandė pakeisti kiek naujoviškesne *tebūnie.* Bet senųjų optatyvų pasirinkimas buvo labai vykęs : jie maldai suteikia tam tikro iškilmingumo. Kaipgi skambėtų pagal " eilinio lietuvio kaimiečio " kriteriją sumodernintas variantas : Tegul būna (Tebūna) Tavo valia, kaip danguj, taip ir ant žemės.

Kunigų (ne visų !) užsikirtimas dėl *ant žemės* iš dalies suprantamas, nes juk tas *ant* jau tris šimtus su viršum metų smigdomas mūsų smegeninėn. Dar gerai prisimenu, kaip senieji kunigai piktinosi *dūšią* pakeitus *siela.* Girdi, kam žmonių nuo amžių įprastą, nors ir svetimą žodį keisti kitu niekam negirdėtu ir dar labiau

skambančiu rusiškai ... O juk protestai dėl *Mergelės* Marijos vos tik dabar aptilo.

Jau ne nuo vakar mūsų bažnyčiose giedama : Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje ramybė geros valios žmonėms. Tariamo teologinio tikslumo saugotojai čia, rodos, dar nepareikalavo *ant žemės* (gr. epi gēs). Argi būtų susitaikę su Vulgatos " netiksliu " vertimu *in terra* (žemėje) ?

Beje, tenka tik pasidžiaugti, kad vysk. V. Brizgys savo gegužinėms pamaldoms skirtai knygai (1956) parinko tikrai lietuviškai skambančią antraštę : Marija danguje ir žemėje.

IR VIS DĖLTO NE TAIP *

Kolega L. Dambriūnas į mano straipsnį *Laiškuose Lietuviams* čia atsiliepia dvigubai ilgesniu ir gana mokomu. Mano tikslas buvo ribotas. Tenorėjau parodyti, kad pirmųjų mūsų rašto paminklų sutartinai vartotas Viešpaties maldos posakis *kaip danguje, taip ir žemėje*, grąžintas į poterius karevičinės reformos metu, yra teiktinesnis nei nuo XVII a. įsigalėjęs " pataisytas " *kaip danguje, taip ir ant žemės*.

Tokią vartoseną grindžiau ne tik gyvosios kalbos pavyzdžiais, bet ir šiaip bendrinės kalbos aiškiu polinkiu panašiais atvejais vartoti vietininko posakius. Bet mano taip pat suminėti ir vartotini bei vulgariniai pavyzdžiai su *ant*. Žiūrint reikšmės, mūsų kalboje galima pasakyti : *žemėje* (kur gyvename, pasaulyje) ir *ant žemės* (ant ko, pabrėžiant paviršių). Todėl autorius be reikalo gilinasi dėl posakio *ant žemės* ir panašių svetimybės ar savybės. To klausimo visų sintaksinių išgalių aš savo straipsnyje nenagrinėjau, tik pažymėjau, kad poteriuose S. Chilinskio padaryta " pataisa " *ant žemės* bus atsiradusi pagal lenkų *na ziemi*. Panašios nuomonės yra ir Pr. Skardžius (žr. *Gimtoji Kalba* 1960, nr. 2 : 36-37 ; *Draugas*, 1971. 10.30, 1972.1.15) ir, rodosi, P. Jonikas (kaip man yra minėjęs kun. J. Vaišnys). Kad senuosiuose raštuose vartojama ir *ant žemės*, menkas atradimas. Ir aš minėjau Sirvydą. Nenuostabu, kad ir Ledesmos katekizmo vertimuose poterių aiškinime pasitaiko prielinksninis posakis. Mat poterių formulėje vertėjai pakartojo iš seno įprastą vietininką, o aiškinime jau pažodžiui išvertė lenkiškąjį tekstą : (*čia*) *ant žemės* (tu na ziemi) ir (*ten*) *danguje* (tam w niebie). Bet Daukša tik vienu atveju verčia su prielinksniu, o kitais dviem,

---

* *Aidai*, 1972, 8 nr., 371-376. Šis straipsnis patikrintas iš rankraštinio originalo.

nežiūrėdamas lenkiškojo teksto, tik vietininkais : " Ir teipo sūnus Dievo danguje neturi motinos, o žemėje tėvo " (Sittigo leidinio 31 psl.). O į klausimą, kur yra Dievas, jis atsako : " Yra danguj ir žemėje, ir visokioj vietoj " (47-48 psl.). Truputį keista, kad L. Dambriūnas šį Daukšos vertimą negirdomis nuleidžia, bet čia pat pakiša to paties lenkiškojo sakinio vertimą iš 1605 m. rytiečių katekizmo su *ant* : " Danguj, ant žemės ir visokioj vietoj " (tekste : Yra danguj ir ant žemės ir visokioj vietoj. A. S.). Jeigu Daukša nutolo nuo lenkiškojo teksto, tai, matyti, jautė, kad čia geriau tinka vietininko posakis. Savo straipsnyje minėjau, kad ypačiai rytiečių tarmėse kilmininkas su *ant* išstumia vietininko posakius. Todėl visai suprantama, kad ir rytietis katekizmo vertėjas tuo keliu nuėjo.

Surasdus vertime *ant žemės*, nėra ko džiaugtis kaip tite, nes abiejuose katekizmuose yra ir šiokių kilmininko su *ant* posakių : ant mažos valandėlės (9), užžengė ant dangų, sėdi ant dešinės Dievo (23), sėdi ant tiesės Dievo (34), kelsis iš numirusių ant kūno ir ant dūšios (40), rasi ant galo tų knygelių (66), yra ant to pasaulio (67), ant širdies turime (76), ypačiai ant Velykų (ant Velykos, 87), priėmėme ant krikšto (95), neturėdami ant priejautos (paraštėje : sielos, 99), iž lenkiško ant lietuviško perguldytas (109), ant galo (prieveiksmis, 119, 121, 145), neveizdėk ant piktumo mano (127), ir ant kūno ir ant dūšios ligą nuodėmių kęsiu (129), neveizdėkig ant nuodėmių manų (136), ant pradžios šios dienos (156). Visur čia pažodžiui lenk. *na* išverstas *ant*. Taip pat ir maldos galas lenk. *na wieki wieków* verčiamas tik *ant amžių amžinų*. Ir dabar panašiais atvejais taip sakoma liaudinėje ir vulgarinėje kalboje. Bet tai ne pavyzdys bendrinei kalbai. Vis tik abejoju, ar straipsnio autorius čia suminėtus posakius laikytų " savais " ir atsiradusiais dėl " prielinksninių posakių daugėjimo tendencijos ".

Straipsnyje truks pliš bandoma įtikinti, kad vietininkas *žemėje* galinti būti lotynybė (in terra). Bet taip nėra. Jau vien formaliai *kaip danguje, taip ir žemėje* nelygu lot. *sicut in coelo, et in terra*, nes prieveiksmis *taip* turi atitikmenį *tak* tik lenkiškajame tekste. Ne ko verti ir autoriaus tie trys tariamos lotyniškos įtakos įrodymai. Pirma, Tėve mūsų maldos žodžių tvarka iš graikų tekstų yra perimta į lotynų kalbą (tik su vienu pakeitimu : ne nos inducas), iš šios į lenkų, o iš lenkų pagaliau į pirminį lietuviškąjį vertimą. Perdėm graikiška žodžių tvarka ir senosios bažnytinės slavų kalbos tekstuose. Tokia ji išliko ir iki šiol rusų stačiatikių ir unitų liturgijoje. Bet senuosiuose lenkų vertimuose yra ir tam tikro žodžių tvarkos svyravimo, pvz. įvardžio *tavo* (sen. lenk. twe, twa) vartosenoje. Plg. seniausio lenkiško rankraštinio 1407 m. Tėve mūsų

vertimo (S. Vrtel-Wierczyński, Wybór tekstów staropolskich 1950, 49-50 psl.) *twe imię, twa wola* (tavo vardas, tavo valia) ir pirmojo spausdinto 1475 m. teksto *imię twe*, bet *twa wola*. M. Mažvydas savo 1547 m. katekizmui naudojosi lenkiškais Seklucjano (1545) ir Maleckio (1546) katekizmais. Abiejuose įvardis dedamas po daiktavardžio : *imię twe, krolestwo twe, wola twa*. Bet Schadilkos XVI a. katekizme vėl skaitome : *imię twe*, bet *twe krolestwo, twa wola* (žr. Chr. S. Stang, Die Sprache, des litauischen Katechismus von Mažvydas 1929, 177 psl.). Tas žodžių tvarkos svyravimas atsiliepė ir mūsuose. Mažvydo katekizme randame *tavo valia* (vėlesniuose jo raštuose tik *valia tavo*), o Vilniaus un-to bibliotekos už Mažvydą senesniame rankraštiniame tekste skaitome : švęskisi vardas tavo, ateiki tavo karalystė, būki tavo valia. Taigi čia žodžių tvarka sutinka su seniausiųjų lenkų tekstų vartosena (viename už 1407 m. kiek vėlesniame tekste randame ir *twe krolestwo*), o ne su lotyniškąja, kaip autorius drąsiai tvirtina. Taip pat nėra ko džiaugtis, kad 1605 m. katekizmo žodžių tvarka " tobulai lotyniška ", nes *kaltes mūsų* randame tik šiame paminkle ir pradedant A. Giedraičio Naujuoju Testamentu (1816) vėlesniuose priešreforminiuose poteriuose. Visi ankstesnieji variantai pažįsta tik *mūsų kaltes* (1547 : kaltybes), kur atitinka lenk. *nasze winy*. Taigi ta tariamoji lotyniškoji žodžių tvarka mūsų senajame (tik iš dalies) ir priešreforminiame Tėve mūsų yra ta pati vėlesnė lenkiškoji, galutinai lenkų vartosenoje nusistojusi po XVI a. : imię twoje, królestwo twoje, wola twoja.

Antruoju ir trečiuoju lotynų kalbos įtakos įrodymu autorius pats susipriešt arauja. Iš kur jis žino, kad daugiskaita *danguose* arba *danguosu* ir galininkas *duoną mūsų visų dienų* versta ne iš lenkų *w niebiesiech* ir *chleb nasz powszedni* arba greičiausia *wszedni* (taip yra dviejuose senuosiuose lenkų tekstuose), o iš lot. *in coelis* ir *panem nostrum quotidianum* ? Juk lot. gal. *quotidianum* būtų išvertę *kasdienę* arba *kasdieninę*. Plg. M. Lietuvos Šv. Rašto vertimų : Duoną mūsų kasdieniškąją duok mums šią dieną. Jų versta iš vokiečių kalbos (tägliches Brot).

Visuose variantuose, išskyrus tik Daukšos ir 1605 m. katekizmus, septintajame prašyme yra derinys *viso pikto*. Įvardinis priedas čia paimtas iš senesnio lenkiško teksto (po 1407 : wszego złego). Būdinga, kad konstrukciją su intarpu *viso* taip pat pažįsta ir IX a. senovės vokiečių aukštaičių Freisingeno Tėve mūsų : Uzzan kaneri unsih fona *allēm* suntōn (W. Braune, Althochdeutsches Lesebuch 1965, 34 psl.). Daug vėliau tas intarpas pastebėtas viename XVI a. šveicarų reformatų vokiškame katekizme. Autorius kaip kirviu kerta : " Lenkiški vertiniai senuose poteriuose tėra trys

imperatyvai — *švęskis, ateik, būk* ". Tos sintaksinės lenkybės mano paminėtos. Ačiū už pritarimą. Tačiau tai dar ne viskas. Be aukščiau minėtų *visų dienų*, taip pat lenkiški leksiniai vertiniai yra penktajame prašyme *kaltes, kaltiemus* (winy, winowajcom). Lot. *debita* ir *debitoribus* būtų išvertę tik *skolas* ir *skolininkams*, kaip kad yra padaręs J. Skvireckas. Lygiai taip pat iš graikiškojo teksto verčiama ir rusų bažnytinėje kalboje (dolgi, dolžnikom), anglų vad. King James Version (debts, debtors), vokiečių (Schulden, Schuldigern) ir pagaliau latvių (parādus, parādniekiem). Lebedys su Palioniu dar spėja, kad greičiausia ir paskutinio prašymo *nuogi viso pikto* tenka laikyti lenk. zły (1375 : ote wszego złego) reikšminiu vertiniu, nes lot. *malum* veikiau būtų išvertę žodžiu *blogas*.

Lotyniškajai teorijai paremti bandoma nuabejoti ir istoriškai paliudytą faktą, kad Jogaila pats vertė poterius. Žinoma, tuščias daiktas įtikinėti, jei jį liečiąs, mano pažodžiui cituotas šaltinio liudijimas (" vienas išvertė iš mūsų vietinės kalbos į jų kalbą ") iš lengvos rankos nuneigiamas : " vis dėlto neturime jokio įrodymo, kad jis tuos poterius išvertęs ". Išeitų, kad magistras M. Kozłowskis, Jogailos amžininkas ir jo atsteigtos Krokuvos akademijos profesorius bei rektorius (1410) netiesą skelbė. Bet kodėl jis tai būtų daręs ? Lenkų Długoszas, aprašydamas Žemaičių krikštą (1413), vėl pasakoja, kad su Jogaila atvykę lenkų kunigai lietuviškai nemokėję ir pats karalius žmones mokęs Viešpaties maldos ir Tikėjimo išpažinimo. Kad kitus mokė, tai ir pats naujakrikštis turėjo anksčiau išmokti. Jogaila Krokuvon atvyko 1386 m. vasario 14 d. ir kitą rytą jau buvo katedroje pakrikštytas. Jei jis ir buvo iš anksto krikštui ruošiamas, pvz. Vilniuje galėjusių būti lenkų pranciškonų, tai jau tik ne lietuviškai. Pranciškonų metraščiai irgi mini Jogailą vertus poterius (articulos fidei, Credo et Pater noster) ir juos žmonėms Lietuvos krikšto metu (1387) aiškinus. Iš jų taip pat sužinome, kad jis prieš grįždamas po krikšto Lietuvon pirma dar pasiuntęs kelis lietuviškai mokėjusius pranciškonus (idiomatis Lituanici gnaros) lietuvių paruošti krikštui (Žr. V. Gidžiūnas, *De fratribus minoribus in Lituania* 1950, 40, 62-63 psl.).

Straipsnyje ir vėl prisispyrus tvirtinama, kad maldoje dangus ir žemė priešpriešais sustatyti kaip vidus ir paviršius. Bet čia juk pertempta logika. Autorius nieku neįrodė, kad jo pamėgti miesto trys matavimai su namais bei visa erdve ir net skraidančiais paukščiais netinka žemei su jos vandenimis, laukais, miškais, oru ir, žinoma, žmonėmis. Negi Dievo valios meldžiame kokiai topografinei plokštumai, o ne žmonių gyvenamai žemei, pasauliui. Dar kartą pakartoju, kad Tėve mūsų trečiojo prašymo semantinis klau-

simas yra *kame, kur*, o ne *ant ko*. Į tą klausimą ir atsakome vietininku *žemėje*.

Nepatiko ir mano pastaba dėl optatyvo *teesie*. Girdi, tada " nuosekliai reikėtų nevengti ir kitų senų formų ". Atsisukęs pasakyčiau, kad pažangumo sumetimais kovojant dėl *ant žemės*, taip pat nenuoseklu nekovoti dėl tiek pat " pažangių " lyčių *tėvai, kurs (kur), danguj, žemėj, atleidžiam, kasdieninės, šiandie, mum, kaltininkam*. Juk pvz. dabar tik žemaičių ir iš dalies jų kaimynų šiaurinių vakarų aukštaičių besakomas senesnis daugiskaitos naudininkas su galūniniu priebalsiu *s*. Bet man šauksmininkas *tėve* yra iškilmingesnis nei kasdieniškasis *tėvai*, lygiai taip pat, kaip *teesie* stilistiškai skiriasi nuo *tebūna, tegu būna*.

O jau stačiai iš piršto išlaužta priekabė, kad aš J. Skvirecko N. Testamento vertime, " aišku ", nepalikęs " tokių , barbarizmų ', kaip *ant žemės* ", nors tą posakį dar pakentęs A. Sabaliausko maldaknygėje. Autorius vėl negirdomis nuleido mano pastabą, kad J. Skvireckas visuose keturiuose leidimuose vartoja tik *žemėje*. Taigi ir pirmajame 1922 m. leidime, kada aš Telšiuose dar tebetryniau septintos klasės suolą. O kun. Sabaliausko vėl buvau įspėtas, kad vyskupų konferencijos patvirtinto poterių teksto neliesčiau. Beje, ir ta N. Testamento antrojo leidimo (1936) kalbinė priežiūra baigėsi labai nepaprastai. Paskaitęs Mato evangelijos pradžią, nurodžiau, kad reikėtų rašyti *Dovydas*, o ne *Dovidas* (taip buvo pirmajame leidime). Arkivyskupas nenorėjo sutikti, nes žydiškai čia esąs trumpasis *i*. Man priminus, kad jo rašoma *Pilypas*, nors graikiškai abu *i* trumpi, ginčas buvo išspręstas saliamoniškai : atspausdinta *Dovîdas* (i su stogeliu, net ir vėlesniuose leidimuose). Tuo mūsų bendradarbiavimas staigiai ir nutrūko.

Istorinio kalbotyros metodo peikos ir struktūralistinio pamokslo čia plačiau neliečiu. Tik pastebėsiu, kad pasikliovę autoriaus į padanges keliamu " struktūriniu, arba sinchroniniu " metodu, bene ir dabar dar bažnytinėje kalboje tebeturėtume *nesmertelną dūšią, grieką* su *griešninku, spaviednę* su *spaviednyčia* ir *spaviedninku, klioštorių* su *nobažnais zokaninkais* ir *minyškomis, peklą* su *viečnomis mūkomis*. Tos rūšies slavybės mūsų raštų kalboje apie 1900 m. dar buvo tiek " sinchroniškos ", jog 1903 m. A. Lalio lietuviškai angliškame žodyne be jokių nuorodų gretimais kaip vartotini pateikiami skoliniai *bromas, dūšia, klioštorius, minykas* ir *zakoninkas, minykė* ir *minyška, nobažnas, spavėdė* ir *spavėdnis, spavėdnyčia, pekla* ir savi lietuviški pakaitai *vartai, siela, vienuolynas, vienuolius, -ė, pamaldus, išpažintis, klausykla, pragaras*. Tik *griekas, nesmertelnas, smertis* ir *traicė* jo nurodyti į *nuodėmė, nemarus, mirtis* ir *trejybė*.

Bet pagaliau šviesaus ir kalboje gerai nusimanančio kun. J. Laukaičio iniciatyva, pasitelkus (1909) kalbininkus J. Jablonskį, K. Būgą, J. Balčikonį ir J. Šlapelį, susirūpinta poterių reforma ir apskritai mūsų bažnytinės kalbos apvalymu bei reikiamų terminų nustatymu. Konservatyvi aukštoji bažnytinė vadovybė (A. Baranauskas, M. Paliulionis, G. Cirtautas) reformoms nepritarė. Senoji kunigų karta ypačiai priešinosi *dūšios, čyščiaus* ir *peklos, grieko, pakūtos* ir *spavėdnės, traicės* išveisimui. Juk tie skoliniai " struktūriškai " kalboje buvo prigiję jau keturi šimtai su viršum metų. O čia dabar įsimanyta juos pakeisti kalbininkų sugalvotais naujadarais *skaistykla* (kitų siūlyta *šveitykla, šveistainė*), *atgaila* (kun. P. Sragio teikta *apgaila*), *trejybė* (kun. J. Geručio vartota *trejotis*). Taip pat ir *siela* religine prasme yra naujadaras. Atkraštinėse Salako ir Linkmenų tarmėse ji reiškia sielvartą (plg. *sielotis*, rūpintis, krimstis, sielvartauti), Daukšos kalboje sąžinę ir gyvatą, o M. Lietuvoje (Ruigio žodynas) alpulį, silpnumą, negalią. O Daukšos ir Sirvydo grieko pakaitai *nuodėmė* ir *nusidėjimas* vėl buvo seniai išnykę iš mūsų sumenkėjusių bažnytinių raštų. S. Daukantas viename laiške vysk. Valančiui džiaugiasi *nuodėmę* suradęs Daukšos Postilėje ir pats ją vėliau vartojo. Atgydžius nuodėmę ir nusidėjimą, užmirštin nuėjo kiti trys senųjų raštų pažįstami pakaitai: *nuodžia* (Daukša), *nuodėja* (Pabrėža) ir *prasirastis* (1605 m. katekizmas). O prieš Daukšos ir Sirvydo vietoje peklos vartotą *pragarą* galėjo šiauštis dar dėl to, kad gyvosiose tarmėse jis reiškia tik prarają (kelio), bedugnę ir, be to, dar rijūną, besotį, prasigėrėlį. Jeigu mūsų bendrinės kalbos kūrimosi metu būtume laikęsi vien moderniosios struktūrinės bei sinchroninės kalbotyros požiūrio " taisyklinga, kas visuotinai vartojama ", tai ta kalba šiandien būtų labai šiukšlėta. Juk tik kalbininkams iš tarminių užkampių iškasus *kainą* (Alsėdžiai) ir *rūšį* (Kvėdarna), atsikratėme *čienios, cienios, cenos* ir *gatunko* su *zurtu* ir *sortu*.

Kolega L. Dambriūnas kalba besidominčiai visuomenei žinomas labai pažangiomis kalbinėmis nuomonėmis, pvz. kad ir prieveiksmių su *-iniai* arba veiksmažodžių su *-imas* klausimu. Ne visi kalbininkai su juo sutinka. Pr. Skardžius jo pažiūrų kritikai skyrė ne vieną puslapį (Žr. jo Ankstyvesnė ir dabartinė lietuvių bendrinės kalbos vartosena). Žinoma, galima būti skirtingų nuomonių. Tik ateitis parodys, ar priesaga *-iniai* prieveiksmiuose tikrai paims viršų. Bet netikslu ir neatsakinga moksliniame leidinyje tvirtinti: " Adverbs of this type (with the ending *-iniai*) are f i r m l y (mano pabraukta. A. S.) established ... " (Baltica in honorem Johannis Otrębski, Białystok 1966, 48 psl.), ypač kad Lietuvoje tie prieveiksmiai nepripažįstami norminiais (Žr. akademinė Lietuvių kal-

bos gramatika II, 1971, 509-510 psl.), o išeivijoje tuo tarpu iš kalbininkų tik L. Dambriūnas juos propaguoja.

Prieš kurį laiką *Drauge* (72.6.3) vėl pasirodė jo ilgesnis straipsnis su tikrai akį pagaunančia antraštę *Visuomenės kova su kalbininkais*, kur vėl su ypatingu įstingu ne tik ginama, bet ir peršama prieveiksmių priesaga *-iniai*. Nemaža čia pakartota iš *Aidų* straipsnio. Bet daugiausia vietos skirta parodyti, kaip J. Jablonskis ir dabartiniai jo tariamieji pasekėjai prakaltę kalbą kuriančiajai visuomenei. Nuo daugelio minimųjų taisymų (jau veik pusšimčio metų senumo) seniai atsisakyta. Kalbininkų tie nebūtini taisymai savo laiku diskutuoti *Švietimo Darbe* ir *Gimtojoje Kalboje*. Pokariniam laikotarpiui dar plg. J. Palionio *Pastabas* J. Jablonskio Rinktinių raštų II tomo 519-531 psl. Autoriaus minima A. Piročkino knygutė *Jono Jablonskio leksiniai taisymai* (1970), iš kurios jis cituoja tuos " neteikiamus ar tiesiog draudžiamus vartoti " pavyzdžius, tiesą pasakius yra istorinio pobūdžio studijėlė ir liečia mūsų rašomosios kalbos raidos jau nueitą tarpsnį, o ne dabartį. Juk niekas dabar nebesijaudina dėl mūsų raštijoje kadaise vartotų *kalbrėdos, santaikos, statrašo, žodinyčios* vietoje dabartinių *gramatikos, sintaksės, rašybos, žodyno* ir vėlesnių nevykėlių, kaip *pirmyneiga, kalbatyrys, sudurtinžodis, sudurtindalė*. O tokia *nepriklausomybė* pirma paties Jablonskio pasiūlyta ir vartota netikusiam *neprigulmingumui* pakeisti (1912 m. *Vilties* 108 nr.). Man pačiam kartą pokalbyje priminus, kad *protėviai* (ir *probočiai*) žemaičių tarmėse yra gyvų gyviausi žodžiai, Jablonskis sutiko, kad ir *prokalbė* terminui geresnė nei jo anksčiau siūlytoji *senkalbė*. Šis termininių vedinių tipas dabar labai darus. Be ankstesnių naujadarų, kaip *protėvynė, protautė, proseneliai, provaikaičiai, prosūnaitis, produkraitė* (giminystei žymėti), prireikus vis sudaroma naujų, pvz. *protarmė, prolytė, progarsis*. Pr. Skardžiaus pavartota ir *probalčiai, proslaviai*. Priešdėliu *pro-* čia pasakome tai, kas vokiečių išreiškiama *Ur-*, o anglų *proto-* (Ursprache, proto language). Taigi abejočiau, ar autoriui tam kovingam straipsniui verta buvo tiek " iš praeities stiprybės semtis ".

Abiejuose *Draugo* ir *Aidų* straipsniuose vėl grįžta prie posakio *tikėti į ką* ir *tikėti ką*. Autorius tvirtina : " Skirtumas tarp jų gali būti tik tas, kad prielinksninis posakis (tikėti į ką) rodo naujesnį kalbos raidos laipsnį ". Ir taip ir ne. Verčiant Tikėjimo išpažinimą iš sen. lenk. Wierzę w Bog Otca (vėliau : Wierzę w Boga Ojca) lietuviškai pažodžiui (be jokių teologinių svarstymų !) išversta : Tikiu ing(i) Dievą Tėvą (Daukša, 1605 m. katekizmas). Taip pat ir : ing(i) Jėzų Christų, ing(i) Dvasią Šventą, šventą Bažnyčią visur esančią, kūno iž(gi) numirusių kėlimą ir gyvatą (gyvenimą)

amžiną. Pažodiniai vertiniai iš seno, kaip tam tikros formulės, įsigalėjo bažnytiniuose raštuose. Bet tai nėra " naujesnis kalbos raidos laipsnis ". Tokiu laipsniu nebent galėtume pripažinti tą faktą, kad bažnytinis prielinksninis posakis padėjo daugiau ir iš gyvosios kalbos išstumti senesnį gryną galininkinį. Pažodžiui iš lotynų kalbos verčiama ir sen. vok. aukštaičių tekstuose, pvz. VIII a. St. Galleno Credo : Kilaubu *in* kot fater, *in* Ihesum christ, kilaubu *in* uuihan keist, *in* uuiha khirihhun catholica, *in* liip euuikan. Vėliau vokiečių pagal savo kalbos reikalavimus pakeista : Glaube an Gott Vater ir t. t.

Bet ir mūsų senuosiuose raštuose vienur kitur prasprunka galininkas be prielinksnio. Pvz. Vilentas savo 1575 m. katekizme rašo : Sakyk priegtam toje svetastyje ką tu tiki, ko ieškai ? — Tikiu anoje duonoje ir aname santį (t. y. esantį) kūną bei kraują Pono mūsų Jėzaus Christaus paliktą ir įstatytą man. Bau tiki mano atleidimą santį Dievo atleidimą ? Daukšos katekizme, kur neverčiamas lenkiškasis tekstas, irgi skaitome : žynauja, buria, nuodija ... ant pauto veizdi ir kurie tą tiki (Sittig leidinio 73 psl.). Kuršaitis savo žodynuose pabrėžia bažnytinių raštų vartoseną *tikėti į ką*, o šiaip sumini dar tokius pavyzdžius : ką (ko) žmonės velijas, tai jie ir tik, aš tikiu prisikėlimą iš numirusių, jis netik Dievą esantį. Jablonskis *Linksniuose ir prielinksniuose* (67 psl.) iš gyvosios kalbos mini : Ar jie ką tiki ? Bene jie ką tiki ? Iš senųjų raštų dar jo duota : Tikėkim stipriai Kristų prisikėlusį. Šiaip šnekamojoje kalboje per bažnyčią, iš katekizmų plačiau yra įsigalėjusi prielinksninė sakysena. Ištisai ji vartojama senųjų poterių Tikėjimo išpažinime, kurio juk iš katekizmo mokytasi atmintinai. Bet šiaip kalboje, ne poterius kalbant, ir čia pasakoma be prielinksnio. Prisimenu vaikystėje tėvai ir davatkėlė, kuri mane rengė prie pirmosios komunijos, sakydavo tik : Ar išmokai Tikiu Dievą Tėvą? Matai, nemoki Tikiu Dievo Tėvo. Kalbėk Tikiu Dievą. Šiaip maldose *tikiu* su galininku be prielinksnio dažnai sutinkama ne tik XIX a. maldaknygėse, bet ir naujaisiais laikais : tikiu tą visą, ką tiktai Bažnyčiai apreiškei ; tikiu vis tai, ką Bažnyčia šventa tik ; tikiu visa, ką tiki ir moko Bažnyčia (Žr. S. Yla, *Liturginės terminijos klausimu* 21-25 psl.).

Dar dėl to atitikmens *credo Deum* (*esse*), *credo in Deum* : *tikiu Dievą, tikiu į Dievą*. Autorius, pasikliaudamas vien posakių formaliniu atitikimu, ranka numodamas į pastarojo atsiradimo istorinį kelią ir tuo lyg atmesdamas verstinių skolinių buvimą, su savo suktoka logika išveda, kad, girdi, " pagal tą atitikimo kriterijų jie abu turėtų būti laikomi skoliniais ". O kadangi kitų pirmasis posakis (be prielinksnio) " nelaikomas skoliniu, tai tuo pačiu panei-

giamas ir posakio struktūros skirtingumo kriterijus ". Dalykas jau nėra toks paprastas. Žvilgterėkime giliau, į posakio *credo in Deum* atsiradimą pačioje lotynų kalboje. Prielinksninė konstrukcija *credere in aliquem* visai svetima klasikinei kalbai. Ji pasirodo Vulgatoje ir kaip tik pažodžiui verčiant iš graikų kalbos (pisteô eis = credo in). Plg. Jono 7 : 5 *credebant in eum* (gr. eis auton), 10 : 26 *credit in me* (gr. eis eme), Rom. 10 : 14 *in quem* (gr. eis on), *non crediderunt*. Teologų čia daromas reikšminis skirtumas, be abejo, remiasi ankstyvųjų bažnytinių rašytojų vartosena. Pvz. *credo in* jau randame Tertulijono raštuose. Teologams, žinoma, daug svėrė kad ir šiokie šv. Augustino vartojami posakiai : Hoc est ergo credere in Deum, credendo adherere. Qui fidem habet sine spe et dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Bet pačioje Vulgatoje prielinksninė vartosena yra tik kalbos, o ne reikšmės dalykas. Pvz. Luko 24 : 25 *ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae*, Rom. 4 : 18 *contra spem in spem credit* teologiškai prielinksnis *in*, atrodo, yra ne vietoje. Todėl ir Skvireckas verčia tiksliau : tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai ; prieš vilti į tikėjo vilčiai. Iš kitos pusės. Ap. Darb. 16 : 34 *et laetatus est cum omni domo sua credens Deo* vėl naudininkas *Deo* teologams turėtų būti netikslus, nes pagal teoriją čia lauktina *credens in Deum*. Skvireckas versdamas pataiso : ir džiaugėsi su visais savo namais, kad buvo įtikėjęs į Dievą. Čia lot. *Deo* graikų tekste irgi atliepia naudininkas *tô theô*, nes Vulgata apskritai pažodžiui verčia graikiškąjį originalą.

Taigi nėra jokios abejonės, kad mūsų bažnytinės kalbos posakis *tikėti į Dievą, į Kristų* yra sintaksinis vertinys, kuris savo šaknimis nusiekia iki graikų kalbos. Bet sinchronizmu užsidegęs mūsų autorius, žinoma, viską ima tik formaliai. Jam abu posakiai (be prielinksnio ir su prielinksniu) vienalaikiai ir lygiaverčiai, bet priduria, kad prielinksninis rodąs kalbos raidos pažangą. Mat klasiškojo struktūralizmo sekėjams nedera žiūrėti atgal (į kalbos istorinę raidą), loginiai sprendimai daromi remiantis vien sinchronine kalbos medžiaga. Bet anksčiau matėme, kad beatodairiškas sinchronizmas būtų gerokai prišiukšlinęs mūsų rašomąją kalbą. Laimė, kad struktūralizmas tada dar buvo negimęs. Bet ir dabar, mums tebesirūpinant bendrinės kalbos lietuviškumu ir apvalymu nuo barbarybių ir makaronybių (daugiausia slaviškų), pasikliovimas struktūralizmo sinchronistiniu principu nebūtų į sveikatą. Pvz. mano lietuvių kalbos kurso klausytojai Pensilvanijos universitete nelabai pajėgdavo suprasti, kodėl mes iš rašomosios kalbos išmetėme *dūšią, iškalą, klioštorių* su *zokaninku, svietą, grieką, peklą*, pakeisdami naujadarais, senais ir naujais, arba ribotais tarminiais

pakaitais. Mat jiems kalbininkams, auklėtiems struktūralizmo dvasioje, mūsų kalbos gryninimas ir kova su slavybėmis atrodė lygus peiktinam purizmui. Pastebėjus, kad tos slavybės iš mūsų raštijos išnyko jau prieš penkiasdešimt su viršum metų, tada sutiko, kad lingvistiškai tai pateisinama : atleistina sena purizmo nuodėmė.

ŽODYNO IR TERMINOLOGIJOS STRAIPSNIAI

NEOLOGISMS IN MODERN LITHUANIAN *

Lithuanian is one of the most antiquated and conservative Indo-European languages. In comparative Indo-European grammars and etymological dictionaries forms of present-day Lithuanian appear together with those of ancient Sanskrit, Greek, Gothic and Old Church Slavic despite the fact that between them there is a space of 1000 to 2500 years.

On the other hand, Standard Lithuanian is still a comparatively young language. As early as the sixteenth and seventeenth centuries we find three starts, originating out of three different dialects, toward standardization initiated by ecclesiastic writers both in Prussian Lithuania and Lithuania proper. These first attempts, however, remained without any permanent results.

Modern Standard Lithuanian, in the true sense of the word, dates from the last quarter of the nineteenth century. In 1883, while the Russian prohibition of Lithuanian books was still in force, there appeared in Tilsit, East Prussia an unpretentious magazine published by an active group of Lithuanian patriots. It not only played a decisive role in the reawakening of Lithuanian national consciousness, but also ultimately gave a definite impetus to the formation of a standard language based on one dialect.

Here, then, we have a standard language still in the making. For this reason the formation of Standard Lithuanian is significant not only for Baltic Studies, but also, because of its methodological interest, deserves the attention of students of General Linguistics.

The question of neologisms is of importance to all standard languages, especially the newer ones whose speakers frequently feel a desire to purge their speech of foreign elements. The German *Sprachgesellschaften* of the seventeenth and eighteenth centuries may be mentioned as an example, and, in more recent times, the *Deutscher Sprachverein* and Engel's *Verdeutschungswörterbuch*. Lomonosov and Karamzin played an important role in the history of Standard Russian during the eighteenth and early nineteenth centuries, and their work was succeeded by the organized efforts of the Russian Imperial Academy. But the most recent state-

* Spausdinama iš palikto rankraščio.

directed movement toward purification and rejuvenation of a language is to be found in Turkey, as a result of the reforms carried out by Kemal Atatürk.

In Lithuanian the need for neologisms was even more acute, not only to express modern concepts which had not existed previously, but also to replace a large number of already ingrained foreign borrowings.

According to Wilhelm Wundt, we can distinguish between popular and learned neologisms. The former ordinarily arise more or less naturally in the evolution of any language. Their authors are unknown. The second type is coined by educated individuals or, more infrequently, by philological groups seeking to influence the language artificially. Only two examples shall be mentioned here to illustrate the two cases.

The cigarette lighter appeared in Lithuania three to five years before World War I, and various terms in different dialects were invented by the common people to denote this little gadget — some of the words meaning " scratcher ", others " kindler " and still others " lighter ". But only the last form prevailed as being formally and grammatically most suitable.

The Latin word *qualitas* had been translated by Cicero from the Greek ποιότης and was afterwards taken over by all European languages, either as a loanword or a loan translation : French *qualité*, German *Qualität*, Russian *kačestvo*, Polish *jakość*, Lithuanian *kokybė*.

In the nineteenth century the Lithuanian Simonas Daukantas, a historian in the Romantic tradition, and the patriots of national reawakening were idealizing the Lithuanian past, taking pride in the power of the medieval Lithuanian Grand Duchy. Since the language was the sole remnant of that glorious past, they concentrated their attention in that direction. They set themselves a definite goal : to regain the original, though only imaginary, purity of the language. This attitude was strengthened by the fact that the writings of the sixteenth century revealed a language more purely Lithuanian than the publications of the eighteenth and nineteenth centuries which were saturated with Slavisms and Germanisms. To purify the language many new words were coined in haste and without too much attention to accuracy.

For the most part, however, 60 to 80 percent of the nineteenth century neologisms failed to take root in the standard language. The reasons seem to be the following : the neologisms were accidental coinings made by a variety of people, or they

were of a strictly dialectal character, or their derivation did not comply with the structural rules of the spoken language.

Even the first Lithuanian philologists, Baranauskas and Jaunius, who were active at the turn of the century, were not successful in coining new words. Baranauskas, for example, made up the phonetic term *šnypštynė* to mean "sibilant". Not only did this not take root in the language, but it actually boomeranged. His students began to dub his Lithuanian lessons *šnypštynė*, and understandably so, since in everyday usage the word meant "a hissing instrument" or "a place to hiss".

Every educated Lithuanian today, even the non-philologist, when asked about such neologisms, would immediately answer that their coiners had no feeling for the language, no *Sprachgefühl*.

Fortunately, there appeared on the Lithuanian scene a man who was later called "The Father of the Literary Language". A teacher, later a university professor in Lithuania, Jonas Jablonskis (1860-1930), had taken his degree in Classical Philology at the University of Moscow.

He labored a full forty years at the task of perfecting the Lithuanian language. His first discussions of linguistic questions appeared in print around 1890, but the most productive period of his work began in 1904, after the 40-year prohibition of Lithuanian publications had finally been lifted.

Jablonskis remained faithful throughout to the fundamental principle proclaimed by the idealists of the period of national revival, namely to strive for a completely pure standard language. But his approach differed radically from theirs in that it was consistent and logical. He never formulated a theory as a guide for himself or others in the formation of new words. His procedure can be summarized under the following ten points:

1. Removal of obvious and clumsy Slavic and German loanwords.
2. Retention of foreign words with an international connotation, especially if they have been derived from the classical languages.
3. Formation of neologisms to replace foreign words where the neighboring tongues had done the same.
4. Replacement of discarded borrowings with words taken from living dialects and ancient writers.
5. Adaptation of old words for new ideas by changing or restricting the meaning.

6. Coining of entirely new words for completely new concepts.

7. In the derivational process of neologisms Jablonskis aimed at expressing the conceptual content by using analogous notions or by applying the principle of loan translation.

8. In all cases the word finally chosen must conform to the rules of spontaneous Lithuanian word-building.

9. The basic means of formation of new words are : suffixes, prefixes and vowel gradation or ablaut.

10. The so-called majority principle is the deciding factor in the choice of available means.

Most of the neologisms formed by Jablonskis took root in Standard Lithuanian. His work was so masterful that often his neologisms were later found to have actually existed in a certain dialect.

Jablonskis strove unswervingly to implant these words in the written as well as in the spoken language. This led at times to amusing situations as, for instance, when he tried to introduce the word *degtùkai* " matches " to replace Slavic and German borrowings. While vacationing near a small country town he went through several shops asking for the as yet unheard of *degtùkai*. In this manner he taught the townspeople a new word which quickly took hold in the standard language.

Jablonskis' efforts to make up a very Lithuanian and expressive standard language were seconded by all Lithuanian intellectuals. Doctors, lawyers, priests (all of them country-born and therefore well acquainted with Lithuanian customs and everyday speech) collected and sent to him rare words and grammatical material. Every Lithuanian patriot considered such aid to be a duty and an honor.

After the first World War the Lithuanian language became the official state language. Then, once more, in various walks of life the need for many more new terms was felt, and, once more, the problem of neologisms came to the fore.

Again Jablonskis put heart and soul into his work. With his help several vocabularies of new terms appeared as early as 1920. A Committee on Terminology was officially appointed by the government. In 1935, however, the work on terminology was taken over by a private organization, the Lithuanian Language Society, led by former pupils of Jablonskis. Finally, in 1940, after the establishment of the Lithuanian Academy of Arts and Sciences

an official Department of Terminology was established. But, sad to say, the misfortunes of war and multiple occupations of the country once again destroyed everything.

As was to be expected, there were extremes, too, in this field. About 1924 the Secretary of the Committee on Terminology, Vireliūnas, a very spirited amateur philologist, manifested some extremely puristic tendencies. He demanded the introduction of neologisms coined by himself for words like astronomy, history, electricity, theater. Public opinion did not favor this and chose to continue the middle-of-the-road policy initiated by Jablonskis.

In a very short time, scarcely half a century, the Modern Lithuanian Standard Language emerged and established itself definitely. The reason for its quick success may well lie in the fact that it is especially rich in structural means.

This may be illustrated by the following structural data: Lithuanian possesses over 300 suffixes. Of that number about 130 are productive today. There are also 35 prefixes and a varied gradation of vowels, which plays a very important part in the building of new words.

In present-day Standard Lithuanian we can frequently find, beside a few inherited old words, several dozen neologisms, all of them derived from the same root. The structural sameness of the inherited words and the neologisms enables the language to absorb a large quantity of new material.

In conclusion I would like to point to the fact that the growth and development of the Modern Standard Lithuanian Language constitutes a clear refutation of a popular fallacy which claims that not only common speech, but also the standard language are created by the masses.

Let me close with this short quotation from the excellent article "Standard Lithuanian in the Making" by my former teacher Alfred Senn: "Today the Lithuanians boast of a standard language in which everything interesting the human mind can be successfully discussed."

TAISYMAI *
(Iš SKS popiečių)

Laikraštininkų popietėse nagrinėjami kalbos dalykai gali būti įdomūs ir mūsų skaitytojams. Juk spaudos kalba mums visiems daro įtakos. Todėl šio to pasirinkdami iš tų popiečių kartais duosime ir GK skaitytojams. "Aklai" taisyti žodį žodžiu ar sakinį sakiniu tyčia vengiame. Teoriškai paaiškindami, norime patį skaitytoją paraginti kalbiškai galvoti, kalbos jausmą auklėtis. Iš numeruotų antraštinių paaiškinimų svetimomis kalbomis ir greitosiomis susekama teikiamoji vartosena. — Taisymus spausdiname kirčiuotus. Ištisai kirčiuotų tekstų skaitytojai yra kartkartėmis prašę.

1. *mokėti* ir *žinóti* (kalbą).

Dažnaĩ dár girdime ir skaĩtome: daũg kalbų̃ žìno, tókios pãreigos reikaláuja abiẽjų kalbų̃ žinójimo ir t.t. Tokià vartósena — gyvà slavýbė; rùsų знать язык, lénkų znać język vertinỹs. Lietùviškai tesãkome: kalbą mokė́ti, kalbõs mokė́jimas. Tiesà, mẽs gãlime daũg kalbų̃ žinóti (=kàd jõs yrà), bèt tóks žinójimas jùk nėrà mokė́jimas.

2. *bendraĩ* "gemeinsam, сообща, вместе" ir *apskritaĩ* "im allgemeinen, вообще".

Daũgis tuõs príeveiksmius vartójame mišriaĩ, neskirdamì; sãkome: jìs apiẽ dalỹką tìk bendraĩ:apskritaĩ kalbė̃jo, bendraĩ:apskritaĩ jõs padėtìs nepasìkeitė. Tikslùmo sumetìmais verčiaũ bū́tų šiaĩp skìrti: jiẽ bendraĩ (=sykiù, kartù, iš víeno) gyvẽna, dìrba, tãriasi ... ir dalỹką tìk apskritaĩ (=aplamaĩ) nagrinė̃jo, į̃ smùlkmenas nesigìlino, jõ dárbas apskritaĩ gẽras. Taĩgi, taĩp skìriant "bendraĩ kalbė́ti" réiškia, kàd kalbojè ir kitì dalyváuja, kàd sykiù sù kitaĩs kalbama, õ "apskritaĩ kalbė́ti" pasãko, kàd kalbė́tojas, víenas tekalbė́damas, į̃ smùlkmenas nesiléidžia, apiẽ dalỹko vìsumą tèkalba. Bèt ir šiuõs príeveiksmius skirdamì vis tíek tesakýsime: beñdrosios žìnios, pãstabos.

3. *daugùmas* "Vielheit, Menge, множество" ir *daugumà* "Mehrheit, Mehr, большинство", mažumà "Minderheit, меньшинство".

Mū́sų príesaga -umas paprastaĩ réiškia abstrãktines, atsietinės dáikto ypatýbes, pav.: kàs dienõs gražùmas, vãsaros

---

* *Gimtoji Kalba*, 1936, 11-13.

šiltùmas, žiemõs šaltùmas. Todẽl iř daugùmas réiškia apskritaĩ dìdelį skaĩčių, daũgį, pav.: õ žmonių̃ daugùmas atlaiduosè : prisikimšę visì pašaliaĩ ! Plg. gretà mãžumas "mãžas skaĩčius, mãža", pav. : priẽ tókio dárbo sù mãžumu (=mažù darbiniñkų skaĩčiumi) niẽko neužsikìši ; mãžumą (=trùputį), mažumẽlį paláuk. Be tõ, dár daugùmas réiškia iř "didžių̃ didžióji dalìs, mažnè visì", pav.: daugùmas jaũ paválgė, kelyjè, daugùmas (=iš tuřgaus grįžtantieji) bùvo pérvažiavęs. O príesaga -uma vẽl mũsų kalbojè dažniáusiai paródo viẽtą, tùrinčią -umu reiškiamų̃ ypatýbių: žemumà, aukštumà, lygumà, mẽdžio drūtumà... Kituř tàs viẽtos pažymỹs ne tóks ryškùs, pav.: žuvìs íeško gilumõs, õ žmogùs, gerumõs (=gẽro gyvẽnimo). Reikšmẽs skirtùmas labaĩ geraĩ iškỹla grùtėje minkštùmas (=minkštùmo ypatýbė): minkštumà (=minkštóji dúonos ař kõ kìta dalìs, minkštìmas). Taĩgi, daugumà visų̃ pirmà tiñka parlameñto reikaláms, kuř jì susietà iř sù atstõvų sẽdimąja vietà. Toliaũ ją̃ gãlime išplẽsti iř šiaĩp balsãvimui. Kituř visuř sakýtina — daugùmas. Mažumà vartójama iř vartótina ne tìk parlameñtui beĩ balsãvimams, bèt iř svetimų̃ tautýbių valstýbės piliẽčiams — tautìnėms mažumóms — pažymėti. Mãžumas ir mažùmas "mažùmo ypatýbė, Kleinheit, малость" (pav., kàs tõ vaĩko mažùmas) bendrìnėje kalbojè skiriamì iř kirčiù.

4. *draugìngas* "gesellig, leutselig, общительный" ir *draũgiškas* "freundschaftlich, дружеский".

Visų̃ pirmà draugìngas yrà tàs, kàs daũg draugų̃ tùri, plg. vandenìnga ùpė, gyvatìngos viẽtos (=kuř daũg gyvãčių), *várpingos* ãvižos, õ añtra — kás mẽgsta draugáuti, drauginiñkas, plg. barnìngas, darbìngas žmogùs. Taĩgi, iř draugìnga valstýbė ař organizãcija tėrà tà, kurì draugỹstės nesišãlina, patì jõs ieško ; o jéi jì draũgiškai elgiasi, yrà draũgė, tadà sakýtina rašýtina — draũgiška valstýbė, organizãcija. Skirtùmui dár plg. giminìngas : gìminiškas.

5. *valdiškas* "regierungsmässig, власти свойственный" iř valdìnis "казенный".

Žiūrėdami príesagų reikšmẽs, viẽtoje valdiškas laĩkraštis tùrime sakýti rašýti — valdìnis laĩkraštis, valdìnė spaudà, nès žmonių̃ sãkoma: kunigìniai laĩkraščiai (tám tìkrai jų̃ rũšiai pažymėti). Vartódami kilminiñką valdžiõs, rũšies nepabrėžiame. Taip pàt netaisyklìngi iř: valdiški pinigaĩ, bùtai, miškaĩ, arkliaĩ, valdiškos mokỹklos... Víen lògikos sumetìmais vartótina: valstýbiniai pinigaĩ, bùtai, miškaĩ, valstýbinės mokỹklos, nès taĩ priklaũso valstýbei, õ nè

vaĩdžiai. Todẽl netìkusi iř v a l d ž i õ s gimnãzija. Arkliaĩ, kuriaĩs valdžiõs žmónės, valdiniñkai, važinẽja, dažnaĩ tẽrà tìk tám tikrám laĩkui pasamdýti, nè valstýbiniai. Šiuõ ãtveju iř tikslù juõs vadìnti v a l d ì n i a i s. Taip pàt gãlime kalbẽti apiẽ v a l d i n i ù s (= valdžiõs) reĩkalus, skelbimùs, įsãkymus. Bèt, pabrėždami esmìnį panašùmą, sãkome iř v a Ĩ d i š k a s reĩkalas (= tóks kaĩp valdžiõs), žmogùs (= póelgiais į valdžiõs žmónes panašùs). Plg. ž ỹ d i š k a s, k i a ũ l i š k a s žmogùs iř ž y d i n ė s, k i a u l i n ė s meř gos (= kuř pàs žydùs tarnáuja, kiaulès šẽria).

ŽODŽIO MADA *

Univerkoj mačiau fainacką fuksę ...
(*Iš nugirsto pokalbio*)

Kalba — mūsų dvasios pasaulio reiškiamoji priemonė — gyvendama savą gyvenimą, tuo įtimpos kinta. Kitaip ir būti negali. Didysis prancūzų kalbininkas A. M e i l l e t, pernai miręs, yra labai teisingai pasakęs: " Le langage est éminement un fait social ". Taigi, jei kalbą laikome socialinio gyvenimo dėmeniu, turime pripažinti, kad ją veikia ir tie patys to gyvenimo veiksniai.

Trumpu dviejų skiemenų žodeliu, paplitusiu iš Prancūzijos po visą Europą vos nuo XVII amž., vadiname senų seniausią žmogaus savybę kitais sekti. Dažnai nesikenčiame pamėgzdomis, bet vis tik m a d a i šiuo ar tuo kiekvienas savo duoklę atmokame ; prastai kalbant, ir kalboje vieni esame didesni, kiti mažesni bezdžionės.

Tie laikai, kada vyksta didžių politinių, religinių, techninių ar šiaip kokių įvykių, išsiskiria ir gyvesne kalbos kūryba, naujoviniu pastangumu. Gana čia prisiminti, kiek mūsų pačių nuo 1918 m. padaryta. Nepilnų 20 metų būvyje, pvz., naujadarų esame prisikalę kelis kartus daugiau nei nuo Mažvydo per ištisus keturis amžius.

Tam tikros sąvokos imamos kalba reikšti sutartinai ir vienodai. Tas susitarimas gali būti savas lietuviškas arba iš kitur pasiskolintas. Ir čia visuomet siekiama tam tikro pagaulumo. Tik toks žodis ar posakis gali pasidaryti madinis. Pati forma ir kilmė čia maža tesveria. — Mūsų žmonės seniau paprastai kam ką sakydavo arba kreipdavosi *stačiai*, *tiesiog*. Tačiau rusų *besposredstvennyj*, vok. *unmittelbar* imta reikšti *betarpiu*, *betarpišku*, ir šis pastarasis mados

---

* *Studentų Dienos*, 1937, 5-6 nr.

galia ima viršų. Vokiečiai sako, kad berlynietį galima pažinti iš to, kad jis " steht des morgens *kolossal* früh auf, weil es *kolossal* viel zu tun gibt ; er kleidet sich *kolossal* schnell an und bemerkt dabei schon, dass es kolossal nasses Wetter ist ". Taip ir mums nesunku pažinti dažną valdininką ar šiaip " plunksnagraužį ", kuris, *asmeniškai* neturėdamas *galimybės*, klausimą patiekia iš *priklausomybės*. Tatai raštinės mada ir, reikia pasakyti, labai pastovi ... Laikraštininkas, rodos, vėl tartum negalėtų gyvas būti be *žygių darymo, domėn ėmimo, atkreipto dėmesio, padėtų pastangų, sąryšyje su*, pagaliau ir be *tamsių gaivalų* ir *neaiškių elementų*. Ne be reikalo pernai suvalkiečiai nebesuprasdami stebėjęsi : " Kaltina gaivalus ir elementus, o kimba į žmones ".

Kaip liga, taip ir žodžio mada raita joja. Kažkas pavartojo *paskirą*, daugiui pasirodė, kad jis reiškia *atskirą*, ir šis tuojau " ėmė eiti iš mados ". Man pačiam teko vokiškąjį *Standpunkt* pakrikštyti *požiūriu*. Ir vėl dėl to vienam kitam nesupratusiam *atžvilgis* pasidarė " nemodernus ". Kaimo žmonės laikraščiuose labai dažnai randa *klausimą*, jį ir iš radijo, iš šviesuomenės kasdien girdi. Kartą kaimyno bernas atėjo pas ūkininką lopetos pasiskolinti. Šis prašomas iškilmingai atsako: " Čia *svarbus klausimas*, mums patiems reikia ... " Arba vėl vienas buvusiųjų seimų atstovas sakėsi iš Telšių į Alsėdžius atvykęs *diplomatiniu keliu*. Tokių " bezdžionybių " galėtume labai daug pririnkti. Juk ir P. Andriušio *dienai karštai* pamėgzdų netrūko.

Nuvalkioti madiniai žodžiai ir posakiai kalbą apskritai lėkština, padaro neasmenišką, bet ypačiai žalingos makaronybės. Deja, čia priklauso ir studentinė *univerka*. Ji yra gimusi *Zoskų*, *Vandzkų* ir *Staskų* draugėje. Lietuviškasis jausmas būtų tegalėjęs padiktuoti *neverstetą*, *verstetą* ar ką panašų. Negeresnis ir *fuchsas*. Gaila, kad įvežant niekas licencijos nepareikalavo. Tenemanai, kad jis gudriąją *lapę* reiškia. Priešingai, vokiečių studentų kalboje perdirbtas iš lotynų *fex* " kvailys ". Mūsų kariuomenė jau lietuviškiau naujokus vadina *žaliaisiais kaziais* arba tiesiog *kaziais, kaziukais*.

PATYČIOS IR GĖDA

DĖL MŪSŲ FIRMŲ VARDŲ *

Vienas žymus Vakarų Europos romanistas ir kultūros filosofas, nagrinėdamas kalbos ir tautos sąsajumą, yra pasakęs : " Kalba yra kažkas gerbtina ir dieviška visomis savo tautinėmis individuacijomis. Ir iš to kyla tautinės kalbinės apkantos, bet sykiu ir garbės reikalavimas ". Tačiau vienu atžvilgiu mes per daug jau rodome tos apkantos ir per maža garbės. Turiu galvoje mūsų firmų vardus. Šiaip bendrinės kalbos kultūroje esame sparčiai pažengę. Gana čia palyginti kad ir spaudos kalbą 1920 ir 1937 m. Bet prekybos ir pramonės kalba, praskiesta svetimybėmis, visą laiką atsilikusi paskui klubunkščioja. O firmų vardais tiesiog imta iš mūsų kalbos begėdiškai šaipytis. Pristojo visus kaž kokia keista aitra, kad ir skarmaliui bei silkininkui būtinai prireikė įmonės pavadinime turėti Lietuvos vardą. Ir pasipylė iš gausybės rago *lit, liet, li, lie.* Va kad ir saujelė: Litpetrol, Littol, Literika, Litochim, Liteks, Litlin, Litrussam... su pasturlakais Veidrolit, Siūlolit, Skarolit, Pirštalit, Gravelit, Koferlit, Feinolit, Nerelit, Muilolit, Korlit, Odolit, Vilnalit, Verpalit, Šalit... ir jau " patriotiškesniais " Lietstat, Lietgam, Lietcement, Lietbenzin, Lietbalt, Lietdaž, Lietuvat, Lietkail, Lietriš, Lietrus, Lietkonserv, Liesil, Livėla... O reiškia šie kiurzos keverzos kartais visai kitus dalykus. Lietgam negamina nei Lietuvos, nei lietuvių, tėra chemijos-technikos laboratorija ; Lietriš, dėkui Dievui, teriša tik knygas, o *Lietkail*, nesibaimykime, vėl gyvulių kailius dirba ir dažo. Tarp ko kita, rodos nė *Lietdaž* neina lenkčių su kosmetikos salonais, tenkinasi vien dažų ir lakų gamyba. Vėl kas gali įspėti, kad *Litrika* — trikotažų, *Savolit* — tualetinio muilo dirbtuvė ? *Pirštalit* yra trikotažo pirštinių ir baltinių fabrikas, bet į vardą vos pirštas tepateko. Ir pagaliau šiauliškė gražuolė *Feinolit* pasirodo besanti — " rūkomų, rašomų dalykų ir bilijardo rutulių išdirbimo dirbtuvė " (!), o ją mergina Kauno *Korlit* — " kaklaraiščių ir pančeklaikių (!) fabrikas, sav. Ch. Koritčinskis ".

Jeigu atsirado *Lietūkis*, kuris bent skamba žmoniškai ir su reikšme neapsilenkia, tai dar nebūtina, kad įkandin luksnotų : Lietrūta, Lietsėkla, Lietspiritas, Lietžuvis, Lietmetalas, Lietmedis, Lietvynas... Patiems banalu ir šlykštu, o užsieniams nesuprantama ir keista, kad visur

* *Lietuvos Aidas*, 1937, 548 nr.

tas pat kartojasi, lyg kokių kinų vardyne. Nežinau nė vieno krašto, kur taip nepagarbiai būtų valkiojamas jo vardas. Ir dažnas kokio palaikio *lit* savininkas jau ir pats jaučiasi lyg katinas pieną paliejęs, teisinasi dėl savo įmonės vardo: "kad litų būtų"... O iš šalies juokdarys šnipšteli: "čia litviš sutrumpinimas".

Taip pat spiaute spiaunama į mūsų kalbą ir tokiais dariniais, kaip Ūkmaš, Dirblin, Semlin (=linų sandėlis), Žempaklin (=linų ir pakulų eksportas), Elektrotech, Technomed, Technideg (=deguonies dirbtuvė), Vandenkan, Metaliumin, Gelvakan, Gelsan (=geležies sankrova), Izoliat, Kašufa (=šukų ir sagų fabrikas). Kitos įmonės sumeigia net tokiais vardais vadintis: Jakor, Safjan, Štar, Šlos... Tikrai to jau ir betrūko!

Mes savo kalboje nesame pratę iš atskirų skiemenų durstytis naujų žodžių. Tą privilegiją palikime SSSR, kur viešpatauja ne tik *fizkultūra*, *santechnika*, *profdviženije*, *prompredprijatije*, bet ir *Narkomvnutorg*, *Narkomzdrav*, *Narkompiščeprom*... Tačiau mūsų *Techpramonė* taip ir prašosi sugretinama su *chimpromyšlennosť*.

Nuolaidumu ir gražumu čia nieko napasieksime. Tie žmonės, kur anuos vardus "kuria", patys nepajėgs ir nepanorės mūsų suprasti. Va kaip paargumentuoja: "Jakor' visi žino, o Inkaro niekas nesupranta". Sakančiojo atžvilgiu tai teisinga, bet negi visa Lietuva turi šitokiai "teisybei" lenktis. Ir reikia pasakyti, kad firmininkai čia pasižymi nepaprastu atstangumu. Jau Kauno savivaldybei tvarkant iškabų dalyką, jie piestu šoko prieš reikalavimą pridėti firmų pavadinimams bent lietuviškas galūnes. Tur būt, nemažesniu atšiaurumu pasižymi ir dabar, į prekybos registrą įrašant. Pasakoja, kad *Šilkolev* (sudarytas ir šilkas + Levušas) esąs iki kaulo įsitikinęs ne tik savo gražumu ir skambumu, bet ir visuotiniu klijentų pritarimu tam vardui. Ir kaipgi dabar tokį pašveitalą kokiu pilkutėliu pavadinimu keisi! O *Livėla*, sako, atsižvelgdama į lietuvių kalbos "dėsnius", sutinkanti vadintis *Lieviela*. Še tau ir pamokė mus nemokšas...

Firmos, žinoma, visuomet atsikirs savo žinomumu, vardo komercine verte, santykiais su užsieniais ir dar kaž kuo. Bet toks "Buv. Br. Šmidt" fabrikas vis dėlto nepabūgo tariamųjų nuostolių, pasivadindamas "Metalu". O čia kokios urkštyninės dirbtuvės ar krautuvėlės savininkas (su abiem bendradarbiais!) taria jau dangų griūvant, kaip tas katinas lapui ant uodegos užkritus. Jeigu dabar, registrą įvedant, neapsišvarinsime, paskui dar sunkiau bebus ką padaryti. Pagaliau, jei čia nepakaktų turimų įstatyminių priemonių, tai verta būtų pagalvoti ir apie atskirą įstatymą kovai su kalbos darkymu.

Čia malonu pastebėti, kad ir patys mūsų ekonomistai šiuo dalyku rūpinasi. Tautos Ūkio rugpiūčio mėn. numeryje įdėtas net atskiras straipsnelis. Ten tarp ko kita skaitome: "Argi tai ne pasityčiojimas iš lietuvių kalbos? Nelietuviškoms pavardėmis prisaigstėme *as* ir *is*, o firmų vardams leidžiame ignoruoti ne tik kalbos, bet ir estetikos dėsnius". — Tikėsimės, kad keliamasis reikalas nesuduš į neryžties uolas.

MŪSŲ GENTIVARDŽIAI *

Keli mūsų skaitytojai anketoje yra pareiškę norą, kad GK panagrinėtų giminystės terminus. Šis straipsnelis tam reikalui ir skiriamas. Giminių visi turime, todėl jau pats gyvenimas reikalauja jiems ir tam tikrų *gentìvardžių* "Verwandschaftsnamen, названия родства". Kaimo žmonės giminystės santykiuose geriau orientuojasi, kaip šviesuomenė; čia ir tos rūšies terminų daug gausiau. Bet iš kitos pusės atskiros tarmės labai įvairuoja. Pvz., sesers sūnus vadinamas net šešiais vardais: *seseráitis, seseriẽtis, seserėnas, seserū́nas, seserýnas, seserútis*. Bendrinė kalba čia reikalinga kokios normos. Be to, šnekamojoje inteligentų kalboje yra privisę svetimybių, kurios lengvai pakeičiamos savais žodžiais.

Pati giminystė yra dvejopa: kraujo, arba gimtinė, ir vedybinė. Bet gyvojoje žmonių kalboje čia kokio skirtumo nedaroma, paprastai abi reiškiamos tuo pačiu terminu: *gimináitis* arba *gentìs* (*geñtį*) "Verwandter, родственник". Rečiau pažįstami dar *giminiẽtis, giminiuõtis* ir *gentáinis, geñtinas*. Vedybinę giminystę — affinitas, Schwägerschaft, свойство — kai kas yra bandę vadinti *gentystė*, bet ji neprigyja. Mat, tik retur, pvz., Kvėdarnoje, *geñtys* tereiškia "affines". Daug geriau čia tinka *svainỹstė* greta su *sváiniu* "Schwager, свояк". Tuo būdu *giminỹstė* ir *gentỹstė* palieka "Blutsverwandschaft, кровное родство" reikšti. Vartosime, žinoma, daugiau pirmąją, nes ji įprastesnė ir plačiau pažįstama. Iš *giminės*, kuri reiškia ne tik "Verwandschaft, Familie, Geschlecht, Stamm; род, родня, семья, племя", bet ir "Verwandter, родственник", turime dar veiksmažodžius *giminiúotis* ir *gimináutis* ir būdvardžius *gìminiškas, giminùs, giminìngas*. Pastarasis dabar dažniausiai vartojamas prasme "verwandt, родственный", nors žmonėse paprastai reiškia "daug giminaičių turįs", pvz., gimininingi žmonės plačiai apvažiuoja, apeina. Tos pačios maždaug reikšmės, matyti, ir *giminėtas* (plg. *smėlėtas, rentėtas* "išrantytas"), kurį Kuršaitis duoda iš

* *Gimtoji Kalba*, 1937, 4-8, 20-24, 47-49, 75-77.

GIMINYSTĖS RODYKLĖ

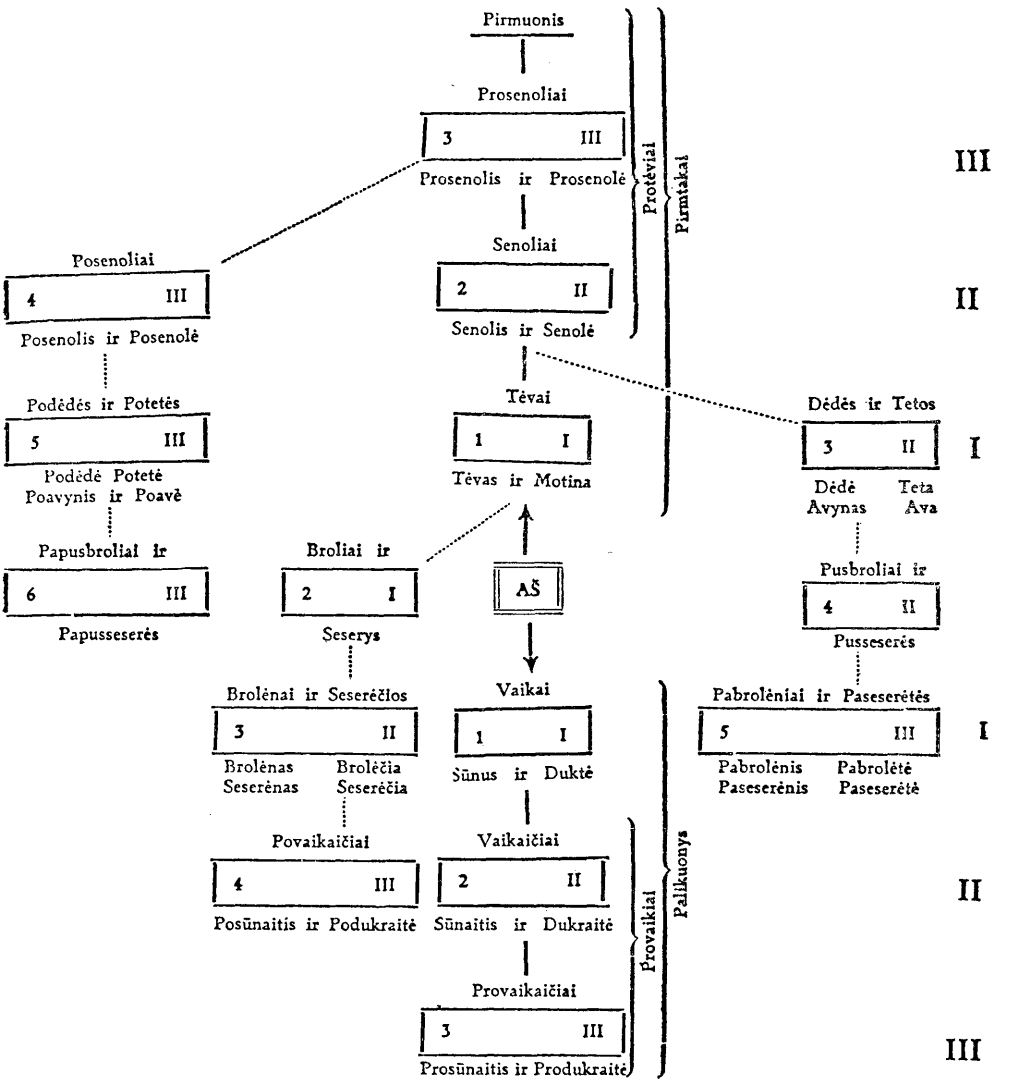

Pavadinimai reiškia giminystę su AŠ. Tiesioji giminystė pažymėta ištisinėmis, o šalutinė taškinėmis* linijomis. Civilinės teisės giminystės laipsniai parodyti arabiškais skaitmenimis: skaitoma išbrėžtosiomis linijomis. Rymiškieji skaitmenys rodo skirtingą laipsniuoseną pagal bažnytinę teisę. Iš krašto pažymėtos kartos: aukštyn ir žemyn.

* Originale : brūkšninėmis.

pietinės M. Lietuvos. *Giminùs, -ì, gìminų* ana reikšme yra pažįstamas Juškos žodyne: pagal mūsų *giminùmo* reikėtų lankytis. Šį būdvardį jau ir velionis K. Būga buvo ėmęs vartoti.

Giminystė skiriama *tiesioji* " gerade Linie, прямая линия " ir *šalutinė* " Seitenlinien, боковые линии " (žr. rodyklę) ir skaitoma *giminỹstės láipsniais* " Verwandschaftsgrad, степень родства ". Civilinėje teisėje tas laipsnis nustatomas iš gimimų skaičiaus, kurį turime tarp " aš " ir ieškomojo giminaičio. Bažnytinė teisė tiesiąją giminystę taip pat skaičiuoja, bet šalutinėje eilėje jau skiriasi (žr. rodyklę). Šiaip dar giminystę skaitome *kartomìs* (*kartà, -õs, kařtą*) " Generation, поколение ". Pvz., pirmos, antros kartos giminaičiai arba sudūrus *pirmakařčiai, antrakařčiai* ... Tiesiosios eilės giminystę vėl, skaitydami nuo savęs, skirstome į *aukštutinę* " aufsteigende Linie, восходящая линия " ir *žemutinę* " absteigende Linie, нисходящая линия ".

Šioje pastarojoje pirmo laipsnio ir pirmos kartos giminaičiai yra *vaikaĩ : sū́nūs* ir *dùkterys*. Šalia *dukters* gyvojoje kalboje dar pažįstama *dukrà, -õs* ir *dūkrà, -õs*. Iš jų plačiau sakoma pirmoji lytis; ji taip pat ir bendrinėje kalboje įprastesnė. Be to, ja, ne *dukterimi*, naudojamės ir kitiems gentivardžiams darytis, pvz.: *pódukra, dukráitė*.

Po *vaikų* antroje kartoje eina vaikų vaikai, kurie dabar dažnai vadinami *anū̃kais, anū̃kėmis*. Tačiau tatai slavybė, pasiskolinta iš gudų ar ukrainiečių онук, kuriam atliepia rusų внук. Senojoje kalboje tai sąvokai reikšti yra *nep(u)otis*, kurį jau ir Mãžvydas pažįsta. Moteriškajai giminei vartota dar trumpesnė lytis *neptis* ar *neptė*. Nors šiuodu žodžiai labai senoviški, sutinka su lotynų nepos " Enkel, внук ", neptis " Enkelin, внучка " ir sanskrito nápāt, nápt " t. p. ", tačiau dabartinėje gyvojoje kalboje nebepažįstami. Kaip neturinčius nė jokių žodinių giminaičių, juos būtų sunku prigydyti ir bendrinėje kalboje. Todėl čia reikia kito termino. Vietomis, rytų Lietuvoje ir Vilniaus krašte, sūnaus ar dukters vaikai vadinami — *sūnáičiais, dukráitėmis* ir *dukteráitėmis*. Panašiai galime ir visus vaikų vaikus vienu vardu vadinti *vaikáičiais* " Enkel, внуки ". Čia priesagą *-aitis* vartojame tokiu pat būdu, kaip ir tėvavardinėse pavardėse; pvz., *Jonáitis* pirma reiškė Jono sūnų. Ir dabar dar *Razmo* sūnus (nevedęs) tarmėse vadinamas *Razmáičiu*. Dviprasmumo taip pat nėra ko bijoti.

Tolimesnėms žemutinės eilės kartoms žmonių kalboje, rodos, atskirų vardų nėra. Žemaičiai pažįsta *próvaikį* (pvz., tokį atsitikimą vaikai provaikiai minės), bet jis reiškia apskritai visus už vaikus tolimesnius tiesiosios eilės giminaičius. Trečiajai kartai žymėti teiktinas tos pačios darybos *próvaikaitis* " Urenkel, пра-

внук ". Prireikus skirti vyrus ir moteris, vartotina *prósūnaitis*, *pródukraitė*. Genealogijose ir teisėje su *pro-* teks eiti ir dar toliau, pvz., *próprovaikaitis* " Ururenkel, праправнук ".

Žemutinės eilės giminaičiai žemyn nuo savęs dabar dažnai vadinami *aĩniais*. Šitas žodis yra J. Basanavičiaus darbo, paleistas " Aušroje " (1885) kartu su *aisiuliais* " t. p. ", tačiau visai nevykęs. Jis, matyti, išsivestas iš tarminės veiksmažodžio lyties *aĩna* : turėta galvoje po mūsų " ainantieji ". Be to, darant galėjo paveikti ir vok. N a c h k o m m e arba net Bretkūno *at-ainis* " ateiva, atėjūnas ". Šį buvo paskelbęs A. Bezzenbergeris savo veikale " Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache " (1877), kurį Basanavičius, kaip filologijos mėgėjas, be abejo, pažino. Vadinasi, visų pirma *aĩnis* bendrinėje kalboje turėtų išvirsti **einiù*. Tiesa, žemaičių pažįstamas *éinis*, bet jis reiškia visai ką kita — greitą, eiklų žmogų. Šito nevykėlio vietoje teiktinas jau Daukšos vartotas *palikuonìs*, *-iẽs*, *pãlikuonį* " Nachkomme, потомок ". Plg. dar senųjų žodynų *palikis*, *palikė* " po tėvų palikęs sūnus, duktė ".

Aukštutinėje eilėje po *tėvų* (*tẽvo* ir *mótinos*) einantieji t ė v ų t ė v a i vadinami keliais vardais. *Bõčius* (daug. *bõčiai* — abiem giminėms) paskolintas iš gudų баця. Todėl netikę ir jo vediniai : *próbočiai*, *prãbočiai*. Taip pat slaviška yra ir *bãbà*. M. Lietuvoje vėl vokietybės yra *grũtė* (iš vokiečių žemaičių kalbos), *grõsė*, *grosùtė* (iš g r o s s e Mutter = Grossmutter) ir *grũtis* su *grosùtis*, *grosùkas* (iš **grõsis* — g r o s s e r Vater = Grossvater). Lietuviški *bóba*, *bobùtė*, *sẽnė*, *senùtė* ir *sẽnis*, *senùtis* šiai sąvokai bendrinėje kalboje vėl būtų nepakãbūs, nes paprastai daugiau vartojami kitomis reikšmėmis. Bendrinei kalbai teiktini žemaičių gana plačiai pažįstami *senõlis* " Grossvater, дед, дедушка ", *senõlė* " Grossmutter, бабка, бабушка " ir abiem giminėms bendroji daugiskaita *senõliai* " Grosseltern, дед да бабушка ". *Senuõlis*, *senuõlė* — iš gyvosios kalbos trūktinai tepaliudyti — dabar vartojami daugiau bendrąja prasme — senis, senė. Vilniaus krašte *senuõlis* reiškia dar rąstą (= senas medis), pvz., nuvažiavo medžian (= miškan) *senuõlių*.

Trečiajai kartai, vok. U r g r o s s e l t e r n (Urgrossvater ir Urgrossmutter), rus. прадед и прабабка, gyvojoje žmonių kalboje tam tikrų i š s k i r t i n i ų vardų labai maža. Bet šiaip tolimesnei antros kartos giminystei žymėti yra jau net keli terminai. Kuršaitis duoda *séntėvį* " Altvater, Ahn, Vorvater, Patriarch " ir *sénmotę* " Grossmutter ". Pastarosios reikšmė ne visai tikra, nes Kuršaitis pats to žodžio nepažino (jį žodyne suskliaučia). D. Lietuvoje pažįstami *prótėviai* " Voreltern, прародители, предки " (pvz., tėvai protėviai to neatmena) apima apskritai ir visus už tėvus tolimesnius aukštutinės eilės giminaičius. Be to, *prótėvis* (vienaskaita) gali

reikšti giminės pirmãtėvį, vok. Stammvater, rus. праотец, родоначальник. Tačiau šiai sąvokai labiau teiktinas Daukšos vartojamas *pirmuonìs, -iẽs, pìrmuonį. Prósenis*, kaip rodo *sẽnis* " senolis ", savo reikšme lygus *prósenoliui*, o daugiskaita *próseniai* vėl reiškia ir visus už senolį tolimesnius giminaičius. Dar turime ir senuosius naujadarus *pranokẽją* (: *pranókti* " prabėgti ") ir *pirm(a)takū̃ną* (: *takū̃nas* " bėgikas "), kuris Jablonskio, pagal *pìrmlakus*, pataisytas į *pìrmtaką. Pìrmtakai* gali tikti kartu visiems giminaičiams aukštyn nuo savęs, vok. Vorfahren, rus. предшественники.

Kaip šalia *senùčio* (= senolio) Juškos žodyne (prie žodžio *karta*) yra *prósenutis*, taip šalia *senõlio* bendrinėje kalboje gali būti vartojami žem. *prósenolis* " Urgrossvater, прадед ", *prósenolė* " Urgrossmutter, прабабка, прабабушка " ir *prósenoliai* " Urgrosseltern, прадед и прабабка ". Kai kada gali prireikti ir ketvirtos kartos: *próprosenolis* " Ururgrossvater, прапрадед ", *próprosenolė* " Ururgrossmutter, прапрабабка ", *próprosenoliai* " Ururgrosseltern ".

Šalutinės eilės giminystė apima visus kilusius iš to paties asmens arba asmenų poros. Ji vadinama *tikrąja* (vollbürtig), jei visiems bendri a b u protėviai, ir *pusine* (halbbürtig, единокровный, единоутробный), jei tik v i e n a s iš protėvių bendras.

Tėvų broliai ir seserys dabar paprastai vadinami *dėdėmis* " Onkel, дядя " ir *tetomìs* " Tante, тетка ", nors platesne prasme šie vardai vartojami ir apskritai senesniems žmonėms. *Dėdė* dar turi ir retesnes gretimines lytis *dėdis, dėdžius*. M.Lietuvoje seniau ir moteriškai giminei vartota *dėdė* šalia vyriškosios *dėdis*. Dažnai pravartu skirti tėvo ir motinos pusės dėdes bei tetas. Žmonių kalboje ir randame: *avýnas*, brolis, " motinos brolis, lenkų wuj "; *avà* " motinos sesuo, wujenka ". Šiais savais gentivardžiais turime pasikeisti dar retkarčiais iš miesto inteligentų girdimas makaronybesi " vujenkas ir vujaškus ". *D ėdina* " tėvo sesuo, stryjenka " bendrine kalbai vis tik negalės tikti, nes tuo pačiu vardu daugiur vadinama ir *dėdienė* " dėdės žmona ". Turint atskirą terminą motinos seseriai, jos ne labai nė bereikia.

Dėdės ir tetos vaikai žmonių vadinami keliais vardais. Jų yra net dvireikšmių: *brolė̃nais* ir *seserė̃čiomis* rytų Lietuvoje mišrai vadinami dėdžių tetų ir brolių seserų vaikai. Šitoks vartosenos mišrumas, matyti, yra senas, nes ir latvių b r ā l ē n s abiem reikšmėmis vartojamas. Bet dviprasmumas čia labai nepatogus. Tenka imti kurį kitą terminą. Vakarų ir vidurio Lietuvoje V e t t e r, двоюродный брат vadinamas *pùsbroliu*, o K u s i n e, двоюродная сестра — *pùssesere*. Taip reikėtų vartoti ir bendrinėje kalboje. Gana būdingi *dėdė̃nas* " dėdės sūnus ", *tetė̃nas* " tetos sūnus " ir *tetulė̃nas* " t. p. ", padarytas iš *tetùlės* " teta ", čia dėl savo retumo

negalėtų tikti. Be to, *tetẽnas* dar reiškia ir tetos vyrą ir net stačiai dėdę. Tai dėl to, kad žmonės ir šiaip dažnai tetos vyrą dėde vadina. *Tetulýna* " tetos duktė " ir pavardė *Dėdynas* vėl rodo, kad kadaise šį gentivardį esame daręsi ir su priesaga *-ynas*. Plg. žemiau *seserýnas*. Be to, pažįstami *brolaĩtis* " pusbrolis ", šalia su *brólaičiai* " pajauniai ", *brólainis* " motinos brolio sūnus ", kuris betgi reiškia ir sesers vyrą. Dar rečiau šioms giminystės sąvokoms sakomi : *brótas, brótis*, moter. gim. *brótė* (plg. *brótis, brótautis, brótintis* " broliuotis, bičiuliautis "), M. Lietuvoje *brotùžis* ir, tur būt, iš jo sutrumpintas *brožis*, o senovėje taip pat *brosis, brosė* (plg. *brósauti* " pasižinti, draugauti "). Visos šios lytys yra maloninės ir vestinos iš pirmykščio *brótuo (kilm. bróters, senoviškai — bróteres), kurį rodo dainų *broterėlis* ir latvių brātarītis. Čia pat priklauso ir prūsų *brati, brote* " brolis ". Bet dar čia reikia priminti, kad *pùsbroliais* ir *pùsseserėmis* daugiur vadinami ir ne vieno tėvo ar motinos broliai ir seserys. Tačiau šia reikšme, vengdami dviprasmumo, jų bendrinei kalbai, žinoma, negalime teikti.

Brolių ir seserų vaikams — *brólvaikiams ir sesérvaikiams* — vadinti taip pat yra keliolika vardų. Iš jų plačiau pažįstami ir todėl patartini vartoti : *brolėnas* " brolio sūnus ", *seserėnas* " sesers sūnus " ir *broléčia* " brolio duktė ", *seseréčia* " sesers duktė ". Apibendrinant pirmieji vadinami *brolėnais* " Neffe, племянник ", o antrosios — *seseréčiomis* " Nichte, племянница ". Tuo pačiu principu gyvoji kalba šių gentivardžių darosi ir su priesagomis : *-aitis, -ūnas, -ietis, -ynas, -ūtis, -ytis, -ikas, -inčia*, pvz. : *brólaitis, brólaitė, seseráitis, seseráitė* (ir *seseráičia*), *broliūnas, seseriẽtis, seserýnas, seserútis, brolýčia, brolìkas, seserinčia*. Toliau dar pažįstami *sūnėnas* ir *dukteréčia*, bet jie vietomis reiškia ir sūnaus bei dukters vaikus, taigi *vaikáičius*. Plg. dar *dukterėnas* " dukters sūnus ", *dukterėnė* " dukters duktė ". Nors ir *brolėnas* (taip pat ir *brólėnas*) su *seseréčia* dvireikšmiai, bet jie tiks geriau, negu *sūnėnas, dukteréčia*, nes aiškiau nusako giminystę kartos atžvilgiu.

Brolėnų ir seseréčių vaikams atskiro pavadinimo neturime. Pagal kartą jie vadintini vaikaičiais. Kadangi žmonės šalutinės eilės giminaičius, skirdami nuo tiesiosios, paprastai vadina netikraisiais, tai ir čia, tiksliau nusakant, galėtume kalbėti apie *netikruosius vaikaičius*. Bet dviejų žodžių terminas nėra parankus. Nusižiūrėjus į *pusbrolius, pusseseres*, galima būtų pasidaryti *pùsvaikaičius* su *pùssūnaičiais* ir *pùsdukraitėmis*. Tuo keliu eina kai kurie teisininkai. Bet kadangi *pus-* retkarčiais duoda ir bloginamosios reikšmės, pvz., *pùsgalvis, pùsbernis, pùsprotis*, tai gentivardžiuose neverta būtų jų dauginti. Bene geriausiai čia tiktų priešdėlis *pa-, po-*, kurį turime

pusinės giminystės terminuose, pvz., *patėvis*, *pósūnis*. Čia ir kituose tos r*ū́*šies dariniuose šiuo priešdėliu išreiškiame netikrumą, ko tikro atstojimą ir šiaip menkumą, pagaliau panašumą. Plg. *pakrėslis* " krėsliškas įtaisas kam paremti, padėti ", *pãsmalkis* " šlapių malkų garas ", *pažénklis* " ženklas ; modelis " ; *pãram(s)tis* " ramstis ", *pajaunỹs* ir *pabrolỹs* " jaunosios palydas " (= jaunikio, brolio pavaduotojas), *póbūdis* ir *pabū̃das*, *pameistrỹs* " šioks toks meistras ", *pókaršis* " tokia karšis (žuvis) ", *pósmilgė* " tokia į smilgą panaši žolė, Windhalm, метлица, Apera spica venti ". Iš šių pavyzdžių galime darytis ir gentivardžius : *pósūnaitis* " Grossneffe, двоюродный внук ", *pódukraitė* " Grossnichte, двоюродная внучка ", kurie kartu bus *póvaikaičiai*.

Toliau póvaikaičių vaikai — vienoje kartoje su provaikaičiais — vadintini *pãprovaikaičiais : pãprosūnaitis* " Urgrossneffe, троюродный внук ", *pãprodukraitė* " Urgrossnichte, троюродная внучка ".

Pusbrolių pusseserių vaikai yra vienos kartos su brolėnais seserėčiomis, todėl, tuo pačiu principu vadinant, jie išeina : *póbrolėniai* " двоюродный племянник ", *póseserėtės* " двоюродная племянница ", o tiksliau skiriant gaunami dar *póseserėniai* ir *póbrolėtės*.

Pagaliau šalutinėje eilėje senolių broliams ir seserims, žiūrint visos giminystės sistemos, taip pat tenka *pósenolių* " Grossonkel, Grosstante, двоюродный дед, двоюродная бабка " vardas. Jų vaikai bus *pódėdės* " дядя двоюродный " ir *pótetės* " тетка двоюродная ", o vaikaičiai — *pãpusbroliai* " брат троюродный " ir *pãpusseserės* " сестра троюродная ".

Gimtinė giminystė, žinoma, siekia dar daug toliau, bet praktikoje, išskyrus genealogijas, su tuo retai kada susiduriame. Jei čia jau prireikė darytis nemaža naujų gentivardžių, tai tolimesnieji visų visi būtų darytiniai. Iš to taip pat matome, kad žmonės giminystę nelabai toli teskaito. Tolimesnius giminaičius vadina *devinkařčiais*, *devinšlãkiais*, taip pat *pagentáiniais*.

Kartinės giminystės terminai yra, pvz. : *brolỹstė* ir *brolavà*, *-õs*, *brõlavą* " brolių giminystė, Bruderschaft, братство, братское родство ", *seserỹstė* " seserų giminystė, Schwesterschaft, сестричество ", *vaikỹstė* " vaikų giminystė su tėvais, Kindschaft ". Visi broliai ir visos seserys kartu vadinami *brolijà*, *serijà*, pvz., į broliją (= pas brolius) išvažiavo.

Pusiniai giminaičiai visų pirma yra ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikai. Bet šiaip pusinės giminystės sąvoka daug platesnė. Čia galima skirti giminystę : 1) tarp pirmųjų vedybų vaikų ir antravyrio arba antrapatės, 2) tarp ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikų ir 3) tarp našlių vedybomis suvestų vaikų. Tie, kuriems yra mirę vyras arba žmona, paprastai vadinami ir vadintini : *našlỹs*

" Witwer, вдовец ", *našlẽ* " Witwe, вдова ". Iš jų turime išvestinius *našlỹstė* " Witwen-, Witwerstand, вдовство " ir *našláuti* " našliu, našle gyventi, вдовствовать ". Rečiau, labiau dainose, tai pačiai sąvokai dar pažįstami : *šeirỹs, šeirẽ*. Antrųjų, trečiųjų vedybų žmona ar vyras dabar bevadinami: *antróji, trečióji žmonà, antràsis, trečiàsis výras*. Tačiau gyvojoje kalboje tam randame ir atskirų pavadinimų. Antroji žmona vadinama *antrãpatė* ir *antrãvada*, o trečioji — *trečiãpatė*. Antrasis vyras, atėjęs į našlės namus, yra *preĩkšas, užkurỹs* (*ūžkurỹs*), nors pirmasis reiškia taip pat jaunikį, o antruoju vadinamas ir įvestinis žėntas. O trečiasis vyras vėl turi keistoką vardą *užtupỹs*, Žemaičiuose ir *ánčtupinis*. Šiuos terminus, išskyrę du paskutiniuosius, prireikus galime pavartoti ir bendrinėje kalboje.

Našlio antroji žmona jo pirmiesiems vaikams yra *pãmotė* " Stiefmutter, мачеха ". Ji plačiai pažįstama visoje Lietuvoje ir atstoja skolintinę gudišką *mõčeką*. Vyriškasis pamotės atitikmuo visų vadinamas *patėvis* " Stiefvater, отчим ". Vaikas, randamas vedant arba atitekant, patėviui ir pamotei bus *pósūnis* " Stiefsohn, пасынок " ar *pódukra* " Stieftochter, падчерица ". Rečiau dar sakoma ir *pódūkra, pódukrė*. Iš tų trijų teiktina pirmoji lytis. Posūniai ir podukros pačių žmonių vadinami vienu vardu : *póvaikiai* " Stiefkinder, пасынки и падчерицы ". Ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikų tarpusavio giminystei pažymėti atskiro vardo gyvojoje kalboje nerandame. Jie vis viena vadinasi *bróliais, seserimìs* arba *pùsbroliais, pùsseserėmis*. Kartais nusakoma aprašomai : *netikríeji bróliai sẽserys*. Vengiant dviprasmumo, nusižiūrėjus į turimuosius šios giminystės terminus, lengvai pasidaromi : *póbrolis* " Halbbruder, единокровный, единоутробный брат " ir *póseserė* " Halbschwester, единокровная, единоутробная сестра ". Darybai plg. *pãbrolis, pabrolỹs* (žr. aukščiau) ir latvių p a m ā s a (= pa + m ā s a " sesuo ").

Susivedę našliai gali abu turėti vaikų iš pirmesniųjų vedybų. Nors šie savo tarpe ir nėra kraujo giminaičiai, bet šiaip gyvenime dažnai giminiuojasi. Tėvų atžvilgiu tokie vaikai vadinami *suvestìniai* " сводные дети ". O savo tarpe vadintis pažįstamas *įbrolis* " Stiefbruder, сводный брат ", šalia kurio pasidarytina ir *įseserė* " Stiefschwester, сводная сестра ".

Visai tėvų neturintieji vaikai vadinami *našláičiais, našláitėmis* " Waise, сирота ". *Siratà, siratẽlis, siratẽlė* yra skolintiniai (iš gudų ar lenkų) ir todėl nevartotini.

Dažnai žmonės prisiima visai svetimus vaikus. Tas paprotys, matyti, senas, ir mūsų kalboje tokiems priimtiniams vaikams yra keletas atskirų vardų. Sūnumi priimtasis vadinamas *įsūnis* " ange-

PUSINĖ GIMINYSTĖ

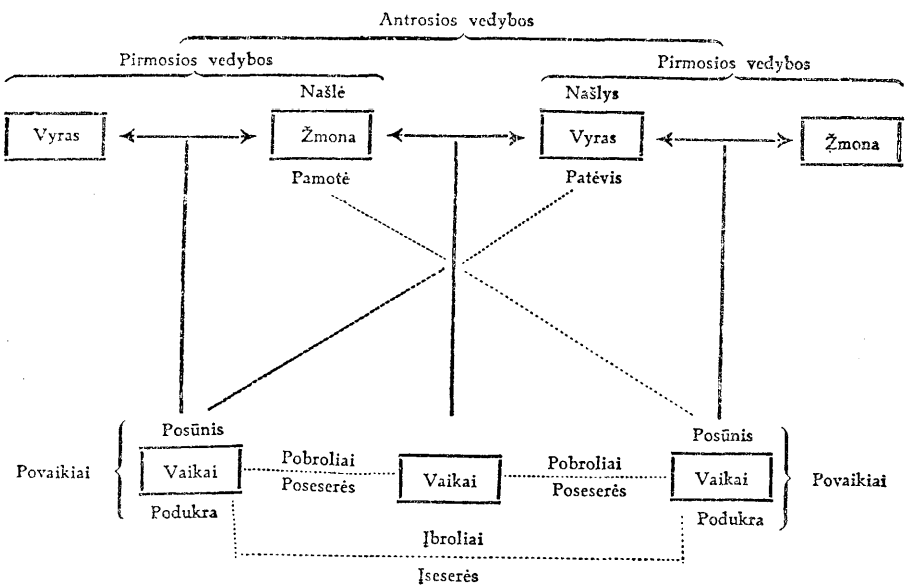

Tikrieji giminaičiai sujungti ištisinėmis, o pusiniai taškinėmis* linijomis

nommener Sohn, Wahlsohn, приемный сын ", dukterimi — *įdukrė, įdukra, įdukterė* " angenommene Tochter, Wahltochter, приемная дочь ". Plačiau pažįstama ir įprastesnė *įdukrė*. Bendrasis vardas priimtiniams vaikams yra *įvaikiai* " Wahlkinder, приемные дети ". Be to, dar turime išvestinius *įsūnỹstė* ir *įsū́nyti, įsū́ninti* " an Kindes Statt annehmen, adoptieren, усыновить ". Iš tų dviejų veiksmažodžių labiau įprastas pirmasis ir paprastai vartojamas tiek įsūniui, tiek įdukrei. Toks pat dvireikšmis yra ir rusų уысновить. Norėdami skirti, galėtume pasidaryti ir *įdùkryti, įdùkrinti*. Rytų lietuviai (ir M. Lietuvos žodynai) įsūnius, įdukres ir įvaikius vadina ir *ìšsūniais, ìšdukromis, ìšdukterėmis, ìšvaikiais*, bet bendrinėje kalboje jie iki šiol nevartojami, nes anie geriau nusako pačią sąvokos esmę ir todėl vartosenoje parankesni. Kai kur įdukrė dar vadinama *duktẽrė*. Svetimą vaiką priėmusieji jam yra *įtėviai* " Wahl-, Adoptiveltern, приемные родители, усыновители ", atskirai — *įtėvis* " Wahl-, Adoptivvater, приемный отец ", *įmotė* " Wahl-, Adoptivmutter, приемная мать ". Be to, dar sakomas *augìntinis, -ė*, " питомец,

* Originale : brūkšniniėmis.

воспитанник, Pflegekind ", kuris šiaip gyvenime dažnai painiojamas su *įvaikiu*. Bet teisėje jie griežtai skiriami : vaikų teises teturi tik įvaikiai.

Dar yra likusi panagrinėti v e d y b i n ė giminystė. Ji randasi vedant ir tekant. Dabar bendrinėje kalboje jau yra nusistojusi vartosena : iš vyro pusės *vèsti* " heiraten von männlicher Seite, жениться ", o iš moteries — *tekėti* " heiraten von weiblicher Seite, выйти замуж ". Reikšmės raida čia visai paprasta. *Vèsti* visų pirma reiškė — į savo namus, ūkį, giminę parsivesti. Kadangi paprastai vyrai vesdavosi žmonas, tai šis terminas jiems ir prigijo. Bet Maž. Lietuvos tarmėse ir m o t e r y s gali vesti. Nors dabar šis veiksmažodis čia vartojamas bendrąja prasme " heiraten ", kaip Did. Lietuvoje " ženytis ", bet seniau, matyti, sakytas tik moteriai vyrą į savo namus parsivedant, nes iš tėvų namų kitur išeinanti mergaitė ir ten *išteka* arba *nùteka*. Pvz., Kuršaitis savo vok.-lietuviškajame žodyne (prie žodžio h e i r a t e n) duoda : *Jùrgis Grýtą vẽdęs* ir *Grýta Jùrgį vẽdusi*, bet *Gryta už Jùrgio ištekẽjusi* arba *nutekẽjusi*, jeigu ji į jo ūkį ateina. Taip pat ir Žemaičiuose *pařveda* ir *įveda* (į savo ūkį) ne tik moteris, bet ir vyrus. Plg. dar *įvestìnis*, *parvestìnis* vyras. Iš sudurtinių *susivèsti* " einander heiraten " rodo tarpusavio veiksmą, o *apsivèsti* vėl bendrinėje kalboje vengiamas. Jis veikiausiai yra kontaminacijos (sąmaišos) keliu kilęs iš *vesti* + *apsiženyti*. Veiksmažodiniai daiktavardžiai yra : *vedỹs* " jaunasis, Freier " (daugiau vestuvinių apeigų terminas), *vedýbos* (*vedýba*), *vedimas* " Heirat von männlicher Seite, женитьба " (plg. *dalýbos*, *derýbos*, *lažýbos*, *piršlýbos*, *žvejýba* ...) ir *vestùvės* " veselija, Hochzeit, свадьба ". Dar pažįstamas *vedẽklis* " suaugęs, galįs vesti jaunikaitis ir (paniekinamai) jau vedęs žmogus ", kuris greta reiškia ir per mėšlavežtį prie arklių statomą berniuką.

Tekėti pirminė reikšmė yra — b ė g t i, plg. *tekinėti* " bėginėti ", *tẽkinas*, *tekū̃nas*, *takū̃nas* " bėgūnas, Läufer ". Vadinasi, mergaitė ištekėdama iš tėvų namų išeina, išbėga. Kadangi retkarčiais ir vyras kitur išeina, tai M. Lietuvoje pasakoma ir senoviškai : *Jurgis už Grytos ištekėjęs* arba *nutekėjęs* (= į jos namus). *Vedýboms* čia atliepia net trys žodžiai : *tekýba*, *tekū̃tė*, *tekẽstos* " tekėjimas, Heirat von weiblicher Seite, выход замуж ". *Núotaka*, su gretiminėmis tarminėmis lytimis *núoteka*, *núotakuolė*, *núotekuolė*, *tekū́tė*, *tekùtė* (pvz., *tekučių daug*, *bet vedučių maža*), žmonių vadinama suaugusi, galinti tekėti mergaitė, kuri rengiasi tekėti, prieš vestuves ir vestuvių metu " heiratsfähige Jungfrau, девица ; Braut, невеста ", kai kur net sužieduotinė. Bet šiaip " sich verloben, обручаться " sąvokai reikšti mes vėl turime tris terminus, susijusius su dvejomis senovinių vestuvių apeigomis : *susižadėti*, *su*(*si*)*derėti* su *sužadėtùvėmis*,

sánderybomis, arba *derýbomis* (= piršlys su nuotakos tėvais tariasi dėl vedybų ir kraičio), *susižiedúoti* su *sužieduotùvėmis*, arba *žiedýnomis* (= po ūkvaizdžių jaunieji sumaino žiedus). Bendriniu terminu teiktina: *su(si)žadėti*, *sužadėtinis*, *sužadėtinė*, *sužadėtùvės*, tačiau prireikus galime ir griežčiau skirti; *su(si)žadėti* " (sich)versprechen, помолвить(ся) ", *sužadėtiniai* " Versprochene, помолвленные " ir *su(si)žiedúoti* " (sich)verloben, обручать(ся) ", *sužiedúotiniai* " Verlobte, обрученные ". Platesnės sąvokos yra: *jaunìkis jaunàsis* " Bräutigam, жених " ir *núotaka* (žr. aukščiau), sykiu — *jaunìkiai*, *jauníeji* " Brautleute ". Bet ir čia gyvosios kalbos kartais skiriama: *jaunìkis* apskritai suaugęs jaunikaitis, galįs vesti, ką merginąs " женимый парень, приискивающий себе невесту ", o *jaunàsis*, *jaunóji* — prieš pat vedybas ir vestuvių metu. O *jaunìkė*, rodos, tik šiaip jauną mergaitę tereiškia, plg. dar *jaunìkė* (= jauniklė) *vištà*.

Čia reikia paliesti ir patį s a n t u o k o s terminą. Dabar daugio, net teisininkų, painiojama ir mišrai vartojama: *sántuoka*, *sutuoktùvės*, *vedýbos* ir *jungtùvės*. Ir jie visi reikalingi, bet kiekvienas savoje vietoje. Veiksmažodį *tuokti* visų pirma randame Valančiaus " Antano Tretininko pasakojime ": " — Na, Mikita, duosiu jums su Naste šliūbą! Šie ir atėjo, o senis sudėjęs jų rankas su skepeta surišo, ir taip *sutuokė* ", jeigu jis nėra įdėtas tą rinkinėlį vėliau redagavusio kun. Andziulaičio. Toliau *tuoktis* pavartota " Aušroje " (1885). Jablonskis savo rankraštiniame žodynėlyje turi (iš mokyt. Jasulaičio) įsirašęs *susituokė* = susivedė, o toje pačioje " Aušroje " (1884) yra ir *santuoka*. Atrodo, kad pramanyti juodu negalėtų būti, nors iš gyvosios kalbos niekur dabar neužrašyti. Gėra būtų, kad kuris mūsų skaitytojas pastebėjęs praneštų. Anksčiau minėtieji pavyzdžiai rodo, kad *tuokti*, *tuoktis*, *sutuokti*, *susituokti* reiškia " (sich) verehelichen, eheschliessen, сочетать(ся) браком "; *sutuoktùvės* bus " Verehelichung, Eheschliessung, бракосочетание " ir vartojamos taip pat jau " Aušroje ", o *sántuoka* — " Ehe, Ehestand, брак, супружество ". Toliau lengva pasidaryti: *sutuoktìnis* " Ehemann, Ehegatte, супруг ", *sutuoktìnė* " Ehefrau, Ehegattin, супруга ", sykiu — *sutuoktìniai* " Eheleute, Ehegatten, супруги ", *santuokiniai*, *nesantuokiniai* " eheliche, uneheliche, брачные, внебрачные " vaikai ir pagaliau *ištuokti* " ehescheiden, разводить, расторгнуть брак разводом ". Šalia *vedýbų* galima vartoti ir daugiskaitines *tekýbas*. Taip vienodžiau, o be to, ir daugumas tos rūšies darinių sakomi daugiskaitoje. Žr. aukščiau. Vien bažnyčiai paliktina *jùngti*, *sujùngti*, " trauen, венчать, повенчать ", *jungtùvės* " Trauung, венчание ". Iš tradicijos čia turime palikti ir *moterỹstę* (sakramento prasme), nors šiaip sąvoka ir netiksli.

Sutuoktìnis, sutuoktìnė tėra reikalingi tik įstatymų kalbai, šiaip gyvenime, žinoma, visuomet vartos *výrą* ir *žmóną*. Taip pat turime dar senų seniausius *pàts* ir *patì*, tik pastaroji vietomis turi neigiamo priereikšmio.

Pradžioje esame trumpai prisiminę, kad vedybinei giminystei — affinitas, Schwägerschaft, свойство — reikšti geriausiai tinka *svainỹstės* terminas, pasidarytas iš *sváinio*. Gyvojoje kalboje ir žodynuose *sváinis* ir retesnis *sváinius* yra kelių reikšmių : 1. žmonos, vyro brolis ; 2. sesers vyras ; 3. žmonos sesers vyras. Moteriškasis atitikmuo *sváinė* paprastai reiškia žmonos seserį, bet taip pat ir brolio žmoną, vyro brolio žmoną. Dabar *sváinis, -ė* plačiau pažįstami Užnemunėje (seniau ir M. Lietuvoje) ir Lietuvos rytuose. Iš suminėtųjų reikšmių aiškiai matyti, kad jais tereiškiama t i k vedybinė giminystė. Tatai sutinka ir su pačia žodžio etimologija, nes *sváinio* pagrindinė reikšmė yra " savasis, saviškis ", iš nebeturimo būdvardžio * s v a i - n a s (plg. prūsų s w a i s " savas ", slavų s v o j ь " t. p. "). Šitaip kas kartais jį įtaria rusybe, bet be jokio pagrindo. Mūsų *sváinis* paveldėtas iš senovės, kaip ir tos pačios šaknies bažnytinės slavų kalbos s v ь s t ь " žmonos sesuo ", senovės vokiečių aukštaičių s w o î o " žmonos brolis, sesers vyras, žmonos arba vyro tėvas ". Kirčiuotina tik *sváinis, -ė*, tam pritaria ir latvių *svaĩnis* (plg. lie. *líepa* : la. *liẽpa*). Kuršaitis, nebepažindamas to žodžio iš gyvosios kalbos, dažnai kirčiuoja klaidingai *svaĩnis, svaĩnius*. — Bendrinei kalbai *sváinis, -ė* teiktina vartoti dvejaip : 1. apskritai vedybiniam giminaičiui, norint išreikšti vok. V e r s c h w ä g e r t e, rusų свойственник, свойственница; 2. vadinti — vyro broliui ir seseriai, žmonos broliui ir seseriai, sesers vyrui, žmonos sesers vyrui ir vyro sesers vyrui. Jie turi pakeisti šiomis pastarosiomis reikšmėmis įsigalėjusias svetimybes *švógeris* ir *švógerka*, gautas iš vokiečių per lenkų s z w a g i e r, s z w a g i e r k a. M. Lietuvos *švógeris, švẽgerkė* artimesni vokiškosioms lytims. Juos ir nesunku iš kalbos išveisti, nes yra visai jauni skoliniai, XVI amž. raštuose dar nepažįstami. Tiesa, *sváinis, -ė* palieka daugiareikšmiai, bet, pvz., ir vokiečiai teturi tik S c h w a g e r ir S c h w ä g e r i n, S c h w i p p s c h w a g e r ir S c h w i p p s c h w ä g e r i n. Vadinasi, dabar vienu vardu vadinama po kelis svainystės laipsnius. Visi svainiai ir svainės kartu vadintini *svainijà*, plg. *brolijà, seserijà*. Svainio žmoną bendrinėje kalboje, žinoma, vadinsime *svainiénė*, o abu — *svainiaĩ*, pvz., laukiame svainiũ atvažiuojant. Tačiau senojoje kalboje ir dainose turime dar ir kelis atskirus terminus, kuriais išskiriame vieną kitą svainininį giminaitį. Iš dainų ir vestuvinių papročių veik visoje Lietuvoje pažįstami : *dieverìs, -iẽs, dìeverį*, rečiau *dieverỹs* " vyro brolis, деверь " ir *móša*

" vyro sesuo, золовка ". Abu labai seni, iš dalies net senesni nei lietuvių latvių prokalbė. Plg. senovės slavų d e v e r ь, latvių m ā s a " sesuo ", prūsų m o a z o " teta ". Išvestiniai yra : *dieverijà* " dieveriai, dieverių namai ", *dieverienė* " dieverio žmona " ir *mošėnas* " mošos vyras ". Daugiskaita *dieveriaĩ* prireikus galima kartu vadinti dieverį su žmona, pvz., dieveriai atvažiavo, pas dieverius buvome. Toks pat senovinis, bet ir dainose jau apyretis : *láiguonas* ir *laigūnas* " žmonos brolis, шурин ". Senuosiuose žodynuose ir Kleino 1653 m. gramatikoje dar randame : *jentė, jenters* (plg. senovinę *mótė, móters* ir dabartinę *duktė, dukteřs*) " vyro brolio žmona ". Tačiau šiai sąvokai dabar paprastai sakoma *sváinė* arba *brólienė*, nors pastaroji visų pirma reiškia savo brolio žmoną. Norėdami atskirais atsitikimais tiksliau nusakyti svaininę giminystę, žinoma, turėsime bent kai kuriais ir iš šių gentivardžių naudotis.

SVAININĖ GIMINYSTĖ

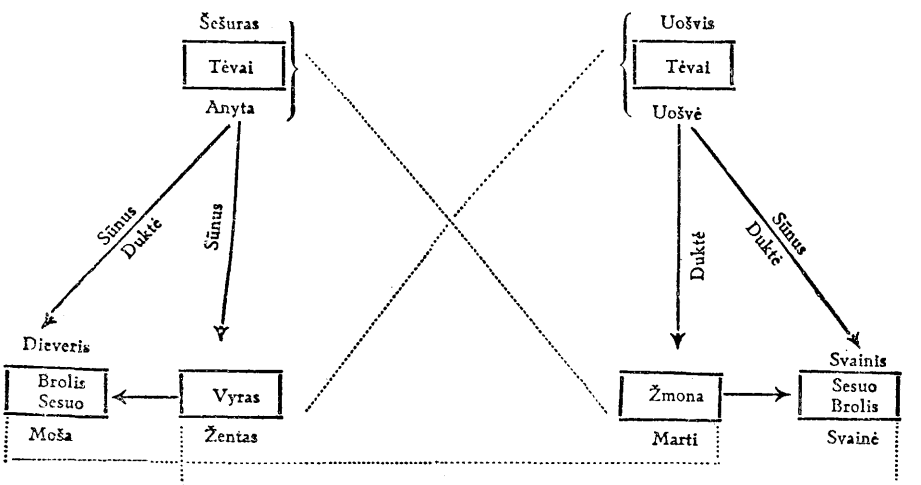

Tikrieji giminaičiai sujungti ištisinėmis, o svaininiai taškinėmis* linijomis.

Atitekėjusi mergaitė vyro tėvų vadinama *martì, -čiõs, mařčią* " Schwiegertochter, сноха, невестка ". Ta reikšme ji vartojama bendrinėje kalboje. Bet šiaip tarmėse *martì* dar reiškia ir brolio žmoną, vyro seserį, net nuotaką ir sužadėtinę. Pašaliniai žmonės jaunąją žmoną per vestuves dar kurį laiką po vestuvių vadina ir *jaunãmartė*. Vyro tėvas marčios vadinamas *šẽšuras*, rečiau *šẽšiuras* " Schwiegervater, свекор ", o motina — *anýta* " Schwiegermutter, свекровь ". Abu tėvai kartu bus *šešuraĩ* " Schwiegereltern, мужнины

* Originale : brūkšninėmis.

родители ". Šitaip dar gana plačiai Lietuvoje vartojama ir todėl teiktina ir bendrinei kalbai. Kai kuriose tarmėse, pvz., žemaičių *šẽšurui* ir *anýtai* yra apibendrinti *úošvis, -ė*, kitaip sakant, tais pačiais vardais vadinami ir vyro ir žmonos tėvai. Tačiau daug plačiau sakoma ir visuotinai teiktina: *úošvis* " žmonos tėvas, тесть ", *úošvė* " žmonos motina, теща ", *úošviai* " žmonos tėvai, жены родители ". Uošvių namai, žmonos tėviškė daug kur vadinami *uošvijà*, o rytiečių ir *uošvỹnė*. Dukters vyras tėvams yra *žéntas* " Schwiegersohn, зять ".

Mums trūksta termino išreikšti vokiečių s i c h v e r s c h w ä g e r n, rusų вступить в свойство, посвоиться " sudaryti svaininės giminystės ryšius ". Aprašomai pasakytume *sueĩti į svainỹstę*, bet pagal *giminiúotis, susigiminiúoti* galima pasidaryti ir *svainiúotis, susisvainiúoti*. Kadangi *giminiúotis* reiškia ir " giminystės ryšius laikyti, giminiškai gyventi ", tai ir *svainiúotis* prireikus galėtume panašia reikšme pavartoti.

Teisės požiūriu žiūrint, svainiais (plačiąja prasme) laikomi tik tikrieji antrojo sutuoktinio, žmonos arba vyro, giminaičiai. Ta svainystė yra tos pačios kartos ir laipsnio, kaip ir sutuoktinio giminystė, ji nenutrūksta nė santuokai pasibaigus. Tačiau šiaip gyvenime (ne teisine prasme) svainyste vadinama, pvz., ir sutuoktinio gimininis santykis su antrosios pusės svainija.

Yra nemaža ir vestuvinių, ypačiai apeigų, terminų, bet jie gentivardžiams jau nebepriklauso. — Viliamės, kad šitos mūsų pastabos palengvins skaitytojams susivokti kartais labai pinkliuose giminystės santykiuose ir pavadinimuose. Apskritai reikia pasakyti, kad mūsų šviesuomenė čia daug menkiau nusimano nei kaimas. Jai l i e t u v i š k u o s i u s gentivardžius dar reikia prigydyti.

KELETAS FOTOGRAFIJOS TERMINŲ *

Žadėję (žr. 259 psl.) čia kiek plačiau pasisakome dėl kelių fotografijos terminų. Apskritai šios srities lietuviškaisiais terminais niekas atskirai nėra rūpinęsis, juos kūrė pats gyvenimas, fotografijos mėgėjų praktika. Todėl nenuostabu, kad vienur kitur ir pro šalį " prakurta ". Bet visų pirma turime būti dėkingi pirmojo mūsų fotografijos vadovėlio autoriui (K. Laucius, Fotografuoti gali kiekvienas. II leid. 1938), pramynusiam čia taką ir davusiam visą eilę gana vykusių terminų. Juk, pvz., *péršviesti* " per daug šviesos duoti, vok. ü b e r l i c h t e n ", *péršviestas* " per daug

* *Gimtoji Kalba*, 1938, 149-151.

šviesos gavęs, überbelichtet", *neprišviẽsti* " per maža šviesos duoti, unterbelichten", *neprìšviestas* " per maža šviesos gavęs, unterbelichtet", *ieškìklis* " kuo fotografuojamasis vaizdas ieškomas, Sucher" tikrai yra gerai nusisekę. Taip pat nepeiktini ir *plokščiãfilmė*, *filmryšis* vokiškiems Planfilm ir Filmpack pakeisti.

Fotografuojant dažnai tam tikrais prietaisais matuojama atstumas ir apšvietimas. Vokiečių šie prietaisai vadinami Entfernungsmesser ir Belichtungsmesser. Lietuviškai girdėti vadinant *atstumo* arba *tolumo*, *apšvietimo matuotojas*, *matuotuvas*, o vadovėlyje vartojamas vėl *matiklis*. Teiktini trumpesni ir pagaulesni : *tolìmatis*, *šviesómatis*. Be to, *matiklis* turėtų būti padarytas iš *matyti*, nes iš *matúoti* tegalima *matuõklė*, plg. *važiuõklė*, *švytuõklė*.

Šviesa į fotografinę kamerą įleidžiama pro angelę, vadinamą *diafragmą*. Taip vartoja ir kai kurios kitos kalbos. Vokiečiai turi savo žodį Blende. Kadangi šviesa pro ją įšviečia, tai lietuviškai diafragmą galima pavadinti *įšvaita*, plg. *įlanda* (: *įlìsti*), *įtaka* (: *įtekėti*) " vieta įlisti, įtekėti ". Įšvaitai atidaryti paspaudžiamas tam tikras, paprastai iš vielos padarytas, *spaustùkas*, vok. Auslöser. Vadinti jo *išjungikliu* nederėtų, nes iš tikrųjų jis įjungia, o ne išjungia. Prie mūsų vartojamo *spáusti*, *paspáusti* kaip tik geriausiai tinka *spaustùkas*. Darant nuotrauką arba stačiai, kaip žmonės sako, tráukiant prieš saulę, ant objektyvo užmaunamas toks gaubtelis, kuris jį saugo nuo tiesioginių spindulių. Todėl šis prietaisas ir vardintinas *saulėgaubtis*, vok. Gegenlichtblende, Sonnenblende.

Fotografinis *statỹvas* šiaip labai dažnai vadinamas tiesiog *kójomis* ; norint galima vartoti ir *pastõvas*, *pastõlis* (plg. š. m. GK 108) arba dar trumpesnis *stõvas*. Kad aparatą galėtų laisvai sukinėti į visas puses, ant stovo užsukama *rutulìnė sąnara*, vok. Kugelgelenk ; ji aparatą nerte suneria su stovu. Tiesa, terminas dvižodis, bet ir kitos kalbos ne trumpesnius turi : rusų шаровое соединение, anglų ball-and-socket. Vartodami galime ir trumpinti, sakyti tik *sąnara*, nes jos paprastai visos rutulinės.

Filmuojama į *plokštelės* arba *fìlmas*. Pastarosios vėl yra dvejopos : *plokštìnės* — ištisos ir *ritìnės* — susuktos į rites (*rìtė* " spūlė ", Viekšnių apyl. žodis). Norint galima vartoti *plokščiãfilmė*, vok. Planfilm, ir, sutrumpinus, vietoje *ritìnė fìlma* stačiai *ritìnė*, vok. Rollfilm, ypačiai kur būtina griežtai sąvokas skirti. Šiaip sau gyvenime " rolfilma " vadinama tiesiog *fìlma*. Kartais gali prireikti skirti ir *filminę* kamerą nuo *ritininės*, vok. Rollfilmkamera.

Fotografuojant kambaryje prieš langą, dažnai nuotraukose atsiranda savotiškų šviesos dėmių, kurias fotografai kartais vadina "aureolėmis", vok. L i c h t h o f. Terminu čia teiktinas *pãšvaitas, -aĩ*, kuris žmonių kalboje reiškia pašvaistę ir apskritai bet kokį neaiškų šviesulį. Pvz., galime pasakyti: nuotrauka išėjo su p ã š v a i t u arba *pašvaitúota*, jeigu tų p a š v a i t ų̃ keli. O būdvardis *pašvaitùs, -ì* (plg. *skardas : skardùs, svãras : svarùs*) vėl labai gerai tinka apibūdinti tokiai (blogai) fotografinei medžiagai, kuri duoda pašvaitų̃. Pvz., pasakytume: tos firmos ir plokštelės ir filmos labai *pašvaĩčios*. Filmų indaruose rašomą vok. l i c h t h o f f r e i, anglų a n t i - h a l o, lietuviškai turime taip pat versti *nepašvaitùs, -ì*.

Nuotraukos negatyvą reikia *áiškinti*, vok. e n t w i c k e l n (žiūr. 259 psl.) tam tikrame skiedinyje, kuris vadinamas *aĩškalas*, vok. E n t w i c k l e r. Išaiškintą negatyvą dabar fotografai paprastai *fiksuoja*. Bet šitą sąvoką galime labai gerai pasakyti ir savo žodžiu *grū́dinti*, vok. *f i x i e r e n*. Juk kaip tik u ž g r ū́ d i n t a s negatyvas nebegenda, paveikslas nebeišnyksta. Grūdinamasis skiedinys vėl bus *grū̃dalas*, vok. F i x i e r. Kai kur ir kalviai pažįsta *grū̃dalą*, juo vadina bet kokį skystį, pvz., aliejų ir vandenį, kuriame ką grūdina. Darybai plg. *tẽpalas, miřkalas, mìtalas* "maistas", *dãžalas, žìbalas. Aiškintojas* ir *grūdintojas* reiškia veikėjus, ir todėl skiediniams vadinti netinka.

Čia panagrinėjome tik keletą svarbesnių fotografijos terminų, ėmėme daugiau tuos, dėl kurių mūsų skaitytojai buvo kreipęsi. Pageidautina, kad terminų reikalu imtų rūpintis ir Lietuvos Foto Mėgėjų Sąjunga. Visi jai būtų už tai dėkingi ir prireikus patalkintų.

KASDIENINĖS KALBOS YDOS *

Kalbėdami apie kalbos ydas, dažniausiai galvoje turime rašytąjį žodį arba, tikriau sakant, spausdintąjį. Kartkartėmis skaitome kalbinių recenzijų, kur peikiama ar, rečiau, giriama kurios knygos kalba. Retkarčiais vienas kitas spaudoje pasipiktina ir netikusiu, bloga kalba parašytu kuriuo viešesniu parašu. Mat, parašyta, išspausdinta labiau akis bado.

Tačiau kasdieninėje šnekamojoje mūsų kalboje tų ydų daug apsčiau. Viena, kalbame visi daugiau nei rašome, o, antra, rašydami vis pagalvojame, kaip čia geriau, "lietuviškiau" parašyti. O gyvu žodžiu kalbėdamas dažnas pagalvoja: kaip pasakysi, taip

* *Gimtoji Kalba*, 1939, 115-118.

nepagadinsi. Šiuo atžvilgiu, reikia pasakyti, kad mūsų aplaidumas pernelig didelis. Ir kaip tik dėl tos priežasties ir raštų kalbai sunkiau gerėti, nes sakomasis žodis juk labai glaudžiai susijęs su rašomuoju.

Kasdieninės kalbos ydų randame ne tik sakinyje, tartyje, kirčiavime, bet taip pat ir žodyne. Tiesa, daugumą bendrinės kalbos žodžių turime iš gyvosios žmonių kalbos, bet išskirtinėms sąvokoms — terminams gyvojo kalbos turto ne visuomet tepakanka. Žodžių dažnai tenka naujai darytis, kaltis arba net skolintis. Ir čia jau daugiau pavojaus į šunkelius iškrypti.

Šiuo kartu, nekliudydami specialinių sričių, nors trumpai paliesime vad. kasdieninio gyvenimo terminus. Čia visų pirma susiduriame su visokiomis svetimybėmis. Jų ypačiai gausu paprastojoje amato, krautuvės, net virtuvės kalboje, kur bendrinės kalbos gryninamoji įtaka tik labai lėtai tepasireiškia. Rasime tačiau ir netikusių, netaisyklingų naujadarų, bet žymiai mažiau. Daugiur betgi mūsų kaimas kasdieninio gyvenimo reikalams turi gerų ir vykusių terminų, tik mes jų nežinome ir verčiamės daugiausia miestinėmis makaronybėmis.

Imkime kad ir namùdės (vok. Hauswesen, rus. обиход) dalyką. Jau prienamėje randame gonkas, o pro duris eidami susiduriame su adverijomis ir zoviesais. Lenkiškas gonkas ar gonką visais atžvilgiais gali pakeisti plačiai pažįstamas *príeangis* (tarmėse ir *priñgis*). Mažiau čia tiktų taip pat iš gyvosios kalbos pažįstami *príenamis* ir *príebutis*. O adverijai ir zoviesui lietuviški pakaitai yra žemaičių *staktà, -os* ir *vỹrius* (iš veiksmažodžio *vérti*). Nuo seniau jau vartojame *prieškambarį*, bet paskutiniu laiku statybininkai čia dar įsimanė įveisti anglišką holą ir vokišką halę. Bet šiuo atveju anglų hall reiškia mūsų *príemenę* (*priemenė, -ės*) ir ją reikėtų vartoti, jeigu, žinoma, yra reikalo ją skirti nuo paprastesnio ir mažesnio prieškambario. Iš čia turime išmesti ir rusiškąją viešalką, jos vieta priklauso lietuviškai *kabỹklai*. Atskiram drabužiui pakabinti vėl yra *pakabà, -õs, pãkabą*, o į patį drabužį įsiuvamas — *kabìklis* arba *kabinõtas*. Pagaliau pravartu apsigerbti ir pačiuose kambariuose. Vietoje divono patieskime *pãtiesalą*, o kur reikiant ir *takẽlį*, tik ne dorožką. Daugiur prie langų tebekybo firankos ir štoros, nors pirmąsias lietuviškai vadiname *langãtiesėmis* arba *añtlangėmis*, o pačius langus užleidžiame *užúolaidomis*. Langus atidarius vis dar eina ciongas, tačiau turėtų traukti *traũksmas* arba *skeřsvėjis, kiaurãvėjis, kiaurãpūtis*. Pagaliau ir fortkos vietoje vartotina *órlaidė*, o kad sienos nedrėktų, reikia *órtakių*, tik ne rusiškų vozdušką. Apsišviesti turime *lempą*, ir šito daugelio

kalbų — rus. лампа, lenk. l a m p a, pranc. l a m p e, vok. L a m p e — vartojamo skolinio (iš graikų l a m p á s "žiburys, deglas"), žinoma, iš savo kalbos nemesime, bet k n a t u i ir a b a ž ū r u i turime gražius pakaitus — *dagtìs* ir *gaũbtas*. O paskui elektrinę lempą vis dar velkasi š n i ū r a s (jei ne š n u r a s!) su š t e p s e l i u ir k n o p k e, nors seniai jau turime nusikalę visai gerus naujadarus — *laĩdas, kištùkas, mygtùkas*. Taip pat ir l i u s t r ą gali pakeisti lietuviškasis *sietýnas*, vartojamas perkeltine prasme.

Einame į miegamąjį, ir vėl kiek makaronybių vartojama jau vien lovos apdarams vadinti: č e c h o l a s, n a v a l a č k a, k a l d r a, a d i e j a l a s, k a p a ... O lietuviškai tatai vadintina: *apmaũtas* ar *añtnartis, ùžvalkalas* ar *añtvalktis, añtklodė, apklõtas, lovãtiesė*. Daugis šeimininkių, net inteligenčių, dar nėra išsižadėjusios nė p e r i n o s, s i e n i k o (ar šieniko), net p a d u š k o s, nors mūsų lietuviškojo kaimo čia iš seno pažįstami *patalaĩ, čiužinỹs* ir *príegalvis* bei *pagálvė*.

Taip pat ir mūsų pačių apdaro pavadinimuose daug rasime ko taisyti. Visų pirma vietoje gudiškų r ū b ų tevartotina *drabùžiai*, o k o s t i u m a s yra *kartà, -õs, kařtą* arba *eilùtė*; toliau k u r t k ą labai gerai pakeičia vilniečių dzūkų *įsùtė* (: *įsas* "trumpas") arba net *striùkė*, o d o ž d e v i k ą ar r e g e n m a n t e l į — *lytìnis* (suprask: apsiaustas), kuris kartais turi ir *gobtùvą*, tik ne k a p i š o n ą ar b a š l i k ą. K r a v a t o ir g a l s t u k o ar h a l s t u k o vietoje po kaklu riškimės tik *kaklãraištį*, o k a š n ė mūsiškai vėl yra *pakaklìnis*. Kad g u z i k a s yra *sagà*, tur būt, visi žino, bet pravartu įsidėmėti ir k o l i o n i k o (arba g a l i o n i k o) bei z a p o n k o s pakaitai — *segùtis* ir *sąsaga*. Tam tikras spauste užspaudžiamas sagas dažnai girdėti vadinant lenkiškai z a č a s k o m i s, o žmonių kalbos čia pažįstamas labai pagaulus *spaũstas, -ai*. S a g o s darybinė giminaitė yra *sagẽ*, ir tuo vardu vadinama moterų nešiojamoji b r o š k a. — Dar kad ir porą žodžių apie ãvalynę (ne a v a l i n ė!). Metas jau būtų moterims išsižadėti k u r k ų (arba k o r k ų, k a b l u k ų), juk *kulnys* gali būti ne tik žemos, bet ir aukštos. Be to, l o d o č k a s gali vadinti *kurpáitėmis*, o p a n t o f l i a i — yra *šliùrės, šlepẽtės*. Vyrų nešiojamus g e t r u s vėl visai žmoniškai galime pakrikštyti *añtkurpiais*. Netikusios yra ir l i a k i e r k o s, ypačiai dėl savo galūnės. Turi vadinti lietuviškiau: *lakìniai, lakúotiniai* (= batai), *lakìnės, lakúotinės* (= kurpės).

Dar pasisukinėkime ir po virtuvę. Čia kovą su svetimybėmis pradėjo visų pirma namų ruošos kursai ir mokyklos. Daug jau turime ir gerų lietuviškų terminų. Ir tikrai garbės nedaro, kad net inteligentės moterys nepajėgia atsisakyti nuo p e t e l n ė s (= *spar-*

gìntuvė), d u c h o v k o s (= *órkaitė*), b r a t v a n k o s (= *keptùvas*), t a r k o s (= *trintuvė*), t a c o s (= *padėklas*), s c i r k o s (= *pašluõstė, šluõstė*), kad vis dar tebemėgsta t u š y t i ir s m o ž y t i, nors turėtų *troškìnti* ir *spìrginti*. Ir vadinamąją virtuvės p l y t ą turėtų pakeisti *mũris*, o jo kuryklos r e š i o t k a mūsiškai yra tiesiog *gardėlė*.

Ir rūkytojams pravartu kai kur būti lietuviškesniems. Vietoje c i g a r n y č i o s, m u n d š t u k o, b a n k r u t k o s, t a b a k e r k o s ir m a š i n k o s ar b e n z i n u v k o s vartotina: *rūkìklis, kandìklis, suktìnė, tabõkinė, brėžėklis*. — Taip pat ir namų darbo gėrimus dažnai mėgstame svetimais vardais vadinti, pvz., k v a s a s, n a l i v k a, v y š n i u v k a, s l y v u v k a..., nors, rodos, daug galvos nereikia laužyti, kad sakytina: *añtpilas* ar *ùžpilas, vyšnìnė, slyvìnė*. Kitas dar ir *stumbrìnę* táikstosi "šauniau" z u b r o v k a pavadinti. Be to, ir lietuviškojo k r u p n i k o vardas taip pat nelietuviškas, o lenkiškas. Žmonių jis vietomis labiau priderintas prie mūsų kalbos ir vadinamas *kruõpininku*. M. Lietuvos lietuviai šiam gėrimui iš seno turi lietuvišką pavadinimą *meškìnis*. Net Rytprūsių vokiečių kalboje jis daugiau pažįstamas skoliniu M e s c h k i n n i s, negu vokiškuoju atitikmeniu B ä r e n f a n g.

Pagaliau kasdieniniame gyvenime tenka vartoti visą eilę žodžių, kurie jau priklauso amatų ar technikos sričiai. Visų pirma čia turime išsižadėti bent a p c ū g ų, š c i p c ų, a t v i o r t k ų, š r i ū b ų, m u t e r k i ų (ar m a t e r k ų) su g v i n t a i s, p r a b a j ų, z a m k ų... Jų vietoje vartotina: *rẽplės, žnýplės, suktùvas, sráigtas, veržlė* ar *sráigė, srỹgiai* (*:sriegti* "gvintuoti"), *kéngė, ùžraktas*.

Šioje kovoje su kasdieninėmis žodyno ydomis labai svarbu visuotinis ryžtumas. Jei mes kiekvienas ir kasdieniniame gyvenime, kalbėdami gyvuoju žodžiu, tiek kambaryje, tiek virtuvėje, kovosime su žargonu, tikrai ilgainiui apsišvarinsime. Šiuo atsitikimu ypačiai didelis uždavinys tenka šviesuomenei, jos šeimoms, mokyklai, nes tik čia teįmanoma kalbos drausmė. Bet koks aplaidumas gali ir viską sugadinti. Štai ir pavyzdys. Viena amatų mokykla su savo mokiniais dirbo praktikos darbus prie namų statybos. Mokiniai kalbėjo biauriu žargonu. Čia pat maišėsi mokytojai, kurie ne tik savo auklėtinių neperspėjo, bet ir patys techniniais "perlais" žarstė. Bet sąskaitoms rašyti tuojau imdavo ir "atlietuvėdavo", jas rašė visai pakenčiamai, be tų makaronybių, kur šiaip visuotinai vartodavo. Vadinasi, mokyklos suolui vienas mastas, o gyvenimo praktikai kitas. O to kaip tik neturėtų būti, nes tik

kasdieninė gyvoji vartosena gali kalboje prigydyti naujus žodžius, ypačiai terminus. Taigi kalbinis valyvumas mums visur privalomas.

KORTŲ VARDAI *

Mūsų skaitytojai yra pageidavę, kad atskiru straipsniu pasisakytume dėl vartojamųjų ir ypačiai vartotinųjų kortų vardų. Gavę kiek mẽdžiagos iš GK skelbtosios anketos ir šiaip daugiau pasirinkę gyvosios kalbos duomenų, čia kortų vardus panagrinėsime kiek plačiau.

Jau ir pačias kortas ne visi lietuviai vienodai vadina. Plačiausiai, bent daugumo aukštaičių, sakoma *kortos*. Šį vardą jau pažįsta ir XVI amž. rašytojai, pvz., Daukša, Petkevičius. Jis mūsų pasiskolintas iš lenkų ir gudų karta, kuri savo ruožtu vėl gauta iš Vak. Europos (plg. it. carta, pranc. carte, vok. Karte) ir per lotynų charta yra kilusi iš graikų chártēs " papiraus lapas (rašyti) ". Kitaip sakant čia turime vad. tarptautinį žodį. Kai kur M. Lietuvoje ir vietomis veliuoniškiuose dar vartojamas šio skolinio perdirbinys *kvõrtos* (*kvortà,-os*, *kvõrtą*). Žemaičiai vėl turi fonetiškai naujesnę lytį *kařtos* (*kartà,-õs*, *kařtą*). O Užnemunėje kortos dar vadinamos ir *kazìromis*, *kazìrėmis*, *kazỹrėmis* (iš lenkų kozyra " pasirenkamoji, šviečiamoji korta "), taigi perkeltiniu šviečių vardu. Bendrinei kalbai, žinoma, teiktina dabartinė įprastinė lytis *kõrtos,-ų̃* (vn. *kortà,-õs*, *kõrtą*), nors šiaip vakariečių tarmėse dažnai dar tebekirčiuojama senoviškai *kõrtos,-ų*.

Šio daiktavardžio išvestinis veiksmažodis yra *kortúoti,-úoja, -ãvo* (rytiečių ir *kortóti*, *kortója*, *kortójo*), o kas kortuoja arba labai mėgsta kortuoti, tas — *kortininkas*. Šiuodu žodžiai pakeičia slavybes *kortavóti* (kartavóti) ir *kortauniñkas* (kartauniñkas), paskolintas iš lenkų kartować ir kartownik. Kaip kitų kalbų (pvz., rusų играть в карты, vok. Karten spielen), taip ir mūsų jau nuo XVI amž. sakyta *kortomis žaisti*. Veiksmažodžio *žáisti* vartosenai susiaurėjus, dabar bendrinėje kalboje paprastai besakoma *kortomìs lõšti*. Iš žmonių kalbos ta pačia reikšme dar pažįstama ir *kortàs mùšti*.

Kadangi yra ir kitokių kortų, pvz., buriamųjų (vok. Zauberkarten), tai lošti vartojamosios kortos tiksliau vadinamos *lošiamõsiomis kortomìs* " Spielkarten, игральныя карты ". Tam tikras kortų skaičius, pvz., 32 ar 52, kurį rusai vadina колода, o vokiečiai Spiel, lietuviškai vadintinas *málka, -os*. Šia réikšme tą žodį

* *Gimtoji Kalba*, 1940, 67-72.

gana plačiai vartoja žemaičiai, ir jis visiškai gali pakeisti skolintinę *kalãdę*. Žmonių dar skiriama *ponìnės* (paveiksluotos) ir *akìnės* kortos. Šios pastarosios, lošiant paprastuosius lošimus, sudaromos iš 52 lapų malkos atliekamųjų kortų.

Lietuvoje jau nuo XVII amž. buvo pažįstamos dvejopos kortos, būtent vad. prancūzinės ir vokietinės, kurios skiriasi ne tik spalvų, bet ir figūrų pavadinimais. Mūsų vartosenoje tie abeji pavadinimai yra sumišę. Be to, vieni kortų vardai išsiversti lietuviškai, o kiti tiesiog pasiskolinti iš kaimyninių kalbų. Todėl šiandien atskirose Lietuvos vietose vartojamieji kortų vardai gana žymiai skiriasi. Betgi iš jų galima atrinkti, kas mūsų kalbai labiau sava ir bendrinei vartosenai teiktina. Tokia atranka rodo, kad, pvz., inteligentų tarpe dažnai girdimi *karo ir trefai* gyvajai kalbai visiškai svetimi. Apskritai kaimo žmonės lietuviškų kortų vardų vartoja kur kas daugiau nei šviesuomenė.

Visų pirma panagrinėsime pačių spalvų vardus. Jų prancūziškieji ir vokiškieji pavadinimai daugumas yra susiję su spalvos žymimųjų akių piešiniais ir jų panašumu. — Prancūzų trèfle (= dobilas), arba croix (= kryžius), kur vokiečiai verčia Kreuz, o savosiose kortose vadina Eichel (= gilė), rytiečių lietuvių paprastai vadinama *krỹžiai*, *kryžaĩ*, o žemaičių ir vakariečių — *gìlės*, *gìlys*, *gìliai*, *giliùkai*, nors Užnemunėje retkarčiais girdėti ir *krỹžiai*, o dzūkuose net *žalandžiai* (iš lenkų żołądź "gilė"). Bendrinei kalbai teiktinos *gìlės,-ių* (*gìlė,-ės*), kaip plačiausiai sakomos visoje vakarų Lietuvoje. Šis vardas taip pat, rodos, nesvetimas ir M. Lietuvai. "Inteligentiniai" *trèfai* (iš rusų треф ir lenkų tref) yra gryna miesto žargonybė, gyvojoje kalboje visai nepaliudyta. — Prancūzų carreau (= keturkampis) vokietinėse kortose atliepia Schelle (= apvalus skambaliukas, žvagalas). Ši kortų spalva Lietuvos rytuose dažniausiai vadinama lenkišku skoliniu *zvankaĩ*, *zvònkai*, *dzvankai*, *dzvònkai*, *zvònkos*, *dzvònkos* (iš lenkų dzwonki arba senovinės lyties zwonki "skambaliukai, kortų spalva"). Žemaičiai čia sako *bũgnai*, kurie, greta su *bũbnais*, dažnai girdėti ir Užnemunėje, retkarčiais net ir rytiečiuose. Iš kai kurių Lietuvos vidurio vietų dar pažįstami *būbinaĩ*, *bubinaĩ*. Visų šitų lyčių pagrindas yra rusiškasis tos spalvos kortų pavadinimas бубны, kuris savo ruožtu yra vok. Schellen vertinys. Be to, Užnemunėje dar sakoma ir *bùlkai*, *bùlkos* (iš lenkų bułki "bandutės, kortų spalva"), taip pat *bùlvės*, *bùlbės*, o vienur kitur vidurio Lietuvoje ir *bulbaĩ*. Šie trys pastarieji vardai, matyti, praminti pačių lietuvių dėl vokietinių kortų spalvos ženklo šiokio tokio panašumo į bulvę. Visuotinei vartosenai, rodos, geriausiai tinka *bũgnai*. Viena, ši lytis labiausiai yra aplietuvėjusi, o an-

tra, greta su *bũbnais*, daugiau ar mažiau pažįstama veik visame lietuvių kalbos plote. — Prancūzų p i q u e (= ietis) esąs susidaręs pagal italų s p a d a (= kalavijas), o šis pavadinimas vėl susijęs su kortos piešiniu. Iš prancūzų pasiskolinta ir rusų пик, lenkų p i k. Vokiečiai savosiose kortose šią spalvą vadina G r ü n (= žalias) arba L a u b (= lapai). Lietuvoje plačiausiai vartojamasis vardas *vỹnai*, *vynaĩ* yra lenkybė. Mat, lenkai seniau vietoje dabartinio p i k vartojo w i n o (dėl spalvos ženklo panašumo į vynuogių lapą). *Vỹnų* visai nepažįsta tik žemaičiai ir jų vietoje sako *lãpai*. Taip šią spalvą vietomis tebevadinanti senoji karta ir Užnemunėje. Rytiečiuos esą, rodos, girdėti ir *lãpiai*. Šalia *vỹnų* vienur kitur sakoma ir *pỹkiai*, *pìkai*, taip pat retkarčiais *varnaĩ*. Šis vardas pramintas jau mūsų pačių, matyti, dėl spalvos juodumo. Bendrinei kalbai reikėtų imti *lapùs*, nes dabar Lietuvoje vartojamųjų kortų šios spalvos ženklas tikrai primena lapą. *Vỹnai* būtų suprantami tik vokietinėse kortose. — Paskutinė spalva prancūzų vadinama c o e u r (= širdis), vokiečiai ją verčiasi H e r z, o savosiose kortose vadina R o t (= raudonas). Visame mūsų kalbos plote šiai spalvai pažįstamas vardas *čìrvai*, *čiřvai*, *čirvaĩ*, *čìrvos*, *čìrviai*. Kilimo jis yra rusiškas — черви (plg. dar lenkų c z e r w i eń, kuris seniau buvo vartojamas vietoje dabartinio prancūziško k i e r). Etimologiškai черви jungtinas su lenkų c z e r w o n y, gudų c z y r w o n y "raudonas", taigi yra vokiškojo R o t vertimas. Žemaičiai dažnai pasako ir *šiřvai*. Ši lytis, žinoma, tėra tų pačių *čiřvų* liaudinė etimologija, perdirbinys pagal *šiřvas*. Bendrinei kalbai jau velionio J. Jablonskio teikta vartoti *šìrdys,-džių*, kurias pažįsta kai kurios dzūkų tarmės. Tam pritaria rytiečiuose girdėti *širdžiaĩ*, o taip pat ir žemaičių rečiau pasakomos *šérdys,-dų̃* (plg. medžio š e r d i s). Be to, Jablonskis, J. Balčikonio žiniomis, būgnus vadindavęs savo paties naujadaru *raũdėmis*, taip pat vartodavęs *gilès* ir *lapùs*. Būgnų, matyti, bus vengęs, norėdamas turėti visiškai lietuviškus kortų spalvų vardus. Tačiau matėme, kad ir jie vis tik yra verstiniai. Todėl galime palikti ir labai plačiai gyvosios kalbos vartojamus *būgnùs*. Juk ir šiaip šis žodis, nors ir skolinys, mūsų bendrinėje kalboje vartojamas.

Dar lieka peržvelgti kortų figūrų vardus. — *Tūzas* pažįstamas visų lietuvių, tik kirčiuojamas dvejaip: *tũzas* (rodos, dažniau) ir *tűzas*. Be to, rytiečių dar tariama ir *tùzas*. Jis paskolintas iš rusų туз, kuris vėl yra vok. žemaičių d ûs "du" (mat, vokietinių kortų tūze yra dvi akys) vaikas. Nors rytiečiuose ir esąs girdėtas lietuviškas pakaitas *sẽnis*, bet jis nėra būdingas ir todėl tenka pasilikti įprastinį *tũzą*. — *Karãlius*, pranc. r o i, vok. K ö n i g, mūsų pasiskolintas iš rusų король ir tuo vardu visoje Lietuvoje

vadinamas. — Keblu jau yra su vad. "karalienės" vardu. Rytų Lietuvoje ši korta vadinama *ponià*, *panà*, *panýtė*, *panẽlė*, rečiau *damà*, *karalíenė* ir net *Marýtė*, kuri, greta su *damùkė*, *karalíenė*, *panùkė*, *mergaĩtė*, pažįstama ir dzūkų. *Panà* taip pat sakoma pietinių žemaičių ir paprūsėje prie Nemuno, greta su *damà* ir *dámke*. Pirmieji penki pavadinimai vienu ar kitu būdu yra susiję su rusų ir lenkų дама, d a m a (iš pranc. d a m e), o *karalíenei* vėl atliepia lenkų k r ó l o w a. *Marýtė*, tur būt, paimta iš *marijõšiaus* (iš lenkų m a r j a s z "t. p." < pranc. m a r i a g e "vedybos") lošimo. Pagaliau *dámkė* gauta iš vok. žemaičių d a m k e "panelė". Užnemunėje, ypačiai zanavykuose ir kapsuose, vėl įprastinis vardas yra *aukštỹs*, *aũkštis*, *aũkštė*, *aukštùkas*, *aukštùkė*, išverstas iš vok. O b e r (= aukštutinis). Plg. dar ir lenkų w y ż n i k. Žemaičių *gálvinis*, *galvinỹs* (*gálvinį*), *galvìnis* jau yra mūsų pačių darbo ir tuo vardu pramintas nusižiūrėjus į vokietinių kortų paveikslą, kur spalvinė akis žymima viršuje, prie galvos. Seniau visoje Lietuvoje pažįstamas *pampelis*, *pámpelis*, *pamẽpelius* (per lenkų p a m f i l "moteriškoji kortų figūra", iš pranc. p a m p h i l e "toks kortų lošimas") dabar jau veik visiškai pamirštas. — Trečioji paveiksluotoji korta prancūzų vadinama v a l e t (= tarnas, bernas), o vokiečių U n t e r (= žemutinis). Ji mūsuose turi gausiausiai vardų. Rytų Lietuvoje sakoma: *bortà*, *bortẽlis*, *bòrtinis*, *bortinỹs*, *bortinùkas*, *borciùkas*, *borčiùkas*, *barsiùkas* (!); *kaplỹs*, *kapliùkas*, *kirstùkas*, *kapõčius*, *kapočiùkas*, *kalpùkas*, *kalpočiùkas*; *berniùkas*, *berniõkas*, *bernẽlis*; *kojùkas*, *pantinùkas*. *Bortà* su keturiais savo vediniais taip praminta dėl b o r t o s (iš lenkų b a r t a "plačiaašmenis kovos kirvis"), kurią matome tos kortos figūros rankose. Taip pat aiškintina ir *kaplỹs* su *kapliukù*, *kirstùkas* bei skolintinis *kapõčius* (iš lenkų k o p a c z "kapoklė"). Bet *borciùkas*, *borčiùkas*, *barsiùkas* greičiausia kildintini iš lenkų b o r c i u c h, b o r c z u c h, b o r s u k "plačianosis mažomis akimis žmogus". *Kalpùkas* su *kalpočiukù* yra perdirbtinės latvybės (plg. latvių k a l p s, k a l p i ń š "dviakė kortų figūra"). *Berniùkas*, *berniõkas*, *bernẽlis* yra išsiversti iš rusų валет ar lenkų w a l e t (abu iš pranc. v a l e t) arba, rasi, ir iš vokiškojo to paties pranc. v a l e t vertimo B u b e. *Kojùkas* vėl šiaip ar taip sietinas su žemiau minimu *kojiniu*, o *pantinùkas* ir bus pramintas iš kurios piešinio ypatybės. Užnemunėje ši korta paprastai vadinama *žemỹs*, *žẽmis*, *žemùkas*, rečiau *žèmckis*, *zeñskis*. Tatai yra vok. U n t e r vertimas, kaip ir lenkų n i ż n i k, iš kurio paskolintas ir tverečinių (Vilniaus krašte) *nìžninkas*. Pastarųjų dviejų (*žèmckis*, *zeñskis*) lytys dar suslavintos. Be šių pavadinimų Užnemunėje retkarčiais girdėti ir *borčiùkas*, *bartùkas*, *kirvùkas*, *pinčius*, *bern(i)ùkas*, taip

pat *kulniùkas* (pravardžiuojamas vardas). Žemaičių, kaip ir " karalienei ", čia prasiminta savas vardas : *kójinis*, *kojinỹs*, *kojìnis* ir, matyti, todėl, kad spalvinė akis vokietinėse kortose yra žemai, tarp figūros kojų. — Bendrinei kalbai vietoje inteligentų mėgstamų, bet svetimų d a m o s ir v a l e t o teiktini visiškai lietuviški *gálvinis* ir *kójinis* arba verstiniai *aukštỹs* ir *žemỹs*. Juos juk plačiai paremia ir gyvoji žmonių kalba.

Akinėms figūroms vadinti, be jau minėtojo *tũzo*, teiktina : *dešiñtakė*, *devýnakė*, *aštúonakė*, *septýnakė*, *šẽšiakė*, *peñkakė*, *ketùrakė*, *trìakė*, *dvìakė*. Šitie pavadinimai, išskyrus *šẽšiakę*, plačiai vartojami visoje Užnemunėje, taip pat vidurio bei rytų Lietuvoje (nuo *dešiñtakės* iki *peñkakės*) ir iš dalies pietų žemaičiuose (pvz., *devýnakė*, *aštúonakė*, *septýnakė*). *Šẽšiakė* pažįstama tik kai kurių rytiečių, užnemuniečiai ir žemaičiai besako tik trumpąją lytį *šẽškė*, *šèškė*, be jungiamojo balsio. To paties galo yra ir rytiečių : *deši(u)makẽ*, *dešimãkė*, *devyniakẽ*, *devyniãkė*, *devyn(i)akỹs*. Iš kitų kiek dažniau sakomų lyčių paminėtina : *dešiñkė*, *dešìmkà*, *deviñkė*, *devìnkà*, *aštuñkė*, *aštañkė*, *aštánka*, *aštunkà*, *septiñkė*, *septìnka* ir (Užnemunėje) *peñkakis*, *ketùrakis*, *trìakis*, *dvìakis*. Gana retos yra *dẽvynė*, *dèvynė*, *sẽkmė*, *šẽštakė*, *peñtakė* (< *peñktakė*). Visai rupios slavybės yra *diskà*, *dìskė*, *desėtkà*, *desiatkà* (iš rusų десятка), *devetkà*, *deviatkà* (iš rusų девятка), *dzevetka* (iš gudų d z i a w i a t k a), *dzieviontkà* (iš lenkų d z i e w i ą t k a). Iš vokietybių paprūsėje pažįstama *cėnė* " dešimtakė " (iš vok. Z e h n " t. p.") ir *zýbkė* " septynakė " (iš vok. žem. s î b k e), kuri, patekusi į rytiečius, išvirto net *zilke*.

Atšviestą ar pasirinktą vyriausiąją kortų spalvą daugumas vadina *kòzieriais*, *kõzeriais*, *kòzarais* (iš lenkų k o z e r < turkų k o z " t. p.") arba *triùpais*, *trùpais* (iš vok. tarminio t r u f "t. p.") *trumpiais* (iš vok. T r u m p f " t. p."). Bet turime trejetą ir savų lietuviškų vardų. Iš Žemaičių pažįstami *viřtis* ir *šviẽtalas*, Užnemunėje girdėtas *švietỹs*, o Šiaulių apyl. *šviẽtis*. Kozerio pakaitu geriausiai tinka *švietỹs*, *šviẽtį*, *šviečiaĩ*. Mat, *šviẽsti*, *atšviẽsti*, *pašviẽsti* " kozeriuoti " réikšme sakoma mažne visoje Lietuvoje. Naujuosiuose lošimuose vartojamasis d ž o k e r i s yra angliškos kilmės. Anglų kalboje j o k e r visų pirma reiškia juokdarį, o kai kurių lošimų vyriausiajam šviečiui šis žodis imta vartoti todėl, kad toje kortoje dažnai būdavo įrašomas koks juokingas posakis. Norint džokeriui turėti lietuvišką pavadinimą, *šviečio* pavyzdžiu galimas pasidaryti *juokỹs*, *juõkį*.

Be to, dar įsidėmėtini lošimo terminai : *kiřsti* " stechen, крыть, бить ", *kiřtis* " Stich, взятка ", *maišýti*, *maĩšo*, *maĩšė* (žemaičių ir *mišýti*, *mìšo*, *mìšė*) " mischen, тасовать ", *kélti*, *pérkelti* (sumai-

šius), *dalýti dalìja, dalìjo* (kortas lošikams), *dúoti* arba *eĩti* (pradedant lošti ar nukirtus), *primèsti* (prie spalvos arba daug akių), *deñgti* " užversti pašviestą kortą, kad iš malkos daugiau nebeimtų ", *pĩřkti* " traukti tam tikrą akių skaičių ".

Tikimės, kad šios pastabos bent kiek prisidės prie kortų vardų suvienodinimo ir lietuviškesnių įsigalėjimo.

ŽODYNO GAUSINIMAS IR ŠVARINIMAS *

Mokinys arba ir šiaip kalbos vartotojas savo žodyną gausina ir turtina didindamas vartojamųjų žodžių skaičių. Žodyną švarinname išmesdami iš bendrinės kalbos, ypačiai šnekamosios, nereikalingas, nors ir iš seno vartojamas svetimybes. Tokios, dabar jau veik pamirštos slavybės yra pvz. *gromata, čėsas, šč̃ėstis* (ir *čėstis*), kurias yra pakeitę savi paveldėtiniai lietuviški žodžiai *laiškas, laikas, laimė*. Daukšos raštuose vartotą *grieko* pakaitą nuodėme jau S. Daukantas buvo suradęs ir tuo radiniu džiaugiasi viename laiške vysk. Valančiui. Aušros ir Varpo rašytojai lenkybę *iškala* (ir *škala*) bandė pakeisti nevykusiais naujadarais *mokslinyčia* (jau Valančius ją vartoja Žemaičių vyskupystėje), *mokslainė, mokslavietė, mokintuvė*, bet jau XIX a. gale (daugiausia Jablonskio rūpesčiu) įsigalėjo dabartinė *mokykla* (sudaryta pagal gausius gyvosios kalbos vedinius, kaip *ganykla, gulykla, knisykla, plukykla* ...).

Šiaip žmogaus vartojamų žodžių žodynas susideda tik iš kelių tūkstančių žodžių, kurių jam pakanka kasdieninio gyvenimo reikalui. Bet mokytinės visuomenės nario žodynas, žiūrint jo specialybės, jau kelis kartus gausesnis. Pvz. atskiriems rašytojams leidžiami jų raštų žodynai, kur suregistruojami visi jų vartoti žodžiai, kartais net visų visos tų žodžių lytys. Tokį keturių tomų žodyną rusai yra išleidę Puškinui, o lenkai A. Mickevičiui. Mūsų Donelaičiui panašų žodyną yra sudarinėję jo raštų leidėjai A. Schleicheris (1865), G. H. F. Nesselmannas (1869), o 1964 m. atskiru leidiniu Vilniuje išleista J. Kabelkos " Kristijono Donelaičio raštų leksika ". Tai tikra to žodžio prasme yra šio rašytojo žodynas, kur galima pasitikrinti, ar kurį žodį ar jo lytį yra Donelaitis vartojęs. Bendrinis kultūrinės kalbos žodynas paprastai sukasi apie 100.000 žodžių. Tokie pvz. yra vienatomiai aiškinamieji anglų kalbos žodynai, vad. College edition, kaip tradicinis Websterio žodynas ir naujausi Random House ir American Heritage leidyklų. Kadangi

* Šis straipsnis spausdinamas pirmą kartą iš palikto rankraščio, A. Salio ranka parašyto, kaip iš turinio matyti, ne anksčiau kaip 1969 m.

jie yra enciklopedinio pobūdžio, kur dedami ir tikriniai vardai, tai įtraukų (entry) skaičius pašoka iki 150.000. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto 1954 m. (Čikagos 1962 m. apvalytas perspaudas) išleistas "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas" turi apie 45.000 žodžių. Bet jeigu jame atskirais įtraukais eitų visi priešdėlėtieji veiksmažodžiai (*ap-*, *iš-*, *į-*, *nu-*, *su-*, *per-*, *už-*...), taip pat veiksmažodiniai daiktavardžiai su *-imas,-ėjas*, tai nebe daugio susidarytų 100.000 žodžių. Platesnis nei vilniškis yra A. Senno ir mano lietuviškai-vokiškas "Lietuvių rašomosios kalbos žodynas" (išleistas C. Winterio leidyklos Heidelberge 1932-68), bet jo jau yra penki tomai, o jei I-is tomas būtų buvęs tokios pat apimties, kaip vėlesnieji, tai būtų susidarę net septyni tomai. Jame atskirai paraidžiui įtraukti priešdėlėtieji veiksmažodžiai ir visi daiktavardiniai veiksmažodžių vediniai. Vad. t e z a u r i n i a i žodynai apima bet kurios kalbos visų laikotarpių (nuo pat raštijos pradžios) žodžių lobį ir jų susidaro dešimtys tomų. Akademinio "Lietuvių kalbos žodyno" nuo 1941 m. iki šiol yra išėję aštuoni tomai (iki P raidės), o iš viso turėtų būti penkiolika. Ketinama baigti 1980 m.

Ne visi žodžiai gyvenime ir literatūroje yra lygiai dažnai vartojami. Todėl ir jų įtraukimas į vienokį ar kitokį žodyną priklauso nuo vartojimo dažnumo. Praktikos reikalui, ypačiai svetimosioms kalboms mokytis sudaromi vad. d a ž n u m i n i a i žodynai (frequency dictionary), kur matematiškai apskaičiuota, kurie žodžiai kalbos vartosenoje dažniausi ir tuo pačiu visų pirma išmoktini. Tokių žodynų yra anglų, prancūzų, vokiečių ir kt. kalboms. Jis išleistas net latvių kalbai. Dažnuminiams žodynams ruošti dabar naudojamasi kompiuteriais ir tai žymiai palengvino jų sudarinėjimą. Seniau daug kur vaduotasi vartosenos nuojauta. Bet ir dažnuminis žodynas, sudarytas atrenkant dažniausiai vartojamus žodžius, nėra pastovus, nes vartosena kinta kartu su socialinės santvarkos ir kitokiais pakitimais.

Mūsų išeivijos priaugančiosios kartos lietuviškasis žodynas yra gana skurdus, nes gyvename svetimoje aplinkoje. Pasakyčiau, tai yra v i r t u v i n i s žodynas, kuris apsiriboja paprasčiausiomis konkrečiomis kasdieninio gyvenimo sąvokomis. Jam trūksta abstraktinių sąvokų, įvairių terminų ir šiaip pavadinimų. Kaip sakoma, "jaunuolis nesugeba lietuviškai išsireikšti, nes jo mokykla angliška". Vienakalbėje visuomenėje mokyklinės jaunuomenės žodyno gausėjimas vyksta natūraliai, lygiagrečiai su mokslo pažanga.

Mūsų šeštadieninė lituanistinė mokykla yra tik priedas prie angliškosios mokyklos. Todėl joje tenka atskirai rūpintis ir lietuvių kalbos žodyno gausinimu, kitaip tariant mokinių iš šeimos atsineštojo papildymu, pasakyčiau, suinteligentinimu.

Žodyną visų pirma gausina skaitymas. Bet tos skaitybos bent pradžios mokykloje nėra daug. O, be to, ir pačių šeštadieninių mokyklų lygis labai nevienodas, kaip ir mokytojų pasiruošimas. Kad mokiniai, išeidami lituanistinės mokyklos aštuonis skyrius, įsigytų pakenčiamą lietuvių kalbos žodyną, jo gausinimą reikėtų vykdyti pagal tam tikrą planą. Mokytojams naudotis turėtų būti išleistas vad. mažuminis (minimumo) žodynas. Jame dažnuminiu principu būtų atrinkti kiekvienam skyriui privalomi žodynėliai. Netiktų, žinoma, mokinius versti tokius žodynėlius kalte iškalti. Supratingas mokytojas tik žiūrėtų, kad mokiniai mokslo metų būvyje savo darbo eigoje tą žodynėlį pasisavintų. Minimumo žodyną talkos būdu nesunku būtų ir sudaryti. Faktiškai tai būtų bent 5000 žodžių sąrašas, pailiustruotas, kur reikiant, vartosenos posakiais. Gal Švietimo Tarybai vertėtų šiuo reikalu susidomėti. Reikia atsiminti, kad į šeštadienines mokyklas vis daugiau ateis mokinių menkai arba ir visai nebekalbančių lietuviškai. Juos teks mokyti ne tik kaip lietuvišką sakinį suregzti, bet ir paprasčiausio kasdieninės kalbos žodyno. Teks iš dalies taikyti ir svetimųjų kalbų dėstymo metodus, kaip jie taikomi angliškai kalbantiesiems. O pvz. kolegijose pasitenkinama, jei studentas pirmųjų metų svetimosios kalbos kurse aktyviai pasisavina bent tūkstantį tos kalbos žodžių, neskaitant vad. tarptautinių žodžių atitikmenų. Lietuviškai dar kalbantiems mokiniams pradinės mokyklos kursui 5000 žodžių, žinoma, gali būti ir per maža. Tokiu atveju mokytojas pats galės papildyti mažuminį žodyną, pridėti ypačiai trūkstamų abstraktinių sąvokų žodžių. Sudarant mažuminį žodyną, žinoma, tektų atsižvelgti ir į mokykliniuose vadovėliuose vartojamąjį žodyną, kiek jis yra gyvenimiškas, t. y. kiek jame atsispindi kasdieninė šnekamoji kalba. Mūsų lietuviškoji visuomenė dabar yra gryna miestinė. Todėl ir lituanistinėje mokykloje praktiškai turi atkristi veik visas žemės ūkio ir namų pramonės žodynas. Mokiniams nebeaktualūs tokie žodžiai, kaip *linmarka* (ir *marka*), *mintuvai*, *šukuočius*, *vytuvai*, *nytys*, *riestuvas*, *piesta*, *muštokė* arba *muštuvis*, *žaizdras*, *kalvė*, *jauja*, *kluonas*, *diendaržis* ir daugelis kitų. Bet iš kitos pusės *rugiai*, *kviečiai*, *avižos* ir *linai* liks ir mieste lietuvio žodyne. Mat valgome ruginę ir kvietinę duoną, pusryčiams ir avižinę tyrę arba košę. Ang. *oatmeal* mums yra *avižienė* (taip jau vartojo Vydūnas), o *oatmeal cookies* vadintini *avižainiais* pyragaičiais ar stačiai *avižainiais* (plg. viekšniškių žem. *avižainis*, avižinių miltų ragaišis). Kai kada dar vartojame ir linines staltieses bei nosines.

Mažuminio žodyno metodas vartojamas dabar ir Lietuvoje dėstant rusų kalbą (pradedama jau antrajame pradinės mokyklos

skyriuje !). Išleistas (V-VIII klasei) net tam tikras žodynėlis ir, žinoma, rus. *slovar'-minimum* pavyzdžiu pavadintas *Rusų kalbos žodynas minimumas* (1969). Rengiamas ir kitas mažuminis žodynėlis II-IV klasei pagal nerusiškųjų sovietinių respublikų pavyzdžius. Tokie žodynėliai, suprantama, yra viena iš sovietinio režimo priemonių pakelti rusų kalbos mokėjimui, kitaip tariant priversti mokyklinę jaunuomenę išmokti rusiškai. Mat prasidėjęs su okupacija iki pat šiol tebėra gyvas, nors ir pasyvus priešinimasis rusų kalbai. Penketukais besimoką mokiniai dažnai brėžte pabrėžia, kad iš rusų kalbos " užtenka troikos ", t. y. trejetuko.

Nustatyti, kiek gausus yra mokinių žodynas, šeštadieninės mokyklos mokytojui nesunku vad. žodynine apklausa. Mokiniams išdalijamas žodžių sąrašas, kuriame jie turi pabraukti ar kitaip kaip pažymėti visus nežinomuosius žodžius. Pabrauktuosius žodžius mokytojas paaiškina (gali išversti ir angliškai), duoda vartosenos pavyzdžių. Ir tokių apklausų per mokslo metus galima padaryti net keletą. Nors mažuminis žodynas būtų suskirstytas paskyriui, bet mokytojas tuo nebūtų varžomas, nes apklausą pats nustatytų, kiek kurių mokslo metų būvyje įmanoma praturtinti mokinių aktyvųjį žodyną. Pradinėje mokykloje įsigijus kad ir tų 5000 pagrindinį žodyną, aukštesniojoje lituanistinėje mokykloje jis savaime gausėtų skaityba ir plačiau einant atskirus dėstomuosius dalykus.

Mūsų naujuosius ateivius, staiga atsidūrus angliškai kalbančioje aplinkoje, griūte užgriuvo ypačiai žodyno svetimybės, visų pirma tos, kurias jau buvo pasisavinusi senoji ateivių karta. Universitetą išėjusią dipukę, bet nė žodžio angliškai nemokančią, tikrą *grynorką* (mot. gim. vedinys su slaviška priesaga *-ka* iš vyr. gim. *grynorius*, perdirbto iš ang. *greenhorn*, menkinamas naujo ateivio pavadinimas) nuoširdžiai pasitiko sena lietuvė *amerikonka* ir, parodžiusi jos šeimai antrame aukšte skirtą kambarį, įspėjamai pridėjo : Vačyk stepsus, pakabink kautą į klazetą. Vos vieną žodį tesupratusi, klausiamai sužiuro į vyrą, kuris jau Vokietijoje buvo pradėjęs mokytis anglų kalbos. Bet vos po metų, vedžiodama velionį V. Krėvę po savo skolon nusipirktą namą, jau pati aiškino, kad vonioje patogumui dar pastatysianti *klazetą*. Profesorius nesupratęs ir klausia : Tai ant dviejų kelmų sėdėdami į vienas kitą žiūrėsite ? Paaiškintas, kad pirksianti voniai spintą, tik nusispiovė ir pasakė : Aš niekaip neišmokstu amerikoniškai.

DAR DĖL APJUNGTI*

Šiame kalbos skyrelyje porą kartų buvo patarta nevartoti iš Lietuvos spaudos ir pas mus atkilusio veiksmažodžio *apjungti*, kur paprastai iki šiol vartodavome *jungti* ir *sujungti*. Vyt. Alantas (laiške redakcijai) pagal grutes (poras) *apgalvoti : sugalvoti*, *apdaužyti : sudaužyti*, *aplietuvinti : sulietuvinti* norėtų reikšmėmis skirti ir *apjungti : sujungti*. Girdi, teisingiau skamba posakis : Mindaugas Lietuvą *apjungė*, bet ne *sujungė*. Taip pat tėvynės meilė galinti piliečius *apjungti* ir *sujungti*. Viskas čia priklauso nuo veiksmo pilnumo, jo baigtumo ar nebaigtumo.

Lietuvoje prieš netikusią *apjungti* vartoseną jau prieš keletą metų yra pasisakę kalbininkai K. Ulvydas ir A. Žirgulys. Pastarasis savo taisymuose iš sovietinės spaudos cituoja tokius posakius : Taip įsikūrė sekcija, *apjungianti* visus lietuviško teatro kūrėjus. Šis siauras žemės ruožas *apjungia* abu kraštus. Didžioji pergalė įgalino visas žemes *apjungti* į vieną valstybę (Kalbos Kultūra XII, 8). Pirmuose dviejuose sakiniuose lietuviškai tinka tik *jungti*, o paskutiniame — *sujungti*. Juk eigos veikslu paprastai sakome rašome : jungti jėgas, elektros laidus ; mus jungia bendros pažintys, pažiūros ; juos jungė gilus draugystės jausmas, giminystės ryšiai ; tėvynės meilė jungia lietuvius kovai dėl tautos laisvės ; Panamos sąsmauka jungia Šiaurės ir Pietų Ameriką. Ir J. Jablonskis savo 1922 m. gramatikoje rašo : Čia yra jungtukų, kuriais jungiame sakinio dalis (du veiksniu, du tariniu, du papildiniu, du pažyminiu, du aplinkybės žodžiu) ir atskirus sakinius. Prireikus, tam tikrais atvejais čia, žinoma, galime pavartoti ir *įvykio* veikslo veiksmažodį *sujungti*.

Veiksmažodžių vediniuose mūsų priešdėliams *ap-* ir *su-* dažnai atliepia rusų ob-, o- ir so-, s- (liet. apdėti, aprašyti, apstatyti = rus. obložit', opisat', obstavit', liet. sudėti, susirašyti, sustatyti = rus. složit', spisat'sia, sostavit'). Tai normalios struktūrinės panašybės. Bet Lietuvoje, dažnai versdami iš rusų kalbos, ėmė mechaniškai ir rus. objedinit' versti *apjungti* ir *apvienyti*, o rus. sojedinit' — *sujungti*, *suvienyti*. Kadangi tiedu rusų veiksmažodžiai skiriasi sintaksine vartosena, tai ir vertėjai, sekdami jų pavyzdžiu, kur kalbama apie teritorijas, įmones, draugijas, visur ėmė brukti *apjungti*, rečiau *apvienyti*. Tai pamėgzdų darbas, o ne savaiminė darybinė analogija su tokiais veiksmažodžiais, kaip apgaubti, apkabinti ir pan. Čia tokia pat sovietybė, kaip ir iš rusų kalbos

---

* *Laiškai Lietuviams*, 1972, 6 nr., 207-208.

išsiversti kerėbliški sudurtiniai būdvardžiai bendraliaudinis ir visaliaudinis (-nė šventė), bendragamyklinis (-nės išlaidos), bendrasąjunginis (-nės ministerijos) ir visasąjunginis (suvažiavimas), taip pat net kai kurių kalbininkų vartojami terminai bendratautinė kalba, bendrabaltiška priesaga. Lietuviškai galime juk paprastai pasakyti : bendra liaudinė šventė, visuotinė liaudies šventė, bendrosios gamyklinės išlaidos, sąjunginės ministerijos, bendra (bendroji) tautinė kalba, bendrinė tautos kalba, bendra baltiška priesaga. Anokiais sudurtiniais būdvardžiais, atrodo, siekiama ir tam tikro stiliaus pompastiškumo, kuris savas ir rusų kalbos gausiems sudurtiniams būdvardžiams su *obšče-* ir *vse-*.

Veiksmažodžio *jungti* su priešdėliu ap-, kaip svetimo mūsų bendrinei kalbai, neduoda ne tik Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, bet ir didysis akademinis (IV t.). Jo taip pat nevartoja nė naujausias A. Lyberio Lietuvių-rusų kalbų žodynas (1971).

Anuos V. Alanto minimus posakius savo kalba paprastai pasakome : Mindaugas Lietuvą jungė (bandė jungti), bet nesujungė ; tėvynės meilė piliečius gali jungti ir sujungti.

Tiesa, sakydami skarelę rišo, surišo, ką skarele aprišo, turėdami galvoje jaučius ir jungą, galime pasakyti ne tik jungą jungia, sujungia, bet ir jaučius jungu apjungia (užmauna ant sprando). Bet čia *apjungti* nereiškia " sudaryti vieną iš kelių atskirų daiktų ", o tik " vieną daiktą apdėti aplink kitą, apie jį apsukti ". Pagaliau čia nedera nė *aprinkti :* surinkti (obuolius) analogija. Mat, šiuo atveju *aprinkti* reiškia " pasirinktinai rinkti (pvz. kur didesni, gražesni) ". Žinoma, taip pat netikslu vartoti : JAV Bendruomenės apygardos *apjungia* apylinkes. Čia visiškai pakanka beprieš dėlinio veiksmažodžio *jungia*.

ŠALDYTUVAS IR " FRYZERIS " *

Ang. refrigerator, dažnai senu papratimu tebevadinamam icebox, jau visuotinai yra prigijęs *šaldytuvas*. Šis naujadaras jau minimas 1905 m. A. Lalio žodyno angliškoje dalyje. J. Baronas savo 1932 m. žodyne dar tebekirčiavo pirmąjį to žodžio skiemenį (tvirtaprade priegaide), bet dabar bendrinėje kalboje kirtis pagal kitų tos priesagos vedinių analogiją nukeltas į trečiąjį skiemenį. Šnekamojoje kalboje dažnai šaldytuvu netiksliai vadinamas ir *vėsintuvas* (airconditioner). O ang. freezer, kaip naujas skolinys, kasdieninėje kalboje gavo tik lietuvišką galūnę ir dar tebelaukia kokio

* *Laiškai Lietuviams*, 1972, 6 nr., 208-209.

savo pakaito. Tiesa, 1962 m. *Gimtojoje Kalboje* buvo pasiūlytas pavadinimas *šaldykla*. Bet, rodos, ji nepaplito. Mat, vediniai su priesaga *-ykla* paprastai reiškia kokią didesnę patalpą ar vietą. Šiaip vartotojo sąmonėje virtuvinis šaldytuvas ir "fryzeris" (dažnai sujungti į vieną) yra susiję su tam tikros šaldomosios spintos ar dėžės sąvoka. Todėl pvz. vokiečiai ir vartoja terminus Kühlschrank (seniau Eisschrank) ir Gefrierschrank. Šaldykla labai gerai tinka versti ang. refrigeration arba cold storage plant, vok. Kühlhaus, Gefrieranlage. Ir A. Lyberio žodyne šaldykla rusiškai verčiama tik cholodil'noje pomeščenije.

Žymiai geriau "fryzeriui" vadinti tiktų *šaldyklė* (su kirčiu ant antrojo skiemens), nes priesaga *-yklė* yra siauresnės reikšmės (plg. maudykla : maudyklė, prausykla : prausyklė). Bet šiai terminų porai šaldytuvas : šaldyklė trūksta ryškesnio forminio priešpriešumo (abu tos pačios šaknies). Ir jei dėl to šaldyklė neprigytų, tai "fryzeriui" tektų pritaikyti vieną iš trijų jau atgyvenusios skolintinės ledaunės (iš lenk. lodownia, ang. icehouse) lietuviškųjų pakaitų. J. Jablonskio jau 1918 m. buvo pasiūlyta *ledūnė* (jo kirčiuota kaip *galūnė*, bet 1954 m. žodyne naujoviškiau su tvirtagale priegaide), vėliau A. Vireliūno — *ledudė* (plg. peludė, aludė), o 1934 m. GK — *ledainė*. Iš jų ledainė (plg. cukrainė, svetainė) labai gerai tinka vadinti įvairioms ledų parduotuvėms ir kioskams, dažnai vadinamiems firminiais vardais, kaip Dairy Queen, Dairy Cottage. Iš likusių dviejų, rodos, pagaulesnė vartoti būtų *ledūnė*. Juk "fryzeryje" kaip tik laikomi ledai ir sušaldyti apledėję įvairūs maisto gaminiai. Be to, pasirinkę skirtingų šaknų terminus, vartosenoje išvengtume pavadinimų painiojimo.

Ne vien dėl vienašališkumo, bet ir šiaip darybiniais sumetimais netiktų nė įvykio veikslo veiksmažodžio *sušaldyti* teorinis vedinys *sušaldytuvas*. Šios priesagos priešdėliniai dariniai gana reti (plg. nuleistuvas, tokia stiklių dalis, pertrauktuvas, ratų pertraukos arba įšautis), o su priešdėliu *su-* neturime nė vieno. Taip pat ir rūšiniais terminais, kur atliepia ang. frozen, vartojame tik eigos veikslo dalyvius arba išvestinius būdvardžius, pvz. šaldyta arba šaldytinė mėsa, šaldytos, šaldytinės daržovės, sunkos.

TRUMPI PATARIMAI

KLAUSIMŲ KRAITELĖ *

Sugeriamasis popierius ‘Löschpapier, promokateĺnaja bumaga’.

Geriau tinka nekaltinis n u s p a u d ž i a m à s i s p õ p i e r i u s. Tam pačiam reikalui žmonių vartojamas n ú o s p a u d a s visiškai gali pakeisti n u s p a u d ž i a m ą j į p r e s ą.

*Priešk*a*riniai laikai* ir *pomirtinis gyvenimas.*

Tokios darybos būdvardžių tam tikroms sąvokoms reikšti būtinai reikia ir jie bendrinei kalbai labai parankūs. Jų darybos nėra ko įtarti. Sakome p r i e š p a s k u t i n i s, nors *p r i e š p a s k u č i o ir neturime.

Jėzus, jėzuìtai ar *Jezus, jezuitai, jezavitai?*

Įprastinio J ė z a u s neverta keisti tarmėse sakomu J e z u m i. Liaudinis slaviško kilimo j e z a v i t a s (seniau ir j e z u v i t a s) taip pat niekuo negeresnis už j ė z u i t ą.

Stebùklas ar *stebúklas?*

Gyvojoje kalboje yra abi lyti. Bet, įpratus rašyti su trumpuoju *u*, nebereikia kaitalioti.

Lošti kortas ir *lošti kortomis.*

Senesnis būtų galininkas, nes l õ š t i čia seniau, matyti, reiškė ‘versti’. Plg. a t l õ š t i ‘atversti, atkalti’. Bet ‘igrat’, spielen’ reikšmei išriedėti galėjo turėti įtakos ir kitas tos pačios šaknies veiksmažodis l õ š t i, l õ š t a, l õ š o, kuris reiškia ‘dūkti,

* Šia antrašte buvo pavadintas *Gimtosios Kalbos* skyrius, kuriame buvo duodami atsakymai į skaitytojų keliamus rašybos, gramatikos ir žodyno klausimus. Čia persispausdinami pamečiui atsakymai, pateikti A. Salio, praleidus kitų autorių (P. Joniko, prel. J. Laukaičio, J. M. Laurinaičio, Pr. Skardžiaus, J. Talmanto) atsakymus. Kiekvienos grupės tokių atsakymų, spausdintų viename kuriame *Gimtosios Kalbos* sąsiuvinyje, pabaigoje nurodomas šaltinis: metai, mėnuo ir puslapiai. Suvienodinama šio skyriaus grafika: viskas spausdinama 10 punktų rašmenimis, nors *Klausimų kraitelė* nuo 1938 m. 3 nr. buvo spausdinta petitu. Be to, klausimo pastraipoje klausiamieji žodžiai (pavyzdžiai) bei jų formos paprastai pateikiamos čia kursyvu, nors 1933-1935 m. *Gimtojoje Kalboje* tie patys dalykai dar buvo spausdinami išretintais ar iš dalies ir riebiais rašmenimis.

siusti (žaidžiant)' ir 'kaltis, remtis'. Seniau sakę grajyti kortomis, analogiškai sakome ir lošti kortomis. Kokio netaisyklingumo čia nėra. Plg. dar griežti dantis ir griežti dantimis.

Lygus kam ir *lygus su kuo.*

Šituodu posakiu abu taisyklingu ir lietuvišku, tik reikšmėmis skiriasi: a) 1. Ne su sau lygiu nesusidėk, 2. Žmogus žmogui nelygus ir b) 1. Su medžiu lygus, niekad saulės nemato, 2. Duktė jau su motina lygi. Pirmuosiuose pavyzdžiuose lygus pabrėžia vidaus ir išorės ypatybių bendrąjį nelygumą, nevienodumą, o antruosiuose — iškelia matuojamai kokią atskirą išorės ypatybę, šiuo atsitikimu aukštumą. Dėl to nelygu pasakyti jis man lygus (= neturi ko prieš mane lenktis, žemintis) ir jis su manimi lygus (= vienodo augumo).

Jis nori *mums prilygti.*

Posakis visiškai taisyklingas. Čia prilygti reiškia 'susilyginti, vok. gleichkommen' ir reikalingas naudininko linksnio. Su galininku prilygti reiškia 'suderėti', pav., Velykos, o šeimyna dar neprilygta.

Garlaivis ar *garlaivys?*

Bendrinei kalbai tetinka gárlaivis, nes paprastai sakome rašome orlaivis, ratlankis, avikailis, gandralizdis, piliakalnis, darbymetis...

Orlaivis ir *lėktùvas.*

Reikia juodu skirti. Pav., aeroplanas yra lėktùvas, vok. Flugzeug, o cepelinas — órlaivis, vok. Luftschiff.

Žabángai ar *žabángos?*

Abi lyti gyvos žmonių kalboje. Rašomojoje kalboje įprastesnė žabángai.

Rusiškai lietuviškas žodynas.

Šios rūšies posakius pateisina, pav., juodaĩ raudónas, kuris reiškia ne tik 'pro juodumą raudonas', bet ir 'juodos ir

raudonos spalvos'. Pav., langinės baltai žaliai dažytos, kaip veizdėte veizdi. Plg. júodraudonė skepeta 'juodais raudonais langais'.

Protáuti, protúoti ir *mintýti.*

Jau seniai turime įprastą protáuti ir nėra reikalo jo keisti pramanytu protúoti. Plg. vienos reikšmės juokauti ir juokuoti. Nusižiūrėjęs į akìs: akýti, dalìs: dalýti, Jaunius buvo nukalęs mìslyti < rus. myslit' pakaitą mintýti. Bet turint galvoti, manyti mums jo, rodos, nebereikia.

Pãstaras 'paskutinis'.

Be reikalo kai kas seneliu pastaru pasikanda. Jis bendras lietuviams ir latviams, be to, dar turi giminių lotynų ir slavų kalbose. Plg. mūsų pastùrgalis, pastùrlakos 'blogieji grūdai, atbaros'.

Jis *įpuolė į nuodėmę.*

Žmonių tiek pat taisyklingai sakoma: Įklaną puolęs sausas nekelsi, Nepulk į vargus, jauna būdama.

Kajuta ar *kajutė?*

Jeigu jau bendrinei kalbai pasirinkome minutę, sekundę, tai verčiau rinktis ir kajutę. Iš žvejų kalbos turime jai gerą ir lietuvišką pakaitą: paragẽ, -ẽs, pãragę.

Prirengiamoji ar *rengiamoji klasė?*

Už abi geresnis ir trumpesnis príešklasis.

Iš manęs atėmė, pavogė ir *nuo manęs* atėmė, pavogė.

Žemaičiai šiuose posakiuose tesako tik nuo prielinksnį. Aukštaitiškas iš manęs atėmė įprastas bendrinėje kalboje; žemaitiškoji konstrukcija čia reikštų 'arti pas mane buvusį daiktą atėmė'.

Jis *su mumis* nė kiek *nesiskaito.*

Posakis nėra lietuviškas, bet siūlomasis pakaitas j i s m ū s ų n ė k i e k n e ž i ū r i kiek kitką reiškia. Visai lietuviškai sakome s u j u o s u n k u s k a i t y t i s 'sąskaitų, reikalų turėti', s k a i t y k i s s u m a n i m, k a t r a s g r e i č i a u s u s k a i t y s i v a. Šitą s k a i t y t i s galime ir anam reikalui praplėsti.

Gimdýtojai ar *gìmdytojai?*

Rašomojoje kalboje sakoma g i m d ý t i ir dėl to g i m d ý t o j a i, kaip s a k ý t i : s a k ý t o j a s, r a š ý t i : r a š ý t o j a s. Tarmėse yra ir g ì m d y t i : g ì m d y t o j a i. Šios kirčio vietos senumą rodo ir raš. k. g i m̃ d y v ė.

Pats geràsis ir *pats geriáusias.*

Sakydami v i s ų g e r a s i s : v i s ų g e r i a u s i a s, tiek pat lietuviškai sakome ir p a t s g e r a s i s : p a t s g e r i a u s i a s. Rusybės čia nėra ko ieškoti.

Išvažiavo vieną dieną ir *vienai dienai.*

Abu posakiu taisyklingu. Galininkas šiam reikalui sakomas žemaičių ir panemunėčių, o naudininkas kai kurių rytiečių.

Laikas nuo laiko valdžia atitekdavo į jo rankas.

Šitą verstinį skolinį galime pakeisti, kaip kur reikiant, t á r p a i s, r ẽ t k a r č i a i s ir net k a ñ t k a r č i a i s, -t ė m i s *.

Ar visiškai netikęs kreipinys *poniute?*

Ir dar "malonesnių" kreipinių yra liaudies kalboje. Plg. p o n y t ė l e, p o n y t e l a i t e, p o n a i t ė l i, p o n u ž ė l i... Bet rimtam inteligentui žmogui ir rimtai kalbai tie kreipiniai nedera. Kratomės p o n i u t e dėl to, kad ja varyte varoma iš kalbos p o n i a. Nepakeliui čia mums su kai kuriais rytiečiais, iš "malonės" vietoje a v i s a v e l ė besakančiais **.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. sausio mėn., 10-13 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1933 m. vasario mėn., 28-29 psl.

Dr. ar *d-ras ?*

Daktaro titulą daugumas Vakarų Europes kalbų trumpina Dr. Su didžiuoju *d* rašo ne tik vokiečiai, bet ir prancūzai. Taip reikėtų ir mums trumpinti. D-ras trumpinti pasipratinome iš rusų.

Kaip trumpinti : *klm.*, *km.* ar *km ?*

Daugelis vadinamųjų sutrumpinimų tėra tik tam tikri sąvokos simboliai. Dėl to jiems ir taškas (vokiečių, prancūzų ...) nededamas. Tuo sumetimu be taško pasiūlytas S. Čiurlionienės ir *P* ponui, poniai, panelei sutrumpinti. Čia ir spaustuvės darbas lengvinamas. Mums, trumpinant matus ir saikus, reikėtų, kur galima, žiūrėti kitų tautų jau turimų įpratimų. Tada lengviau susiprasti. Patariame trumpinti : 1. ilgio matus : *km*, *m*, *dm*, *cm*, *mm* ; 2. ploto matus : *qkm*, *ha*, *a*, *qm*, *qdm*, *qcm*, *qmm* ; 3. tūrį ir saiką : *cbm* (= kubinis metras), *cdm*, *ccm* (= kub. cm), *cmm*, *hl*, *l*, *ml* ; 4. svorį : *t* (= tona), *ctr*, *dc* (= dvigubas ctr), *kg*, *hg*, *g*, *mg*. Trumpinimai km², m³ spaustuvėms nepatogūs.

Jűra ir *jűros : jűrės.*

Įpratus sakyti rašyti jűra, geriau ir daugiskaitai — jűros. Taip sakoma žemaičių ir kai kurių Mažosios Lietuvos lietuvių. Jűrės beveik neturi vienaskaitos ir dainose (jūrės marios) reiškia — vandens platybes.

Príežadas ar *prýžadas ?*

Dėl vienodumo rašom. kalbai teiktina tik priežadas, prieklėtis, priepuolis, prievakaris, prieškys, ... Lytys pry- sakomos žemaičių ir vietomis, mišrai su prie-, vakarų aukštaičių. Tačiau šalia priežadas sakome rašome vien prižadėjimas, prižadėtojas, prižadėti. XVI amž. dar tebesakyta priežadėti, priesakyti, ... ; dėl to ir priežadas, priesakas, ...

Varžýtynės ar *varžýtinės ?*

Tarmėse pažįstamos ir varžýtinės šalia peštinių, muštinių. Bendr. kalboje vartojamos peštynės, mušty-nės ; dėl to teiktinos ir varžytynės.

Nr. 275 ar 275 Nr. ?

Visos kalbos paprastai Nr. rašo prieš skaičių. Taip reikėtų ir mums daryti. Bet tekste, trumpinant žodį n u m e r i s, žinoma, jį rašome po skaičiaus, pav., " Liet. Aido " 5 nr.

Radio, *kino*, *tango*, *solo*, *taksi*, *džimi*, ... ar *radijas*, *kinas*, *tangas*, *taksis*, *džimis*, ... ?

Šitos rūšies žodžiai ateina pas mus iš kitur be galūnių. Šviesuomenės kalboje jie tokie dažnai ir palieka : įprantame svetimą lytį. Bet liaudies kalba čia galūnės šaukte šaukiasi. Plg. liaudinius r a d ỹ s, r ã d i s, d ž i m i s. Dažniau ir plačiau vartojamieji žodžiai " sužmonėja " ir bendrinėje kalboje. K i n a s nebėra mums liaudinė lytis. Taip pat, tur būt, įsigalės t ã k s i s, plg. kauniečių mėgiamą mažybinį t a k s i ù k ą. Bet r a d i o ar s o l o, matyti, galūnės nebeįsigis : pirmasis dėl visos galūnės svetimumo, o antrasis — vartosenos siaurumo. Tenka čia pačiam gyvenimui palikti išspręsti galūnės klausimą. Kultūrinei kalbai begalūniai žodžiai neišvengiamas dalykas. Pav. ir H u g o, R o u s s e a u nebeišversime H u g u, R u s u ar H u g o ' u, R o u s s e a u ' u. Bet iš kitos pusės T r i p o l i s, K o n g a s, K i l i m a n d ž a r a s jau įprasti ir įsigalėję. Tik saugok, Dieve, nuo vireliūniškės P e r u v o s !

Ar nereikėtų USA vadinti *Amerikos Jungtine Valstybe ?*

Geriau senoviškai vartoti daugiskaitą, nes vienaskaita įprasta vadinti atskiras Jungtinių Valstybių valstybėles, pav., New Yorko valstybė. Tiesa, oficialiai jungtinėmis valstybėmis vadinasi dar Brazilija, Meksika ir net Venecuela, bet Europai tie vardai svetimi.

Ar verta kableliais skirti *tarytum*, *rodos*, *rasi*, ... ?

Skiriame rusų įpratimu. Neskyrę nieko nenustotume. Bet tam reikia oficialaus įsakymo.

Ordinas ar *ordenas ?*

Visur dabar pagautas vartoti ò r d i n a s. Dėl to nebeverta grąžinti seniau vartotojo o r d e n o, nes ir jis gyvojoje kalboje dar nebuvo įleidęs šaknų.

Pionierius ar *pionieris ?*

Sakydami rašydami d i r e k t o r i u s, r e d a k t o r i u s, turime rinktis ir p i o n i e r i ų.

Egzaminas ar *ekzamenas ?*

Bendr. kalbai teiktinas seniai jau liaudies kalbos pažįstamas skolinys e g z ã m i n a s, o ne rusiškoji jo lytis e k z a m e n a s.

Pagálba ar *pãgélba ?*

Abi lytys taisyklingos ir gyvojoje kalboje sakomos. Balsio laipsnis čia ne visada vienodas. Plg. p a s a k o mìs : p a s e k o mìs eiti, p a t a i k à : p a t e i k à 'valinėjimas, nieko nedirbimas', p a š a v à : p a š u v à 'audžiant pašaunamas siūlas' : p ã š o v a s 'kas po apačia pašaunama, pakišama'. Bendr. kalbai teiktina p a g á l b a, nes sakome rašome : p ã s a k a, p a s k á l b a, p a k a n t à, p a g a r b à, ...

Kaip liet. включительно, einschliesslich ?

Dabar vartojams i m t i n a i nėra tikęs. Tuo terminu norime pasakyti, ką į ką įskaitą, priskaitą, o ne imą. Dėl to jis ir verstinas — į s k a i t ý t i n a i, p r i s k a i t ý t i n a i. Reikalui, ką norėdami išskirti, analogiškai galime vartoti ir i š s k a i t ý t i n a i.

Garmuvienė, Raščiuvienė, ... ar *Garmienė, Raščienė, ... ?*

Iš vyriškų pavardžių G a r m u s, R a š č i u s, prie kamieno G a r m u-, R a š č i u- pridėjus galūnę -i e n ė, mūsų kalbos garsų dėsniais atsirado G a r m u v i e n ė, R a š č i u v i e n ė. Bet kaip rodo visų lietuvių k a r a l i u s : k a r a l i e n ė (ne *karaliuvienė) čia kamiengalis *u* kartais ir numetamas. Dėl to sakoma G a r m-i e n ė, R a š č- i e n ė. Žemaičiai tepažįsta tik -i e n ė, o -u v i e n ė, vietomis greta su -i e n e, plačiai sakoma visų kitų lietuvių. Bet iš pavardžių su -v i č i u s visur daromasi -v i č i e n ė. Su šia išimtimi -u v i e n ė teiktina ir bendr. kalbai. Tačiau, žinoma, negalėsime versti žemaitės B a r t k i e n ė s persikrikštyti jai visai svetima B a r t k u v i e n e. Čia reikia laisvės palikti.

Kaip vadinti mėnesius vardininko linksniu ?

Trumpindami žmonės sako ne tik s a u s i s, v a s a r i s, g r u o d i s ..., bet ir g e g u ž ė̃ (gegužis), l í e p a, s p ã l i s. Taip, prireikus, ir galima vadinti.

Sprendimas ar *sprendinys?*

Įprastinio s p r e n d i m o nėra ko keisti s p r e n d i n i u. Priesaga -i / y m a s ir išveiksmažodiniuose daiktavardžiuose reiškia ne tik veiksmą, bet ir daugiau ar mažiau konkrečias sąvokas. Plg. a r i m a i, v e ž i m a s, a u d i m a s, g ė r i m a s, s k y n i m a s, r i e t i m a s (audeklo), p l ė š i m a s 'naujiena, plėšinys', l y d i m a s (lydymas), p ū d y m a s, ... Taigi, t e i s m o s p r e n d i m a s gali reikšti ir sukonkretintus судебное решение, Gerichtsurteil. Priesaga -i n y s labiau vartojama a p č i u o p i a m i e m s daiktams, pav.: p i r k i n y s, r e n t i n y s, s k e n d i n y s, m o k i n y s, t i n g i n y s, ... Teismo s p r e n d i m a s toks mums nėra. Geriausiai reikšmės skirtumas iškyla, sugretinus p r a š y m ą su p r a š i n i u. P r a š i n ỹ s tėra prašomas daiktas arba dalykas. Rašytu p r a š y m u ko nors prašome, dėl to jis pats nėra p r a š i n y s. Šitaip reikia skirti ir s p r e n d i m ą nuo s p r e n d i n i o. Visiškai vietoje s p r e n d i n y s yra matematikoje, kur juo reiškiama формула, формула решения (задачи) *.

Ar ne geriau vietoje *Maskvà — Maksvà?*

Kad M a k s v a sena, rodo pavardė M a k s v y t i s. Bet kokia brangenybė ji nėra, nes atsirado, dėl garsų sankaitos, iš tos pačios M a s k v o s. Plg. rytiečių l a t r a n k i s iš r a t l a n k i s. Bend. kalbai užtenka paprastosios M a s k v õ s.

Bríedis ir *élnias.*

Tuodu vardu gyvojoje kalboje m i š r a i vartojamu dviem girios raguočiam: A l c e s alces, vok. Elch (Elen), rus. олень, ir C e r v u s elaphus, vok. H i r s c h, rus. лось, vadinti. Taip pat neskiria aiškiai nė latviai su prūsais. Atskirose vietose paprastai pažįstamas tik vienas kuris vardas. A l c e s alces plačiau vadinamas b r í e d ž i u. Taip vartoja, rodos, ir mūsų zoologai. E l n i o vardas labai senas, bendras visoms indoeuropiečių tautoms. Daugumo šių kalbų liudijimu jis reiškia — C e r v u s elaphus. Taigi, rašom. kalbai teiktina: b r í e d i s лось ir é l n i a s олень.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. kovo mėn., 39-43 psl.

Šuõ, šuñs, šùn (naud.), *šùnes, šunį̃* ir *šuvà, šuniẽs, šùnio, šùnys, šunių̃.*

Negausingoje penktojoje linksniuotėje pamažu įsigali kitų linksniuočių galūnės. Dėl to šalia raš. kalbos normin i ų lyčių šuo, šuns; šunes, šunų leistina ir šunies, šunys. Senąjį naud. šùn (iš šuni) bendr. kalboje yra visiškai pakeitęs šuniui. Tarmiškos ir nevartotinos lytys šuva, šunio, šunių.

Didžiosiomis ar mažosiomis raidėmis rašyti įstaigų vardus?

Iki šiol čia kokio vienodumo nėra: rašoma labai mišrai. Mūsų nuomone, reikėtų rašyti didžiosiomis raidėmis, nes įstaigų vardai juk yra tikriniai daiktavardžiai. Taigi, teiktina: Švietimo Ministerija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Kauno Miesto Valdyba...

Tikriniais vardais, kaip oficialinės institucijos, eina ir Respublikos Prezidentas, Krašto Apsaugos Ministeris, Piliečių Apsaugos Departamento Direktorius... Jungiamieji žodelyčiai rašytini mažąja raide, pav., Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas. Bet, žinoma, rašysime: "Kiekviename krašte švietimo ministerija rūpinasi švietimo reikalais" ir "Reikia išaiškinti kriminalinės policijos reikšmę valstybės saugumui". Čia tuodu vardu neina tikriniais vardais. Taip pat mažosiomis raidėmis rašytina: Latvijos užsienių reikalų ministerija, Vokietijos teisingumo ministeris..., nes latviškai ir vokiškai tie vardai kitoki.

Núosavas 'eigen, собственный' ir *sãvas*, 'sein, свой'.

Toks yra šio įvardžio ir išįvardinio būdvardžio pagrindinis reikšmės skirtumas. Sakydami nuosavas, visuomet brėžte pabrėžiame nuosavybę, kad daiktas mums priklauso. Dėl to tesakome tik savas žmogus, vaikas, nes žmogus nėra nuosavybės dalykas. Gyvoji žmonių kalba čia dažniausiai abiem reikalam verčiasi vienu savas arba savo. Rytų Lietuvoje net savybė pažįstama nuosavybės prasme. Bet, pav., posakis savi namai vis tiek yra dviprasmis. Jis reiškia ir nuosavus namus ir namų židinį. Plg. savi namai visiems miela. Nuosavi namai — tėra vienaprasmiai. Taigi, bendr. kalboje, reikiant kur didesnio tikslumo, būtina šio skirtumo žiūrėti.

Skuñdas ar *skundà ?*

Gyvos abi lytys. Žemaičiai ir Maž. Lietuvos vakariečiai sako s k u n d à, -õ s. Bendr. kalboje jau įsigalėjęs s k u ñ d a s.

Spalių ar *spalio* mėnuo ?

Senesnė ir tarmėse tebegyva vienaskaita. Dabar raš. kalboje (dėl tariamo logiškumo !) visur pagauta vartoti daugiskaita. Atkeisti vienaskaita nebeverta. Plg. dar 215 psl.

Kuo skiriasi : *klausti* ir *paklausti ?*

Visų pirma čia yra veikslo skirtumas. Nepriešdėlėtu veiksmažodžiu pasakome, kad veiksmas eina, — e i g o s veikslas. Ar veiksmas baigsis ir kuo baigsis, mums čia nerūpi. Kada turime galvoje veiksmo galą, įvykį, sakome tą patį veiksmažodį su priešdėliu (jų gali būti įvairių) — į v y k i o veikslas. Pav. : 1. T e i s ė j a s v i s u s p a k a r č i u i k l a u s i a, p e n k i s j a u p a k l a u s ė, 2. K l a u s e i, k l a u s e i i r — n e p a k l a u s e i. Plg. dar : 1. D ū r ė m i e t ą, k o l v i s ą s u d ū r ė, 2. V i e n a s k a s a k a s t i, o a n t r a s — i š k a s t i. Sakome k l a u s k k e l i o ir p a k l a u s k k e l i o, žiūrėdami, turime ar neturime veiksmo įvykį galvoje. Apgalvoję, pabrėžtinai čia pasakysime įvykio veikslą, o staiga šokęsi — eigos. Be to, p a k l a u s t i kartais įgyja ir m a ž y b i n ė s reikšmės, pav., t ą p a k l a u s k, p a k l a u s k i r i m k k i t ą (=šiek tiek paklausęs klausk kitą). Plg. : 1. I š ė j o p a m e d ž i o t i, 2. J i s t u r i g a u t i p a s i k e i k t i, 3. N e l e i d o v a n d e n i u i n ė p a š i l t i. Visuose šiuose pavyzdžiuose veiksmo tėra " nedaug ", jo mažybė pasakyta.

Sutaisyti ir *pataisyti* batus.

Šių dviejų veiksmažodžių reikšmė aiškiai skiriasi priešdėliais. Sakydami įvykio veikslą p a t a i s y k b a t u s, norime, kad tuos batus ne tik taisytų, bet ir t i k r a i pataisytų. Bet ta pačia lytimi reiškiame ir mažybinį veiksmą : kad tik š i e k t i e k pataisytų. Kas kita s u t a i s y k b a t u s. Čia veiksmas apima v i s ą daiktą, tenka visoms jo dalims. Taigi, sakydami s u t a i s y k b a t u s, pasakome, kad v i s k ą sutaisytų, nieko nepaliktų nepataisyta. Plg. p a d i r b o s t a l ą, k ė d e s ir s u d i r b o (=visų visą) k r a i t į.

Ištaisyti ir *pataisyti* klaidą.

P a t a i s y t i reikšmė aiški iš ką tik išaiškinto klausimo. Bet i š t a i s i a u k l a i d ą, reikšdamas taip pat įvykio veikslą, pabrėžia labiau, kad ta klaida v i s i š k a i pataisyta, kad jos nė žymių nebeliko. Sakant vienaskaitą čia tarp tų dviejų priešdėlių didelio esminio skirtumo nėra, bet visi aiškiai jaučiame, kad i š t a i s y t veiksmo kryptis yra išvidinė, ne įvidinė. Ryškiau skirtumas iškyla daugiskaitoje: p a t a i s ė k l a i d a s ir i š t a i s ė (=visų visas ir visiškai) k l a i d a s. — Bet kartais tuodu veiksmažodžiu reiškia ir — padaryti, pakišti kam klaidą, kad įkliūtų, pav.: a š j a m m a ž ą k l a i d e l ę p a t a i s i a u, t u o j a u i r s u k l y d o; k l a i d ų j i s k a s o s k n y g o s e t i e k i r t i e k i š t a i s ė! Plg. dar: s u j u o n i e k o n e i š t a i s y s i (=neveiksi, nepadarysi), n i e k o n e i š t a i s y s i, g a u s i m o k ė t i.

Išbraukti ir *užbraukti* žodį, sakinį.

I š b r a u k t i veiksmo kryptis yra išvidinė, norime pasakyti, kad žodžio ar sakinio (tikriau: jų turinio) čia n e b e l i k t ų. Plg. ką tik išaiškintą klausimą. U ž b r a u k t i veiksmo krypties neturi, užbraukiamasis dalykas čia pat lyg panaikinamas, lyg slėpte paslepiamas. Plg. i š t r i n t i: u ž t r i n t i, kur skirtumas kyšote kyšo. Tačiau ar žodį i š b r a u k s i m e ar u ž b r a u k s i m e, rezultatas išeina vis viena tas pats; čia skirtingais priešdėliais iškeliame tik sakytojo sakomąjį požiūrį. Bet narys iš draugijos (pagrindinė reikšmė: iš draugijos knygų) i š b r a u k i a m a s (=nebelaikomas nariu) ir čia u ž b r a u k t i nėra lygu i š b r a u k t i. — Ne be to, kad ir šiuodu veiksmažodžiu kitų reikšmių neturėtų. Plg.: k a d j i u ž b r a u k s (=drėbs) ž o d į, n e t u r ė s i k o s a k y t i; š i u o d u s u s i t i k u s i u i š b r a u k j a r o d ą (=geba ir moka šnekėtis).

Atsiųsti ir *prisiųsti*.

Šiuodu veiksmažodžiu bendr. kalboje vartojamu mišrai tam pačiam reikalui. Tačiau kai kurie kalbos taisytojai tiesiog atsibėgėdami puola p r i s i ų s t i, nelietuvišku išvadina. Jis niekuo niekam nėra prasikišęs. Sakome: a t m e s k (=mesk šen man) ir p r i m e s k (=atmesk prie pat manęs) m a n k i r v į, a t n e š ė ir p r i n e š ė (=visai arti) g e r t i. Lygiai taip pat skiriama gyvojoje kalboje: a t s i u n t ė k e l i o ž i ū r ė t i ir k a i p t o k į v a n d e n s b i j a n t į p r i s i u n t ė (=visai arti, prie pat)

tilto apžiūrėti. Ir Kuršaitis aiškiai skiria: atsiųsti 'hersenden', prisiųsti 'hinzusenden'. Kadangi šiaip sau siunčiant, šis atstumo ir artumo skirtumas paprastai nesvarbus, tai vartosenoje priešdėlių reikšmės sumišo ir šiandien vis viena, ar paštu atsiunčiame ar prisiunčiame. Ir Kuršaitis zusenden verčia — kam ką atsiųsti, prisiųsti. Čia norėjome tik parodyti, kad prisiųsti vartojimas atsiųsti reikšme nėra rusybė (prislatj), bet pačios lietuvių kalbos naujadaras.

Bendr. kalbai imsime, žinoma, geriau atsiųsti. Prisiųsti vartosime senoviškai, norėdami pabrėžti siunčią — pas pat ką arba iki pat kokios vietos. Plg. prisiuntė pas (pat) kunigą, prie (pat) kunigo, iki (pačios) upės. — Žinoma, taip pat sakysime prisiųsti veiksmo daugybei pažymėti, pav., kad prisiuntė baimes visokių dovanų*.

Visuosna laukúosna, visuosen laukúosen, visúosin laukúosin.

Rytų Lietuvoje labai gausu vietininkų. Ypačiai rytiečių kalboje gyvi einamieji vidaus vietininkai, kurie ir Lietuvos vakaruose yra dar prieveiksmiuose išlikę, pav. laukan, vidun, šalin... To viet. vien. lytys dažnai vartojamos ir rašomojoje kalboje. Daugiskaita raštų kalbai ne tiek plačiai įprasta. Pačių rytiečių gyvojoje kalboje esamojo ir einamojo vietininko lytys daugiur į vieną suplaktos. Pav., galūnėms nutrumpėjus, labai plačiai sakoma: buvau svečiuos ir važiuoju svečiuos. Kadangi rašom. kalbai šitokia vartosena visiškai svetima, dėl to ir rytiečiai, kalbėdami bendrine kalba, ima sakyti buvau svečiuos(e) ir važiuoju į svečius. Viet. svečiúosna, pievosna sudaryti iš senųjų gal. *svečiúos, *pievos (plg. gerùs: gerúos-ius, geràs: gerós-ias 'gerąsias') ir polinksnio -na, reiškusio kryptį. Kai kurioms rytiečių šnektoms šitas vietininkas pasirodė per maža teturįs "einamumo" ir jam pridėta iš vienaskaitos dar kartą -n (iš -na, plg. rankosna). Taip atsirado svečiúosnan, avižósnan... Panaši ir visuosen laukuosen kilmė. Vietoje raš. k. laukuose rytiečių vietomis dar sakoma laukuosi (iš *laukuosę, plg. tyst iš tęsti). Pridėjus iš vienaskaitos -n ir išeina rytietiška lytis laukuosin, kuri raš. k. turi išvirsti laukuosen (plg. ryt. pinki iš penki). — Šie vietininkai yra brangus kalbos turtas, jie gražiai tarmiškai papuo-

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. balandžio mėn., 58-63 psl.

šia rytiečio rašytojo kalbą, bet norminėmis lytimis bendrinėje kalboje negali eiti dėl siauros vartosenos. Be reikalo čia kai kurie laikraštininkai šaunasi visiškai išnaikinti galininką su prielinksniu (važiuoju į svečius...).

Charakteris, chaosas, chromas ... ar *karakteris, kaosas, kromas ?*

Mūsų liaudies kalbai garsai *ch*, *h*, *f* svetimi. Plg. liaudinius karãktorius, kolíera, aktãras, jektãras (= hektaras), pãbrikas, prapẽsorius... Dėl to vis atsiranda norinčių šituos garsus išveisti ir iš mūsų bendrinės kalbos. *P* liga seniai jau persirgome: Jauniaus pusikės (= fizika) niekas nebepasigenda. Dabar kažin kuri bala ar jūra vėl atplovė *k*. — Svetimuosius žodžius į raš. k. skolinamės paprastai ir svetimomis, ne liaudinėmis, lytimis. Plg. raš. k. materiãlas, metãlas, polìcija, žurnãlas, instrumeñtas... ir liaudies materijõlas ir matarijõlas, metõlas, palìcija, (d)žiurnãlas, įstrameñtas ir strameñtas... Dėl to nėra ko vengti nė *f*, *ch*, *h*. Liaudies kalbai, tuos garsus išmetę, vis tiek neįsiteiksime, nes skolinamieji žodžiai ne jais vienais svetimi, svetimi visa savo lytimi. Instrukcijoje mūsų žmonės susiranda prielinksnį in-, ir jį pritaiko savo tarmei (įstrùkcija) arba, kaip nereikalingą, numeta (strukcija). Departameñtui atrodo nereikiant de, ir pasidaro partameñtą. Automòbilis, sumišęs su autobusù, duoda amtamabũzą ir antabũzą. Tik liaudiniai skoliniai ir šiaip vienas kitas "sužmonėjęs" žodis terašytini be *h* ir su *k*, pav. armõnika, katekìzmas, Krìstus. Čia mums harmonija, harmonizuoti, katechetika, katechizuoti, christianizacija nieko nekliūva, nes ir tariame tuos žodžius skirtingai. Visa mūsų šviesuomenė rašomą *ch* taip jau yra ir pratusi tarti. Nedera mums kalbos įpratimus tampyti kaip tam gudui dūdas.

1933 m. gegužės mėn. 15 d. ar *gegužės mėn. 15 d. 1933 m.*

Visų seniai įprasta datose metus rašyti prieš mėnesį. Tokia yra ir žmonių kalbos vartosena. Paprastąja žodžių tvarka sakome: pernai gegužės mėnuo buvo šiltesnis už šių metų birželį; prieš karą tų metų balandyje jau sėjome; retų metų rudenį tegali ten dirvas susiarti. Pagaliau, kaip atrodytų parašius gegužės mėn. 15 d. š. m. ?! Trumpai data taip pat geriau rašyti 33.

V.15., o ne 15.V.33. Svetimųjų rašymo nėra mums ko žiūrėti.

Atsiskaityti kam, su kuo ar *prieš ką?*

Gyvojoje kalboje sakoma: 1. m a n j i s n e s p i r s i s (=man neatsisakys) p a d ė t i n u v a ž i u o t i, 2. i l g a i s u t a v i m s p y r ė s i (ginčijosi), 3. k a d s p i r i a s i i r p r i e š k l e b o n ą (=drąsiai kerta prieš). Čia antrajame pavyzdyje veiksmas yra abipusis, eina priešpriešais, o pirmajame — vienpusis, be to priešpriešumo. Trečiasis pavyzdys aiškiai pabrėžia veiksmo vienpusį priešingumą. Labai ryškiai reikšmės skirtumas iškyla posakiuose: a t s i l i n k č i o j ę Š i l u v a i (=mes jai linkčiojome), d r o ž ė m e n a m o ir k o l s u v i s a i s a t s i l i n k č i o j o (=visi linkčiojosi), k o l i š v a ž i a v o. Naudininko ir galininko su prielinksniu posakių skirtumas iš dalies kalboje yra išblukęs. D ė l to t ė v u i n u s i k a l t o ir p r i e š t ė v ą n u s i k a l t o dažnai suplakama, nors pastarojo priešumas vis dar jaučiamas. Plg. j i s p r i e š m a n e k u r s t o. Sakydami a š j a m a t s i l y g i n s i u, pasakome tiesiog, be kokių derybų, atlyginsią, ką už duota atiduosią. Dėl to, pav., norėdami pasakyti apyskaitas nusiuntę Tiekimų Valdybai, sakome: m e s T i e k i m ų V a l d y b a i a t s i s k a i t ė m e. Bet v a k a r s u j u o a t s i l y g i n a u = vakar su juo sąskaitas suvedžiau ir jam atsilyginau. Taigi, sakydami s u T i e k i m ų V a l d y b a a t s i s k a i t ė m e, pasakome su ją kokį reikalą turėję ir jį baigę. Pagaliau, p r i e š T i e k i m ų V a l d y b ą a t s i s k a i t y t i reikštų — jos akivaizdoje arba prieš jos norą atsiskaityti. Plg. p r i e š v i s u s g a v o j į p e r p r a š y t i ir s a v o p a d a r y s i u, k a d i r p r i e š p a t į v e l n i ą (=nors ir velnias priešintųsi) *.

Pagarsėti, pragarsėti ir *išgarsėti.*

Pagrindinio veiksmažodžio g a r s ė t i pirmoji reikšmė yra — garsą iš savęs leisti, schallen, звучать, o antroji — garsyn eiti, garsesnis darytis. Plg. g e r ė t i, p i k t ė t i. Tiedvi abi reikšmi tenka ir priešdėlėtiesiems veiksmažodžiams. Reikšmės skirtumus iškelsime pavyzdžiais: I. 1. T a s b u v o d e v i n t o j o j e p a r a p i j o j e p a g a r s ė j ę s (=jo garsas tiek plačiai buvo pasklidęs); 2. I r t o k s d a k t a r a s, ž i ū r ė k, p a g a r s ė s, p a g a r s ė s (=šiek tiek, tam tikrą laiką), o p a s k u i n i e k a s

* *Gimtoji Kalba,* 1933 m. gegužės mėn., 77-80 psl.

nebevažiuos, 3. Per metus, antrus jis pagarsės (=pasidarys garsesnis); II. 1. Brolis mokslu pragarsėjo (=garso įgavo, garsus pasidarė), o šis gėrimu, 2. Staiga garsėjo (=garsyn ėjo), greitai ir pragarsėjo (=garsas praėjo); III. 1. Visoje Lietuvoje išgarsėjo (=garsas plačių plačiausiai išsklido), 2. Su pinigais ir jo garsas išgarsės (=garsas sykiu su pinigais išnyks). Plg. dar: aũšti:paaũšti:praaũšti:išaũšti, riebĕti:pariebėti:prariebĕti:išriebėti ir turtĕti:paturtėti:praturtėti:išturtėti. Pavyzdžių I. 3 ir II. 1 reikšmės labai artimos, dėl to vartosenoje ir plačiau pa- ir pra- sumyšta.

Pusiasalis ar *pussalis?*

Žodžiams sudurti mūsų kalboje vartojami balsiai a, o, ė, i, y, u ir ū. Pav.: dalgiakotis, bandotakis, saulėlydis, akivaizda, darbymetis, tarpušventė, galvūgalis. Tarmėse tie jungiamieji balsiai kartais iškrinta, pav. pasakoma: dalgkotis, tarpšventė, pussalis. Bendrinei kalbai sudurtiniai žodžiai teteiktini su jungiamaisiais balsiais.

Baltiniaĩ ar *skalbiniaĩ?*

Kai kurie kalbos taisytojai visai be reikalo liepia baltinius keisti skalbiniais. Abu šie žodžiai geri. Baltiniai jau pažįstami Kuršaičio baltintų verpalų reikšme. Žemaičiuose (Endriejave) baltiniais ir baliniaĩs vadina audeklus ir visus apatinius drabužius, kurie yra balti arba baltinami.

Šalia baltinių yra žinomi ir baltieji, pav. jis po baltųjų gavo bėgti iš trobos.

Skalbiniais vadina visa tai, kas skalbiama. Ir marginius galima pavadinti skalbiniais, bet baltiniais jų nevadiname.

Pusiausvyra ar *pusiausvira?*

Abu žodžiai geri, bet skiriasi savo reikšme. Pusiáusviras, pusiáusvira (būdvardis) pusiau per ką persviręs; pusiáusvyra, -os (daiktavardis), fizikos terminas, vok. Gleichgewicht, rus. равновесие.

Krautùvė, parduotuvė ar *sánkrova, pardavyklà ?*

Priesaga -tuvė, be paprastosios savo įrankinės reikšmės (kultuvė, praustuvė...), kartais reiškia jau vien vietą. Pav. sakoma čia mano gimtùvė (=gimtinė), čia mano augtùvė (=augtoji vieta) — čia pat ir mirsiu (Seda). Ir Kuršaitis duoda gimtuvẽ 'Geburtsort'. Šiaip gimtùvė dar reiškia ir gimdą. Iš įrankio, padargo išriedi vietos reikšmė. Maltuvẽ reiškia ir malamąjį kambarį ir girnas, o spaustuvė (vard. spaustùvė) 'Druckerei' seniau vadinta spaustuvai (Kuršaitis: Werkzeug zum Drucken, Presse, Kelter). — Vok. (Kauf) laden, rusų лавка mūsų vykusiai pasikrikštyta krautuve. Tas terminas jau prieš karą yra prigijęs ir dėl to nebuvo ko tam pačiam reikalui kaltis naujos parduotùvės. Ir dabar paprastai sakome krautùvininkai, ne parduotùvininkai. Parduotuve prireikus galėtume vadinti vok. Verkaufstätte, o pardavyklà būtų — Verkaufsplatz. Sánkrova maždaug atitinka rusų магазин ir kartais склад*.

Po to ar *paskui ?*

Visų pirma skiriame pãskui ir paskuĩ. Pirmasis yra prielinksnis, antrasis — prieveiksmis, pav.: šuo pãskui žmogų bėga ir aš tau paskuĩ pasakysiu. Po tõ prieveiksmiu neina; šis prielinksnis su įvardžiu pakeičia sakinyje daiktavardį, pav., glaudžiai išvadiškai susiedamas pagrindinio ir šalutinio sakinių veiksmus. Pav.: 1. Kaip aną kartą drėbiau žodį, po to jis manęs tariasi nematąs; 2. Kaž kada susipykova, po to ir nebesisveikina; 3. Kaip po to, taip ir nieko (toks pertaras). Posakyje pašauks, pašauks (=pasibars), paskui ir nutils to išvadiškumo nėra, veiksmai šiaip sau po vienas antro eina. Čia paskuĩ mažne lygus vėliaũ, o anuose pavyzdžiuose (1., 2.), kaip tik priešingai, po to vietoje teįmanomas tuojau. Tas paskuĩ nuolaidiškumas labai ryškus ir posakyje kaip perpyko, nusiramino, paskuĩ (=palaukęs, po valandėlės) aš jam ir sakau. Taigi, po to reiškia maždaug vok. darauf, danach, rus. после того, o paskui — nachher, потом.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. rugpiūčio-rugsėjo mėn., 105-107 psl.

Ar *kañklių* vardas lietuviškas ?

Mūsų kañklėms (tarmėse ir kañkliai) atliepia ne tik latvių kuokle(s) (plg. ranka >la. ruoka), bet jos baltų poskolintos dar ir suomiams. Suom. kantele 'arfa' rodo, kad seniausia lytis bus buvusi *kantlės (plg. Sembos prūsų ebsentliuns = apženklinęs) ir reikšme, tur būt, jungtina su lot. cantus 'giesmė, daina'. Taigi, kanklių vardas labai senas ir jo lietuviškumu negalime abejoti.

Pakaità, pãkaitas ar *pãkaitalas ?*

Šių žodžių vartosena labai mišra. Bet žiūrint kitų tos darybos žodžių analogijos rašom. kalbai teiktina: pakaità, -õs, pãkaitą — veiksmui, o pãkaitas — daiktui reikšti. Taip pat ir pãkaitalas reiškia daiktą, bet jis dažnai, kaip ir daug kitų žodžiu su -alas (pliurpalas, gėralas, plepalas...), turi niekinamos, peikiamos prasmės. Prieveiksmiui greta su pasakomis, pasekomis irgi geriau sakyti pakaitomis (dirba).

Ar taisyklinga: *fiziniai* silpnas, *psichiniai* nesveikas ?

Netaisyklinga. Tik žemaičiai vietomis pažįsta prieveiksmius vidutiniai, galutiniai, o visi kiti lietuviai sako tik vidutiniškai, galutinai. Šiaip iš kitų būdvardžių su priesaga -inis nė žemaičiai nesidaro prieveiksmių -iniai. Sakoma: žieminiai, vasariniai (šalia šiek tiek reikšme skirtingų žiemiški, vasariški) drabužiai, bet tik žiemiškai, vasariškai (=žieminiu, vasariniu apdaru) rengiasi, dėvi, žiemiškai (=rogėmis) važiuoja. Dėl to iš analogijos turime sakyti rašyti ir fiziškai silpnas, psichiškai nesveikas. Velionis Rygiškių Jonas, visą amžių su šia biauria klaida kovodamas, buvo jau mus nugręsęs nuo visų fiziniai stiprių ir psichiniai nusilpusių, bet paskutiniu laiku spauda, ypačiai oficiozinė, vėl juos įsikando vartoti. — Jei -inis priesagos būdvardis yra išvirtęs daiktavardžiu, tai ši priesaga, žinoma, ir prieveiksmyje išlieka, pav., tas visus šokius suktiniškai (=panašiai į suktinį) šoka.

Atskiras, paskiras ir *pavienis.*

Seniau mūsų rašomojoje kalboje dėl teisių yra kovoję atskiras ir pavienis, o paskutiniu laiku dar pasišovė ir paskiras.

Priešdėlio *at-* reikšmė trejopa: 1. 'šalin, tolyn' (atskiria arba atitolina), pav., atstok nuo manęs, iš atsto žiūri; 2. 'atgal' (į senąją vietą), pav., atgrįžti, atgrąžtai; 3. 'šen', pav., ką čia to atnešalo atnešė. Kaip ir veiksmažodis atskirti rodo, ãtskiras priklauso pirmajai reikšmės kategorijai. To pat galo yra ir būdvardis ãtskidas, pav., jie atskidaĩ (=skyrium, atskirai, toliau) nuo kaimo gyvena, kuris taip pat turi gretiminį pãskidas, pav., kaip kirtome, šakos miške pãskidos (=išmėtytos, nesukrautos) ir paliko. Plg. dar pãskinus (=taip kaip kirsta, skinta, nerinktus) virbus veža, šienas pãpiauna (=kaip nupiautas, negrėbtas) tebėra. Taigi, pav., paskiras vaikų būrys bus — išsimėtęs, išsisklaidęs. Vadinasi, ir sakydami atskiri žmonės pabrėžiame kiekvieno jų atskiriamąjį, o paskiri žmonės — tik visumos skaidomąjį, skirstomąjį momentą. Kadangi rus. отдельный (vok. einzeln) taip pat pirmąjį momentą pabrėžia, tai geriausia jį ir reikšti įprastiniu atskiras. Juk į ką būtų panašu pasakius jis paskirai (vietoje atskirai) gyvena. Kaimas gali paskirai (=vienkiemiais) gyventi, bet ne vienas žmogus. Prieveiksmis pãskira, paskiromìs reiškia dar ir 'paskirmais, pasiskirdamas', pav., kleckams parink paskira kur didesnių bulvių. — Pavienio pagrindinė reikšmė 'po vieną'. Žmonių sakoma: pavi ẽnis (=vienkinkis, vienu arkliu važiuojamas) vežimas, imk pavi ẽniui, pavi ẽneriui (=po vieną ir paeiliui). Rusiškai pavi ẽnis išverčiamas поединный. Ta prasme, kur reikiant, galime jį ir vartoti. Šia proga ir apskritai norime visiems patarti būti atsargesniems su madinėmis kalbos naujenybėmis. Be gyvo reikalo nekaitaliokime senųjų įpratimų.

Laida ir *leidimas.*

Bendrinei kalbai patariame šiaip skirti: laidà, -õs, laĩdą — leidžiamo veikalo sąsiuvinis, vok. Lieferung, rus. выпуск; leidìmas, -ai — veikalo leidžiamasis kartas, vok. Auflage, rus. издание. Pirmasis terminas taip pat vartotinas ir kelis kartus per dieną leidžiamiems laikraščiams: rytmetinė, vakarinė

laida, vok. Morgen-, Abendausgabe. Šiaip dar laida vadiname sykiu kurią mokyklą baigiančių žmonių grupę, pav., "Aušros" gimnazijos laidos visuomet didelės. Be to, dar plg. saulė arti laidõs (=greit nusileis).

Kooperacija ar *koperacija?*

Prieš keletą metų spaudoje paleista koperatỹvas, koperãcija. Tačiau *zològija niekas, rodos, nerašė. Dabar vėl ir anuodu žodžiu dažniau rašomu su dviem *o*. Patariame: kooperúoti, kooperãcija, koordinúoti, koordinatà, zoobiològija, zoolìtas, zootòmija...

Pasiremiant, pasirėmus, pasirėmęs, pasiremdamas ar *remdamasis* įstatymu įsakau ...?

Visai netinka šiam posakiui pasìremiant ir pasirẽmus; su pirmuoju jis reikštų 'kaip įstatymu remiasi (=kas kitas), aš įsakau', o su antruoju — 'kaip įstatymu (=kas kitas) pasirėmė arba po pasirėmimo (nebūtinai aš rėmiausi!) įstatymu, aš įsakau'. Gauname juk du veikėju! Kitos trys dalyvinės lytys čia dera, bet šiek tiek reikšme skiriasi. Pasiaiškinsime gyvosios kalbos pavyzdžiais. Sakoma: 1. Iš vieškelio pasisukdamas (=kaip sukausi, sukimosi metu) sutikau; 2. Nuo klėties (nu)lipdamas (=kaip lipo, belipdamas) koją išniro; 3. Du gaigalėliu plaukė, plaukdamu (=tuo pat metu) juodu šaukė; 4. Vaikai juokdamiesi spruko (=juokėsi ir spruko) pro duris; 5. Lazda, mietu pasiremdamas eina, vaikščioja (=ėjimo, vaikščiojimo metu remiasi); 6. Alkūnėmis ramstydamasis ir beišlendąs (=ramstosi ir lenda) iš palovio; 7. Iš vieškelio pasisukęs (=kaip pasisukau, po pasisukimo) sutikau; 8. Žaltys, atsigrežęs į Eglę, prašneko (=atsigrežė ir paskui prašneko) žmogaus balsu; 9. Žiūriu, lazda pasirėmęs skaito (=yra pasirėmęs ir skaito). Matome, kad 1-6 pavyzdyje abu veiksmu vyksta vienu metu arba pirmajam nepasibaigus jau antrasis prasideda, o 7-9 — jiedu eina po vienas antro. Taigi, griežtai imant, ir posakiai pasirėmęs įstatymu įsakau = 'pasirėmiau įstatymu ir įsakau', pasiremdamas įstatymu įsakau = 'pasiremiu įstatymu ir įsakau', o remdamasis įstatymu įsakau = 'remiuosi įstatymu ir įsakau'. Pasiremdamas ir remdamasis skiriasi tik tiek, kad pirmasis yra įvykio, o antrasis eigos veikslo. Kokio reikšmės skirtumo čia kartais ir visai nėra, pav., nėra kur dėtis ir nėra kur

p a s i d ė t i. Bet žmonių tam pačiam reikalui sakoma ir: 1. Žydas a t s i s p i r d a m a s ir a t s i s p y r ę s už karvę penkdešimtę (=50 litų) siūlo; 2. Tas a t s i v e r s d a m a s ir a t s i v e r t ę s geria (=didelis girtuoklis); 3. Kad bėga, kad bėga s u s i l e n k d a m i ir s u s i l e n k ę. Šiuose pavyzdžiuose būtojo laiko dalyvis reiškia tik labiau nuolatinę, vientisinę, o vad. pusdalyvis — kartkartinę būseną, su kuria susietas veiksmažodžiu išreikštasis veiksmas. Kur kartkartinis veiksmas būtinas, ten būtasis dalyvis nė nesakomas. Plg. 5 ir 9 pavyzdį. Paprastai nesakome l a z d a p a s i r ė m ę s e i n a, bet visiškai įmanoma — l a z d a p a s i r ė m ę s v a ž i u o j a (=visam važiavimui pasirėmė). Veiksmažodžiai į s a k y t i, v y k d y t i, p r a n e š t i, į s p ė t i, p r i m i n t i, p r a š y t i nėra slinkties veiksmažodžiai, dėl to su jais visuomet galimos vartoti ir dalyvių ir pusdalyvių lytys. Taisyklingumo jos visos lygios.

Viršininko *pavedamas*, *pavestas* ar viršininkui *pavedus* prašau ... ?

Gyvojoje kalboje sakoma: 1. Padaro l i e p i a m a s, l i e p t a s, (p a) l i e p u s; 2. Jis gers ir n e p r a š o m a s, n e p r a š y t a s, n e p r a š i u s; 3. Šunelis bet ką d u o d a m a s, d u o t a s, d a v u s ėda; 4. Rėkia, it galą d a r o m a s, kaip galvon s k e l t a s.

Neveikiamaisiais dalyviais čia pasakomas veiksmažodžio veikėjo iš šalies gaunamas ar gautas veiksmas. Laikas ne visuose pavyzdžiuose vienodai reikšmingas. Pav., 4 pavyzdyje tas skirtumas labai ryškus: čia rėkia, kada jam galas daromas, o čia — po galvon skėlimo, vadinasi, vėliau. Formaliai tas pat ir kituose pavyzdžiuose, bet logiškai l i e p i a m a s p a d a r o ir l i e p t a s p a d a r o ne kuo besiskiria, nes faktinai ir pirmajame posakyje darymas eina p o liepimo. Nors v i r š i n i n k o p a v e d a m a s p r a š a u = 'viršininkas man paveda ir dėl to aš prašau', o v i r š i n i n k o p a v e s t a s p r a š a u = 'viršininkas man pavedė ir dėl to aš prašau', tačiau esminio prasmės skirtumo vistiek nėra. Vadinasi, vartoti galime abu posakiu. Sakydami v i r š i n i n k u i p a v e d u s p r a š a u pasakome tik apskritai, kad viršininkas yra pavedęs (ne pats tą dalyką atlieka), nepabrėžiame, kad tai mums pavesta. Formaliai šis posakis = 'viršininkui esant pavedusiam prašau'. Plg. rytiečių v i s u s d a r b u s p a m e t u s i r e i k s (=man) š a u d y k l ę š v e i s t i. Čia p a m e t u s i yra senasis naudininkas su nenutrupėjusia dar galūne, neišvirtęs vad. padalyviu *.

* *Gimtoji Kalba*, 1933 m. lapkričio-gruodžio mėn., 141-145 psl.

Priderėti, prigulėti ar *priklausyti* ‘ gehören ’.

Bendrinės kalbos oficialinė lytis dabar yra priklausyti. Vartojama paprastai su naudininku be prielinksnio, pav., man priklauso pusė tėviškės; tos pievos dvarui priklauso. Rečiau pasakomas ir prie su kilmininku, pav., Jonas prie mūsų priklauso (=yra iš mūsų būrio, draugės); pusė kelio priklauso prie kaimo žemės, pusė prie dvaro. Čia turime galvoje tik sudedamąją dalį, o ne nuosavybinį priklausymą.

Pirmuoju du veiksmažodžiu ta pačia prasme vartojami liaudies kalboje. Ši jų reikšmė seniau įtarta svetima ir dėl to vengta vartoti.

Tačiau lietuviškumo visi lygūs. Vienam atliepia vokiškas atatikmuo, kitiem dviem — slaviškas. Bet reikšmės raida, ypač pirmojo ir trečiojo, gali būti ir visai savarankiška. Plg. vaikis (=bernas) man nebepriklauso (=nebenori manęs klausyti), ar jam taip pridera (=tinka, padoru) elgtis.

Vonia ar *tynė ?*

Abu tuodu žodžiu svetimu. Vonià, võnios — paskolinta iš slavų, plg. rusų ванна, lenkų wanna. Lietuvių kalbos dėsniais slavų *a* senesniuosiuose skoliniuose atliepia *o*, plg. põnas iš gudų пан. Vėliau skolinta yra vanà, vãnos, plg. panà iš gudų панна ar lenkų panna, su išlikusiu slaviškų *a*. Týnė, -ės mūsų gauta iš vidurinių amžių vokiečių žemaičių tine ‘ kubilas, rėčka ’. Taigi, ši nė kuo nelietuviškesnė už vonią ir be to dar reta kur žinoma. Vartoti teiktina už vaną senoviškesnė vonia.

Susitikti su kuo ir *ką ?*

Sakome: parnešiau ir parsinešiau vandens, ãdė ir adėsi pirštinę. Įvardžiu *-si* čia pasakome sau ką darą. Tokio pat reikšmės skirtumo reikėtų rasti ir sakymuose: turguje sutikau ir susitikau kaimyną, parvažiuodamas jo nesutikau ir nesusitikau. Bet šita sau reikšmė čia labai išblukusi, jos nė nebejaučiame. Tokį pat “ ištuštėjusį ” *-si* sakome, pav., pavalgęs ir pasivalgęs pietus išėjo. Sakydami dangus su žeme susimaišė (=dargana), plikas su gauruotu pešasi, pasakome tarpusavio veiksmą. Dėl to ir posakyje turguje susitikau su kaimynu pagrindinė tarinio reikšmė taip pat yra

tarpusavinė, dvipusė. Sakant šį veiksmažodį su galininku veiksmas eina tik iš vienos pusės. Bet praktikoje šitie skirtumai maža reikšmės teturi. Dėl to ir žmonių kalboje abu posakiu mišrai vartojamu. Plg. dar šiandien jį ir su juo sueisiu. Žemaičiai čia turi ir *-si-*: vakar jo ir su juo nesusiėjau. Bendrinei kalbai galima teikti: sutikti ką ir susitikti su kuo.

Ar būtinas pirmasis kablelis sakinyje "Žemaitė, matydama, kokią skriaudą daro mūsų tautai ta yda, stengiasi išvaduoti ..." ?

Šiuo atsitikimu kablelis dedamas. Sakinio prasmė juk yra: "Žemaitė, matydama tos ydos mūsų tautai daromą skriaudą, stengiasi išvaduoti ..." *.

Bažnýtkiemis ar *bažnýtkaimis ?*

Bažnýtkiemis (ir bažnýčkiemis) 'Kirchdorf, село' pažįstamas iš tų vietų (Maž. Lietuva ...), kur káimas vadinamas kiemù. Taigi, jau vien iš logikos pusės žiūrint bendrinei kalbai teiktinesnis bažnýtkaimis. Jis visai be reikalo kai kurių taisytojų ujamas.

Stãlinė ar *stálčius ?*

Stálčius 'ištraukiamoji stalo dėžė, (seniau) kėdė, sostas, sostinė' paskolintas iš lenkų stolec ar gudų столец. Todėl teiktinesnis naujadaras stãlinė.

Baltiniaĩ ar *skalbiniaĩ ?*

Žiūr. atsakymą 223 psl.

Servetėlė ar *lūpšluostis ?*

Iš lenk. serwetka sulietuvinta servetẽlė geresnė už griozdą lūpšluostį. Šis nusikaltas nusižiūrėjus į tokį pat nevykusį, bet jau įsigyvenusį, kalinį rañkšluostį.

Smėlėtas ar *smėlìngas* kelias ?

Priesaga -ėta-, kaip ir -ota-, -uota-, dažniau reiškia "paviršiaus, aikštės, visai matomą daiktų ypatybę" (Jablonskis), pav.: žvaigždėta naktis, saulėta diena, dirsėti

* *Gimtoji Kalba*, 1934 m. sausio-vasario mėn., 25-26 psl.

rugiai, usnėtos avižos, duobėtas kelias, barzdotas, kuprotas žmogus, gumbuota lazda... Priesagą -inga- Jablonskis aiškina: "reiškia paprastai daikto vidaus ypatybę, išeinančią dažnai arba kartais ir aikštėn" (Liet. k. gram. II 218), pav.: mėsingas jautis, piršingas arklys, kūningas žmogus, žuvingas ežeras, veršinga (=turėsianti) karvė. Tas priesagų reikšmės skirtumas labai ryškiai iškyla posakiuose: pilvotas (=atsikišusiu, išvirtusiu pilvu) ir pilvingas (=apvalaus, kieto ir dailaus pilvo) arklys, širdingas (=širdies, geras, bet kartais ir piktas, įširdęs) žmogus ir širdėtas (=širdelėmis austas) rankšluostis. Tiesa, kartais mišriai, be kokio skirtumo, tam pačiam reikalui pasakoma ir lytinga: (žem.) lytota vasara. Tačiau dažniausiai reikšmės atšešėlio vis jaučiame: skaringi (=geros skaros, pluošto) linai ir skarotos (=tankių šakų, pluskotos) eglės, varpingos (=didelėmis, derliomis varpomis) ir nevarpuotos (=maža varpų) avižos. — Taigi, ir keliui labiau tiktų smėlėtas, o priesmėlio žemei, dirvai — smėlingas. Plg. Valančiaus "Žiwatas Jezaus Kristaus" 35 pusl.: "... kelias buvo akmenuotas, smiltėtas ir kalvotas; vaikelis Jėzus vos sekmus metus amžiaus savo teturįs nestengė pėsčia eiti". Jo smiltėtas padarytas iš smiltis. Rašomojoje kalboje dažniau vartodami smėlỹs, smẽlio, sakysime rašysime ir smėlẽtas.

Katraip geriau vartoti *ryšium, sąryšyje* ar *ryšyje* 'in Verbindung, в связи?'?

Be abejo, šiai sąvokai reikšti mums reikia turėti savą šabloninį atitikmenį. Taisytojų peršamu dėl to ir kitais dalyviniais pakaitais čia negalėsime išsiversti. Mums atrodo labiau teiktinas ryšium (paleistas, rodos, L. Kuodžio). Jis susidarytas pagal skỹrium, pãskum. Šis paskutinysis rodo, kad linksniuotės skirtumas (skyrius:ryšys) čia nieko nekliūva. Iš analogijos ir kirčiuotina rỹšium (tiesa, prieš paragrafines taisykles!).

Ar vartotina *pérgyventi* ir *pérgyvenimas* vok. 'erleben' ir 'Erlebnis' reikšti?

Čia, žinoma, turime verstinį skolinį, bet geresnio pakaito niekas nėra suradęs. Pati vartosena mūsų kalbos dvasiai nepriešinga. Ir žmonės, pav., pasako: ko aš per tą karę (=karą) nepérgyvenau. Plg. dar: miesčionys visą darbėlaikį ant kartimis

persėdi (žem.). Kitų teikiamasis išgyvénti (ir išgyvẽnimas) niekuo negeresnis, tik painiojasi su paprastuoju įvykio veikslo veiksmažodžiu. — Be to, pergyventi dar reiškia ir 'ilgiau už ką gyventi', pav.: kartais tėvai vaikus pergyvena.

Ar taisyklinga "Rymo miestas, *ką* Italijos viduryje ..." ?

Šis posakis mūsų rašomojoje kalboje įlaikomas slavybe. Sakinių jungiamąjį ką čia keičiame kur: "Rymo miestas, kur Italijos viduryje ..." .

Kodėl *akių nesumerks* taisoma į *bluosto nesudės ?*

Abu posakiu taisyklingu ir lietuvišku. Taisytojai čia vien savo užgaida taiso. Taip pat sakoma ir: akių nesudės.

Ar *kortúoti* keistina *lakštúoti ?*

Čia vėl toks pat kokio taisytojo išmonis. Matyti, norėjo už visus lietuvius lietuviškiau pasakyti. Mums visų pirma lakštùtė (lakštingala) lakštuoja. Paskui lakštuoti reiškia 'knygų lakštus (= lapus) greitai versti'. Iš analogijos, rasi, kuriame mūsų krašto užkampyje sakoma ir lakštuoti 'kortuoti'. Ėmus taip vartoti, tektų ir kortoms prasimanyti kokias *lakštas ar įprastinio lakšto reikšmę keisti. Tai būtų lygu šviežią sviestą keisti nauju sviestu ...

Duobti ar *daubti* 'skopti, aushöhlen' ?

Labiau įprastas duõbti (dúobti), bet taip pat taisyklingas ir daũbti. Plg. tos šaknies daiktavardžius: duobẽ, duobà, 'drevė', dúoba 'pirtis (= seniau žemėje iškasta ?)' ir daubà (etimologiškai — labai didelė duobė).

Vežióti, pešióti ... ar *važióti, pašióti ?*

Iš paprastųjų kartinių veiksmažodžių dègti, pèšti, sègti, tepti, vesti, vežti... turime dvejopų -ioja- kamieno kartotinių (dažninių) veiksmažodžių lyčių. Šalia degióti, pešióti, vežióti teplióti (iš *tepjóti, plg. spjauti: ryt. spliauti)... sakoma, su kitu šaknies balsio laipsniu, ir dagióti, pašióti, važióti, tapióti... Šie pastarieji veiksmažodžiai yra išdaiktavardinės kilmės. Patys daiktavardžiai čia gali būti ir visai reti ar net ištisiniais nė nebe-

vartojami. Čia sugretiname: dagióti:dagà, dãgas 'karštis; piūtis, derlius', pašióti:núo-pašos 'kas vilnas pašant atmetama', važióti:vãžis 'tokios rogės', pavaža, tapióti:iñ-tapas 'apgamas' (=lyg kas tepte užtepta). Tie patys kartotiniai veiksmažodžiai taip pat padaromi ir stačiai iš kartinių veiksmažodžių: tada, žinoma, nė jų šaknies balsis nesiskiria. Pav., teturime tik nèšti:nešióti, nors kaip sąnašos, ap-našos rodo, būtų galėjęs atsirasti ir *našióti.

Bendrinėje kalboje esame jau įpratę vežioti, pešioti, segioti, vedžioti... Taip reikėtų ir vartoti, ypačiai kad tas pats balsis juos geriau susieja ir su pagrindiniais kartiniais veiksmažodžiais vežti, segti... Daug nesigilindami visi jaučiame byloti, pasakoti... sąryšį su byla, pasaka, o veiksmažodžiuose sagioti, dagioti daiktavardžių jau nebenumanome *.

Įpiltis ar *Impiltis?*

Vietų vardus rašant visuomet žiūrima gyvosios kalbos vartosenos. Tarminės lytys pagarsiui verčiamos rašomosios kalbos lytimis, vadinasi, negalime atskirų garsų nei pridėti, nei išmesti. Kadangi vietos žmonės piliakalnį ir abu kaimus vadina Įpiltimi (Įpiltìs,-iẽs, Įpiltį), tai ši lytis vartotina ir bendrinėje kalboje. Impiltis vienas kitas parašo sekdami senąja aktų ir žemėlapių tradicija: Импильты, Impilty. Nors taippat ir XIII a. kronikos su savo Empilten, Ampile rodo vietovardį kilus iš in+pilti =*Inpiltis > *Impiltis, bet žemaičių tarmėje, impilams virstant įpilais, tais pačiais garsų dėsniais iš senovinės *Impilties išriedėjo naujesnė Įpiltis. Jos dabar ir turime laikytis.

Daĩgstas, dáigstyti ir *peltakỹs, peltakiúoti?*

Praeitų metų GK 112 pusl. svetimiems "fastriga, fastriguoti" pakeisti duotieji daĩgstas, dáigstyti žmonių kalboje gyvi ir jau seniai žodynų pažįstami. Klausėjo dr. A. Minkevičiaus žiniomis Molėtų ir Videniškių apyl. tam pačiam reikalui vartojami péltakis, péltakėti kitur dažniau sakomi: peltakỹs, peltakiúoti ir paprastai reiškia rus. строчка, строчить, vok. Steppnaht, steppen **.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1934 m. kovo-balandžio mėn., 53-56 psl.

** *Gimtoji Kalba*, 1935 m. spalio mėn., 123 psl.

Ar tikslù sakyti rašyti *didesnė, didžioji pusė ?*

Griežtai logiškai imant, žinoma, būtų netikslu, nes *didesnė, mažesnė pusė* nebėra tikroji p u s ė, o tik d a l i s. Tačiau kalbos logika daugiuř su mokykline dabar nebesutinka. Tatai pasidarė dėl kalbos raidõs, reikšmės kitimo. Taip pat visai prieš logiką sakoma : *velniškai* (= nepaprastai, labai) skanus, *Nẽmunas* (= Numuno vanduo) eina, *perkūnas* (= žaibas) nutrenkė, nuspyrė (tartum arklys !). Plačiau šiuo klausimu žiūr. mano straipsnyje " Kalbos tikslumas ir kitkas " 16-30 psl. Paprastojoje žmonių galvósenoje *pusė* nereiškia m a t e m a t i n ė s pusės, kuri pagaliau mažne tik teoriškai ir teįmanoma. Juk obuolį nelygiai p u s i a u perpiovę, ir gauname vieną pusę didesnę už antrą. Plg. dar : jam dešiniąją p u s ę (= ranką ir koją) atėmė (= suparaližavo), jau į gerąją p u s ę (= geryn) eina, iš kitos p u s ė s (= krašto) parsiplovė, p ù s v a l g i a i (= valgydami) prie gaisro išbėgo. Vadinasi, negalime smerkti nė žmonių plačiai sakomų *didesnių, mažesnių, didžiųjų, mažųjų, pilnų, nepilnų pusių.* Ir kitos kalbos tatai pažįsta, pav., lat. m a z ā, l i e l ā p u s e, vok. k l e i n e r e, g r ö s s e r e H ä l f t e.

Vandžiogala ar *Vendžiogala ?*

Senoji lytis yra *Vandžiógala.* Ją paliudija XIV a. kryžiuočių kronikų W a n d y a g e l ir XVI a. gudiškoji Вондзякгола. Šis vietovardis sudarytas iš asmenvardžio *Vandỹs* + *gãlas* " kraštas, kampas, pusė ", taigi pradžioje reiškė — Vandžių gyvenamą kaimą. Tos pat darybos, pav., ir *Ariógala* < *Arỹs* + *galas.* Rečiau žmonėse sakomoji *Vendžiógala* bus atsiradusi dėl lenk. W ę d z i a g o ł a įtakõs arba ir tiesiog fonetiškai, plg. tarm. *Endriẽjus* < *Andriẽjus.* Bendrinei kalbai teteiktina *Vandžiogala.*

Baisogala ar *Baisiogala ?*

Žmonių ši vietovė vadinama *Baisógala.* Kietą *s* rodo ir XVI a. Бойсакгола. **Baisiógalą* gudiškai būtų rašę * Бойсякгола. Taigi rašytina sakytina tik *Baisógala.*

Jėsià ar kaip kitaip ?

Iki šiol daugumas taip rašė. Bet vietos žmonių šios upės vardas tariamas : *Jiesià,-iõs, Jiẽsią.* Taip ją reikia ir vadinti.

Archyvaras ar *archyvarijus ?*

Jo pagrindas yra iš lot. archivum su priesaga -arius pasidarytas nauj. lot. būdvardis archivarius, -a, -um "prie archyvo priklausąs", įgijęs paskiau daiktavardžio reikšmę "archyvininkas". Tos rūšies svetimybės į mūsų kalbą yra įvairiais keliais ir laikais patekusios. Seniausi yra, pav., *sekretõrius*, *misi(jo)nõrius* ir *misi(jo)niẽrius*, *kalendõrius* (:nauj. lot. secretarius, missionarius, lot. calendarium), gauti iš gudų ir lenkų секретарь, sekretarz, misjonarz, календарь, kalendarz. Vėliau imamės iš vakarų Europos kalbų, pav.: *notãras*, *komisãras*, *vikãras* (: notarius "greitarašys", commissarius "įgaliotinis", vicarius "vietininkas"), plg. vok. Notar, Kommissar, Vikar, pranc. notaire, commissaire, vicaire. Tai grupei priklauso ir *archyvãras*. Senasis *kamìsorius* (комиссаръ, komisarz) "vyriausias dvaro prievaizdas", žinoma, nebegali atstoti naujųjų laikų *komisãro*. Gretomis bendrinėje kalboje tebevartojami *veterinãras* ir *veterinõrius*, bet viršų, tur būt, paims pirmasis. Kai kas parašo *archyvãrijus* todėl, kad ir rusų — архивариус. Nevartojant *notãrijus* ir kt., nė šis mums netinka *.

Ar tikslu Kauno aps. *Lapių* bažnytkaimį, kur yra ir mokykla ir pašto agentūra, vadinti — *Mažosios Lapės* ir tuo būdu skirti nuo netoli esančio *Didžiųjų Lapių* km., nors šis dabar mažesnis ir gyventojų dalis yra išsikėlusi į viensėdžius ?

Mūsų žiniomis priedas Mažosios yra atsiradęs vos 1927 m., įsteigus čia naują pradinę mokyklą; o žmonės šią vietovę paprastai — *Lãpėmis* tevadiną. Matyti, norėta oficialiai skirti nuo *Didžiųjų Lapių*, nors ir šios, rodos, dažniau stačiai *Lapėmis* vadinamos. Šių skiriamųjų priedų nepažįsta nė rusų generalinio stabo žemėlapis 1:100.000. Todėl galėtume vartoti tiesiog: *Lãpių* bažnytkaimis ir *Lãpių* kaimas. Tik, žinoma, tai turėtų oficialiai sutvarkyti atitinkamos įstaigos. — Sako, esą tariama ir *Lãpiai*. Gal kas teiktųsi tiksliau mums pranešti.

Užpaliai ar *Užpaliai ?*

Šią vietovę dažnai rašydavome *Užpãliai*, tur būt, dėl to, kad taip Rygiškių Jono gramatikoje rašoma. Bet ir jos teikiamieji *Oškabaliaĩ*, *Iždagaĩ* ... vis tiek neprigyja, nes čia kilmė perdaug jau aiški. Tos rūšies vietovardžius dabar paprastai rašome iš kil-

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. kovo mėn., 41-43 psl.

mės : *Ožkabaliaĩ*, *Išdagaĩ*, *Ùžtiltis*, *Ùžduobulis* ... Taigi teiktina rašyti vien — *Užpãliai*. Vietovardžio kilmė visai neabejotina : *ùž* + *pãlios* " pelkės, balos, raistai ". Vadinasi, *Užpaliai* reikšmės atžvilgiu yra lygūs *Užpelkiams*, *Užbaliams*. Senoji (rytietiškoji) šio vietovardžio lytis yra buvusi * U ž u p a l i a i. Tatai paliudijo vokiečių metraščių 1373 m. paminėtas : c a s t r u m (= pilis) *Usupalle*.

Ar gerai verčiama g a n z h e i t l i c h e r L e s e u n t e r r i c h t — *ištisiniu*, *visuminiu* skaitymo mokymu ?

Tinkamas atrodo pirmasis terminas. Jau Juškevičiui *ištisìnis* yra цельный, c a ł k o w i t y. Plg. dar : i š t i s ì n i a i maršk i n i a i (priešybė : p r i d u r t i n i a i), poteriai (= paprastieji), šiaudai (= i l g i n i a i). Panašiai turime pasidarę ir i š t i s i n į sakinį bei laikus. Vadinasi, šitą skaitybos (= skaitymo mokslo) metòdą trumpai galime vadinti — i š t i s i n i ù (vok. Ganzheitsmethode), o jo priešybę (vok. synthetische Methode) — s u d ė t i n i u metodù.

Korporacinė ar *korporatyvinė* santvarka ?

Kadangi šios santvarkos pagrindas yra tam tikros korporacijos, tai ji ir vadintina — k o r p o r a c i n e. Būdvardį čia daromės tiesiog iš daiktavardžio. *Korporatyvinis* imta vartoti nusižiūrėjus į svetimuosius, pav., vok. k o r p o r a t i v e s System, K o r p o r a t i v s t a a t. Juk taip pat mūsų kalbai labiau tinka e k s p e r i m e n t i n ė, o ne e k s p e r i m e n t a l i n ė psichologija *.

Ar *Kulautuvos* vardas lietuviškas ir kokia jo kilmė ?

Ši vietovė labai sena. XIV amž. ji kartkartėmis puolama kryžiuočių ir pirmą kartą ordino metraščiuose paminėta 1364 m. kaip v i l l a (= kaimas) K a l a n t e n, kuri tėra skaitymo klaida vietoje * K a l a u t e n. Be to, tų pačių metraščių rašoma ir G a l a n t e n, G a l l a n t e n, G o l a n t e n, G o l a n d i a ir net K a l a n k e n. Tos lytys su *g* bus atsiradusios dėl vokiečių neskyrimo *k* ir *g* garsų. Ir dabar, pvz., saksai veik negali atskirti tarime k e h r e n " šluoti " nuo g ä r e n " rūgti ". Kadangi metraščiai rašyti vokiečių lotyniškai arba vokiškai, tai ir vietovardžio galūnė pritaikyta tų kalbų dėsniams : vok. -e n, lot. -i a. Plg. tų pačių metraščių C a l t e n e n e n = *Kaltinėnai*, K o s l e y k i n = *Kušleĩkiai*, M e d e n i k e n = *Mẽdininkai*. Taigi *Kulautuvą* XIV amž. lietuviai bus tarę — **Kulautaĩ*, nes kur turėta priesaga *-uva*, ji

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. gegužės mėn., 69-70 psl.

ir vokiečių šiaip taip išreiškiama, pvz., M i t o w = *Mituva*, L u k o w e = *Laukuva*. * K u l a u t a ĩ bus atsiradę iš pavardės * K ù l a u t a s (plg. *Vỹniautas*, *Gẽdautas*), kuri savo ruožtu yra išvestinė iš * K ù l a s (išlikusi ši yra Skuodo apyl. kaimo varde K ù l a i ir taip pat tėvavardinėse pavardėse *Kul-aitis*, *Kul-ėnas*) su priesaga *-autas*, kaip ir anas *Gẽdautas* iš pirminio *Gẽdas* (plg. dar: *Ged-aitis*, *Ged-ũnas*, *Ged-ùtis*). Vėliau * K u l a u t a ĩ, pridėjus dar naują priesagą *-uva*, išvirto dabartine — *Kuláutuva*. Šitą priesagą randame kaip tik ir kaimyninių vietovių varduose: *Gaižuva*, *Pačtuvà* (seniau: * P a š t u v a, plg. XVI amž. Poštovo ir kryžiuočių P a s t o w, P a s t o v i a; galėjo paveikti *pãčtos* < p o c z t a, rusų počta analogija), *Padauguva*. Ji (*-uva*) vartojama vietai reikšti, pvz., *rãguvà* " staigi įkalnė, dauba ", *siẽtuvà* " gili vieta upėje ", ir todėl labai dažna vietovardžiuose, plg. *Linkuvà*, *Laĩžuva*, *Ilguvà*, *Raguvà*, pagaliau ir *Lietuvà*. Vadinasi, *Kuláutuva* reiškia — **Kulautų* gyvenamąją vietą, nors šios pavardės dabar Lietuvoje nė gyvos nebeturime. Dabartinė vardo lytis, matyti, jau XVI amž. buvo visuotinai vartojama vietoje senųjų * K u l a u t ų, nes gudiškoji mūsų valstybės rãštinė nuosekliai rašo Kolovtovo ir rečiau Kolotovo. Taigi šios mūsų beaugančios vasárvietės vardas yra lietuviškas ir labai senas *.

Kuria prasme vartotinas žodelis *beĩ*?

Šitas jungtukas gyvojoje žmonių kalboje dabar beveik nebepažįstamas. Senojoje kalboje jis vartojamas vienarūšėms sakinio dalims, dažniausiai daiktavardžiams, poriškai jungti. Pvz.: tėvas *bei* motina; turėjo du vaiku: sūnų *bei* dukterį; aš išgėriau krūzelaitį (= puoduką) balto *bei* raudono alaus. Taigi *bei* = *ir*, tik jis jungia glaudžiau, poriškai. Prasme " ar, arba " šis žodelytis negalimas vartoti.

Posėdžio (susirinkimo) *dienótvarkė* ar *darbũ tvarkà*, *darbótvarkė*?

Iki šiol vartojome *dienotvarkę*, pasidarytą pagal vokiečių *Tagesordnung*. Betgi susirinkimai, posėdžiai paprastai kelias valandas tetrunka. Taigi geriau vartoti *darbũ tvařką* arba sutrauktinę *darbótvarkę*. Nebent tik suvažiavimams, konferencijoms *dienótvarkė* tiktų, ypačiai jei į ją įtraukta ne vien darbai. Šiaip *dienotvarkė* vartotina " gyvenimo ir darbo tvarkos " terminu, pvz., vienuolynuose, bendrabučiuose.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. birželio mėn., 99 psl.

Nr. 25 ar 25 *Nr.*, *Nr.* ar *Ns*, *No ?*

Nr. visuomet rašytinas prieš skaičių. Plg. 214 psl. Daugumas kalbų n u m e r į trumpina Nr. Taip ir mes darykime. № ir No dažnai vartoja prancūzai ir rusai. Iš kažkur atsiplovęs *Ns* iš to dienraščio jau spėjo išnykti.

Pasirėmęs *viršišdėstytais daviniais* (ar *duomenimis ?*) ir surašiau šį aktą.

Iš seniau turėjome *davinį* (*: davė* ; plg. *siuvinỹs : siuvo*, *ploviniaĩ : plovė* ...). K. Būga kalbos reikalams pasidarė *dúomenį* ir vartojo f a k t o prasme : *kalbos dúomenys*. Daugelis *davinį* benorėjo vartoti tik kareivio daviniui, rus. паек. LKD Terminologijos Komisija siūlo vartoti : *davinỹs*, dãvinio, daviniaĩ — данное, das Gegebene ir *duomuõ*, dúomenį, duomenų — факт, Tatsache.

Be to, šiame sakinyje netikęs yra " viršišdėstytais ". Mūsų kalboje tokių žodžių, kaip * v i r š p a d ė t a s, * v i r š i š m ė t y t a s, * v i r š p a r a š y t a s . . . nėra. Todėl negalimi nei *viršišdėstytas*, nei *viršminėtas*. Tatai grynos rusybės. Lietuviškai galime pasakyti : *anksčiau išdėstytais* arba tiesiog — *išdėstytais*.

Įkeitimo ar *įkaito aktas* (kuriuo įkeičiamas turtas) ?

Geriau tiktų *įkaito ãktas*, plg. *núomos sutartìs*. Galima būtų vartoti ir *įkeičiamasis aktas*, plg. karių kalbos *leidžiamasis* (= raštelis), su kuriuo kareiviai išleidžiami į miestą.

Kaip pataisyti : " Darau šį prierašą (užrašą) tame, kad sutartus pinigus (sutartą kainą, sumą) iš pirkėjo pilnai gavau " ?

Labai paprastai : " Prirašau, kad sutartus pinigus (sutartą sumą) iš pirkėjo visus (visą) gavau ". Vartoti aktuose " sutartą kainą gavau " būtų logiškai ne visai tikslu.

Vekselį *išpirkti*, *apmokėti* ar *sumokėti ?*

Geriausiai tinka *išpirkti*, nes mes, tam tikrą sumą sumokėję, norime vekselį atgal gauti, vadinasi, jį išperkame. *Apmokame* arba tiesiog *mokame* paprastai sąskaitas.

Pinigus *išmainyti*, *iškeisti* ar *pakeisti ?*

Visi trys žodžiai gyvojoje kalboje vartojami. Plačiau, rodos, įprastas *keĩsti*. Todėl jis ir patartinas vartoti. Iš to veiksmažodžio

galime pasidaryti ir *keitỹklą* " Wechselstube, разменная касса ". Ji daug geresnė už dabartinį griozdą *pinigų keitimo kasą.*

Kuo skiriasi *skaityti* ir *skaičiuoti ?*

Mes *skaitome* knygas ir p a e i l i u i (= vienas, du, trys ...) bet kokius daiktus, taip pat ir pinigus. Taigi mūsų *skaityti* reiškia ne tik читать, l e s e n, bet ir считать, z ä h l e n. *Skaičiúoti* vartojame, turėdami galvoje skaičių išvedimą, bet kokį darbą su skaičiais. Plg. darybai *žingsniúoti : žiñgsnis, vingiúoti : vìngis.* Vadinasi, *skaičiuoti* reiškia rus. счислять, вычислять, исчислять, расчислять, vok. r e c h n e n, b e r e c h n e n. Taigi sakome : mokomės *skaičiuoti* (= keturių aritmetikos veiksmų, plg. moku skaityti ir *skaičiuoti*), skaitytuvais *skaičiuojame*, inžinieriai tiltus (prieš statydami) *skaičiuoja*, rangovas *neapsiskaičiavo* ir prikišo*.

Kaip lietuviškai versti vok. *grün* ir *roh*, pvz. : grünes Garn ir Rohgarn ?

Vok. g r ü n, rusų зеленый mūsiškai visuomet verčiami — *žãlias*, bet su r o h jau visai kitas dalykas. Šis vokiečių kalbos būdvardis be galo daugiareikšmis. Papročių, elgesio ir apskritai dvasios srityje jis lietuviškai verstinas : *nešvánkus, nelémtas, nepadorùs, galvìjiškas, žiaurùs, nemokytas* ... Bet, kaip iš paminėtojo pavyzdžio matyti, mūsų klausėjas turi galvoje medžiaginę to žodžio reikšmę. Maisto produktams ir čia be dviprasmybės pavojaus vartojame ir turime vartoti *žalią*, pvz. : *žalia mėsa, žalios bulvės, žali kiaušiniai, vaisiai* ... Šiuo būdvardžiu čia pasakome, kad kas yra n e v i r t a s, n e i š v i r ę s, n e n u n o k ę s. Bet pramonėje ir prekyboje *žalias* ne visur tetinka, pasidaro dviprasmas ir todėl nepatogus. Kitais vėl atvejais vok. r o h negalimas versti *žaliu.* Imsime keletą pavyzdžių. R o h s e i d e, R o h l e i n w a n d R o h f l a c h s, R o h g l a s, R o h s t e i n e, R o h s c h w e f e l, R o h s a f t ... lietuviškai galime vadinti : *nebaltintas šilkas* (ir : *nebaltinti šilkiniai siūlai*), *drobė, nemirkyti linai, netekintas stiklas, netašyti akmenys, nevalyta siera, sultys.* Iš kitos pusės vėl R o h e r z e u g n i s s e, R o h m a t e r i a l, R o h f e l l e, R o h h a u t verstina : *neapdirbti gaminiai, medžiaga, ne(iš)dirbti kailiai, oda.* Čia pasakome, kad tiems daiktams galutinio apdirbimo trūksta, kad jie dar netinka vartoti. Sakydami *žali kailiai, odos*, dažniausiai turime galvoje juos ką tik nuluptus, nedžiovintus, o *ne(iš)dirbtais* paprastai vadiname jau išdžiovintus, bet dar neraugintus ir nemintus. Bet kai kada pats neapdirbtumas arba jo rūšis daiktui nėra

* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. spalio mėn., 127-129 psl.

būdingas, dažnai norime tik pasakyti, kad tas daiktas tėra medžiaga tam tikros rūšies gaminiams. Čia, turėdami pasidarę *žãliavą* R o h s t o f f, сырье reikšti, galime iš jos darytis ir būdvardį *žaliavìnis*. Plg. *pyliavìniai* (pyliavai paskirti, pyliavomis supilti) *grūdai*, *ganiavìnis* (ganyklinis, už ganiavą mokamas) *mokestis*. Taigi, kur reikiant, galima vartoti ir : *žaliavìnis šilkas*, *stiklas*, *plienas* (= Rohstahl, сырцовая сталь), *žaliavìnė drobė*, *siera* (iš kurios gaminami įvairūs sieros gaminiai), taip pat, žinoma : *žaliavìniai siūlai* " Rohgarn, сырые, сырцовые нитки ". Šitaip vartoti pakabu, ir *žalio* dviprasmumo išvengiame. Juk, pvz., tokiai muitinei čia itin svarbu sąvokos griežtumas.

Tikėti *Dievui*, *Dievu*, *į Dievą* ar *Dievą ?*

Mes pirma daug krikščionybės terminų esame gavę iš gudų, pvz. : *bažnyčia* < божница, *Kalėdos*, *Velykos* ..., o paskui mūsų bažnytinei kalbai didelės įtakos yra turėjusi lenkų kalba. Todėl jau pačiuose senuosiuose raštuose rašoma : *tikiu in(gi) Dievą Tėvą*, kuris yra w i e r z ę w B o g a O j c a (vėliš: credo i n Deum Patrem) vertinys. Senoviškas ir tikrai lietuviškas čia yra buvęs galininkas b e prielinksnio. Dar ir dabar ši vartosena daugiur tebėra gyva, ypačiai neiginyje, pvz. : *jis nė Dievo nebetikįs*, *tas nieko*, *nė velnio nebetiki*. Kuršaitis taip pat duoda posakių be prielinksnių : *ko žmonės nor*, *tai jie ir tik*, *aš tikiu kūno prisikėlimą*, *tikiu Dievą ẽsantį*. Todėl 1918 m. taisant poterių kalbą, šis prielinksnis, Jablonskio patarimu, ir buvo visai teisingai išmestas. Tik kažin kuriais metais vyskupų konferencija jį vėl nei iš šio nei iš to grąžino. Ir dar keisčiau, kad čia, rodos, nemaža nusvėręs vienas aukštas bažnytinis dignitorius, kur pats nė žodžio lietuviškai nemokėjo. Kad čia galininkas be prielinksnio senas, tam pritaria ir latvių kalba : *tici mãńus*, *dari labi* " tikėk monus, daryk gerai ". Taip reikėtų ir vartoti teologijoje ir apskritai bažnytinėje kalboje.

Šiaip gyvenime, kalbėdami apie žmones, dabar *tikėti* dažniausiai sakome su įnagininku, pvz. : *jis manimi tiki*, *pasitiki*, *svetimu labai neišsitikėk*, *Dievo pagalba tikėk*, *bet ir pats netingėk*. Tačiau pasitikėti galime ne tik žmogumi ar daiktu, bet ir Dievu : *Dievu pasitikėk*, *bet ir pats nežioplinėk*. Betgi gyvojoje kalboje gretomis su įnagininku sakomas ir naudininkas, pvz. : *ar tu jam* (ir : *juo*) *tiki*, *kam tikėk netikėk*, *žydui netikėk*. Naudininką pažįsta ir latvių kalba. Tik čia lietuvius veikiausiai bus paveikę slavai, o latvius vokiečiai. Plg. я ему верю = *aš jam tikiu*, ich glaube ihm = *es viņam ticu*.

Taigi teologine prasme teiktina *tikėti ką*, o šiaip kitur — *tikėti kuo* arba *kam*. Tuo būdu *tikėti į ką* pasidaro liekas ir visai nebereikalingas.

Ar gali *bausmė ištikti ?*

Veiksmažodis *ištikti* rašomojoje kalboje paprastai tevartojamas tik viena reikšme " atsitiko, įvyko ", bet žmonių kalboje jis labai reikšmingas. Tatai gali parodyti šie pavyzdžiai : 1. Dainos atliko, verksmas *ištìko* (= suėmė), kad reikia tekėti, 2. Kad vėjas *ištiñka* (= užpuola), linksta girios medžiai, 3. Bejuokuodami ir *ištiks* į tiesą, susibars (= iš tiesų susibars), 4. Tuojau vyras (= vaikas) *ištiko* į ašaras (= ėmė verkti), 5. *Ištiko* ponas per ausį (= uždaužė) piemeniui. Plg. dar bažnytinės kalbos : Viešpatį Jėzų *ištiko* į (per) veidą.

Iš šitų pavyzdžių matyti, kad perkeltine prasme ir *bausmė* gali *ką ištikti.*

Nepriklauso manęs, nuo manęs ar *nepareina* nuo manęs ?

Veiksmažodis *pareĩti* (nuo ko) " abhängen, зависеть " ir su juo susijęs daiktavardis *pareigà* mūsų bendrinėje kalboje ypačiai paplito tik po Did. karo. Juos duoda Rygiškių Jonas " Mūsų žodynėlyje " (1918). Ėmęs, matyti, yra iš Kuršaičio. Tai rodo jau ir sakinys " Man p a r e ĩ n a (plg. p a r e i g à) duoti, o tau imti ", kuris tik perdirbtas iš kuršaitinio " mán pareĩtis duoti, o táu iñti ". Kuršaitis liet. žodyno dalyje sangrąžinį veiksmažodį *pareĩtis* verčia " zukommen ", paskui dar duoda prieveiksmius *pareĩnančiai, pareitinaĩ* " zukommenderweise ", o vokiškojoje randame prie : 1. a n k o m m e n : vìslab pareĩtis añt tikėjimo " es kommt alles auf Glauben an ", taĩ vìslab añt tõ pareĩtis, kaĩp trõpyjas " alles kommt auf Glück an " ; 2. z u k o m m e n (= ankommen) : mán rãštas parẽjęs " es ist mir ein Schreiben zugekommen ", tie piningaĩ mán pareĩtis (nicht : parsi-eĩt) " das Geld kommt mir zu ", sũdžiai pareĩtis (oder : púolas) teĩsiai sũdyti " es kommt dem Richter zu gerecht zu richten " ; 3. a b h a n g e n : taĩ ne añt manęs pareĩtis, taĩ ne mãno vãlėje stóv " das hangt (= hängt A. S.) nicht von mir ab ", taĩ añt óro pareĩtis, taĩ añt tõ pareĩtis, kõks óras bùs " das hangt vom Wetter ab " ; 4. a b h ä n g i g : priẽ šiepies bẽgio añt to pareĩtis, kõks vėjas " der Lauf des Schiffes ist vom Winde abhängig " ; 5. A b h ä n g i g k e i t : kadángi priẽ mãno sveikãtos labaĩ añt tõ pareĩtis, kõks óras " das geschieht

wegen der Abhängigkeit meiner Gesundheit vom Wetter". Tyčia išrašiau visus rastuosius pavyzdžius, kad vartosena aiškiau iškiltų. Iš tų pavyzdžių, ypačiai iš vokiškųjų vertimų, matyti, kad Kuršaičio *pareiti* prasme "priklausyti" greičiausia (verstinė) vokietybė [1]. Pradžią bus davę tokie taisyklingi atitikmenys, kaip *traukinys* (M. Lietuvoje: trūkis) *pareina* = der Zug kommt an. Plg. dar aukščiau 2. Pagal jų analogiją išversti ir anie posakiai, taip pat ir kiti (mano Klaipėdos krašte girdėti): darauf kommt es nicht an = *ant to nepareina*, es kommt auf die Grösse an = *tai ant didumo pareina*. Dėl to labai įtartinas atrodo ir "Mūsų žodynėlio" sakinys: *kad ant didumo pareitų, karvė kiškį pagautų*. Šį spėjimą paremia ir tas faktas, kad *pareiti* = *priklausyti* D. Lietuvoje, išskyrus pačią Paprūsę, rodos, nepažįstama. Esu Žemaičiuose girdėjęs *kiek tau pareina gauti* (pinigų), bet paprastai ir žemaičių sakoma tik: *kiek tau prieina, reikia, kiek tu turi gauti*.

Taigi patartina vartoti ir sintaksiškai neabejotinai lietuvišką *priklausyti*. Reikšmė "abhängen, зависеть" čia visai suprantamai yra išriedėjusi iš tokių posakių, kaip *vaikai tėvo nepriklauso* (= nenori, vengia klausyti), *visuomet mums prie darbo priklauso* (= kviečiamas dirbti paklauso, padeda), *gera turėti priklausantį* (= gera valia, klausymu su kuo susirišusį) *žmogų*. Plg. dar "Mūsų žodynėlyje" *klausyti*. Dabar raštuose, taip pat jau ir gyvojoje kalboje *priklausyti* yra vartojamas ne tik su vienu kilmininku, bet ir su prielinksniu *nuo*, pvz., *jis manęs priklauso* ir *nuo manęs priklauso*. Tas pats *priklausyti* su naudininku reiškia ką kita — gehören, принадлежать.

Dar dėl *pareigõs*. Kuršaitis ją verčia Pflicht ir dar (vokiškai) paaiškina: "iš tikrųjų kas kam daryti, bet taip pat ir gauti priklauso (zukommt)". Bet šis žodis, matyti, žmonių kalbai buvo apysvetimis, nes vokiškojoje žodyno dalyje pasakyta, kad jis tevartojamas raštuose (in der Schriftsprache). Pirminė *pareigõs* reikšmė yra "parėjimas", plg. to paties Kuršaičio *prýeiga* (raš. k.: *príeeiga*) "Zugang, priėjimas". Pflicht, долг, обязанность reikšti iš seno ir gana plačiai pažįstama *priedermė*, *príedermę* (: *priderėti*). *Pãreigą* nebent galėtume palikti tarnybinei vietai, должность atskirti *.

---

[1] Šios nuomonės yra ir Pr. Skardžius 1933 m. *Tautos Mokyklos* 67 psl.
* *Gimtoji Kalba*, 1936 m. gruodžio mėn., 158-162 psl.

Veivìržėnai, Endriejãvas ar *Vevìržėnai, Andriejãvas ?*

Taisyklingos ir vartotinos tik pirmosios lytys. Tarmiškai vietos žmonių tariama V ē v e r ž i e n ā, su ilgu *e* po *v*. Toje tarmėje sakoma ir k ē k t e, r ē k i e t e, g r ē t ā "keikti, reikėti, greitai". Taigi tarminę lytį dėsningai verčiant į rašomąją kalbą, išeina — *Veivìržėnai. Veviržėnai* imta rašyti tarmės nesupratus. Be to, tolimesnieji veiviržėniškių kaimynai *e* po *v* yra jau ir sutrumpinę, taria V e v e r ž i e n ā. Kad čia dvibalsis *ei* senas, pirštu prikišamai rodo ir *Veivìržo* (tarmiškai : V ē v e r ž o s) upės vardas, kuris XIV a. vokiečių ordino šaltiniuose rašomas ir W e y w i r s. Karo Topografijos skyriaus išleistame žemėlapyje vėl įrašytas iškraipa — V i e v i r ž a s. Upė teka pro pat miestelį, iš jos vardo su priesaga *-ėnai* ir pasidaryta *Veivìržėnai*. Plg. dar Žemaičiuose upinius vietovardžius : *Judrėnai : Jùdrė, Babrungėnai : Babrùngas, Darbėnai : Darbà*. — Antrasis miestelis tarmiškai vadinamas E n d r i e j á u s, kilm. E n d r i e j ã v a. Taigi vėl išeina tik — *Endriejãvas*. Vardą šis miestelis turi iš A n d r i e j a u s Pacevičiaus, 1780 m. pastačiusio čia bažnyčią. *Andriẽjus* žemaičių vadinamas *Endriẽjumi*. Iš šios vardo lyties su slaviška priesaga *-avas* ir pasidarytas *Endriejãvas* arba, tikriau sakant, dvarininko pramintasis A n d r z e j ó w žmonių prisitaikytas savo kalbai. *Endriẽjų* taip pat pažįsta ir rytų lietuviai, plg. I n d r i o n i š k į ir pavardes I n d r i ū n ą, I n d r e l ę, kurie rašomąja kalba vadintini : *Endriónìškis, Endriū́nas, Endrelė*, nes vietos tarmėje ir *penki* tariami p i n k i. — Kad savivaldybių įstatyme anuodu vietovardžiai netaisyklingai parašyti, nėra ko žiūrėti. Nėra nė jokio įstatymo, kuris vietovardžių rašymą būtų vienaip ar kitaip nustatęs. Šį dalyką galutinai sutvarkys V. R. M. Pavardžių Komisijos ruošiamas vietovardžių žodynas. Be to, *Endriejavas* bus sulietuvintas, greičiausia gaus *Endriejiškės* vardą.

Jū́rė ar *Jū́ra* (kaimas ir stotis) ?

Ši Višakio Rūdõs vals. vietovė žmonių vadinama tik *Jū́rė*, kaip ir to paties vardo upelis. Taip reikia ir vartoti. *Jūra* įsiveisė iš buvusios rusų raštinės ir rusiškų vokiškų žemėlapių. Iš dalies galėjo vartosenoje suklaidinti ir dvejopa bendrinio daiktavardžio lytis : *jū́ra* ir *jū́rė*.

Bìržė ar *biržis* " Waldrevier, делянка " ?

Gyvojoje kalboje pažįstamos abi lytys, pirmoji, rodos, šiek tiek plačiau. Kadangi ir miškininkams ji įprastesnė, todėl teiktina visuotinai vartoti. Rečiau kirčiuojama ir *biřžė*. *Biržis* nepatogi ir tuo, kad labai įvairiai kirčiuojama ir linksniuojama : *bìržis,-ies, biržìs,-iẽs, bìržis,-io, biřžis,-io*. Kilme *biržė* ir *biržis* sietina su veiksmažodžiais *biřžti, biřžyti, biřžioti* " sėjamąjį barą dirvoje žymėti " ir visų pirma kaip tik tą koja išbiržtąją vagelę ir patį sėjamąjį barą ir reiškia. Žemaičių dar pažįstama sudurtinė *sẽbiržė* " sėjos baras ". Iš baro prasmės vėliau reikšmiškai išriedėjo ir miško išilginio ruožo vardas. Kai kur *biržiù* ir dabar dar tebevadinamas i š k i r s t o miško ruožas, priaugęs krūmokšnių ir atskirų medžių. — *Bìržis* " biržtva, beržynas " čia nepriklauso ir neatskiriama nuo *béržo*.

Eigùlis ar *eigulỹs* " medininkas, Forstwart, лесной сторож, лесник "?

Šis terminas, būtent *eigùlis*, paleistas senosios Terminologijos Komisijos. Taip reikėtų ir vartoti. Darybos atžvilgiu jis turi atitikmenį *Eigùlių* kaimą (pakaunėje). — Apskritai imant miškų ūkio terminai nėra dar kaip reikiant sutvarkyti. Pvz., netikęs (svetimas) yra jau ir *urẽdas*. Miškininkams čia pravartu būtų susirūpinti.

Ar galima vartoti *šviežias ?*

Šis žodis, tiesa, pasiskolintas iš gudų свежий ir dar garsų supanašinimo keliu perdirbtas iš pirmesnio *sviežias*. Jam mes savo pakaito neturime ir vartojame greta su tokiais pat svetimais žodžiais, kaip *bažnýčia, šiĺkas, stìklas, pipìras* ... Latviai čia turi *svaigs*, kuris galėtų būti senas (baltiškas) ir atliepti praslaviškam *s v ě ž ъ. Tačiau įtariamas kaip dirbtinis. Lietuviškai būtų *s v a i g a s, bet jis painiotųsi su *svaigùs* ir *svaĩgti, svaigìnti*.

Ar galima sveikintis sutrumpintai : *lãbas ! ?*

Ištisiniai mūsų pasisveikinimai, žinoma, yra : *lãbas rýtas, vãkaras ! labà dienà !* Žr. GK 1933, 2 t. Bet vartojant jie, patogumo sumetimais, dažnai trumpinami. Pvz., Žemaičiuose sakoma : *labrýt, labvãkar, labdiẽn !* Panašiai elgiasi ir latviai. Šviesuomenė savo kalboje nusimetė antrąją pasisveikinimo dalį ir apibendrino vyriškąją giminę. Prisimenu, kad ir velionis K. Būga, žodyno redakcijoje mano sveikinamas *labas rytas !*, paprastai atsakydavo trum-

pai, su kietu rytietišku *ł : lãbas !* Toks trumpinimas nepeiktinas ir patogus. Plg. ir vokiečių *Morgen !* vietoje *Guten Morgen !* Kad *lãbas !* žydiškai skambąs, nieko nekliūva : mūsų kalba ne žydiška, bet lietuviška.

Kada prieš *nei* kablelį rašyti ?

Rygiškių Jonas savo 1911 m. sintaksėje ir vėliau gramatikoje sako : " Sudėtiniame sakinyje kablelį dedame, jungdami k e l i a s vienodas sakinio dalis sudedamaisiais jungtukais (jungdami d v i d a l i, kablelio dažnai ir nededame) ". Vadinasi, palieka tam tikros laisvės, bet nedėjimo pavyzdžių nė katrur neduoda. Bet P. Klimas savo sintaksėje jau ir pavyzdį prirašė : Jis neklausė nei tėvo nei močiutės. Tačiau tatai praktikoje neprigijo : dabar prieš antrąjį *nei* kablelis dedamas. Bet jeigu sutaptinio sakinio pasikartojančias dalis tik v i e n a s jungtukas tejungia, tai kableliu jos neskirtinos, pvz. *neturiu tėvo nei motinos.* Taip pat daroma ir su jungtuku *ir*, pvz., *vyrai ir sėja, ir akėja,* bet *vyrai sėja ir akėja.*

Kuri lytis taisyklingesnė : *žaginỹs* ar *žárdas ?*
Kaip vadinti atskiras žaginių rūšis : Hüttenreuter, шатра; Dreibockreuter, пирамида; Schwedenreuter, изгорода, вешалки; šakotas Dreibockreuter, козел ?

Visų pirma *žardą* reikia visai išskirti, nes jis žmonių kalboje paprastai reiškia gana aukštą statinį iš gulstinai poromis sudėtų karčių sėmenims ir rečiau sėkliniams dobilams džiovinti. Kartais žardai esti net po stogu ; žemaičiai tokius įvažiuojamus žardus vadina *žardiniñkais.* Iš pirmųjų dviejų bendrinei kalbai teiktinas tik *žaginỹs* ; viena, jis daug plačiau nei *žaiginỹs* ir pažįstamas, antra, ir kitų giminaičių žodžių turi, pvz. : *žãgas* " bragas ", *žãg-aras* (plg. *žãbas : žãbaras*). — H ü t t e n r e u t e r, шатра visai panašus į stogą, todėl jam gerai gali tikti *stogìnio žãginio* vardas. D r e i b o c k r e u t e r ' i u i vėl būdingos trys kojos, ir jis vadintinas *trikojù žãginiu* arba sutrumpinus stačiai *trikoju,* nes iš tikrųjų jį tos trys kojos (kartys) ir sudaro (plg. žemaičių *trikojis* " senoviškas katilas trimis kojomis "). Antrasis D r e i b o c k r e u t e r skiriasi savo šakotomis kojomis. Žiūrėdami visos sistemos ir visai jau tiksliai jį turėtume vadinti *šakótiniu trikojù žaginiu.* Tačiau ilgąjį vardą trumpindami gausime *šakótinį trikõjį* arba ir vieną *šakótinį.* S c h w e d e n r e u t e r savo konstrukcija panašus į

lietuviškąjį žardą, ir todėl jam geriausiai tinka *žardìnio žãginio* vardas *.

Gẽralas ar *gėrìmas ?*

Dabar bendrinėje kalboje tie žodžiai vartojami mišrai ir ta pačia reikšme. Gyvojoje kalboje yra kiek kitaip. Priesaga *-alas* ir dabar dar tebėra darì, su ja kasdien pasidaroma naujų žodžių, ypačiai iš veiksmažodžių. Čia ji paprastai reiškia to veiksmažodžio veiksmo padarą, daiktą ir rečiau patį veikėją ar net veiksmą. Keli pavyzdžiai : *ãpmušalas, pãmušalas, geĩdalas, ẽdalas, jõvalas, srẽbalas, sriuõbalas, mìtalas, ráugalas, pẽralas* (= kas perima), *šnẽkalas, vařvalas, taříškalas, vìralas, lẽsalas, veřpalas, kẽpalas* ... Kai kurie tos rūšies dariniai turi b l o g i n a m o s i o s reikšmės. Pvz., žemaičiai šalia kiaulių *ẽdalo* ir *gẽralą* paprastai vartoja kalbėdami apie gyvulius arba norėdami pabrėžti kokio *gėrìmo menkumą*. Tokie pat yra ir *srẽbalas, sriuõbalas, mìtalas, pẽralas*, nors, pvz., *vìralas, veřpalas* visai neturi to bloginamojo priereikšmio. Jo nejaučiame nė senuosiuose dariniuose, pvz. : *gãbalas, kaũkalas, kẽvalas, áugalas, reĩkalas, viřbalas, mãšalas, pavìdalas* ... — Bendrinėje kalboje paprastai vartotina *gėrìmas, -ai*, o *gẽralą* galėsime sakyti gėrimui neigiamai apibūdinti. Plg. įprastinius *pliuřpalas, plẽpalas, taũškalas.* **

Kuo skiriasi *rũbai, drabùžiai, drãpanos* ir *dangà ?*

Visų pirma dėl *rūbų*. Nors jie ir visose iškabose rašomi, bet nevartotini. Tatai yra skolinys iš gudų руб, žmonių kalboje paplitęs per bažnyčią. Kai kurios tarmės ir dabar tepažįsta tik *Kristaus rūbą*. Turint gana savų žodžių, skolinio nė nereikia. Plačiausiai vartojami ir bendrinei kalbai teiktini *drabùžiai* " Kleidung, одежда ". Tarmėse yra ir gretiminių lyčių : *drabũžiai* ir *drobùžiai*. Pastaroji lytis rodo, kad jie vienos kilmės su *dróbe*. Drabužių prasme vienur kitur vartoja ir *drãpanas*, bet, rodos, plačiau jos reiškia tik baltinius, ir ne vien dėvimuosius, bet ir stalinius. Tam pritaria ir išvestinis *drapãnė, antdrapanės*. *Dangõs* pirmoji reikšmė yra, apskritai, bet kokia dengiamoji priemonė, apdangalas, uždangalas. Bet kadangi *deñgti* gali reikšti ir apdaryti, aprengti, pvz., *neturi kuo nuogio pridengti* (= apsidaryti), tai ir *dangà* vartojama " Bekleiden, Bekleidung, одевание " reikšme. Pvz., *man vienai visos šeimynos dangà* (= apdarymas). Maždaug tos pačios reikšmės

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. vasario mėn., 26-29 psl.
** *Gimtoji Kalba*, 1937 m. birželio mėn., 97 psl.

yra ir *dangóvė* (tokiai šeimynai kiek dangovės reikia), taip pat (retesnis) *dangõjus*. Čia priklauso ir *ãpdaras*, pvz., *neturi žiemiško apdaro.**

Ar taisyklinga *acidinė*, *mezoacidinė*, *hiperacidinė sritis* (= pelkės plotas, kur rūgštus vanduo) ?

Žinoma, taisyklinga. Bet galima tą pat ir lietuviškai pasakyti : *rūgščiójі*, *pùsrūgštė*, *per rūgščiójі sritis*. Juk agronomai kaip tik kalba apie rūgščias dirvas. Pagal *rūgštìniai obuoliai*, *pùsapvalinis kaltas* galima vartoti ir *rūgštìnė*, *pùsrūgštinė sritìs*. Įvardžiuotinė galūnė ir priesaga *-inis* čia abi yra rūšinės reikšmės. Bet negalimos ir netaisyklingos būtų lytys : * p u s r ū g š č i o j i, * p e r r ū g š t i n ė.

Ar taisyklingi ir vartotini žodžiai : *pagraženė* (pvz., Alfredas pasidarė vasarvietės pagraženė), *plauktinukas* " Badehose, трусик ", *žymesnybė*, *regykla* " scena " ?

Pagražẽnė esąs rietaviškių žemaičių žodis ; tuo vardu seniau vadindavę Oginskio Rietave rengiamas parodas, pvz., tokį audeklą gali į pagražẽnę statyti. Baronas vėl savo žodyne rusų краса verčia — *pãgražena*. Pirminė *pagražẽnės* reikšmė yra veiksminė — gražinimasis. Plg. *gražinasi* sau užstalėje ir gana, išėjo po miestą *pasigražinti* (= kitiems pasirodyti, pasivaidinti). Bet ji gali ir sudaiktėti, kaip tų pačių žemaičių *kepẽnė*, kuri reiškia ir k e p i m ą (perkeltine prasme : barimas) ir k e p s n į. Pvz. : Prieš Velykas turėjome *kepẽnės*. Gausi gerai *kepẽnės*. Iešmą ilgai drožiant, šuo *kepẽnę* pagauna. Taip pat ir *perẽnė* dvireikšmė : pėrimas (= mušimas) ir pirtis. Iš Juškos dainų dar pažįstama *karẽnė* " kariavimas, karas ". Taigi norint *pagražẽnė* galima vartoti tam tikra gražybės, papuošalo, pašvaitalo prasme. — *Plauktinùkas* yra naujadaras, matyti, pasidarytas *megztinùko* ir kt. pavyzdžiu, bet darybos atžvilgiu ne labai vykęs. Juk *megztìnis* yra m e g z t a s drabužis, o **plauktìnis* (iš jo *plauktinùkas*) negi — p l a u k t a s. Mums geresnės atrodo *glaudìnės* (suprask : kelnaitės) arba *glaũdės*, kurias randame ir V. Kamantausko " Kalbėkime lietuviškai ". — *Žymesnýbė* yra velionies Tumo-Vaižganto darbo : jis L. K. Mokslo Akademijos ketintą leisti biografinį žodyną buvo pakrikštijęs — *žymesnybių žodynu*. Sudarytas šis žodis iš *žymesnis* + *ybė*, kaip iš žem. *vyresnis* " bet koks viršininkas " — *vyresnýbė* " vyresniai, viršininkai " (plg. *põnai : ponýbė*). Tačiau *vyresnýbė* yra kolekty-

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. rugsėjo mėn., 117-118 psl.

vinė sąvoka, o *žymesnybėmis* norėta vadinti atskirus žymesnius žmones. Geriau, rodos, šiam reikalui tiktų *žymýbė* arba ir *žymenýbė*. Plg. žmonių kalboje: Begalinė ji čia *dailýbė, dailenýbė!* — *Regyklà* jau seniai vartojama Vydūno, jo, tur būt, ir nusikalta iš *regėti*. Tačiau darantis ar tik pāskata neprisidėjo vok. S c h a u b ü h n e. Kadangi scenoje vaidinama, tai lietuviškuoju terminu geriau tiktų *vaidyklà*. Ji jau retkarčiais ir vartojama.

Ar *mokytinis* ir *mokinys* lygiomis vartotini?

Tuodu žodžiai bendrinėje kalboje skiriami ir skirtini. Visų pirma senoji bažnytinė kalba Kristaus mokinius perdėm vadina *mókytiniais*, *mokìntiniais*. Gyvojoje kalboje *mókytinis* dar reiškia ir mokytą, mokslą ėjusį žmogų, pvz., didelis tu čia *mókytinis*. Todėl Rygiškių Jonas "Mūsų žodynėlyje" jį teikė vartoti ir inteligento prasme. Kuršaičiui *mokìntinis* (tarmiškai: *mokįtinis*) yra ir tiesiog — S c h ü l e r, L e h r l i n g (= amato mokinys). Tačiau bendrinėje kalboje šiai sąvokai dabar vartojame *mókinį*. Jis nėra naujadaras. Plg. Juškos dainose: "Veliuonos, Kretingos *mokiniai* gromatą rašė". Užnemunėje vienur kitur esą dar sakoma: *mokinỹs*, *mokinùkas* "arti mokomas jautis". — Visai be reikalo kai kas ir bažnytinėje kalboje *mokytinį* verčia *mokiniu*. Tai jau ne tik kalbos kernojimas, bet ir žaimójimasis iš švento daikto.

Ėmus š. m. GK V 80 siūlymu vartoti *radijas*, kaip rašytini *radiofonas*, *radiometras*, *Radio Stotis* ir kiti panašūs žodžiai?

Radio yra dirbtinis žodis, pasidarytas iš lot. *radius* "spindulys" 1921 m., visų pirma, rodos, pavartotas paties Marconio. Dabar šis terminas yra bendroji sąvoka (gyveniminė, ne mokslinė!) apibrėžti kalbos, garso ir paveikslų siuntimui elektromagnetinėmis bangomis. Plg. kad ir garsiosios amerikiečių radijo bendrovės pavadinimą *Radio Corporation of America*. Todėl nieku nėra pagrįstas vieno kito tvirtinimas, kad *radio* tesąs tik p r i e š d ė l i s, kaip ir *termo-*, pvz., žodžiuose *termometras*, *termografas*. *Radiofonas*, *radiofonija*, *radiometras*, *radiomikrometras* (*mikroradiometras*), *radiogoniometras*, *radioskopija* ... mums eina i š t i s i n i a i s svetimaisiais žodžiais ir todėl su *radiju* nejungtini. Kas, žinoma, rašo *socijologija*, *socijalizmas* ..., turi rašyti ir *radijofonas*. Kas kita *radijo stotis*, *bangos*, *siųstuvas*, *zuikis*. Čia turime dvižodžius terminus, kurių antrasis lietuviškas. Todėl ir rašome skyrium. Bet į tą būrį priskiriami ir *radijo aparatas*, *amatorius*, *dirigentas*. Tačiau, tur būt, parankiau bus rašyti *radiotelefonija*, *radiotechnika*, *radiotele-*

grama, o ne *radijo telefonija*, *technika*, *telegrama*. Pagaliau vietoje *radioterapija* parašius *radijo terapija*, sąvoka galėtų išeiti ir dviprasmė. Tikra pamėklė būtų: *Valstybės Radijo Fonas!* — Dar pora žodžių dėl pačios lyties *rãdijas*. Žmonėse, liaudyje sakoma dar ir *rãdija*, *rãdijus*, *rãdė*, *rãdis*. *Rãdija* gal net plačiausiai iš visų paplitusi. Bet pasirinkta vis dėlto *rãdijas*, kad jis ir gimine sutinka su iki šiol vartotuoju *radio*. Jau pats pakaitinių lyčių gausumas liaudinėje kalboje rodo, kad nelinksniuojamoji lytis mums netinka. *Biuro* niekas nebesako, tik "šaunesniuosius" betraukia *kino*, šiaip žmones patenkina ir *kìnas*. Taip pat susigyvensime ir su *rãdiju*.

Ar ne geresni *popieròsas*, *poperòsas*, negu *papiròsas?*

Žmonių kalboje pažįstamos visos trys lytys, net ir daugiau, pvz., *popierosà*, *papierosà*. Vienam kitam *papiròsas* atrodo rusybė. Bet iš tikrųjų rusų папироса esanti pasiskolinta iš lenkų. Tos pat kilmės yra ir visos mūsosios lytys: *popieròsas*, *poperòsas* iš p a p i e r o s, *popierosà*, *papierosà* iš p a p i è r o s a ir *papiròsas* iš p a p i r o s. Tik *popieròsas*, *popierosà*, *poperòsas* sugretinti su *põpieriumi*, *poperiu* ir gal šiek tiek seniau paskolinti, negu *papiròsas*, *papirosà*. Pagaliau šis žodis tik perpus ir lenkiškas, sudarytas iš p a p i e r "popierius" + ispaniška priesaga *-os*, kurią randame cigarų, isp. c i g a r r o s (vn. c i g a r r o, pagal panašumą iš c i g a r r a "biržė, avižė, toks vabzdys") ir jų rūšių, pvz. H a b a n o s "Havanos cigarai", pavadinimuose. Įpratus vartoti *papirosùs*, nebėra reikalo jų keisti *popieròsais*. Taip pat ir latviai sako *papiross* *.

Ar *ačiū* kur tariama su ilguoju *ū?*

Taip, rodos, taria daugumas aukštaičių tarmių. Plg. Būgos "Lietuvių kalbos žodyną" II 11 t. Todėl ir bendrinei kalbai teikiama *ãčiū*. Žemaičiuose retkarčiais girdėti ir *ãčiu*, paprastai *ãčiuo*.

Veislinis ar *veislingas* eržilas?

Čia turime dvi visai skirtingas sąvokas. *Veislìnis* reiškia veislei paliktą, laikomą, geros veislės eržilą, o būdvardžiu *veislìngas* vėl pasakome visumą, daug vaikų turėjimą. Pvz., v e i s l i n g a kiaulė (=po daug paršiukų veda); ir tų burliõkų v e i s l i n g ù m a s, vaikų pilnos kertės. Taigi v e i s l ì n g u galima vadinti

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. spalio mėn., 137-140 psl.

tokį eržilą, kur daug kumelių apeina, kurio daug kumeliukų. — Kad per radiją vietoje *veislìnis* girdėti *veislìngas*, tai rodo tik skaitančiojo kalbinį nevalùmą.

Kaip lietuviškai vadinti verdamąją "plytą", "плита", "Küchenherd"?

Žemaičių šiam reikalui vartojamas *mũris* (ir *mūrỹs*). Jis kilme jungtinas su *mū́ru*, kuris savo ruožtu yra skolintinis (iš lenkų *mur* ar vidurinių amžių vokiečių žemaičių *mûre*). Bet visgi *mũris* daug geresnis už daugiareikšmę *plỹtą*.

Ulõnas ar *ulãnas*?

Ulõnas yra paskolintas iš lenkų u ł a n, reiškusio seniau lengvąjį raitininką totorišku apdaru; tačiau pats žodis yra turkiškos kilmės o g l a n "vaikas, vergas". Lytimi *ulõnas* yra senoviškesnis už *ulãną*, nes senesniuose skoliniuose slavų *a* atliepia mūsų *o*, pvz., *põnas* (iš gudų панъ ar lenkų p a n), *põsmas* (iš gudų пасмо). Plg. dar grutes: *advakõtas : advokãtas*, *Antõnas : Antãnas*, *materijõlas : materi(j)ãlas* ir kt. Ir gyvojoje kalboje, rodos, plačiau sakomas *ulõnas*, todėl teiktinas ir bendrinei kalbai. Taip ir kariuomenė vartoja.

Kaip versti rusų чехол?

Šis žodis rusams daugiareikšmis ir todėl lietuviškai įvairiai verstinas. Lovos apdarams (priegalviams, patalams) čia žmonių vartojama: *añtvalktis*, *añtvalkalas*, *añtnartis*, *ùžvalktis*, *ùžvalkalas*, *ãpvalkalas* ... Taigi pasirinkti turime iš ko. Ir gėda, kad inteligentų šeimose dar tebekeroja "čecholai" su "navoločkomis". Klausėjo suminėti **a p m a u k a l o* niekur nesame girdėję. Ginklams ar šiaip kokiems įrankiams tinka *makštìs,-iẽs* "Scheide, Futteral, ножны, футляр". Kiek bendresne reikšme, pvz., baldams ar šiaip kokiems daiktams, vartotini *apmaũtas*, *įmaũtas*. Dar yra ir *ãptraukas*, *ãptraukalas*. Bet šiuodu, ypačiai pirmasis, pravartu turėti tai medžiagai vadinti, kuria aptraukiame, apmušame (dėl to ir: *ãpmušas*, *ãpmušalas*) minkštuosius baldus, kailinius. Pagaliau rusai anuo žodžiu vadiną ir tam tikrą apatinį drabužį, moterų velkamą po plono, permatomo apdaro. Čia iš gyvosios kalbos galima pasiūlyti: *pavilkinỹs*, *pãvilkinį* ir *pavilktìnė*, *pavilktìnis* *.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. lapkričio mėn., 153-154 psl.

Kaip skirtina *tiekti* ir *teikti?*

Pagrindinis ir bendrasis reikšmės skirtumas yra: *tiẽkti* = daryti, dirbti, gaminti, o *teĩkti* = duoti. Todėl t i ẽ k i a m e valgį, vaišes, drabužį, ūkio padargus ... Pvz.: pietus i š t i e k ė kas vien reikiant; t i ẽ k i a s i, p a s ì t i e k ė — svečių laukia; ir p r i t i e k ì m a s toms krikštỹnoms: per savaitę nesuvalgytų; iš algos jis nė kailinių n e į (s ì) t i e k ė; kokius arklius s u s ì t i e k ė (= įsigijo). Sangrąžinis *tiẽktis* dar reiškia ir ketinti, rengtis, pvz., t i ẽ k ė s i t i ẽ k ė s i važiuoti, taip žadaĩs ir išėjo. — Iš kitos pusės galime t e ĩ k t i džiaugsmą, viltį, garbę, valdžią, pagalbą, žinias ir šiaip daiktus. Šiame veiksmažodyje visai nėra g a m i n a m o j o reikšmės atšešėlio, kuris labai ryškus aname. Toliau *teĩkti* reiškia ir rekomenduoti, pvz., t e i k i a m a s i s laiškas. Iš priešdėliuotųjų lyčių skirtinga reikšme išsiskiria: 1. *nuteĩkti* "dvasios būseną kurion (paprastai: gerojon) pusėn pakreipti, g e n e i g t m a c h e n, расположить, настроить, pvz., kur nebus linksmas, taip svečio n ù t e i k t a s, alus n e n u s i t e ĩ k ę s (= nenusisekęs); 2. *suteĩkti* "sutikti, sugyventi", pvz., mūsų katė su šuniu s u t e ĩ k i a; 3. *prisiteĩkti, įsiteĩkti* "prisitaisyti, prisigerinti", pvz., jis sugeba visur p r i s i t e ĩ k t i, ilgainiui į s i t e ĩ k s. Sangrąžinis *teĩktis* vėl reiškia ir malonėti, pvz., t e ĩ k ė s i atsilankyti. Liaudies kalboje *įteĩkti* sakomas dar ir "paskolinti" prasme (Juškos žodynas), o *pateĩkti* — "dykinėti, vanginėti" (Kuršaičio liet.-vok. žodynas). Dabar bendrinėje kaboje *pateĩkti* dažniausiai reiškiame "paduoti, pristatyti" ir šį veiksmažodį griežtai reikia skirti nuo *patiẽkti* "pagaminti, padaryti". Todėl tikri kažin kokio kiùrzos kevérzos padarai yra "p a t i ẽ k t i prašymą, įrodymą, klausimą". Šiuo atveju vartotina *pateĩkti, įteĩkti, paduoti* ... arba ir tiesiog — *prašýti, įródyti, (pa)kláusti* *.

Inžinerijos ar *inžinierijos* batalionas?

Sakydami rašydami *inžiniẽrius*, turime vartoti ir *inžiniẽrijos* batalionas. Čia *inžiniẽrija* nereiškia "inžinierių būrio", o gretintina su *sanitãrija* (: *sanitãras*), *akušèrija* (: *akùšerė*), *veterinãrija* (: *veterinãras*), *odontològija* (: *odontològas*). Mat, čia savo kitką reiškiančia priesaga *-ija* (plg. *lãpas : lapijà, ąžuolas : ąžuolijà, mólis : molijà, žỹdas : žydijà* ...) tik pakeičiame lotyniškąją priesagą *-ia*,

* *Gimtoji Kalba*, 1937 m. gruodžio mėn., 168 psl.

lygiai taip pat, kaip per slavus gautuosiuose žodžiuose *istòrija*, *bestija*, *kanceliãrija* (: lot. historia, bestia, cancellaria).

Kaip lietuviškai (nedaiktine prasme) Falsch, фальшь?

Veiksmažodžių šiai sąvokai artimų savo reikšme turime net kelis : *dėtis*, *apsimèsti*, *prisimèsti*. Iš jų kurio reikėtų darytis ir daiktavardį. Geriausiai, rodos, tiktų *dėtis*. Plg., pvz., dėsis nieko nežinąs, šventu dẽdasi, o velnią širdyje turi, kelio dėjęsis (= apsimetęs kelio pasiklausti) užėjo, juoku dėjęsis (= tartum juokais) visus gerai primušė. Veiksminis daiktavardis dėjimasis vis tik vartosenai dar nebūtų pakankamai pagaulus. Žemaičiai čia turi dėsenos. Plg. kas jo dėsenos (= apsimetimas), kas dailinsenos (= dailinimasis), tokia savo dėsenos man jau kailį paėdė (= labai įkyrėjo), iš tos dėsenos kitiems tik juõksenos. Kaip iš pavyzdžių matyti, šios rūšies darinių kai kuriose žemaičių šnektose (Salantai, Mosėdis, Skuodas ...) gana gausu. Pati lytis, nelinksniuojama, kitiems lietuviams visai neįprasta ir yra sangrąžinės darybos, sudaryta iš senovinio vardininko *dēsenā + s (i), vėliau išvirtusio *dėsenos* (plg. Mãžvydo žādis > *žõdis*). Plg. ir latvių *skriešanās* "bėgtynės", kuriam atliepia žemaičių *skriẽsenos*. — Kadangi žemaičių *elgìmos* (nelinksniuojamas !) bendrinėje kalboje pakeičia *elgìmasis*, tai ir čia bendrinei kalbai teiktina *dėsenasi*. Linksniuotina : *dėsenasi*, *dėsenosi*, *dėsenaisi* ... ir vietininkas — *dėsenosi*. Šalia *dėtis* "falšiuoti, фальшить" galima, prireikus, dar vartoti ir dažninį *dėsčiotis*. Iš jo vėl galime pasidaryti *dėsčiũką* "kas dėsčiojasi, apsimeta". Plg. *verstčiũkas* "kas kitaip kalba, kalbą verčia". Būdvardžiu galėtų tikti *dėstùs* arba net geriau *dėsčias*. Tuo būdu galime sakyti : jo būde visuomet žymu ir dėsenosi (= "falšiaus"); tikisi dėsenasi laimėsiąs ; kiekvienas savaip dẽdasi, dėsčiojasi (= "falšiuoja"); jis labai dėstùs, dėsčias (= "falšyvas") žmogus, tikras dėsčiũkas (= "falšiuotojas"). Bet šiaip, žinoma, kalbėdami apie konkrečius daiktus, sakysime : *padìrbti*, *padirbinėti*, *padìrbtas*, *netìkras*, *padirbėjas*.

Jeigu ana *dėsenasi* visgi atrodytų sunkiau priprantama, ne iš kelio būtų *dėstis*, *-ies*. Ji taip pat nekaltinė, tik gyvojoje kalboje reiškia kitką, atsitikimą, nuotykį. Bet kadangi šia réikšme bendrinėje kalboje nevartojama, ją galima ir kiek perkelti.

Ministras ar *ministeris?*

Dabar ir šiųdiene reikšme žmonių kalboje pažįstamos abi lytys. *Minìstrą* randame rytiečių, žemaičių ir dzūkų tarmėse, o *minìsteris* žinomas iš M. Lietuvos (Kuršaitis) ir kapsų (Basanavičiaus "Lietuviškos pasakos" IV, 180). Jie mūsų iš dvejur pasiskolinti: *minìstras* iš lenkų m i n i s t e r (kilm. m i n i s t r a), rusų министр, o *minìsteris* iš vok. M i n i s t e r. Su tuo sutinka ir pati žodžio geografija. Dabartine reikšme *minìstras*, *minìsteris* nėra seni: jais tik nuo XVII amž. pradėta vadinti aukštuosius valdininkus. Seniau jis reiškė apskritai tarną, tarnautoją. Ir mūsų XVI amž. raštų (Daukša, Sirvydas, Petkevičius) tepažįstamas tik m i n ì s t r a s "pamokslininkas, kunigas (paprastai protestantų)". Reikšmės raidai plg. lot. *minister verbi divini* "Dievo žodžio tarnas". Kad *minìstras* būtų specialiai slaviškas, negalima sakyti, nes ir patys slavai dvejaip vartoja: lenkų m i n i s t e r, gudų министар, o čekų m i n i s t r, rusų министр. Iš kitos pusės ir prancūzai sako m i n i s t r e, o italai ir ispanai — m i n i s t r o. Ir tas nevienodumas radosi todėl, kad lot. vd. m i n i s t e r kituose visuose linksniuose atliepia kamienas m i n i s t r - (ministri, ministrum ...). — Panašų svyravimą turime ir žodžiuose m é i s t r a s (iš lenkų m a j s t e r, kilm. m a j s t r a, arba gudų майстар) ir *meisteris* (iš vokiečių M e i s t e r). Pirmasis pažįstamas daug plačiau, jau ir iš senųjų raštų, pvz., Sirvydo *maistras*, Chilinskio *maistris*. Taip pat iš senovės ir *mìstras* (iš lenkų m i s t r z) "meistras, mokytojas"; jis dar visai gyvas M. Lietuvoje, dar plg. *š(i)ulmistras* "mokytojas" (: vok. S c h u l m e i s t e r). *Meisteris* (plg. K. Naumiesčio apyl. dainą: Zalatoriau, meisterėli, pazalatyk vainikėlį) yra visai naujukas, nes jo nepažįsta nė Kuršaitis, nors, rodos, čia vokiečių įtaka turėtų labiau reikštis. — Dabar esame įpratę vartoti ir *magìstras* (jau Sirvydas duoda būdvardį *magistrinis*), *bùrmistras* (M. Lietuvoje: *burmìstras* ir *burgimìstras*), *regìstras*, *semèstras*, *trimèstras* ..., taip pat *mètras*, *lìtras*, *tìgras* (liaudiniai: *mẽteris*, *lìteris*) ... Vartosenoje svyruoja *kapelméistris : kapelméisteris* ir paprastai sakoma rašoma tik *filìsteris*. — Iš to matyti, kad istoriškai ir analogiškai mums geriau tiktų *minìstras*. Tačiau *minìsteris* yra įsigalėjęs nuo spaudos atgavimo laikų (jau Vilniaus Žiniose) ir, matyti, greičiausiai dėl vad. "europizmo principo" (plg. Druskiaus straipsnius 1908 m. Draugijoje). Susigrąžinus *minìstrą*, vis tik *ministèrija* verčiau turėtų palikti. Ir italai su ispanais sako m i n i s t r o, bet — m i n i s t e r o, m i n i s t e r i o. Tik latviai šalia *ministrs* turi ir *ministrija*, o anglai atvirkščiai: m i n i s t e r, bet

m i n i s t r y. — Taip pat ir *filìsteriui* nebeverta būtų palikti vienam bestypsančiam *.

Kaip versti по принадлежности?

Dabar raštuose viršininkų rašomieji *sulig prigulmybės, sulig priklausomybės* tikrai visai nevykę ir netaisyklingi. Žmoniškiau jau būtų — *pagal priklaũsymą*. Bet, rodos, galime dar trumpesnį ir parankesnį posakį pasidaryti. Dabar jau vartojame *išneštinaĩ, išgertinaĩ*, pvz., svaigiųjų gėrimų prekyboje. Žemaičiuose plačiai sakoma *nakvótinai, gulėtinai, atiduotinaĩ, nurautinaĩ, atsimintinaĩ...* Pvz.: mergė į Sekmines išėjo n a k v ó t i n a i, g u l ė́ t i n a i (= ten pat ir nakvos, gulės); neparduos, bet a t i d u o t i n a ĩ (= už gauta vėl turi atiduoti) gausi; linus atpirko n u r a u t i n a ĩ (= pats pirkėjas nusiraus); jie linus visuomet a t s i m i n t i n a ĩ (= vieni kitiems į talką, į ãtminus eina) mina. Taigi analogiškai galimas ir *priklausýtinai*. Pvz.: prašymas p r i k l a u s ý t i n a i pasiųstas Zarasų Apskrities Viršininkui, kvota jo padaryta n e p r i k l a u s ý t i n a i **.

Ar vartotina *mokinti?*

Žmonių greta sakoma *mókyti* ir *mokìnti* (tarmiškai: *mokíti*). Abu žodžiai lietuviški ir geri. Bet bendrinei kalbai teiktinas tik *mókyti*, nes sakome ir *mókytojas*, ne *mokìntojas* (tarmiškai: *mokítojas*). Plačiau žr. 1936 m. GK 94 t.

Jis man labai *draugiškas* ar *draugingas?*

Šiuodu žodžius reikia reikšmėmis skirti. Būdvardžiu *draũgiškas* pasakome esmines, daugiau vidaus, ypatybes, vokiškai k a m e r a d s c h a f t l i c h, rusiškai товарищескнй, o *draugìngas* vėl reiškia daug draugų turintį ir, be to, linkusį draugauti, vok. g e s e l l i g, rusų общительный. Sakome: d r a u g ì n g a s žmogus paprastai yra ir d r a ũ g i š k a s. Aname sakinyje tetinka *draũgiškas*. Spauda ir netikusiai vartoja — *draugìngos valstybės*, nors galvoje turi jų d r a u g i š k u m ą. Taigi: d r a ũ g i š k o s valstybės.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1938 metų vasario mėn., 24-27 psl.
** *Gimtoji Kalba*, 1938 m. kovo mėn., 43 psl.

Visapusiškas, visapusiškai ar *vispusiškas, vispusiškai ?*

Dabar vartojama abejaip. Panašiai yra ir su *vienapùsiškas : vienpùsiškas*. Teiktinesnės, rodos, būtų pilnosios lytys. Juk sakome : *visažìnis, vienalýtis, vienalýtiškas, vienarūšis, vienareĩkšmis*, nors dažniau tik *vienplaukis, vienmarškinis* ...

Griovis ar *griovys, skirsnis* ar *skirsnys ?*

Bendrinei kalbai labiau įprasta, taigi ir vartotina *griovỹs*, kaip ir *lovỹs, dagỹs, tekỹs*. Bet iš kitos pusės teteiktina tik *skìrsnis*, nes sakome rašome : *dìrgsnis, kąsnis, síeksnis, slúoksnis, žiñgsnis.*

Ar galimos *Žemaitija, Suvalkija ?*

Iš seno žmonių pažįstama tik *Žemaĩčiai* ir *Aukštaĩčiai*. Tai rodo ir senieji istoriniai šaltiniai. Plg. 1322 m. Gedimino sutartyje su Ordinu : E u s t o y t h e n, S a m a i t h e n (-e n galūnė — vokiška) ir Vytauto 1420 m. laiške : S z o m o y t h, A u x t o t e. Taip geriau būtų ir vartoti. Bet Klaipėdos krašte (Vilkyškių apyl.) esą sakoma : Laũksargiuose gyva ž e m a i t i j a (= daug žemaičių, žemaitiškai kalbančių). Reikšmei plg. *molijà, ąžuolijà, žydijà* " miesto dalis, kur daug žydų gyvena ". Taigi analogiškai, pagal *Vokietìją, Lénkiją, Lãtviją*, atsirado ir *Žemaitijà, Aukštaitijà*. Reikšmiškai tai visai suprantama, ir šių darinių gal nevertėtų labai smerkti. Bet *Suvalkijà*, taip pat *Vilnijà, Kaunijà* jau pateisinamos nebent tik analogija. Iš miestų vardų su priesaga -i j a kraštovardžių paprastai nedarome. Suvalkija vadintina *Ùžnemune*, o Vilnija — *Vilniaus kraštù*. Juk sakome ir *Klaĩpėdos krãštas*, ne * K l a i p ė d i j a !

Kaip trumpinti *amžių ?*

Paprastai trumpinama *amž.*, tik labai retai *a.* Pirmasis trumpinimas aiškesnis.

Ar skirtina *nuoširdus* ir *širdingas ?*

Tiesa, kai kuriose tarmėse *širdìngas* reiškia ir " piktas, ūmus, zornig, сердитый ", bet daugumui — " geras, malonus, herzlich, gütig, сердечный, задушевный ". Ir bendrinėje kalboje *nuoširdùs* ir *širdìngas* vartojami sinonimais. Anas reikšmės dvejopumas visai suprantamas. Pagrindinė *širdingo* reikšmė yra — širdies turėjimas (plg. *petingas* vyras, *liemeninga* eglė), o širdies galima turėti ir g e r o s ir b l o g o s.

Nervingas ar *nerviškas* žmogus ?

Būdvardis *nerviškas* reiškia daugiau esminį panašumą. Plg. *žydiškas* žmogus (= panašus į žydą), *miestiškas* (= kaip miesto žmonių) drabužis. Sakome : *protìngas*, *išmintìngas*, *ydìngas* žmogus. Taigi šiuo atveju teiktina ir *nervìngas*. Čia juk norime pasakyti ko turėjimą, ne panašumą. Jei kas piktas, irzlus, tai tartum ir nervų daugiau turėtų.

Kišenė ar *kišenius* ?

Šis žodis yra skolintinis (iš lenkų k i e s z e ń), tik liaudinės etimologijos keliu sujungtas su lietuviškuoju *kìšti*. Rytų lietuviai dar ir dabar tebeturi neperdirbtą skolininę lytį k e š ẽ n i u s, kai kurie žemaičiai *kešẽnė*. Nors panemuniečiai paprastai sako k i š ẽ n i u s, bet bendrinėje kalboje įprasta ir vartotina *kišẽnė*. Ši lytis ypačiai pažįstama ir žemaičių.

Kuo skiriasi *panevėžiškis* ir *panevėžietis* ?

Kalbant apie Pãnevėžio miesto ar apyl. gyventoją, čia jokio skirtumo nėra. Vienose tarmėse sakoma *panevėžìškis*, kitose — *panevėžiẽtis*. Tai pačiai sąvokai Lietuvos rytuose girdime dar ir priesagą — *-ėnas*, pvz., *kupiškėnas*, *anykštėnas*, *rokiškėnas* ..., kur kiti pasako *kupiškiẽtis*, *rokiškiẽtis* ... Tik jeigu pats vietovardis jau turi priesgą *-išk-*, tai antrą kartą ji nebededama. Todėl iš *Vilkaviškio*, *Pìlviškių* teturime tik *vilkaviškiẽtį*, *pilviškiẽtį*, nors krašte dažniau sakoma *vilkaviškìnis*, *pilviškìnis*. Čia daug nusveria vietos vartosena. Pvz., keista būtų *klaipėdiškiùs* vadinti *klaipėdėnais*, o *bìržėnus* — *bìržìškiais*. Taip pat vienareikšmiai yra ir žemaičių *sodiškis*, aukštaičių *sodiẽtis*. Bet šalia *kaimiẽčio*, rodos, *kaimiškio* visai neturime. — Tačiau kalbėdami, pvz., apie alų, galime sakyti tik *panevėžìškis*, *panevėžìnis* ; *panevėžiẽtis* būdvardžiu neina.

Lupėjas ar *lupikas* " kur paskerstus gyvulius lupa " ?

Žmonių sakoma abejaip. Bet tam tikro amato žmogui, vok. A b d e c k e r, S c h i n d e r, rusų живодер, vadinti, rodos, geriau tiktų *lupikas*. Plg. *skalìkas* " toks šuo ", *šėrìkas* " kur dvaruose gyvulius šeria ", *romìkas* " kastratorius ", *pėrìkas* " kur pirtyje peria ". Čia vis pasakome n u o l a t i n į darbą. Ir Kuršaitis skiria *pirkẽją* " Kaufer " nuo *pirkìko* " der mehrfach kauft ". Kitais žodžiais tariant, *pirkẽjas* yra kiekvienas, kas nors sykį ką perka, o *pirkìkas* — kas tuo verčiasi. Kad *lupìkas* vartojamas ir šiaip blo-

gam žmogui, pvz., kur dideles palūkanas ima, vadinti, vargu galėtų kuo kliūti. Juk ir anie svetimieji terminai taip pat dvireikšmiai. Žinoma, šios priesagos visuotinai negalėsime taikyti. Sakysime, kaip sakę: *siuvėjas*, *audėja*, *skalbėja* ... Bet būtų pravartu skirti *vežėją* "furmonas" ir *vežìką* "izvoščikas" *.

Ar kirčiavimas *padangẽ*, *-ẽs*, *pãdangę* klaidingas?

Neklaidingas. Iš žmonių kalbos pažįstamas labai įvairus kirčiavimas: *padángė*, *padañgė*, *padangẽ* ir *pãdangė*. Kalbininko akimis žiūrint nė viena iš šių lyčių nėra klaida. Bet normine lytimi teiktina *padángė*. Jei kas poezijoje pavartoja nenorminę lytį, tatai jau l i c e n t i a p o e t i c a.

Kuo skiriasi *kalbėti* ir *šnekėti*?

Šiuodu žodžiai yra sinonimai. Kartais vartosenoje nėra veik jokio skirtumo, pvz., visaip žmonės *šneka*, visaip *kalba*. Bet dažniau *šnekėti(s)* reiškia labiau paprastą kalbą, tarpusavio malonumui, kartais ir nerimtą. Tas skirtumas žymu ir daiktavardžiuose *šnekà* ir *kalbà*. Todėl sakoma, rašoma: vidaus reikalų ministras pasakė ilgesnę *kalbą*, po jo dar *kalbėjo* keli tautos atstovai. Šiuo atsitikimu *šnekėti*, *šnekà* netiktų, taip sakydami nekaip tas kalbas vertintume. Todėl ir maldas, poterius *kalbame*. *Šnekėti* ir jo išvestinių reikšmės atšešėlis gerai jaučiamas ir iš posakio *alutis šnekutis*.

Ar vartotina *nažutka* "toks moteriškas drabužis"?

Nevartotina. Tatai yra lenkybė (lenkų *narzutka*). Lietuviškai galime sakyti *trumpìkė*, *paláidinė*, *palaidinùkė* arba vadinti svetimu žodžiu *bliùzė*. Tik *bliuzka* dėl savo įdėm lenkiškos priesagos neteiktina.

Egiptas ar *Aigiptas*?

Sena tradicinė lytis yra *Egìptas*. Jį randame ir visuose Šv. Rašto vertimuose. *Aigìptas* buvo atsiradęs kartu su *paidagogu*, bet šio nebevartojant, nebereikia nė ano.

Kodėl *óda*, o ne *odà*?

Taip jau kalboje yra. Tos tarmės, kur šį žodį turi, kirčiuoja *óda*. *Odà* yra kirčio naujadaras, atsiradęs tų kalboje, kurie ją tik

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. balandžio mėn., 56-57 psl.

iš raštų tepažįsta. Kadangi *-a* galūnės žodžiai kirtį dažniau turi gale, tai ir *ódą* prie jų prisiderino. Bet tokia naujenybė bendrinei kalbai neteiktina.

Kodėl vartojama *lietùs*, bet *lýti* ?

Čia yra įpročio dalykas. Be to, ir gyvojoje kalboje, rodos, plačiau sakoma *lietùs*, ne *lytùs*. Kalbiškai žiūrint, čia turime balsių kaitą. Plg. *díegti : dýgti*, *šliẽti : šlýti*.

Griñdžia ar *greñdžia* ?

Norminėmis lytimis teiktina *grįsti*, *griñdžia*, *griñdė*. Tarmėse sakoma ir *greñdžia*, *griñdo*, taip pat ir *greñda*, kaip *lįsti*, *leñda*.

Ar tinka rašyti " su *aukšta* pagarba " ?

Lietuviškiau bus : su *didžia* pagarba. Mat, lietuviai paprastai *didžiai*, ne *aukštai* gerbia. *Aukštą* pagarbą esame įpratę pagal kitų kalbų pavyzdžius.

Ar nevertėtų skirti *tik ką* " tik dabar, neseniai " ir *ką tik* " vos vos, sunkiai " ?

Tiesa, kai kur panašiai skiriama. Matyti, taip yra ir klausėjo tarmėje : jis *tik ką* (= visai neseniai) išėjo, aš *ką tik* (= labai sunkiai) užsikėliau ant pečių. Bet daugumui tarmių toks griežtas skyrimas svetimas. Žmonėse girdime ir : jie *ką tik* (= neseniai) atsikėlę, vaikas *ką tik* (= maža betrūko) nenukrito. Taigi ir bendrinėje kalboje to skyrimo nebūtų kaip reikalauti.

Katraip taisyklingiau : " Mes įrašėme Tamstų sąskaitos kreditan *pervesti* (*išmokėti*, *įrašyti*) Vykintui Mangirdui ", ar " ... *pervedimui* (*išmokėjimui*, *įrašymui*) ...", ar pagaliau " ... *pervestinus* (*išmokėtinus*, *įrašytinus*) ..." ?

Visų pirma, pats veiksmažodis *pervesti* mūsų bankų netikusiai vartojamas. Jis tėra vergiškas rusų перевести vertimas. Juk bankininkų, prekybininkų, deja, vis ir sakoma rašoma : *pervedėme* paštu, telegrafu. Atrodo, kad prasmė nenukentėtų, jei pasakytų : *pasiuntėme*, *persiuntėme*, *perrašėme* (juk pinigų gali ir nesiųsti, tik pranešti). Šiaip žmonės dabar pinigų paštu nebevedžioja, tik siunčia. — Ano sakinio įmanomiausia ir paprasčiausia yra pirmoji konstrukcija su bendratimi, taigi : " Mes įrašėme Tamstų sąskaitos

kreditan *pasiųsti*, *persiųsti*, *perrašyti* (*išmokėti*, *įrašyti*) Vykintui Mangirdui ".

Kaip versti fotografijos terminą vok. e n t w i c k e l n, pranc. d é v e l o p p e r, rusų проявить, проявлять?

Klausėjas sumini dabar vartojamus terminus : *áiškinti*, *rỹškinti*, *výstyti*, *iššaũkti*, *gaivìnti*. Visai teisingai pastaruosius tris laiko nevykusiais ir nepriimtinais. Tektų rinktis *áiškinti* ar *rỹškinti*. Dabar, rodos, plačiau vartojamas *áiškinti*. Taigi reikėtų jo ir laikytis. Jeigu būtinai norėtume turėti naują, tik šiam reikalui vartojamą terminą, tai jį galėtume daryti iš senoviškojo *ýškus*, kuris yra būdvardžio *áiškus* sinonimas. Tada turėtume *ýškinti*. Bet vargu jis galėtų prigyti. Greičiausia teks tenkintis dabartiniu *áiškinti*. — Mus yra klausę ir daugiau fotografijos terminų. Daugeliui fotografijos mėgėjų šis dalykas gana aktualus. Netrukus šiuo klausimu duosime atskirą straipsnį.

Ar gerai sudarytas žodis *pusvalandis ?*

Visai gerai. Darant sudurtinius su *pus-*, *pusia-*, *pusiau-*, nevisuomet jų giminė tederinama su antruoju žodžiu. Tai tariamajai taisyklei prieštarauja tokie žodžiai, kaip *pùsdienis*, *pusiáudienis*, *pùs(iáu)žiemis*, *pùsvarsnis* (*: varsnà*) ... Pagaliau yra visa eilė žodžių, kur dvejaip sakoma : *pùskapis*, *-ė*, (*: kapa*), *pùskepalis*, *-ė*, *pùs(iáu)naktis* ir *pùsnaktė*, *pùspūris*, *-ė* (*: pū́ras* " toks saikas ") ... Juk ir iš senojo skolinio *adynà* (iš gudų h o d i n a " laikas, valanda ") turime *pùsadynis* ir *pùsadynė*. Naujai darantis *pùsvalandį*, matyti, labiau nusižiūrėta į pirmąjį.

Gegužinė ar *gegužynė ?*

Gegužìnė yra sudaiktavardėjęs būdvardis iš žodžio *gegužė̃*, todėl ir rašytinas kaip ir kiti tos rūšies žodžiai, pvz., *alinė*, *druskinė*, *bimbalinė* (dažnas pamiškių karčiamų vardas). O *gegužỹnė* galėtų būti tokia vieta, kur daug *gegùžių*, arba *asiū̃klių* (lot. Equisetum arvense) auga. *Gegužìnė* yra naujadaras (plg. lenkų m a j ó w k a), atsiradęs prieš Did. karą. Rygiškių Jonas 1912 m. Viltyje, pagal daugiskaitines *Petrìnės*, *Sekmìnės*, *vardìnės*, *išleistuvės* ..., buvo pataręs vartoti ir *gegužìnės*. Bet ši daugiskaita neprigijo, ir greičiausia todėl, kad kalbantieji galvoje čia turi p a s i l i n k s m i n i m o, p r a m o g o s vaidinį, vadinasi, vienaskaitinę sąvoką. Ir vienaskaita *gegužìnė* tikrai galima. Plg. *Šilìnės* " kelių dienų

atlaidai Šiluvoje" ir *Šilìnė* "didžioji tų atlaidų diena". Plg. dar 1934 GK 119.

Ar nėra pakaito svetimam prieveiksmiui *punktualiaĩ?*

Žmonių kalboje šiam reikalui kai kur sakoma *laikù*, pvz., jie kulti niekuomet l a i k ù nepradeda; tik l a i k ù atvažiuok, nesivėluok. Todėl galima pasakyti ir: vaidinimą l a i k ù, labai l a i k ù pradėjo. Kartais pakvietimuose rašoma: Pradžia: punktualiai 20 val. Čia, nenorint svetimo žodžio, galima visai paprastai parašyti: Pradžia: lygiai 20 val. Duodami pakaitą, tuo dar svetimojo žodžio nesmerkiame. Juk vartojama dar ir *punktualùs*, *punktualùmas*, kuriuos nevisuomet *tikslus*, *tikslumas* gali pakeisti. Tačiau *punktualiaĩ*, norėdami, galime ir saviškai nusakyti.

Kaip vadinti "spūską", kur vandenį tvenkinyje užlaiko?

Visas tas įrengimas kartu su pylimu kai kur vadinamas *tvankà*, *-õs*, *tvañką*, ir *pylà*, *-õs*, *pỹlą*. Ypačiai pastarasis žodis, kiek reikšmę susiaurinus, galėtų tikti "spūsko" pakaitu.

Skáutas ar *skaũtas?*

Liaudies kalboje girdėti kirčiuojant ir *skaũtas*, bet mokytinė visuomenė daugiausia taria tik *skáutas*, *-ai*. Toks pastovus kirtis (mažiau klaidų darys!) teiktinas ir bendrinei kalbai *.

Sąskrydis ar *sąskridis?*

Tos rūšies žodžiai paprastai šaknyje gauna ilgąjį balsį arba net jį pakeičia kitu (kokybinė kaita). Pvz.: *sámbrūzdis*, *sąmyšis*, *sántėmis*, *sąspūdis*, *sąspyris*, *sámprotis* (*: suprasti*), *sántėkis* (*: sutekėti*) ... Taigi tegalimas tik *sąskrydis* (*: suskristi*).

Kaip tartinas ir kirčiuotinas lietuviškas vardas *Valdas?*

Šis vardas bene bus pačių kalendorininkų pasidarytas, nors antruoju kamienu jis iš seno pažįstamas. Plg. lietuvių *Vìs-valdas*, prūsų *Ein-valdas*, *Kóvaldas*, *Nóvaldas*. Turime dvišaknius *Taũtkantas*, *Taũtvaišas* ir *Káñ-tautas* (iš *K a n t - t a u t a s), *Vaĩš-tautas* greta su trumpiniu vardu *Taũtas*, *Taũčius*. Taigi dėl galėjimo galėjo būti ir *Valdas*. Plg. M. Lietuvos pavardes *Vaĩdžius*, *Valdáitis* ir Smilgių apyl. kaimą *Valdeĩkiai*. *Vaĩdžius* rodo, kad kirčiuotina ir

---

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. spalio mėn., 123-125 psl.

Valdas. Pagal mūsų kalbos dėsnius jis tartinas su kietu *l*, bet *Valdeĩkiai*, *Valdẽlis*, žinoma, jau turės minkštą *l* (plg. *malda : maldẽlė*).

Vertybės ar *vertybiniai* popieriai ?

Rūšį geriau žymėti būdvardžiu, ne kilmininku. Todėl vartosenai teiktina *vertýbiniai* põpieriai. Plg. žmonių kalbos *butìniai* (*: butà* " ūkis "), *žemìniai* (*: žemė*) popieriai.

Kada sakinius jungiant vartoti *kad* ir kada *jog ?*

Dar visai neseniai *jóg* sakiniams jungti labai plačiai vartota. Štai keletas pavyzdžių : 1. Matai pati, *jog* aptekome darbais. 2. Matot pačios, mergužėlės, *jog* aš kareivis. 3. Tuodu kauku pamačiusiu, *jog* inde yra ne žildiniai, bet mėšlai, pradėjo tarp savęs šnekėtis. 4. Kita sėkla išdygus padžiūvo, *jog* neturėjo drėgnumo (Sirvydas). 5. Garbiname Tave, *jog* iš dangaus žemėn nužengti teikeisi. 6. Murmėjo ubagai susėdę eiloje, *jog* nieks nesirūpinąs dalyti duonos. Tačiau dabar visuose šiuose sakiniuose paprastai linkstame vartoti vien *kad*. Ir *jog* jau nuo pat XVI amž. mūsų raštuose pamažu ima virsti *kad*. Net Kleinas savo 1653 m. gramatikoje pataria geriau vartoti *kad*. Kiek gyvesnis *jog* yra šiokiuose posakiuose : 1. Peliutė taip apsiprato, *jog* nieko nebebijojo. 2. Taip išdėjo, taip išdirbo, *jog* šuo mėsos neėstų. 3. Šunys tokie pikti, *jog* niekas negali įeiti. 4. Žmonių kasmet tiek priauga, *jog* visi nebegali išmisti. Bet ir čia bene jau daugumas sako *kad*. Taigi nė po *taip*, *tiek*, *toks*, rodos, nebeverta to *jog* būtinai reikalauti. Šiaip, žinoma, šį jungtuką galime vartoti, ypačiai kur sakinyje daug *kad* susigrūda. Kokio visai aiškaus skirtumo tarp *kad* ir *jog* vartosenos nerodo nė senieji raštai.

Ar galima vartoti *senìmas* greta su *jaunìmas ?*

Senìmas žmonių pažįstamas Miroslave ir kitur. Bendrinėje kalboje *senìmą* pirmas, rodos, yra pavartojęs A. Smetona, ir kaip tik gretomis su *jaunimù*. Šitokioje grutėje *senìmas* ypačiai gerai tinka. Jo darybai irgi nieko negalima prikišti. Plg. dar *jaunúomenė : senúomenė*, *jaunãtvė : senãtvė*.

Ar posakis *Gavau dovaną " Jaunoji Lietuva "* visai netaisyklingas ?

Taip, netaisyklingas. Mūsų kalbai šios rūšies sakysena visai svetima. Čia turime visada suderinti linksnį. Taigi sakytina rašy-

tina : Gavau dovaną " Jaunąją Lietuvą ". Ir su dalies kilmininku tegalima tik taip pasakyti : Gavau dovanų " Jaunąją Lietuvą ". Kauno žargone galima išgirsti ir : Dirbu bendrovėje " Ranga ", pasiskolino iš spaustuvės " Spindulys ", išnešė į skalbyklą " Bitelė ". Mūsų kalbos dvasia reikalauja : Dirbu " Rangos " bendrovėje, pasiskolino iš " Spindulio " bendrovės, išnešė į " Bitelės " skalbyklą. Dar galima būtų pasakyti ir : Dirbu bendrovėje " Rangoje ", išnešė į skalbyklą " Bitelę ".

Kuo pakeistini *šriūbštokas*, *šriūbas*, *bormašinė*, *kurvimetras*, *plombiras*, *špuntoblis* ?

Šriūbštõkas, *šrúvštukas* pasiskolintas iš vokiečių žemaičių S c h r u w s t o c k, pirmasis greičiausiai ne tiesiog, bet per lenkus. Liaudinė etimologija iš jų dar pasidarė *šliūkštõką*. Kadangi kalvis šriūbštoku veržia, dirbamą daiktą jame įsiveržia, tai iš šio veiksmažodžio reikėtų darytis ir lietuviškąjį vardą. Nusižiūrėjus į tokius žodžius, kaip *slėgtùvai* (sūriui slėgti), *karštùvai*, *mintuvai*, *vytùvai* (siūlams vyti), *rištùvai* (šluotoms, linams rišti), galima vartoti ir *veržtùvai*. Šis įrankis sudėtas iš kelių dalių, todėl, rodos, geriau tiktų daugiskaitos lytis. Bet pagal *galąstuvas*, *kultuvas*, *riestuvas* (audeklui staklėse riesti) galimas ir *veržtùvas*. — *Šriūbui* (iš lenkų ar gudų s z r u b) lietuviškasis pakaitas yra *sráigtas*, *-ai*, duotas dar senosios terminologijos komisijos. — *Bormašinė* (iš vokiečių B o h r m a s c h i n e) lietuviškai vadintina *gręžiamóji mašinà*. Jeigu ji labai paprasta, sakysime, rankoje valdoma, galėtų tikti stačiai *gręžtùvas*. — *Kurvimetru* matuojamos kreivės, taigi ir pakaitu teiktinas *kreivėmatis*. — *Plombiras* paprastai yra tam tikros žnyplės plombai suspausti. Todėl ir terminu galima vartoti *plombìnės žnýplės*. Pasakys, kad dvižodis vardas nepatogus. Ir iš tiesų, kur tos žnyplės dažniau vartojamos, pakaks net trumpintinės lyties *plombìnės*, pvz., duok p l o m b i n e s, kur p l o m b ì n ė s ? — *Špuñtoblis* ir kai kuriose tarmėse *špuntóbelis* (plg. vok. S p u n d h o b e l) susijęs su veiksmažodžiu *špuntúoti*, kurio svetimesnė lytis yra *špuntavóti* (iš lenkų s z p u n t o w a ć), ir daiktavardžiu *špuñtas* (iš lenkų s z p u n t). Lenkai vėl yra skolinęsi iš vokiečių S p u n d, o vokiečiai iš romanų kalbų (plg. italų s p u n t a r e), kurioms lotyniškasis prožodis yra p u n c t u m " dūris, skylė ". Taigi žodis, ligi mus pasiekdamas, yra ėjęs per rankų rankas. Todėl reikėtų pagalvoti, ar apskritai beverta *špuñtas*, *špuntúoti* ir *špuñtoblis* iš mūsų kalbos mesti. Bet žmonių kalba vis tik turi ir savų žodžių : *skrósti* " špuntuoti ", *ìšskroda*, *įskroda* " špuntas (įskrodžiamasis), vok. Nut ". Pvz., sakoma : lubas reikia ne suobliuoti,

bet s k r ó s t e s u k r ó s t i. Iškiląjį špuntą, kur į išskrodą įeina, galima būtų pavadinti *añtskroda. Špuñtoblis* vėl būtų *skrodžiamàsis õblius* arba tiesiog *skrostùvas*. — Mūsų stalių ir apskritai visų amatų terminologija reikalinga dar tvarkymo ir valymo. Tuo turėtų susirūpinti amatų mokyklos ir jų vadovybė *.

Kada vartotina *rengti(s)*, o kada — *ruošti(s)* ?

Dabar kalboje šiuodu veiksmažodžiai paprastai vartojami sinonimais. Todėl tarp posakių r e n g i a s i eiti į bažnyčią ir r u õ š i a s i eiti į bažnyčią nebėra skirtumo. Bet priešdėliuotieji veiksmažodžiai *apsireñgti* ir *apsiruõšti* dar reikšmėmis skiriami. Pvz., sakoma: a p s ìr e n g ė (= apsivilko, apsitaisė), ir išvažiavo; a p s i r u õ š u s i (= apėjusi ruošą, apyvoką, apsitvarkiusi) galiu ir pasėdėti. Pirmykštė *reñgti(s)* reikšmė bus buvusi "lenkti(s)", plg. *rangýti(s)*, o *ruõšti(s)* — "būti veiklus, judrus". Plačiau žiūr. 1936 GK 145 t.

Adveñtas ar *ãdventas* ?

Gyvojoje kalboje dabar pažįstamos abi lytys: pirmoji labiau mūsų krašto vakaruose, o antroji — rytuose. *Adveñtas* kirčiu sutinka su daugeliu kitų žodžių (daugausia skoliniai), kur baigiasi kirčiuotu *-eñtas*, pvz., *sakrameñtas, atrameñtas, pudameñtas, pundameñtas* ir *kudameñtas, rameñtas* ... Jis teiktinas ir bendrinei kalbai. Taip jau kirčiuota ir M. Daukšos XVI amž. O *ãdventas* yra gretiminė lytis, kurios kirčio vieta sutinka su lenkų a d w e n t vardininku. Be to, yra pastebėta, kad daugelio senųjų skolinių kirčio vieta yra pakeičiama ir dėl kitų (pvz., analogijos) priežasčių.

Ar nevertėtų įterptinį *paprastai* skirti kableliais ?

Žinoma, tą įterptinumą norint ypačiai ryškiai pabrėžti, galima ir skirti. Toks yra ir klausėjos sakinys: tuo laiku ji, p a p r a s t a i, ilsisi. Čia kableliais neišskyrus, kitas, rasi, galėtų ir apie kokį paprastą ilsėjimąsi pagalvoti.

Ar galima mišką *auklėti* ?

Dabar, tiesa, bendrinėje kalboje *áuklėti* (plg. *áuklė*) labiau įprasta žmonėms. Bet gyvojoje kalboje, pvz., sakoma ir u ž s i á u k l ė j o (= užsiaugino) ilgus plaukus. Sąvokas mišką a u g ì n t i

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. lapkričio mėn., 137-139 psl.

ir mišką á u k l ė t i, rodos, net galima būtų skirti. Veiksmažodžiu *augìnti* pasakome tik " daryti, kad augtų, leisti augti ", o *áuklėti* jau parodo tam tikrą kultūrinamąjį veiksmą. Taigi galėtume pasakyti : geras sodininkas medelius ne tik a u g ì n a, bet ir á u k l ė j a (= genėja, vainiką augina).

Katraip taisyklingiau : " Šį papildomą pareiškimą laikau esmės priedu prie mano 1938 m. rugsėjo mėn. 6 d. pareiškimo kapitalui mirties atsitikimui draustí " ar " Šį papildomą pareiškimą laikau esmės priedu prie mano kapitalo draudimo mirties atsitikimui 1938 m. rugsėjo mėn. 6 d. pareiškimo " ?

Pirmoji sakysena kalbos atžvilgiu visai taisyklinga, tik vietoje *esmės priedu* geriau tiktų *esminiu priedu*. Bet antroji redakcija griozdiška ir neįmanoma *.

Ar šalia *fizinis*, *fiziškas* vartotinas *fizikinis* ?

Klausėjas norėtų greta su *fizika* turėti ir būdvardį *fizikinis*, nes ir vokiečiai skiria : p h y s i s c h e Arbeit " fizinis darbas ", bet p h y s i k a l i s c h e G r ö s s e " fizinis dydis ". Tačiau priduria, kad kitos kalbos čia taip pat vieną būdvardį teturi : pranc. *physique*, *rusų* физический, anglų *physical*. Fizikai linkstą vartoti : *fizinis*, *fiziškas* darbas, bet *fizikinis* ar *fizikos* dydis, nors paprastai saką *fizinis* kūnas (= vok. physikalischer Körper). — Jau *fizinis* kūnas rodo, kad *fizikinis* yra ne toks jau reikalingas naujadaras. Atrodo, kad, daugeliui kitų kalbų čia skirtumo nedarant, ir mes galime išsiversti būdvardžiais *fizinis*, *fiziškas*, Juk šalia *akustika*, *balistika*, *fonetika*, *kinetika*, *mechanika*, *metafizika*, *tragika* ... tesakome *akustinis*, *balistinis*, *fonetinis*, *kinetinis*, *mechaninis*, *metafizinis*, *traginis* ... arba tam tikrais atsitikimais *akustiškas*, *mechaniškas*, *tragiškas* ... Dar retkarčiais parašoma pasakoma *technikinis*, bet daugumas tenkinasi *techniniu*, *techniškų*. Bet, žinoma, skirsime *kronikinės* ar *chronikinės* žinios ir *chroninės* ligos, nes čia būdvardžiai visai skirtingų reikšmių. Taip pat dabar jau įprasta vartoti *klasikinės* (= graikų ir lotynų), ne *klasinės* kalbos, nors, pzv., vokiečiai sako k l a s i s c h e S p r a c h e n. Mat, mūsų labiau susiejama su daiktavardžiu *klasikas*, todėl jau tiesiog iš jo ir būd-

---

* *Gimtoji Kalba*, 1938 m. gruodžio mėn., 151-152 psl.

vardis pasidaromas. Plg. *katalikas* ir *katalikinis* (pvz., k a t a l i k i n i a i laikraščiai). Vokiečių *katholisch*, rusų католический atliepiančio **katolinis* visai neturime. Bet vis tik paprastai sakome *klasiškas* darbas, pavyzdys, nes šiuo atveju įdėm su *klasiku* nesiejame. Taigi, prireikus, ir iš *techniko*, *mechaniko* galime tam tikram reikalui darytis būdvardžius *technikinis*, *mechanikinis*. Žmonėse irgi esu girdėjęs *technikines* markas (= kur pagal techniko nurodymus iškastos), o liaudinis *makãnikas* turi greta ir būdvardžius *makanikinis*, *makanikiškas*. Todėl ir f i z i k ų pažiūras, mūsiškai apibūdindami, galėtume *fizikinėmis* pavadinti. Bet šiaip tevertėtų kalbėti tik apie *fizinius* kūnus ir dydžius.

Ar jau galutinai pribaigti *Ušpaliai* ir tevartotini *Užpaliai ?*

235-236 psl. esame teikę rašyti *Užpãliai* ir nurodėme, kad šis vietovardis etimologiškai galima aiškinti iš *už* + *pãlios* ir kad senoji lytis bus buvusi **Užupaliai* (plg. 1373 m. castrum Usupalle). Klausėjo dar minimas *ùžpalas* " ant ledo išsiveržęs vanduo, ampalas ", ir jį, tiesa, galima būtų, nors ir netiesiogiai, jungti su *Užpaliais*. Jei nuo *užpalo* praminta pro Užpalius tekančioji *Užpãlė*, tai ji savo ruožtu galėjo duoti vardą ir *Užpãliams*. Bet kartais pasitaiko, kad smulkesni upeliukai patys vardą gauna nuo vietovės, pro kurią teka. Bet ir *pãlios* " balos, pelkės ", matyti, rytiečiams nėra buvusios svetimos, nes jų keliose vietose pažįstama pavardė *Ùžpãlis*, kuri kai kur vėl suslavinta į *Užpalevičius*. Iš pavardžių, kaip žinoma, taip pat atsiranda vietų vardų. — Pagaliau, ar vienaip ar kitaip aiškinsime *Užpalių* kilmę, bet visos etimologijos sutartinai rodo, kad rašytina tik *Užpãliai*. *Ušpaliai* rašėme tik todėl, kad Rygiškių Jonas taip buvo savo gramatikoje greta su *Oškabaliais*, *Vyšpiniais* (= *Ožkabaliai*, *Vyžpiniai*) parašęs.

Šokoladas, *marmeladas* ar *šokoladė*, *marmeladė ?*

Šokolãdė, *marmelãdė* tesakoma tik M. Lietuvoje ir pasiskolinta iš vokiečių S c h o k o l a d e, M a r m e l a d e. D. Lietuva šiuos žodžius gavo per slavus. Rusų kalboje, pvz., jie vyriškos giminės. Ir mes bendrinėje kalboje vartojame *šokolãdas*, *marmelãdas*. Liaudies kalboje randame visokių visokiausių lyčių, pvz., *čekulėdas*, *murmulėdas*, *marmulãdas*, *marmalãdas*.

Viename verstiniame fizinės geografijos vadovėlyje žemės plutos istorijos eros pavadintos: *azojinė*, *paleozojinė*, *mezozojinė*, *kainozojinė*. Rusai vadina: архейская, палеозойская, мезозойская, кайно-

зойская эра. Kaip reikėtų mums vadinti ? Be to, ar galima palikti tarptautinį *eros* pavadinimą, o jos dalį, rusų период, pavadinti *gadyne ?*

Dabar geologijoje tų erų, rodos, dažniausiai skiriamos penkios, bet terminai vartojami gana įvairūs. Mūsų geologus mačiau rašant: *archeozojas*, *proterozojas*, *paleozojas*, *mezozojas*, *keinozojas*. Vokiečių vartojama : *Archaikum*, *Eozoikum*, *Paläozoikum*, *Mesozoikum*, *Neozoikum*. Kiti autoriai vietoje *Neozoikum* duoda *Känozoikum*. Gretimais vartojama ir *archäische*, *eozoische*, *paläozoische*, *mesozoische*, *neozoische*, arba *känozoische* Ära. Turi pagaliau visai vokiškus pavadinimus : *Urzeit*, *Frühzeit*, *Altzeit* arba *Altertum*, *Mittelalter*, *Neuzeit*. — Visų pirma *keinozojas* ir *kainozojinė era*. Terminas sudarytas iš graikų k a i n ó s " naujas " + z ō (i) o n " gyvūnas ". Kadangi rašome *pedagogas*, o ne *paidagogas* (gr. p a i d a g o g ó s " vaikų prievaizdas, auklėtojas "), tai tegalima ir *kenozoinė* era, *kenozojas*. O *keinozojas*, matyti, per nesupratimą išrastas. Taigi dvižodžiai terminai būtų : *archainė*, *eozoinė*, *palezoinė*, *mezozoinė* ir *neozoinė era*. Tik rašant *socijologija*, *perijodas* ... galėtų rašyti ir *archajinė*, *neozojinė* ... — *Era* laiko prasme vartojama ir mūsų geologų, o kalbant apie sluoksnius, stratigrafiškai, jai atliepia *grupė*. Po *eros* palaipsniui eina : *periodas*, *epocha*, *amžius* ir *fazė*. Norint lietuviškų terminų, rodos, galima būtų vartoti *laikai*, *laĩkmetis*, *laikótarpis*, *ámžius*, *tarpsnis*. Juk, pvz., vietoje *krikščionýbės erà* ir dabar dažnai sakome rašome *krikščionýbės laikaĩ*. Jeigu kas iš geologijos rašoma platesnei visuomenei, ne pro šalį pačioms eroms turėti lietuviškus pavadinimus. Aišku ir suprantama būtų : *pirminiai*, *ankstyvieji*, *senieji*, *vidurinieji* ir *naujieji laikai*. — *Periodą* keisdami *gadýne*, ne ką telaimėtume, nes ir ji (senuosiuose raštuose dar : *gadyna*) pasiskolinta iš gudų g o d i n a.

Kaip versti vok. B e r a u b u n g ir P l ü n d e r u n g ?

Vokiečių veiksmažodis b e r a u b e n turi kelis reikšmės atšešėlius, todėl ir lietuviškai, pagal reikalą, verstina : *apgróbti*, *nugróbti* (ką), *pagróbti* (ką iš ko), *apvõgti*, *nuvõgti*, *pavõgti*, *apiplėšti*, *nuplėšti*, *atimti* (pvz., gerą vardą). Taigi ir B e r a u b u n g versti galime iš tų visų veiksmažodžių darytis daiktavardžius su priesaga *-imas*. P l ü n d e r u n g tiksliausia versti *plėšìmas*. Klausėjo minimasis *plėšikãvimas* yra kiek kitos reikšmės. Jis padarytas iš *plėšikáuti*, o šis vėl yra išvestas iš *plėšìkas*. *Plėšikáuti* reiškia " plėšikas būti, plėšiku verstis ", plg. *vežikáuti*, *lupikáuti*. *Gróbti*, *pagróbti* ... galima ir nematant, slapta, su apgaule, o *plėšiama* jau visai

atvirai, griebiamasi jėgos ir prievartos. Todėl tikras p l ė š i k a s žmogų a p i p l ė š i a, o šiaip kokie sukčiai, apgavikai gali jį a p g r o b t i, n u g r o b t i arba iš jo ką p a g r o b t i. Taip vartojama ir skiriama gyvojoje kalboje. Taigi ir teisinius terminus kuriantis, reikėtų į tai atsižvelgti.

Katraip taisyklingiau : gavo žemę *nuosavybėn* ar *nuosavybei*, sklypas paliktas *bendroje* kaimo *nuosavybėje* ar *bendra* kaimo *nuosavybe ?*

Pirmoji sakysena, jei ir yra susidariusi kitų kalbų pavyzdžiu, bet jau seniai mūsų gyvojoje kalboje pažįstama. Vakarų lietuviai, žinoma, čia pasakys ir : gavo *į nuosavybę*. Taip pat juk sakoma : ta žemė dabar mano *nuosavybėje*. Pasakę čia vardininką *nuosavybė*, gauname kitą reikšmės atspalvį. Kad anokia vietininko ar galininko su prielinksniu vartosena galima, rodo ir šie žmonių kalbos pavyzdžiai : mažiausias daiktelis yra mano *žinioje* (= žinau, kur kas yra, kur kas padėta) ; pasidėk, pasiimk *į* savo *žinią*, savo *žinion* (= kad prireikus žinotum, rastum). Vadinasi, teisinei kalbai galime palikti dabar jau įprastus posakius : *gauti nuosavybėn, turėti nuosavybėje.* — Sakysena " gavo žemę *nuosavybei* " yra naujadaras. Ją galėtume pagrįsti nebent tam tikru naudos arba nenaudos naudininku. Pvz. : *laimei* (ir : *laimė*) gavau įsikibti į karklą, ir nenuskendau. Plg. dar Žemaitės : Nors niekas jo kalbos nesiklausė, bet mergos sukinėjosi po virtuvę, — šnekėjo jo *laimei*, — gal kuri ponui ir atkartos jo kalbą. — Iš kitos pusės tarp posakių : sklypas paliktas *bendroje* kaimo *nuosavybėje* ir ... *bendra* kaimo *nuosavybe* galėtų būti šiokio tokio skirtumo. Sakysime, kaimas turi kokią bendrą nuosavybę, ir atskiras sklypas tikrai gali būti paliktas toje nuosavybėje. Bet jeigu tik norime pasakyti, kad jau pats sklypas bus bendroji kaimo nuosavybė, ją sudarys, tai geriau būtų sakyti : sklypas paliktas *bendra* kaimo *nuosavybe*. Plg. žmonių kalbos : į Ameriką išvažiuodamas, jam laikrodį *dovanomis* paliko ; ne *dovanomis* gavau, bet pirkau. Pastarasis posakis rodo, kad analogiškai galima būtų pasakyti ir : *nuosavybe* gauti. Taigi taisyklingumo taisyklinga net keleriopa sakysena.

Ar rašymas *Birūtė* klaidingas ?

Taip, klaidingas. Seniau dažnai tekdavo matyti taip rašant. To vardo nepažįstančiuosius, matyti, bus supainiojusi mergaičių pavardinė priesaga *-iūtė*, pvz., *Kubiliūtė* (*: Kubìlius*), *Biziūtė* (*: Bìzas*), *Kudirkiūtė* (*: Kudìrka*), *Laukiūtė* (*: Laukỹs*), kuri kai kurių

Užnemunės tarmių dedama visų galūnių vyriškosioms pavardėms. Palangiškai žemaičiai kalno vardą taria tik *Birùtė*. Taip, žinoma, tegalima ir mūsų kunigaikštienę vadinti. Savo lytimi šis vardas greičiausiai yra mažybinis, maloninis, išvestas iš pagrindinės lyties **Birà* ar **Bìrė*. Kamienas *bir-* pažįstamas ir dvišaknėse pavardėse, pvz., *Bìř-mantas*, *Bir-gĕla*, *Bìr-vydas*, taigi tikrai senas. Įdomu, kad pavardėse *Birùtė* turi ir vyrišką atitikmenį *Birùtis* (net 15 šeimų visoje Lietuvoje) su suslavinta *Birutãvičius*. O *Birùtis* vėl yra *Birõs* ar *Bìro* vaikas arba stačiai mažasis *Birà*, *Bìras*, kurių Lietuvoje taip pat netrūksta. Retkarčiais būdavo rašoma ir *Byruta*, *Biruta*. Tačiau šitos lytys mūsų inteligentų tarpe buvo įvisusios iš lenkų. Ir gudiškieji mūsų metraščiai rašo Бирюта, Бирута: mat, slavų kalbų dėsniais mūsų galūninį *-ė* pakeičia *-a* *.

Alfabetas ar *abėcėlė ?*

Pirmasis yra svetimas, vad. tarptautinis, pvz., vok. A l p h a b e t, pranc. ir anglų a l p h a b e t (tik nevienodai tariama !), italų ir ispanų a l f a b e t o, lenkų a l f a b e t, latvių a l f a b ē t s ... Pagrindas visiems yra lotyniškasis a l p h a b ē t u m (pažįstamas jau pirmųjų bažnytinių rašytojų, pvz., šv. Jeronimo), kuris savo ruožtu kilęs iš graikų a l p h á b ē t o s, sudaryto iš graikiškų pirmų dviejų abėcėlės raidžių a l p h a ir b ē t a pavadinimų. Klausėjo minimas a l f a v i t a s yra perdėm rusiškas, būtent алфавит. Mat, rusai graikiškos kilmės žodžiuose paprastai turi viduramžines bizantines lytis. Tada graikai vietoje b ē t a jau tarė v i t a. Taigi ir mums tetinka *alfabètas*. Žargoninis *alfãbetas* (net su minkštu *l* !) yra lenkiškos kilmės. — Mūsų pačių darbo *abėcėlė* pažįstama jau iš senųjų žodynų. Gyvojoje kalboje ji dar reiškia ir apskritai elementorių. Savo lytimi *abėcėlė*, nors ir yra išvestinė iš *ãbėcė* " abc tarimas, rašto mokymas ", bet dabar jau nebeturi mažybinės reikšmės. Kartais matyti rašant ir a b e c e l ė, tačiau iš žmonių kalbos ši lytis, rodos, negirdėta. — Vartosenai labiau teiktina *abėcėlė* ir išvestiniai *abėcėlìnis*, *abėcėliškas*. Be to, Rygiškių Jono tam pačiam reikalui nukaltas visai vykęs *raidýnas*. Prieveiksmį *abėcėliškai* ir įnagininko posakį *abėcėlės tvarkà* pasakome ir visai trumpai, bet aiškiai — *paraidžiuĩ* (pvz., rašyti sąrašus, tvarkyti korteles). Šis prieveiksmis, žinoma, dar reiškia ir vok. b u c h s t ä b l i c h, rusų буквально.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. sausio mėn., 11-14 psl.

Bereikalingas ir *nereikalingas.*

Antrojo žodžio reikšmė visiems aiški, bet pirmasis mūsų tarmėse dvejaip vartojamas. Žemaičiams, pvz., *bereikalìngas* yra " dar reikalingas, reikalaująs ". Jų sakoma : ko čia tas piemuo b e r e i k a l ì n g a s (= ko jam bereikia) ? Putra paliko b e r e i k a l ì n g a druskos (= jai druskos per maža). Plg. dar : nieko nesu r e i k a l ì n g a s, nieko neprašau. Taigi čia *bereikalìngas* ir *nereikalìngas* griežtai skiriami. Bet kitur, pvz., Užnemunėje ir Rytiečiuose, *bereikalìngas* reiškia " nereikalingas ". Pvz. : Dievas nieko b e r e i k a l ì n g o nesutvėrė ; b e r e i k a l ì n g a i tu čia šneki. Vadinasi, ši vartosena yra gyvosios kalbos duomuõ, ir todėl nieku būdu nesmerktina. Bendrinės kalbos palinkimas į ją visai aiškus. Taigi neverta būtų prieš tą palinkimą nė kovoti. Pačią raidą ir galima paaiškinti. Mat, prieveiksmis *be reĩkalo* reiškia ir " nereikalingai ", pvz., visai b e r e ĩ k a l o parvežė. Paskui atsiranda daiktavardis *bereĩkalas* " nebuvimas reikalo, priežasties ". Pvz. : visai už b e r e ĩ k a l ą gavo barti. Tas daiktavardžio radimasis labai ryškus šiokiam pokalbyje : — B e r e ĩ k a l o vargsti dirbi tą tiltą ... — Koks čia b e r e ĩ k a l a s, o kaip išvažiuosi nedirbęs ! O kadangi šalia *nereikalingas* vartojamas *be reikalo*, *bereikalas*, tai iš to lengvai galėjo atsirasti ir *bereikalingas* " nereikalingo " réikšme. Nors šiaip kartais kalboje atsiranda lyčių, kur kitų gretybių ir trūksta. Pvz., žmogus kartą, labai skųsdamasis vokiečių okupacija, pasakė : tie prūsai b e g a l ì n g a i visus ir spaudė. Toje tarmėje paprastai sakoma *be gãlo*. Bet kalbančiajam, matyti, ši lytis iškęstiems vargams apibūdinti pasirodė neraiški, todėl jis ir griebiasi vaizdesnės priesagos *-ingai.*

Po *žemè* ar po *žẽmėmis*, privežti *žẽmės* ar *žẽmių ?*

Apie mirusį žmogų ar apskritai apie mirtį kalbėdami, tesakome tik vienaskaitą. Pvz. : jis jau seniai p o ž e m e, lig vasaros tikrai bus p o ž e m e (= mirs). Taip pat sakoma : kalba kaip p o ž e m e (= neaiškiai, negirdimai) ; sveikatą Amerikoje p o ž e m e (t. y. anglis kasdamas) paliko. Šiuose pavyzdžiuose galvoje turime apskritai žemę, ją visą, ne kokią supiltą krūvą. Taip imant, daugiskaitos nė nėra. O *po žẽmėmis* paprastai sakoma tada, jei suversta kokia krūva ar šiaip kur papilta, net tos pačios žemės paviršiuje. Pvz. : vėtýklė (tokia drobulė) daržinėje nuo bulviakasio p o ž ẽ m ė m i s tebėra ; koks čia tas rūsio dėjimas, visi spaliai p o ž ẽ m ė m i s paliko. Šiuo atveju turime tokią pat daugybės daugiskaitą, kaip *grūdaĩ*, *pelenaĩ*, *pelaĩ*, *spãliai*, *dùlkės*, *sėlenos* ... Vie-

naskaita čia jau reiškia atskirą dalelytę, pvz., *spãlis*, *sẽlena*, *dùlkė* ... Plg. posakį: akyje tokią ž ẽ m ę ar šapą rado. Kalboje taip pat skiriama ir: peilį radau ž ẽ m ė j e (= lauke, pvz., ardamas) ž ẽ m ė s e (= kur šiaip įmaišytą). Sakysenoje privežti ž ẽ m ė s ar ž ẽ m i ų griežto reikšmės skirtumo nėra. Tarmėse, pvz., mišrai sakoma: parsivežė s m ìl t i ẽ s ir s m ìl č i ų̃, bet paprastai, rodos, tik — s m ẽ l i o, m ó l i o, g r á u ž o (žvýro). Bet jeigu iškasta, supilta ar šiaip paláida vežama, tai dažniausiai vis tik sakome daugiskaitą — *žẽmės*. O iš kitos pusės pasakysime vėl: ž ẽ m ę ima, veža iš šlaito, pvz., kaip tam tikrą medžiagą kuriems nors reikalams.

Kaip vartoti: *grẽtimos* ar *kaimýninės* valstybės?

Grẽtimas, *-à*, tarmėse ir *gretýmas*, *-a*, taip pat *grẽtas*, *-à* reiškia šalia, šalymais, greta esantį, susiduriantį, "nebenan befindlich, anstossend, angrenzend, рядом находящийся, смежный". Pvz.: g r ẽ t i m a s kaimynas, dirvos mūsų g r ẽ t i m o s, g r e t i m a m e kambaryje gyvena. O *kaimýninis*, *-ė* yra tik "benachbart, Nachbar-, соседний". Sąvoka *kaimýninis* yra platesnė nei *grẽtimas*. Vadinasi, ir n e g r e t i m o s valstybės gali būti kaimyninės. Taip reikėtų skirti ir bendrinėje kalboje.

Dabar rašoma: Nemune daromos b u n o s iš akmenų ir f a š i n ų. Ar negeriau: Nemune daromos *kamšos* iš akmenų ir *žãbų*?

Visai teisingai klausėjas priduria: taip pasakytų paprastas žmogus, kad ir svėdasiškis. — *Kamšà*, *-õs*, *kamšą* Lietuvoje gana plačiai pažįstama ir ji kaip tik reiškia kimštinį (iš virbų̃, žãbų, šatrų̃) kelią, pylimą, tvanką. Taigi vokiškai b ū n a i (taip bent reikėtų jau rašyti!) geriausias pakaitas, net nė kaltis nereikia. Bet, rasi, kas pasakys: *kamšà* neatitinka tiksliai b ū n o s sąvokos. Tokį galima atklausti: o *pìrmininkas* ir *viršininkas* ar atitiko? Mat, prieš Did. karą mūsų žmonės paprastai kalbėdavo apie piaunamo baro ar dvaro kumiečių pirmininką ir piemenų viršininką. Pasakoja, kad panevėžiškiai net per abu ūsus šyptelėję, kai jiems paskyrę pirmąjį apskrities viršininką. Tariamo netikslumo nėra ko baidytis. Žodis, ėmus vartoti, savaime sutikslėja. Taip bus ir su *kamšà*, ypačiai todėl, kad ji kitomis savo reikšmėmis (kamšatìs, spũstis; kamšlỹs, rijū̃nas) bendrinėje kalboje veik nevartojama. F a š i n à per kelintas rankas gauta vėl iš prancūzų. Pakaitu *žãbai* (yra ir: *žabrai*, *žabarai* ...), žinoma, taip pat tinka. Tikrąsias fašinas, t. y. surištus žabų ryšulius, galima vadinti *žabìnėmis* arba geriau *žabìniais*. Čia ir tikslu ir sava.

Sprogstanti ar *sprogstama*, *deganti* ar *degama*, *tepanti* ar *tepama* medžiaga? O gal medžiagoms nusakyti geriau tiktų *sprogalai*, *degalai*, *tepalai*, bet ne *sprogmenys*, *degmenys*, nes tesakoma tik *tepalai*, ne *tepmenys*?

Medžiaga, kuri uždegta dabar šiuo metu dega arba sprogsta, žinoma, yra *dẽganti*, *sprógstanti* mẽdžiaga. Čia pasakome tam tikrą vykstantį veiksmą. Taip tegalėtume suprasti ir *tẽpančią* medžiagą. Bet reikšdami būdingas, nuolat turimas savybes arba paskirtį, paprastai vartojame neveikiamųjų dalyvių lytis. Pvz.: n e d ū ž t a m a s puodas, a t l i ẽ k a m a s laikas, n è d e g a m a s stogas, n e p l ý š t a m a s daiktas, p é r š l a m p a m a s drabužis. Taigi *sprogstamà*, *degamà* ar *tepamà* mẽdžiaga yra tokia, kur apskritai turi savybę sprogti, degti arba tinka kam tepti. Norint vienažodžių terminų, galima drąsiai vartoti *sprogalaĩ*, *degalaĩ*, greta su pačių žmonių iš seno sakomu *tepalaĩ*. Bet *sprógmenys*, ir *sprõgalus* ėmus vartoti, rodos, būtų reikalingi. *Sprogalaĩ* atitiktų vokiečių S p r e n g s t o f f e, o *sprógmenys* (vienaskaita: *sprogmuõ*, *sprógmenį*) — S p r e n g m i t t e l arba S p r e n g k ö r p e r. *Dẽgmenys* vėl galėtų tikti įvairioms padegamosioms priemonėms, pvz., kad ir tos rūšies šaudmenims, vok. B r a n d g e s c h o s s e, vadinti. *Degalaĩ* būtų skystasis kuras, vok. f l ü s s i g e B r e n n s t o f f e, o t e p a l a ĩ — Schmierstoffe.

Kaip vienu žodžiu versti vokiečių Z a h l u n g s-, B e f ö r d e r u n g s-, H e i l m i t t e l ir t.t.?

Dabar, tiesa, dažniausiai verčiama dviem žodžiais: *mókamosios*, *pérvežamosios*, *gýdomosios príemonės*. Bet čia galime visai gerai pasinaudoti priesaga *-menys* (vienaskaita: *-muo*). Ji visoje eilėje žodžių turi daugiau ar mažiau priemoninės reikšmės. Plg. *skiemenys* (< s k í e d m e n y s) "skalos, kur audeklo apmatus skiedžia", *ẽdmenys* "ėdamieji padargai ir kas ėdama" (pvz., už ẽ d m e n i s kentės s ẽ d m e n y s), *žiódmenys* "burna, nasrai", *vẽdmenys* "gyvulio gimdomoji anga". Taigi pagal šiuos pavyzdžius galime pasidaryti: *mókmenys*, -ų̃, *vẽžmenys*, -ų̃, *gýdmenys*, -ų̃. Pirmieji du terminai jau vienur kitur ir vartojami. Jie, žinoma, daug parankesni ir pagaulesni už anuos dvižodžius. Tačiau ar ši priesaga visų visiems vokiečių -m i t t e l tiktų reikšti, sunku iš karto pasakyti. Kartais, atrodo, jis visai neverstinas. Pvz., A r z n e i m i t t e l mums yra tiesiog *váistai*.

Mokesčius *išieškoti* ar *išreikalauti ?*

Gyvojoje žmonių kalboje posakiai *skolõs išieškóti*, *mokesčius išieškóti* ir t.t. reiškia jau tam tikrą priverstinį, teisminį ar administracinį reikalavimą. Pvz., sakoma: prašiau r e i k a l a v a ũ — nedavei, o su antstoliu ir i š i e š k ó j a u. Taip ir reikėtų skirti. Mokesčių pirma r e i k a l á u j a, o jei i š r e i k a l á u t i nevyksta, tai ima administracinėmis priemonėmis i e š k ó t i ir, žinoma, jei yra iš ko, tai gali ir i š i e š k ó t i.

Liùdininką ar *liùdytoją apklausti* ar *nuklausti ?*

Dabar dar mišrai tebevartojami *liùdininkas* ir *liùdytojas*. Labiau patartinas pastarasis. Mat, jis pasidaromas stačiai iš veiksmažodžio *liùdyti*. *Liùdininkas* dabar mums yra kažkoks vienstypis, nes žodžio *l i u d a s, iš kurio jis turėtų būti padarytas, dabar savo kalboje nevartojame. Plg. dar 1933 m. GK 28. Liudytojus tárdytojas ir teismas paprastai k l á u s i a, a p k l á u s i a. Taip reikėtų ir vartoti. *Nukláusti* čia visai netinka. Plg. *várginti : nuvárginti*, *baũsti : nubaũsti*. Žinoma, jei kas tárdytojo ar teismo buvo gerai į nagą suimtas ir išraudęs " pritrenktas " išeina, galime pasakyti ir: žiūrėk, koks jis n u k l á u s t a s, n u t á r d y t a s *.

Katraip vartoti: *betarpiškai*, *betarpiai*, *netarpiškai*, *netarpiai* ar *tiesiogiai* (pvz., kreiptis, siųsti, pildyti) ?

Turime savo kalboje: *begẽdis : begẽdiškas*, *bejẽgis : bejẽgiškas*, *beprõtis : beprõtiškas*, *besmegẽnis : besmegẽniškas*, *besótis : besótiškas*, *bešiřdis : bešiřdiškas* ... Taigi dėl galėjimo galimas ir naujadaras *betařpis : betařpiškas*, vok. u n m i t t e l b a r, rusų беспосредственный, непосредственный reikšti. Kaip iš anų būdvardžių daromės prieveiksmius *bejėgiškai*, *bešiřdiškai*, *beprõtiškai* ..., taip ir iš *betařpiškas* padaromas *betařpiškai*. Ši naujadarinė grutė *betařpis*, *betařpiškas*, *betařpiškai*, *betarpiškùmas* pravarti ir bendrinei kalbai, ypačiai kaip terminas, pvz., filosofijoje, matematikoje ar net technikoje. Bet greta *betařpiškai* ta pačia réikšme vartojamas *betařpiai* yra lyg tam šuniui penkta koja. Tiesa, jį randame Pãbrėžos raštuose (turėsma pripažinti, jogei, ar tai b e t a r p i a i ir stačiai, ar per kitus sutvėrimus, iš augymių vis turiam), bet tai greičiausia jo paties kalinys. Ir laikraščiai kartais parašo ar inteligentai pasako: *beprãsmiai* kalba, *bespalvìai* atvaizduota, *bešaliai* pasielgė, *bejaũsmiai* sudribo į kėdę. Tačiau gyvoji kalba šios darybos prie-

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. vasario mėn., 25-28 psl.

veiksmių visai nepažįsta. Juos čia daromės su *-iškai*, taigi ir *beprãsmiškai*, *bespalviškai*, *bešãliškai*, *bejaũsmiškai*. Vadinasi, *betařpiai* kalbiškai nepagrindžiamas, o be to, turint *betařpiškai*, nė nereikalingas. — O *netarpiai*, *netarpiškai* visai jau nevykusios mūsų raštinių išperos. Yra, tiesa, būdvardis *tarpùs*, *-ì*, *tařpų*, kuris reiškia vešlų, derlų (*: tařpti*) ir lengvai tirpstamą (*: tiřpti*). Taigi koks áugalas gali *tarpiai* ar *netarpiai* augti ; taip pat *netarpiai* tirpsta ir netarpus metalas. O *netarpiškai* tebūtų padaromas iš kokio nesamo *netarpo* (plg. *nelietùvis : nelietùviškai*, *nedõrėlis : nedõrėliškai*), ir išeitų stačiai nesąmonė. Abu šiuodu nebuvėliai, lygiai kaip ir *netařpiškas*, *netarpinis*, tėra akli paraidiniai rusų непосредственно, непосредственный vertiniai, ir todėl nevartotini. — *Tiesiógiai* arba *tiesióg* (tik ne *tiesióginiai*, *tiesioginai* !) gyvojoje kalboje labai plačiai sakomas ir šiaip vartosenai daug geriau tinka, negu naujinis *betařpiškai*. Galima paprastai ir žmoniškai sakyti rašyti : pasiuntėme t i e s i ó g i a i, ne per viršininką ; jam t i e s i ó g i a i ir pildyti pavesta ; reikėjo kreiptis t i e s i ó g, būtų buvę greičiau. Žinoma, taip pat ir *tiesioginis* viršininkas daug teiktinesnis, negu raštinių pamėgtasis *betařpiškas* *.

Katraip kirčiuoti : *raĩdė*, *Jogáila*, *parodà*, *pamokà*, *valandà*, *pratìmas*, *savaĩtė* ar *ráidė*, *Jógaila*, *pãróda*, *pãmoka*, *vãlanda*, *sãvaitė ?*

Raidė, kitaip *literos* pakaitas, mūsų gramatinėje terminologijoje visų pirma pavartota Baranausko. Ją greičiausia bus nusikaręs, nusižiūrėjęs į rytiečių pažįstamą būdvardį *raidùs* " aiškus ", nes kaip tik jų pačių sakoma ir *raĩdūs* rãštai, pvz., audeklo, juostos. Toks žodžių sugretinimas savaime galėjo pakišti mintį naujadarui. Būga savo " Aistiškuose studijuose " (164) kirčiuoja *raĩdė*, taip visados tardavo ir Jablonskis. To kirčio reikėtų ir laikytis. — Paprastai kirčiuojama *Bugáila*, *Rimgáila*, *Norgáila*, *Vygáila*, taigi teiktina ir *Jogáila*. Tačiau vienas XVI amž. eiliuotinis sveikinimas tartum rodytų buvus ir *Jógaila*. Plg. dar pavardę *Jógilas*. — Žmonėse girdėti kirčiuojant trejaip : *pãroda*, *paróda* ir *parodà*, taip pat dvejopai : *pãmoka* ir *pamokà*. Bet paskutiniu laiku labiau įsigali *parodà*, *-õs*, *pãrodą* ir *pamokà*, *-õs*, *pãmoką*. Todėl šis kirčiavimas labiau ir teiktinas. — Gyvoji kalba, šiuo atveju žemaičiai, tepažįsta tik *valandà*, *-õs*, *vãlandą*. Taip kirčiuoja ir Daukša, Kuršaitis. Vadinasi, *vãlanda* tėra veikiau tik žargono padaras. — Toks pat žargoninis yra ir *prãtimas*. Pasakojama, kad pirmas šitaip " prakirčiavęs " kaž kuris lektorius vienuose kursuose, o iš čia jau

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. kovo mėn., 40-41 psl.

paplitę ir kitur. Mūsų kalbos dėsniais kirčiuotina tik *pratìmas, -ai.* — *Savaitė* mūsų yra pasiskolinta iš prūsų kalbos. Taip pat prūsų palaikas yra ir iš M. Lietuvos vakarinio pakraščio pažįstama *pusiasavaitė* " trečiadienis ". O prūsai vėl bus daręsi pagal vokiečių M i t t w o c h. Klaidingai manydami, kad čia sudurtinis žodis, seniau parašydavo *sąvaitė, sanvaitė.* Bendrinėje kalboj sakydami *mergáitė, egláitė,* turime kirčiuoti ir *saváitė.*

Įgalioti, įgaliojimas, nuomoti, nuomojimas ar *įgaliuoti, įgaliavimas, nuomuoti, nuomuojimas ?*

Iš moteriškosios giminės daiktavardžių galūne *-a* veiksmažodžius paprastai daromės su priesaga *-oti*, pvz., *valia : valióti, stokà : stokóti, vagà : vagóti.* Taigi sakytina rašytina ir *galià : galióti, įgalióti ; núoma : núomoti, išnúomoti.* O iš čia jau ir daiktavardžiai : *galiójimas, núomojimas, išnúomojimas.* Žemaičiuose *núomoti* net labai gyvas.

Kaip geriau rašyti : *II-tros, II-os* ar *II* klasės mokinys ?

Paprotį dėti po brūkšnelio prie skaitmens kelintinio skaitvardžio galūnę esame paveldėję iš rusų. Šie vėl pasiėmė iš prancūzų. Tiesą sakant, paprasčiau rašyti be to priedo. Kartais jau ir akiai negražu, kai randi prikárliota *-oji, -osios, -asis, -ajam, -ieji, -ųjų* ir t.t. Rašant kelintinius skaitvardžius nuosekliai rymėnų, o kiekinius — arabų skaitmenimis, prasmės painiavos, rodos, negali kilti. Taigi geriau ir rašytina : *II* klasės mokinys, *V* skyrius, *XI* amžius, bet 3 klases anksčiau namõ paleido, svetimųjų jungą vilko ištisus 4 amžius.

Ar galima rašyti be kablelio : B-vė S i ū l a s Biržai ?

Ištisiniame tekste čia tarp *Siūlas* ir *Biržai* kablelį būtinai reikėtų dėti, nes čia turime lyg du atskirus sakinius. Tačiau adresuose, kur vietos pavadinimas paprastai rašomas kitoje eilutėje ir dažnai dar išskiriama rašmenimis, tas kablelis nebūtinas. Be jo rašant, net daug gražiau atrodo. Juk vien grožio sumetimais dabar nė knygų viršeliuose jokių skirtukų nebededama *.

Kaip vartoti teismo kalboje *stoti* ir *atvykti*, pvz., niekas *nestojo* ar *neatvyko ?*

Tuodu veiksmažodžiai klausėjo minimuose pavyzdžiuose nėra vienos reikšmės, todėl ir skirtini. Žmonių sakoma *stóti* teisme, į

---

* *Gimtoji Kalba,* 1939 m. balandžio mėn., 60-61 psl.

teismą, prieš teismą (= čia teismas sėdi, o žmogus prieš jį atsistoja ...). Taip sakydami, visuomet turime galvoje šiokį ar tokį dalyvavimą byloje, būtent atsakovu, ieškovu ar tik liudytoju. Kitais žodžiais sakant, teisme, byloje s t ó j a tie, kur bylinėjasi, bylininkai. Tačiau, žinoma, ir bylininkas gali a t v ỹ k t i į teismą, bet n e s t ó t i. Pvz., žmonių sakoma: pats n e s t ó j o, pasamdė ir pastatė advokatą. Paprastai pirma į teismą a t v ỹ k s t a m e, o paskui jau s t ó j a m e. Teisėjai taip pat atvyksta, bet jie ne stoja, o teisia. Jeigu protokole parašoma *niekas n e s t ó j o*, tai tuo dar nepasakoma, kad neatvyko. Mat, koks žiópla gali šaukiamas ir neatsiliepti.

Ar galima vartoti: *Eidami, einant* Jūsų 1939 m. sausio mėn. 27 dienos raštu, pranešame ... ?

Negalima. Vietoje *eidami, einant* rašytina *pasirėmę, remdamiesi*. Nei raštais, nei įstatymais nevaikščiojame. Kai kada *einant, eidamas* ... pakeičiamas ir prielinksniu *pagal*, pvz., nubaudė e ĩ n a n t (= pagal) įstatymą. Plg. dar GK 1934 V 74 ir 1936 I--II 16.

Ar geri posakiai: Pildydami aplinkraštį Nr. 1785, siunčiame ... Atsakydami į Jūsų 1939 m. sausio 11 d. raštą, pranešame ... arba tiesiog — Į Jūsų 1939 m. sausio 11 d. raštą pranešame ... ?

Visi trys posakiai taisyklingi ir galimi vartoti. Pastarasis, nors yra sutrumpintas, bet taip pat visiškai aiškus. Katrą iš tų dviejų vartoti — ilgąjį ar trumpąjį — tai jau yra skonio, kartais mandagumo ir pagarbos dalykas.

Ar tinka vok. S ä u l e versti *kolona*, o P f e i l e r — *mūrstulpis ?*

Skolintinė *kolonà* jau mūsų ta réikšme ir vartojama. Kai kas yra bandęs ją keisti *šulù, stulpù*, bet neprigijo. Žodis *mū́rstulpis* galėti galimas, bet juk "*pfeileriai*" gali būti ir ne mūriniai. Kaip iš klausėjo brėžinėlio matyti, jis galvoje turi paremiamąjį "pfeilerį". Čia labai gerai gali tikti žodis *pãstapas, -aĩ*, kuris reiškia tam tikrą ramstį ir, tur būt, etimologiškai yra giminaitis su *stẽpinti* "tvirtinti, tikrinti", *stapýtis* "apsistoti, ramiai stovėti" ir kt. Bet, pvz., atremiamajam pastapui, vok. S t r e b e p f e i l e r, vadinti jau geriau tiktų *ãtstapas, -aĩ*. Reikšmės skirtumui plg. *paspar̃à* ir *atspar̃à*.

Ko vertas dabar paplitęs žodis *vajus ?*

Tiesa, jis ypačiai dabar paplitęs. Girdime apie spaudos, ginklų v a j ų. Bet jau ir prieš keletą metų viena antra organizacija skelbė narių v a j u s. Iš karto *vãjus, -aus* atrodo nieku nedėtas. Etimologiškai jį, rodos, galėtume sujungti, kad ir su *vajóti* " kartkartėmis vyti, ganioti ". Bet visa bėda, kad jam kojos iš kitur dygusios. Pas mus *vãjus* atkeliavo iš Amerikos. Tenykščių lietuvių spaudoje jis jau senėliau vartojamas ir, kaip daugelis kitų amerikybių, yra paskolintas iš anglų v i e (skaitoma : *vai*) " lenktyniuoti, stengtis įgyti pirmenybę, viršų ", kuris retkarčiais pavartojamas ir daiktavardžiu. Mes dabar v a j u m i mažne visada reiškiame telkimo sąvoką. Taigi šios prašalaitės svetimybės vietoje galima ir teiktina vartoti savoji *talkà*. Ir iš tikrųjų, pvz., *giñklų talkà* daug raiškesnė nei *ginklų vajus*.

Ar *autokaras* turi ką bendro su tuo *karu, karuku*, kur žemes ar ką kitką vežioja ?

Iš vardo tikrai panašu. Bet *autokarą* į žmones paleidusieji tikrų tikriausia apie tą vokiškąjį (plg. rytprūsiškį k a r " Karre, Karren ") vienračio vardą nė nesàptelėjo. Mat, prancūzai sako a u t o c a r, kurį vokiečiai vadina R u n d f a h r t a u t o, tai ir mūsiškiai tuojau čiupt irgi pasigavo. — Seniau žmonės dirbdindavosi gražių, raštais išrašytų važiuojamųjų padargų, vadinamųjų *važių*. Tiesa, *vãžis* (*važỹs*) žieminis, bet jo nykstantį vardą ir autokarui pritaikius, nieko pikto neatsitiktų *.

Kaip versti cukraus gamybos liekaninius produktus, vok. vadinamus S c h n i t z e l, T r o c k e n s c h n i t z e l, S t e f f e n s c h n i t z e l, M e l a s s e ?

Vok. S c h n i t z e l, kaip ir pats klausėjas mini, dabar paprastai vadinama ìš s p a u d o m i s. Taip vartoti, matyti, imta pagal sėmenų ir kitų išspaudų analogiją. Tačiau taip vadinti netikslu, nes čia cukriniai burokai visai nespaudžiami, o tik supiaustomi, tikriau sakant sudrožiami, sugraižomi ir iš tų droženų, graiženų išplaunamas cukrus. Taigi, norint tikslesnio termino, ir vartotina *dróženos, -ų* ar *gráiženos, -ų*. Darybai plg. *skùtenos, lùpenos* " kas suskusta, sulupta ", *pùrenos* " išpurusi žemė ". Kadangi burokai ir šiaip g r á i ž o m i (ne tik lapai, bet ir patys gyvuliams šeriant), tai, rodos, teiktinesnės būtų *gráiženos*. Šitą

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. gegužės mėn., 72-74 psl.

terminą priėmus, žinoma, cukraus gamyboje tektų kalbėti ir apie burokų g r á i ž y m ą bei g r á i ž o m ą s i a s mašinas. O vok. T r o c k e n s c h n i t z e l vėl verstina *džiovintos gráiženos*, nes tik tuo ir tesiskiria nuo paprastųjų. Kiek kitaip yra su vad. S t e f f e n s c h n i t z e l graiženomis; jos gaunamos gaminant cukrų Steffeno būdu, būtent graiženos plikyte plikomos, tvilkomos. Todėl lietuviškai paprasčiausia būtų sakyti *plikýtos gráiženos*. Ir patys vokiečiai kartais vartoja B r ü h s c h n i t z e l. Be to, dar skiriama *žãlios* "grüne Schnitzel" ir *raugìntos* "Sauerschnitzel" graiženos. Vok. M e l a s s e yra paskolinta iš pranc. m é l a s s e "cukraus sirupas", rusai irgi turi мелacca. Todėl šį sutarptautėjusį žodį ir mes galime vartoti. Tik sakytina, rašytina *melasà*, *-ãsos*, o ne *melasas*, kaip vienas kitas buvo ėmę vartoti.

Kaip vartoti *burokas*, *runkelis* ar dar kaip kitaip?

Šitas augalas, lot. b e t a, mūsų žmonių vadinamas labai įvairiais, bet vis skolintiniais vardais: *burõkas*, *brõkas* (gudų ir lenkų b u r a k), *batvìnis* (gudų b a ć v i ń n i a iš senesnio *b a t v i n j a, plg. rusų ботвинья), *bařštis* ir su įterptiniu *k bařkštis* (gudų b o r š ć), *cvìklas*, *svìklius*, *cvìklas* (lenkų ć w i k ł a iš senesnio *swikła, plg. rusų свекла), *runkelis* (vok. R u n k e l) ir *ruñkulis* (per latvių r u n k u l i s "t. p."), *rievė* (vok. žemaičių r ê w e, plg. R ü b e). Labiausiai iš visų paplitęs yra *burõkas*. *Runkelis* ėmė tik dėl to labiau įsigalėti, kad daugis rašančiųjų palaikė jį savu žodžiu, nepažino esant vokišką. Kaip vokietybė jis ir pažįstamas daugiau Užnemunės paprūsėje, o *ruñkulis* — palatvėje. Neturėdami grynai lietuviško vardo, turime vartoti kurį skolinį. Teiktinas plačiausiai mūsų krašte sakomas *burõkas*.

Zigmantas ar *Žygimantas*?

Mūsų kunigaikščiai yra buvę tik *Žygimantai*. Tatai rodo ne tik gudiškųjų šaltinių rašomasis Жикгимонть, bet ir dabartinė pavardė *Žýgmantas*, taip pat M. Lietuvos kaimų pavadinimai *Žygmantaĩ*, *Žygmantynaĩ*. *Žýgimantas* taip sutinka su *Žýgmantas*, kaip *Gedimìnas* su dabartinių *Gedmìnas*. *Zigmantas* ėmė rašyti nusižiūrėję į lenkų *Z y g m u n t*, kuris vėl yra paimtas iš vok. S i g m u n d (sutrumpintas iš S i g i s m u n d). Šis garsus vokiečių vardas pasiskolintas ir prancūzų (S i g i s m o n d) bei italų (G i s m o n d o). Todėl nenuostabu, kad ir mūsiškis, dėl skambėjimo panašumo, pagal jį perdirbtas. Galima kalbėti tik apie Z i g m a n t ą V a z ą, kuris, būdamas svetimos kilmės, žinoma, nega-

lėjo turėti lietuviško vardo. Darybos atžvilgiu *Žýgimantas* sudėtas iš ž y g i (*: žygis*) + m a n t a s (*: mantùs* " išmanus, supratingas, tinkąs "). Plg. dar klaipėdiškių pavardę *Žýgaudas* (iš * Ž ý g i - g a u d a s).

Kalavijuočiai ar *kalavininkai ?*

Kadangi sakome rašome *kryžiuõčiai*, tai iš panašumo geriau tinka ir *kalavijuõčiai*. Istorikų tam pačiam reikalui dar kartais vartojama ir *kardiniñkai*. Tačiau šis pavadinimas ne visai tetinka, nes kalavijuočiai savo apsiauste turėję išpieštą kalaviją, o ne kardą.

Kaip kirčiuoti *Smetonà* ar *Smetóna*, *Kudìrka* ar *Kudirkà ?*

Šios pavardės vietos žmonių kirčiuojamos *Smetonà*, *-õnos* ir *Kudìrka*, *-os*. Antraip nukirčiuoja tik tie, kur iš savo tarmės tų pavardžių nepažįsta. Mat, Kudirkų tėra tik Užnemunėje, o Smetonos vėl yra rytiečiai.

Ar galima sakyti : žmogžudys kirviu *sukapojo*, *suskaldė* žmogui galvą ?

Žinoma, kad galima. Kas kita būtų, pvz., pasakius *perkirto*. Čia turime galvoje vieną kirtį, o s u k a p ó t i gali keliais kirčiais, nors ir ne būtinai į gabaliukus. Plg. gaidys rankas s u k a p ó j o. Sakydami *suskáldė*, pasakome, kad galva labai smarkiai sužalota, skelte perskelta. Šiaip dar *suskáldė*, vaizdingai kalbant, pasakoma ir vietoje *sukapójo*. Plg. posakį *añtausius skáldyti*, *apskáldyti* " ausų duoti ".

Šermenys, *budynės* ar *pagrabas ?*

Pastarasis žodis yra slavybė, paskolintas iš gudų p o g r o b " laidotuvės ". *Šeřmenys*, *-ių* sakoma aukštaičių, o *budỹnės*, *-ių*, dažniau *budỹnė*, daugiau tik žemaičių. Be to, dar pažįstama *budėtuvės* ir retesnės *bùdės*, *-džių*. Yra pagaliau ir tam tikro skirtumo. *Šérmenys* tesakoma kalbant apie numirėlį, o *budỹnė(s)*, *budėtuvės* ir *bùdės* gali reikšti ir apskritai budėjimą, nemiegojimą, vok. W a c h e n, rusų бдение.

Kaip kirčiuoti vienaskaitos naudininkai: *naũjai, grãžiai, pãčiai* (įvardis) ... ar *naujái, gražiái, pačiái ...?*

Įprastinė bendrinėje kalboje yra pirmoji kirčiuosena, jos reikėtų ir laikytis. Tačiau tarmėse daugiur, ypačiai Užnemunėje, jau sakoma ir naujoviškai *naujái, gražiái, pačiái ...*

Ar galima pasakyti: m u s aušra i š a u š o nuvargusius?

Galima. Plg. dar žmonių sakymą: m a n e pareinant a p a ũ š o. Mūsų kalboje veik visi veiksmažodžiai, nors ir nedarybiniai, gali būti galiniuotiniai, t. y. pasakomi ir su galininku, ypačiai vaizdingai, pabrėžtinai ką pasakant, pvz., baltąsias rankeles n u r ý m o j o, kur tu dabar galvą t r ū k s t i (= bėgi, leki)? *

Kodėl *Naujoji Vilnia*, o ne paprastai *Vilnia?*

Klausėjas samprotauja: "*Vilnia* tėra vienintelė Lietuvoje, bet ir kur kitur tas vardas nesutinkamas; tad jam ir priesaga *Naujoji* nėra reikalinga, tik apsunkina jo vartojimą". — Tiesa, dabar tuo vardu tik vieną vietą tevadiname, būtent, lenkų N o w a W i l e j k a vadintąją. Ir jie taip vadina todėl, kad ryčiau, prie Neries, dabar rusų pusėje, yra dar kita senesnė W i l e j k a. Taip pat šitas vietoves dabar skiria ir gudai bei rusai. Savo vardus jos yra gavusios nuo upių. Per pirmąją vietovę teka W i l e j k a, o pro antrąją — Nerìs, slavų vad. W i l j a. Lenkiškasis upės vardas W i l e j k a yra naujas, nes dar XVII amž. Vilniaus miesto lenkiškai rašytuose aktuose ji retkarčiais dar tebevadinama W i l n a arba dažniau (matyti, kad nesipainiotų su miesto vardu) W i l e n k a. Dar aiškesnę lytį randame gudiškuosiuose mūsų valstybės aktuose, būtent: Вильня. O jos lietuviškasis pagrindas yra *Vilnia*, kuri, kaip upės vardas, neatskirtina nuo bendrinio žodžio *vilnià, -iõs* (ir *vil̃nios*), *vil̃nią* "banga", plačiau pažįstamo Rytų Lietuvoje. Todėl vieno kito tai Vilniuje į Nerį įtekančiai upei vadinti vartojamasis vardas **Vilnelė* visai netikslus, nes vergiškai išsiverstas iš W i l e n k a, W i l e j k a. Taigi pagal upės pavadinimą ir miestas lietuviškai vadintinas *Vilnia*. Dabar dėl to pažyminio *naujoji*. Žinoma, rusų pusėje esančiosios *Vileikos* nevadindami *Vilnia*, galėtume to pažyminio ir nebedėti. Bet praktikos sumetimai vis tik verčia jį palikti. Vardų panašumas *Vilnius : Vil-*

---

* *Gimtoji Kalba*, 1939 m. birželio mėn., 92-94 psl.

nia sudarytų didelės painiavos geležinkeliams ir paštui. Dėl to paklystų labai daug siuntų. Ir mūsų Geležinkelių Valdyba kaip tik yra įdėm pageidavusi tą pažyminį palikti. Iš kitos pusės *Vìlnius* daugelio vidurio ir rytų lietuvių vadinamas *Vìlnia* (plg. iš tos lyties kilusį gudiškąjį Vilniaus vardą — *Vilnia*). Taigi, galima sakyti, turime ne vieną, bet dvi *Vilnias*. Vadinasi, dabar vartojamoji *Naujoji Vilnia* nieku nedėta. — Tarp ko kita pažymėtina, kad N. Vilnia miestu pasidarė vos nuo 1903 m. Anksčiau ta vieta buvusi vadinama *Rókantiškėmis*, lenkiškai R a k a n c i s z k i (Rekanciszki, Rękaciszki). Ir dabar dar prie N. Vilnios tebėra to vardo kaimas *.

Ar gerai radijo pranešėjų tariama : *svetimšãlis*, *pãsienis*, *klausìmas* ?

Svetimšãlis, *-ė* kirčiuojama gerai. Kirčio atžvilgiu tai yra sudaiktavardėjęs būdvardis, toks pat kaip *svetimnaũdis*, *-ė*, *svetimvařdis*, *svetimtaũtis*, *-ė*. *Svetimšalis*, *-io* tegalėtų reikšti tik svetimą šalį. Plg. *svetimžodis*, *svetimženklis*. — *Pãsienis* yra žemaitybė, ir bendrinei kalbai teiktina tik *pasienis*. Taip pat bendrinėje kalboje jau visuotinai įprasta skirti : *kláusimas* " Frage, вопрос " ir *klausìmas* " Fragen, спрашивание ". Pvz., šis k l á u s i m a s dar neaiškus, bet tas nuolatinis k l a u s ì m a s visiems įkyri.

Alkoholimetras ar *alkoholiometras* ?

Kitomis kalbomis šitas areometras alkoholiniams skysčiams vadinamas : vok. A l k o h o l o m e t e r, pranc. a l c o o l o m è t r e (alcoomètre), rusų алкоголометр. Taigi ir mūsiškai šitą arabiškai graikiškos kilmės žodį reikėtų rašyti ir tarti *alkoholomètras*. *Alkoholiometras* yra lenkiškojo a l k o h o l o m e t r vaikas, o *alkoholimetras*, matyti, šiaip kieno nors analogiškai perdirbtas pagal tokius žodžius kaip *densimetras*, *perimetras*.

Kaip rašytina *Martinaitis* ar *Martynaitis* ?

Tiesa, tarmėse galima girdėti tariant ir su trumpuoju *i*, būtent, *Martináitis*. Tačiau tose tarmėse paprastai tariama ir *givẽnimas*, *grudẽlis*. Kitaip sakant, nekirčiuoti ilgieji balsiai yra sutrumpėję. Kur ilgieji balsiai ir be kirčio išlaikomi sveiki, ten ir ana pavardė ištariama *Martynáitis*. Tokia lytis teiktina ir bendrine. Pagaliau ilgąjį *y* rodo ir vardas *Mártýnas*, iš kurio ši pavardė yra išriedėjusi.

---

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. vasario mėn., 25-26 psl.

Išmieros, išmatavimai ar *motys*, pvz., namo ilgis, aukštis ir plotis ?

Išmieros visiškai netinka, nes yra tikras nuokartas (bastardas), atsiradęs iš rusų измерения. Taip pat ir *išmatãvimai* neparankūs techniniu terminu. Juk priesaga *-imas* dažniausiai reiškiame veiksmą. Paskutinysis žodis visai gerai šiai sąvokai gali tikti. Tik vartoti labiau teiktina vyriškoji lytis *mõčiai, -ių* (vn. : *mõtis*) ; plg. *sveĩti : svãras : svõris, vèsti : vãdas : įvodis* (pvz., kas to alaus į v o d i s, t. y. įvadumas, gerumas gerti).

Ar galima kuo pakeisti *dušą ?*

Šis itališkos kilmės (d o c c i a iš d o c c i a r e "laistyti", kuris yra išriedėjęs iš lot. * d u c t i a r e "vesti vandenį", o šis vėl savo ruožtu iš d u c t u s "vestas") skolinys vartojamas ne tik rusų (душ), bet taip pat ir vokiečių (D u s c h e), latvių (d u š a) . . . Taigi jis galimas laikyti vad. tarptautiniu žodžiu ir nebūtinai keistinas. Norint savo pakaito, šiek tiek praplėtus reikšmę, visai gerai tiktų *čiurkšlỹs, čiuĩkšlį*. Savo tikrąja réikšme "srovė, striūklẽ, urulys" jis dabar retai kada vartojamas, o dušui būtų tikrai vaizdingas lietuviškas pakaitas. Plg. žmonių posakį : vanduo č i u r k š l i ù čiurškia per kiaurą dugną. Taigi šalia daiktavardžio turėtume dar ir atitinkamą veiksmažodį *čiuĩkšti, čiuĩškia. čiuĩškė.* Mūsų kalbos dėsniais taip pat galimas ir būdvardis *čiurkšlùs, -ì*. Vadinasi, susidaro visa reikiama žodinė giminė *.

Kaip lietuviškai versti rusų учет?

Šis žodis nėra vienareikšmis, ir pati jo vartosena labai plati. Visų pirma учет векселей yra tam tikra prekybinio kredito rūšis, ir mūsų tatai buvo vadinama svetimu žodžiu — *vèkselių diskòntas.* Kadangi čia iš anksto yra a t s k a i t o m o s palūkanos, tai lietuvišku diskonto pakaitu teiktina *atskaità, -õs, ãtskaitą.* Yra net tam tikrų bankų, kurių pagrindinės operacijos yra vekselių atskaita. Rusų jie vadinami учетные банки, o vokiečių D i s k o n t o - B a n k. Mūsiškai būtų — *atskaitìniai bánkai.* O учитывать вексель, e i n e n W e c h s e l d i s k o n t i e r e n lietuviškai reikėtų versti — *atskaitóti vèkselį.* Darybai plg. *vagà : vagóti* (= daryti vagas). — Bet народно-ховяйственный учет tarybinėje ūkio sistemoje vėl reiškia jau visai ką kita. Tatai yra ūkinių ir demografinių vyksmų pavaizdavimas skaitmenimis, tų vyksmų skaičiavimas ir apskaitymas. Pačia plačiausia prasme, ypačiai pažymėti

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. kovo mėn., 39-40 psl.

veiksmo eigai čia galėtų tikti *skaitýba*, plg. *derýbos*, *dalýbos*. Bet kadangi šis terminas mūsų kalboje yra prigijęs kitam reikalui, būtent skaitymo taisyklėms bei technikai reikšti (plg. *rašýba*, *skyrýba*) ir, be to, rusų учет labiau nusako pačią veiksmo išdavą, tai lietuviškuoju atitikmeniu čia teiktina *apskaità*, *-õs*, *ãpskaitą*. Gretiminė ilgoji *apýskaita*, отчет, rodos, niekur neturėtų kliūti. Formaliai imant, учет taip pat galėtume versti ir *sąskaityba* (plg. *sánderybos*), bet ji mums dabar jau reiškia счетоводство. Taigi народно-хозяйственный учет ištisai verstinas — *liáudies ũkio apskaità*. Ši apskaita savo ruožtu vėl skirstoma į *buhalterìnę*, бухгалтерский учет ir *statistìnę*, статистический учет. Gamyboje dar susiduriame su оперативно-плановый ir оперативно-технический учет. Lietuviškai galima versti: *planìnė operacìnė* ir *techninė operacìnė apskaità*. Pagaliau, švietimo srityje mokinio pažangumo vertinimas (egzaminai) bei jo charakteristika irgi yra *mokyklìnio dárbo apskaitõs* (учет школьной работы) dalykas.

Ar galima kaip sutrumpintai lietuviškai išversti Совнарком, Наркомпрос, исполком?

Grynai mechaniškai imant, tokie trumpintiniai vertimai, žinoma, būtų galimi. Tada iš *Liaudies Komisarų Tarybos* išeitų, pvz., *Liaukomtarà*, *Švietimo Liaudies Komisariatas* pasidarytų *Švieliaukomas*, o *vykdomasis komitetas* išvirstų *vykomù*. Tačiau kalbiškai šitokios sántrumpos mūsų kalboje būtų keistos.

Kaip lietuviškai vadinti совхоз, колхоз ir išvestiniai совхозник? колхозник?

Rusų совхоз yra sutrumpintas iš советское хозяйство, kuris lietuviškai verstinas — *tarýbinis ũkis* (plg. dabar vartojamą *valstýbinį ũkį*). Norėdami turėti vienažodį pavadimą, galėtume trumpinti — *tarýbūkis* (plg. *saldýžolė* iš s a l d ý b ž o l ė). O sakant *dvarìškiai*, *dvarìniai* (= žmonės), *sodìškiai* (*: sodà* "kaimas") "kaimiečiai", tiek pat būtų galimi ir *tarybūkìškiai*, *tarybūkiniai*, совхозники. Tačiau vis tik skambumo ir kitais sumetimais labiau teiktinos pilnosios lytys: *tarýbinis ũkis* ir *tarýbinių ũkių valstiẽčiai*. — Taip pat ir колхоз yra atsiradęs iš коллективное хозяйство. Palikę svetimąjį žodį, lietuviškai gauname *kolektyvìnį ũkį*, ir kokios įmanomesnės santrumpos negalime pasidaryti. Čia įsidėmėtina, kad vokiškai leidžiamoje tarybinėje literatūroje taip pat vartojama tik *Kollektivwirtschaft*, *Sowjetwirtschaft*, o ne kokios nebuvėlės K o l l w i r t s c h a f t, S o w w i r t s c h a f t. Kitais žodžiais ta-

riant, žiūrima vokiečių kalbos polinkių. Bet, rodos, dalyko esmės neiškreiptume, jei kolchozą lietuviškai sutartume vadinti *bendriniù ûkiu* arba, trumpiau, *bendrãūkiu*. Kolchozninkas tada būtų — *bendrìnio ûkio valstiẽtis* arba *bendraūkìškis* ar *bendraūkìnis*. Pagaliau kolektyvinio ūkio sąvokai reikšti galėtume panaudoti labai trumpą ir pagáulų žodį *bendrẽ* " bendra pieva ". Jis dabar bėra vartojamas daugiau tikriniuose ganyklų, pievų, miškų varduose. O taip praminta todėl, kad seniau žmonės šitomis žemėmis bendrai naudojosi, jas visas kaimas sykiu valdė. Toks pat trumpas būtų ir *bendrìškis* ar *bendriẽtis* kolchozininkui vadinti. — Ar kuris iš teikiamųjų pakaitų prigis, ar pasiliksime tiesiog prie *kolchozo* ir *kolchozininko*, parodys pati vartosenos praktika.

Ko vertas partijos istorijos lietuviškajame vertime vartojamas *perlenkimas ?*

Tatai tėra nevykęs žodinis rusų перегиб vertimas. Turime gerą atitikmenį rusiškajam уклон — *núokrypa*. Pagal ją galime pasidaryti *pérkrypą*, kuri visiškai gerai nusako перегиб tikrąją prasmę. Veiksmažodis *leñkti* perkeltine réikšme, artima rusų делать перегибы, mūsų nevartojamas, ir todėl negalėtų čia tikti nė *pérlanka* ar *pérlinkis*, kurie reiškia perlenktą, perlinkusią vietą, pvz., arklio nugara su p é r l i n k i a i s, p é r l i n k i u o t a.

Kaip suprasti vieno dienraščio straipsnio antraštę " Sveikintinas Vilniaus Universiteto studentų i š s t o j i m a s " ?

Paties straipsnio neskaičius, tik šitaip galima suprasti : studentai sveikintini už išstojimą iš Vilniaus Universiteto. Ir tai, žinoma, nesąmonė, nes aname straipsnyje visai apie ką kita kalbama. Čia tas pats dalykas, kaip ir su " sėdėti kepurėje ". Mat, kažkam atėjo galvon išsiversti pažodžiui lietuviškai rusų выступление ar lenkų w y s t ą p e n i e. Ir va, iš kur šiam " išstojimui " kojos dygusios. Vokiečiai čia taip pat sako A u f t r e t e n, bet mūsų kalbai tatai visai nedera, nes nei veiksmažodis *išstóti*, nei išvestinis daiktavardis neturi anos perkeltinės reikšmės. Lietuviškai čia galime, žiūrėdami prasmės atšešėlių, vartoti *pasisãkymas*, *pasiródymas*, *žỹgis*.

Kaip lietuviškai vadinti Vilniaus priemiesčius P o ś p i e s z k a ir W o ł o k u m p i e ?

Už Antãkalnio, toje vietoje, kur seniau baigėsi arklinio tramvajaus linija, kadaise yra buvusi to vardo priemiestinė smuklė.

Ji pažymėta vardu Поспешка ir tam tikru ženklu net rusų 1865 m. štabiniame žemėlapyje. Słownik Geograficzny irgi 1887 m. tebekalba apie smuklę. Bet jau 1859 m. Jan ze Śliwina išleistame Vilniaus vadove "Przechadzki po Wilnie" minima ir kaip prekyvietė. Tačiau senasis šio priemiesčio vardas yra visai kitas. Lenkiškai aplinkinių žmonių ir dabar tebevadinama *Wierszupka*, *Wirszupka*. Pirmoji lytis įrašyta ir vokiečių štabiniame (1:100 000) žemėlapyje. Senesnės lytys yra *Wierszupa*, *Wirszupa*, Виршупы, o Brauno vokiškame Vilniaus plane (iš XVI amž. pusės) rašoma *Wersoppe*. Ši lytis ir senesniosios lenkiškosios sutartinai liudija lietuvišką lytį *Veršupė*. Tuo vardu turime Lietuvoje daugybę upelių. Ir tikrai, upeliuką randame ir mūsų kalbamojoje vietoje. Pradžią vietovei davė dar Žygimanto Senojo prie šios Veršupės pastatyti medžioklės rūmai. O du 1598 m. dokumentai jau mini дворъ Виршупы. Ši rusiškoji lytis savo daugiskaitine galūne jau rodo tikrą suvietovardėjimą — *Veršupiai* (plg. to pat vardo kaimą Kidulių vals., Šakių aps.). Nors vardas gražumu nepasižymi, bet, brangindami senovę, tik taip turime vadinti aną priemiestį. Lytis **Viršupiai* negalima, nes tokios darybos vietovardžių Lietuvoje visai nėra. — Iš šiaurės prie Veršupių prieinąs vasarinių kaimas W o ł o k u m p i e lietuviškai reikėtų vadinti *Valākampiais* ar *Valākampiu*. Ši vietovė bus žymiai jaunesnė, bet 1865 m. žemėlapyje irgi jau pažymėta, tik be nosinio *m* — Волокуне (su korektūros klaida vietoj Волокупе, plg. Słownik Geograficzny W o ł o k u p).

Ar taisyklingas pavadinimas M a r k s i s t i n i a i Leninistinis Universitetas ?

Netaisyklingas. Turi būti : Marksistinis Leninistinis Universitetas. Prieveiksminis posakis čia yra rusybė. Bet ir šiaip, kur reikiant, prieveiksmių iš būdvadžių su galūne *-inis* nedaroma, juos atstoja prieveiksmiai su *-iškai*. Todėl galima kalbėti tik apie *marksistiškai*, o ne m a r k s i s t i n i a i nusistačiusį žmogų.

Katraip geriau vartoti partijos vardo sutrumpinimus : VKP(b), LKP(b) ar VK(b)P, LK(b)P ?

Pagal lietuvių kalbos dėsnius turime sakyti rašyti : Visasąjunginė Komunistų (bolševikų) Partija, Lietuvos Komunistų (bolševikų) Partija. Todėl ir santrumpose raidę *b* reikia įskliausti tarp *K* ir *P*. O santrumpa *VKP(b)* atliepia rusiškajam partijos pavadinimui — Всесоюзная Коммунистическая Партия (болшевиков).

Lietuviškai rašydami, žinoma, lietuvišką ir raidinę santrumpą turime vartoti.

Kaip rusų raidėmis rašytini vietovardžiai *Šiauliai* ir *Švenčionys?*

Visų pirma reikia pažymėti, kad perdėm paraidinis (transliteracinis) rašymas Шиауляй ir Швенчионис būtų visiškai netikęs, nes mūsų *i* po *š*, *l* ir *č* šiuose vietovardžiuose tėra tik minkštinamasis ženklelis, o ne atskiras garsas. Todėl tenka rašyti f o n e t i š k a i, būtent, lietuvių kalbos garsus reikšti artimiausiais rusų kalbos garsais. Taigi pérraša (transkripcija) turi būti tokia, kad ir nelietuvio skaitomas perrašytinis vietovardis skambėtų bent panašiai į lietuviškąją lytį. Vadinasi, *Šiauliai* ir *Švenčionys* rusiškai perrašytini — Шяуляй, Швенчёнис. Ilgasis *y* perrašiniuose palieka neišreikštas, nes rusų kalba neskiria ilgųjų balsių ir tam savo raidyne neturi rašmenų. Galūninis *-iai*, nors mūsų paprastai tariamas kaip *-ei*, vis tik geriau rašytinas -яй ne -ей. Mat, rusų kalbos *e* daug siauresnis už lietuviškąjį, ir todėl, rašant Шяулей perrašinys fonetiškai išeitų netikslesnis negu Шяуляй. Kai kas dar galėtų pasakyti, kad, žiūrint rusų kalbos fonetikos ypatybių, reikėtų rašyti Шяуляй, Швенчонеляй. Mat, rusų, kalboje *š*, *č* neminkštinami. Bet čia turime pastebėti, kad dėl tokio pučiamųjų priebalsių ir sutaptinių (afrikatų) *č*, *dž* sukietinimo tektų iškraipyti nemaža vietovardžių. Juk tada turėtume rašyti ne tik *Biržai* — Биржай, bet ir *Kražiai* — Кражай. Pagaliau jau ir *au* reikšdami ay mes ne kiek težiūrime rusų kalbos polinkių, nes šiaip greičiau turėtume rašyti ав. Plg. *automobilis* : автомобиль, *maurai* (tautos vardas) : мавры. Taigi, prireikus kur rusiško perrašinio, teiktina tik — Шяуляй, Швенчёнеляй.

Ar *apýskaita* keistina *atãskaita?*

Mūsų įprastinės *apýskaitos* nėra nė jokio reikalo keisti kitu žodžiu. Ji paprastai vartojama tokiuose posakiuose, kaip *darbų̃, veikìmo apýskaita*. Čia rytietiškoji *atãskaita* arba *atskaità* visiškai netiktų, nes juk nieko iš darbų ar veikimo n e a t s k a i t o m a, tik a p s k a i t o m a, kiek tų darbų padaryta arba kiek nuveikta. Matyti, kam pasišovė rusiškasis отчет ir pagal jį (от- : *ata-*) ėmė vartoti *atãskaitą*. Pagaliau ši netikusi vartosena nėra naujiena, jau pirmuosiuose mūsų laikraščiuose po 1905 m. rusų отчет taip buvo lietuviškai verčiamas. Tik J. Jablonskis, pasiūlydamas *apýskaitą*, išveisė tą vertinį iš bendrinės kalbos. — Šiaip pats žodis *atãskaita*, geriau — *ataskaità, -õs, ãtaskaitą*, žinoma, nėra nieku dėtas. Bet

jis vartotinas tik a t s k a i t y m o réikšme ir rusiškai verčiamas вычет, отчисление. Dėl *atskaità* " diskontas, учет векселей " žiūr. 281-282 psl.

Produktìngas ar *produktyvùs ?*

Šių dviejų žodžių vartosenoje nereikėtų painioti. Visų pirma *produktìngas* yra tas, kas daug produktų turi. Galėtume kalbėti apie p r o d u k t i n g ą krautuvę, sandėlį, kur gausu visokių produktų. Plg. ž o d ì n g a, v a i z d ì n g a kalba, a k m e n ì n g a s laukas. O *produktyvùs* (iš nauj. lotynų p r ō d u c t ī v u s) savo réikšme atitinka vok. p r o d u k t i v, rusų продуктивный. Todėl kalbame apie p r o d u k t ỹ v ų ar n e p r o d u k t ỹ v ų darbą, ūkį, gamybą, net žmogų (kuris daug ar maža padirba). O p r o d u k t y v ì mašina yra tokia, kuria galima daug ir greitai ko pagaminti. Gamybos sričiai, norint vietoje svetimo žodžio turėti visai lietuvišką pakaitą, labai gerai galėtų tikti *gamùs*, *-aũs*, *gãmų*. Tada turėtume visą grutę : *gamìnti* " produkuoti " : *gamyba* " produkcija " : *gamùs* " produktyvus " : *gamùmas* " produktyvumas ". Taigi *produktìngas* " turįs daug produktų " skirtinas nuo *produktyvùs* " gamus, našus, darbus ". Ši netikusioji *produktìngo* vartosena vis atsiliepia iš tų laikų, kada vietoje dabartinių *aktyvùs*, *-aũs*, *aktỹvų*, *pasyvùs*, *-aũs*, *pasỹvų* buvo imta vartoti *aktìngas*, *pasìngas*. K. Būgai " Kalboje ir senovėje " nupeikus šiuos naujadarus, jie iš mūsų raštų pamažu ir išnyko. Bet *aktìngas* paskutiniu laiku vėl vienur kitur ima rodytis. Tačiau iš daiktavardžių *ãktas* ir *pãsas*(!) nieku būdu negalime darytis visai ką kitą reiškiančių *aktìngas*, *pasìngas*. Šių vad. tarptautinių žodžių priesagos nelietuvintinos, ir turime tenkintis ištisiniais *aktyvùs* (plg. *aktyvìstas*), *pasyvùs*. Plg. vok. a k t i v, p a s s i v, rusų активный, пасивный *.

Ar vartotina *atãskaita ?*

Šitas žodis nėra nieku dėtas. Pati jo lytis, nors Lietuvių Kalbos Žodyno duomenimis iš gyvosios kalbos ir nepaliudyta, bet dėl priešdėlio *ata-* laikytina rytietiška. Plg. rytiečių *atãkaita* " vieta prieš saulę, įsaulis ", *atãmaina*, *atãmatos*, kurių vietoje vakarų lietuviai paprastai sako : *atkaità*, *atmainà*, *ãtmatos*. Taigi bendrinei kalbai geriau teiktina ir lytis *atskaità*. Gyvojoje žmonių kalboje

* *Gimtoji Kalba*, 1940 m. lapkričio-gruodžio mėn., 132-137.

atskaità ir *ãtskaita* visų pirma reiškia išskaitymą, skaitymą, pvz., knygoje nebegalima rasti a t s k a i t o s (= nebegalima išskaityti, kas toliau eina). Čia *atskaità* savo reikšme neatskiriama nuo veiksmažodžio *atskaitýti* "iki tam tikros vietos nuskaityti, tam tikrą dalį perskaityti". Plg. posakius: knygą jau lig pusės a t s k a i č i a u: užsibrėžk, kiek a t s k a i t e i, paskui užmirši. Naujadariškai *atskaità* arba dažniau *atãskaita* vartojama ir aritmetiniam atskaitymui, apskaičiavimui, apyskaitai ir pagaliau diskontui (vekselių) reikšti. Dėl *atãskaitos* vartojimo vietoje *apýskaitos* praeitų metų GK esame šitaip rašę: "Mūsų įprastinės *apýskaitos* nėra nė jokio reikalo keisti kitu žodžiu. Ji paprastai vartojama tokiuose posakiuose, kaip *darbų̃, veikìmo apýskaita*. Čia rytietiškoji *atãskaita* arba *atskaità* visiškai netiktų, nes juk nieko iš darbų ar veikimo n e a t s k a i t o m a, tik a p s k a i t o m a, kiek tų darbų padaryta arba kiek nuveikta. Matyti, kam pasišovė rusiškasis отчет ir pagal jį (от- : *ata*) ėmė vartoti *atãskaitą*. Pagaliau ši netikusi vartosena nėra naujiena, jau pirmuosiuose mūsų laikraščiuose po 1905 m. rusų отчет taip buvo lietuviškai verčiamas. Tik J. Jablonskis, pasiūlydamas *apýskaitą*, išveisė tą vertinį iš bendrinės kalbos" (285 psl.). Ir šiandien prie tų žodžių nėra ko pridėti. Ėmus visur vartoti *ãtskaitą* ar *atãskaitą* vietoje *apýskaitos*, ši pastaroji pasidarytų visai nebereikalinga, o ji vis tik yra įprastesnė ir taisyklingesnė. Taigi *apýskaita* reikština отчет, o *atskaita* verskime rusų вычет, отчисление.

Kaip išversti lietuviškai отчество?

Rusams отчество reiškia tėvo vardą. Lietuviškai, kur reikiant, pvz., įvairiuose blankuose, dabar rašoma ar spausdinama: *tėvo vardas*. Norint šiai sąvokai turėti atskirą vieną žodį terminą, teiktina sudurtinis *tėvãvardis*. Jis kalbininkų jau nuo seniau vartojamas asmenvardžių tyrinėjimuose, ir būtent vok. P a t r o n y m i k o n reikšti. O vad. patroniminės pavardės, kaip *Jonáitis, Petrė̃nas, Stasiū̃nas*, juk visos ir yra kilusios iš tėvų vardų. Rusams posakyje Петр Николаевич pastarasis žodis yra отчество, o to Petro tėvo vardas (= имя отца) vis tik bus Николай. Vadinasi, ir lietuviškai tos sąvokos skirtinos, būtent *tėvavardis* vartotinas tai specialiajai su -ович, -евич galūne sudaromai tėvo vardo lyčiai vadinti.

Kaip lietuviams rašyti rusiškai arba dviem kalbom rašomuose dokumentuose savo vad. отчество, pvz., *Petras Raštutis, Juozo s.* arba *Ona Masiulytė, Jono d.?*

Lietuviai dabar vad. tėvavardžių neturi, todėl, kur prireikus, pvz., dokumentuose tikslumo sumetimais ir rašoma: *Juozo s.* (*ūnus*), *Jono d.* (*uktė.*) Bet būta kitaip. Ir mes iki pat XVII amž. esame vartoję tėvavardžius su galūnėmis *-aitis, -onis, -ūnas, -ėnas* ... Tik tie tėvavardžiai mums paprastai atstodavo dabartines pavardes, kurių daugis valstiečių dar neturėjo. XVI amž. dokumentuose, pvz., skaitome *Gedminas Daugintaitis, Gedeika Andriejūnas, Jonikas Daugučionis.* O vienoje lotyniškoje XVII amž. galo metrikoje kažkokio mirusio *Raudaičio* tėvas tebevadinamas *Raudys.* Ir dabar dar mūsų tarmėse jauną *Laukio sūnų* pavadina *Laukáičiu,* kitur net *Laukýnu* (plg. pavardes *Tamùlis : Tamulýnas, Jurkus : Jurkýnas*). Tačiau priesaginių tėvavardžių greta su pavarde niekur dabar lietuvių nevartojama. Taigi, mums neturint tėvavardžių, anuodu pavyzdžius rusiškai galėtume tiesiog rašyti: Петрас Раштутис, сын Йуозаса ir Она Масюлите, дочь Йонаса. O jeigu rusiškame tekste norėtume pavartoti tikrą tėvavardį, tai vietoje сын Йуозаса, дочь Йонаса būtų teiktini Йуозасович, Йонасовна. Kai kam, rasi, atrodytų rašytina Йуозович ir Йоновна, nes juk *-as* yra galūnė. Bet dėl tokio galūnės numetimo nelietuviams būtų sunku atsekti vardininko lytis, o dėl to galėtų susidaryti painiavos. Jeigu jau *Juozo* ir *Jono,* rusiškuose dokumentuose mes nekeičiame į Иосип ar Осип ir Иван, o rašome Иуозас, Йонас, tai verčiau ir tėvavardyje išlaikyti pilnąją vardininko lytį.

Ar ne prieštaravimas rašyti *lig šiol,* bet *ligšiolinis?*

Paviršiumis žiūrint gali atrodyti ir prieštaravimas. Bet juk sudurtinius būdvardžius mes visada rašome sykiu, pvz., *kasdieninis, šiandieninis, artipilnis* (a r t i p i l n ė stiklinė), *paskuigalis,* nors šiaip rašome *kas dieną, šią dieną, arti pilnio, paskui galo.* Žinoma, *lig šiol,* atsiradusį iš *ligi šiol,* nusižiūrėję į *kasdien, šiandien,* galėtume rašyti ir *ligšiol.* Bet kadangi dabartinė rašyba čia rašo skyrium *lig šiol,* tai jos laikomės ir GK. Rašyba juk visų pirma yra susitarimo dalykas, ir svarbiausia jos vienodumas bei visuotinumas.

Kaip geriau versti прогульщик?

Šiuo tarybiniu terminu vadinamas tam tikras darbo gaišėjas. Spaudoje jis verčiamas *dykinėtojas, dykūnas,* o paskutiniu laiku ir

vaikštéiva. Pirmieji du žodžiai anos sąvokos kaip reikiant tiksliai dar nenusako, jie labiau atitinka rusų бездельник, праздношатающийся, o *dykūnas*, be to, dar reiškia ir шалун, проказник. Naujadaras *vaikštéiva*, rodos, geriau tinka, nes jam ir pačia savo šaknimi atliepia rusiškajam terminui. Dėl darybos plg. *skurdéiva* " skurdžius, бедняк, голяк ". Taip pat galima būtų vartoti ir iš gyvosios kalbos pažįstamas *vaikštìkas*, kuris reiškia šiaip vaikščiojantį žmogų, paskui ir valkūną. Ši reikšmė jau labai priartėja prie прогульщик sąvokos. Katras iš jųdviejų prigis, parodys pats gyvenimas. Gali net ir visai kitas dar pagaulesnis žodis pasišauti. Be to, dar reikalingi lietuviškų atitikmenų ir " progulščiko " giminaičiai прогул, прогулять. Veiksmažodžiui vartotina *praváikščioti* (plg. p r a v a i k š č i o j o pietus, traukinį, t. y. pasivėlavo, praleido), o прогул galima vėl išsivesti *prãvaikštas*. Darybai plg. *prãminas* " pirmosios minamų linų saujos ; sviestą mušant į grietinę dedamas seno sviesto gabaliukas ", *prãnaras* arba *prãnara* " nuoauga, verpetas lentoje, medyje ". Kaip *prãminas*, *prãnaras* yra tai, kas praminta, pranirę ar pranarinta, taip ir *prãvaikštas* gali reikšti pravaikščiotą laiką *.

* *Gimtoji Kalba*, 1941 m. sausio-kovo mėn., 46-47 psl.

KALBOS SKILTELĖ *

MODERNUS, NE "MODERNIŠKAS" **

Kurie kalboje valyvesni, paprastai vartoja: modernus, originalus, primityvus, oficialus... ir išvestinius moderninis, oficialinis..., prieveiksmiais moderniai, oficialiai... Tik tokia vartosena ir tesuderinama su mūsų kalbos dėsniais. Vadinasi, arba lotyniškajam žodžiui paliekame originalinę galūnę ir toliau jį lietuviškai kaitome, arba dar -is (originalis, oficialis) pakeičiame -us. O Vakarų Europos kalbų pvz., vokiečių, prancūzų, požiūriu žiūrint, visur tik -us pridedame. Dar seniau vieno kito bandyti vartoti specialis, socialis, oficialis... mūsų kalbai nėra tikę, nes atrodo daiktavardiškai (plg. miegalis, snaudalė ...) ir, svarbiausia, iš jų negalime pasidaryti prieveiksmių. Kaip šalia saldus, baltas, rūgštus sakome saldiniai, baltiniai, rūgštiniai obuoliai, taip ir gretomis su modernus, oficialus..., kur reikiant, rūšiai žymėti vartotina moderninis, oficialinis. Nesakydami "geriškas, gražiškas", negalime iš vieno būdvardžio darytis kito su priesaga -iškas. Taigi "moderniškas" ir visa jo draugė mūsų kalbos dėsniais nepateisinama. Galėtume nebent kalbėti tik apie modernišką fotografiją, kuri savo technika panaši į "Moderno" darytąsias.

---

* Trumpi kalbos patarimai spausdinti *Lietuvos Aide* 1938 metais, paprastai 4 puslapyje, o nuo spalio 17 dienos — trečiame. A. Salys šių straipsnelių spaudos klaidas atitaisydavo vėlesniuose *Lietuvos Aido* numeriuose *Kalbos skiltelės* prierašuose savo straipsnelių gale. Čia tie prierašai praleidžiami, ištaisius spaudos klaidas pačiuose straipsneliuose savo vietoje.

Straipsneliuose kartais tęstinės (tvirtagalės) priegaidės balsės, matyt, dėl techninių priežasčių, išspausdintos su stogeliu (pvz. *â*). Čia jos spausdinamos su įprastiniu cirkumflekso ženklu (pvz. *ã*).

Du vieniši trumpi straipsneliai — *Rūpintojėlis, ne smutkelis* ir *Ne 'subuvimas', bet 'pobūvis'* — pripliekiami prie šio skyriaus, nors jie *Lietuvos Aide* buvo spausdinti dar keletą metų prieš *Kalbos skiltelės* atsiradimą.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.24, 35 nr.

NE " GORNOSTAJUS ", BET ŠERMUO, ŠERMUONIS *

Berašant apie Egipto karalienės puošnųjį apdarą, laikraštininkams pakliuvo po nago ir tas " gornostajus ". Tačiau kiekvienas rusiškai mokąs supras, kad čia tik lietuviška galūnė teprisegta. Vokiškai tas pats žvėrelis vadinamas " Hermelin ". Seniau kažkur spaudoje esu matęs ir taip rašant. Bet mums nė katro nereikia, turime tam žvėreliui senų savų žodžių. Būtent: šermuo, šermuonis, šarmuo. Plačiau, rodos, vartojamas pirmasis, jis linksniuojamas ir kirčiuojamas kaip piemuo. Kadangi penktosios linksniuotės daiktavardžių nėra daug, tai iš analogijos jie kalboje pereina į kitas linksniuotes. Taip ir iš senoviško šermuo atsirado naujesnis šermuonis (kaitomas kaip obelis), kuris vartoti bene ir parankesnis, nesipainios su šermenimis. Labiau jau tarmiškas šarmuo. Seniau, matyti, esame dar turėję ir šermultį, tai rodo mūsų pavardė Šermulis ir pagaliau latvių kalba. Įsidėmėtina, kad šarmuonys, šermuonėlis, šermunėlis, rytiečių širmuonėlis vėl yra kitas žvėriukas, kitaip vadinamas žebenkštis, rusiškai " laska ", vokiškai " Wiesel ". Taigi turint seną, net iš prokalbės paveldėtą, savą žodį, anos rusybės reikia būtinai vengti. — Ir apskritai mes įvairiems kailiams vadinti per daug dar vartojame svetimybių. Vis girdi " norkas, kotikas ". Pirmajai turime lietuvišką pakaitą audinė, o antrasis vadintinas kačiuku, katinaičiu. Šis vardas kilęs iš tam tikrų ruonių rūšies, kur rusai vadina " jūros katinu ", o vokiečiai " jūros lokiu ". Jei lietuviškoji visuomenė čia rūpinsis lietuviškus pavadinimus tevartoti, tai ir kailininkai turės prisiderinti, išmokti.

VIS DAR ŠMĖKLOJASI " SPAUSDINIAI " **

Paprastai sakome rašome spaudinys, spaudiniai, bet kartkartėmis pastebėti vartojant ir " spausdinys, spausdiniai ", net tiesiog " spausdintas ". Šie pastarieji dariniai netaisyklingi, o " spausdintas " vėl vergiškas vokiško " Gedrucktes " vertimas. Daiktavardžius su priesaga -inys savo kalboje daromės iš būtojo laiko veiksmažodžių kamieno, pvz.: skendinys (: skendo), radinys (: rado), krėtinys (: krėtė), mezginys

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.25, 37 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.26, 39 nr.

(: mezgė). Tuo būdu iš spaudė padaromas spaudinys, kaip iš kūrė — kūrinys (ne kurinys!). Vartojantiems "spausdinį", matyti, painiojasi veiksmažodis spausdinti, nors iš jo būtojo laiko (spausdino) tegalėtų išeiti nebuvėlis "spausdininys". Antra vertus, čia parūpinamojo veiksmažodžio lytis nė nedera, nes spaudinys juk yra spaustuvės spaudžiamas, išspaustas dalykas. Velionis Rygiškių Jonas su "spausdiniu" kovojo visą amžių, negi mes nepajėgtume juo nusikratyti. Visų pirma mūsų įstaigos ir šiaip įmonės turėtų išmesti laukan spaudus (jis daug geresnis už prašaleitį "štampą") su klaidingais parašais. Tada pamažu visi greičiau įprasime taisyklingąją lytį.

DĖL PRŪSŲ VADO MANTO VARDO *

Šio garsaus prūsų sukilimo vado vardas pas mus supopuliarintas dviem naujais vertimais. Bet viename randame rašant Mantas, kitame jau vėl Montė. Prūsų kalba yra lietuvių kalbos giminaitė ir ypačiai panašūs vardynai (asmenvardžiai ir vietovardžiai). Taigi mažne visada prūsų asmenvardžiams randame atitikmenų ir lietuvių kalboje. Žymusis prūsų vadas lotyniškoje Petro Dusburgiečio chronikoje rašomas Henricus Monte. Iš šio vokiško jo krikštavardžio išriedėjo ir tas menkai besuprantamas Herkus. O Monte yra vokiečių perdirbtas iš Mantas. Mat, vardams nukandžiojamos galūnės, ir an kartais paverčiama on arba ir un. Tatai rodo ir kiti prūsų vardai, pvz., Montemyle, Muntemil, Kymunt, Noremunt, kuriame atsiliepia lietuvių Mant(i)milas, Kymantas, Nor(i)mantas. Žinoma ir daugiau prūsų anuo vardu. Rašoma: Monte, Munte, bet ir Manto, taip pat minimas prūsas Mantuche (=Mantukas). Žemaičiuose XVI amž. randame Staniulį Mantaitį, kuris yra išvestinis iš Mantas. Tos pačios šaknies yra ir dabartinės pavardės Mančys, Mančius, o Klaipėdos aps. seniau dar buvęs kaimas Mantėnai. Taigi taisyklinga tėra tik lytis Mantas. Ji vien ir vartotina. Reikėtų ir Klaipėdoje gatvės vardą ištaisyti.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.27, 41 nr.

RASTINUKAS SĄVADAS *

Iš laikraščių sužinome išėjus vieno departamento aplinkraščių sąvadą. Vadinasi, pasakytume, mūsų kalba pragurbo vienu nauju žodžiu. Bet vargu taip. Darybos atžvilgiu, žinoma, nieko neprikiši, plg. sąvaras, sankalas, sangulas ir gausias moteriškąsias sąvartas, sąvalkas, sankrytas... Tačiau iš karto tuojau pakvimpa rusišku "svod zakonov", kurį mes lietuviškai vadiname įstatymų rinkiniu. To, rodos, ir pakanka, galima, prireikus, išleisti ir aplinkraščių rinkinį. Be to, šis rastinukas ir kitu atžvilgiu nebus patogus, ypačiai įstatymų žmonėms ir patiems tvarkos žiūrėtojams. Juk moteriškoji sąvada ir išvestiniai sąvadauti, sąvadybos visai ką kita reiškia. Iš to kitas gali ir juoko patraukti.

SUSISIEKIMAS IR EISMAS **

Mada visur veikia, taip pat ir kalboje. Pasirodė mūsų spaudoje eismas, ir stvėrėsi jo visi, kaip vaikas titės. Mat, daugiam bus pasirodę, kad čia naujas pakaitas "netikusiam" susisiekimui. Tačiau taip nėra, jie abu geri, bet kiekvienas savo vietoje. Eismas yra senosios Terminologios Komisijos darbo, nukaltas fizikams, bet tik paskutiniu laiku jis imta vartoti judėjimo prasme. Jis sudarytas iš eiti su priesaga -smas. Ši priesaga savo reikšme artima priesagai -imas, tik reiškiamą veiksmą daugiau sudaiktina, neturi nuolatinumo atspalvio, pvz., šaukimas: šauksmas, jautimas: jausmas. Taigi panašiai skiriasi ir ėjimas — eismas. Plg. dar Jablonskio duodamą pavyzdį: kareivių ir bėgsmas buvo neapsakomas. Taigi galima kalbėti apie traukinių, autobusų eismą, vadinasi, ėjimą. Bet šiaip kitur vartotina susisiekimas. Todėl netikę posakiai: "Blogas eismas su Žemaičiais, sunkus eismas autobusais ir Suvalkų krašto plentais". Čia geriau tinka įprastinis susisiekimas. Ir toliau, žinoma, sakysime: gatvėse didelis judėjimas. Taigi eismas daugiau tinka tik specialiniu terminu susisiekimo sričiai.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.28, 43 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.I.29, 45 nr.

JŪREIVIS, JŪRININKAS IR KITKAS *

Mums šiuo reikalu rašo vienas jūrininkas. Labai teisingai pastebi, kad dabar spaudoje šiuodu žodžiai vartojami visai mišrai. Jo samprotavimu jūreivį, gretindami su moksleiviu, kareiviu, keleiviu, praeiviu..., turėtume vartoti kalbėdami apie žmones, kur "eina į jūrą" (=jūromis plaukioja), kur tik tam tikrą laiką tą darbą dirba, bet nėra amatiniai specialistai. O jūrininkas, lyginant su mokslininku, karininku, teisininku, mišklininku..., vėl, esą, geriau tiktų nusakyti asmeniui, išėjusiam tam tikrą jūrų mokslą, įsigijusiam specialybę. Ir priduria teikiamosios vartosenos pavyzdį: žvejai nuo pat mažens įpratę į nelengvą jūreivio darbą, bet į jūrininkus išeiti negali dėl mažo mokslo. — Tokia vartosena bendrinei kalbai tikrai labai paranki, ypačiai prisiminus grutę kareivis: karininkas. Abu anuodu žodžiu yra naujadarai ir juos galime funkciškai pagal reikalą skirti. Šis palinkimas matyti jau ir J. Šlapelio žodyne (1921), kur jūreivis rusiškai verčiama "morechod, moreplavateľ", o jūrininkas "moriak, matros". Tik, nusižiūrėjus į kareivį, "matrosą" geriau būtų vadinti jūreiviu. Be to, žinoma, jūrininku tam tikrais atsitikimais gali būti vadinamas ne tik specialistas jūrų plaukiotojas, bet ir šiaip jūrų tyrėjas. — Vartotina prekybinis laivynas (=prekybai skirtas), bet laivų gali būti ne tik prekybinių, bet ir prekinių (=kuriais prekės vežamos). Taip pat teiktina karo, karinis laivas arba laivynas. Čia pasakoma tik tam tikra rūšis. Jeigu tas laivynas gerai kaunasi ar šiaip pasižymi savo kariškomis ypatybėmis, tada jį pavadinsime (tarmiškai) karišku laivynu. Plg. senovinė ir senovišką daina. Geriau, rodos, tinka ir povandeninis laivas, ne nardomasis. Juk jis skirtas po vandeniu plaukioti, ne nardyti. Pagaliau ir kitos kalbos šiam terminui nardymo sąvokos nebevartoja. Žvejas, tiesa, senoviškesnis už žvejys, bet dabar labiau įprantama vartoti pastaroji lytis. Senų senovėje esame sakę ir karias, bet dabar besakome karys, nors dažniau svečias, ne svetys.

VIS TIK PUSKARININKIS, NE "PUSKARININKAS" **

Vienas skaitytojas norėtų, kad vietoje dabartinio puskarininkis būtų rašoma sakoma "puskarininkas". Girdi, šis žodis

* *Lietuvos Aidas*, 1938.I.31, 47 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.1, 49 nr.

esąs vienos šaknies su k a r i n i n k a s, o parašius daug. kilm. p u s k a r i n i n k i ų, vėl moteriškai atrodąs, tartum vard. būtų "p u s k a r i n i n k ė". — Tačiau taip negalėsime daryti. Visų pirma, jei su p u s- suduriame daiktavardį galūne -a s, tai ją savo kalbos dėsniais paprastai pakeičiame -i s. Pvz.: p u s b e r n i s, p u s m e t i s, p u s s v a r i s, p u s p a r š i s, p u s e r ž i l i s, p u s a u k s i n i s (=pusė auksino "toks pinigas"). Pagaliau pažįstamas ir visai panašios darybos p u s p i r m i n i n k i s, kuriuo dvaruose vadinama lauko darbų pirmininko (jis pirmas dirba) pavaduotojas, netikrasis pirmininkas. Tiktai mažybiniai ir maloniniai su priesaga -(i) u k a s išlaiko nekeistą galūnę, pvz., p u s b e r n i u k a s, p u s v a i k i u k a s. Taigi, prireikus, galima pasakyti ir p u s k a r i n i n k i u k a s. O galūnių panašumu nėra vėl ko sirgti. Jau mūsų kalba tokia, kad ne iš visų linksnių tegalime vardininką atpažinti. Plg. l a n k a s, l a n k a, bet l a n k ų, arba v e l n i a s, g e n y s, bet v e l n i ų, g e n i ų, pagaliau š a u l y s, š a u l ė, o tik — š a u l i ų. Vadinasi, taisyklingas tėra tik p u s k a r i n i n k i s, jis ir tevartotinas. "Puskarininkas" buvo tik nemokėlių paleistas.

A T I T I N K A M A S , A T A T I N K A M A S IR JŲ DRAUGĖ *

Vėl mus prašo pasisakyti dėl a t a t i n k a m o vartosenos. Tiesa, kad jis, o ypač prieveiksmis a t a t i n k a m a i mūsų spaudoje ir raštinės kalbos dažni svečiai. Kalbininko akimis žiūrint pati lytis niekuo dėta. Tik ji yra rytietiška. Rytiečiai priešdėlį a t a- vartoja labai plačiai. Jų sakoma ir: a t a d u o t i, a t a d a r y t i, a t a n e š ė, a t a v e ž ė, a t a d a r a s, a t a b u l a s, a t a ž a g a r i a s, a t a m a i n a... Čia bendrinėje kalboje esame pratę sakyti rašyti: a t i d u o t i, a t i d a r y t i, a t n e š ė, a t v e ž ė, a t (i) d a r a s, a t b u l a s, a t ž a g a r i a s, a t m a i n a. Taip tenka žiūrėti ir į a t a t i n k a m ą. Bendrinei kalbai įprastesnė lytis a t i t i k t i, todėl ir visose jos išvestinėse vartotina priešdėlis a t i-, pvz. a t i t i n k a m a s, a t i t i n k a m a i, a t i t i k i m a s, a t i t i k m u o (=tai, kas ką atitinka). Tai yra norma kasdieninei paprastajai kalbai. Nors ir čia vienas kitas žodis, patekęs iš rytiečių, gali išlikti su a t a-, pvz., a t a t u p s t a s, a t a t u p s t o m i s. Sangarsio t t šiokiais atvejais bendrinė kalba vengia, o koks a t i t u p s t a s vėl neįmanomas. Dailinėje, rašytojo, ypačiai rytiečio kalboje, žinoma, ir a t a- galės rasti sau vietos.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.2, 51 nr.

TIEKTI IR TEIKTI*

Skaitytojų prašomi čia tik trumpai pasisakome dėl šių dviejų veiksmažodžių reikšmės ir vartosenos. Plačiau apie tai esu rašęs praeitų metų Gimtosios Kalbos "Klausimų kraitelėje" (žr. 251 psl.). Pagrindinis ir bendrasis reikšmės skirtumas yra: t i e k t i = daryti, dirbti, gaminti, o t e i k t i = duoti, pristatyti. Todėl t i e k i a m e valgį, vaišes, drabužį, ūkio padargus, o iš kitos pusės galime t e i k t i džiaugsmą, viltį, garbę, valdžią, pagalbą, žinias ir šiaip daiktus. Todėl netaisyklingi yra posakiai: p a t i e k t i raštą, prašymą, įrodymą, klausimą. Vartotina šiuo atveju p a t e i k t i, į t e i k t i, p a d u o t i... ar ir tiesiog p r a š y t i, į r o d y t i, (p a) k l a u s t i. Apie raštų t i e k i m ą galima būtų kalbėti nebent tada, jeigu kokio nesumataus viršininko siunčiami raštai yra kito žmogaus ne tik parašyti, bet ir apmesti, paruošti.

DĖL "ARO" IR E R E L I O**

Vienas iš senesnių spaudos darbininkų mums rašo: "O dabar panaikink Tamsta "arą". Jau jis man įgriso. Deja, ir aš esu ranką pridėjęs prie jo įgyvendinimo. Daugelis mano, kad e r e l i s esanti mažybinė lytis. Kaip dar iš k a r v e l i o nepadarėme "karvo"!". Tiesa, kad e r e l i s nėra mažybinė lytis. "Aras" per nesupratimą padarytas ir paleistas Juškos, net į jo paties surinktąsias dainas įbruktas. Apie jį jau 1922 m. yra rašęs ir velionis K. Būga "Kalboje ir senovėje" (55). Taigi buvo, rodos, laiku pertarta, įspėta. Bet per 15 metų nieko nepakito. Iš šalies žiūrint atrodo, kad literatai ant to "aro", anot žemaičio betariant, gyvi likę. Kad poetai taip kėčia, tegu sau "arauja", bet bent šiaip raštuose, taip pat ir gamtos moksluose "arui" tikrai neturėtų būti vietos. Čia gana mums e r e l i o.

MOKĖKIME SAVO TAUTOS VARDĄ TARTI***

Vieni esame žemaičiai, kiti aukštaičiai; šių vėl yra ir zanavykų, ir kapsų, ir dzūkų, ir čiačiokų, kur čia visus supaisysi. Bet visi vienu vardu vadinamės l i e t u v i a i s, seniau dar ir l i e t u-

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.3, 53 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.4, 55 nr.
*** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.7, 59 nr.

v i n i n k a i s. Bet labai negražu klausytis, ypačiai viešose kalbose, kad tą savo vardą daug kas visaip keverzojame. Čia vienas taria l i e t u v ỹ s, l i e t u v i ų̃, kitas vėl su l i e t ù v i u, l i e t ù v i u s, trečias l í e t u v i ų, l í e t u v i u s, pagaliau net ir vardininkas, ypačiai Klaipėdos krašte, girdėti l í e t u v i s. Rodos, nesunku įsidėmėti, kad mūsų tautos vardas šitaip linksniuojamas ir kirčiuojamas :

Vienaskaita	Daugiskaita
l i e t ù v i s	l i e t ù v i a i
l i e t ù v i o	lietùvių
lietùviui	lietùviams
lietùvį	lietuviùs
lietuviù	lietùviais
lietùvyje	lietùviuose
lietùvi !	lietùviai !

Tatai yra vienintelis taisyklingas tarimas. Kirtis lygiai taip pat kilnojamas linksniuojant ir moteriškąją giminę l i e t ù v ė, o l i e t u v á i t ė turi pastovų nekilnojamą kirtį ant a i. Suvalkiečių l i e t u v ỹ s ir l i e t u v ẽ (kitur taip vadina lietùvą bet kam lieti, tirpyti) yra naujadarai, kaip ir v o k i e t ỹ s. O tokios lytys, kaip l í e t u v i o, l í e t u v i u s... yra pačių mūsų inteligentų išmonis. Taip pat ir krašto vardas taisyklingai kirčiuotinas : L i e t u v à, L i e t u v õ s, L í e t u v a i, L í e t u v ą, su L í e t u v a, L i e t u v o j ė, L í e t u v a ! Daug kas netaisyklingai galininką taria su tvirtagale priegaide L i ẽ t u v ą, o paskui jau ir įnagininką su L i ẽ t u v a. Randasi dar ir tokių, kur, nusižiūrėję į dainos ir žaidimo kirtį, taria reikiant sakyti L i e t ù v ą. Bet juk daugis bus pastebėję, kad dainoje labai dažnai nukrypstama nuo tikrojo kirčio. Taigi iš jos negalime spręsti. — Ta pačia proga priduriu, kad ir savo artimųjų kaimynų vardus turime tarti l ã t v i s, l ã t v i a i, v ó k i e t i s, v ó k i e č i a i, ne l a t v ỹ s, l a t v i a ĩ, v o k i e t ỹ s, v o k i e č i a ĩ. Taip pat kirčiuotina l é n k a i, o ne l e n k a ĩ. Visi turime atsiminti, kad savo pačių vardą mokėti tarti mums yra ir garbės ir padorumo dalykas.

DAUGIAU KALBOS DRAUSMĖS *

Rašydami visuomet daugiau apgalvojame, apsvarstome nei gyvu žodžiu kalbėdami, ypačiai jei tas žodis nėra viešasis, bet

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.8, 61 nr.

eina paprasta kasdienine susižinojimo priemone. Todėl ir mūsų rašomoji bendrinė kalba yra daug grynesnė nei šnekamoji. Tur būt, nerasime mūsų šviesuomenėje žmogaus, kuris nežinotų, kad "ciongas" yra skersvėjis, kiauravėjis, "vailokas" — tūbas, "spinka" — atkaltė, atloša, "vendzyti" — būdyti, rūkyti, "sokas" — sunka, "vyšniuvka" — vyšninė, "švogerka" — svainė, "štepselis" — kištukas... Ir rašte jau niekas šių makaronybių nebevartoja. Bet kas kita šiaip sau kalbant, namie, su tarnais, su darbininkais, turguje, krautuvėje. Čia dar apyvarais velkini tebevaikščiojame, visai maža pažangos terodome. Mat, ant užkulnių nelipami, raminamės, anot to betariant, "kuo pavadinsi, tuo nepagadinsi". — Šeštadienio apyvakariu kauniškius paprastai smarkiau nei šiaip dienomis suima bendras rūpestis — kad pilvui nėra šventos, kaip tam šuniui pasninko. Ir pilnos tada krautuvės, įėjęs gausi ir eilėje pastovėti. Ir klausais kauniškių pilvų pageidavimų. Ir va jie: "sasiskos, kelbasos, šinkos, palengvicos, lososina, minogos, sardinkos, smožyti taukai, alanskas sūris, muštarda" ir šiaip dar kiti "prismokai"... Ir dėl to peršasi išvada, kad tie pilvai kaž kaip "vzdzienčnai" tebegyvena "Bromos atvertos ing viečnastį čėsus". Bet juokas juoku, o pokštai atskirai. Šį reikalą turime šiaip ar taip tvarkyti. Ir anaip kalba ne tik tarnaitės, ne prastuomenė, bet inteligentės moterys (vyrai čia mažiau reikalo ir progos teturi), išėjusios jau lietuviškas gimnazijas, deja, net mokytojos. Skundžiamasi namų ruošos terminų trūkumu, bet nė esamaisiais nesinaudojama. Kalbos darbininkų čia stengiamasi padėti. Plg. kad ir V. Kamantausko "Kalbėkime lietuviškai". Jei ir ne visa teikiama prigis, bet daug daug naudingo patarimo ten rasime. Kasdieninėje kalboje mums, tiesiai sakant, trūksta bet kokios drausmės. Ir susidrausminti, duoti pavyzdį turi ne kas kitas, tik inteligentija. Jei pasiryšime, ir laimėsime.

BŪKLĖ, BŪVIS, PADĖJIMAS, PADĖTIS IR STOVIS*

Šie žodžiai mūsų bendrinėje kalboje ligi šiol vartojami labai mišrai, be jokio atskyrio.

Tačiau jie nėra vieno galo ir skirtini.

Plačiau dėl jų vartosenos pasisakyta š. m. Gimtosios Kalbos pirmame numeryje ("Klausimų kraitelėje"). Būklė pažįstama jau ir iš senųjų raštų, bet jos reikšmė labai įvairi: "gyvenimas,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.9, 63 nr.

amžius, namai, gyvenamoji arba būtoji, gyventoji vieta, sodyba; būvis, padėjimas". J. Jablonskis buvo ją pasiūlęs vartoti rusų "положенije", vokiečių "Lage" reikšti. Tačiau dėl savo daugiareikšmiškumo ir konkretinės priesagos -klė (plg. duoklė, gerklė, žirklės...) ji tam nevisai tetinka. "Положенije" ir "Lage" prasme iš seno žmonių kalboje sakomas padėjimas, plg. priežodiškai vartojamą "iš to padėjimo nėra kito išėjimo". Dėl trumpumo ir parankumo vartoti už padėjimą dar teiktinesnė padėtis, nes juk sakoma: įtartis: įtarimas, pažintis: pažinimas. Ir be to padėtis nekaltinė, tik iš gyvosios kalbos pažįstama kita, padedamosios vietos (taip pat ir padėjimas šia reikšme vartojamas!), reikšme. Būvis geriau paliktinas filosofinėms sąvokoms "bytjo, sušče-stvovanije, Existenz, Dasein" reikšti. Stovis jau randamas Sirvydo žodyne ir taip pat skirtinas nuo padėties. Juo galima vadinti rusų "sostojanije", vokiečių "Zustand".

ĮSKAITA(S) IR IŠSKAITA*

Šiuodu žodžiai, rodos, visiems suprantami ir šiaip, kur reikiant, taisyklingai vartojami. Bet vienas skaitytojas klausia, kodėl įstaigos dažnai kalba apie "įskaitas", nors, pvz., algą gaunančiam kaip tik iš algos išskaito. Ar tai nesanti nesąmonė? Ir man mažne taip atrodo. Juk paprastai sakome: skolą iš algos išskaitė, atskaitė. Abu veiksmažodžiai čia maždaug tą pat reiškia, tik priešdėliu at- labiau pabrėžiame atskyrimą, atidalijimą, plg. išėmė, atėmė, išplėšė, atplėšė. Taigi paprastąja galvosena išeina: išskaita — jeigu išskaitoma, atskaita — jeigu atskaitoma. Seniau ir dabartinę apyskaitą vadindavo atskaita, mat, vergiškai versdavosi rusų "otčiot". Ir dėl tos "įskaitos" bene bus kalta ta pati rusų kalba su savo "načiot". Tas terminas kaip tik rusų administracijos ir vartotas išskaitai reikšti. Koks gudreiva, žinoma, galėtų ir šiaip sumesti pasakyti: įstaiga, tarnautojui mokėdama algą, įskaito jį ją ir tą sumą, kurią jis avansu buvo gavęs. Bet kadangi faktiškai algos gauna mažiau, tai ir teįmanoma tik apie išskaitymą kalbėti. Sakydami įskaityti, galvoje turime pridėjimą arba šiaip kokį teigiamą veiksmą. Iš šio veiksmažodžio pasidaroma ir įskaita ar, geriau, įskaitas. Mat, su priešdėliu

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.10, 65 nr.

į- dažnesnė galūnė -as, o su iš- vėl -a. Todėl, pvz., universitete studentams įskaitomi semestrai, dėstytojai duoda klausytų kursų įskaitus. Šis terminas daug geresnis už rusiškojo "začiot" lygmenį užskaitą.

Dar būna pats posakis: daryti išskaitas. Paprastai, žinoma, sakysime: man labai daug išskaitė, tau iš algos išskaitys. Keverziškai atrodytų: man labai didelę išskaitą padarė, tau iš algos padarys išskaitą. Bet kai kada anas posakis raštinės ir įstatymų kalboje neišvengiamas ir būtinas, pvz., Valstybės Kontrolė daro išskaitas. Juk jau ir išlaidas, įtaką darome.

KAIP LIETUVIŠKAI "TRAMPLYNAS"? *

Sporto žmonės čia norėtų savo lietuviško žodžio. Ir tai visai suprantama. "Tramplinu" paprastai vadinama lenta, nuo kurios plaukikai į vandenį šoka. Bet kai kas tuo pačiu žodžiu jau ima vadinti ir staigią dirbtinę nuokalnę, kur pašliūžininkai šliuoždami į orą išlekia. Anas žodis yra prancūziškas — tremplin. Vokiečiai sako: Sprungbrett, Schwungbrett, o pašliūžoms — Sprungschanze. Mes čia galime pasinaudoti žemaičių turimu žodžiu šañkynė. Taip vadinama vaikų pasidaromas bet koks įrengimas šokinėti žemyn ar į aukštį. Šiaip dar šañkyne pavadina ir staigų šlaitą, kur tik šokte galima nušokti, taip pat kelyje, ypačiai žiemą, išmuštą duobę, kur važiuojant labai krato, t.y. šankìna. Šis žodis "tramplinui" pakeisti, rodos, visai gerai tinka. Darybos atžvilgiu jis turi nemaža draugų, pvz., ãvalynė (ne avalinė!), liñgynė "kartis lopšiui pakabinti", pãtalynė "patalai su priegalviais, lovos apdarai", pãdarynė "padargai". Jei pašliūžininkai savo šañkynei norėtų turėti atskirą terminą, tai galima patarti vartoti núosklanda. Ji taip pat pažįstama iš gyvosios kalbos ir reiškia vietą, kur rogės į šalį, nuo kelio skleñdžia. Pagaliau, rasi, ir pats veiksmažodis praverstų terminu, pvz., jis labai gražiai skleñdžia nuo núosklandos. Sklandytuvai su sklandymu čia, rodos, negalėtų vartosenoje painiotis.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.11, 67 nr.

KELETAS ĮSIDĖMĖTINŲ IR NAUJŲ ŽODŽIŲ *

Lietuvių Kalbos Draugijos Terminologijos Sekcija yra priėmusi pagrindinius filosofijos terminus. Gimtoji Kalba dabar kiekviename numeryje duoda iš jų parinkusi būdingesnių ir šiaip gyvenime labiau reikalingų. Su vienu kitu terminu norime suvesti į pažines ir savo skaitytojus :

Añtžmogis — Übermensch ; " viršžmogis " — netaisyklingai sudarytas.

Apkantùs, apkantì, apkañtų — kas kitam žmogui, jo pažiūroms turi apýkantos, apkantõs.

Atsiẽti — abstrahuoti ; atsajùs, atsajì, ãtsajų — abstraktyvus, t.y. lengvas abstrahuoti ; atsajà, atsajõs, ãtsają — abstrakcija.

Atžangà, atžangõs, ãtžangą — regresas ; atžangùs, atžangì, atžañgų — regresyvus.

Aumuõ, aumeñs, aũmenį — intelektas, rassudok, Verstand, o prõtas — Vernunft, razum, pvz., protingas žmogus ne visados yra aumeningas ; pats žodis paimtas iš rytiečių tarmių : aũmoniom (prieveiksmis) " ant numanymo, apgraibomis ", aumenys (daugiskaita) " atmintis ".

Buitìs, buitiẽs, buĩtį — gyvenimo būdas, gyvensena, Lebensweise, byt, o būtìs, būtiẽs, bũtį — egzistencija, Dasein, bytjo. Pvz., kaimiečių buitis kitokia, kaip miestiečių ; kiekvienas pasaulio daiktas turi savo būtį.

Būtýbė — gyva esybė, Wesen, Lebewesen, o esybė — viskas, kas yra, Sein. Pvz. : žmogus yra aukštesnė būtybė už gyvulį, mintis yra proto esybė.

Dorà, dorõs, dõrą — moralė, Sittlichkeit, nravstvennost', o doróvė — doros lygis, gyvenimas, Sittlichkeitszustand, nravstvennoje sostojanije. Pvz. : dorovė yra žmonių gyvenime įvykdyta dora.

Imlùs, imlì, imlų — kas greitai, daug (į galvą) paima, receptyvus, vospriimčivyj, aufnahmefähig. Pvz. : ne visi mokiniai vienodai imlūs, t.y. nevienodai sugeba pasisavinti mokomąją medžiagą.

Išprotis, išpročio — proto sprendimas, Vernunftschluss, umozakliučenije. Pvz.: žmogus dažnai samprotauja išpročiais. Iki šiol vartotasis išprotavimas reiškia daugiau patį veiksmą ir dėl ilgumo nepagaulus vartoti.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.12, 69 nr.

NE "SĄMOJUS", BET SĄMOJIS *

Mums trūko žodžio tai sąvokai, kur rusai vadina "ostroumije, ostrota", o vokiečiai "Witz". Ir čia pagelbėjo pati gyvoji kalba, žodingieji žemaičiai. Kvėdarniškiuose švyptelėjo s ą m o j i s (kirtis ant ą). Jie jau ir anksčiau mūsų bendrinei kalbai yra r ū š į (tik kirčiuoti reikia taisyklingai: kaip v a l t i s!) padovanoję. Žodį radome, turime, ir, rodos, jau viskas gerai. Bet va kaž kam s ą m o j i s keverst ir išvirto "s ą m o j u m i"! Ir tas "sąmojus" jau spėjo į vienos knygos antraštę įsirioglinti. Tačiau jis vis tiek iš kelmo spirtas, niekur negirdėtas, todėl ir netikęs, nevartotinas. Matyti, neišmaningesniems pasivaidino r y t o j u s, ėmė ir sudėjo grutėn. Ir kiti visi anokios darybos žodžiai, pvz., s ą m y š i s, s ą n a r i s, s a n t ė m i s, s a n t y k i s, s a m b r ė š k i s (: sumišti, sunerti, sutemti, sutikti, subrėkšti) pirštu prikišamai rodo, kad "sąmojus" negalimas. Yra veiksmažodis s u m o t i, s u m o j u, s u m o j a u (tvirtapradė priegaidė ant o) ir iš jo dėsningai pasidarytas s ą m o j i s. Reikia viltis, kad visi s ą m o j i n g e s n i e j i mokės taisyklingai s ą m o j a u t i, kad ir kitus nuo 'sąmojaus" atgrės.

DAR DĖL "SĄVADO" **

Praeito šeštadienio rytmetinėje laidoje, "žodžio aikštėje", randame pasiaiškinimą dėl "sąvado". Būtinai reikią skirti "sobranije zakonov" nuo "svod zakonov", taip skirią ir vartoją patys teisių profesoriai. Kad reikia, negi ginčysies! Dar pasakyta: "Jei aukštojo juridinio mokslo įstaiga oficialiai vartoja terminą "sąvadas", tad, rodos, teisininkams bei tvarkos žiūrėtojams taip pat nebūtų jokio nepatogumo šį terminą vartoti".

Apie oficialumą čia negalėtume kalbėti, nes tam trūksta reikiamų nuostatų. Dėstytojai terminus vartoja patys pasirinkdami. Juk ne taip seniai J. Stravinskas (L. A. 1937 m. Nr. 488) skundėsi, kad net teismuose (visai jau oficialiai!) vienas teisėjas bylą "nutraukia", kitas — "panaikina", o trečias — "numarina". O greta vartojant s ą v a d a "svodnik, svodnica, Kuppler, Kupplerin" ir sąvadas "svod zakonov", vis dėlto nepatogumo būtų visokio. Ir tas pats teisininkas, kuriuo pasiaiškintojai daugiausia remiasi,

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.14, 71 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.17, 74 nr.

man yra sakęs, kad šis sutapimas nepatogus ir tikrai reikėtų kito termino. S ą v a d a s, šiaip ar taip, vis tik vergiškas vertimas. Rodos, galėtų tikti ta pati s a n t r a u k a arba, norint geriau išskirti, retesnis s á n t r a u k a s. Juk paprastai anam reikalui sakoma ir s u t r a u k t i, ne s u v e s t i. Jeigu, pagaliau, kas čia taip labai maustų to " vedimo ", tai bent šaknies balsį reikėtų pakeisti. Kalboje ta pačia reikšmė vartojama ne tik i š t a k a, į t a k a, a t m a t o s, s ą n a š o s, bet ir i š t o k a, į t o k a, a t m o t a i, s ą n o š a i. Taigi galimas ir s ą v o d a s. Jis vis būtų kiek patogesnis. — Apskritai visoks " užkietėjimas terminuose " negali būti sveikas, pats gyvenimas ilgainiui netikusiems geresnių pakaitų randa. Dabar teisininkų vartojama " įvedimas į valdymą " (= vvod vo vladenije), o žemaičiai lygiai tam pačiam reikalui iš senų senovės sako — į v o d a s.

NE VISADA GALIMA T I L P T I IR T A L P I N T I *

Šiuodu žodžiai, rodos, tokie paprasti, kasdieniniai. Žmonės sako: ir kyka (= keikimas) baisiausia, varė velnių pūrais, nė troboje n e b e t i l p o; kur čia su tokia vaikų goniava (= būrys; tvirtagalis o) s u s i t a l p i n s. Bet kai kuriems laikraštininkams vis tik dar šių veiksmažodžių vartosena galvoje netelpa. Ir rašoma: laikraštyje " tilpo " žinia, " patalpintas " straipsnis, o redakcijos savo bendradarbiams vėl atsakinėja: Tamstos korespondencija " tetilps " kitame numeryje, eilėraščio negalėsime " talpinti ". Ir suprask dabar žmogus? Negi ta korespondencija tokia didelė, kad kitam numeriui teko atidėti. O eiliakalys gimnazistas net gąstelėti turėtų, kaip jo keli eilesiai (geriau nei " posmai ") tiek ištiso, jog nė visame žurnale nebegali tilpti. Čia kiekvienas, kurio galva ne lapams pribirti, rodos, turėtų suprasti, kad taip rašyti ir sakyti paika. Į laikraštį galime ką d ė t i ar n e d ė t i, jame s p a u s d i n t i. Tik apie vietą, jos buvimą ar trūkumą kalbėdami, galime vartoti t i l p t i, t a l p i n t i. Taigi, laikraštininkai pasirodykite ir šiame mažmožyje apdairesni!

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.18, 76 nr.

KASACIJOS AR KASACINIS SKUNDAS *

Mūsų mįslė sako: akmens kojos, medžio liemuo, stiklo akys, šiaudų kepurė (=namas). Taip pat dainose dainuojama apie aukso žiedelį, vario tiltelį, valios mergelę, širdies bernelį. Ir priežodis mus perspėja: girios paukštis į girią ir žiūri. Bet šiaip paprastai kalbame apie akmenines sienas, medinius namus, šiaudinius stogus, auksinius, varinius pinigus, širdinius vaistus (=širdžiai gydyti), girinius obuolius, naminius, laukinius gyvulius. Sakome darbo žmogus, bet daugiau — darbinis arklys. Apskritai, norėdami ką daugiau rūšiškai, išskirtinai pasakyti, sakome ne kilmininką, bet būdvardį su priesaga -inis. Ir tai labai ryšku reiškiant paskirtį, tikslą, tinkamumą. Pvz.: dalinis (=daliai paskirtas arba dalies gautas) arklys, pieninė mašina, išeiginiai drabužiai, markinės (=kur į marką eina) kelnės, sėkliniai dobilai. Taigi ir nusakant skundo paskirtį, geriau vartoti: kasacinis, apeliacinis skundas. Plačiau apie priesagos -inis vartoseną yra rašyta 1935 m. Gimtojoje Kalboje.

PASEKMĖ AR PASĖKA? **

Pasekmė jau iš seniau mūsų raštuose vartojama. Kai kas jai prikišdavo netaisyklingumą, girdi, turėtų būti pasėkmė, nes sakoma sėkmė. Tačiau taip nėra. Šalia tėkmės pažįstama ir tekmė, o kad senųjų žodynų sekmė "pasakėčia, pasisekimas" gali būti skaitoma ir su plačiuoju e, tam pritaria ir latvių sekme "pasisekimas". Darybos pasekmė tokia pat, kaip paderme, patarmė "patarimas, patarlė". Kaip paderme yra "kas paderėjo (=užaugo, pavyko)", patarmė — "kas patarta", taip ir pasekmė reiškia "kas pasekė". Pasėką ir paseką kaž kas nusikalė vengdamas pasekmės. Darybai plg. pasekomis eina, paniura, bet ir paniūra "paniuręs žmogus", pakyla "nauda" (pvz., iš kurapkos nei pakylos, nei skriaudos). Tačiau jų, turint pasekmę, nė nebereikia.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.19, 78 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.21, 80 nr.

A B U O J A S REIŠKIA "PIKTAS, BIAURUS, BLOGAS, ĮŽŪLUS" *

Pasipiktinęs rytietis mums rašo, kad laikraščiai ėmę painioti a b ú o j ą su a b e j i n g u, pvz., visuomenė šiuo atžvilgiu yra labai a b u o j i. Ir čia ne tik reikšmė sukeista, bet ir pati lytis iškreipta. A b ú o j a s, a b ú o j a (ne abuojus, abuoji!) sakomi tik rytiečių. Štai keletas pavyzdžių: tai a b ú o j a s vaikas, niekur jo nepasiųsi, jo pati labai a b ú o j a (= keikiasi, vaikus muša), sninga, lyja — labai a b u o j a s oras; čia man a b ú o j a, nebegaliu gyventi. Iš būdvardžio pasidaromi ir daiktavardžiui a b u o j ý b ė, a b u o j ù m a s. Pvz.: ar neisi namo neerzinęs šunų, tu abuojýbe! jis a b u o j u m ù vi.a ima. Taigi a b ú o j a s su a b e j i n g u tik tiek bendra teturi, kad pirmosios dvi raidės panašios. — Ir čia nebe pirmas kartas toks painiojimas. Prieš keletą metų paleidau p o ž i ū r į vok. "Standpunkt", rusų "točka zrenija" reikšti, ir tuojau jį pagavo vartoti vietoje a t ž v i l g i o, bet pamažu vėl liovėsi. Iš seno įprastą ã t s k i r ą — taip pat "madininkai" šoko keisti p ã s k i r u, lyg tik šis spėjo pasirodyti. Jau 1933 m. teko aiškinti (žr. 226 psl.), kad galima kalbėti apie p ã s k i r ą (= išsisklaidžiusį) vaikų būrį, bet tik apie ã t s k i r ą (= vieną) žmogų. Taip pat tik kaimas gali p a s k i r a i (= vienkiemiais) gyventi, o ne vienas žmogus. Ir dar ta yda ligi šios dienos neišnyksta. Geriau nepažįstamo žodžio visai nevartoti, negu bet kaip kraipalioti.

NE "AKTINGAS", BET A K T Y V U S **

Savąją priesagą -i n g a s dažnai segame ir svetimiesiems žodžiams. Sakome: s i m p a t i n g a s, t a l e n t i n g a s, t e n d e n c i n g a s, t a k t i n g a s... Čia ta priesaga pasakome, kas ko turi, kas ko pilnas. Didžiojo karo metu buvo dar paleisti a k t i n g a s, p a s i n g a s, s u b j e k t i n g a s, o b j e k t i n g a s ir net p a r t i n g a s. K. Būgai perspėjus (Kalba ir senovė 50), šis ir visi naujukai pamažu pradėjo nykti. Tik paskutiniu laiku a k t i n g a s ima vėl šen ten geivelėtis. Mes priesagą -i n g a s paprastai dedame prie turimų ir tos pačios reikšmės daiktavardžių. Bet dabar "p a s o" (ne pasportas!) visai neturime, o a k t a s vėl kitką reiškia, nebe šiaip sau veiksmą. Todėl nedera nė

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.22, 82 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.23, 84 nr.

aktingas, pasingas. Čia daug geriau tik lietuviškai persirašyti lotyniškuosius būdvardžius ir vartoti: aktyvus, pasyvus, subjektyvus, objektyvus, primityvus, partyvus... Jie trumpesni ir parankūs vartoti, tiek pat lengvai iš jų padaromi prieveiksmiai (aktyviai...) ir daiktavardžiai (aktyvumas, aktyvybė...). Partingas bus kraštas, kur daug partijų, lygiai taip pat, kaip poetinga šalis, kur daug poetų.

TIK ŽMONES SLAUGOME, NE — ODAS! *

Kad pigios, sensacinės spaudos kalba ypačiai bloga, visi pastebime. Ir dar blogiau, kad ją skaitančioji visuomenės dalis ypačiai paimli visokioms kalbos šiukšlėms. Jau kelinti metai vienas vad. šventinis savaitinukas savo "pakampėse" vis rašo pliekia apie odos, veido, rankų, antakių, grožio "slaugymą". Ir ko ten neprislaugoma! Pamanytum, rašo nemokėla, redaktoriai apvažūs vyrai — netaiso. Bet ar patikėsite, kad iš tų "pakampių" kas kalbos mokytųsi? Tačiau, anot jų pačių betariant, "faktas ant veido". Tikrai jau randasi anaip "besislaugančių". Juk tai yra biauriausias, vergiškiausias vokiškojo pflegen vertimas. Lietuviai teslaugo žmones: ligonis, pavargusius, vaikai senus tėvus, jaunesni vyresnius ir t.t. Tiesa, vokiečiai kalba apie "Körperpflege", jie gali ir "die Haut pflegen". Bet mes, imdami "veidą slaugyti", tiesiog spiaute spiauname savo kalbai į veidą. Žmoniškai ir lietuviškai čia galime vartoti: prižiūrėti, priežiūra. Tik, deja, vėl metų metus ant dėžučių rašoma — "odos priežiūrai". Jeigu randama priemonių rašyti mokantiems sudrausti, kad ne viską rašytų, tai argi nesirastų jų pamokyti ir tiems, kur nemoka rašyti, o rašo — kaip tinkami.

SVEČIUS KVIEČIAME PIETŲ, O VIRĖJĄ PIETUMS! **

Labai dažnai dar girdime sakant ir skaitome rašant: pakvietė pietums, vakarienei; ar važiuosi Kalėdoms, Velykoms? paleido, išvyko atostogoms, susirinko posėdžiui, pavasario sesijai ir t.t. Čia juk turime galvoje, kad

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.II.24, 86 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.II.25, 88 nr.

pakviestasis pietus, vakarienę valgys, išvažiavusysis ar išvykusysis Kalėdas, atostogas kur leis, o susisirinkusieji vėl posėdžiaus. Šiokiais atvejais žmonių sakoma: vyrai jau pietų pareina, piemenę atostogų išleidė (rytiečiai), prigulė apypietės, perpietės, arklius nakties išjojo, o iš kitos pusės, pietums šutinio išvirė, Velykoms pyragus kepa, arkliams perpietei, nakčiai įdėk dobilų. Čia reikšmių skirtumą kiekvienas ir neaiškintas aiškiai numano. O palyginę tuojau vėl pastebime, kad anie aukščiau minėtieji posakiai visai nevykę. Galime pietums, vakarienei (=taisyti) kviestis (samdytis) virėją, o iškilmingesniais atsitikimais ir muzikantus (=pagriežti). Taip pat didelio skirtumo yra tarp: parsivežė draugą atostogų (=draugas atostogaus) ir atostogoms (=draugas parsivežtas paties reikalui). Plg. dar: pasilik vakarienei (=nesuvalgyk visko) ir vakarienės (=vakarieniauti). Taigi ir anuo atveju sakytina rašytina: pakvietė pietų, išvyko atostogų, susirinko posėdžio... — Naudininku čia pasakome, kuriam tikslui kas daroma, skiriama, o kilmininku — siekiamą, norimą dalyką, siekinį.

Žygimantas ir Zigmantas*

Prašo pasisakyti dėl šių dviejų vardų: katraip vadintini mūsų kunigaikščiai. — Ir mūsų istorikai čia nevienodai vartoja, bet daugiau, rodos, rašo Zigmantas. Taip daro ir užpernai išėjusi didžioji "Lietuvos istorija". Tačiau šitokia vartosena nieku nėra pagrįsta. Ir patys istorikai, be abejo, geriausiai žino, kad gudiškai rašytieji šaltiniai perdėm rašo Žigimont, lotyniškieji — Sigismundus, vokiškieji Sigismund ir lenkiškieji — Zygmunt. Lytis Žigimont, Žigimontovič pažįstama ir šiaip iš XVI amž. aktų. Tuo vardu vadinasi ne tik kunigaikščiai, bet ir paprasti mirtingieji. Man pasakojo, kad vienas kitas istorikas šią lytį laiką rusiška (!) ir todėl nevartoją. O yra visai priešingai: Zigmantas — lenkiškai vokiškas, Žygimantas — grynai lietuviškas. Mes dar ir šiandien turime nemaža gyvų pavardžių Žygmantas, paskui Klaipėdos krašte, Vilkyškių apyl. yra kaimas Žygmantai, o Rytprūsiuose, Įsruties apskr. — Žygmantynaĩ. Senelis Žýgimantas taip santykiauja su Žýgmantas, kaip Gedimìnas su dabartiniu

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.1, 94 nr.

G e d m i n a s. Kitais žodžiais tariant, naujaisiais laikais yra iškritęs vad. jungiamasis balsis i. Pats vardas sudėtas iš ž y g i (: žygis) + m a n t a s (: mantus "išmanus, supratingas, tinkąs"). Panašios darybos yra klaipėdiškių pavardė Ž y g a u d a s (iš *Ž y g i g a u d a s per *Ž y g g a u d a s) ir, rasi, *Ž ý b a r t a s (jei per *Žybartas iš Ž y g i b a r t a s). Kaip šalia G e d (i) m i n o, G e d (i) k a n t o..., M a n t i g a i l o s, M a n t (i) r i m o... yra trumpinių pavardžių G ẽ d a s, G e d ù t i s..., M a ñ t a s, M a ñ č i u s, prūsų M a ñ t o t a s..., taip gretimomis su Ž y g (i) m a n t u turime gyvus Ž ý g a s, Ž ỹ g u s, Ž y g ù t i s, Ž ý g o t a... Taigi giminės apstu. — Mūsų Ž ý g i m a n t a s skambėjimu panašus į vokiečių S i g i s m u n d (reiškia: "pergalės apsauga"), ir todėl lotyniškai ar vokiškai rašytuose dokumentuose taip ir pakeičiamas, net pačių lietuvių. Mat, šis vardas garsus, pasiskolintas juk ir prancūzų (Sigismond), italų (Gismondo). Vokiečiai turi dar ir trumpesnę lytį S i g m u n d, iš jos ir pasiėmė lenkai savo Z y g m u n t. O mes šį vėl persidirbome Z i g m a n t u, nes gausiai turime G e d m a n t ų, N o r m a n t ų, Ž a d m a n t ų... Ir tas lenkiškasis perkrikštas yra tiek paveikęs, jog Ž y g m a n t a s ir pavardėse daugiur išverstas Z ý g m a n t a s, Z ý g m a n t a. Kiti vėl tik taip (poniškiau!) rašosi, nors vietos žmonių tariama su ž. Taigi Z i g m a n t a i s mūsų kunigaikščių vadinti nedera. Galima kalbėti nebent apie Z i g m a n t ą V a z ą, kuris jau buvo visai svetimos kilmės.

TERMINŲ REIKALU *

Vienos didelės įmonės tarnautojas mums rašo: "Kartais besistengiant kurio rašto kalbą "atversti", nors kiek pataisyti, tenka susilaukti ir pašaipos ar nepasitenkinimo iš rašiusiojo pusės. Kaip pastebėjau, mūsų įstaigose ir įmonėse, svarbiausia, žiūrima paties turinio, reikalo, o jau rašto kalba, tai... et, ar ne vis tiek, kaip pasakyta! Paskui, čia jau nieko ir kaltinti negalima, įvairiose srityse beveik visiškai neturime terminų. Mūsų fabrike, pvz., mašinos, jų dalys, įrengimai, įrankiai ir kt. beveik ištisai vadinami svetimais pavadinimais, daugiausia vokiškais: šaibos, fasungai, laveriai, ventiliai, net obliarkos ir t.t. — tikras Babelis! Pasikalbi su technikais — skundžiasi, sako, kaip vadinsi, jei nėra nustatytų terminų, ir kas bus, jei kiekvienas inžinierius savaip krikštys". —

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.2, 96 nr.

Čia vėl keliamas opus ir daug kartų judintas reikalas. Ir labai teisingai pastebėta, kad atskiram žmogui, net savo srities specialistui, sunku kas padaryti. Savanorių darbininkų, pvz., Lietuvių Kalbos Draugijos Terminologijos Sekcijos, čia per maža, negali apspėti. Antra, terminams gyvenime prigydyti reikia ir oficialinės sankcijos. Turėjome valstybinę Terminologijos Komisiją, bet jau 10 su viršum metų, kaip ji mirė ... Terminų reikalas yra ir kalbos kultūros reikalas, todėl niekados nepamirštinas. Šį dalyką, šiaip ar taip, turėtų imtis tvarkyti mūsų švietimo vadovybė. Visi, kam tikrai rūpi mūsų kalbos labas, bus jai dėl to tikrai dėkingi.

FAKTIŠKAS, FAKTIŠKAI, NE "FAKTINAS, FAKTINAI" *

Dabar labai mišrai vartojamas faktiškas ir "faktinas", faktiškai ir "faktinai". — Prie svetimųjų žodžių paprastai, pagal reikalą ir prasmę, dažnai dedamės ir priesagas -inis, -iškas. Pvz., inteligentinė visuomenė ne visuomet inteligentiška, iš demokratinės vyriausybės ir darbų demokratiškų reikėtų laukti. Priesaga -inas dabartinėje kalboje paprastai rodo, kas kuo apkibęs, aptekęs, pvz., molinas, taukinas, purvinas, miltinas, kruvinas, dulkinas... Senojoje kalboje, tiesa, auksinas (būdvardis!), sidabrinas, ąžuolinas... reiškė ir — auksinis, sidabrinis, ąžuolinis, bet dabar tos rūšies darinių beturime maža ir jie nuo būdvardžių su -inis visai atsiję, pvz., amžinas, aklinas, varginas (= vargingas, sunkus); kiti vėl, kaip galutinas, laikinas..., eina greta su galutinis, laikinis. Dėl tos priežasties iš fakto geriau darytis faktinis, faktiškas ir faktiškai. Kažin kieno paleisti faktinas, faktinai dabartiniams mūsų kalbos polinkiams nėra būdingi.

KAIP KALBA MAITOJAMA **

Skundžiamės periodinės spaudos kalbos ydomis, bet kur kas blogiau su vad. reklamine, skelbimine, pagaliau etiketine kalba. Čia juk rašo kaip kas tinkamas. Tur būt, dar daugis atsimena,

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.3, 98 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.5, 100 nr.

kaip, reklamuojant vieną paskaitą, visame Kaune nuo stulpų "švietė": Pramušė dvylikta valanda. Ir tokių "pašvaitalų" pilna mūsų įmonių, prekybininkų leidžiamuose ir plačiai skleidžiamuose lapeliuose, kataloguose ir kitoje tos rūšies spaudoje. Vienas skiltelės bičiulis mums atsiuntė prie vaistų rastą lapelį. Jame šitiek parašyta: "Pridėtas įlenktas stiklinis lazdėlis yra patogesniam lašinimui iš butelio. Storesnis lazdėlio galas įkabinamas į butelio vidų už gerklelės kranto. Antras lazdėlio galas kabina iš butelio gerklelės, ore. Prie pilimo iš butelio ties lazdėliu, galima tada lengvai ir patogiai lašinti". Ir dar reikia pridėti, kad tas pat antroje lapelio pusėje parašyta vokiškai — ir visai be klaidų. Arba vėl vienos firmos atstovybės išleistoje 21 psl. didumo reklaminėje knygelėje mus vaišina šiokiomis gergėrmėmis: "Bendrai reikia sakyti, kad pastatyti aero generatorių 15-20 metr. aukštyje, kas mūsų sąlygose daugumoje atsitikimų pakanka, lengvai galima padaryti, nes pakanka nukirsti vieną pušį reikalingo ilgio su plono galo storumu 5″-8″, ... aero generatorius prie didelio vėjo triukšmauja ir trukdo nakties poilsį ... Jeigu pasirodo daugiau kaip 32° Bé, reikia pripildyti destiliuoto vandens, bet jeigu mažiau su atmiešta vandenyje sieros rūgštimi kol areometras rodo 32° Bé ... aerometro pagalba nugeriama dalis rūgšties ir jos vietoje dapildoma vandens ..." Ir tokia kalba parašyta visa knygelė, o vienoje iš įdėtų lentelių net: "Liepajas rajonas, Iekšzem. rajonas" !!! — Aiškinti, čia, rodos, nereikia, kad kai kas labai gerai sugeba tik iš mūsų kalbos pamėtotis ir šaipytis. Veikia spaudos įstatymas, jame yra ir tam tikras kalbos straipsnis. Rodos, gana apdairiai žiūrima, kad nerašytų netinkamų ar šiaip nederamų dalykų. Tik kažkaip primerkta akis anam kalbos straipsniui. Vilsimės, kad atitinkamos įstaigos ir čia pasirūpins ką padaryti.

DĖL RIMTO REIKŠMĖS *

Vienas teisininkas klausia, ar gerai teismų vartojama "rimtas, ne rimtas argumentas, įrodymas", nors galvoje turima tų argumentų ar įrodymų stiprumas, įtikinamumas ar silpnumas, menkumas, neįtikinamumas. — Šis būdvardis (tikriau sakant, būdvardžiu išvirtęs dalyvis) taip santykiauja su rimti, remti, kaip ir šaltas: šalti, baltas: balti, taip pat girtas: gerti, tvirtas: tvirti, tverti. Plg. dar suktas,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.7, 102 nr.

s i u s t a s žmogus, kur dalyvis dar tebebūdvardėja. Taigi pirmoji r i m t o reikšmė yra — nurimęs, ramus (iš dar senesnės : parimęs, pasirėmęs, pvz., rankomis). Žmonių sakoma : r i m t a s (=ramus, kur nesibaido, vienodai traukia) arklys rimtai ir bėga, r i m t a i sėd(i) mergaitė (dainose). Bet toliau jau yra išriedėję ir kitų antrinių reikšmių. Dabar visuotinai sakoma ne tik r i m t a s žmogus, bet ir dalykas, klausimas. Plg. mįslę : nei šis, nei tas, o daug r i m t ų dalykų pasako (Akiniai). Pagaliau r i m t a s gauna reikšmę — atkilnus, tvirtas, stiprus. Pasakoje skaitome : Kam pastatėt r i m t ą svirną, kam atvedėt ristą žirgą, kam paklojot šalavijų lovą ? Šią reikšmę jau ir Daukantas pažįsta. Jo raštuose, pvz., randame : visi buvo augumo vidurinio, ne taip smulkio (=smulkaus), kaip r i m t o ; kame-ne-kame r i m t o s pilys riogsojo ; jei tų pulkų nustojo, tuojau kitus r i m t e s n i u s į tą vietą išleido. Tas pats Daukantas kalba jau ir apie r i m t ą ginklą. Taigi visai galimi ir r i m t a s, n e r i m t a s argumentas, įrodymas. Čia tik pasinaudojame turimu reikšmės raidos polinkiu. Žinoma, taip pat tinka ir s t i p r u s, t v i r t a s, s i l p n a s . . .

NE "DAUGUMOJE", BET D A U G U M A S PRITARĖ *

Prieš kelias dienas vėl laikraštyje skaičiau šiokius posakius : "D a u g u m o j e nebeįstengė prisitaikyti prie naujojo gyvenimo, susirinkusieji d a u g u m o j e tam pritarė". Šitas vietininkas yra gyva rusybė. Jau velionis J. Jablonskis su juo visą amžių kovojo. Tačiau vis dar neišnyksta, piktžoliškų atžalų leidžia. — Čia visų pirma reikia skirti d a u g ù m a s ir d a u g u m à. D a u g u m a s paprastai reiškia didelį skaičių, daugį, pvz., o žmonių d a u g ù m a s atlaiduose : prisikimšę visi pašaliai ! Paskui d a u g ù m a s reiškia "didžių didžioji dalis, mažne visi", pvz., d a u g ù m a s jau pavalgę, d a u g ù m a s (=iš turgaus grįžtančiųjų) buvo jau pérvažiavęs. Taigi turime sakyti rašyti ir : d a u g ù m a s pritarė, sutiko, nebeįstengė. Taip mūsų žmonių ir sakoma. Plg. dar : d a u g ù m a s jau žino, sužinojo. Priesaga -u m à vėl dažniausiai parodo vietą, turinčią priesaga -ù m a s reiškiamų ypatybių. Plg. a u k š t ù m a s : a u k š t u m à, l y g ù m a s : l y g u m à, dar : kas to ąžuolo s t o r ù m a s ir dar per pačią s t ó r u m ą (=storąją vietą) piauti. Lietuviškai nebent galime pasakyti : pačioje d a u g u m o j ė (=toje vietoje, kur daugiausia

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.9, 106 nr.

žmonių) bestovįs. Taigi d a u g u m à visų pirma reikštų vietą, kur ko daug yra. Plg. dar gražų žmonių posakį : žuvis ieško g i l u m õ s, o žmogus g e r u m õ s (= gero gyvenimo). Be to, d a u g u m à, kaip ir m a ž u m à, dera parlamento reikalams, kur ji susieta ir su atstovų sėdimąja vieta.

DĖL SRITINIŲ TAUTIŠKŲJŲ APDARŲ PAVADINIMŲ *

Vitrinose, lietuviškai tariant p r e k y l a n g i u o s e (plg. prekyvietė, prekymetis) matyti išstatytų moteriškų tautiškųjų drabužių. Pridėliota ir parašų : ž e m a i t ė, d z ū k ė, k a p s ė, a u k š t a i t ė. Reikia džiaugtis, kad pagaliau į šį dalyką imta rimčiau, etnografiškiau žiūrėti. Turime būti dėkingi dailininkams, kur šia sritimi atsidėję rūpinasi. Nežinau, ar anie pavadinimai jų pasiūlyti. Bet dėl vieno tinkamumo reikia labai paabejoti. Turiu galvoje aukštaitę. Jau iš XIII amž. pažįstamu A u k š t a i č i ų vardu seniau vadinta rytinė dabartinės Lietuvos dalis už Nevėžio ir Nemuno (žr. mano straipsnį " Lietuviškojoje Enciklopedijoje "). Ši geografinė istorinė sąvoka dabar mažne visai yra išvirtusi kalbine : aukštaičiais vadiname visus lietuvius, kurie kalba nežemaitiškai, taigi ir kapsus su dzūkais. Todėl sugretinimas : d z ū k ė, k a p s ė ir a u k š t a i t ė nėra parankus ir daugiui galėtų būti nesuprantamas. Dialektologijoje visus aukštaičius, gyvenančius į rytus nuo linijos Joniškis — Radviliškis — Surviliškis — Musninkai, vadiname r y t i e č i a i s. Jei anos " aukštaitės " apdaras iš šios rytų Lietuvos dalies, tai verčiau vadinti r y t i e t e. Šitaip vartojant nebus páinelių. O prireikus aukštaitės vardu galės vadinti kapsę, dzūkę ir rytietę visas kartu.

DRŪTAS IR STORAS **

Klausėjas, pastebėjęs šiuodu žodžiu reikšmėmis kaitaliojantis, sako : " Kaip iš šitos visos painiavos išsipainioti ? " — Kad iš to reikia vienaip ar kitaip suktis, sutinkame. Bet pirma norime priminti, kad ir šiaip savo kalboje turime nemaža žodžių, kur dėl reikšmės skirtumo kartais tenka labai nustebti. Pvz., s m a g u s pajūrio žemaičiams yra " sunkus ". Ir kaip dabar jį suderinti su

---

* *Lietuvos Aidas,* 1938.III.10, 108 nr.
** *Lietuvos Aidas,* 1938.III.11, 110 nr.

aukštaitiškąja reikšme "linksmas"! Bet s m a g u s (=pritinkąs, patogus) botagas ir s m a g i a i (=stipriai, kaip reikiant) arkliui sukirsti — abi anas kraštutines reikšmes sujungia draugėn. Pagaliau s m a g i ranka yra ta, kur gerai tinka, gali s m o g t i. Sunkiu daiktu vėl patogiau smogti, o iš patogumo, glaudumo reikšmės pamažu išriedi ir "linksmas". Panašiai santykiauja ir m i k l a u s reikšmės: žemaitiškai "kietas", o aukštaitiškai "lankstus, vikrus". — Taip ir d r ū t a s (tarmėse ir: d r i ū t a s, d r ū k t a s, d r u k t a s) vieniems lietuviams reiškia "stiprus, tvirtas", o kitiems — "storas". Reikšmiškai tai visai suprantama: stipresnis paprastai ir storesnis. Kad pirmoji reikšmė (stiprus, tvirtas) senesnė, rodo ir senųjų prūsų žodžiai d r u v i s "tikėjimas", d r u v ī t "tikėti". Ir bendrinė kalba aiškiai linksta į šią senesniąją reikšmę. Taip visiems ir reikėtų vartoti. Todėl ir d r ū t m e d i s teiktinas kietmedžio, o ne stormedžio reikšme; taip pat d r ū t ė t i — stiprėti, tvirtėti. Tik visuotinai įprastą d r u č k į, tur būt, ir toliau vartosime greta su s t o r u l i u.

V Y T I S, V Y Č I O, O N E V Y T I S, V Y T I E S*

Vienas iš senesnių mūsų mokyklos darbininkų rašo: "... neseniai čia kalbos kertelėje priminė, kad reikia tarti l i e t ù v i s, L i e t u v à, bet 16 vasario iškilmėse kone pusė kalbėtojų keverzodami kirčiavo l i e t ù v į. Ir mūsų baltąjį V ỹ t į, lyg niekindami, tarė "v y t ìs". V y t ìs yra rykštė, maža šakelė..." — V ỹ t i s, kilm. v ỹ č i o, įnag. v y č i ù, yra Daukanto darbo žodis. Jis tuo vardu vadina ne tik mūsų valstybinį ženklą, bet taip pat ir riterį, raitą pasiuntinį. Šį žodį kaldamasis Daukantas bus nusižiūrėjęs ir į Ordino šaltinių minimus prūsų v i t i n g u s (=bajorai, kariai). Ir mums nėra jokio pagrindo daukantinės lyties perdirbinėti į v y t ìs, v y t i ẽ s, jau vienas nepatogus sutapimas turi mus nuo šios pastarosios atgrėsti. Ir Gimtosios Kalbos pernai metų 9 nr. dėl to buvo rašyta, išaiškinta kaip vartoti. Bet kaip į ką įsimeĩkia, įsilinguoja, nors pelkę degtum — nebeatkratysi. — Tas pat ir su l i e t ù v i o tarimu. Rašyta Gimtojoje Kalboje, kelis kartus sakyta per radiją, pagaliau dienraštyje — išlinksniuota. Bet kur tau! Daugumas gražbylių tokį menką dalyką stačiai negirdomis nuleidžia... Tačiau bent tuo galime džiaugtis, kad jaunuomenė čia išsiskiria, rodo daug pažangos. Tatai ir mūsų mokyklos nuopelnas. Jos pastangumas, vilsimės, neatlyš.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.12, 112 nr.

... GIMĘS IŠ TĖVO LIETUVOS PILIEČIO *

Įstatymininkas nori tiksliai, bet trumpai nusakyti, kad tėvas tuo metu, kai vaikas gimė, buvo Lietuvos pilietis. Todėl klausia dėl šių trijų redakcijų: 1. santuokinis vaikas, gimęs iš tėvo Lietuvos piliečio, 2. santuokinis tėvo Lietuvos piliečio vaikas, 3. santuokinis vaikas, gimęs tėvui Lietuvos piliečiui. — Sutinkame su klausėju, kad norimoji sąvoka geriausiai nusakoma pirmąja redakcija. Čia, rodos, abejojimo dėl tėvo pilietybės gimstamuoju metu negalėtų kilti. Tiek pat nedviprasmiška atrodo ir trečioji redakcija. Bet ji vartoti nebūtų paranki, pvz., susigrūdus daug naudininkų: santuokiniam vaikui, gimusiam tėvui Lietuvos piliečiui. Antra vertus, šiuo vad. n u o t y k i o naudininku daugiau pasakome, kas savaime atsitinka, nutinka. "J o n u i sūnus gimė" lygintinas su "j a m arklį pavogė, k a t i n i u k u i lapelis ant uodegytės nukrito". Bet jau ir 1824 m. rėziškiame Šv. Rašto vertime skaitome: Abraomui gimė Izaokas, kur 1701 m. vertimas turi: Abrahomas pavaisė Izaoką. Dėl prielinksnio ir dėl "gimimo iš t ė v o" nėra ko būkštautis. Pačių žmonių sakoma: iš pirmojo vyro buvo gimę trys vaikai, o antrojo paliko du.

V A I S T I N Ė IR A P T I E K A **

Mus klausia: kam vaistinės viename lange rašo "vaistinė", o kitame — "aptieka", kam tas dvilypumas? — Tikrai keistas daiktas. Juk visi geriausiai žino, kad v á i s t i n ė (taip kirčiuotina!) ir a p t i e k à tas pat, tik pirmoji lietuviška, o antroji svetima. Paprastai besakome tik v á i s t i n i n k a s, ne a p t i e k o r i u s, ir įstatymai, rodos, apie v á i s t i n e s tekalba. Bet a p t i e k à dar vis pasturlaku velkasi. Languose dvejopai rašyti bene bus įpratę nuo to laiko, kada v á i s t i n ė, kaip naujadaras, mažiau tebuvo žinoma. Tada ir buvo pateisinama. Bet dabar, matyti, toks rašymas priepročiu virto, ir patys rašantieji nemoka tiksliai paaiškinti, kodėl taip daro. Taigi iš tiesų jau metas tą atsigyvenusį dvejopumą pašalinti, visur tik v a i s t i n ė berašyti. Tikėsimės, kad vaistininkai, patalpas remontuodami, to nepamirš.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.14, 114 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.15, 116 nr.

"TAISYMAI" *

Kad mūsų raštų, ypačiai spaudos kalboje yra daug taisytinų ydų, visiems aišku ir neaiškinus. Ir visokiais būdais rūpinamasi tų ydų išveisimu. Leidžiamas juk atskiras kalbos laikraštis Gimtoji Kalba, stiprinamas kalbos mokymas mokykloje, net į spaudos įstatymą įtrauktas tam tikras kalbos straipsnis (deja, jis tebelaukia vykdomas!). Bet vis kartkartėmis pastebime ir neprašytų "taisytojų", kur stačiai į lankas nutaiso. Šit Žemaitės rašytojos romanas. Jame ir veikia tie patys žemaičiai. Ir va leidėjas, ne bet koks, mažne pats stambusis, "ištaisydina" kalbą. Autorės smiltis pataisyta smėlys, virbai — žabai, begėdė — besarmatė, buta — ūkis, raištis — skara, mietas — kuolas, puodas — puodynė, milo galelis — milo gabaliukas, trobelninkai — trobininkai, Vincė, Tadė — Vincas, Tadas, laknojimas (šunies) — čiauškėjimas ... Vadinasi, iš buitinio romano išbraukytos žemaitybės, sujauktos vaizduojamosios priemonės. O vietoje pasitarę ir niekis, niekai įbrukta "pasirodavoję", "baikos"! Tai yra ne taisymas, bet kaž koks dárknojimas. Mūsų tarmės, jų žodynas, sintaksė, yra gyvasis šaltinis, iš kurio didžių turtų plūsta į bendrinę kalbą. Ir mažne visi mūsų žymesnieji rašytojai tuo turtu apsčiai naudojasi. Be fotografuote fotografuojančios Žemaitės prisiminkime kad ir Vaižgantą su Krėve. Juk buitinė tikrovė, pasakytume vietiškumas, veik neįmanoma be tarminių priemonių pavaizduoti. Kartais net ir šimtaprocentinio tarmiškumo pravartu. Ko būtų verta S. Čiurlionienės "Šventmarė" grynai aukštaitiškai parašyta! Turime būti tikrai dėkingi tiems leidėjams, kurie rūpinasi ir savo leidinių kalba, prireikus pasiieško taisytojo. Bet, meldžiamieji, neapsileiskite dárknomis, abejodami atsiklauskite išmaningesnį.

KŪNAS IR LAVONAS **

Vienas mokyklos darbininkas, turįs labai gyvą žmoninės kalbos nuojautą, mums rašo: "... esu įpratęs girdėti ir sakyti iš mažens: paskendo, jo kūno nerado, mirusiojo kūną palaidojo ... Dabar rašo: lavoną išgriebė, lavoną palaidojo.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.16, 118 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.17, 120 nr.

Nežinau gerai, kokia prasme vartojamas l a v o n a s mano krašte, bet tiktai nesakoma — palaidojo l a v o n ą, nes tai būtų per daug šiurkštu, negražu, biauru ". — Etimologiškai imant l a v ó n a s yra — p a l i o v ę s gyvas būti, t.y. nebegyvas žmogus ar šiaip kokio gyvūno kūnas. Daukša (XVI amž.) rašo : " neestig Dievas Dievu išdvėsusių (= dvasią išleidusių) l a v o n ų, bet žmonių gyvųjų ". Kitur vėl pavartoja greta : " ... ant k ū n ų patriarchų ir kitų šventųjų ir kurių norint žmonių l a v o n ų gulinčiųjų ..." Kuršaitis sako net : " lavoną palydėti, palaidoti ". Tačiau dabartinėje vartosenoje l a v ó n a s turi jau ir bloginio priereikšmio. Todėl kalbėdami apie mirusįjį su pagarba, per laidotuves paprastai tesakome k ū n ą. Plg. žmonių kalbos posakius : k ū n ą keturiais vežė, per naktį k ū n a s bažnyčioje buvo, k ū n ą į duobę leidžia. Juk ir bažnytinėje kalboje sakoma : Jėzaus k ū n ą nuėmė nuo kryžiaus, palaidojo, šventųjų k ū n a i. L a v o n a s vartotinas ten, kur kalbame labai daiktiškai, nesiejame su vardu. Todėl sakoma ir sakytina : jūra išmetė l a v o n ą, rūsyje rado moteriškės l a v o n ą. Taip pat medikai kalba apie l a v o n ų skrodimą, konservavimą. Ir vieta lavonams laikyti yra — l a v o n i n ė. — Kuršaičiui bene bus atsiliepusi vokiečių " Leiche " su savo vartosena.

" DIDLIETUVIAI " IR " MAŽALIETUVIAI " *

Tie žodžiai vis kartkartėmis pasirodo mūsų spaudoje. Prieš kelias dienas vienoje recenzijoje vėl radau — " m a ž a l i e t u v i š k ą gyvenimą ". — Yra kalboje : d ì d (ž) m e r g ė, d ì d (ž) p i n i g i s (= didelis pinigas, moneta), d ì d ž u v ė, d ì d (ž) p o n i s, d ì d ž k a r č i a m ė, d ì d ž i a s v i e s t i s (= sviestas, kur pasukos neišsiskyrusios) ..., o iš kitos pusės vėl : d i d ū s i s, " dideliais ūsais ", d i d l a ū k i s " kas daug lauko, žemės turi ", d i d ž i ñ g s n i s " kur dideliais žingsniais eina ", d i d (ž) p i n ì g i s " kam daug pinigų, kapitalistas " ... Taip pat pažįstami m ã ž v a i k i s, m a ž ã v a i k i s " mažas vaikas, niekdžiugis " ir m a ž a v a ĩ k i s " kas maža vaikų turi ", m a ž (a) k a Ĩ b i s, m a ž a m ẽ t i s. Prie šių reikšmiškai tinka ir naujieji d ì d m i e s t i s, d ì d (ž) l a i v i s ... Bet *d ì d l i e t u v i s, *m a ž ã l i e t u v i s reikštų didelį, mažą lietuvį, o *d i d l i e t ù v i s, m a ž a l i e t ù v i s — kas didelį, mažą lietuvį turi ! O anais žo-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.19, 124 nr.

džiais norima visai kas kita pasakyti, skirti Didžiosios ir Mažosios Lietuvos lietuvius. Ir kaltasi pagal vokiečių G r o s s l i t a u e r. Juk ir G r o s s d e u t s c h e r buvo išsivertę d i d v o k i e č i u. Mūsų kalba nėra tokia, kad mėgtų darinius kaip "Dudelsackpfeifergeselle". Neturime juk nė "Didlietuvės, Maž(a)lietuvės", o tik — D i d ž i ą j ą ir M a ž ą j ą L i e t u v ą. D i d ž i ã r u s i a i s, m a ž ã r u s i a i s čia negalime teisintis, nes ir jie tėra tik vertiniai. Dabar dažniau ir vartojame: r u s a i, u k r a i n i e č i a i, g u d a i. Tokiu būdu, žiūrėdami savo kalbos dvasios, turime sakyti rašyti: D i d ž i o s i o s, M a ž o s i o s L i e t u v o s l i e t u v i s. Posakis, tiesa, ilgas. Bet ką padarysi, kad mūsų kalba tokia ilginė. Mes turime septynis linksnius, o kitos kalbos visai nelinksniuoja. — Perkeltine prasme sakome d i d i s, d i d e l i s l i e t u v i s — kas labai lietuviško nusistatymo, Lietuvai daug dirba. Čia galimas būtų ir naujadaras d i d l i e t u v i s, bet jis nereiškia Did. Lietuvos gyventojo. O m a ž ã l i e t u v i s perkeltinai vėl išeitų — menkas, netikęs lietuvis.

DĖL J A U N A L I E T U V I O KIRČIO *

"Jaunosios Lietuvos" sąjungos nariai sutrumpintai vadinami j a u n a l i e t u v i a i s. Daryba žodis niekuo nedėtas, sudurtas iš j a u n a s + l i e t u v i s. Plg. j a u n ã m i š k i s, j a u n ã v a i k i s "jaunas vaikinas", j a u n ã m a r t ė, s e n ã m i e s t i s... Bet kirtis šitam naujadarui yra prisipliėkęs nei šioks, nei toks. Dažniausiai girdime sakant: j a u n a l i e t ù v i s, j a u n a l i e t ù v ė, j a u n a l i e t ù v i a i... Atleiskite palyginimą, bet tuojau kišasi sudurtiniai būdvardžiai su — l i e ž ù v i s. Plg. taip pat būdvardžius j a u n a m ẽ t i s, š v e n t a d i ẽ n i s (pvz., drabužis) greta su daiktavardžiu š v e n t ã d i ẽ n i s. J a u n a l i e t u v i s, kaip ir prieš Didįjį karą mūsų laikraščių vartotas j a u n ã t u r k i s (taip ir kirčiuodavę!), mums eina daiktavardžiu. Todėl jis ir kirčiuotinas geriau daiktavardiškai, pagal kitus tos rūšies pavyzdžius: j a u n ã l i e t u v i s, j a u n ã l i e t u v i a i, taip pat j a u n ã l i e t u v ė. Kirtis pastovus, nekilnojamas. Man pačiam yra tekę vienur kitur girdėti ir kaimo žmones taip kirčiuojant. J a u n a l i e t ù v i s nebent būtų aiškinamas sudaiktavardėjusiu būdvardžiu, padarytu iš nesamo sudurtinio daiktavardžio. "J a u n ã l i e t u v ė", kaip r a g ù v i s, l i n k ù v i s

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.22, 129 nr.

(=tos apylinkės gyventojas) iš Raguvõs, Linkuvõs. Bet naujaromùvis (: "Naujoji Romuva", korporacija) ir formaliai tėra būdvardinės kilmės. — Ta pačia próga noriu priminti dar vieną žodį, kurį vėl nevykusiai būdvardiškai kirčiuojame. Turiu galvoje didvyrį. Daiktavardžiui dìdmergė, dìdponis, vietovardžiai Dìdlaukis, Dìdmiškis, Dìdsodė rodo, kad kirčiuotina dìdvyris, dìdvyriai (su pastoviu kirčiu!). Bet ir iš žmonių kalbos pažįstamas dìdvyris "aukšto ūgio žmogus". Tačiau jau Sirvydas pažįsta didžiavyris "herojus". Lytis didvýris tėra abejotinai paliudyta. Dabar daugelio tariamas didvỹris išeina būdvardis, kaip didvỹžis "didelėmis vyžomis"; didvỹrė gali būti moteris, kur didelį vyrą turi. Teiktina tik dìdvyrė, kaip ir dìdvyris.

GANA MUMS "JEVROPOS" *

Paskutinėmis dienomis Europos vardas dažnai minimas. Bet iš kelių paskaitininkų ar apžvalgininkų lūpų radijo bangomis, tikrai "ruskai", skambėjo vien "Jevròpa". Neiškenčiu dėl to nerašęs, nes senoji karta mažne tik taip ir tetaria. Žinom geografijos, istorijos mokytojų, išėjusių rusų mokyklas, kurie šitą perdėm rusišką tarimą nesąmoningai įtėigia ir savo mokiniams, vadinasi ateities lietuviškajai visuomenei. Mūsų kalba turi savus fonetikos dėsnius ir todėl jai nepakeliui su rusų "Jevgenij, Jegipet, Jelena". Mes sakome Eugènijus, Egìptas, Elenà. Todėl turime tarti Európa. Mūsų žmonių šis žodis ne nuo vakar pažįstamas. Daugiur tarmėse tariama Aurópa, svetimesnis dvibalsis eu pakeičiamas a u. Tačiau bendrinė kalba aną dvibalsį palieka, kaip ir kituose svetimuose žodžiuose, pvz., neurastenikas, neurologija. O garsas o šiame žodyje kaimo žmonių, rodos, gana plačiai tariamas taip pat lietuviškai, t.y. ilgas ir tvirtapradis. Vadinasi, nėra būtino reikalo bendrinei tarčiai teikti miestiško, trumpo o. Su ilgu o tariant ir kirtis gali palikti įprastinėje vietoje: Európa. Priėmus tarti o trumpą, žargoninė Jevròpa, Euròpa, mūsų kirčiavimo dėsniais turėtų išvirsti Europà, kilm. Euròpos. O persilaužti čia sunkiau, negu priimti žmoninė Európa. — Tiek pat netikusiai rusiškai daugio tariama ir rašoma jerarchija, jeroglifai. Čia, žiūrėdami graikų

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.25, 135 nr.

kalbos ir Vakarų Europos įpročių, turime sakyti, rašyti tik h i e r a r c h i j a, h i e r o g l i f a i. Taigi, lietuviškai tardami e v a n g e l i j ą, e r e t i k ą, būkime ir Europai valyvesni, tetarkime E u r ó p a.

DĖL SVETIMŲJŲ VARDŲ RAŠYMO *

Svetimiesiems vardams, pavardėms, vietovardžiams rašyti dar neturime tvirtų ir pastovių įpročių. Ir periodinė spauda, tiesa, daugiau rašo iš originalo, kaip patys svetimieji, bet dalis taip pat — ir lietuviškai, pagal tarimą. Šio pagrindinio klausimo čia nesprendžiame, tačiau reikia pripažinti, kad kaimui skiriamajai spaudai lietuviškas rašymas tikrai būtų sveikesnis. — Čia norim iškelti kelias originališkojo rašymo ydas. Mūsų kalba yra kaitomoji, todėl buvusiuose žurnalistų kalbos kursuose patarta galūnes dėti ir svetimiesiems vardams, nors šiaip rašomiems iš originalo. Taip dabar daugumo ir daroma. Bet vardams galūne o, rašoma arba tik tariama, taip pat ir tiems, kur baigiasi kitais tariamais balsiais, bet rašomais visai kitaip, — lietuviškas galūnes bedėti neverta. Tokie vardai yra H u g o, R o u s s e a u, H e r r i o t, D a u d e t, T a r d i e u, B a u v a i s, D u m a s, D e n i s, B a r t h o u... Tada turėtų rastis H u g o a s, D a u d e t a s, B a r t h o u a s..., kur iš tikrųjų išeina keisti kibyklai. Kad čia ir kiek dėl galūnės kovotume, nieko nelaimėsime: jausmas piestu stoja. Todėl be reikalo kai kas pradėjo rašyti D a l a d i e r a s, d ' A n u n z i a s vietoje D a l a d i e r, d ' A n u n z i o. Rašydami su galūne G a n d h i s, vėl linksniuoti turime G a n d h ž i o, G a n d h ž i u i... Čia dh yra lygus d, tik kiek kitaip (aspiruotai) tariamas. Vadinasi, G a n d h i o, G a n d h i u i... visai nedera, nes nerašome nė g a i d i o, g a i d i u i... Jeigu kitų tautų vardus rašome taip, kaip jie patys, tai lygiomis turime elgtis ir su lenkais. Rašytina K o ś c i a ł k o w s k i s, S z e m b e k a s, o ne K o s c i a l k o v s k i s, Š e m b e k a s. Kitas reikalas su tų vardais, kur vartoja nelotynišką raštą. Čia rašytina pagal tarimą. Todėl kinų miestas, anglų rašomas I s h u i, lietuviškai rašytinas I š u j i s. Taip pat netikę T s i n a n a s, T s i n g t a v a s, gana — C i n a n a s, C i n g t a v a s. Juk ts tariamas c. Vakarų Europos kalbose ts suprantamas, nes c rašmeniu dažnai reiškiami kitoki garsai. Vieno

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.26, 137 nr.

kito rusiškieji vardai suméigiami net pusiau prancūziškai ar vokiškai parašyti: Boudenny, Lewinas, Botškarjeva (iš vokiečių: Botschkarjewa). Rašytina savaip: Budionas (Budionnyjas būtų per gramozdiškas), Levinas, Bočkareva. — Čia iškėliau vieną kitą mažmožį. Ištisai svetimųjų vardų rašymą reikės tvarkyti kartu su visa rašyba. Dabar turime reikalauti bent šiokio tokio nuoseklumo, kad nemaišytų keleriopai.

DĖL TUO TARPU *

Mums atsiuntė iš dienraščio išrašytus sakinius: "Generolo Franco kariuomenė yra visai arti Madrido, o tuo tarpu kaip Madrido šiaurės ir pietų iškyšuliai yra išsikišę į priešo pusę. Tuo tarpu praėjusiais metais ..., ... tuo tarpu tais pačiais metais ..." Atsiuntusysis pabraukė tuo tarpu ir klausia, argi čia ne rusybė "meždu tem kak". — Tikra tiesa. Lietuviškai sakoma: tuo tarpu (=dabar, kurį laiką) niekur nevažiuosiu, tuo tarpu (=tada, tuo metu, kada kas įvyko) nepasitaikė troboje; pasėjus tuo tarpu ligi šienapiūtės (=ligi piaunant) griovius kasame; palinguok vaiką, o aš tuo tarpu kiaules pašersiu; tuo tarpu, kaip suėjo į trobą, ir išjojo arklius. Jau iš šių pavyzdžių matyti skirtinga lietuviškoji vartosena. Mūsų tuo tarpu sakinių sujungime rodo tam tikrą pakaitais ir tuo pačiu metu vykstantį veiksmą. Praktikos reikalui geriausiai įsidėmėti, kad tuo tarpu negali reikšti "bet, tačiau". Šiuo būdu vartosenoje nesunku susivokti. Todėl ir anie sakiniai pataisytini: "Gen. Franco kariuomenė yra visai arti Madrido, o (ir: bet, tačiau) Madrido šiaurės ir pietų iškyšuliai yra ... Bet (o, tačiau) praėjusiais metais ..., ... tačiau (o, bet) tais pačiais metais". Taigi tuo tarpu mūsų kalboje sakinių jungtuku neina. Ir šiaip vientisiniame sakinyje nevartotinas prasme "bet, tačiau".

PER DAUG VISOKIŲ "PUNKTŲ" **

Svetimas žodis mums daugiau ar mažiau yra tuščiaviduris. Neturėdami gyvosios reikšmės núojautos, tokio žodžio vartoseną

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.28, 139 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.29, 141 nr.

kartais ir labai išplečiame, ją stačiai skolinamės. — Taip mūsuose labai išsišakojęs yra p u n k t a s, kurio protėvis lotyniškasis p u n c t u m "dūris, taškas". Kasdien vis girdime ar skaitome s u p i r k i m o, p e r e i n a m u o s i u s p u n k t u s, sveikatos reikalams vėl yra i n j e k c i j ų p u n k t ų, teisininkai savo darbe taip pat p u n k t a i s ramstosi, prekybininkas kalba apie gerą p u n k t ą krautuvei, besiginčinantieji viename p u n k t e sutinka, kitame ne. Ir tokių p u n k t ų galėtume baimes "pripunktuoti". Tačiau jų tikrai per daug. "Supirkimo punktą" labai gerai galime pasikeisti p i r k y k l a. Tai bus trumpiau ir žmonėms suprantamiau. Juk iš seno sakome v i r t y k l a, g i r d y k l a, g u l y k l a, k n i s y k l a, t a u p y k l a..., o naujai pasidaryta s k a i t y k l a, k i r p y k l a, s i u v y k l a, p r a u s y k l a... Priesaga -y k l a vis reiškia vietą, kur kas daroma. Taigi, kur perkama, ten — p i r k y k l a. Jeigu tokioje vietoje gyvuliai ar kas kita tik priimama, o pinigai kada vėliau temokama, tai tiktų ir ė m y k l a. "Pereinamajam punktui" vadinti derėtų žmoninė p é r e i g a "vieta, kur pereinama". Jeigu atrodytų, kad ji painiosis su p a r e i g a, tai teiktina p é r ė j a. Pastaroji vartojama ir geografų tam tikroms kalnų pereinamosioms vietoms. Kad šis žodis nė kuo nedėtos darybos, rodo ir kilmininkinis prieveiksmis p e r ė j o s "ištisai, kiaurai". Įstatymų kalboje, rodos, vėl daug kur p u n k t o vietoje tinka p a s t r á i p a, kurią jau seniai esu pasiūlęs vokiškajam "abzacui" pakeisti. Pasidaryta ši iš Kuršaičio pažįstamo prieveiksmio p a s t r á i p o m i s "palaipsniui, šoksniais", giminaičio su s t r á i p s n i u (taip ir tvoros tarpas vadinamas!). Gudiška p o s m ą galime nebent audėjoms palikti, o "abzacui" jis lyg šuniui kamantai. Krautuvei vėl pakanka v i e t o s, o ginčininkams dera d a l y k a s. Taigi tų "punktų" galime ir mažiau tevartoti. Bet, žinoma, "injekcijų punkto" jau š v i r k š t y k l a nevadinsime. — Dar noriu pridurti, kad ir "punktirui" senosios Terminologijos Komisijos yra nukalta gana vykusi t a š k u o t ė. Tad ir "punktiruoti" galima pakeisti t a š k u o t i. Tiesa, be svetimųjų žodžių neišsiversime. Tačiau ir dauginti jų neverta. Argi geriau, kad koks "tiligentas", dangų ragu rėždamas, teigia "diplomatišku keliu" iš Telšių į Alsėdžius atvažiavęs.

KUO PAKEISTI " DEZERTYRĄ " ? *

To mus klausia teismo žmogus. Dėl galėjimo, galime ir šį žodį vartoti, nes yra vad. tarptautinis. Bet ir savų pakaitų netrūksta. Pažįstami gyvi, žmoniniai: b ė g l y s, b ė g ū n a s, p a b ė g ė l i s. Pastarasis paprastai ta viena reikšme ir tevartojamas, net pati jo priesaga tam dera, yra bloginamoji, peikiamoji. Plg. a p s n ū d ė l i s, p a m i š ė l i s, n e š v a n k ė l i s. Todėl ne visai tepritiktų kalbėti apie susipratėlius lietuvius. B ė g l y s ir b ė g ū n a s be " dezertyro " dar reiškia ir tą, kuris gerai gali bėgti, yra bėglus. Bet dėl to dar b ė g l į " dezertyrui " galime visai nesibáimydami vartoti. Jis trumpas ir parankus. B ė g ū n ą palikime tam tikrai arklių veislei, kur dabar be reikalo rusiškai " risokais " vadinama. Be to, dar b ė g ū n a s žmonių kalboje sakomas ir technikos reikalui, būtent reiškia vokiečių " Schwungrad ", rusų " machovik ". Man jis atrodo geresnis už technikų dabar vartojamą s m a g r a t į. Tos abidvi teikiamosios reikšmės, rodos, vartosenoje negalėtų viena antrai kliūti. Taigi " dezertyrą " lietuviškai vadinkime b ė g l i u ar p a b ė g ė l i u. Pats gyvenimas parodys, katras paims viršių. Spėju, kad b ė g l y s.

KARTAIS IR TRUMPA NETRŪKSTA **

Viešieji parašai, įvairūs įspėjimai paprastai rašomi trumpi. Tačiau jie turi būti ir pakankamai aiškūs, nedviprasmiški, kad žmonės iš to juoko netrauktų. Bet kartais ir čia, anot to žemaičio betariant, prakišame pro šikšnelę, persistengiame. Va parašyta: " Keleiviams duris darinėti draudžiama. Liesti signalo ir valdymo įrengimus keleiviams draudžiama ". Matyti, rašytojai norėjo būti labai tikslūs, norėjo keltuvo konduktorių iš to draudimo išskirti. Bet ar to reikia ? Juk kiekvienas suprantame, kad jis tų įrengimų nelietęs nė mūsų nepavėžintų. Geležinkelių terašoma: " Traukiniui einant duris darinėti draudžiama ". Ir niekas tokio parašo klaidingai neperpranta, prie geležinkeliečių nekimba, jei jie ir traukiniui einant prireikus duris varsto. Taigi nė anuose parašuose nereikėjo to keleivio įdėmnai užkliūti, jis ir be to žino, kad jam parašytas. Ir, rodos, geriau būtų: " Liesti signalinius ir valdomuosius įtaisus draudžiama ". — Iš kitos pusės man vėl priminė mėsinėse ir šiaip

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.III.30, 143 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.III.31, 145 nr.

maisto dalykų krautuvėse kabinamus spausdintus įspėjimus: "Spiaudyti ir rankomis liesti draudžiama". Knibčius, žinoma, čia savaip ir linksmai gali nuaiškinti. Vadinasi, įspėjamuosius parašus rašant visuotinio tikslumo nesupáisysime. Čia svarbu trumpumas ir paprastasis aiškumas.

DAR ATSIRŪGSTA "APVAIKŠČIOTI" *

Neseniai viename straipsnyje skaičiau: "20 metų sukaktis nebus Amerikoje apvaiškčiojama vieningai". Gauname "apvaikščioti" išgirsti dar ir iš sakyklos ir šiaip vienur kitur. Ir čia tas veiksmažodis ėjimo nerodo, tik "švęsti" tereiškia. Tatai nėra mūsų kalbos turtas, bet lenkiška pranara, vertinys iš "obchodzić", palikęs iš "Bromos atvertos ing viečnastį" laikų. Ir iš tiesų skurdžiakalbėse XVIII-XIX amž. tikybinėse knygelėse šventės veik perdėm "apvaikščiojamos". Mums šita lenkybe tikrai jau metas nusikratyti. Lietuviškai tesakome: apvaikščiojau laukus, kad gyvuliai nebūtų kur įsilaužę, visus kaimynus apvaikščiojo, kol gavo; ligi temstant reikėjo apsivaikščioti, visko prisinešti. Rygiškių Jono amžius, pasirodo, buvęs per trumpas šiai šiukšlei išveisti. Taigi ne įnosiaĩ sau įsidėkime, kad apvaikščioti nereiškia "švęsti, minėti (sukaktį)".

KUO PAKEISTI "KOŠMARĄ"? **

Nors šį žodį esame įsipratinę iš rusų, bet šių jis pasiskolintas iš prancūzų cauchemar. Taigi galėtų iš dalies vadinti lyg ir tarptautiniu. Bet reikėti jo mums ne kiek ir tereikia. Mat, turime kelis savus pakaitus. Did. Lietuvoje pažįstama: slogùtis "spaudimas, troškinimas, smaugulys miegant", slogulỹs "spaudimas krūtinėje". Jų artimieji giminaičiai yra slogà ir slõgas "bet koks sunkus daiktas kam prislėgti, balastas", toliau sluõgas, slúogtas, slúogtis "tas pats". Veiksmažodis vėl yra slogìnti. Iš Maž. Lietuvos Kuršaičio duota slėgėlė (galin. slėgėlę) ir vokiškai jo verčiama "der aufliegende Alp", dabartine vokiečių kalba tariant "Alpdrücken". Iki šiol, rodos, slogùtis jau retkarčiais ir vartotas. Jį visų

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.1, 147 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.2, 149 nr.

pirma "košmaro" vietoje ir reikėtų teikti. Nors jis žmonių ir siauresne prasme tesakomas, bet bendrinėje kalboje galima ir išplėsti. Taigi prireikus galime kalbėti ir apie visuomenės s l o g u t į, apie s l o g u t į s l o g i n a n t į visą kraštą. Savas žodis bus daug suprantamesnis ir pakabesnis vartoti nei svetimasis.

"GUSARAS" SU "JUMORU" *

Svetimuosius žodžius į bendrinę kalbą imamės daugiau žiūrėdami Vakarų Europos kalbų tarsenos ir rašysenos. Mes sakome rašome tik h i m n a s, p i t i j a, b a b i l o n i e č i a i, ne g i m n a s, p i f i j a, v a v i l o n i e č i a i. Mat, rusai čia eina kitais keliais, net nuo kitų slavų skiriasi. Tačiau retkarčiais dar rusybių vis išlenda. Neseniai rašėm prieš "Jevropą, jeroglifus ir jerarhiją". Bet ir "gusaras" su "jumoru" verti pavajóti. "Gusaras" dėl g yra perdėm rusiška lytis. Pats žodis yra greičiausia vengriškos kilmės — h u s z á r (husz "dvidešimt" a r "mokestis"), kuris visų pirma reiškė nuo 20 ūkininkų karan statomą raitininką. Yra dar antras aiškinimas: iš vidurinių amžių lotynų cursarius "jūrų plėšikas", kuris vengrų išverstas Husarius, huszaro "plėšikas". Kitos kalbos turi: vokiečių — H u s a r, anglai — h u s s a r, prancūzai — h u s s a r d, ispanai — h u s a r, italai — u s s a r o, lenkai — huzar, čekai — h u s a r, latviai — h u z a r s, tik serbai lygiomis su rusais — g u s a r. Kiekviena kalba truputį savaip perdirba: italai neturi h, o prancūzai nors ir rašo, bet netaria. Lietuviai šį žodį ir ne nuo vakar dienos pažįsta. Sena liaudinė lytis yra u z ã r a s. Šalia jos, kaip naujesnę, Kuršaitis duoda ir h u z ã r a s. Yra dar ir laukinės gėlės vardas u z a r ė l i s, kitaip vadinamos r ė ž i u k u (Nasturtium). Vadinasi, rusiškas "gusaras" mūsų kalboje nieku nepateisinamas. — Tokio pat molio yra ir "jumoras" su visa savo gimine. Žodžio kilmė (iš lotynų h u m o r "drėgnumas, šlapumas") ir kitų kalbų praktika — vok. H u m o r, lenkų h u m o r, latvių h u m o r s — rodo reikiant rašyti su h. Rusai, mat, savaip persidirbo prancūzų be h tariamą h u m o u r, pradžioje prisidėjo j. — Taigi vietoje "gusaras" vartotina h u z a r a s, jei jau nenorima žmoninio u z a r o, taip pat ne "jumoras, jumoristas, jumoristika, jumoreska", — bet h u m o r a s, h u m o r i s t a s, h u m o r i s t i k a, h u m o r e s k a.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.4, 151 nr.

AR NE PER DAUG "SEMIAMA"? *

Visai neseniai skaičiau tokį sakinį: "Maironio "Pavasario balsų" išėję penkios laidos (= leidimai. A.S.) ir yra išsisėmusios". Kartais ir knygynuose ar leidyklose, paklausus kurios senesnės knygos, atsako: "Nebeturime, jau išsemta". Norima tuo, žinoma, pasakyti, kad knyga išparduota, išpirkta. Šiaip žmogus anos sakysenos gali ir visai nesuprasti, mat, mes prie šios perkeltinės reikšmės nesame pripratę. O leidėjų ir knygininkų taip imta sakyti todėl, kad kitomis mūsų kaimyninėmis kalbomis anaip sakoma, pvz., rusų "izdanije isčerpano", vokiečių "die Auflage ist erschöpft" ir t.t. Vokiečiai, tiesa, gali išsemti ne tik jėgas, bet ir kantrybę, priemones, kasą, pajamas, dirvą, net kūną. Rusai jau mažiau besemia. Lietuviai paprastai semia tik skystus daiktus ir biralus, pvz., grūdus, miltus ir kt. Kai kas naujoviškai, kitų kalbų pavyzdžiais, ima sakyti ir: išsisėmė jėgos, publicistai ilgainiui išsisemia. Čia reikšmės perkėlimas, rasi, ir ne pro šalį. Bet priemonių, kantrybės, kreditų tikrai jau nereikėtų semti. Čia samstymas mūsų kalbai svetimas. Taigi ir knygas ne "išsemkime", bet išparduokime, išpirkime.

NE "GERBŪVIS", BET GEROVĖ **

"Gerbūvis" mūsų spaudoje nors ir nebedažnas, bet retkarčiais pasišmaižo. Prašo pasisakyti, ko jis vertas. — Šis žodis, rodos, ar ne amerikiečių lietuvių darbo, sudėtas iš geras + būvis. Tokios darybos žodžių turime vos vieną antrą, pvz., Sirvydo ilgalūkis "kantrumas", skerspiūvis "skersinis piūvis". Ir šiuodu, mano galva, taip pat naujadarai, pastarasis, rasi, tik pusinis, nes žmonių tariama skerspiūvė "toks ilgas skersinis piūklas". Be to, "gerbūvis" yra stačiai lenkiško dobrobyt vertinys. Kad jis skambėtų žmoniškai, taip pat negalima pasakyti. Taigi "gerbūvis" nevartotinas, turime gerovę, kuri jį visada gali atstoti.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.5, 153 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.6, 155 nr.

KUO PAKEISTI "FACHVERKĄ"? *

F a c h v e r k a s yra specialiai vokiška sąsparinės statybos forma. Todėl ir pats terminas dažnai vokiškas vartojamas. Norint galima būtų susirasti ir lietuvišką pakaitą. Kuršaitis savo vokišk.-lietuviškajame žodyne duoda: Fachwerk — s k e ĩ s k r y ž i a i. Prieveiksmiškai pasakytume: namus s k e ĩ s k r y ž i a i s statys. Žemaičiai dar pažįsta prieveiksmį k r ỹ ž k r y ž i a i s "visaip kryžiškai", iš jo galime išsiversti ir vardininką k r ỹ ž k r y ž i a i. Šiuodu žodžiai nekaltiniai, pirmasis jau pačių žmonių "fachverkui" vadinti vartojamas. Taigi, norint lietuviško termino, patartina: s k e ĩ s k r y ž i a i arba k r ỹ ž k r y ž i a i.

R A N D A S I NEREIŠKIA "YRA" **

Rodos, nebeverta būtų dėl to rašyti. Ir pirmaklasiai retai tą klaidą bedaro. Bet kur tau! Vieno apskr. miesto Mokytojų Knygynas ėmė ir paskelbė duosiąs 100 litų tam, "kas nurodys kur randasi rašomoji mašinėlė (= čemodanėlis) ... pavogta ... š. m. kovo 24 — turgadieny". Visas skelbimas (skirtukai!) lyg tyčia pāmėtojasi iš mokytojų. Bet čia tekalbėsiu tik dėl r a n d a s i. Lietuviškai sakoma: rudenį r a n d a s i (= pasidaro) šalta; kas jam r a d o s i (= atsitiko), kad išbėgo? vaikų nepirksi, patys r a s i s (= atsiras); juk žadėtu laiku r a d a u s i (= atvykau). Bet iš nevaleikų vis dar girdime: jis r a n d a s i (= yra) kambaryje, kur r a n d a s i (= yra) brolis? Čia r a n d a s i yra biauri rusybė — "nachoditsia". Visi turime jos vengti. Lietuviškai posakis r a n d a s i k a m b a r y j e tegali reikšti vien — pasirodo, atsiranda kambaryje. Taigi r a n d a s i reikšme "yra" niekuomet nevartotinas.

M E T R A Š T I S IR A P Y S K A I T A ***

Mums rašo, kad įvairios įstaigos spausdinamas savo darbų apyskaitas vadinančios nevienodai: m e t r a š č i a i s ir a p y s k a i t o m i s. Prašo paaiškinti, katraip vartoti. — Dalykas visai

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.7, 157 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.8, 159 nr.
*** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.9, 161 nr.

paprastas. Metraštis, kaip ir savaitraštis, dienraštis, paprastai yra periodinis leidinys, leidžiamas kartą per metus. Pats vardas turinio nenusako; yra mokslo, literatūros, statistikos metraščių. Todėl ir apyskaitas tik tada galima būtų metraščiais vadinti, jeigu jos kasmet leidžiamos. Bet kadangi metraštis per plati sąvoka, tai metines apyskaitas verčiau apyskaitomis ir vadinti. Leidžiančiuosius ar nebus greitosiomis suklaidinusi vokiškoji grutė: Jahrbuch ir Jahresbericht. Bet iš tikrųjų Jahrbuch, rusų ežegodnik = metraštis, o Jahresbericht, rusų godovoj otčiot = metinė apyskaita. — Rašyti "N. N. Ministerijos 1936 metraštis" tikrai netinka. Taip rašant, po 1936 reikia pridėti "metų". Bet dar geriau antraštėje rašyti "N. N. Ministerijos metraštis", o metus jau dėti žemiau, kitoje eilutėje. Taigi metraštis ir apyskaita griežtai skirtini visų pirma periodiškumo atžvilgiu.

DIRBINYS, NE "IŠDIRBINYS" *

Ir spaudoje skaitome, ir iškabose akis bado nekepėlis "išdirbinys". Daugumas šios rūšies darinių mūsų kalboje sakomi be priešdėlio, pvz. mišinys, siuvinys, malinys, lašinys "lašamas vanduo", smilkinys, griežinys, tinginys... Net ir tais atvejais, kur veiksmažodžius paprastai sakytume su priešdėliu (įvykio veikslas), išvestiniai žodžiai su -inys to priešdėlio neturi. Sakome tik plėšinys, tirpinys, skendinys..., nors turime galvoje išplėštą lanką, ką nors ištirpyta, nuskendusį žmogų. Žmonių sakoma: gražiai padirba, kaip jis taip ir išdirba? Bet šalia girdime: tų savo dirbinių turi kertes prisikrovęs. Ir tas "išdirbinys" sveriasi, nelyginant, varlė ant sluogo, nepasiduoda išveisiamas. O tai dėl to, kad dažniausiai jį vartojantieji, visoki dirbtuvininkai, muitininkai, nepajėgia iš savo smegeninės iškrapštyti rusiško "izdelije". Iš čia ir prikergtas dirbiniui tas iš. Tiesa, turime keletą ir priešdėlėtų žodžių, pvz., atpuolinys "atsimetėlis", pasiuntinys, pavilkinys "apatinis sijonas" ir naujadaras padarinys. Tačiau čia priešdėlis visai suprantamas, nes be jo tie žodžiai ką kitką reikštų, pvz., siuntinys. "Išdirbinys" mums nieko naujo nepasako. Taigi tevartotinas tik grynai lietuviškas dirbinys.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.11, 133 nr.

DĖL VARDO KILMININKO IR VARDININKO *

Senoviška mūsų kalbos ypatybė yra vad. vardo kilmininkas, pvz., T e l š i ų miestas, N e m u n o upė, R ė k y v o s ežeras, e g l ė s medis ... Rečiau besakoma: t ė v o nabašninkas, u o d o nabagas ..., tarminės retenybės: ž y d o sukčius, v o k i e č i o išvisa. Čia dabar senovę pakeičia naujovė: nabašninkas (= velionis) t ė v a s, nabagas (= vargšas) u o d a s, sukčius ž y d a s, išvisa v o k i e t i s. Todėl greta su Rygiškių Jono duodamomis "Saulės" draugija, "Švyturio" bendrove, dabartine "Šviesos" spaustuve sakome rašome jau ir kavinė "Aldona", AB "Maistas", Koop. B-vė "Spaudos Fondas". Tatai yra naujadarai, bet nebeišvengiami. Tačiau, ir taip ėmę vartoti, tesakome tik: "Maisto" gaminiai, "Spaudos Fondo" leidiniai. Bet jau šmėklojasi ir "Lana" išdirbiniai, iš laikraščio "Ūkininko Patarėjas", dirba bendrovėje "Ranga". Šitokie posakiai jau visai negalimi, priešingi mūsų kalbos dvasiai. Lietuviškai tegalime sakyti: "Lanos" dirbiniai, iš "Ūkininko Patarėjo" laikraščio, dirba "Rangos" bendrovėje. Galėtų, prireikus, pasakyti ir: iš laikraščio "Ūkininko Patarėjo", dirba bendrovėje "Rangoje", nors tikrai gyvais šių posakių ir negalime laikyti. Taigi sudėtiniame pavadinime reikia linksniuoti ne tik pažymimuosius žodžius, bet sykiu ir tikrinį vardą.

NE "FIZINIAI", BET "FIZIŠKAI" **

Iš būdvardžių b a l t a s, g r a ž u s daromės prieveiksmius b a l t a i, g r a ž i a i. Bet iš m e d i n i s, g e l e ž i n i s, d a r ž i n i s prieveiksmių su galūne -i a i neturime. Lietuviškai nesakome: durys medinės, bet g e l e ž i n i a i atrodo; jis ir laukus d a r ž i n i a i dirba. Jei mums čia prireikia prieveiksmio, tai jį daromės tiesiog iš daiktavardžio su priesaga -i š k a i. Vadinas, sakysime: durys medinės (geležinės), bet g e l e ž i š k a i (mediškai) nudažytos; jis ir laukus d a r ž i š k a i dirba. Tiesa, žemaičiai sako v i d u t i n i a i, bet iš to ir kelių kitų žodžių negalime išsivesti visuotinės taisyklės, ir be to, aukštaičiai tepažįsta tik v i d u t i n i š k a i. — Tačiau mūsų laikraščiuose pilna tokių posakių, kaip f i z i n i a i stiprūs, t e c h n i n i a i (net: technikiniai!)

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.13, 167 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.14, 169 nr.

sunkiai įvykdomas, dvasiniai prislėgtas, patriotiniai nusiteikęs ... Čia tetinka tik: fiziškai, techniškai, dvasiškai, patriotiškai... Kai kada ir visai prieveiksmio nereikia. Pvz., sakinyje "Seimas jau pernai ... principiniai pritarė ... trimečių priedo padidinimui" geriau tinka iš principo, one principiškai. Šalia "kūniškai, dvasiškai subrendo" galima visai lietuviškai pasakyti ir: kūną, dvasią subrendo. Taip pat gerai tinka ir: gyvena dvasią prislėgtas (plg. džiaugiasi žirgą dovanotas). Taigi būdvardžiams su priesaga -inis prieveiksmius darome su -iškai.

NELEMTASIS "KAS LIEČIA" *

Yra toks veiksmažodis liesti. Jis savo vietoje niekuo nedėtas. Krautuvėse parašai įspėja, kad neliestume rankomis maisto dalykų; technikoje kalbama apie liečiamuosius taškus, plokštumas. Vis tai kalba, kaip kalba. Bet kaip žmogus suprasi tokius posakius: Kas liečia mane, tai aš sutinku; kas liečia susitarimo politinę pusę, ji turi didelės reikšmės? Lietuviškai galvodami, pirmąjį sakinį tegalime tik šitaip suprasti: jei kas mane liečia (vadinasi, čiupinėja!), tai sutinku, kitaip sakant, nesipriešinu liečiamas. Bet juk sakantysis kitką norėjo pasakyti! Ir šitas nebuvėlis "kas liečia" tėra rusiškojo "čto kasaetsia" pasturlakas. Žmonės čia žmoniškai ir pasakytų: kai aš (dėl manęs, kiek aš ...), tai sutinku. Antrąjį sakinį irgi visai paprastai pasakome, kad ir šiaip: jei imti (imsime, imame) susitarimo politinę pusę, ji ... Taigi "kas liečia" nevartotinas, jį pakeičiame posakiais su kai, dėl, kiek, jei.

REIKIA IR KALBOS DRAUSMĖS **

Negalima sakyti, kad mūsų visuomenė kalbos dalyku nesidomėtų. Tą domėjimąsi rodo ir atskiras kalbos laikraštis Gimtoji Kalba, kur su pasisekimu jau šeštus metus eina, pagaliau dažni kalbiniai straipsniai mūsų spaudoje, net kalbos kursai, pvz., kad ir Šaulių Sąjungos dabar suruošti. Tai vis reiškiniai, kur džiugina kiekvieną kalbos darbininką, žadina dar didesnį kalbos kultūros

* *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.19, 171 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.IV.27, 185 nr.

pastangumą. Bet yra ir negerybių. Turiu galvoje mūsų kalbinį nedrausmingumą. Kalbos patarimai rašto visuomenei juk duodami prieinamai, suprantamai. Jų nereikia ieškoti kur mokslinių žurnalų ùžglūdose ar šiaip retuose leidiniuose. G i m t ą j ą K a l b ą gauname už pustrečio lito metams, o K a l b o s S k i l t e l ę reikia tik paslinkti dienraštyje pasiskaityti. Tačiau turime atvirai prisipažinti, kad duodamus patarimus daugis dar pro pirštus leidžia. Pvz., pats autorius straipsnyje rašo taisyklingai m o d e r n u s, bet laikraščio žmogus, kur antraštes dėlioja, joje vėl lepteli m o d e r n i š k ą. Rašyta dėl t i l p t i (=dėti, spausdinti) nevykusios vartosenos, sakyta, kad tokiems vardams, kaip D a l a d i e r, nebereikėtų galūnių dėti. Bet kur tau ! Kiti laikraštininkai nė vaũrės nevaũrinėja : senu įsilingavimu straipsnius " talpina ", priemones " semia ", kasdien " Daladierą " mini. Pagaliau pasirodo naujas dienraštis, kuris, lyg tyčia, visas kalbos šiukšles rinkte renka, jomis savo naujuosius skaitytojus vaišina. — Kad kalbos nevaleikų niekados netruks, su tuo reikia sutikti. Bet nepakenčiamas daiktas, kad amatiniai laikraštininkai ir šiaip spaudos darbininkai, ką patariami, ranka numotų ar negirdomis nuleistų. Toks aplaidumas stačiai nedovanotinas. Redaktoriai turėtų čia parodyti tam tikro ryžtumo ir griežtumo. Vienu žodžiu reikia didesnės kalbos drausmės. To turime reikalauti visi, kam mūsų kalba tikrai rūpi.

DĖL MĖNESIO DIENOS RAŠYMO IR VARTOJIMO *

Vienas skaitytojas mums rašo : " ... data dažnai rašoma šitaip, pvz., 16.II. Mano išmanymu reikia rašyti II.16, nes sakoma vasario 16 d., bet ne 16 vasario". Taip griežtai teigti negalime. Ilgajame posakyje, tiesa, paprastai sakome : vasario mėnesio 16 diena, bet trumpintiniame pačių žmonių dvejaip sakoma : vasario 16 ir 16 vasario. Čia rusybės nėra, todėl galime rašyti : 16.II. Klausėjas čia bene bus turėjęs galvoje netikusį kilmininką. Mūsų ausis kasdien kalte kala tokie posakiai, kaip, pvz., moka p i r m o kiekvieno mėnesio, atvažiuosiu d v i d e š i m t o kito mėnesio, p e n k i o l i k t o būsiu Kaune, ateikite p i r m o liepos, šiandien t r e č i o balandžio ir t.t. Šitas kilmininkas tikrai biauri rusybė. Ir tikrai nuostabu, kad jos yra prigožėjusi visų mūsų intelingentų kalba. Veik tik taip ir tegirdi kalbant. Mūsų kalboje mėnesio dienos skaičius yra moteriškos giminės, visada derinamas su žodžiu d i e-

* *Lietuvos Aidas,* 1938.IV.29, 189 nr.

n a (trumpintiniame posakyje pati d i e n a išleidžiamas), o ne su mėnesio vardu. Taigi lietuviškai sakome ir tegalime sakyti tik : moka p i r m ą kiekvieno mėnesio, atvažiuosiu d v i d e š i m t ą kito mėnesio, p e n k i o l i k t ą būsiu Kaune, ateikite p i r m ą liepos, šiandien t r e č i a balandžio, palaukite p i r m o s gegužės, ruošiasi d e š i m t a i rugsėjo ir t.t. Šiuose posakiuose žodis d i e n a nors ir nepasakytas, bet suprantamas, ir su jo linksniu derinamas skaičius. Kadangi mūsų kalboje sakinio žodžių tvarka laisva, tai galima ir sakoma taip pat ir : g e g u ž ė s p i r m a, ruošiasi rugsėjo d e š i m t a i. Sakydami šiaip sau kelintinį mėnesio dienos skaičių, vartojame paprastąsias, neįvardžiuotines skaitvardžio lytis. Nei iš šio, nei iš to radiofono pranešėjai tuo įtimpõs, pradėdami dienos programą, vis kartoja : šiandien balandžio mėn. d v i d e š i m t d e v i n t o j i diena ir t.t. Gana čia paprastosios lyties : d v i d e š i m t d e v i n t a. Įvardžiuotinės lytys tesakomos tik dienos skaičių vartojant i š s k i r t i n e prasme. Pvz., galima rugsėjo a š t u n t o j i arba a š t u n t o j i rugsėjo, jeigu kalbame apie šventę. — Taigi rusiškos sakysenos, pvz., p i r m o balandžio, atvažiavo a n t r o gegužės reikia būtinai vengti.

VADOVAUTI, ATSTOVAUTI, K A M, O NE " K Ą " *

Iš seno sakome : negalime dviem p o n a m tarnauti, m i š i o m s tarnauju, ilgai r u s a m s vergavome, velnias j a m gali bernauti, ne žmogus. Čia turime vad. paskirties naudininką, veiksmažodis derinamas su naudininko linksniu. Tokie pat veiksmažodžiai yra ir v a d o v a u t i, a t s t o v a u t i, v i e š p a t a u t i ... Todėl analogiškai vartotina : vadovauti kariuomenei, darbams, tyrinėjimams ..., atstovauti Lietuvai, kraštui, draugijai, šalims (teisme) ..., viešpatauti visam pasauliui (= viršų turėti, valdyti). Vadinasi, turime sakyti rašyti : L i e t u v a i Vokietijoje atstovauja Dr. J. Šaulys. Dabar daugelio vartojamas galininko posakis, pvz., atstovauja V o k i e t i j ą, vadovauja p u l k ą yra pasidarytas pagal svetimųjų kalbų pavyzdžius. Taip pat ir padėkos sakinys " dėkoja ... už rūpestingą visų rekolekcijų vadovavimą " pataisytinas : " dėkoja už rūpestingą v i s o m s r e k o l e k c i j o m s vadovavimą ". Jei pasakome laiką, žinoma, tinka tada ir galininkas. Žmonės sako : ana mergaus, o tu dar bernauk m e t u s, ir veskitės paskui. Todėl prireikus pasakysime : jis Italijoje Lietuvai

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.2, 193 nr.

penkerius metus atstovavo, šiems darbams tik kelias dienas tevadovavo. Taigi, įsidėmėtina, kad vadovauti, atstovauti, viešpatauti..., nusakant paskirtį, sakomi tik su naudininko linksniu, ne su galininku.

NE "RŪBAI", BET DRABUŽIAI *

Šiuo reikalu prašo pasisakyti redakcijos žmogus. — Tiesa, rūbų pilnos visos iškabos, daugio kalbama ir rašoma apie tautiškus rūbus. Bet taip nereikėtų daryti. Tatai yra skolinys iš gudų rub, žmonių kalboje paplitęs per bažnyčią. Kai kurios mūsų tarmės ir dabar tepažįsta tik Kristaus rūbą, o šiaip vartoja kitus, savus žodžius. Ir iš tiesų: lietuviškų pakaitų skolintiniam rūbui turime net kelis. Taigi svetimybės nė nebereikia. Plačiausiai vartojami ir bendrinei kalbai teiktini drabùžiai. Tarmėse dar sakoma drabūžiai ir drobužiai. Pastaroji lytis rodo, kad visi šie žodžiai jungtini su drobe. Vienur kitur drabužių prasme sakomos ir drãpanos, bet, rodos, plačiau jos reiškia tik baltinius, ne vien dėvimuosius, bet ir stalinius. Bendresnės prasmės yra: ãpdaras, apdaraĩ (pvz., neturi žiemiško apdaro), dangà (pvz., man vienai visos šeimynos danga, t.y. apdarymas), dangóvė (pvz., tokiai šeimynai kiek dangovės reikia) ir gana retas dangõjus. Vadinasi, savų žodžių netrūkstame. Svetimus rūbus pakeiskime drabužiais arba, kalbant bendresne prasme — apdarais, danga. Dėl to esu jau rašęs ir pereitų metų Gimtojoje Kalboje (žr. šio tomo 246-247 psl.). Tik pasiryžkime!

LAKAS, NE "LEKERIUS" **

Mus klausia, katra iš tų dviejų lyčių teiktinesnė, vartotina. — Tiesa, abi svetimos, skolintinės. Bet teiktina tik pirmoji, jau ir Kuršaitis savo žodyne ją duoda. Taip vartoja ir daugumas Europos kalbų, pvz., vokiečių Lack, prancūzų laque, anglų lac, rusų, čekų ir serbų lak. Šis žodis Europoje yra paplitęs per italų lacca, kuris vėl per persų lak gautas net iš Indijos.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.3, 195 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.4, 197 nr.

Naujosiose indų kalbose, pvz., hindustanio turime l ā k h, kuris savo ruožtu yra išriedėjęs iš sanskrito l ā k ṣ ā , reiškiančio ženklą, dėmę, 100 000 ir pagal šį pastarąjį, t.y. vabzdžių daugybę, dėl kurių kandžių tam tikro ąžuolo lapai išleidžia spindinčius sakus, pagaliau ir — laką. Vadinasi, žodžio istorija gana nepaprasta. Bet ji taip pat rodo, kad indiškajam originalui arčiausia lytis l a k a s. Mūsų liaudinės kalbos l ẽ k e r i u s, kaip ir gretiminės l ẽ k e r ė ir l ẽ k ė r ė, yra perdėm lenkiškos kilmės, iš l a k i e r. Taigi ir mums, žiūrint daugumo kitų kalbų vartosenos, sakytina rašytina tik l a k a s. Taip pat ir išvestinis veiksmažodis yra l a k ú o t i, ne "lakiruoti". Be to, ir lakuotos odos batus turime vadinti ne "lakierkomis", bet l a k ú o t i n i a i s (=batai) ar dar geriau l a k ú o t i n ė m i s (=kurpės). Plg. panašios darybos s i ū t i n i u s, k a l t i n i u s batus.

KUO PAKEISTI "ŽVYRĄ"? *

Ž v y r a s su gretiminėmis lytimis ž v y r i u s, ž v y r i s yra slavybė, paskolintas iš gudų ar lenkų ż w i r. Nors šis skolinys ir plačiai gyvojoje kalboje sakomas, bet ypačiai apsčiai turime ir savų žodžių. Čia suminėsiu žinomiausius: g r a u ž a s (plg. žmonių posakį: rugiai kaip g r a u ž a s, t.y. gryni, gražūs), ž v i r g ž d a s ir ž v i z d r a s, ž v i e g z d r o s ir ž i e z d r o s, g a r g ž d a s (iš to ir G a r g ž d ų miesto vardas)... Taigi pasirinkti turime iš ko. Visi šitie žodžiai yra sinonimai, skiriasi tik reikšmės atšešėliais, pvz., stambumu, smulkumu, spalva. Net nuostabu, kodėl anos svetimybės lig šiol dar neišveisėme. Juk tokias k a i n ą (Alsėdžiai), r ū š į (Kvėdarna), iš užkampių ištraukę, prigydėme bendrinėje kalboje. "Ž v y r u i" pakeisti labiausiai teiktini gana plačiai vartojami g r á u ž a s ir ž v i r̃ g ž d a s. Juos kelių reikalams yra pasiūliusi jau senoji Terminologijos Komisija. Prireikus juodu galima būtų reikšme ir šiek tiek skirti. Mat, g r a u ž a s daugiau reiškia stambų "žvyrą". Atsisakius nuo jo, nebereikėtų táikstytis nė su išvestiniais ž v y r y n a s, ž v y r d u o b ė, ž v y r u o t i... Galime ir turime sakyti rašyti g r a u ž y n a s, g r á u ž d u o b ė, g r a u ž ú o t i (kelią), ž v i r g ž d y n a s, ž v i r g ž d ã d u o b ė, ž v i r g ž d ú o t i. Kai kurie šių žodžių iš seno pačių žmonių sakomi. Plg. dar g r a u ž y n ė,

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.5, 199 nr.

žvirgždynė (=tokia žemė, vieta). Taigi "žvyras" lietuviškai — žvirgždas, gráužas.

BŪTINYBĖ, NE "BŪTENYBĖ" IR KITKAS *

Spaudoje ir šiaip kitur būtiną dalyką ar reikalą vis dar girdime vadinant būtenybe. Tiesa, yra žodžių su priesaga -enybė, pvz., baisenybė, brangenybė, dailenybė "dailus, meniškas daiktas, dirbinys", didenybė, retenybė, šventenybė... Šia priesaga paprastai pasakome jau visai konkrečius daiktus, retkarčiais ir asmenis. Tuo reikšmės visišku sudaiktėjimu anie žodžiai ir skiriasi nuo savo giminaičių su priesaga -ybė, pvz., baisybė, brangybė, dailybė, didybė, šventybė... Tos rūšies žodžiai reiškia ir daiktus, ir atsietinį (abstrakcinį) ypatumą ar ypatybes. Sakoma: jis toks biaurybė (=biaurus žmogus), visokių gėrybių (=gerų daiktų) prisitiekė, bet taip pat — kas to gývio biaurybė (=biaurumas), širdies gerybė (=gerumas) laimi žmones. Priesagų -ybė ir -umas skirtumui plg. dorybė: dorumas, kantrybė (=kantrumo dorybė): kantrumas, puikybė (=puikus daiktas ir tokia nedorybė): puikumas (=apskritai ypatumas), ypatybė: ypatumas (pvz., dalyko ypatybių gali būti daug, bet jo ypatumas tėra vienas). — Iš būti turime būtybę (=būvąs daiktas, paprastai gyvas), ir būtenybė, pagal aukščiau duotuosius pavyzdžius, tą pat tereikštų. Bet čia norime visai kitką pasakyti, išreikšti vok. Notwendigkeit, rusų neobchodimost'. Taigi turime darytis iš būtinas + ybė, ir gauname būtinybė. Būtenybė yra kažin kieno nevykęs išmonis, ir todėl nevartotina. — Dar noriu pridurti, kad -ýbė, -enýbė bendrinėje kalboje kirčiuojamos tvirtapradiškai. Taigi tos priesagos žodžiai turi visada pastovų, nekilnojamą kirtį ant y. Tarmėse yra ir kitaip.

TIKSLO NAUDININKAS **

Seniau (žr. 306-307 psl.) KS esu rašęs dėl netikusios naudininko vartosenos. Mūsų kalboje negalimi tokie posakiai, kaip: išvažiavo

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.7, 203 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.10, 207 nr.

K a l ė d o m s, a t o s t o g o m s, mane pakvietė v a k a r i e n e i. Čia reikia kilmininko : išvažiavo K a l ė d ų, a t o s t o g ų, mane pakvietė v a k a r i e n ė s. Šiais sakymais pasakome siekiamą, norimą dalyką, vadinasi, čia turime s i e k i n i o kilmininką. Bet jeigu reiškiamas t i k s l a s ir p a s k i r t i s, kuriems kas daroma ar skiriama, tai gretimais sakoma — naudininkas. Todėl jau aną kartą rašiau : svečius kviečiame p i e t ų (= valgyti), o virėją p i e t u m s (= virti, taisyti) ! — Dabar vėl mūsų spaudos žmonės ir šiaip kalbantieji rašantieji be reikalo į kitą linksnį smeigiasi, tartum per tvorą į dobilus. Turiu galvoje tokius posakius : Švietimo Ministerija paskyrė 30 stipendijų studijuoti j ū r i n i n k y s t ę užsienyje. Bravoras (= alaus darykla) numatoma žymiai padidinti ir jo gamybą išplėsti tiek, kad gaminamo alaus pakaktų aprūpinti v i s ą Ž e m a i t i j ą. Čia tik porą sakinių daviau, bet tokios vartosenos iš laikraščių nors rieškučiomis semk. Pabrauktųjų galininkų vietoje čia reikia naudininkų : j ū r i n i n k y s t e i, v i s a i Ž e m a i t i j a i (geriau dar būtų senoviškai : v i s i e m s Ž e m a i č i a m s). Juk čia aiškiai pasakome t i k s l ą. Mūsų žmonės sako : plytas veža b a ž n y č i a i statyti. Taigi jei su bendratimi pasakome daromo ar darytino darbo tikslą, tai šis tikslo daiktavardis su bendratimi derinamas naudininko linksniu. Vadinasi, turime sakyti rašyti : paskolink užrašus e g z a m i n u i ruošti, duok peilį d u o n a i riekti, paimti. Galininkai e g z a m i n u s, d u o n ą čia būtų biaurios klaidos.

IR K Ą KARTAIS NETAISYKLINGAS *

Vienas skaitytojas klausia, ar taisyklingas šitoks posakis : prie ano krūmo, k ą į kairę nuo keliuko. Žinoma, netaisyklingas. Tatai yra slavybė. Lietuviškai pabrauktojo k ą vietoje tegalime sakyti k u r i s, k u r s arba, sutrumpindami, k u r. Žmonių juk tesakoma : anas, k u r (kurs, kuris) po kaimus valkiojasi ; pas tą, k u r (kurs, kuris) miesto gale gyvena. Taigi, jungiant pagrindinį sakinį su šalutiniu, k ą nevartotinas ten, kur jis reiškia k u r i s, k u r s, k u r. O tai jau mums pati kalbos núojauta pasako. — Kartais ir k a s ne kur reikiant vartojamas. Pvz. : Jis ir Lietuvai daug yra nusipelnęs, k a s šiuo atveju ypačiai pabrėžtina. Čia sakinį, kad taisyklingas išeitų, reikia jau suskaldyti : Jis ir Lietuvai daug yra nusipelnęs. Tai (tatai) šiuo atveju ypačiai pabrėžtina.

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.11, 209 nr.

DĖL KELETO VIETOVARDŽIŲ *

Matydami netaisyklingai rašomą savo gimtosios apylinkės vietovardį, kiekvienas piktinamės. Pykstame, kam kraipo, tikrąjį vardą máitoja. Taip yra su žinančiu, tą vietą pažįstančiu. Bet šiaip žmogus negi užuosi, kaip koks miesčiūkštis kurioje nuokampesnėje vietoje vadinamas. Galutinai su vietovardžių rašymu tesusitvarkysime tik tada, kai bus išleistas ruošiamasis vietovardžių žodynas. — Čia suminėsiu tik keletą vardų, kur rečiau ar dažniau pro šalį prarašome. Pakaunėje tėra P e t r o š i ū n a i, ne " Petrašiūnai " ar žargoniniai " Petrašunai ". Taip pat netoli ir R u m̃š i š k ė s, ne " Rumšiškiai ". Iš seniau jau klaidingai rašoma " Širvintai ", reikia — " Š i r̃ v i n t o s " (tai rodo tos ir vietos Š i r v i n t ė l ė s !). Ne labai seniai buvo pasirodžiusios " Dusėtos ", bet joms atsispyrė taisyklingos D ù s e t o s (kilm.: D u s e t ų̃). Deja, kaimyniniai J ū ž i n t a ĩ (gal. J ū̃ ž i n t u s) labai dažnai rašomi netikusiai — " Južintai ". Iš vietos žmonių tarimo reikia rašyti ir: J i ẽ z n a s, V e i s i e j a i, P e r l o j à, P a k r ú o j i s (ten upė: K r ú o j a), N e m a j ū n a i, K a r̃ t e n a, S e d à, S a ũ g o s, o ne — " Jeznas, Veisėjai, Perlojus, Pakruojus, Nemaniūnai, Kartėna, Sėda, Saugai ". Paštas ir geležinkeliai, reikia pasakyti, vietovardžių reikalu tikrai rūpinasi. Bet va " Kelionių Vadovas " ir ne be įtarties. Išspausdinta, pvz.: " Anglonėnai, Malėtai, Rūkai, Ūbiškė, Vilkiškiai ", o turėtų būti: A g l u o n ė n a i, M o l ė t a i, R u k a i, U b i š k ė, V i l k y š k i a i (sutrumpėję iš V i l k i j i š k i a i). Dar noriu pridurti, kad tevartotina tik L i e p ó j a. Taip tą latvių miestą vadina žemaičiai. Mat, prieš karą, važmõs (geriausias pakaitas svetimam " frachtui " !) pameĩlę, iš ten prekes vežiodavo. " Liepojus ", rodos, niekur nesakoma, be reikalo ir Klaipėdoje " Liepojaus " gatvė rašoma. Žemaitiškoji lytis L i e p ó j a pagarsiui sutinka ir su latviškąja — L i e p ã j a. — Tuo tarpu patarimas: nežinodami kurį vietovardį kaip rašyti, pasiklauskime išmaningesnį.

SUDĖTIS IR SĄSTATAS **

Labai dažnai kalbama ir rašoma apie valdybų, komisijų s ą s t a t ą. Tokia vartosena jau visų pirma tuo keista, kad paprastai

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.13, 213 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.16, 217 nr.

sakoma ir sakytina: valdyba, komisija s u d ė t a (s u s i d e d a čia netinka) iš penkių narių arba dažniau: valdybą, komisiją s u d a r o penki nariai. Vadinasi, norėdami pasakyti, kiek valdyboje žmonių, nesakome: valdyba s u s t a t y t a iš penkių narių, nei valdybą sustato penki nariai. Taigi mūsų kalbai čia tetinka tik — s u d ė t i s. Kalbėtina rašytina ne tik apie aritmetinę, bet ir apie valdybos, komisijos s u d ė t į. Dažno šia reikšme vartojamas s ą s t a t a s yra tikras prašaleitis. Mat, nusižiūrėta į rusų s o s t a v.

Šiaip pats žodis s ą s t a t a s niekuo nedėtas, savo vietoje visai tinka. Jis vartotinas ten, kur tikrai s u s t a t y m ą norime pasakyti. Pvz., galime kalbėti apie vienokį ar kitokį traukinio s ą s t a t ą, t.y. vagonų tarpusavio sustatymą, jų eilę. Bet ir čia būtina s u d ė t i s, kur norime pasakyti, iš ko traukinys sudėtas (riedmenys ir traukinį aptarnaujantieji žmonės). Vadinasi, pagal prasmę galime kalbėti, pvz., apie klaipėdinio (=kur į Klaipėdą eina) traukinio s ą s t a t ą arba s u d ė t į. Svetimomis kalbomis verčiant, s u d ė t i s reiškia "Zusammensetzung, Addition, sostav, složenije", o s ą s t a t a s — "Zusammenstellung, Dislokation, razmeščenije, raspredelenije". Bet kadangi rusų abiem atvejais ir prasmėmis sakoma ir s o s t a v, tai jų vartosenos negalime imti savajai mastu. Įsidėmėkime: vartotina valdybos, komisijos s u d ė t i s, o ne s ą s t a t a s.

KUO PAKEISTI "DRAPAKĄ" *

Šis žemės dirbamasis padargas mūsų krašte nėra senas. Todėl ir jo vardas d r a p ã k a s, d r a p õ k a s skolintinis, slaviškas. Tačiau termino svetimumas visų jaučiamas, vengia jo ir žemės ūkio spauda. Dabar dažniausiai vartojamas dvižodis pavadinimas s p y r u o k l i n ė s a k ė č i o s, o veiksmažodžiui d r a p a k u o t i, d r a p o k u o t i pakeisti jau net trijų žodžių prireikia: a k ė t i s p y r u o k l i n ė m i s a k ė č i o m i s. Ir neaiškinus aišku, kad čia tik bado terminai, ir vartoti labai nepagáulūs. Su geru pakaitu čia mums pasišauna pajūriškiai žemaičiai, būtent Darbėnų, Palangõs, Grūšlaukio apylinkėse "drapakui" pažįstamas savas lietuviškas vardas — b r ì ž ė s (kilm.: b r ì ž i ų). Kitur vėl žemaičių b r ì ž ė m i s dar vadinama tam tikros akėčios. Matyti, žodis pačių žmonių prisitaikytas naujajam "drapakui". Šalia

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.18, 222 nr.

daiktavardžio sakomas ir veiksmažodis brìžioti, pvz., mano vaikis (= bernas) žiópla, išbrìžiojo sudygusias avižas; viena savaite susibrìžiojau visas dirvas. Pats žodis yra etimologiškai giminaitis su veiksmažodžiais brėžti, braižyti ir kaip terminas vaizdus ir parankus. Todėl žemės ūkio spaudoje, ūkinių mašinų kainoraščiuose "drapaką" turėtų pakeisti — brižės.

KELIOS SMULKMENOS *

Vienas skaitytojas klausia, katraip vartoti: durų ar durių. Jo krašte žmonės saką durių. — Tiesa, kad gyvojoje kalboje turime abi lytis. Bendrinė kalba iš dvejinių lyčių paprastai renkasi vieną kurią. Ir čia vartosenai labiau teiktina senoji lytis dùrų, taip pat ausų, žąsų, šunų, kaip ir piemenų, seserų... Taip ir žmonių kalboje plačiai tebesakoma. Pagaliau tos lytys rašomojoje kalboje yra ir tradicinės, įprastinės. Bet šitaip vartodami, vis tik sakysime rašysime vien širdžių, nakčių..., nors tarmėse sakoma ir širdų, naktų. — Kitas vėl klausia: burės ar būrės, vieversys ar vėversys. — Mūsų kalboje tėra tik burės (kilm.: bùrių), o "būrės" — stačiai iš piršto išlaužtos. Matyti, kas, to žodžio nepažindamas, brūkštelėjo ilgąjį ū, o periodinė spauda pasišovė klaidą paplatinti. Bendrinėje kalboje tevartotinas vieversys. Jau velionis K. Būga savo "Kalboje ir senovėje" tatai yra pabrėžęs. Vėversys bene bus paplitęs dėl Kuršaičio kaltės. Bet jis iš savo tarmės negalėjo skirti ie nuo ė. Šis paukštelis, be to, yra daugiavardis. Dar sakoma: vivirsys, voversis, voversys, vyturys, cyrulys, cyrulis. Bet bendrinėje kalboje paprastai tevartojame vieversį ir vyturį.

KAIP VADINTI "CUKRAUS MILTUS, PUDRĄ"? **

Tiesa, taip dabar daugio ir vadinama. Tą pat randame ir "Lietuvos Cukraus" įvairiuose pranešimuose spaudai. Taip imta vartoti, matyti, todėl, kad vokiečių sakoma Zuckermehl ir Zuckerpuder. Vadinasi, tik išsiversta lietuviškai. Neseniai

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.19, 223 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.20, 225 nr.

dar vis vartodavo ir cukrus gabalais. Bet jau patys cukrininkai, dėl šio termino suabejoję, atsiklausė ir patarti bevartoja gabalìnis cùkrus. Prieš Didįjį karą cukrus buvo gaminamas bei pardavinėjamas ir galvomis. Žmonės tokį cukrų vadindavo — galviniù cùkrumi. Taigi gabalìnis cùkrus pasidarytas visai gerai, iš turimos analogijos. Prie šitų dviejų cukraus rūšių prašyte prašosi ir trečioji — miltìnis cùkrus. Galėtume, žinoma, sakyti ir pudrìnis cùkrus, bet kam dar svetimo žodžio, kad ir savuoju galima išsiversti. Miltinis cukrus malte malamas, todėl terminu visai gerai tiktų ir maltìnis cùkrus. Jis, rodos, būtų net teiktinesnis, nes visai savarankiškai sudarytas, neįtariamas verstiniu skoliniu. Taigi, prireikus, sakykime rašykime: smulkùsis, gabalìnis ir maltìnis arba miltìnis cukrus.

"STATINĖ IŠ PO MELASOS" *

Mus vėl klausia, ar taisyklingas šitoks derinys. — Čia, matyti, galvoje turima statinė, kurioje buvo melasa. Mūsų žmonės sako: silkìnės, vynìnės statìnės, žibalìniai, aliejìniai arba alyvìniai kubilaĩ. Taip vadinama statinės ir kubilai, kuriuose silkės, vynas, žibalas, alyva pardavinėjama ar laikoma. Girdime čia retkarčiais ir kilmininką, pvz., silkių statinė, žibalo kubilas. Bet norint išskirtinai pabrėžti, kokia statinė, koks kubilas, paprastai sakoma būdvardiškai su priesaga -inis. Antra vertus, silkių statinė (ir: statinė silkių) reiškia ir statinę su silkėmis. Taigi vietoje ano nevykusio rezginio teiktina — melasinė statinė. Taip vadintina statinė, kurioje melasa laikoma, kuri melasai vežioti, siųsti skirta. Bet kartais, galbūt, tos paskirties nenorėsime pabrėžti, teturėsime galvoje tik tai, kad statinėje melasos būta. Gyvojoje kalboje šiam reikalui sakoma: silkinà, silkiúota statìnė, žìbalinas, žibalúotas kùbilas. Taigi, prireikus, galima sakyti rašyti ir — melasinà, melasúota statìnė. — Dar noriu pridurti, kad mūsų kalbai perdėm svetimi posakiai, kaip statinė nuo silkių, nuo melasos. Šitokia vartosena visai netikusi. Parašoma dar dvejaip: melasa ir melasas. Labiau teiktina pirmoji lytis — melasà, kilm. melãsos.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.21, 227 nr.

KIRČIAVIMO REIKALU *

Mūsų kalbos kirtis laisvas, slankus. Pagal tam tikrus dėsnius jis šokinėja tarp šaknies ir galūnės, kirtį gali turėti ir priesagos. Juk sakome, pvz., L i e t u v à, L í e t u v ą, bet — l i e t ù v i s. Ir tokį savo kalbos kirčiavimą esame prigimę, priaugę. Net ir Lietuvos šiaurėje, kur galūninis kirtis atitraukiamas į žodžio šaknį, senąją kirčio vietą ne taip jau labai sunku atsekti. Kai klausais kaimo žmogų kalbant, girdi, tiesa, kiekvieną šį tą tarmiškai kirčiuojant, kitą vėl kirtį atitraukiant, bet šiaip tas kirčiavimas yra tvarkingas, nuo bendrinės kalbos normos tenukrypsta pagal šiokį ar kitokį dėsnį. Bet mūsų mokytinę visuomenę čia yra kažkokia antmetinė pristojusi. Dar kaip šiaip sau žmogus su žmogumi kalbasi, pusė bėdos. Bet tik prasižioja žodį kitą viešai pasakyti, kad ima glyžúoti, nors ausis klausydamas užsikimšk. Ir kreivezojami paprastų paprasčiausi žodžiai, pvz., vietoje žmoniškų v i s o m ìs d i e n o m ìs, k a r i ú o m e n ė, K l a ĩ p ė d a, P a l a n g à girdime "inteligentiškus" — v i s ó m i s d i e n ó m i s, k a r i u o m ẽ n ė, K l a i p ė́ d a (ė su kirčiu), P a l á n g a. Juk stačiai gėda, kad nei savo tautos, nei krašto vardo nepajėgiame taisyklingai tarti (l i e t ù v i s ir L i e t u v à net KS buvo išlinksniuota!). Visų visiems biauriakalbiams ir kreivakirčiams, žinoma, burnos neužimsime. Tačiau neleistinas dalykas, kad radijas mus kasdien vaišintų ne tik ydinga kalba, bet ir visai subiurusiu kirčiavimu. Čia reikia kas daryti. Jei radiofonas iš savo pranešėjų reikalauja tvarkingos kalbos, tai kodėl to negali pareikalauti bent iš nuolatinių bendradarbių, paskaitininkų, valandėlių vedėjų ir kt.? Parodžius tam tikro griežtumo, dalykai tikrai pagerėtų. Juk ir teatras ta pačia liga sirgo, bet padirbėjęs taisosi, iš ligos pósargos beliko. — Žinoma, smulkesnių kirčio svyravimų buvo ir bus, pati gyvoji kalba tatai rodo. Pvz., vienas skaitytojas klausia, kaip kirčiuotina š a u t u v a s, d u r t u v a s, p i l i a k a l n i s, kitas vėl prašo išspręsti kirčio ginčą dėl i š s i m i e g u. Bendrinei kalbai teiktina: š á u t u v a s, d ù r t u v a s, p ì l i a k a l n i s ir i š s i m i e g ù (bet: i š s i m i ẽ g a!). Tačiau ir š a u t ù v a s, d u r t ù v a s, p i l i ã k a l n i s, i š s ì m i e g u nėra tikros klaidos, tik tarmybės. Visai nekęstini žargoniniai š a ũ t u v a s, d u r̃ t u v a s ir i š s i m i ẽ g u (su atitrauktiniu kirčiu).

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.24, 231 nr.

KUO PAKEISTI "ŠLEPERĮ"? *

Tuo vokišku — S c h l e p p e r — vardu kartais spaudoje pavadinami tam tikri mažesni laivai, kur velka vytinės (jau Daukšos XVI amž. pažįstamas žodis, geriausias pakaitas svetimam b a i d o k u i) valtis ir nebegalinčius plaukti laivus. Šis žodis laivybos terminuose yra įsiveisęs drauge su kitomis gausiomis vokietybėmis. Bet jo mums, tiesą sakant, nė nereikia. Žmonių kalboje yra v i l k t ù v a s, taip vadinamas bet koks padargas kam vilkte vilkti. Kartais ir į žmogų pasakoma v i l k t ù v a s, jeigu kuris ypačiai sugeba sunkius daiktus nešti vilkti, lyg tam vien ir tetinka (plg. ji tokia š l i a u ž t ù v a s, t.y. namų apyvokos juodiesiems darbams dera). Ir šiuo savo žodžiu, kiek praplėsta reikšme, galime visai gerai pakeisti "šleperį". Kartais dar girdėti "buksiruoti" ir "paimti ant buksiro". Čia irgi tinka mūsų pačių — v i l k t i, p a i m t i v i l k t i. Vokiečiai savo S c h l e p p e r vartoja ir traktoriui vadinti. Ir mes čia galėtume v i l k t ù v ą sakyti. Bet šiuo paskutiniu atveju, tenorint lietuvišką žodį vartoti, tiktų dar ir t r a u k t ù v a s, greta su veiksmažodžiu t r a u k t i. Taigi vokišką "šleperį" visur pasikeiskime savu v i l k t u v ù, jį arba t r a u k t ù v ą norėdami galime vartoti ir traktoriaus vietoje.

I Š K Y L A, NE "IŠKILA" **

Daugis vietoje e k s k u r s i j o s, e k s k u r s i n i n k o ir e k s k u r s u o t i ima vartoti savus žodžius. Tatai geras daiktas. Tik peiktina, kad spaudoje tie žodžiai netikusiai rašomi. Laikraščiuose skaitome: surengė i š k i l ą, vis dar neišmokstame tinkamai i š k i l a u t i, i š k i l a u t o j a i. Čia visur reikia rašyti ilgąjį y. Į bendrinę kalbą i š k y l a bus patekusi per Žemaitę. Jos kalboje tas žodis reiškia iškilmę, procesiją, pagaliau šiaip iškilniau kur vykstantį žmonių būrį. Žemaičių čia tariama su ilguoju y, taigi trumpąjį rašyti nė nedera.

Šiaip turime tos rūšies žodžių ir su trumpaisiais balsiais, pvz., i š i r o s "iširę daiktai", i š š k i r o s "išrankos, atmatos", i š š k i n o s "išskintoje, iškirstoje vietoje palikę medžiai". Bet čia pasakome daiktą ar vietą, o i š k y l o s reikšmė yra veiksminė. Tačiau visų pirma mums nusveria, kad pastarasis žodis pačių

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.25, 233 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.V.28, 237 nr.

žmonių tariamas su ilguoju y. Taigi sakykime rašykime: iškyla, iškyláuti, iškyláutojai arba iškylininkai. — Ta pačia proga noriu pridurti, kad rašytina ir išvyka, o ne "išvika" (plg. išnyka "sunykęs, menkas žmogus"). Ji yra mažne iškylos sinonimas, bet teatrui labai gerai tinka ir vokiškojo Gastspiel pakaitu.

RYŠULYS IR PUNDELIS*

Mus klausia, katras iš šių dviejų žodžių teiktinesnis. Ryšulį iš vieno įstatymo projekto redaguotojai kaip tik išbraukę, pundeliu pakeitę. — Tiesą sakant, braukdami jie pro šalį prabraukė. Kiekvienam ir neaiškinus aišku, kad ryšulys lietuviškas (giminė su rišti) ir nieko nedėtas. Ryšulį galima iš bet ko surišti, taigi visai gerai tinka ir linų ryšulys. O pundelis yra skolintinis. Jis gali būti mažybinis iš pundo, mūsų pasiskolinto iš senovės rusų ar germanų, arba greičiausiai yra tiesiog vokietybė. Mat, vokiečių Bündel "ryšulys" tarmiškai tariamas ir Pundel. Plg. dar pungulis, pungulys, kilusius taip pat iš tarmiško vokiško Pungel "ryšulys". Čia tik galūnė sulietuvinta. Pagaliau ir buntas su mažybiniu buteliu yra vokiškos kilmės. Dabar vokiečių sakoma Bund, bet viduriniu amžių kalboje yra bunt. Taigi ryšulys neabejotinai geresnis už pundelį. Prireikus, žinoma, galima iš jo darytis ir mažybinių: ryšuliukas, ryšulėlis.

ATSIEKTI IR PASIEKTI**

Šiuodu žodžiai labai dažnai vartojami mišriai, neskiriami. Žmonių kalboje sakoma: aukštai yra, vargu pasieksi; per tvorą negaliu pasiekti, bet iš kitos pusės ir: siek, ar atsieksi ligi manęs (= ištiesk ranką, ar priteks ligi manęs); atsiek atgal, į užpakalį, ir paimsi. Priešdėlis at- čia rodo veiksmo, siekimo kryptį, ir būtent pirmajame sakinyje — "šen", t.y. pas sakantįjį, o antrajame — "atgal". Bet dažnai greta pasiekė tikslą girdime ir atsiekė tikslą. Čia paprastai tenorime pasakyti veiksmo įvykimą, pabaigą, pati siekimo kryptis mums

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.V.30, 239 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.2, 245 nr.

visai nesvarbu. Taigi ir tevartotina — p a s i e k t i tikslą, veiksmažodis a t s i e k t i šiuo atveju nedera. Tiesa, a t s i e k t i dar pasakoma ir kiek kitokia reikšme, pvz., tos virvės a t s i e k penkis sieksnius (= ištiestomis rankomis, t.y. sieksniu atmatuok) ir nupiauk; siek dabar tu, aš jau savo a t s i e k i a u (= kiek norėjau, kiek reikėjo). Bet ir čia a t s i e k t i nėra lygu p a s i e k t i. Taip pat ir nusistatymus, norus tegalima tik p a s i e k t i. O a t s i e k t i tik retkarčiais teprieina pavartoti, jį sakydami, vis turime galvoje — šen, pas mane, atgal, į užpakalį. Tokia šių dviejų žodžių vartosena jau įprasta ir teiktina bendrinei kalbai. Tarmėse gali būti kartais ir kitaip sakoma.

PRAŠALEITIS "TĖMYTI(S)" *

Šis žodis mūsų yra pasiskolintas iš gudų t i a m i t (s i a). To daugis nejaučiame, nes retas kas gudiškai temokame. Todėl jį ir iš kalbos sunkiau išveisti. Velionis Rygiškių Jonas jau prieš Didįjį karą savo taisymuose kartkartėmis yra prieš jį pasisakęs. Bet ir dabar dar spaudoje skaitome ir šiaip girdime: reikia blaiviai viską t ė m y t i ir apskaičiuoti, t ė m i j a n t iš šalies atrodo..., p a t ė m i j o keistą dalyką, reikia gerai į s i t ė m y t i, t ė m i j a s i, ką kiti sako... Visuose šiuose posakiuose mes labai gerai galime ir savais žodžiais išsiversti. Svetimybė čia, kaip kur reikiant, pakeistina: s t e b ė t i, p a s t e b ė t i, d ė m ė t i s, į s i d ė m ė t i, d ė t i s į galvą, kartais ir tiesiog — ž i ū r ė t i, pvz., t ė m i j a n t (= ž i ū r i n t) iš šalies. Dar reikia pastebėti, kad ši gudybė gyvojoje kalboje ne visur nė tepažįstama. Į inteligentų kalbą t ė m y t i (s) bus prisipliėkęs daugiau iš raštų. Turėtume pagaliau juo nusikratyti. — Ta pačia proga priduriu, kad reikia skirti d ė m ė t i s ir d o m ė t i s. D o m ė t i s reiškia "interesuotis", o d ė m ė t i s — "dėtis į galvą", vokiškai m e r k e n, a u f m e r k e n, rusiškai v n i m a t', z a m e č a t'. Pvz., sakoma: jis viskuo d o m i s i ir d ė m i s ką pasakomas. — Taigi vietoje t ė m y t i (s) sakytina, rašytina s t e b ė t i, d ė m ė t i s...

NE "PARĖDYMAS", BET P A L I E P I M A S IR DAR ŠIS TAS **

Kas nežino p a r ė d y m o! Duodančių tuos p a r ė d y m u s labai daug, o gaunančių devynios baimės. Prireikė, mat, išsiversti

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.3, 247 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.4, 249 nr.

rusų r a s p o r i a ž e n i j e, ir kad tik bet koks žodis po nagu. Taip p a r ė d y m a s ir "į s i r ė d ė" į raštinės kalbą. Dabar, tiesa, žodis mūsiškai skamba, bet jo pagrindui r ė d y t i kojos dygusios iš gudų r i a d i t'. Prasmės atžvilgiu p a r ė d y m ą geriausiai atstoja savasis p a l i e p i m a s. Jį ir tereikėtų vartoti. Čia gretimais tuojau turime ir veiksmažodį p a l i ẽ p t i, kuris trumpesnis ir daug patogesnis nei kanceliarinis d u o t i p a r ė d y m ą. — Tuo pačiu prãgumu reikia priminti, kad ir r ė d y t i s nevartotinas. Turime gana savų pakaitų: v i l k t i s, d a r y t i s, r e n g t i s, p u o š t i s, š v i e s t i s... Tiek pat svetimi ir r ė d a s "tvarka, santvarka" su u r ė d u (iš gudų u r i a d). Pastarasis senojoje kalboje reiškė visų pirma valdžią, tarnybą, paskui ir tarnautoją, valdininką. Taip ir dabar tebevartoja Maž. Lietuvos bažnytinė kalba. Did. Lietuvoje u r ė d u s turėjome dvaruose. Mūsų v a l d i n i n k ą klaipėdiškiams irgi atstoja u r ė d i n i n k a s. Kažin kas, susižavėjęs u r ė d o "lietuviškumu", pasiėmė jį, anot to žemaičio betariant, kaip brangų grybą, miškų reikalams. Pravertėtų miškininkams čia pasiieškoti geresnio, tikrai lietuviško termino.

NE "NOL", BET N U L I S *

Tiesą sakant, n o l' šiandien nebe toks agnùs, jo nebeskardena telefonininkės. Bet kad būtų išnykęs, ir negalima pasakyti. Tačiau to tikrai reikia. Tik vieni rusai tesako n o l', greta su n u l'. Bet ir mūsų mókytiniai, ėję rusų mokyklą, kiti tik jos pasmilę, kartais parodo ypatingo prisirišimo prie to rusiško n o l'. Jo daugis net nelinksniuoja nei galūnės deda, pagaliau net su minkštu l taria. Tarsena, tiesa, jau labai tiksli, tik, deja, ne lietuviška, bet rusiška! Žiūrint kitų kalbų vartosenos, ir mums sakytina rašytina n ù l i s. Taip vartoja ir matematikai. Seniau esu kažką girdėjęs teikiant n ù l i u s; mat, patys lotynai saką n u l l u s. Bet ketvirtosios linksniuotės lytis čia ne taip paranku vartoti. Antra, n ù l i s jau ir visuotiniau įprastas, neverta kasdien káičioti. Be to, ir Maž. Lietuvoje sakoma n i ù l i s, rečiau n ù l ė. Bet Žemaitės kalboje, žinoma, n õ l į, kuriuo Leonas Pagirys "paršedninką" vaišino, turėsime palikti. Bet šiaip visur kitur vietoje n ò l' ar n ò l i s tevartokime tik — n ù l i s.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.7, 251 nr.

DIDŽIŲJŲ RAIDŽIŲ RAŠYMAS *

Kasdien rašydami, turime tam tikrų įpročių ir didžiosioms raidėms. Paprastoji taisyklė yra — didžiosiomis raidėmis rašomi tikriniai vardai. Ir čia neabejojame, jei turime vieno žodžio vardą, pvz., Petras, Vygaila, Panevėžys, Dubysa, Židinys, Maistas... Sunkiau, kur vardas ar pavadinimas sudėtas iš kelių žodžių. Pvz., rašome tik Nemuno upė, Daukanto g-vė..., bet Šv. Kazimiero Draugija, Vytauto Didžiojo Universitetas, Valstybės Taryba... Čia paprastai ir vadovaujamės bendruoju dėsniu: sudėtiniame pavadinime didžiosiomis raidėmis rašomi visi žodžiai, kurie jį esmiškai sudaro, ištisai jam priklauso. Sakydami Nemuno upė, tikriniu vardu telaikoma tik Nemunas, o upė eina jau paaiškinamuoju žodžiu. Kas kita Šv. Kazimiero Draugija. Čia žodis draugija yra esminis tikrinis vardo elementas, be jo nė tos sąvokos nebeliktų. Tačiau šį bendrąjį dėsnį taikant vis randasi dar neaiškumų. Todėl rašybos dalykas yra smulkiau nusakyti atskirus didžiųjų raidžių rašymo atsitikimus. Ir tatai daryta abiejuose rašybos reformos projektuose, kuriems tačiau nebuvo lemta tapti kūnu. Pagaliau su dabartiniais polinkiais sutinkanti didžiųjų raidžių rašymo sistema duota ir naujajame trijų autorių rašybos vadovėlyje. Ta sistema — apie kitas vadovėlio puses čia nekalbu — galime drąsiai naudotis, bus bent daugiau vienodumo. — Juk be reikalo dabar daugio rašoma Laisvės Alėja, net Gėlių Ratas. Čia antrasis žodis gretintinas su gatve, aikšte ir rašytinas mažąja raide. Be to, tų alėjų ir ratų turime po kelis jau pačiame Kaune. Teiktinas dalykas ir pareiginius vardus, pvz., švietimo ministras, seimo pirmininkas šiaip spaudoje, ne prašymuose, rašyti mažąja raide. — Ta pačia proga ir dėl klausto bažnyčios dvejopo rašymo. Paranku ir tuo pat stačiai būtina skirti pastatą nuo organizacijos. Pastaroji rašytina didžiąja raide, pvz., valstybės ir Bažnyčios santykiai gerėja. Tiek pat didžiąja raide reikėtų rašyti ir pažymimuosius žodžius, pvz., Katalikų Bažnyčia, Stačiatikių Bažnyčia. Bet šiaip, turėdami galvoje pastatą, žinoma, terašysime mažosiomis raidėmis, pvz., Kretingoje nugriaudino stačiatikių bažnyčią.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.8, 253 nr.

DAUGISKAITINIS PRAŠOM *

Vienas skaitytojas rašo : " Daugumas sako : prašom sėsti, prašom sakyti ir t.t. Man rodos, jeigu vienas žmogus kreipiasi į kitą, tai reikėtų sakyti prašau. Gal tas prašom " karališkas " ar kitokios kilmės ? Negalima pateisinti to prašom ir tuo, kad esą taip sakoma dėl to, nes norima pabrėžti, kad prašo ne vienas, bet šeimos ar kito kurio kolektyvo vardu, vadinasi, daugiskaitoje ". — Vien logiškai težiūrint, žinoma, tebūtų pateisinama vienaskaita. Bet kad čia kalba tos griežtos logikos nežiūri. Mūsų gyvoji kalba, net ir tos tarmės, kur mandagumo reikalui tik tamsta, tamysta (su veiksmažodžio vienaskaita !) tepažįsta, labai plačiai sako daugiskaitiškai : prašom į vidų (= į trobą, į kambarį), prašom valgyti ir t.t. Vadinasi, turime sutikti su faktu, kad taip vartojama. Toks vartosenos aiškinimas jau kitas dalykas. Ir greičiausia pats klausėjas jau gerai paaiškina, kad prašoma visos šeimos, visų namiškių vardu. Šiuo atveju daugiskaita panašiai sakoma ir kitų kalbų. Jau Homėro Achillas, užmušęs Hektorą, daugiskaitiškai išsitaria. Taip pat gana senas dalykas yra ir pluralis auctoris, lietuviškai tariant, autorinė daugiskaita, kurią poetas ir apskritai rašytojas, dažnai recenzentas pavartoja vienaskaitos vietoje. Todėl nepeiktini nė radijo pranešėjų: pranešime, paskaitysime, patikrinsime (= laikrodžius). Čia juk kalba visos įstaigos vardu, o sakant patikrinsime, turimi galvoje ir radijo klausytojai. Tai nepaprastajai daugiskaitai priklauso ir karalių pluralis majestaticus. Jis eina nuo Kserkso per Rymo ciesorius iki mūsų laikų. — Taigi, mandagumo forma daugiskaitinis prašom ar prašome iš seno sakomas ir galimas sakyti.

BOMBONEŠIS, NE " BOMBOVEŽIS " **

Mums rašo : " Dienraštinėje spaudoje dažnai galima rasti, kad bombonešiai apmėtę kurį miestą, padarydami nuostolių ir t.t. Tačiau vėl kiti rašo : manevrų metu buvo pademonstruoti modernūs bombovežiai. Ar tik nebus tie patys bombonešiai, vadinami dvejaip ? " — Bombarduojamuosius lėktuvus — vokiečių Bombenflugzeug, anglų bomber, prancūzų avion

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.9, 255 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.11, 259 nr.

d e b o m b a r d e m e n t — jau senokai pradėjome vadinti b o m b o n e š i a i s. Ne be to, kad šį žodį susidarant nebūtų atsiliepę ir kitų kalbų pavyzdžiai, juk retkarčiais ir vokiečių pasakoma B o m b e n t r ä g e r. Spaudoje šmėkštelėjęs b o m b o v e ž i s, žinoma, tėra tik naujas darinys, tikriau sakant, vertinys, tam pačiam daiktui vadinti. Mat, ir kitų kartais panašiai pasakoma, pvz., latviai turi pasidarę b u m b v e d ē j s (bumba "bomba" + vedējs "vedėjas, vežėjas"). B o m b o v e ž į bus bene paleidęs kuris pramanesnis laikraštininkas. Tačiau mums, rodos, gana iš seniau turimojo b o m b ó n e š i o. Keisdami nieko nelaimėsime.

KUO PAKEISTI "TRANSPORTIRĄ" *

Šis tam tikro kampų matuojamojo puslankio vardas mūsų pasiskolintas iš rusų, o jų iš pracūzų t r a n s p o r t e u r, kuris pažodžiui reiškia pernešėją, perkėlėją. Mat, juo kampus, matuojant ar braižant, galime iš vienos vietos į kitą perkelti. Vokiečiai šį prietaisą vadina W i n k e l m e s s e r, rečiau G r a n d m e s s e r. Taigi ir mums ne pro šalį turėti savo žodį. Klausėjas, matyti, nebus pastebėjęs, kad matematikų jau seniai vartojamas lietuviškas pakaitas — m ã t l a n k i s. Jis sudarytas iš m a t a s + l a n k a s, vadinasi, kaip r ã t l a n k i s. M a t l a n k i s trumpas ir raiškùs, todėl visai gerai tinka svetimam "transportirui" pakeisti.

DAR DĖL KELIŲ VIETOVARDŽIŲ **

Skaitytojai vėl prašo paaiškinti vieno kito vietovardžio rašymą ar tarimą. — Iš Vyžuonų klausia, kaip iš tikrųjų rašytinas šios vietovės vardas, nes esą vadinama ir rašoma V y ž u o n o s, V y ž u o n y s, V y ž o n y s, V y ž u o n a, V i ž u o n a... Pačių žmonių šis vietovardis tariamas V y ž a n a s (kirtis ant y ir ilgas galūninis a). Tarmiškąją lytį verčiant į bendrinę kalbą, išeina V y ž u o n o s, nes nekirčiuotieji dvibalsiai u o toje tarmėje susilpnėja į a, kitur į trumpą o, pvz., j u o d ų tariama j a d ų ar j o d ų. Taigi sakytina rašytina tik V y ž u o n o s (tvirtapradė priegaidė ant y), kilmininkas V y ž u o n ų (tvirtagalė priegaidė ant ų).

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.14, 263 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.15, 265 nr.

Miesto vardas yra išvestinis iš upės vardo. Mat, per Vyžuonas teka Šventosios intakas V y ž u o n à. — Vienas varėniškis (vietos tarme : varėnis !) rašo, kad jo krašte tariama T r a k ã ĩ, ne T r ã k a i, kaip kalbininkų reikalaujama. Čia betgi reikia žiūrėti vietos žmonių tarimo, ir kaip tik artimojoje Trakų apylinkėje tesakoma vien T r ã k a i, T r ã k ų. Tolimesnių vietų žmonės vietovardžių kirčiui nėra visai ištikimi, dažnai nuklysta, apibendrina. Kadangi daugumas vietovardžių turi kirčiuotą galūnę -a ĩ, tai panašiai imama sakyti ir T r a k a ĩ. Juk daugis, nežinodami, ir vietoje K r ã ž i a i, T a u r ã g n a i kirčiuoja klaidingai K r a ž i a ĩ, T a u r a g n a ĩ. Taigi dėsninga ir teiktina tėra lytis : T r ã k a i, T r ã k ų, bet T r a k ù s.

Vėl mokytojas piktinasi, kad rašoma su brūkšneliu : K a z l ų - R ū d a, V i š a k i o - R ū d a, Ą ž u o l ų - B ū d a ... Iš tikrųjų šitoks rašymas niekam netikęs. Juk pirmuoju sudėtinio vardo žodžiu tik antrasis išskirtinai pažymimas. Mat, tame krašte R ū d ų ir B ū d ų yra po kelias. Rašydami R a s e i n i ų M a g d ė, T e l š i ų P l i u m p i s, pagaliau Ž e m a i č i ų K a l v a r i j a, K u d i r k o s N a u m i e s t i s, ir anuos vietovardžius turime rašyti be brūkšnelio. Dar noriu priminti, kad K a z l ų R ū d a žmonių paprastai vadinama K a z l a i s. Taigi dvilypio vardo nė nereikėtų. Dar rašoma Ž a r ė n a i - L a t v e l i a i. Tatai dvivardis Šiaulių aps. bažnytkaimis. Senesni, rodos, ir dažniau vartojami — Ž a r ė n a i. Abiem vardais vadinama, matyti, kad lengviau būtų skirti nuo Telšių aps. Ž a r ė n ų. Brūkšnelis čia labiau pateisinamas, bet berašant p a m o t ė r a g a n a (seniau : p a m o t ė - r a g a n a !) taip pat nebūtinas. Tačiau pavardiniuose deriniuose, pvz., T u m a s - V a i ž g a n t a s, V a b a l a s - G u d a i t i s, brūkšnelius verčiau palikti. Viena, taip jau esame iš seniau įpratę, antra, ir kitos kalbos panašiai rašo. — Taigi rašyti ir sakyti teiktina : V y ž u o n o s, T r ã k a i, Ą ž u o l ų B ū d a.

PER DAUG SVETIMĖJAME *

Mokytinės visuomenės žmogus, žinoma, kalba ir visada kalbės kitaip nei kaimietis. Su sąvokų pasaulio kitimu ir plitimu kinta ir pati kalba. Todėl inteligento kalboje daugiau atsajumo, svetimu žodžiu tariant abstrakcijos, o kaimo žmonių kalbėsenoje — daiktiškumo. Dėl kultūros mainų visose kalbose randame ir svetimų, iš kitų skolintų žodžių. Bet taip pat visos kultūrinės kalbos rūpi-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.20, 271 nr.

nasi, kad tų svetimybių per daug neprigožėtų. Ir mes, pradėję Aušros laikais, tebevalome, tebegryniname savąją kalbą. Kiek kitaip žiūrima į vad. tarptautinius žodžius. Tačiau nesveika, jei ir jų kalboje per daug privysta. Kartą rašiau jau dėl p u n k t ų. Vadinamasis tarptautinis žodis yra daugiau tuščiaviduris, tai jo griebiamasi kad ir mažiausiai, kartais tik įsivaizduojamai reikšmės skirtybei nusakyti. Imkime kelis pavyzdžius. Prieš keletą metų Alytuje džiovininkams buvo įsteigtas toks a z i l i u m a s. Žodis kaip žodis, per lotynų a s y l i u m kilęs iš vėlyvo graikiško á s y l i o n (suprask: h i e r ó n), reiškusio šventą saugią vietą, kur galima pasislėpti. Pažįstu žmogų, kuris, rodos, pats pirmasis pateko į aną įstaigą. Jis pasakojo, kad alytiškiai, klausiami a z i l i u m o, niekaip nesupratę, kas čia per daiktas galėtų būti, ir abejoję, vargu ar ką bendra su asilu turėtų ... Žmoniškai ir suprantamai būtų buvę pavartoti p r i e g l a u d ą. Laimė tik, kad ši įstaiga išaugusi ir kitu vardu pasivadino. Šiaip dar a z i l i u m a s, geriau a z i l i s, reiškia dar p r í e g l o b ą, net p r í e g l o b s t į. Pvz. toks vokiečių A s y l r e c h t lietuviškai verstinas — p r í e g l o b o s t é i s ė. — Neseniai laikraščiai vėl rašė apie d e f e k t y v i ų v a i k ų i z o l i a t o r i ų. Pasakyta tikrai mediciniškai, bet šiaip visuomenei neįkandamai. Paprasčiau būtų ir čia p r í e g l a u d a arba, norint ypačiai atskyrimą pabrėžti, — ã t s k y r a. Pedagogikoje ir medicinoje, žinoma, galima kalbėti apie d e f e k t y v i n i u s vaikus. Bet defektui turime ir savą seną žodį k l i á u d a (rečiau: k l i á u d ė, k l i á u d i s, Daukšos — k l i á u d ž i a), greta su būdvardžiu k l i a u d ì n g a s. Jis dabar veik nevartojamas, bet daugiur tiktų d e f e k t o pakaitu. Taigi, galėtume kalbėti ir apie k l i a u d ì n g u s vaikus. — Čia pat prisimenu ir ligóninių žargono e k z i t u o t i (pasidarytas iš medicininio e x i t u s letalis "mirimas, mirtis"). Girdėjom, kad Kauno ligoninėse niekas nebemirštąs, visi tik e k z i t u o j ą. Ir taip įmantriai kalbą ne tik gydytojai, bet ir sargai, tarnaitės. Rusai jau saką "boľnoj temperaturit", ar ir mūsiškiai nepradės t e m p e r a t ū r u o t i! Juk k a r š č i u o t i labai paprastas, kaimiškas, toks pat, kaip ir mirti. — Per vienas krepšinio rungtynes radijo bangomis po visą Lietuvą skambėjo ir t r e n i n g o a n c u g a i. Vadinasi, kaip angliškai vokiškai (Training-Anzug) pasakysi, tai gerai, o lietuviškas m a n k š t o s ar m a n k š t i n i s a p d a r a s jau per prastas. Žinau, kad sporto žmonės tikrai kalbos dalyku rūpinasi, bet čia pravartu daugiau susidrausminti. Patys būkime kalboje valyvesni ir nepratinkime kaimo beždžioniauti su k o m b i n a c i j o m i s, a b s a l i u t i š k a i s s a m u l i a n - t a i s ...

DĖL MAŽOSIOS LIETUVOS VARDŲ RAŠYMO *

Kad Maž. Lietuvos vietovardžiai mažne perdėm lietuviški, visi gerai žinome. Bet ir toliau Rytprūsiuose gausu prūsiškų vardų, kurie savo lytimis visai artimi mūsiesiems. Maž. Lietuvos lietuviai savo krašto vietas visada tik lietuviškai vadina sako: G ā s t o s, L a b g u v à, N a u j ó j i, P a k a l n ė (Nemuno žiočių sritis) ..., ne H e i n r i c h s w a l d e, L a b i a u, N e u k i r c h, N i e d e r u n g ... Rodos, savaime suprantama, kad ir mes taip turėtume daryti. Bet labai dažnai išeina kitaip. Neseniai viename laikraštyje skaitėme: M a u e r, D a r g a i n e n, Š v e n c a i t (ežerai), A n g e r b u r g a s ir A n g e r a p p. Rašyta jau tikrai vokiškai (galūnės)!, bet vėl prarašyta. Mat, Š v e n c a i t išėjo, kaip tam čigonui arklys, valandėlę juodas, valandėlę baltas, tai yra keršas. Juk vokiečiai rašo S c h w e n z a i t. Lietuviškai reikėtų rašyti: M a u r a, D a r g a i n i s, Š v e n t a i t i s, U n g u r a (miestas ir upė). Žinoma, korespondentas ne visuomet gali greitosiomis susigaudyti, turime atleisti. Bet bent žymesnių vietovių vardus turėtume gerai įsidėmėti ir lietuviškai rašyti. Kelias dešimtis Maž. Lietuvos žinomesnių vietovardžių esu surašęs 1933 m. Gimtojoje Kalboje. Lietuviškai rašyti yra ir mūsų pačių garbės dalykas. Visos kalbos vietovardžius, net ir užsieninius, rašo taip, kaip tomis kalbomis vadinama, kaip iš tradicijos yra pratusios. Vokiečių A a c h e n ir K ö l n prancūzai vadina ir rašo A i x - l a - C h a p e l l e ir C o l o g n e, lenkai vokiečių L e i p z i g ir B r e s l a u — tik L i p s k ir W r o c ł a w, o vokiečiai čekų B r n o ir C h e b — B r ü n n ir E g e r. Todėl nėra ko pykti, jei vokiečiai ir lenkai savo kalbų įpratimais rašo M e m e l, H e y d e k r u g, S c h o d e n ... ir O ł a w a, P r z e ł a j e, S z y d ł ó w ..., o ne K l a i p ė d a, Š i l u t ė, S k u o d a s, A l o v ė, P e r l o j a, Š i l u v a ... Bet taip pat niekas neturi teisės nė mums prikaišioti, kad lietuviškai rašome Rytprūsių ar Vilniaus krašto vietovardžius. Tatai yra mūsų kalbinė priedermė.

PORA SMULKMENŲ **

Yra toks angliškas žodis m a t c h, kurį ir mūsų šachmatininkai labai mėgsta. Nežinau, ar jo vietoje tiktų ž a i d y n ė s

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.22, 275 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.23, 277 nr.

ar ž a i d i n y s, bet bent pačią svetimybę reikėtų žmoniškai rašyti. Dabar daugio rašomas m a t č a s yra kaž koks angliškai lietuviškas kibyklas. Mat, tie rašytojai bus žinoję, kad anglų c h tariamas č, tai jį ir sudėjo į grutę su t. Betgi anglai junginį t c h, fonetiškai žiūrint, tetaria t š, mūsiškai rašant, č. Taigi tegalima rašyti tik m a č a s. Tiksliau sakant ir a, po m yra tarpinis garsas tarp a ir e. Bet to rašydami jau nebepáisome. — Taip pat vis šmėklojasi l e n g v a a t l e t a s, l e n g v a a t l e t a i. Vokiečiai, tiesa, sako L e i c h t a t h l e t ir A t h l e t, bet mes, žodžius sudurdami, galūnes keičiame. Taigi mūsų kalbos dėsniais tegalimas tik l e n g v a a t l e t i s arba trumpesnis l e n g v a t l e t i s (kirtis ant n). O S c h w e r a t h l e t lietuviškai būtų s u n k i a a t l e t i s ar s u n k a t l e t i s. Kas nesivaiko sudurtinių žodžių, visai žmoniškai pasakytų — l e n g v à s i s, s u n k ù s i s a t l ė t a s. — Vėl paleido po laikraščius žmonėtis r u s ė n u s. Ši Čekoslovakijos mažuma slaviškai vadinama r u s i n a i s (čekų: r u s í n), taip ir mes turime vadinti. R u s ė n a s tebūtų ruso vaikas ar nebuvėlės R u s o s apylinkės gyventojas, kaip, pvz., b r o l ė n a s, s e s e r ė n a s "brolio, sesers sūnus", k u p i š k ė n a s.

DAR KITAS "TRANSPORTIRAS" *

Neseniai kampų matuojamąjį t r a n s p o r t i r ą patarėme lietuviškai vadinti m a t l a n k i u. Bet klausėjas rašo čia turėjęs galvoje popieriaus lakštą storomis juodomis linijomis, tą kur, rašant nelinijuotame popieriuje, pasidedamas po apačia. — Tiesa, ir šis popierius kartais taip vadinamas. Bet tikrasis, ir kitų kalbų vartojamas, terminas yra t r a n s p a r a n t a s. Jis mūsų per slavus pasiimtas iš prancūzų t r a n s p a r e n t (naujinis lotynų t r a n s p a r e n s "permatomas"), reiškiančio permatomą, peršviečiamą paveikslą, tokį aliejinį popierių iliuminacijoms ir pagaliau tą rašant pasidedamąjį popierių. Ir visomis trimis reikšmėmis šis žodis vartojamas ne tik prancūzų bet ir kitų kalbų. Taigi yra vadinamasis tarptautinis. Lietuvišku pakaitu, rodos, visoms reikšmėms gerai tiktų p é r š v a i t a s. Jis padarytas iš p e r š v i e s t i, lygiai kaip ir pačių žmonių kalbos a t š v a i t a s "atspindis, atspindūlis; reflektorius" iš a t š v i e s t i. Be to, žemaičių pažįstamas ir kitas tos pačios darybos žodis su priesaga -a l a s, būtent p é r š v a i t a l a s, pvz., toks valgis tikras pilvui p é r-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.24, 279 nr.

š v a i t a l a s (= naujiena, retenybė). Plg. dar p ã š v a i t a s "pašvaistė, pašvaisrė" (pvz., danguje p a š v a i t a s matyti), p a š v a i t a l a s "papuošalas". Taigi norėdami t r a n s p a r a n t ą lietuviškai galime vadinti p é r š v a i t u.

TRIMIČIUS IR TRIMITININKAS*

Dėl šių dviejų žodžių vartosenos klausia skaitytojas iš karių tarpo. — Gerumo abu žodžiai geri. T r i m i t i n i n k a s pažįstamas ir Juškos bei Kuršaičio žodynų, pastarajam jis reiškia žmogų turintį reikalų su trimitais, jų dirbėją, taip pat trimituotoją. T r i m i č i u s lietuvių kalbos žodyno medžiagoje tėra užrašytas tik iš karinės raštijos. Šiaip daiktavardiniai vediniai su -i u s labai dažnai reiškia kurio daikto dirbėjus, amato žmones, pvz., b a l n i u s, k u r p i u s, k a i l i u s, l a n g i u s, net k a t ì l l i u s, k u b ì l l i u s "kas katilus, kubilus dirba", g i r n i u s "girnų dirbėjas, akmenkalys" (iš to ir amatinės pavardės: K a t ì l l i u s, K u b ì l i u s, G i r n i u s). Plg. dar a n g l i u s, d r ù s k i u s, a v ì ž i u s, l a š ì n i u s, p i n ì g i u s, s a p n i u s, r a g ã n i u s... Vis tatai žmonės, kurie šių ar kitų reikalų turi su anglimis, druska, avižomis ... Darybos t r i m ì č i u s (: t r i m ì t a s) toks pat, kaip r ã č i u s, s k i ẽ č i u s, r ė č i u s (: r a t a s, s k i e t a s, r ė t i s). Kariuomenės reikalams bene geriau tiktų t r i m ì t i n i n k a s greta su g i n k l i n i n k u, s a n d ė l i n i n k u ... Ir Jablonskis Amičio vertime, kur kalbama apie narsųjį Sardinijos italiuką, vartoja b ū g n i n i n k ą, ne b ū g n i ų. Ir apskritai priesaga -i u s dabar nebėra dari, naujiems žodžiams kaltis veik nebevartojama. T r i m ì č i u m i, prireikus, galėtų vadinti patį trimitų dirbėją. Bet šiaip bendrinėje kalboje tuodu žodžiai eina sinonimais.

DAR DĖL "ŽVYRO"**

Prof. P r. Juodelė nenorėtų ž v y r o išsižadėti. Privačiu laišku šį žodį yra užtaręs ir vienas mokytojas. — Kad ž v y r a s slaviškas, su tuo vis tik gauname sutikti. Gudai, tiesa, turi ir iš lietuvių skolintų žodžių. Bet ż w i r sakomas ir giliau Lenkijoje,

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.25, 281 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.27, 283 nr.

turi net išvestinių lyčių, pvz., ż w i r ó w k a "toks sausų vietų augalas". Vargu lietuviškas skolinys būtų galėjęs tiek toli paplisti. Antra vertus, jau ir pats veiksmažodis ž v y r a v o t i slaviškas, plg. lenkų ż w i r o w a ć ir tokius skolinius, kaip b u d a v o t i, d ė k a v o t i, k r y ž i a v o t i. Kaip iš k r y ž i a u s ir d ė k o s dabar turime k r y ž i u o t i, d ė k o t i, taip ir iš ž v y r o — ž v y r u o t i. Jei žodis "skamba gražiai lietuviškai", tatai dar nerodo, kad jis būtinai ir lietuviškas. Juk gražiai skamba ir m u i l a s, k u b i l a s, g a t v ė, k v i e č i a i, o vis tik kalbų mokslas sako, kad pirmieji du yra slaviški, o pastarieji germaniški. Kas skolinta ir kas iš giminystės bendra, kalbotyros nustatoma tam tikrais garsų dėsniais. Todėl rusų ž i v o j ir mūsų g y v a s giminaičiai, bet ž y v a t a s jau slaviškas skolinys, o g y v a t a (s) vėl lietuviškas. — Žmonių kalbai, ne geologui, g r á u ž a s, ž v i r g ž d a s ir ž v y r a s tikrai sinonimai, nors ir aš pats aiškiai pabrėžiau, kad skiriasi stambumu, smulkumu ir spalva. Lietuvių kalbos žodyno žiniomis, pvz., g r a u ž a s anykštėnuose reiškiąs smėlį su akmenukais, o kupiškėnuose — smulkų žvirgždą. Žinoma, gali būti ir daugiau visokių reikšmės skirtumų. Mano tikslas tebuvo priminti, kad svetimam ž v y r u i turime pakankamai savų pakaitų. O pačių atitinkamų sričių specialistų dalykas yra nusistatyti, kuriai sąvokai kurį žodį taikyti ir susitarus vienodai vartoti. Šiaip žmonės, kur žemę aria, kalboje nėra tokie tikslūs, g r a u ž o ar ž v i r g ž d o grūdelių milimetrais nematuoja.

DAR APIE "GUSARĄ" *

Dėl jo atsiliepė ir Pr. Skardžius. Šių metų Gimtosios Kalbos 5 nr. rašo: "Žodžių a b s t r a g u o t i, g u s a r a s ... priebalsio g mes negalime pateisinti: čia jis, be jokios abejonės, yra paimtas iš rusų kalbos, ... tad būtinai turime sakyti ... h u s a r a s (vengrų h u s z á r "dvidešimtasis" iš h u s z "dvidešimt") ... Pagaliau kai kieno nereikalingai šiame žodyje siūloma vietoje s rašyti z: viena, lig šiol mūsų daugiausia buvo tariama, g u s a r a s arba h u s a r a s, ne g u z a r a s arba h u z a r a s; antra, mūsų dainose šalia suvalkiečių (h) u z a r ų dar yra pažįstami ir u s a r a i; trečia, tariamojo z nėra ir šiame vengrų žodyje". — Kadangi tas "kai kieno", rodos, tegaliu būti aš, tai pravartu ir kiek pasiaiš-

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.28, 285 nr.

kinti. Visų pirma s ir z klausimo iš esmės savo pastaboje nesprendžiau, Juškos dainų rinkinių u s a r o įdėm nė nepaminėjau. Pats rašydamas linkau į u z a r ą, nes ir pasisakiau sąlygiškai: " ... vietoje g u s a r a s vartotina h u z a r a s, jei jau nenorima žmoninio u z a r o ". Nėra tikslu teigti, kad pastaroji lytis suvalkiečių žodis. Net ir Lietuvos rytuose kai kur gėlei pažįstami u z o r ė l i a i, o apie u z a r ė l į, rodos, girdėta ir Žemaičiuose dainuojant. Pagaliau ir rašomojoje kalboje u z a r a s nėra jau tokia retenybė, nes pats Jablonskis jį duoda savo vadovėliuose ir priedėliu R a š. pažymi paėmęs iš " mūsų raštų ". Rytiečių u z o r ė l i s rodo šalia u z a r o buvus, o gal būt, ir tebesant senesnį u z o r ą (plg. nelygaus amžiaus skolinius p a n a ir p o n a s). Taigi gauname tris lytis: u z a r a s, u z o r a s ir u s a r a s. Rasi, kas įtartų, kad pirmųjų dviejų lyčių z yra vokietybė. Bet, rodos, ne taip. Šis mūsų žodis, matyti, iš lenkų paskolintas d v i e m lytimis. Jų kalboje randame gretimai H u z a r, U z a r ir H u s a r, U s a r (Husarz, Usarz). Savo str. nors ir próbėgšmais tepaliečiau pačią skolinio etimologiją, bet nurodžiau du galimumus. Pr. Skardžius nedvejodamas pasisako.

Tiesa, jo duodamoji etimologija — vengrų h u s z á r " dvidešimtasis " — eina per vokiečių žodynus nuo pat Adelungo (XVIII amž. žodyninkas) per Grimmą iki Klugės-Götzės (1884 m). Bet A.J. Storferio ji dabar sugriauta, nes įrodyta, kad h u z a r o n e s, h u z a r i i " plėšikai " pažįstami dar prieš karaliui M. Korvinui (1458-90) įvedant Vengrijoje to vardo raitininkus. Ir šiose dokumentinėse lytyse turime ir tą " tariamąjį " z. — Sutinku, kad man greta su u z a r u verta buvo paminėti ir u s a r ą, kartą minėtą Pr. Skardžiaus. O u z o r ė l i o, aną straipsniuką rašydamas, dar nė nežinojau. Mat, diena dieną moko. Bet jau kitą taisant dar pravarčiau apdairumo ir tikslumo. Tačiau to iš puspenktos Gimtojoje Kalboje parašytos eilutės nematyti. — Mano galvai atrodo, kad u z a r a s (Kuršaičio ir: h u z a r a s) su savo gėliniais drauginiais u z a r ė l i a i s, u z a r u k a i s, u z a r u č i a i s ir ū z a r a i s, ū z a r ė l i a i s, ū z a r (i) u k a i s, ū z a r u č i a i s, u z o r ė l i a i s ... lietuvių plačiau pažįstamas nei u s a r a s. Todėl man nedrąsu būtų reikalauti būtinai h u s a r o. Juk jis faktiškai tik rašto žmonių neseniai pertaisytas iš g u s a r o. Vadinasi, u z a r a s ir naujybinis h u z a r a s nieku nėra priešingi kalbos duomenims. Jie vartoti ir vartotini.

PALANGA IR KITKAS *

Jau pats vasarojamasis metas. Tam šį tą pravartu ir iš kalbos prisiminti. — Visų pirma įsidėmėkime, kad, sakydami P a l á n g a, jau stačiai pamėtojamės. Žemaičiai tesako tik P a l a n g à, P a l a n g õ s, P ã l a n g ą. Taigi, ši mūsų vasarvietė kirčiuotina lygiai kaip p a b a i g à, kuri žemaičių irgi tariama p a b a n g à. Dėl to ir priežodis : Palangà svieto pabangà. Per Palangą tekančioji upė bendrine kalba vadintina R ą ž ė (su pastoviu kirčiu ant tvirtapradžio ą). Vietos žmonių, tiesa, tariama R o u ž ė, bet palangiškiai ir vietoje k ą s t i sako k o u s t i. Iš vasarotojų dažnai girdima R o n ž ė yra tikra keršmargė. Mat, žemaičiams tebetariant dar senoviškai R á n ž ė, šios upės vardas lytimi R o n ž a (apie XVI amž.) pateko į gudiškąją senosios mūsų raštinės kalbą, iš jos išdygo lenkiška R ą ż a, o ši nemokėlių pertaisyta " lietuviškiau " R o n ž ė. Iš Palangos daugis nukyla ir į N i m e r z a t ę. Tačiau šita lytis pramanytinė, vietos žmonės sako N e m e r ž a t à, N e m e r ž e t à, arba senoviškiau — N e m e r s a t à. Taip įvairiai tariama todėl, kad šis vietovardis kuršiškos kilmės (N e m i r a s + s ā t a, s ē t a " aptvaras, kiemas, ūkis, namai "). Vartosenai labiau teiktina pirmykštesnė N e m e r s a t à. Vokiškas perkrikštas yra N i m m e r s a t t, kurį kažkas buvo bandęs atkrikštyti B e s o č i a i s. Bet tatai niekų darbas. Toliau dar įsikaltina K l a ĩ p ė d a (su pastoviu kirčiu !), taip pat K r e t i n g à, K r e t i n g õ s, K r ẽ t i n g ą. Šiuos vardus visi žinome ir kartkartėmis tariame. Negi jau negalėtume išmokti taisyklingai ištarti ! — Paskutiniais metais daug vasarojamųjų terminų, jei taip pasakytume, yra sulietuvėję. Jablonskis prigydė v a s a r ó t o j ą, šį tuojau pasekė v a s a r v i e t ė. Ir ji nieku neblogesnė už vokišką k u r o r t ą. Tikrą gydomąją vasarvietę, pvz., Birštoną, galime stačiai g y d y k l a vadinti. Pernai v i l ą ir iš dalies s a n a t o r i j ą (kur šiaip sau, be gydytojo, vasaroja, ilsisi) pakeitė v a s a r ì n ė, o p l i a ž ą — žvejų seniai vartojamas p ã p l ū d i m i s (žiūr. 1937 m. Gimtojoje Kalboje ; po d trumpas i !). Šiemet, atrodo, jau ir k u r h a u z a s smunka nuo nario. Laikraštininkai, pernai patarti, dabar vis plačiau ima rašyti s v e t a i n ė. Ji, kiek kita prasme, iš seniau vartojama Amerikos lietuvių ir Klaipėdos krašte. Ir s v e t a i n e i pakeitus vokietinį k u r h a u z ą, žinoma, nieko nenustosime. Taip pat vargu kam blogėtųsi, jei k a b i n o s vietoje imtume sakyti rašyti d r a b ù ž i n ė. Tiesa, ji reiškia

* *Lietuvos Aidas*, 1938.VI.30, 287 nr.

ir šiaip didesnę patalpą drabužiams pasidėti, pasikabinti. Bet čia vis daugiau įprantame vartoti kabyklą. Taigi painiavos, rodos, negalėtų rastis. Dabar mišriai vėl eina maudỹklė ir maudyklà. Vietai, kur maudomės geriau tiktų maudyklà, plg. čiuožyklà, knisyklà, gulyklà, virtyklà (kur važiuojant virstama), ji atitiktų vok. Badeplatz, Badestelle. O maudỹklė galėtų palikti tam tikrai įstaigai, vok. Badeanstalt, rusų kupaĺnoje zavedenije, vadinti. Be to, priesaga -yklė daugiau reiškia įnagį, pvz., kapstyklė, kratyklė, šaudyklė... Vienas akylas laikraštininkas neseniai rašė apie pažangą nuo maudymosi kostiumo per plauktinuką iki glaudžių. Glaũdės (kilm.: glaũdžių) naujadaras iš glaudus, bet trumpas ir parankus vartoti.

LABA DIENA, NE "LABĄ DIENĄ" *

Paprastai visi sveikinamės: labas rytas, labas vakaras, bet kartkartėmis girdime jau, ypačiai inteligentų tarpe, ir — lãbą dìẽną. Vadinasi, čia šalia anų vardininkų imamas sakyti galininkas. O paklausus kodėl, dažnas samprotauja: girdi, duodu, linkiu labą dieną, todėl vardininko linksnis čia netinkąs. Ir dar ko: "teisingiau" esą būtų sakyti ir — "labą rytą, vakarą". — Bet iš tikrųjų taip nėra. Iš senų senovės lietuvių sveikinamasi vardininku: labas rytas, laba diena, labas vakaras! Tatai patvirtina gyvoji žmonių kalba ir senieji raštai. Tik M. Lietuvoje, dėl vokiečių kalbos įtakos, jau senokai yra įvisęs galininkas labą dieną (= vok. Guten Tag). Bet ir ten senieji šaltiniai tepažįsta tik — lab(a)s ryt(a)s, vakar(a)s! Vokiečiuojantieji, žinoma, dabar jau pasako ir labą rytą, vakarą. Sveikindamiesi vardininku, tartum turime galvoje: tesie Jums labas rytas, laba diena! Plg. dainose: labas rytas, mergužėle! Labas vakars, poni svočia! Tačiau tam tikrais atsitikimais, visai taisyklingai, galime pasakyti ir kitus linksnius. Pvz.: duok labą dieną (= pasisveikink), nė labos dienos vienas kitam nesako. — Seniau ir pats žodis labas buvo kažkam prakaltęs, girdi, esąs latviškas. Buvo prasimanyta: geras rytas, gera diena. Bet velionis Būga mūsų senelį labą apgynė.

Taigi sveikinkimės: labas rytas, labas vakaras,

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.17, 470 nr.

l a b à d i e n à. Sutrumpintai, ne tiek pagarbiai, pasakome ir: l a b a s! Labos nakties linkint irgi sakytina: l a b à n a k t ì s ar l a b ã n a k t i s.

DĖL "KULTŪRKLUBO" *

Jau kuris laikas, kaip laikraščių skiltyse ėmė šmaižytis "kultūrklubas". Nusimanantesnieji spaudos darbininkai vis dar rašo žmoniškai — k u l t ū r i n i s k l u b a s. Žmonių sakoma: pikta žinia raita joja. Taip yra ir čia, šis nevykęs žodis — kelią nepastojamas — pamažu plinta. Netikęs jis dėl to, kad panašių sudurtinių žodžių savo kalboje nesidarome: kultūriniai augalai, kultūrinės pievos, kultūrinis ūkis ... Antra vertus, "kultūrklubas" turi ir darybos ydą. Pagal mūsų kalbos dėsnius tegalėtų būti — k u l t ū r k l u b i s, plg. varnalizdis, ratlankis ... Bet ir taip pataisytas jis nekas, skamba su kaž kokiu prieskoniu.

Taigi, "fizkultūra" pakvipusio "kultūrklubo" nevartokime, pakanka mums k u l t ū r i n i o k l u b o.

MOKĖKIME IR G A T V Ę TARTI **

G a t v ė mūsų inteligentų dažnai kirčiuojama, kaip k a t ė. Mat, šis žodis mūsų bendrinėje kalboje naujas, daugeliui iš gimtosios tarmės nepažįstamas. Todėl dėl kirčio ir suklystama. G a t v ė yra pajūrinių žemaičių žodis (tiesa, jam kojos dygusios net iš senovės skandinavų), per Daukantą patekęs į bendrinę kalbą. O žemaičių tariama tik g ã t v ė, vadinasi, kirčiuojama kaip l ã p ė. Tokia kirčiuosena visuotinai ir teiktina. — Miesto g ã t v ė s palydai yra a i k š t ė, a l ė j a ir p r o s p e k t a s. Ir juos dažnas tariame ne kaip reikiant. A i k š t ė yra mūsų pačių žodis ir gyvojoje žmonių kalboje ji kirčiuojama, kaip g i e s m ė. Todėl kartais girdima a ĩ k š t ė — netaisyklinga. Skolintinius a l ė j ą ir p r o s p e k t ą turėtume kirčiuoti: a l ė j à (kirtis šokinėja, kaip žodyje d v a s i à), p r o s p è k t a s (kaip v e r p ẽ t a s). Žargoninė a l è j a mūsų kalbos dėsniais negalima, o p r ó s p e k t a s su miestiniu p r ò s p e k t a s vėl savo kirčiu lenkiški. Sakydami a r c h i t è k t a s, d i a l è k t a s, i n t e l è k t a s ..., turime tarti ir p r o s p è k t a s.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.18, 472 nr.

** *Lietuvos Aidas*, 1938.X.19, 474 nr.

Taigi, įsidėmėkime tarti: g ã t v ė, a i k š t ė (kirtis ant ė), a l ė j à, p r o s p ė k t a s.

DĖL VIENO PRIBUIŠIO *

Vakar dienos dienraščiuose pasirodė naujukas K e l i t a s. Tatai sutrumpinimas Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biurui. Tą pat dieną išsiuntinėtuose reklaminiuose atvirukuose jis, pasirodo, jau spėjęs išsišerti į K e l i t, net pasidaręs visai "europietiškas", nebelinksniuojamas. Juk rašoma: sąžingą patarnavimą rasite "Kelit", ... tvarkykime savo kelionę tik per "Kelit". Jis atsistoja greta su garsiaisiais P i r š t a l i t, F e i n o l i t, K o f e r l i t, S k a r o l i t, D ė ž ė l i t... Kas šių pastarųjų kalviai (ir sakosi kalą iš patriotizmo!), rodos, visi gerai žinome. Kad šitie dariniai spiūvis mūsų kalbai į veidą, esu jau pernai rašęs Liet. Aide. Bet jie, matyti, vienam kitam labai "feini" ir patrauklūs, kad šią gražiai besitvarkančią mūsų įstaigą tokion vardo draugėn sudėjo. Tiesa, pavadinimas L i e t u v o s G e l e ž i n k e l i ų K e l i o n i ų B i u r a s vartoti neparankus, per ilgas. Bet jei negana raidinio sutrumpinimo L G K B (ar tik KB), rodos, galėjo susirasti kokį kitą trumpą ir skambų vardą. Kuo blogi būtų K e l i o n ė ar K e l i a s? Pagaliau tas K e l i t nė nėra tikrojo pavadinimo sutrumpinimas ir nežinia, ką jis reiškia. Ar tai yra "kelias (kelionė) Lietuvai", ar "kelias litams"? Mat, Lietuva ir litas, anot juokdarių betariant, tos rūšies pavadinimuose dėl "litviš" analogijos yra sumišę.

Bet ar šiaip ar taip, trumpintinį vardą renkantis reikėjo būti apdairesniems. Tačiau pasitaisyti niekuomet nevėlu.

P I E Š T U K A S NE "PAIŠELIS" **

Mums rašo: "P a i š e l i s girdimas ne tik visoje Lietuvos inteligentijoje, bet ir VDU Humanitarinio Fakulteto auditorijose (studentės, gal dar ir ne I sem.). O pradžios mokyklos mokinių — Kaune ir provincijoje — kitaip jį vadinant nė negirdėjau". — Turime tris žodžius: p a i š e l i s, p a i š i u k a s ir p i e š t u k a s. Visi jie yra naujadarai, atsiradę svetimybei (aluvka, alupka,

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.20, 476 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.X.22, 480 nr.

aluopka ...) pakeisti. P a i š e l i s ir p a i š i u k a s tikrai netikę pakaitai, mat, nei šiaip nei taip sudaryti. Yra gyvojoje žmonių kalboje žodis p a ĩ š a s "dėmė (dažniausiai suodžių), degančios skalos anglis". Taigi mažybiniai p a i š e l i s ir p a i š i u k a s tegalėtų, rodos, reikšti dėmelę ar skalos anglelę. Kad p a i š e l i s nenusisekęs naujadaras, J. Jablonskis yra rašęs jau 1917 m. Santaroje ir siūlęs jį pakeisti p i e š t u k u. P i e š t u k a s dažnai vartojamas ir piešti, todėl jis iš to veiksmažodžio ir padarytas. Jo giminaičiai yra p l a k t u k a s, t e p t u k a s, s e g t u k a s, m y g t u k a s ... Paskutinieji trys taip pat naujadarai. Kadangi sakome p i e š t i, p i e š i n y s (kalbėdami apie paveikslą), o ne p a i š y t i, p a i š i n y s, tai ir p a i š i u k o iš p a i š y t i nėra kaip darytis.

Taigi vartoti teiktinas tik p i e š t u k a s.

"V A L D I Š K A S" IR KITKAS *

Mums vėl rašo: "Nors jau buvo rašyta apie priesagų -i š k a s ir -i n i s reikšmes, tačiau visur dar šnekama: v a l d i š k a s namas, v a l d i š k a tarnyba, v a l d i š k a s miškas. Prieplaukoje pusmetrinėmis raidėmis jau keleri metai šmėkšo "V a l d i š k ų Garlaivių Prieplauka". — Ką įpratus sunku benugrėsti. Taip yra ir su v a l d i š k u. Šiaip šis žodis nieku nedėtas, savo vietoje gerai tinka. Pvz.: darbas išėjo v a l d i š k a s (= kaip valdžios); dirba ne ūkiškai, bet v a l d i š k a i. Bet anuose pavyzdžiuose priesaga -i š k a s netinka. Priklausomybei, rūšiai, kilmei, paskirčiai ir t.t. žymėti paprastai sakome priesagą -i n i s, o -i š k a s vėl daugiau parodo esmines ypatybes, susijusias su panašumu. Todėl gyvojoje kalboje, pvz., skiriama p r ū s i n ė s (= iš Prūsų pirktos, tos veislės) ir p r ū s i š k o s (= tik panašios į prūsines) karvės. Taigi mūsų kalbos polinkiais čia tegalima: v a l d i n i s namas, miškas, v a l d i n ė tarnyba, nes šiuo atsitikimu ne panašumą pasakome. Tačiau dėl pačios sąvokos tikslumo (pvz., miškas priklauso ne valdžiai, bet valstybei) šiuo atveju vartotina v a l s t y b i n i s. Taip pat ir gimnazijos yra valstybinės, ne valdžios (metas būtų liautis taip vadinti!). Bet laikraščių jau gali būti v a l d i n i ų (= kurie valdžios pusę laiko, kuriuos valdžia remia). Visgi reikia priminti, kad paprastai sakome: m ė s i š k a s, p i e n i š k a s valgis, v y r i š k i, m o t e r i š k i drabužiai..., nors

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.26, 486 nr.

jais daugiau rūšį, ne panašumą reiškiame. Taip pat ir lietuviškas cukrus (amerikiečiams ir: lietuviška degtinė, lietuviški saldainiai, kumpiai) dažnesnis už lietuvinį cukrų. Bet tikslumo sumetimais verčiau būtų aiškiai skirti: vokietiniai šautuvai, suominiai peiliai, prancūziniai kvepalai, švedinis plienas (=iš tų kraštų, ten gaminta) ir vokiški šautuvai, suomiški peiliai (=jei pagal svetimus pavyzdžius pas mus pagaminta). Prireikus taip pat galima būtų skirti anglinė ir angliška medžiaga (drabužiams). Bet medžioklinis šautuvas reikalauja ir karinio (ne kariško!) šautuvo. Tačiau prie vyriškų drabužių galėtų gerai tikti ir kariški (=karių dėvimi).

Taigi valdiškas tereiškia "toks kaip valdžios, panašus į valdžios", o kas valdžios yra, kas jai priklauso, kas su ja susijęs, tas — valdinis.

NERVINGAS, NE "NERVUOTAS", "NERVIŠKAS" *

Dabartiniais laikais nervai labai dažnai minimi, sakoma, kad gyvename nervų amžių. Be tų nervų inteligentų kalboje girdime dar išvestinius nervuotis, nervuotas, nerviškas... Šiais naujadarais pasakome tam tikras sąvokas, kurių turi ir kitos kalbos, pvz., rusų "nervnyj", vokiečių "nervös" ir t.t. Tik, gaila, kad čia menko kalvio būta. Prieš nervuotą J. Jablonskis yra jau pasisakęs 1911 m. Viltyje ir jo vietoje patarė vartoti nervingą. Ir iš tikrųjų, priesaga -uotas reiškia paviršiaus, visai matomą ypatybę, kartais tiesiog pasako, kuo kas aptekęs, aplipęs.

Pavyzdžiui: kalnuota žemė, gauruotas šuo, vainikuotos mergaitės, jis visas spaliuotas, kojos mėšluotos. O juk anuo atsitikimu norime išreikšti vidaus ypatybę, tik ir aikštėn išeinančią. Tam ir tinka priesaga -ingas. Žmonės tas priesagas moka gražiai skirti, nes sako: vaikinga (=turėsianti, vesianti, dieni) kalė ir vaikuotas (=vaikai po kaklu matyti) vėžys. Plg. dar pilvotas (=dideliu, išdribusiu pilvu) ir pilvingas (=gero pilvo, sveikų vidurių) arklys. Taip pat ir nerviškas čia nedera, nes tik esminį panašumą tereiškia (žiūr. 359 psl.). Jeigu nervuoti(s) palyginame su kaupuoti, viršuoti (=kaupą, viršų dėti), mėšluoti

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.27, 488 nr.

(žemę), vaikuotis, pagaliau meluoti, juokuoti (=juokauti), tai irgi tuojau aišku, kad anas žodis su yda. Jam pakeisti teiktina nervinti(s), kaip varginti(s), žadinti (: žadas), širdinti (= pykinti) ... Taigi sakykime, rašykime: nervingas ir nervinti (ką kitą), nervintis (pats).

DĖL " BRAVORO " *

Lenkiškasis ar gudiškasis browar, kuris savo ruožtu yra vokiškas, mūsuose išvirto brãvoru, brãvaru. Taigi turime skolinį. Daugio jis dabar plačiai vartojamas. Jį randame net bendrovių pavadinimuose. Pvz., yra tokia Akc. Alaus Bravoro B-vė " Gubernija ", taip pat Klaipėdos Akc. Alaus Bravoras. Ypačiai keista, kad ši slavybė veisiama ir Klaipėdos krašte. Ji, rodos, ten žmonių veik nepažįstama. M. Lietuvoje vartojama brūžė, paskolinta iš vokiečių žemaičių tarmės brûhûs (= vok. Brauhaus). Kadangi visoje Lietuvoje sakoma alų daryti ir alùdaris " alaus darytojas ", tai ir alaus daromajai įmonei vardą galime darytis iš to paties veiksmažodžio. Ir iš tikrųjų, jis jau senokai pasidarytas — alaus darykla. Reikia džiaugtis, kad kai kurie alaus pramonininkai jau patys neraginami vartoja lietuviškąjį terminą. Rasi, kas prikištų, kad jis nepatogus, nes dvižodis. Bet juk ir bravoro gerbėjai čia vis alų prideda. Mat, jiems vis, kur buvęs nebuvęs, kišasi rusų pivovarennyj zavod, pagaliau ir vokiečių Bierbrauerei.

Taigi bravoras, bravaras mums šiandien yra nebereikalinga slavybė, ir jo vietoje visuotinai vartotinas lietuviškas pakaitas alaus darykla.

KUO PAKEISTI " VAILOKUS " ? **

Mūsų krautuvininkai ir visoki perprekiai (perprekis pačių žmonių pakaitas " perkupčiui " !) ligi šiol tepripažįsta tik " vailokus ". Bet šitam avalui turime ir geresnių vardų. Kadangi " vailokai " velte veliami, tai žmonių gana plačiai (aukštaičių ir žemaičių) vadinami tiesiog veltiniais. Šis pavadinimas ne tik lietuviškas, bet ir iš karto kiekvienam suprantamas. Dar yra

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.X.29, 492 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.3, 498 nr.

ir antras vardas — t ū b a i (tvirtapradė priegaidė ant ū). Žodis t ū b a s (ir t ū b a) " vok. Filz, rusų voilok " taip pat senas (plg. pavardę T ū b a u s i s ir kaimo vardą T ū b a u s i a i), turimas ir latvių, bet kalbininkų teigimu kadai kadės paskolintas iš senųjų skandinavėnų ar, greičiausia, kiek vėliau iš pavyslio gotų. Kitaip sakant t ū b a s yra tokių pat senų skolinių g a t v ė s ir k v i e č i o draugas. Kaip šiedviem, taip ir anam mūsų kalboje pripažintinos piliečio teisės. Kur dabar vartojame akis badančią rusybę v a i l o k ą, toliau verčiau vartokime senesnį t ū b ą. Tiesa, žemaičiai po pakinktų, pvz., po pernugario dedamą tūbą kai kur irgi vadina v e l t i n i u (vard.: v e l t i n y s), ir jį, norint, galima būtų išplėsti apskritai " vailokui " vadinti.

Taigi avimiesiems " vailokams " pakeisti geriausiai tinka v e l t ì n i a i, o šiaip sau " valiokui " — t ū b a s arba v e l t i n y s.

S K Ė T I S, O NE " LIETSARGIS " *

Neseniai čia kalbėjome apie nevykėlį " paišelį ". Dabar mums iš šalies primena ir kitą jo įbrolį " lietsargį ", taip pat visos Lietuvos vartojamą. — Seniau vertėmės svetimais p a r a s o n a i s, p a r a s o l i a i s, p a r a s o d n i n k a i s. Suskatus valytis raštų kalbą, ir čia prireikė pakaito. Ir, matyti, kažkam atėjo į galvą jį verste išversti kad ir iš vokiečių R e g e n s c h i r m. Taip ir atsirado l i e t s a r g i s, vadinasi, lietaus sargas. Nors kai kam vasarą pravartu ir saulės sargas, bet s a u l ė s a r g i o (plg. vok. S o n n e n s c h i r m) iki šiol nesulaukėme. Ir Palangoje į pajūrį tuos pačius l i e t s a r g i u s nešasi, nors jais nuo saulės, ne nuo lietaus ginasi. Taigi šis vertinys, ar šiaip ar taip suksime, vartoti nepagaulus. Ir to naujadaro nė nereikėjo. Žmonių iš seno tam turimas s k ė t i s (tvirtagalis ė!). Jį jau duoda ir Juška savo žodyne. S k ė t i s padarytas iš veiksmažodžio s k ė s t i, o kur šio vietoje sakoma k ė s t i, ten ir skėtį vadina k ė č i u. Bendrinei kalbai, žinoma, teiktinas tik s k ė t i s. Jis trumpas, gerai nusako patį dalyką ir, svarbiausia, tinka visais atsitikimais. Prireikus galime skirti l i e t i n į, s a u l i n į ir net s o d i n į (kur soduose ar prie kavinių statomi: vok. G a r t e n s c h i r m) s k ė t į.

Taigi vietoje nevykusio verstinio " lietsargio " vartotinas senas ir nekaltinis s k ė t i s.

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.4, 500 nr.

NELEMTOJI "TARENA" *

Yra mūsų kalboje žodžiai: g á l v e n a (linų galvenos, arba galviniai), k ó j e n à "nuo gyvulio kojos nuluptas kailis", j a u t e n à, k i š k e n à, s t i r n e n à "tokie kailiai", pagaliau p ù v e n o s, s k ù t e n o s, p i ù v e n o s, p ù r e n o s "išpurusi žemė"... Ir pagal šiuos pavyzdžius t a r e n a turėtų reikšti kažin kokio nesamo taro ar taros kailį arba tiesiog jau tarimo liekanos, atmatos. Bet kur tau! Šituo žodžiu kūjo nenuvaldąs kalvis pavadino vokiečių A u s s p r a c h e, rusų p r o i z n o š e n i j e. Ir tas kailinis terminas tiek įsišaknijo, jog sunkiai ir beišvaromas. Teatro žmonės, rodos, jau pamažu nupranta. Bet va laikraščiuose vėl skelbiasi mokytoja, taisanti "kalbos ir tarenos trūkumus". Anai sąvokai reikšti turime iš Vilniaus krašto lietuvių vienos tarmės labai gerą žodį t a r t ìs (kilm. t a r t i ẽ s, galin. t a r t į, su tvirtagaliu r). Pvz., girdėtas posakis: Pono t a r t ìs kitokia, kaip mano. Šitas terminas dabar vartojamas jau visų mūsų kalbininkų. Ta pačia proga noriu priminti, kad nuo t a r t i ẽ s skirtina t a r s e n a "ištarimo būdas", vok. S p r e c h w e i s e, ir t a r y b a "taisyklės, kaip tarti" (plg. rašyba). Taigi vietoje netaisyklingos darytinės t a r e n o s vartotina iš gyvosios kalbos paimta t a r t ìs.

DĖL "ĮSTATYMDAVYSTĖS" **

Kuriantis bet kuriai sričiai savus terminus, lengviausias dalykas yra juos verste verstis iš kitų kalbų. Tačiau čia kalbai yra ir didelių pavojų nustoti savitumo, pasidaryti tarptautiniu žargonu. Mūsų bendrinės kalbos pirmieji ugdytojai ėjo vidurio, taigi aukso keliu. Tokie žodžiai, kaip k i e k y b ė, k o k y b ė... yra verstiniai, bet jie eina nuo pat graikų per visas kultūrines Europos kalbas. Ir niekam nė mūsuose jie nėra užkliuvę. Bet va rusai turi r u k o v o d s t v o, vokiečiai vėl — H a n d b u c h. Ir tuojau lengvos rankos mums kišamas r a n k v e d i s, r a n k v e d ė l i s, o M. Lietuvoje ir — r a n k o s k n y g o s, net r a n k k n y g o s. Mūsų kalbos jausmas, žinoma, piestu stoja prieš šitokius darinius. Ir šiandien visiškai pakanka v a d o v o arba paprastai (J. Jablonskio

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.5, 502 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.9, 508 nr.

susmulkinto) v a d o v ė l i o. — Toks pat griozdas ir į s t a t y m d a v y s t ė, vergiškai išversta iš rusų z a k o n o d a t e l ' s t v o, vokiečių G e s e t z g e b u n g. Ji teisininkų labai mėgstama, visur vartojama. Bet juk paprastai sakome seimas, vyriausybė įstatymus l e i d ž i a, o ne d u o d a. Taigi, rodos, prasmė nenukentėtų, jei ir paprasčiau, bet žmoniškiau pasakytume — į s t a t y m ų l e i d i m a s arba tam tikrais atsitikimais ir į s t a t y m ų l e i d y b a. Taip pat į s t a t y m ų l e i d ė j a s daug vertesnis, nei į s t a t y m d a v y s (rusų z a k o n o d a t e l ', vokiečių G e s e t z g e b e r), o į s t a t y m d a v y s t ė s į s t a i g ą galime vadinti į s t a t y m ų l e i d ž i a m ą j a į s t a i g a. Juk ir tokie prancūzai sako l é g i s l a t i o n ir l é g i s l a t e u r. Vadinasi, nė mums nebūtų ko būkštauti. Kitas, rasi, pasakytų — vienas žodis patogiau vartoti. Taip, patogumo patogiau, bet mūsų kalba jau tokia, kad sudurtinių žodžių ne per daug tevartoja. Mums visai keistai atrodo, pvz., v ė j m a l ū n i s ar g e l ž k e l d v a r i s, atsiradę M. Lietuvoje pagal vokiečių W i n d m ü h l e ir B a h n h o f.

Taigi, vietoje griozdiškos sudurtinės į s t a t y m d a v y s t ė s vartotina į s t a t y m ų l e i d i m a s ar, kur reikiant, į s t a t y m ų l e i d y b a.

NE "OBALSIS", BET Š Ū K I S, P O Š Ū K I S *

Iš mūsų raštų o b a l s i s jau buvo beveik išnykęs. Visi vartojome dažniausiai š ū k į. Tačiau paskutiniu laiku spaudoje vėl ėmė gaivelėtis ir pirmasis, pvz., jį skaitome viename atsišaukime į mūsų visuomenę. O verta, kad jis visiškai išnyktų, anot to betariant, letenas pakratytų. O b a l s i s yra naujadaras ir labai keistos darybos: o + b a l s a s. Ir paklauskime, kodėl taip negirdėtai neregėtai pasidaryta. O čia kaltas tik lenkų o k r z y k ir, gal būt, dar rusų o k l i k. Vadinasi, turime darybinę svetimybės kopiją. — Š ū k i s (tvirtagalis ū) yra senas žmonių žodis ir visų pirma reiškia (paprastai kartinį) sušukimą, šauksmą, vadinimą. Pvz., sakoma: vienu š ū k i u atšaukiau, paršaukiau. Kiek réikšmę išplėtę, jį galime drąsiai vartoti ir l o z u n g o, d e v i z o vietoje. Taip dabar plačiai ir vartojama. J. Jablonskio seniau yra pasiūlytas dar p ó š ū k i s. Ir jis taip pat gerai tinka. Yra dar vienas š ū k i o giminaitis š ū k s n i s. Bet jis dabar bendrinėje kalboje

---

* *Lietuvos Aidas*, 1938.XI.12, 514 nr.

dažniau vartojamas šokimo, tikriau sakant, šoksnio, šokio prasme. Pagaliau ir šūkis (: šūkuoti, šokti) gyvojoje kalboje turi ir šią paskutinę reikšmę, pvz., šūkiais bėgti. Bet tatai anam šūkiui (: šūkauti, šūkinti, šaukti) nieku nekliūva.

Taigi vietoje kreivo molináičio obalsio sakytinas rašytinas šūkis arba ir pošūkis.

Rūpintojėlis, ne smutkelis *

Vakar buvo statoma nauja drama "Smutkelio šalis". Bet kuriems galams jos varde ta slavybė (smutkelis: smūtkas iš lenkų smutek ar gudų smutok)! Turime savą nekaltinį rūpintojėlį; tuo vardu liaudies mene vadinama ranka pasirėmusio, susirūpinusio Kristaus statulėlė. Taigi, mūsų bendrinėje kalboje anai svetimybei vietos nėra. Kalbėjom tuo reikalu ir su teatro kalbos taisytoju. Pasakė, kad autorius nenusileidžiąs, būtinai reikalaująs smutkelio ir tą savo reikalavimą rūpintojėlio "nevaizdingumu" grindžiąs. Iš bažnyčios kalbos smutkai seniai jau išnyko. Kieno galia turėtų ir iš teatro tą piktžolę išveisti?

Ne "subuvimas", bet pobūvis **

Prieš kelias dienas spauda pranešė, kad viena studentų korporacija susilietuvinusi kai kuriuos korporacinius terminus. Dalykas sveikintinas ir girtinas. Tik naujieji terminai turi būti ir nagingo kalvio darbo: lietuviški ne tik garsais, bet ir dvasia. "Bierabendą" keičiant "subuvimu" kaip tik, žemaitiškai tariant, ir prašauta pro šikšnelę. Mūsų kalboje veiksmažodis *subūti*, tiesa ... pažįstamas, bet jis reiškia — "tam tikrą laiko tarpą išbūti". Pav.: Ar tu jau mėnesį subuvai (= pilną mėnesį ištarnavai)? Ji nė metų nesubuvusi mirė (= nė metų nesukako nuo ištekėjimo lig mirštant). Tą pat tegali reikšti ir išveiksmažodinis daiktavardis *subuvimas*. Vadinasi, anam reikalui netinka. Ši netikusioji to žodžio prasmė yra išsiversta iš vok. "Beisammensein, Zusammensein". Todėl visų pirma Klaipėdoje ir pasirodė "draugiški subuvimai" (= geselliges Beisammensein). Tiesa, Kuršaičio žodyne yra *subūti* "zusammen sein", bet vok. lietuviškojoje dalyje tas pats veiksmažodis verčiamas tik — *krūvoj būti*. Čia, matyti, pagal grutę *sueiti*: zusammen-

* *Lietuvos Aidas*, 1934 m., 269 nr.
** *Lietuvos Aidas*, 1936 m., 572 nr.

kommen pasidaryta ir anas *subūti*. Juk ir šiaip M. Liet. dėl vokiečių kalbos įtakos yra atsiradę keistokų davinių. pvz., " Versammlung " maldininkų išsiversta *surinkimas*, nors mūsų kalbos dvasia čia *susirinkimo* reikalauja.

" Bierabendą " studentai yra jau *alučiu* pasikrikštiję. Tokia metafora, žinoma, galima. Bet iš kitos pusės ne visur ir ne visų alus geriamas. Vadinasi, reikia kito žodžio. Čia, nusižiūrėję į *postovį*, *pobėgį*, *polaidį*, *pogūlį*, *poilsį* ..., galime vartoti *póbūvį*. Jis " Beisammen-, Zusammensein " sąvokai reikšti visai gerai tinka. Plg. žmonių posakį : *pabūkime*, pasikalbėkime, ar pekla dega.

DU ŽODYNĖLIAI

KALBOS PATARĖJAS *

Pratarmė

Iš anksto pasižadėję Gimt. Kalbos skaitytojams šiemet paruošti Kalbos patarėją, dabar tą savo pažadą pildome: surinkę svarbesniuosius per septynerius metus Gimt. Kalboje svarstytus dalykus, dar nemaža jų iš kitur parankioję ir, viską žodyniškai sutvarkę, skelbiame štai čia platesnei visuomenei. Šio leidinio tikslas yra labai siauras — suglaustai ir įmanomai kalbos praktikams duoti tai, kas lig šiol išblaškytai ir nevienodu būdu mūsų pačių ar kitų įvairiose vietose buvo paskutiniais metais rašoma apie aktualesniuosius bendrinės kalbos, daugiausia žodyno, dalykus ir dabar kasdieniniam vartotojui sunkiau yra prieinama.

Savaime suprantama, rašant žodynine tvarka ir suglaudžiant draugėn ne vienu laiku svarstytuosius dalykus, visai nėra reikalo ir tiesiog yra negalima nedidelėje knygelėje pakartoti visa, kas jau buvo anksčiau sakyta. Mes čia to ir nesistengiame daryti. Visų pirma į šį leidinį esame rūpinęsi suimti visai aiškias sutinkamas darybines ar žodynines kalbos klaidas. Toliau nemaža duodame svetimybių, kurios mūsų bendrinėje kalboje tikrai nevartotinos ir galimos pakeisti tinkamais savais gyvosios kalbos žodžiais arba naujadarais. Taip pat esame įtraukę vieną kitą vengtiną tarmybę, kai kuriuos visai netinkamai kirčiuojamus žodžius ir šiaip dažnesnius nevykusius sintaksės dalykus. Be to, kai kurių žodžių yra griežčiau sutikslinamos (precizuojamos) lig šiol aiškiai neskirtos specialinės reikšmės.

Visa duodamoji medžiaga tvarkoma šiaip. Visų pirma juodu spaudmeniu ** rašomi antraštiniai žodžiai, kurie, daugiausia paimti iš ligšiolinės vartosenos, toliau yra taisomi, pakeičiami savais žodžiais arba šiaip aiškinami. Jeigu kuris iš jų yra netinkamas arba klaidingas, tai šalia jų dedamas brūkšnys ir toliau rašomas teikiamasis pakaitas, vienas arba keli. Jeigu kuris žodis yra gerai

---

* Jį paruošė L. Dambrauskas, redagavo A. Salys ir Pr. Skardžius. Išleistas *Gimtosios Kalbos* knygynėlio serijos pirmuoju numeriu Kaune 1939 m.

** Šiame leidinyje, dėl techninių priežasčių, surinkta neriebiais rašmenimis.

sudarytas, taisyklingas, bet bendrinei kalbai vis dėlto teikiamas kitas, už jį geresnis ar įprastesnis, tai šalia jo dedamas kablelis. Jei kurie žodžiai yra tolygūs, vienodai geri ir vartotini, tai tarp jų rašomas lygybės ženklas. Be to, antraštiniai nevartotinieji žodžiai nekirčiuojami. Po svetimybių tarp skliaustelių visados pažymima kilmė. Jei aišku, iš kurios kalbos yra kuris žodis paskolintas, tai nurodomas tik vienas šaltinis, jei neaišku, tai du arba net ir trys. Jei antraštinis svetimas žodis savo parašymu niekuo nesiskiria nuo paties šaltinio, tai antrą kartą jis nė nebekartojamas, tik nurodoma, iš kur tas žodis yra paskolintas. Paaiškinimų, daugiau ar mažiau, duodama tiek, kiek pasirodė esant reikalinga, kad skaitytojai mūsų teigimus galėtų sąmoningai suprasti, o ne būtų verčiami jais tikėte tikėti. Tam pačiam reikalui, kur reikia, dar duodame ir pavyzdžių, kuriuose išretintu spaudmeniu pirma parašome, kas kaip turi būti vartojama, o toliau, skliausteliuose, dar dažnai parodome, ir kas bendrinėje kalboje atitinkamoje vietoje nevartotina. Rusų ir gudų kalbų atitikmenis rašome lotyniškais rašmenimis, kad tai lengviau būtų suprantama šių kalbų nemokantiesiems. Pagaliau tais pačiais praktikos sumetimais nenurodinėjame ir šaltinių, iš kur kas imta ar kuo naudotasi ; tik tiek čia galime pastebėti, kad savo teigimams visų pirma esame stengęsi naudotis visai tikrais gyvosios kalbos duomenimis arba tokiais naujadarais, kurie lengvai gali būti pačios gyvosios kalbos pavyzdžiais pateisinti. Bet vieną kitą dalyką, atsižvelgiant į šių dienų vartosenos reikalavimus, teko kiek ir naujau formuluoti arba, tuo tarpu nerandant visai aiškios išeities, tik nurodyti besusidarančią naują kryptį šio ar kito žodžio bei posakio vartosenoje.

Teikdami visuomenei šitokį Kalbos patarėją, mes nemanome, kad jis galėtų arba bent pretenduotų atstoti kokį sistemingą ištisą bendrinės kalbos vadovą, kaip kad spaudoje vieno kito buvo pageidauta. Ne, šiuo savo leidiniu mes tik norime bendrinės kalbos dalykais besidominčiai visuomenei suteikti pačios reikalingiausios pagalbos, kurios dabar kasdieniniam praktikui yra ne visados lengva gauti, nes tam reikalui išleistosios brošiūrėlės (pvz., V. Kamantausko " Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlis ", Rygiškių Jono " Mūsų kalbos žodynėlio dalykai " arba V. K-ko " Kalbėkime lietuviškai ") savo pobūdžiu bei aiškinimais yra didžiai trūktinos, o rašomosios kalbos žodynas Lituanistikos Instituto kalbos skyriaus tik dabar pradėtas ruošti. Bet, antra vertus, bendrinės rašomosios kalbos žodynas nė negali apimti viso, kas šioje knygelėje skaitytojui teikiama : čia pirmoje vietoje imami taisytinieji arba aiškintinieji, o ten, rašomajame žodyne, tegalės

būti duodami tik vartotinieji dalykai, t. y. taisyklingieji mūsų gyvosios kalbos duomenys arba visai vykę naujadarai. Taigi mūsų Patarėjas ir būsimasis rašomosios kalbos žodynas tiek savo pobūdžiu, tiek turiniu yra visai skirtingi ir todėl vienas kito negalės atstoti.

Šį leidinį, kuriuo pradedamas Gimtosios Kalbos knygynėlis, esame ruošę trise : L. Dambrauskas yra surinkęs ir surašęs visą kalbinę medžiagą, o redagavę A. Salys ir Pr. Skardžius : pirmajam iš jųdviejų dėl nenumatytos kelionės yra tekę pagrindžiai redaguoti tik 28-46 psl.*, o antrajam — visa likusioji dalis ; tačiau papildomai, ypač korektūroje, šalia Pr. Skardžiaus didesnę šios knygelės dalį dar yra tekę kartą ir A. Saliui peržiūrėti. Dėl pagrindinių dalykų esame taręsi visi trys drauge, todėl už šį leidinį visi trys vienodai ir esame atsakingi.

* Šiame leidinyje nuo žodžio *bukietas* 383 psl. iki žodžio *gžankos* 395 psl.

Sutrumpinimai

angl. = anglų, angliškai.
būdv. = būdvardis, būdvardinis.
daik. = daiktavardis, daiktavardinis.
dg. = daugiskaita, daugiskaitos.
gr. = graikų, graikiškai.
gud. = gudų, gudiškai.
hibr. = hibridas (pusiau lietuviškas, pusiau svetimas žodis ar posakis).
km. = kilmininkas.
lenk. = lenkų, lenkiškai.
lot. = lotynų, lotyniškai.
plg. = palygink.
pranc. = prancūzų, prancūziškai.
priel. = prielinksnis.
priev. = prieveiksmis.
pvz. = pavyzdžiui.
ryt. = rytiečių, rytietiškai.
rus. = rusų, rusiškai.
sen. = senovės, senoviškai.
sk. = skaityk.
t. y. = tai yra.
tarm. = tarmybė, tarminis žodis ar posakis.
ukr. = ukrainiečių, ukrainietiškai.
vok. = vokiečių, vokiškai.
žem. = žemaičių, žemaitiškai.
žr. = žiūrėk.
< = yra kilęs iš.
> = yra pavirtęs į.
= = yra lygu.
* = dabar nebepažįstamas, bet seniau galėjęs būti žodis.

Abažūras (lenk., rus. a b a ž u r < pranc. a b a t- j o u r) — gaũbtas, -ai.

abelnas (gud. o b e l' n y j), priev. abelnai — ãpskritas, -à, ãplamas, -à, beñdras, -à, priev. apskritaĩ, aplamaĩ, pvz., jis a p s k r i t a i, a p l a m a i (ne a b e l n a i !) nieko nenusimano.

abypus — abìpus.

ablikas, aplikas (gud. h a p l i k) — kabẽ, -ẽs, kãbę, kabẽlė, kabinùkas.

abrūsas (gud. o b r u s) — rañkšluostis, -čio.

absurdas (lot. a b s u r d u m), nesą́monė, -ės.

abzacas (rus. a b z a c < vok. A b s a t z) — pastráipa, -os (tekste).

ãčiū (gud. a c i u), kaip ir dẽkui (gud. d i a k u j), yra gudybė. Teiktinesnis *dėkui*, nes, be to, šis žodis dar turi visą eilę giminiečių: *dėkà*, *dėkìngas*, *dėkóti*, *padėkà*. Bet nesmerktinas ir *ačiū*.

ãdresas, -aĩ = añtrašas, -ai "Adresse, adres; Aufschrift, nadpis'." Lig šiol darytasis skirtumas tarp *adreso* "Adresse, adres" ir *antrašo* "Aufschrift, nadpis'" nėra būtinai reikalingas, nes reikšmės atžvilgiu *antrašas* gali būti rašomas ne tik sienose, stulpuose, kapų paminkluose, bet ir vokuose bei šiaip kur popieriuje. Todėl, mūsų nuomone, *antrašas* toliau gali atstoti ir *adresą*.

adverija (gud. o d v e r' j a) — staktà, km. stãktos.

advòkatas — advokãtas, -ai.

afrontas (rus. a f r o n t < pranc. a f f r o n t) — akìbrokštas, -ai: jis man didelį a k ì b r o k š t ą (= nešlovę, gėdą) padarė.

agrònomas — agronòmas, -ai.

aibė (tarm.) — éibė, -ės.

Tokios pat tarmybės yra ir *aketė*, *aiklus*, *aikvoti*, *aižėti arelis*, *asti*, *ažeras*, *ažia*, kurių vietoj bendrinėje kalboje sakytina: *eketẽ*, *-ẽs*, *ẽketę*, *eiklùs*, *-ì*, *eikvóti*, *-ója*, *-ójo*, *éižėti*,*-i*, *-ėjo*, *ekẽčios*, *-ių*, *ekėti*, *erẽlis*, *ẽsti*, *ẽžeras*, *ežià*, *-õs*.

Aigiptas, Egìptas.

ainis (Basanavičiaus nevykusiai išvestas iš *atainis* "ateivis")— palikuonìs, -iẽs, pãlikuonį.
Airiogala — Ariógala, -os.
akcioniẽrius, ãkcininkas, -ai.
akėčios, akėti (tarm.) — ekėčios, -ių, ekėti. Žr. a i b ė.
akylus, akyliai — akýlas, -a, priev. akýlai.
akýmirka, akýmirksnis, akìmirka, -os, akìmirksnis, -io.
akýplėša, akiplėša, -os.
akiplẽšiškas — akìplėšiškas, -a.
akýratis, akìratis, -io.
akývaizda, akìvaizda, -os.
akselbantas (rus. a k s e l' b a n t < vok. A c h s e l b a n d) — peřpetė, -ės.
akselis (vok. žem. h a k s e l) — kapojaĩ, -ų̃, -ójus.
aktivus — aktyvùs, -ì, priev. aktyviaĩ. Žr. -i v u s.
akula (rus.) — ryklỹs, rỹklį.
aldija (tarm.) — eldijà, -õs, eĺdiją. Žr. a i b ė.
Aldòna — Aldonà, -õnos (*l* tartinas kietai !).
ale (lenk.) — bet.
alfãbetas — alfabètas, -ai (*l* tartinas kietai !), raidýnas, -ai.
Alỹtus — Alytùs, -aũs, Alỹtų.
alkogolis, alkolis — alkohòlis, -io.
almazas (rus. a l m a z) — deĩmantas, -ai.
altana (lenk.) — pavėnė, pavíetė, lapìnė.
amazonka (lenk., rus.) — amazònė, -ės (plg. pranc. a m a z o n e).
ambona (lenk.) — sakyklà, -ỹklos.
aną kart — anąkart.
analizas — anãlizė, -ės.

Šios rūšies graikų kalbos žodžius daugiau linkstame vartoti su galūnėmis *-ė*, pvz., *dozė*, *krìzė*, *siñtaksė*, *siñtezė*, *tèzė*. Todėl vartotina ir *diagnozė*, *prognozė*, *psichozė*, *tuberkulozė* ir kt.

-ančiai.

Kaip iš veikiamųjų būtojo, taip ir iš tos pat rūšies esamojo laiko dalyvių mūsų kalboje gali būti sudaromi atitinkami dalyviniai prieveiksmiai, pvz., *pakañkančiai* (neturi p a k a n k a n č i a i duonos), *prìderančiai* (jis viską p r i d e r a n č i a i daro), *reginčiai* (anas r e g i n č i a i meluoja, r e g i n č i a i paėmė, t. y. iš po akių) ir kt. Bet šiaipjau gyvojoje kalboje tokių prieveiksmių ne visur vienodai gausiai telinkstama darytis, ir todėl bendrinei kalbai teiktinesni yra nevei-

kiamųjų esamojo laiko dalyvių prieveiksmiai, pvz., jis viską į t i k i n a m a i daro, anas r e g i m a i vagia ir kt.

anglis, -io, anglìs, -iẽs, añglį.

Anýkščiai — Anykščiaĩ, -ių̃, Anýkščius.

ankieta — anketà, -ètos. Žr. -e t a s.

ankštus — añkštas, -à.

Sakoma: čia a n k š t a gyventi, labai a n k š t a s kambarys. Ne visai tinka vartoti *ankšti ryšiai, ankštai susiję*; geriau sakyti: *glaũdūs ryšiai, glaũdžiai susiję*.

anót ir pasàk.

Priel. *anot* vartojamas, kada tiksliai pakartojami kieno kito žodžiai, pvz., jis, a n o t tėvo, kvailas per visą pilvą; priel. *pasak* vartojamas, kada atpasakojami kieno kito žodžiai, pvz., ir Petras, p a s a k jo, nieko priešingo neturėsiąs.

ant.

Priel. *ant* mūsų kalboje daugiausia vartojamas pažymėti, kas ant ko yra, pvz., knyga yra a n t stalo, jis užsidėjo kepurę a n t galvos, atsisėdo a n t kelmo, a n t stogo gandras tupėjo ir kt. Ypatingesni atvejai yra: tu a n t manęs pyksti, eik a n t nuomonės, važiuoja a n t namų (= namų link) ir kt. Šiaipjau, norint pažymėti kokį daiktą esant tam tikroje vietoje (plokštumoje, daikto viduje ir kt.), veikiau vartotinas vietininkas, pvz., gyvenu Ž a l i a j a m e k a l n e, k i e m e akmenų primėtyta, guli l o v o j e, rašo l e n t o j e ir kt. Visai nevartotinas prielinksnis *ant* šiuose verstiniuose posakiuose: *ant galo* (= pagaliau), *ant išsimokėjimo* (= išsimokėtinai), *ant mano atsakymo* (= mano atsakymu), kviečia *ant pietų* (= pietų̃), *ant rytojaus* (= rytojaus dieną, metą, rytą), *ant sveikatos* (= į sveikatą), *ant visados* (= visám [laikui] atsisako nuo savo teisių, plg. jis n e i l g a m teišėjo į miestą) ir kt.

antgalvis (verstas iš lenk. n a g ł ó w e k) — añtraštė, -ės.

antkritis — añtkrytis, -čio, plg. *ãtkrytis, ãtspyris, įmygis, pókylis, sąjūdis* ir kt.

antonovka (rus.) — antanìnis (obuolys).

añtrašas žr. a d r e s a s.

antspalvis — ãtspalvis, -iai, atšešėlis, -iai.

antspauda — añtspaudas, -ai.

anūkas, -ė (gud., ukr. u n u k) — sūnáitis, dukráitė; dg. *anūkai* — vaikų vaikai, vaikáičiai, pãlikuonys, -ių̃.

apalka (gud. o p o l o k) — papéntis, -čio.

apart (veikiausiai per lenkų kalbą iš pranc. *à part* " išskiriant,

išskyrus ") — be " ausser, krome " : b e pinigų (ne a p a r t pinigų !), jis dar gavo ir miško mẽdžiagos.

apcūgai (gud. a b c u g i) — rẽplės, ių.

apdėtas mokestis (vergiškas rusų n a l o ž e n n y j p l a t e ž vertimas) — išperkamàsis mókestis ; apdėtu mokesčiu — išpirktinaĩ. Atsiųsk man knygą i š p i r k t i n a i (ne a p d ė t u m o k e s č i u !).

apdraudimo draugija — draudìmo draugijà, -ìjos.

apdūmoti, apdūmojimas (iš *dūmoti* < gud. d u m a t' ar lenk. d u m a ć) — apmąstýti, apmąstymas. Tačiau " meditacijos " vadintinos tiesiog m ą s t y m a i s.

apeiti rūpėjimo reikšme mūsų kalbai yra svetimas ir todėl nevartotinas : vietoj t a i m a n n e a p e i n a (versta iš lenkų t o m i n i e o b c h o d z i) sakytina : t a i m a n n e r ū p i.

apgyventas ir gyvenamas (kraštas).

Šie du posakiai reikšmėmis skirtini tuo pat būdu, kaip ir, pvz., *aptašytas baslys* ir *tašomas baslys*, *aprengtas vaikas* ir *rengiamas vaikas*.

apibrėžìmas, -ai = vok. D e f i n i t i o n, D e f i n i e r e n, rus. o p r e d e l e n i j e. Žr. a p i b r ė ž t i.

apibrėžti, -ia, -ė reiškia pasakyti, kuo kas yra, vok. d e f i n i e r e n, rus. o p r e d e l' a t'. Plg. a p t a r t i.

apìkaklė, apýkaklė, -ės.

apystova (vergiškas rus. o b s t a n o v k a vertimas) — aplinkýbė, -ės.

apkrikštyti — pakrìkštyti, -ija, -ijo.

apleisti reiškia 1) nežiūrėti, kuo nors nesirūpinti (pvz., a p l e i d o žemę, a p l e i s t a s ūkis) ir 2) palikti, išvažiuoti iš kur (pvz., a p l e i d o gimtąją šalį). Nemaišytina su *praleisti*, pvz., skaitydamas p r a l e i d o (ne a p l e i d o !) daug puslapių.

ãpsiaustas — apsiaũstas, -ai " ploščius " skirtinas nuo dalyvio *àpsiaustas*, *-à*.

apsieiti vartotinas išsivertimo reikšme (pvz., a p s i e i s i u ir be tų pinigų), bet nevartotinas vietoje *elgtis*, pvz., jis negerai e l g ė s i (ne a p s i ė j o !).

apsivesti — vesti (apie vyrą kalbant), (iš)tekėti (apie mergaitę), susivesti, susituokti (apie abu). Pvz., Petras jau v e d ė (ne a p s i v e d ė !), jis jau v e d ę s.

apskritys — apskritìs, -iẽs, ãpskritį (moteriškosios giminės).

aptarimas = vok. B e s p r e c h e n, rus. o b s u ž d e n i j e. Žr. a p t a r t i.

aptarti, àptaria, àptarė reiškia nuspręsti ką dėl ko, vok. b e s p r e c h e n, rus. o b s u d i t'. Žr. a p i b r ė ž t i.

aptieka (gud., lenk. a p t e k a) — váistinė, -ės.
apturėti (versta iš lenk. o t r z y m a ć) — gauti : laišką g a v o (ne a p t u r ė j o !).
apvaikščioti (šventę, vardines) — švęsti (šveñčia, šveñtė), kélti : šiemet atlaidus labai iškilmingai š v e n t ė m e (ne a p v a i k š č i o j o m e !). *Apvaikščioti* ta reikšme yra vergiškai versta iš lenk. o b c h o d z i ć (pvz., ś w i ę t o).
apvéizda, apváizda, -os.
apvesdinti — vèdinti, vèsdinti.
aras (pramanytas žodis) — erẽlis, -iai.
archeòlogas — archeològas, -ai.
arelis (tarm.) — erẽlis. Žr. a i b ė.
arkužas (lenk. a r k u s z) — lãkštas, -ai.
arklydė — arklìdė, -ės.
armyderis (lenk. h a r m i d e r) — triùkšmas, -ai.
armoška (gud. h a r m o š k a) — armònika, -os.
armotà, -õtos (lenk. a r m a t a) — patránka, -os.
aršus (gud. h o r š i j) — smarkùs, -ì, pvz., s m a r k ū s (ne a r š ū s !) priešai, s m a r k i kova.
artavoti (gud. h a r t o v a c', lenk. h a r t o w a ć) — grúdinti, -ina, -ino.
artymas (tarm.) — aĩrtimas, -à.
asetras (gud. o s e t r) — erškẽtas, -ai.
ãsmeniškai dabar vartojamas ten, kur vokiečiai sako p e r s ö n l i c h, rusai l i č n o, ir tėra šių pažodinis vertimas. Be to, čia priesaga *-iškai* ne visiškai sutinka su jos įprastine reikšme mūsų kalboje. Seniau jo vietoje teiktasis *pats* (pvz., p a t s pranešiau, p a t s į jį kreipiaus) neprigijo, nes ką kita ir reiškia, būtent vok. s e l b s t, rus. s a m.
asmẽniškas — ãsmeniškas, -a. Žr. -i š k a s.
-astis.

Ši priesaga vienuose žodžiuose gali būti paskolinta (pvz., *amžinastis* veikiausiai pagal *amžių*, *amžiną* versta iš *viečnasties* ir kt.), bet daugely žodžių šalia *-estis* ji yra sava, pvz., *eĩgastis*, *gývastis*, *kaŕšastis* "karšatis", *keĩkastis*, *nẽrimastis*, *pỹkastis* greta *keĩkestis*, *lũkestis*, *pỹkestis* ir kt. Čia turime reikalo su senu santykiu *-t- : -st-*, plg. *gyva-tà : gyva-stà*, *karša-tis : kárša-stis*, *veřpa-tė : verpa-stis* ir kt. Dėl *a : e* prieš *-t-* (*-st-*) plg. *dova-nà* : žem. *dove-nà*, *válka-ta : válke-ta* ir kt. Dabartinėje gyvojoje kalboje ši priesaga nebegaji, todėl bendrinėje kalboje *eigasties*, *gyvasties*, retesnės *karšasties*, *nerimasties* (*-čio*) vietoje daugiau linkstama vartoti *eisena*, *gyvybė*, *karšatis*, *nẽrimas*,

nors nesmerktini ir pirmieji. Dėl tos priežasties ir *savasties* vietoje vartotina visuotinai jau įsigalėjusi *nuosavybė*.

ašaróti, ašarótas — ãšaroti, ãšarotas.

at- ir par-

Kalbant apie žmogų, grįžtantį į nuolatinę gyvenamąją vietą, vartojamas priešdėlis *par-*, kitais atvejais *at-*, pvz., kaimynas p a r ė j o, p a r v a ž i a v o namo, p a r s i n e š ė pinigų, bet: kaimynas pas mane a t ė j o (ne visam laikui, pabus kiek ir išeis), a t e i d a m a s a t s i n e š ė ir pinigų. O pietų, vakarienės galima a t e i t i (svečias) ir p a r e i t i (namiškis).

ata- (tarm.) — a t i-: a t i d i r b t i, a t i t i k t i, a t i t i n k a m a s (ne a t a d i r b t i, a t a t i k t i, a t a t i n k a m a s ir kt. !).

ateĩtininkas — ateitiniñkas, -ai.

atgal kartais yra nevykusiai vartojamas tam tikruose verstiniuose posakiuose; todėl, pvz., vietoj *keletą metų tam atgal* (= rus. n e s k o l' k o l e t t o m u n a z a d) sakytina: p r i e š k e l e r i u s m e t u s, p r i e š k e l e t ą m e t ų.

atydus — atidùs, -ìdų, priev. atidžiaĩ.

atitikti kam — atitikti ką, pvz., jo darbai visai n e a t i t i n k a ž o d ž i ų (ne ž o d ž i a m s !). Plg. kirvis k o t ą a t i t i k o.

atjaũsti skirtinas nuo *užjaũsti : atjausti* reiškia vėl pradėti jausti tai, kas pirmiau buvo jaučiama, lygiai kaip *pažintas* dalykas po kurio laiko vėl esti *atpažįstamas*, o *užjausti* reiškia " mitleiden, sočuvstvovat' ". Pvz., jis visai n e b e a t j a u č i a tos nelaimės, kurią jam teko seniau pergyventi, bet: mes vargšus u ž j a u č i a m e (= jų gailimės, pergyvename jų vargus).

atminìmas, -ai = vok. A n d e n k e n, pvz., jo a t m i n i m u i (ne a t m i n č i a i !) pastatytas paminklas.

atmintìs, -iẽs = vok. G e d ä c h t n i s, pvz., vaikas turi gerą a t m i n t į.

atnašà, -õs, ãtnašą bažnytinėje kalboje reiškia visa tai, kas a t n e š a m a aukai, todėl ji negali atstoti *aukos*.

atsãkąs, -anti, priev. atsãkančiai (a t i) t i n k a m o, g e r o, v y k u s i o reikšme galėtų būti ir lenkų o d p o w i e d n i vertimas, bet tokie posakiai, kaip a t s a k o m a s (= tinkamas) arklys rodo, kad jis greičiausiai ir be svetimos įtakos galėjo mūsų kalboje atsirasti.

atsakomingas — atsakìngas, -a.

Atsakomingas mums neįprastu būdu yra sudarytas iš *atsakomas* ir todėl nevartotinas, o *atsakingas* yra gyvas žmonių kalbos žodis, veikiausiai sudarytas iš *ãtsakas* " atsakymas ".

atsidusėti — atsidūsėti, atsidũsi, -ėjo.

atsiekti (tikslą) — pasiekti, -ia, -ė. Bet, žinoma, visiškai taisyklingas bus, pvz., posakis: siek per tvorą, ar atsieksi ligi manęs.

atsinešti prie ko (verstas iš rus. otnosit'sia k čemu, komu) — žiūrėti į ką, rūpintis kuo, elgtis su kuo: nesirūpina priedermėmis, šaltai žiūri į priedermes (ne šaltai atsineša prie priedermių!), nemandagiai elgiasi su vyresniaisiais (ne nemandagiai atsineša prie vyresniųjų!).

atsitikìmas, -ai yra tai, kas atsitinka netikėtai, vok. Ereignis, Zufall, rus. slučaj, proisšestvije. Žr. įvykis, nuotykis.

atsitiktinas — atsitiktìnis, -ė, vok. zufällig, rus. slučajnyj, bet priev. atsitiktinaĩ.

atsižymėti — pasižyměti, pasižỹmi, -ėjo.

atskaità skirtina nuo *apýskaita*: pagal savo darybą *atskaita* turi reikšti tai, kas nuo ko atskaitoma, kas lieka ką atskaičius (plg. audeklo *atkarpa*, grūdų *atmatos* ir kt.), o *apyskaita* reiškia tai, kas yra apskaityta, kas gaunama ką apskaičius; pvz., draugijos valdyba kasmet visuotiniame susirinkime praneša savo veiklos apyskaitą; šiemet buhalteris kaip reikiant visų pajamų bei išlaidų neapskaitė (t. y. skaitydamas jų kaip reikiant nesuvedė), ir todėl metinė įmonės apyskaita išėjo ne visai tiksli. Plg. dar turto apýrašas (= ãprašas, aprašymas) ir kt.

atspausdinti skirtina nuo *išspausdinti*: mes tegalime atspausdinti jau spausdintą dalyką, o išspausdinti knygą tenka dar visai nespausdintą.

ãtstovas — atstõvas, -ai, plg. *atstóti : atstõvas*, *žinóti : žinõvas*, taip pat *vadõvas*, *valdõvas* ir kt.

atstovauti ką — atstováuti kam: jis mūsų draugijai (ne draugiją!) atstovauja, bet: trejus metus atstovavo.

atstupnieji žr. otstupnoje.

atvėjas — ãtvejas, -ai.

atviortka (rus. otvertka) — suktùkas, suktùvas (ne atsuktuvas!).

atvirutė, -kė — atvirùkas, -ai (pašto).

ãtžvilgis, -iai = vok. Rückblick, Hinsicht, rus. otnošenije; šiuo *atžvilgiu* = rus. v etom otnošenii. Žr. požiūris.

augalótas — áugalotas, -a.

aukáuti, -áuja, -ãvo = rinkti aukas. Žr. aukuoti.

áuklė, -ės = augìntoja, -os.
aũklė, -ės = aũtas, -ai.
auklėti (" auginti "), auklėjimas, auklėtinis, auklėtojas — áuklėti, áuklėjimas, áuklėtinis, áuklėtojas.
aukštai gerbiamas — didžiaĩ gerbiamas.
aukštáitis — aukštaĩtis, -ė.
aukuoti — aukóti, -ója, -ójo " duoti aukų ". Žr. a u k a u t i.
-ausia ir -ausiai yra skiriama : iš niekatrosios giminės būdvardžių sudarytieji aukščiausieji laipsniai turi galūnę *-ia*, o atitinkamų prieveiksmių — *-iai*, pvz., *gražù — gražiáusia*, bet *gražiaĩ — gražiáusiai*. Tik išskirtina *anksčiausia*, *daugiausia* iš *ankstì*, *daũg*.
áutas, -ai = automobìlis, -io.
aũtas, -ai = autskarỹs, aũtskario.
autòbusas — autobùsas, -ai.
automatrica — automotrisà, -ìsos (plg. pranc. a u t o m o t r i c e).
avalinė — ãvalynė, -ės (= ãpavas).
avinyčia — avìdė, -ės. Žr. -i n y č i a.

Babka (gud., lenk) — bóba, -os.
babkavi (lenk. b o b k o w i) lapai — láurų lapai.
bačka (gud. b o č k a) — statìnė, -ės, šùlė, -ės.
baidarka (rus.) — baidãrė, -ės.
bakabardai (lenk. b o k o b r o d y), bakai — žándenos, -ų̃.
bakūžė (vok. žem. b a c k h û s) — lūšnẽlė, trobẽlė.
balana (gud. b o l o n a) — skalà, -õs, skãlą.
baldaĩ — baĺdai, -ų.
baliavoti, balius (lenk. b a l o w a ć, b a l < vok. B a l l) — puotáuti, puotà, -õs, puõtą, pókylis, -io.
balkė, balkis (gud. b a l' k a, vok. B a l k e n) — sijà, -õs.
balsiai = gařsiai, pvz., b a l s i a i (= garsiai) kalba. Šis prieveiksmis yra sudarytas iš būdvardžio *balsùs* šalia *balsas*, kaip *gõdžiai*, *nařsiai* iš *godùs*, *narsùs* greta *gõdas*, *nařsas*.
baltgudis (verstas iš b e l o r u s) — gùdas, -aĩ.
baltimas — báltymas, -ai.
baltiniaĩ, -ių̃, báltinius = vok. W ä s c h e, rus. b e l' j e, balti ar baltinami daiktai, skalbiami apatiniai drabužiai.
bangžuvis — bangìnis, -io.
bankrutka (lenk. b a n k r ó t k a) — suktìnė, -ės.
bantas (rus. b a n t < vok. B a n d) — kãspinas, -aĩ, kaspinẽlis, -io.
baraškas (rus. b a r a š e k) — avenà, -õs, ãveną, ėrenà, -õs, ėrenę.

baravykas (gud., rus. b o r o v i k), storkõtis, -čio, tikrìnis, -io.
bargas (lenk. b o r g) — kredìtas, -ai, pãtykis, -io.
baronka (gud. b a r a n k a) — riestaĩnis, -io.
barsukas (gud. b a r s u k, lenk. b o r s u k) — opšrùs, -aũs, õpšrų.
bašlikas (rus. b a š l y k) — gobtùvas, -ai.
batarėja (rus.) — batèrija, plg. g a l e r i j a, l o t e r i j a.
batareika (rus.) — batèrija, baterijẽlė.
baudžiavà — baũdžiava, -os.
baudžiauniñkas — baudžiáuninkas, -ai.
baumkuchenas (vok. B a u m k u c h e n) — láistytinis, -io, raguõtis, -čio.
bedarbė, -ės reiškia moterį, kuri neturi darbo (plg. b e p r õ t ė, b e š i ř d ė, b e v a ĩ k ė), todėl nedirbamo meto, n e d a r b o reikšme ji nevartotina. Žr. n e d a r b a s.
begaliniai — be galo. Žr. -i n i a i.
bėgyje dabar dažnai mėgstama vartoti verstiniuose posakiuose, pvz., dviejų savaičių b ė g y j e ir kt. Lietuviškai tai sakytina: dviejų̃ saváičių bũvyje, metu, per dvi saváites, dviejose saváitėse.
bejėgiai — bejẽgiškai.

Prieveiksmių *bejėgiai*, *betarpiai*, *betiksliai*, *bevilčiai*, *beprasmiai* nelinkstama sudarinėti, todėl jų vietoje sakytina *bejẽgiškai*, *betárpiškai*, *betìksliškai*, *bevìltiškai*, *beprãsmiškai*.

belaĩsvė, -ės reiškia moterį, neturinčią laisvės, paimtą į nelaisvę, plg. b e d a r b ė, b e p r õ t ė. Žr. n e l á i s v ė.
bendralaikis, bendrametis — vienmẽtis, -ė, ámžininkas, -ai.
beñdras, -à (būdv.) reiškia 1) priklausąs keliems asmenims (vok. g e m e i n, rus. o b š č i j), pvz., b e n d r a s kambarys, ir 2) visumos (-inis), vok. a l l g e m e i n, pvz., b e n d r o s i o s žinios, pastabos.
beprãsmis visų pirma yra būdvardis, pvz., b e p r a s m i s (= be prasmės) žodis, darbas; plg. b e d ùg n i s (= be dugno), kubilas, b e p r õ t i s žmogus ir kt. Dėl priev. b e p r a s m i a i žr. b e j ė g i a i.
bereikalingas yra dvejopos reikšmės: " dar reikalingas " ir " nereikalingas ", pvz., kam čia jis b e r e i k a l i n g a s (= kam čia jo bereikia)? nešnekėk čia b e r e i k a l i n g a i (= be reikalo, nereikalingai). Ši pastaroji lytis, kad ir antriniu būdu vėliau sudaryta, veikiausiai pagal *be reikalo* ir kt., kaip gyvosios kalbos duomuo nesmerktina ir bendrinėje kalboje.
beretka (rus.) — berètas (plg. pranc. b é r e t), beretùkas.
bešaliai — bešãliškai. Žr. b e j ė g i a i.

betarpiai — betárpiškai. Žr. b e j ė g i a i.
betarpiškas viršininkas — tiesióginis viršininkas.
betiksliai — betìksliškai. Žr. b e j ė g i a i.
betvarkė, -ės reiškia moterį, kuri nežiūri tvarkos. Žr. b e d a r b ė.
betvarkiai — betvařkiškai. Žr. b e j ė g i a i.
bevelyti žr. v e l y t i.
bevilčiai — bevìltiškai. Žr. b e j ė g i a i.
beviltingas — bevìltiškas, -a.
beviltis (būdv.) — be vilties.
Neviltis yra *vilties neturėjimas*, nusiminimas.
bez(d)as (gud., lenk. b e z) — alyvà, -ỹvos.
bezmėnas (gud., rus. b e z m e n) — búožė, -ės.
bibliotekorius — bibliotèkininkas, -ai.
biednuomenė (hibr.) — vargúomenė, -ės, vargdiẽniai, -ių.
bigosas (lenk. b i g o s) — šiupinỹs, šiùpinio.
bile (lenk. b y l e) — kad tik: k a d t i k (ne b i l e!) pinigų turėtų, nusipirkti visuomet gaus.
bintas (rus. b i n t < vok. B i n d e) — tvártis, -čio, vỹturas, -aĩ.
bintuoti — tvérti, tvárstyti, vỹturti.
biržis (tarm.), bìržė "Waldrevier, d e l' a n k a".
biskis (vok. žem. b e s k e), bis(š)kutis — truputỹs, trùpučio (arba t r ù p u t i s, t r u p ù t i s).
bitka (lenk., rus.) — kiřtis, -čio (lošiant kortomis).
bitkai (rus. b i t k i) — kultìniai, -ių.
biurkas (lenk. b i u r k o) — rãšomasis stalas.
biuvuaras (rus. b i u v a r < pranc. b u v a r d) — pãtiesalas, -aĩ.
blėdis (gud. b l' a d'), blėdingas — žalà, -õs, žalìngas, -a.
blėka (gud. b l i a c h a, lenk. b l a c h a) — skárda, -os.
blėkai (iš p l ė k a i < lenk. f l a k i) — žarnõkai, -ų.
blėkinė — skardìnė, -ės. Žr. b l ė k a.
blynas (gud., lenk. b l i n) — skliñdis, -džio.
bliūdas (gud., rus. b l' u d o) — dubuõ, -eñs.
bliuzka (lenk. b l u z k a) — trumpìkė, palaidinùkė, bliùzė (plg. pranc. b l o u s e).
bloznas (gud. b l a z e n, lenk. b ł a z e n) — vařvalas, -aĩ, pienburnis, -ė.
blūdas (gud. b l u d.) — pamišìmas, pasiutìmas. Žr. b l ū d y t i.
blūdyti (gud. b l u d i t') — kliedėti, kláidžioti, pamìšusiam, pasiùtusiam būti.
bobras (rus. b o b r) — bẽbras, -ai.
bočius (gud. b a c i a) — senẽlis, senõlis.
bokalas (rus. b o k a l) — stìklas, -aĩ, taurẽ, -ẽs, taũrę.
bonka (lenk. b a ń k a) — butelỹs, bùtelio; taurẽ (gydomoji).

boti (iš d b o t i < lenk. d b a ć) — ko žiūrėti, páisyti.
bõvelna, -os (lenk. b a w e ł n a), mẽdvilnė, -ės (versta iš vok. B a u m w o l l e).
braižas — rašýsena, -os.
braižinỹs — brėžinỹs, brẽžinio.
brandmaueris (rus. b r a n d m a u e r < vok. B r a n d m a u e r) — gaisrìnė siena, gaisrãsienė, aklãsienė, aklìnė.
bravoras (gud. b r o v a r, lenk. b r o w a r) — alaus daryklà, -ỹklos.
briežti — brẽžti, -ia, -ė.
britva (gud. b r y t v a, rus. b r i t v a) — skustùvas, -ai.
britvonas (lenk. b r y t w a n a) — keptùvas, -ai.
broška (lenk. b r o s z k a < pranc. b r o c h e) — sagẽ, -ẽs, sãgę.
brudas (gud., lenk. b r u d) — nešvarýbė, biaurýbė.
brukas (lenk. b r u k) — grindinỹs, griñdinio.
būda (gud., lenk. b u d a) — palapìnė ; (šuns) guřbas, sargìnė (sargo būda).
budilnikas (gud. b u d z i l' n i k, rus. b u d i l' n i k) — žãdintuvas, -ai, žãdinamasis (laikrodis).
bugalteris (rus. *-g-*) — buhálteris, -io.
buitìs, -iẽs, buĩtį yra mūsų pačių žodis ir reiškia žmonių buvimo, gyvenimo būdą, vok. L e b e n s w e i s e, rus. b y t, pvz., kaimiečių b u i t i s yra kitokia, negu miestiečių.
bujoti (lenk. b u j a ć) — áugti, vešėti, klestėti.
būk jungtimi nevartotinas, nes gyvajai kalbai jis yra nebūdingas, veikiausiai verstas iš kitos kalbos (pvz., lenk. b ą d ź), ir todėl užuot " jis sakosi, b ū k nieko nežino (-ąs) " arba " žmonės pasakoja, b ū k jis pabėgęs į užsienį " sakytina : jis sakosi nieko nežinąs, žmonės pasakoja, kad jis pabėgęs į užsienį, žmonės pasakoja jį į užsienį pabėgus.
bukietas (lenk. b u k i e t < pranc. b o u q u e t) — púokštė, -ės bukètas, -ai.
būklẽ, -ẽs, bū́klę (arba bū́klė) yra gyvenimas, amžius, namai, gyvenamoji arba būtoji, gyventoji vieta, sodyba ; būvis, padėjimas.
būna (vok. B u h n e) — kamšà, -õs, kamšą.
būrė — bùrė, -ės.
burka (rus.) — keliõninė, -ės.
bū́sena, -os reiškia buvimo būdą, vok. D a s e i n s a r t, Z u s t a n d, rus. b y t i j n o j e s o s t o j a n i j e.
būtenybė — būtinybė " Notwendigkeit, neobchodimost' ", sudaryta iš *bū́tinas*, ne iš **būtenas*.

buterbrodas (rus. b u t e r b r o d < vok. B u t e r b r o t) — sumuštinė, -ės, ùžkandinis, -io.
būti geru, drąsiu — būti geram, drąsiam, pvz., reikia (galima, tinka, naudinga) būti g e r a m (ne g e r u !).
būtýbė, -ės reiškia gyvą esybę, vok. L e b e w e s e n, rus. živoje s u š č e s t v o. Žr. e s y b ė.
būtìs, -iẽs, bū̃tį reiškia buvimą, vok. E x i s t e n z, S e i n, rus. b y t i j e.
bū̃vis, -io reiškia buvimą, vok. E x i s t e n z., rus. b y t i j e, s u š č e s t v o v a n i j e.
bzikas, bzdikas (lenk. b z i k) — nìkis, -io.

Cera (lenk.) — véido spalvà.
cerata (lenk.) — vaškýtoji drobė, vaškýtinė.
ceravoti (lenk. c e r o w a ć) — adýti, ãdo, -ė.
chalatas (rus. c h a l a t, lenk. c h a ł a t) — pãlaidìnis, -io.
chimija (rus.) — chèmija, -os.
chlamas (rus. c h l a m) — šlamštas, -ai, láužas, -aĩ.
chrustai (lenk. c h r u s t y) — nárstytiniai, narstùkai, lùšnapančiai, verstìniai, ausẽlės.
cibukas (gud. c y b u k) — pypkiãkotis, -čio.
cibulis (sen. lenk. c y b u l a) — svogū̃nas, -ai.
cifra (rus. c i f r a, lenk. c y f r a) — skaitmuõ, -eñs, skaĩtmenį.
cigarnyčia (lenk. c y g a r n i c a) — rūkìklis, -io.
cigonas, čigõnas (įprastesnė lytis).
cimbruvka (lenk. c e m b r ó w k a) — añtkrantė, -ės.
ciocė (lenk. c i o c i a) — tetà, -õs, tẽtą, tetùlė.
ciongas (lenk. c i ą g) — skeĩsvėjis, traũksmas, -ai, traũkas, -ai, kiaurãvėjis.
cirkelis (lenk. c y r k i e l < vok. Z i r k e l) — skriestùvas, -ai.
collega (lot.) — kolegà, -ègos.
cukrinyčia (hibr.) — cùkrinė, -ės. Žr. -i n ė.
cviekas (gud. c' v i e k, lenk. ć w i e k) — vinìs, -iẽs.
cvibelkliopsas (vok. Z w i e b e l k l o p s) — svogūnẽtis, -čio.

Čainikas (lenk. c z a j n i k, rus. č a j n i k) — arbatìnis, -io.
čecholas (rus. č e c h o l) — apmaũtas, -ai, añtnartis, -čio (antklodei, lagaminui), añtvalkalas, -aĩ, añtvalktis, -čio. Žr. dar n o v a l a č k a.
čemodanas (rus. č e m o d a n) — lagamìnas, -ai.
čestavoti (gud. č e s t o v a t') — vaišìnti, -ìna, -ìno.
čėdyti (gud. š č a d i t') — laikýti, taupýti, taũpo, -ė, tausóti, taũso, -ójo.

čielas (gud., rus. c i e l y j) — ištisas, sveikas ir kt., pvz., i š t i s u s metus tarnavau, džiaukis s v e i k ą kailį išnešęs, s v e i k i e j i skaičiai ir t. t.

čiepyti (lenk. s z c z e p i ć) — skiẽpyti, -ija, -ijo.

čierka, čėrka (gud. č a r k a, lenk. c z a r k a) — stiklẽlis, -iùkas, taurẽlė.

či(u)gūnas (gud. č y g u n) — ketùs, -aũs, kẽtų (" špyžius ").

čvertis (gud. č v e r t', lenk. ć w i e r ć) — ketviřtis, -čio.

Da-

Šis priešdėlis prie veiksmažodžių, reiškiančių veiksmo pabaigą, yra slaviškai vartojamas ; todėl vietoje *daeiti*, *damokėti*, *darašyti*, *dasiklausti*, *dasiprotėti*, *dasišaukti* ir kt. sakytina : *prieiti*, *primokėti*, *pirašyti*, *prisiklausti*, *suprasti* (*susiprotėti*), *prisišaukti*.

daboti (greičiausiai su įterptiniu *a* per *dboti* iš lenk. d b a ć) — sáugoti, -o, -ojo, žiūrėti.

dáilė (pramanyta kirčio vieta !) — dailẽ, -ės, daĩlę " bildende Kunst, iz'aščnoje iskustvo, chudožestvo ".

dailydė — dailìdė, -ės.

daĩlininkas — dailiniñkas, -ai. Žr. -i n i n k a s.

daleisti — (pri)léisti : jis n e l e i s, n e p r i l e i s (ne n e d a l e i s !) to daryti ; s a k y s i m e, s a k y k i m e, m a n y k i m e (ne d a l e i s k i m e !), kad jis sutartu laiku neatvyks. Žr. d a-.

daliẽs kilminiñkas vartojamas, kai kalbama apie daikto dalį ar apie vienos rūšies daiktų tam tikrą dalinį, kiekį, pvz., rytoj pas juos bus s v e č i ų (ne s v e č i a i !), valdovas ir pats turėjo v a i k ų (ne v a i k u s !), duok man d u o n o s, p i n i g ų (d u o k *duoną*, *pinigus* reiškia kepalą, visus pinigus, kiek turi). Tam tikrais atvejais sakoma : reiškiu u ž u o j a u t ą (visą) ir reiškiu u ž u o j a u t o s (dalį), turiu v i l t į ir turiu v i l t i e s, kad jis pasveiks. Taip pat taisyklingi yra ir posakiai : kada s v e č i a i (= žinomas skaičius, tie, apie kuriuos kalbėta) atvažiuoja ?, jis turi gerus v a i k u s (= jo vaikai geri), atvažiuodamas ir d u k t e r i s (= visas, kiek turi) atsivežk. Rečiau dar pasakoma ir : duok, paskolink p e i l i o (= kam atpiauti, trumpam laikui).

dalykas tame, tame dalykas yra verstinės rusybės (d e l o v t o m, v t o m d e l o), lietuviškai sakytina : tas dalykas, toks dalykas, tas yra, tai svarbu ir kt., pvz., t a i y r a, d a l y k a s t a s (ne t a m e d a l y k a s !), kad niekas nenori dirbti ; n e

t a i s v a r b u (ne n e t a m e d a l y k a s !), kad tu rytoj negalėsi išvažiuoti.

dalinti, dalýti, -ìja, -ìjo.

damokėti — primokėti. Žr. d a-.

darbiečių partija — darbo partija (Anglijoje).

darbótvarkė, -ės reiškia posėdžių, susirinkimų darbų tvarką. Žr. d i e n o t v a r k ė.

daryti ką (ne)laimingu — d. ką (ne)laimingą : jis mane n e l a i m i n g ą (ne n e l a i m i n g u !) padarė. Žr. d v e j y b i n i s g a l i n i n k a s.

daryti pamokas (rus. d i e l a t ̀ u r o k i) — ruošti, mokytis pamokas.

darýti pranešìmą reiškia ką kita, negu *pranešti*, pvz., draugijos pirmininkas d a r o p r a n e š i m ą, bet : kaimynas p r a n e š ė (= pasakė) naujieną. — Taip pat skirtina *kelti klausimą*, *rengti minėjimą*, *daryti bandymą* nuo *klausti*, *minėti*, *bandyti* ir t. t.

dasilytėti — prisilytėti. Žr. d a-.

dasiprotėti — supràsti, susiprotėti, pastebėti. Žr. d a-.

datos rašymas. Įprastinė tvarka : 1937 metų gegužės mėnesio 15 diena ; sutrumpintai : 1937 m. gegužės 15 d. arba 1937.V.15.

daugiau : sirgo d a u g i a u k a i p (n e i) metus (ne d a u g i a u m e t ų !), laimėjo d a u g i a u k a i p 1 0 l i t ų (ne d a u g i a u dešimties litų !). Žr. m a ž i a u.

daugiausiai — daugiausia. Žr. -a u s i a.

daugìniai skaitvardžiai sakomi su daugiskaitiniais daiktavardžiais, pvz., v i e n e r i (vieni) marškiniai, d v e j i metai, t r ẽ j o s durys. Tie skaitvardžiai vartojami ir su šiaip daugiskaita, jeigu ji reiškia kurį sudėtinį vienetą, pvz., čia t r e j i (= trijų ūkių) piemenys gano, šiame kambaryje v i e n e r i (vieni), o aname d v e j i langai ; žvirblis per metus d v e j u s vaikus veda.

daugumà, -õs, daũgumą reiškia kurios nors konkrečios grupės didesniąją dalį (vok. M e h r h e i t, rus. b o l ̓ š i n s t v o), pvz., susirinkìmuose klausimai sprendžiami balsų d a u g u m a, seimo d a u g u m a . Plg. *mažumà*, pvz., tautinės m a ž u m o s. Netaisyklingai vartojami šiokie to žodžio vietininkai : d a u g u m o j e (= dauguma) tam pritaria, jie d a u g u m o j e (= dauguma, daugiausia) lietuvių sūnūs. Bet taisyklinga : parlamento d a u g u m o j e yra ir mažumų.

daugùmas, -o reiškia 1) didelį skaičių, daugybę, pvz., žmonių d a u g u m a s atlaiduose, ir 2) didžiąją ko nors (kada tiksliai

neapibrėžta) dalį, pvz., daugumas jau pavalgė (vok. Vielheit, Mehrheit, rus. mnogočislennostь, mnogostь).

davinỹs, -iaĩ yra tai, kas duota, vok. das Gegebene, rus. dannoje; Ration, pajok; pvz., uždavinio, statistikos daviniai, kareivio davinys. Plg. duomuo.

dãžnas, -à, priev. dažnaĩ (vok. oft, rus. často) skirtina nuo tánkus, -i, priev. tánkiai (vok. dicht, rus. plotno), pvz., dažnas atsitikimas, bet tankus audeklas; jis dažnai serga, bet ji tankiai audžia, jis tankiai kalba.

dažniausia — dažniausiai. Žr. -ausia.

debesỹs (tarm.), debesìs, -iẽs, dẽbesį.

dėjà — dejà.

dėka jam — dėl jo, jo dėkà: dėl jo, jo dėka (ne dėka jam!) aš išsigelbėjau.

dekis (vok. Decke) — ùžtiesalas, -aĩ, užklõtas (lovai); príedangtis, -čio (kelionei); mìtukas, -ai (arkliui).

dekoltė (rus. dekol'te < pranc. décolleté) — iškirptė, -ės.

dėkui žr. ačiū.

dėl (kietas *l*!) yra dar dažnai netaisyklingai vartojamas, pvz., nusipirko dėl vakarienės (= vakarienei), knygos rašomos dėl skaitymo (= skaityti). Bet nieku nedėti posakiai: dėl niekų pyksta, tiek dėl mūsų vargo. Žr. tikslo naudininkas.

dėlto skirtinas nuo dėl to, pvz., dėlto (= visgi, tačiau) jis žino, vis dėlto ketino ateiti, bet: dėl to (= dėl to dalyko) neverta tiek vargti, vis dėl to dalyko jis turės pasitraukti.

delianka (rus.) — bìržė, -ės.

delikatesas (rus. delikates < pranc. délicatesse) — skanẽstas, -ai.

delikatnas (gud., rus. delikatnyj, lenk. delikatny) — švelnùs, delikatùs, -ì, -ãtų, priev. delikačiaĩ (plg. lot. dēlicātus "puikus, švelnus").

dėmėtis, dẽmisi, -ėjosi reiškia *dėtis galvon* (įsidėmėti). Žr. domėtis.

desenis (lenk. deseń < pranc. dessin) — rãštas, -ai.

desėtkas (gud., rus. desiatok) – dešimtìs, -iẽs, dẽšimtį.

dėstis – dẽstis (iš *ded-tisi, plg. dẽda).

dezertyras, bėglỹs, bẽglį, pabėgėlis, -iai.

dežuruoti, budėti, bùdi (ne budėja), -ėjo: bùdįs valdiniñkas (ne budėjantis v.!), budėtojas.

diedukas "motinos, tėvo tėvas" (sudarytas iš *diẽdas* < gud. ded) – senõlis, senẽlis.

didvỹris, -ė, didvỹriškas, -a ← dìdvyris, -ė, dìdvyriškas, -a.
didžiuma (tarm.), didumà, -õs, dìdumą.
dienynas (= daug dienų) nevartotinas vietoj d i e n o r a š č i o (= padieniui surašyti įvykiai, atsiminimai) ar ž u r n a l o, kurį galėtų atstoti *dienìnis*.
dienótvarkė, -ės reiškia d i e n o s t v a r k ą, pvz., suvažiavimų, trunkančių visą dieną, vienuolynuose, bendrabučiuose. Žr. d a r b o t v a r k ė.
diktas (vok. d i c h t) ← tvìrtas, stiprùs.
dingstìs, -iẽs, diñgstį yra pretèkstas, vok. V o r w a n d, rus. p r e d l o g: ėmė t a d i n g s t i m ì (d i n g s č i à) ir išvažiavo į miestą.
dynia (lenk., rus.) ← moliūgas, -ai.
dìrbtinas, -à ir dirbtìnis, -ė : pirmasis yra reikiamybės dalyvis, o antrasis rūšinis būdvardis, todėl skirtina, pvz., d ì r b t i n a s darbas (kuris turi būti dirbamas) ir d i r b t ì n ė s (= dirbte padirbtos) trąšos. Plg. g ì r t i n a s, b á r t i n a s ir d r o ž t ì n i s, k a l t ì n i s, l e n k t ì n i s (peilis) ir kt. Bet prieveiksmis tėra d i r b t i n a ĩ.
dìrbtuvė — dirbtùvė, -ės.
dirksnis — dìrgsnis, -io, plg. d ì r g i n t i.
dišlius (lenk. d y s z e l) — grą̃žulas, -aĩ, rodìklis, -io.
dyvinas (iš d y v n a s < gud. d i v n y j) — nuostabùs, -ì, įstabùs, -ì.
divizka (lenk. d e v i z k a) — grandinẽlė, -ės.
divonas (lenk. d y w a n) — pãtiesalas, -aĩ.
dokauka (lenk. d a c h ó w k a) — stiegẽ, -ẽs, stiẽgę, stiegėlẽ, -ẽs, stíegėlę.
dolaras (rus. d o l a r) — dóleris, -io.
domė — dėmesỹs, dẽmesio.
domėtis = interesuotis (žr. d ė m ė t i s); domesỹs, dõmesio (ne d o m ė s y s !). Žr. -e s y s.
dóvana — dovanà, -õs, dóvaną.
Dovidas — Dóvydas.
dождевикас (rus. d o ž d e v i k) — nepéršlampamas, nepérlyjamas apsiaũstas, lytìnis (t. y. drabužis).
drapakas (lenk. d r a p a k) — spyruoklìnės ekẽčios, brìžės, -ių.
drapakavoti (lenk. d r a p a k o w a ć) — brìžioti, -oja, -ojo, spyruoklinėmis ekėčiomis ekėti.
dratas, drata (lenk. d r ó t < vok. D r a h t) — vielà, -õs, viẽlą.
draugìngas, -a = vok. g e s e l l i g, rus. o b š č i t e l ' n y j, pvz., d r a u g i n g a s žmogus turi daug draugų. Žr. d r a u g i š k a s.

draũgiškas, -a reiškia turintį esminių draugo ypatybių, vok. kameradschaftlich, rus. tovariščeskij, družeskij. Todėl draũgiška (ne draugingà!) valstybė. Žr. -iškas.
drėvė — drevẽ, -ẽs, drẽvę.
drigantas (lenk. drygant) — eržilas, -aĩ.
drobyna [vežimo] (lenk. drabina) — gardìs, -iẽs, gařdį, gařdė.
druskinyčia (hibr.) — druskinė, -ės. Žr. -inyčia.
drū́tas, -à ir stóras, -à : *drūtas* medis, žmogus (kalbant apie apvalius daiktus), bet *stora* lenta (kalbant apie plokščius daiktus). Tarmėse *drūtas* reiškia ir *stiprus*.
duchovka (rus.) — órkaitė, -ės.
dulėti — dūlė́ti, dū̃la, -ėjo.
dūmoti (gud. dumat', lenk. dumać) — mąstýti, galvóti.
duomuõ, -eñs, dúomenį = fãktas, -ai (kalbotyroje ir kt.).
duoslus, duosnus — doslùs, dõslų, dosnùs, dõsnų, priev. dõsliai, dõsniai.
durnius (lenk. dureń) — kvailỹs ; *durnių volioti* — kvailúoti, máitotis, darkýtis.
duršliakas, duršliokas (lenk. durszlak < vok. Durchschlag) — rẽtis, -čio (virtutės rykas) ; laistìklis (daržininko) ; smẽgtis, -čio (techn.).
dvasiniai (priev.) — dvãsiškai. Žr. -iniai.
dvasìškis, dvasiškijà, dvãsininkas, -ai, dvasininkijà, -ìjos.
dvejybinis galininkas.

Valdžia paliks klausimą atvirą (ne atviru!), padaryk mane mokytą ir išmintingą, aš tave — turtingą padarysiu (ne ... mokytu ir išmintingu ... turtingu!) ; bet : visi jį kvailu laiko.

dvikovė, dvikovis — dvìkova, -os.
dviprasmiai (priev.) — dvìprasmiškai. Žr. bejėgiai.
džemperis (rus. džemper < anglų jumper) — megztìnis, -io, nertìnis, -io.

Echidnas (rus. echidnyj) — piktas ir buklus, vylìngas, -a, gyvãtiškas, -a.
efiras (rus. efir) — èteras, -o (plg. vok. Äther, pranc. éther < gr. aithēr).
egzamenas (su rus., vok. *-e-*) — egzãminas, -aĩ.
eigulys (tarm.), eigùlis, -io.
einant, pvz., įstatymais (sutarties penktu straipsniu) — įstatymais, pagal įstatymus ; sutarties penktuoju straipsniu, pagal sutar-

ties penktąjį straipsnį, pasirėmus (pasirėmęs), remdamasis, remiantis įstatymais, sutarties penktuoju straipsniu ir t. t.

eisena — eitỹnės, -ių (= procesija).

Eisena reiškia ėjimo būdą, plg. *rašysena, galvosena* = rašymo, galvojimo būdas.

eīsmas reiškia ėjimą, judėjimą, tik labiau sudaiktintą (neturi veiksmo nuolatinumo atspalvio), taigi tinka techniniu terminu susisiekimo srityje svetimai cirkuliacijai pakeisti, pvz., traukinių, autobusų *eīsmas*. Bet šiaip kitur vartotina susisiekimas, pvz., blogas susisiekimas (ne eismas!) su Žemaičiais. Taip pat sakytina, rašytina: gatvėse didelis judėjimas (ne eismas!).

elgėsys — elgesỹs, elgesio, Žr. -esys.

elgėta, elgetà — elgeta, -os.

elinas (rus. ellin) — helėnas, ai (= gr. hellēn).

elnis, élnias, -iai.

Ėlsinkiai — Helsinkis.

erdvė̃ — érdvė, -ės.

esýbė, -ės reiškia visa tai, kas yra, vok. Sein, Seiende, rus. sušče je, bytije.

-esys ir -ėsys.

Veiksmažodiniai daiktavardžiai dažniau turi priesagą *-esys* abstrakčios, rečiau konkrečios reikšmės, pvz., *elgesỹs ilgesỹs, judesỹs* ir *ėdesỹs* "ėdalas", *kepesỹs* "keptas kiaušinis" ir kt. Čia pat priskirtinas ir *trobesỹs, tróbesį*. Priesagą *-ėsis* turi: *gardėsiai, griuvėsiai, pelėsiai, puvėsiai* ir kt.

esmėje, esminiai — iš esmės̃, esmė: šie du dalykai iš esmės, savo esmė (ne esmėje ar esminiai!) skirtingi.

-esnis (tarm.), -estis.

Bendrinėje kalboje yra daugiau įsigalėjęs mókestis rū̃pestis, ne žemaitybės mokẽsnis, rūpẽsnis.

-ėtas žr. -otas.

-ėtas, -età, -ėtė.

Svetimuosiuose žodžiuose vartojamos priesagos *-ėtas, -età, -ėtė* (ne *-ietas, -ieta, -ietė*!), pvz., *bufėtas, kvartėtas, sonėtas, bukėtas, kotlėtas, anketà, -ėtos, estafėtė, rakėtė, kokėtė, servėtė, etikėtė* (ne etikietė!) ir kt.

etažerka (lenk., rus.) — etažėrė (plg. pranc. étagère), knỹgdėtė, knỹgdėtis, -čio ar knỹginė.

Faktinas, faktinai — fãktiškas, faktìnis, priev. fãktiškai.

fakelas (rus. fakel < vok. Fakel) — dẽglas, -aĩ.

falbana, falbanka (lenk.) — klotinùkas, rauktinùkas.
falda (lenk. f a ł d) — klõstė, klótinė.
falšyvas (lenk. f a ł s z y w y < vok. f a l s c h) — netìkras, klastìngas, melagìngas, pasalùs.
fanaberija (lenk. f a n a b e r j a) — pasipūtimas, putlùmas.
fantas (lenk., rus. f a n t < vok. P f a n d) — ùždėlis, -io, ùždas, -ai.
farforas (rus. f a r f o r) — porcelãnas.
faršas (lenk. f a r s z, rus. f a r š) — įdaras, -aĩ, kamšalas, -aĩ.
farširuoti (sulietuvintas iš lenk. f a r s z y r o w a ć, rus. f a r š i r o v a t') — kimšti, pridaryti, pvz., k i m š t i pomidorai, k i m š t a žuvis ar p r i d a r y t i pomidorai, p r i d a r y t a žuvis.
fasolis (rus. f a s o l', lenk. f a s o l a) — pupẽlė, -ės.
fastriga (lenk. f a s t r y g a) — dáigstas, -ai, peltakỹs, péltakį.
fastriguoti (perdirbtas iš lenk. f a s t r y g o w a ć) — dáigstyti, peltakiúoti.
fašina (lenk. f a s z y n a < vok. F a s c h i n e) — žabìnis, -io.
fejerka (lenk. f a j e r k a) — lankaĩnis, -io.
fetras (rus. f e t r < pranc. f e u t r e) — tū́bas, -ai, tūbà, -õs, tū́bą.
fijolka (lenk. f i a ł e k) — kvapùtė, žibùtė, žibuõklė.
filcas (lenk. f i l c < vok. F i l z) — tū́bas, -ai, tūbà, -õs, tū́bą.
file (rus. f i l e < pranc. f i l e t) — nugarìnė.
finikietis (rus. -*i*-) — fenikiẽtis, -čiai.
finka (rus.) — suomìnis (peilis), -io, suominùkas.
fioletavas (lenk. f i o l e t o w y) — violetìnis, -ė.
firanka (lenk.) — langãtiesė, añtlangė.
fiziniai — fìziškai. Žr. -i n i a i.
flygelis (rus. f l i g e l' < vok. F l ü g e l) — spařnas (namų), atšlaĩnis, -io, šalìnamis, -io.
fliugeris (rus. f l i u g e r < vok. F l ü g e r) — vė̃lunga, vė̃trunga, vė̃pūtė.
fonaras (rus. f o n a r') — žibintùvas, žibiñtas.
forelė (rus. f o r e l' < vok. F o r e l l e) — upė̃takis, -io, šalvìs, -iẽs, šalvį.
foršmakas (rus. f o r š m a k < vok. V o r s c h m a c k) — prãkandas, -aĩ.
fortka (rus.), furtka (lenk.) — órlaidė, langẽlis.
frantas (lenk., rus. f r a n t) — dabità, -ìtos, gražéiva, puošéika.
frenzelis (lenk. f r e n z e l) — spùrgas, -aĩ.
frizuoti (perdirbtas iš lenk. f r y z o w a ć) — raitýti, gárbanoti.
fufaika (rus.) — megztìnis, -io, nertìnis, -io.

fundyti (perdirbtas iš lenk. f u n d o w a ć) — statýti, pìrkti, vaišìnti.
funikuleras (rus. f u n i k u l e r < pranc. f u n i c u l a i r e) — kéltuvas, -ai.
futliaras (rus. f u t l i a r), futeralas (lenk. f u t e r a l < vok. F u t t e r a l) — makštis, -iẽs, įmaũtė (įkišti), dė̃klas, -ai (įdėti).
futra (lenk. f u t r o) — kailiniaĩ, -ių̃, káilinius.

Gadynė (perdirbta iš g a d y n a < gud. g o d i n a) — laĩkas, laikótarpis.
gaidà, -õs, gaĩdą — gáida, -os.
gailėsys — gailesỹs, gaĩlesio. Žr. -e s y s.
gairė̃ — gáirė, -ės.
gaĩvalas, -aĩ = vok. G r u n d s t o f f, G r u n d t r i e b, rus. s t i c h i j a. Pvz., vanduo, ugnìs, elektrà yra g a i v a l a i.
galė — galià, km. gãlios.
galereta (lenk.) — drebùčiai, -ių.
galife (rus.) — pūslìnės, pūstìnės kelnės.
galininkas ir vardininkas su bendratimi.

Po veiksmažodžių *galima*, *reikia*, *tenka* ... ir niekatrosios giminės būdvardžių *lengva*, *malonu* ... su bendratimi galima sakyti galininką ir vardininką (vardininkas vartojamas daugiau rytiečiuose, kitur galininkas), pvz., r e i k i a, m a l o n ù s k a i t y t i k n y g a s ir r e i k i a, m a l o n u s k a i t y t i k n y g o s. Bendrinei kalbai teiktinesnis pirmas posakis (su galininku), nes plačiau vartojamas.

galimai — kaip galima, kiek galint, kiek galėdamas, -a: viską reikia daryti k a i p g a l i m a, arba k i e k g a l i n t, greičiau (ne g a l i m a i g r e i č i a u); padaryk k i e k g a l ė d a m a s (k i e k g a l i n t) greičiau.
galimýbė, -ės = vok. Möglichkeit, rus. vozmožnost'.

Galima sakyti: žmogus turi įvairių g a l i m y b i ų tobulėti; visas g a l i m y b e s sunku numatyti. Bet šiaip, kur pasakome tik paprastą g a l ė j i m ą, visai nėra reikalo tos *galimybės* kalbon brukte brukti. Pvz.. vietoje "neturėjau *galimybės* parvažiuoti, ieško *galimybės* nusipirkti ūkį" pasakytina papraščiau ir žmoniškiau: negalėjau parvažiuoti, rengias, rūpinas nusipirkti ūkį. Verstinis posakis *duoti galimybės* pakeistinas lietuvišku dariniu *įgãlinti*, pvz., jis m a n e į g a l i n o (ne m a n d a v ė g a l i m y b ė s!) išeiti mokslą. O toks pat *gauti galimybės* visai žmoniškai išreiškiamas vienu *galėti*, pvz., ar g a u s g a l i m y b ė s (= ar galės) išvažiuoti. Be to, *galimybė* skirtina nuo *galimumo*, žr. ý b ė ir -u m a s.

gãlininkas — galiniñkas, -ai. Žr. -i n i n k a s.
galioje būti — galióti, turėti galią : Lietuvoje t e b e g a l i o j a, t e b e t u r i g a l i ą (ne t e b ė r a g a l i o j e !) prieškariniai Rusijos įstatymai.
galiorka (rus. g a l e r k a) — galèrija, -os.
galka (gud., lenk.) — bum̃bulas, -aĩ, bumbólas, -ai, búožalas, -aĩ (lazdos) ; mėsos grumulẽlis (sriuboje).
galutinas — galutìnis, -ė, bet priev. g a l u t i n a ĩ.
galvosukis — galvósūkis, -io.
gamakas (su rus. *g*-) — hamãkas, -ai (plg. pranc. h a m a c, angl. h a m m o c k), regztìs, -iẽs, rẽgztį.
garbanúoti — gárbanoti, -oja, -ojo (iš g á r b a n a, -o s).
gatvẽ — gãtvė, -ės.
gaunasi įspūdis, kad ... — gaunamas įspūdis, kad (priešas nemano nusileisti).
gązdinti — gą́sdinti, -ina, -ino.
gėdà, -õs — gẽda, -os.
gėdėti — gedė́ti, gẽdi, -ėjo.
gėdula(s), gėdulingas — gẽdulas, -aĩ, gedulìngas, -a.
gegužìnė, -ės yra naujadaras, reiškiąs pavasarinį pasilinksminimą ore (plg. lenk. m a j ó w k a). Šiaip šiam žodžiui nieko negalima prikišti, plg. a l i n ė, b i m b a l i n ė (dažnas pamiškių smuklių vardas).
gegužỹnė, -ės yra vieta, kur yra daug g e g ù ž i ų (= asiūklių) ar kur gẽgužės (gegùtės) mėgsta rinktis, kūkuoti. Plg. g y v a t ỹ n ė, d u m b l ỹ n ė (= vietos, kur daug gyvačių, dumblo).
gegužis — gegužẽ (mėnuo). — Kiti mėnesiai vadinasi : saũsis, vasãris, kóvas, balañdis, biržẽlis, líepa, rugpiū́tis, rugsė́jis, spãlis, lãpkritis, grúodis. Tai yra jų trumpintiniai vardai. Sudėdami vardą su mėnesiu, žinoma, sakome rašome : sausio, gegužės, spalio mėnuo.
gelžbetonas — gélžbetonis, -io. Plg. d a l g i ã k o t i s, b r ó l v a i k i s.
gelžkelis, geležìnkelis, -io (šalia *geležìs*, *geležìnis*, ne žem. *gelžìs*, *gelžìnis*).
genezis — genèzė, -ės. Žr. a n a l i z ė.
gentkartė — kartà, -õs, kañtą.
gerbas (rus. *g*-) — heřbas, -ai.
gerbūvis (plg. lenk. d o b r o b y t, vok. W o h l s e i n) — geróvė, -ės.
gercogas, -ystė (rus. *g*-) — heřcogas, -ai, -ỹstė.
gerėtis, gėrė́tis, gẽrisi, -ėjosi.

gerýbė (vok. G ü t e, rus. d o b r o t a) ir gėrýbė (vok. G u t, rus. d o b r o) skirtina reikšmėmis, pvz., nepaprasta to žmogaus g e r y b ė (= gerumas), jie turi visokių g ė r y b i ų (= gerų daiktų) prisitaisę.

gerkulesas (rus. g e r k u l e s) — herkulìnės kruõpos.

gerojus (su rus. *g-*) — herõjus, -aus.

gėtrai (rus. g e t r y < pranc. g u ê t r e) — añtkurpiai, -ių.

gi

Su kaitomaisiais žodžiais ir prielinksniais *gi* rašomas atskirai, su kitais žodžiais kartu, pvz., jis *gi* man kitaip ˢakė, sakau *gi* tau ..., bet: *ařgi*, *bètgi*, *dárgi*, *vìsgi*, *taĩgi* ir t.t.

giacintas (su rus. *g-*) — hiacìntas, -ai.

gigiena (su rus. *g-*) — higienà, -ènos.

gilza (rus., lenk. g i l z a < vok. H ü l s e) — tūtẽlė, -ės.

girtáuti ir girtuokliáuti (= vok. s a u f e n, rus. p j a n s t v o v a t') abu vienodos reikšmės ir galimi vartoti.

gįsla — gýsla, -os.

gyvastis, gyvýbė, -ės. Žr. -a s t i s.

glencavoti (lenk. g l a n c o w a ć < vok. g l a n z e n) — blìzginti.

gletčeris (rus. g l e t č e r < vok. G l e t s c h e r) — ledýnas, -ai.

gniūsas (gud. g n i u s) — gývis, -io, vabzdỹs.

gniūžti — gniùžti, gniū̃žta, gniùžo.

godóti, godõnė, geřbti, pagarbà, -õs, pãgarbą.

gojus (gud., lenk. g a j) — aĮ̃kas, -ai, giráitė, bìržtva.

gonkas, gonkos (lenk. g a n e k) — príeangis, -io, príebutis, -čio.

gontas (lenk. g o n t) — málksna, skiedrà, -õs, skíedrą.

gornostajus (gud., rus. g o r n o s t a j) — šermuõ, -uoniẽs, šérmuonį, šermuonìs, -iẽs.

goržetka (rus.) — goržètė, -ės (= pranc. g o r g e t t e), plg. e t a žèrė = pranc. é t a g è r e, k o k ė t ė = c o q u e t t e ir kt.

gotovalnia (rus.) — braižỹklinė, -ės.

grãbas, -aĩ (gud. lenk. g r o b), kařstas, -ai (sen. gud. *k o r s t ъ arba k o r s t a).

grabė (vok. G r a b e n) — griovỹs, griõvio.

grabnyčia (lenk. g r o b n i c a) — graudulìnė (t. y. žvakė).

gracuoti (perdirbtas iš lenk. g r a c o w a ć) — grémžti, grámdyti.

grafinas (rus. g r a f i n) — rópinė, -ės.

grąsinti — grasìnti, -ìna, -ìno.

grenkos (rus. g r e n k i) — skrebùčiai, -ių.

gręsti, gręsia, gręsė — grẽsti, grẽsia, grẽsė.

grybas (gud. g r y b, rus. g r i b), kremblỹs, kremblį, budìs, -iẽs.

gryčia (per g r i n y č i à iš gud. g r y d n i c a) — trobà, -õs, tróbą, pirkià, km. piřkios.
grietìnė, grietinẽ, -ẽs, griẽtinę.
gríežtai, griežtaĩ.
grimorius — grimúotojas.
grimsti — griműzti, griműzta, griműzdo.
grobuõnis — grobuonìs, -iẽs, gróbuonį.
gróvas (vok. žem. g r ô w), grãfas, -aĩ.
grõžė, grõžis, -io.
grucė (lenk. g r u c a) — grūstiniaĩ, -ių, grū́stinius, kruštiẽnė.
gručkas (lenk. g r u s z k i " tokia bulvių rūšis ") — griẽžtis, -čio, sėtinỹs, sėtinio, sėtinis, -io.
grumoti — grūmót', -ója, -ójo.
gruntas (lenk. g r u n t < vok. G r u n d), grùžas, įžemis, -io.
grūšia (lenk. g r u s z a) — kriáušė, -ės.
gruzovikas (rus. g r u z o v i k) — suñkvežimis, -io.
gunas (su rus. *g-*) — hùnas, -ai.
gundinti — gùndyti, gùndo, gùndė.
gūnia (gud., lenk. g u n i a) — mìtukas, -ai.
gurguõlė — gùrguolė, -ės.
gusaras (su rus. *g-*) — husãras, -ai.
guzas (gud., lenk. g u z) — gumbas, -aĩ.
guzikas (gud., lenk. g u z i k) — sagà, -õs, sãgą.
gvintas (lenk. g w i n t) — srỹgis, -io.
gvintuoti — sríegti, srygiúoti.
gžankos (lenk. g r z a n k i) — skrebùčiai, -ių.

Haftas, dažniau dg. haftai (lenk. h a f t < vok. H a f t) — adinỹs, -iaĩ, ãdinius.
halštukas (vok. H a l s t u c h) — kaklãraištis, -čio.

-iausis (tarm.) — -iáusias, pvz., g e r i á u s i a s, -i a (ne g e r i a u s i s !).
-ýbė ir -ùmas.

Šių priesagų dariniai dažnai savo réikšme yra vieni kitiems labai artimi, tam tikrais atvejais net lygūs, bet kartais jie ir nesutampa : pirmaisiais (t. y. su priesaga *-ybė*) linkstama daugiau žymėti konkretesnę, kiekvienam atskiram atvejui esmingiau galvojamą ir todėl ilgiau trunkančią daikto savybę, kartais net patį konkretų daiktą, o antraisiais, su priesaga *-umas*, dažniau reiškiama gryna abstraktybė, pati abstrakčioji ypatybė. Pvz., b a i s ù m a s visų pirma yra baisi daikto kokybė, baisus tos kokybės buvimas, o b a i s ý b ė yra pati baisi

savybė, kartais net pats baisus daiktas. Plg. dar g r a ž ý b ė "gražus daiktas", g ė r ý b ė "geri daiktai, turtas", k a l t ý b ė "kaltė", p o n ý b ė "ponai, ponija", š u n ý b ė "šuniškas darbas", bet: kas to daikto g r a ž ù m a s!, kas jo g e r ù m a s! ir kt. Todėl pagal tai sakytina: reikia atlikti visas f o r m a l ý b e s (ne f o r m a l u m u s!), jo s p e c i a l y b ė yra lietuvių kalba, mūsų bendrinėje kalboje yra nemaža t a r m ý b i ų (ne t a r m i š k u m ų!), ne kiekviena s v e t i m ý b ė (t. y. svetimas žodis ar posakis) uitina iš mūsų kalbos, mūsų rašyboje yra nemaža p r i e š ý b i ų ir n e v i e n o d ý b i ų (t. y. priešingų ir nevienodų dalykų) ir kt.

idealis, ideališkas — idealùs, -ì, priev. idealiaĩ (ne ideãliai!). Žr. -i š k a s.

ideja — idėjà, -ėjos.

įdomautis — domėtis, dõmisi, -ėjosi: jis viskuo d o m i s i (= interesuojasi), ne į d o m a u j a s i.

įdominti — dõminti, -ina, -ino: jį viskas d o m i n a (= interesuoja) (jam viskas įdomu), ne į d o m i n a.

-ienė.

Moteriškosios pavardės ar šiaip gimininiai vardai su šia priesaga kirčiuojami dvejopai: kirtis išlaikomas šaknyje, jei vyriškoji pavardė turi pastovų šakninį kirtį ir tvirtapradę priegaidę arba jei tvirtagalė ar trumpinė priegaidė yra toliau, kaip antrame skiemenyje nuo žodžio galo, pvz., *Trùmpienė*, *Jonáitienė*, *Biliūnienė*, *Juozėnienė*, *Petrónienė*, *Taũtvydienė*, *Bùivydienė*, *Mìniotienė*, *brólienė*, *kálvienė*; kitais atvejais kirčiuojama priesaga, pvz., *Kauníenė*, *Gerutíenė*, *Galvydíenė*, *Balsíenė*, *lokíenė*, *gandríenė* ir t. t.

Šiaip bendriniai daiktavardžiai su šia priesaga turi tvirtagalę priesagą, pvz., *vakarìẽnė*, *kiaušiniẽnė* ir kt. Žr. dar -u v i e n ė.

íeškoti (tarm.) — ieškóti, íeško, -ójo.

įgaliavimas — įgaliójimas, -o.

įgaliuoti — įgalióti, -iója, -iójo.

-ijà.

Žodžiai su šia priesaga turi 1) kolektyvinę reikšmę, pvz., *lapijà*, *-ìjos*, *vyrijà* (= daug lapų, valsčiaus sueiga); analogiškai sakoma ir *studentijà*, *moksleivijà*, *kunigijà*. 2) Reiškia tam tikrą žmonių gyvenamą arba kieno valdomą plotą, kraštą, pvz., *Lãtvija*, *Vokietijà*, *-ìjos*, *vyskupijà*, *girininkijà*. Pagal tai dabar jau sakoma ir *Prūsija*, *Žemaitijà* vietoj senesnių tikrinių

daugiskaitinių daiktavardžių *Prūsai*, *Žemaičiai*. Bet šalia to vis dėlto ne visai tinka vartoti *Suvalkijà*, *Vilnijà* ir kt., — tam reikalui sakytina *Suvalkų*, *Vilniaus* kraštas. Mūsų valdomoji Suvalkų krašto dalis yra dar ir *Užnemune* vadinama.

įkainuoti — įkáinoti, -oja, -ojo. Žr. k a i n u o t i.

iki.

Su priel. *iki* bendrinėje kalboje paprastai sakomas kilmininkas, pvz., dirbo i k i p i r m o s v a l a n d o s ; bet gyvojoje kalboje tam reikalui yra vartojamas ir naudininkas : įbrido į vandenį i k i j u o s t a i, i k i š v. P e t r u i dar daug laiko ir kt.

įkirus — įkyrùs, -ì, įkỹrų, priev. įkyriaĩ.

-yklà.

Žodžiai su šia priesaga visuomet vienaskaitos vardininkė turi kirtį galūnėjė, pvz., *mokyklà*, *-ỹklos*, *kirpyklà*, *-ỹklos* (ne *mokỹkla* !). Kas kita *-ỹklė*, pvz., *baidỹklė*, *maudỹklė*.

ilgáiniui — ìlgainiui.

ilgėsys — ilgesỹs. Žr. -e s y s.

-imas.

Šios priesagos daiktavardžiai, turėdami veiksminę reikšmę, yra priesagoje kirčiuojami, pvz., *gėrìmas*, *klausìmas* " das Fragen ", *pylìmas*, *skynìmas*, *skyrìmas*, o būdami konkrečios reikšmės, dažnai turi ir šakninį kirtį, pvz., *gẽrimas* " gẽralas ", *kláusimas* " die Frage ", *padẽjimas* " podėlis ", *pýlimas* (= užtvanka), *skýnimas*, " išskintas, iškirstas miškas ", *skýrimas* " skląstis, sklastymas " ir kt.

imbrikas (lenk. i m b r y k) — arbatìnis, -io, arbatinùkas.

imti domėn, dėmesin — kreipti dẽmesį, dėmėtis : jis į n i e k ą n e k r e i p i a d ė m e s i o, j i s n i e k u o n e s i d ẽ m i (ne n e s i i m a d o m ė n !).

imtinai — įskaitýtinai, priskaitýtinai, vok. e i n s c h l i e s s l i c h, rus. v k l i u č i t e ĺ n o.

-inas ir -inis.

Dìrbtinas, *-à*, *skaitýtinas*, *-a*, *siūtinas*, *-à* yra reikiamybės dalyviai, reiškią veiksmą, kuris turi būti atliktas ; *dirbtìnis*, *-ė*, *skaitýtinis*, *-ė*, *siūtìnis*, *-ė* yra būdvardžiai. Skirtinga šių lyčių reikšmė matyti ir šiame sugretinime : *skaitýtina knygà* (= knyga, kurią reikia skaityti, kuri turi būti perskaityta) ir *skaitýtinės mišios* (= mišios, laikomos skaitant maldas, ne giedant, plg. g i e d o t i n ė s mišios). Todėl ir rašte bei kalboje šios lytys nemaišytinos.

ìndas, -aĩ — iñdas, -ai.

indijonas — indė̃nas, -ai.
indusas (rus. i n d u s) — iñdas, -ai.
-inė.

Daiktavardžiai su šia priesaga reiškia kokį indą, trobesį ar vietą, kur laikomi vienos rūšies daiktai ar mẽdžiaga. Šių žodžių kirtį rodo dg. kilmininkas tų daiktavardžių, iš kurių šie priesaginiai žodžiai yra sudaryti : jei dg. kilmininkas turi šakninį kirtį, tai ir priesaginis žodis bus šaknyje kirčiuojamas ; jei kilmininko kirtis galūnėje, tai priesaginis žodis turės kirtį priesagoje, pvz., *drùskinė, -ės, málkinė, plỹtinė, svíestinė, pipìrinė, ligóninė, pùdrinė, rãštinė, plùnksninė* (plg. drùskų, málkų ir t.t.), bet *pelenìnė, viralìnė* (plg. pelenų̃, viralų̃). Išimtis : *vařpinė.*

-ynėti — -inėti.

Rašoma *darinėti, rašinėti*, ne *darynėti, rašynėti*, nes šie veiksmažodžiai sudaryti iš šaknų *dar-, raš-* ir priesagos *-inėti*. Plg. *sukinėti* ir kt.

-ingas.

Ši priesaga reiškia pagrindiniu žodžiu išreikštų daikto ypatybių turėjimą, gausumą, pvz., g r ū d ì n g o s avižos (kuriose yra daug grūdų), p i n i g ì n g a s žmogus (kuris turi daug pinigų), p r o t ì n g a s vaikas (kuris turi proto, yra su protu), v a n d e n ì n g a upė (kurioje yra daug vandens), ž u v ì n g a s ežeras (kuriame yra daug žuvies) ir kt.

Ši priesaga savo reikšme skiriasi nuo priesagų *-otas, -uotas, -ėtas*, kurios reiškia daugiau daiktų paviršiaus ypatybę. Plg. p i l v ó t a s (= atsikišusiu, dideliu pilvu) ir p i l v ì n g a s (= apvalaus ir dailaus pilvo) arklys, š i r d ė t a s (= širdelėmis austas) rankšluostis ir š i r d i n g a s (= geros širdies, geras, bet kartais ir piktas, įširdęs) žmogus. Žr. -o t a s.

-iniai.

Prieveiksmių su galūne *-iniai* iš būdvardžių nelinkstama sudaryti. Todėl sakytina ne *dvasiniai, psichiniai, ekonominiai*, bet *dvãsiškai, psìchiškai, ekonomiškai* ir t.t., pvz., šalis sustiprėjo e k o n ò m i š k a i, ne e k o n o m i n i a i. Labai retos išimtys yra *begaliniai, vidutiniai* ; jų vietoje dabar plačiai sakoma ir *be galo, vidutiniškai.*

-inyčia (sl. -i n i c a) nevartotina priesaga. Sakytina a v ì d ė, l a n g ì n ė (langinės), v a ř p i n ė, ne a v i n y č i a, l a n g i n y č i a, v a r p i n y č i a.

-ininkas.

Seniau su šia priesaga žodžiai buvo kirčiuojami šiaip : jei dg. kilmininkas turi kirtį galūnėje, pvz., *darbų̃, dainų̃*, tai

iš šių žodžių padaryti naujieji su priesaga *-ininkas* kirčiuojam priesagoje, pvz., *darbiniñkas*, *daininiñkas*, *daliniñkas*, *kaltiniñkas*, *maininiñkas*, *maldiniñkas*, *merginiñkas*, *šeiminiñkas*, *talkiniñkas* ir kt. ; o jei dg. kilmininkas turi kirtį šaknyje, tai ir sudarytieji naujieji žodžiai taip pat kirčiuojami šaknyje, pvz., *ũkininkas*, *gìrininkas*, *rãštininkas*, *pamókslininkas* (plg. ũkių, gìrių, rãštų, pamókslų). Todėl pagal šią taisyklę kirčiuotini visi naujai sudaromieji žodžiai : *aušriniñkas*, *ateitiniñkas*, *dailiniñkas*, *dvariniñkas*, *kariniñkas*, *saviniñkas*, *tautiniñkas*, *valdiniñkas* ir kt. Bet šalia to yra ir senų išimčių (pvz., *daržininkas*, *mėsininkas*, *pìrmininkas*, *pulkininkas*, *varpininkas*, *viršininkas* ir kt.), kurias dabar daugiau linkstame kirčiuoti šaknyje, nors sakome *daržũ*, *mėsũ*, *pirmũ*, *pulkũ*, *varpũ*, *viršaũs*. Tai yra, matyti, dėl to, kad šitie pagrindiniai žodžiai ilgainiui buvo pradėti naujai, galūnėje, kirčiuoti, o antriniai dariniai su priesaga *-ininkas* išlaikė lig šiol pirmykštę šakninę kirčio vietą. Taip pat prie pirmykštės kirčio vietos sumaišymo yra prisidėję ir kiti veiksniai (pvz., tarmių sumišimas, miestinis žargonas ir kt), todėl daug kas jau kirčiuoja ir *aũšrininkas*, *skõlininkas*, *šãlininkas* ir kt. Tačiau bendrinei kalbai šitoks kirčiavimas neteiktinas, nes žmonių kalboje tiek pat gyvi su taisykle sutinkantieji *skoliniñkas*, *šaliniñkas* ...

-inis.

Su šia priesaga daromi būdvardžiai iš daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių, neveik. dalyvių, prieveiksmių, pvz., *auksìnis*, *saldìnis*, *antrìnis*, *dirbtìnis*, *tuometìnis*, *ligšiolìnis*. Pagrindinės būdvardžių su šia priesaga reikšmės yra kelios Jie, būtent, reiškia : 1) medžiagą, iš kurios kas padaryta, pvz., *geležìnė* lazda, *linìnis* siūlas, *molìnis* puodas, 2) daikto priklausomybę, pvz., *kapìnis* akmuo, *jautìnis* ragas, *valdìnė* įstaiga, 3) vietą, kur kas yra, gyvena, pvz., *laukìnė* antis, *namìnis* gyvulys, *aplinkìniai* gyventojai, 4) rūšinę daikto ypatybę, pvz., *saldìnis* obuolys, *statìnė* tvora, *pirktìniai* marškiniai, 5) paviršutinį daikto panašumą, pvz., *burokìnės* (raudonos kaip burokai) bulvės, *siūlìnės* šaknys, *kamuolìnis* (kamuolio pavidalo) žaibas ir kt. Todėl ši priesaga skirtina nuo *-iškas*.

-inti ir -yti.

Yra veiksmažodžių, kurie víena réikšme su abiem priesagom vartojami, pvz., *báldyti* — *báltinti*, *dalýti* — *dalìnti*, *gesýti* — *gesìnti* ir t.t. Bendrinėje kalboje linkstama šiaip vartoti : *dalýti* (*dalìja*, *-ìjo*), *mókyti* (ne *mokìnti* !), *pỹkdyti*, *vỹkdyti*, *vìrkdyti*, *lýdyti*, *migdýti*, bet *báltinti*, *gesìnti*, *grasìnti*, *grúdinti*, *mankštìnti*, *naikìnti*.

ypas (vok. žem. h î p) — kir̃tis, -čio, gùrkšnis, -io ; maũkas, klùkšnis, -io.
ypata — asmuõ, -eñs, ãsmenį.
įpatingas — ypatìngas, -a.
įplaukos — pãjamos, -ų̃.
įprotis = vok. G e w o h n h e i t, rus. p r i v y č k a. *Įprotis* yra individualinis dalykas ; tuo jis skiriasi nuo *papročio*, kuris yra visuomeninio pobūdžio. Plg. kai kurie vaikai turi blogų į p r o č i ų. Žr. p a p r o t y s.
įródyti = b e w e i s e n, d o k a z a t'. Savo reikšme šis veiksmažodis skiriasi nuo *išródyti*. Plg. visus argumentùs i š r o d ė (= išdėstė), bet dalyko n e į r o d ė.
ysčius — įsčios, -ių.
įsimylėti į ką — įsimylėti ką.
įsitėmyti — įsidėmėti, įsižiūrėti. Žr. t ė m y t i.
įsivaizdinti, įsivaizdúoti, -úoja, -ãvo.
įspūdis, -džio : tai padarė m a n (ne į m a n e !) didelį į s p ū d į.
įstatymdavystė (vergiškai versta iš rusų z a k o n o d a t e l' s t v o) — įstãtymų leidìmas, leidýba.
iš kalno (lenk. z g ó r y) — iš añksto : pinigus pareikalavo sumokėti i š a n k s t o (ne i š k a l n o !).
iš priežasties — dėl priežasties : d ė l s a u s o s v a s a r o s (ne i š p r i e ž a s t i e s s a u s o s v a s a r o s !) rąstų į Vilnių neplukdo.
išdava, -os = vok. E r g e b n i s, R e s u l t a t, rus. r e z u l' t a t.

Išdava, *pasekmė*, *padarinys* yra sinonimai.

išdirbinys — dirbinỹs, dìrbinio.
išėjo valandėlę iš trobos ir išėjo valandėlei iš trobos abu posakiai taisyklingi ir galimi vartoti.
išgyventi reiškia maždaug vok. e i n e Z e i t l a n g w o z u b r i n g e n, w o h n e n, rus. p r o ž i t', pvz., šiame mieste i š g y v e n a u penkerius metus. Ką kita reiškia *pergyventi* (žr.).
išguldyti (versta iš lenk. w y k ł a d a ć) — dẽstyti : turi būti d ė s t o m a (ne i š g u l d o m a !) ir mūsų kalba.
išimtinas, -à ir išimtìnis, -ė. Žr. -i n a s ir -i n i s.
iškada (lenk. s z k o d a, gud. *i š k o d a) — žalà, -õs.
-iškas pirmiausia žymi būdingąsias daikto ypatybes, kuriomis jis yra į ką panašus arba kurios tik jam pačiam tẽra esmingos, susijusios su jo esme, pvz., g ì m i n i š k i žmonės (t. y. svetimi kaimynai kaip giminės), k á l v i š k a s (= toks kaip kalvio) kūjis, l ẽ p š i š k a s (= sulepšėjęs, visai apsileidęs, nestiprus) žmogus, m ó t e r i š k a s darbas (= kurį turi mo-

terys atlikti, kuris tik moterims tetinka dirbti), p í e n i š k a s (= su pienu taisytas) valgis, p õ n i š k a (= tokia kaip ponų, ponams būdinga) liga, v a ĩ k i š k a s (= vaikui būdingas) darbas ir kt. Todėl įsidėmėtinas skirtumas tarp *-iškas* ir priesagos *-inis* (žr.), kuri kartais reiškia daikto paviršiaus panašumą arba pavidalą, pvz., b u r o k i n ė s (= panašios į burokus), g r ū d ì n ė s (= tokios smulkios kaip grūdai) bulvės, l e d ì n ė (= tokia kaip ledas) druska, s i d a b r ì n ė rasa ir kt.

Kartais, dėl svetimų kalbų įtakos, priesaga *-iškas* netinkamai vartojama vietai ir priklausomybei žymėti, pvz., d a n g i š k a s (= dangaus) tėvas, v a l d i š k a (= valdinė) vieta, ž e m i š k a (= žemės, žeminė) karalystė ir kt.

Taip pat nevartotina priesaga *-iškas* svetimuose būdvardžiuose *ideališkas*, *individuališkas*, *natūrališkas*, *moderniškas*, *pasyviškas*, *pozityviškas* ir kt. Šių vietoj tinkamesni yra: *idealùs*, *-ì*, *natūralùs*, *-ì*, *modernùs*, *-ì*, *pasyvùs*, *-ì*, *pozityvùs*, *-ì*. Viena, jie trumpesni, dėl to ir patogesni; antra, iš jų lengviau sudaromi ir vediniai, pvz., *individualiaĩ*, *individualìnis* (rūšinis būdvardis! plg. s a l d ùs ir s a l d ì n i s), *individualumas*, *individualybė* ir kt.; trečia, priesaga *-iškas*, mūsų kalboje turinti ypatingą reikšmę, čia nieko naujo nepasako.

iškila — ìškyla, *-os*.

Iš veiksmažodžių *mìgti*, *kìlti*, *rìšti*, *tìkti*, *tvìnti*, *sujùsti*, *skrìsti* turime susidarę daiktavardžius *įmygis*, *pókylis*, *sąryšis*, *sántykis*, *pótvynis*, *sąjūdis*, *sąskrydis* ir t.t. (su ilgaisiais *y*, *ū*!).

iškišulys — iškyšulỹs, ìškyšulio.

išmetinėti, išmetinėjimas — prikáišioti, príekaištas: ko tu man vis p r i k á i š i o j i (ne i š m ė t i n ė j i !) dėl tų pinigų; jis negirdėjo jokių p r í e k a i š t ų (ne i š m e t i n ė j i m ų !).

išmislas (pusiau verstas iš lenk. w y m y s ł, gud. v y m y s l arba v y m y s e l) — prasimãnymas, ìšmonė.

išnešti: teismas n u s p r é n d ė, p a s k é l b ė s p r e n d i m ą (ne i š n e š ė s p r e n d i m ą !). Buvo p a r e i k š t a s (ne i š n e š t a s !) pageidavimas. Visa tai t e s u d a r ė (ne t e i š n e š ė !) vos 15% apyvartos.

išnuomoti žr. n u o m u o t i.

išpulti — 1) pareĩti, tekėti, 2) prideréti, tìkti: jam tiek p a r e i n a, t e n k a (ne i š p u o l a !) mokėti; taip n e p r i d e r a, n e t i n k a (ne n e i š p u o l a !) elgtis.

išrišti klausimą, uždavinį (verstas iš lenkų r o z w i ą z a ć k w e s t j ę) — išspręsti klausimą, uždavinį.

išrokavimas (sudarytas iš r o k u o t i) — išskaičiavimas.

išsivystyti žr. v y s t y t i (s).
iššaukia ligą (mikrobai) — sukelia ligą.
iššventinti (į kunigus) — įšvęsti, įšventinti kunigu (į kunigus).
ištautėti, nutautėti — nutaũsti, nutaũsta, nutaũto : priespaudos metu daug lietuvių n u t a ũ t o (ne i š t a u t ė j c !).
išvyko gastrolėms — išvyko gastroliuoti, gastrolių. Žr. s i e k i n i o k i l m i n i n k a s.
įtakà, -õs, įtaką : jis turi j i e m s (ne į j u o s !) į t a k o s ; jis yra j i e m s įtakus (įtakingas), turi d i d e l ę į t a k ą.
įtarti kame — įtarti kuo, dėl ko : jį visi įtaria ž m o g ž u d y s t e, d ė l ž m o g ž u d y s t ė s (bet ne ž m o g ž u d y s t ė j e !).
įtekmė — įtakà, -õs, įtaką.
įtikinančiai — įtìkinamai. Žr. -a n č i a i.
įvykdinti — įvỹkdyti.
įvykis, -io = visa, kas įvyksta, vok. E r e i g n i s, G e s c h e h n i s, rus. p r o i s š e s t v i j e, s o b y t i j e. Žr. n u o t y k i s.
-ivus — -yvùs, -ì : *aktyvùs, -ì, pasyvùs, -ì, objektyvùs, -ì, pozityvùs, -ì* ir t.t. (priev. *aktyviaĩ, objektyviaĩ* ir t.t.), ne *aktivus, pasivus* ir ne *aktyviškas, pasyviškas*, Žr. -i š k a s.
įžulus — įžūlùs, įžūlų, priev. įžūliaĩ.

Jaknos — jẽknos, -ų.
jarmurlka (lenk. j a r m u ł k a) — šlìkė, -ės, šašbaudà, -õs, šãšbaudą, šãšdanga, -os.
jaunalietùvis, jaunãlietuvis, -iai.
jaunãtvė ir jaunỹstė yra abu geri žodžiai, tik pastarasis įprastesnis, nes priesagą *-atvė* beturime tik keliuose žodžiuose, pvz., s e n ã t v ė, š i e n ã t v ė " šienapiūtė " ir kt.
jažynka (lenk.) — žalẽsė.
jerunda (rus.) — niẽkai, vienì niẽkai.
Jezus, jezuitas — Jẽzus, jėzuìtas.
jiega — jėgà, -õs, jẽgą.
jog ir kad yra vienos reikšmės jungtys ; dažniau vartojamas *kad*. Du šalutiniai sakiniai dėl sakinio sklandumo prie pagrindinio dažnai jungiami vienas viena, antras antra jungtimi, pvz., aš girdėjau, k a d Jonaitis sakė, j o g jo brolis jau pasveikęs.
jo(r)markas (lenk. j a r m a r k, rus. j a r m a r k a < vok. J a h r m a r k t) — prekýmetis, -čio.
jotvingis — jótvingas, -ai.
judėsys — judesỹs. Žr. -e s y s.
judomas (turtas) — jùdamas, -à.
juka (lenk. j u c h a) — kruviẽnė, -ės.

jumoras (rus. j u m o r) — humòras, -o (plg. vok. H u m o r, pranc., angl. h u m o u r < lot. h ū m o r "drėgmė").
jūreĩvis "kas į jūrą eina (= jūromis plaukioja)", o jū́rininkas "jūrų mokslą išėjęs žmogus; jūrų tyrinėtojas". Plg. k a r e ĩ v i s ir k a r i n i ñ k a s.
juslẽ, -ẽs = vok. S i n n, rus. č u v s t v o.

Juslės yra šios: *girdà, -õs, gir̃dą, klausà, -õs, klaũsą* (vok. G e h ö r, rus. s l u c h), *regà, -õs, rẽgą* (vok. G e s i c h t, rus. z r e n i j e), *uoslẽ, -ẽs, uõslę* (vok. G e r u c h s i n n, rus. o b o n i a n i e), *lytà, -õs, lỹtą* (vok. T a s t s i n n, rus. o s i a z a n i j e) ir *skõnis, -io* (vok. G e s c h m a c k, rus. v k u s).

juška (rus.) — speñgtis, -čio, ùžvožas, -ai, kaĩštis, -čio.

Kabakas (rus. k a b a k) — smùklė, -ės.
kabinà, -ìnos, drabužìnė, -ės.
kablukas (rus. k a b l u k) — kulnìs, -iẽs, kul̃nį.
kačerga (gud. k o č e r g a) — pagaĩkštis, -čio.
kad.

Kad nei su bendratimi, nei su padalyviu nevartotinas šalutiniuose tikslo ir siekimo sakiniuose. Sakome: taupė pinigus k n y g o m s n u s i p i r k t i, n o r ė d a m a s k n y g ų n u s i p i r k t i, k a d n u s i p i r k t ų k n y g ų; nuvažiavo į Palangą j ū r o s p a m a t y t i, n o r ė d a m a s j ū r ą p a m a t y t i, k a d p a m a t y t ų j ū r ą. Netaisyklinga: taupė pinigus, k a d n u s i p i r k t i (k a d n u s i p i r k u s) knygų, nuvažiavo į Palangą, k a d p a m a t y t i (k a d p a m a č i u s) jūrą.

kadaisia(i) — kadáise.
kadañgi — kadángi.
kafeinikas (rus. k o f e j n i k) — kavìnis, -io, kavinùkas.
kai dėl — dėl: d ė l m a n ę s (ne k a i d ė l m a n ę s!) tai galėjai atostogauti visą žiemą; d ė l š i o d a l y k o (ne k a i d ė l š i o d a l y k o!) niekas ir nesigin̆čijo.
kaimẽnė — kaĩmenė, -ės.
kainà — káina, -os.
kainúoti — káinoti, -oja, -ojo (= nustatyti kainą).
kaip sykis — kaip tik: Oidipas k a i p t i k (ne k a i p s y k i s!) vyksta į Tebus.
Kaĩšiadorys — Kaišiadórys, -ių, -óris.
kajutė (rus. k a j u t a < vok. K a j ü t e), paragẽ, -ẽs, pãragę (M. Lietuvos žvejų žodis, sudarytas iš *ragas*, laivo priešakys!).
kakao (rus.) — kakavà, -ãvos.

kaladė (per *kaladà*, *-ãdos* iš gud. k o ł o d a) — trìnka, -os ; (kortų) málka, -os.
kalbininkas — kalbiniñkas, -ai.
kaldra (lenk. k o ł d r a) — añtklodė, -ės, apklõtas, -ai.
kaleñdorius — kalendõrius, -iaus.
kali druska — kãlio, kalìnė druskà.
Nekaitomi žodžiai mūsų kalboj paprastai nevartojami. Sakome : *kìnas*, *rãdijas*, *áutas*, ne *kino*, *radio*, *auto* ir t.t.
kalkė — anglìnis põpierius.
kalnierius (lenk. k o ł n i e r z) — apýkaklė, -ės.
kalvaratas, kalvartas (lenk. k o ł o w r ó t) — ratẽlis (verpiamasis).
kambala (rus.) — plẽkšnė, plẽkštė, vienpùsė.
kame ir kur bendrinėje kalboje neskiriama, todėl vienodai galima sakyti : k a m e tu buvai ir k u r tu buvai ?
kame dalykas (rus. v č e m d e l o) — kas yra, koks dalykas, kuris čia galas. Žr. t a m e.
kame jis kaltas (rus. v č e m o n v i n o v a t) — kuo (dėl ko) jis kaltas, pvz., jis nekaltas, kad susirinkimas neįvyko ; d ė l š i t o n e p a s i s e k i m o esame visi k a l t i.
kame tai — kažkame, kažin kame, kažkur, kažin kur : k a ž i n k a m e, k a ž i n k u r (ne k a m e t a i !) mačiau tą paveikslą. Kas kita : k a m e t a i (= tą dalyką) matei ?
kamìnas (rus. k a m i n) — židinỹs, žìdinio.
kamizelka (lenk.) — liemẽnė.
kanapka (lenk.) — kanapà, -ãpos (plg. pranc. c a n a p é).
kanarka (lenk. k a n a r e k) — kanarẽlė.
kančiukas (gud. k o n č u k, lenk. k a ń c z u c h) — stìrnakojis, -o, stirnìnis, -io.
kanuolė (vok. žem. k a n ô l) — patránka, -os.
kapa (lenk.) lovãtiesė, (lovos) ùžtiesalas, -aĩ.
kapčius (gud. k o p e c, lenk. k o p i e c) — ežiãženklis, -io, erekỹs, ẽrekio ; kauburỹs, kaũburio.
kapella — kapelà, -èlos.
kapišonas (lenk. k a p i s z o n) — gobtùvas, -ai, vaurà, -õs, vaũrą.
kaprisas (lenk. k a p r y s < pranc. c a p r i c e), kaprizas (rus. k a p r i z) — áikštis, -ies, ùžgaidas, -ai.
kaprizytis, kapriznas (žr. aukščiau) — áikštytis, -ijas, -ijos, užgaidáuti ; aikštìngas, užgaidùs, -ì, ùžgaidų, nertìngas, -a.
karafka (lenk.) — rópinė, ės. Žr. g r a f i n a s.
karčiama (gud. k o r č m a, lenk. k a r c z m a) — smùklė, -ės.
kařdas — kárdas, -aĩ.

karė, kãras, -aĩ.
kãrininkas — kariniñkas, -ai.
kariuomẽnė — kariúomenė, -ės. Žr. -u o m e n ė.
karlikas (lenk., rus. k a r l i k) — neúžauga, -os, galvóžis, -io (paniekinamai).
karnyzas (rus. k a r n i z) — atbrailà, -õs, ãtbrailą.
karžygis — karžygỹs, kařžygio.
kasdiẽnis ir kasdienìnis abu taisyklingi ir geri žodžiai: pirmasis yra sudarytas iš *kas dieną* (plg. *šių metų* > *šiųmẽtis*, *-ė*), o antrasis su priesaga *-inis* gali būti iš pirmojo išvestas arba tiesiog iš *kas dieną* sudarytas (plg. *lig šiol* > *ligšiolìnis*).
kas liečia mane (versta iš rus. č t o k a s a j e t s i a m e n i a) — dėl savęs: d ė l s a v ę s (ne k a s l i e č i a m a n e!) tai aš esu ramus; taigi d ė l ž e m i ų (ne k a s l i e č i a ž e m e s!) nepavyko susitarti.
kas link (lenk. c o d o): t a u t y b ė s (ne k a s l i n k t a u t y b ė s!) jie visi yra lietùviai. Norėjau paklausti a p i e s a v o b r o l į (ne k a s l i n k s a v o b r o l i o!). O kaip s u t u o d a l y k u, d ė l t o d a l y k o (ne k a s l i n k t o d a l y k o!)?
kas tai (rus., lenk. k t o t o) — kažkàs, kažìn kas: k a ž k a s (ne k a s t a i!) atėjo. Kas kita: k a s t a i (= tą dalyką) pasakė.
kašė (lenk. k o s z) — pintìnė, kraĩtė, kraitẽlė, krẽžis, -io, krẽstis, -čio.
kašne (rus. k a š n e < pranc. c a c h e - n e z) — pakaklìnis, -io.
kaštuoti (perdirbtas iš lenk. k o s z t o w a ć < vok. k o s t e n) — atsieĩti.
katarinka (lenk. k a t a r y n k a) — rylà, -õs, rỹlą.
katras ir kuris.

Kai kieno vartojamas *katras*, kalbant apie du daiktus, ir *kuris*, kalbant apie daugiau daiktų, pvz., k a t r a s vaikas (iš dviejų) atėjo ir k u r i s vaikas (iš daugelio) atėjo. Tačiau daugelis tarmių to skirtumo nepažįsta, tad nebėra reikalo jo griežtai laikytis nė bendrinėje kalboje.

kaũkė — káukė, -ės.
kazirkas (rus. k o z y r i o k) — snapẽlis, -io, kaušẽlis, -io, príekaktis, -čio.
kẽdė — kėdẽ, -ẽs, kẽdę.
kegliai (rus. k e g l i < vok. K e g e l) — kūgẽliai, rutuliaĩ.
Keistutis — Kęstùtis, -čio.
kelbasa (lenk. k i e ł b a s a), kilbasa (gud.) — dešrà, -õs, dẽšrą.

kelbukas, kilbukas (su priesaga *-ukas* sudarytas iš *kelbas* < lenk. k i e ł b) — grùžas, -aĩ, grùžė, gružulỹs, grùžulio, grumzdis, -džio.
keleta, -os — kẽletas, -o.
keliauniñkas toks pat geras, kaip ir *keliáutojas*, *keleĩvis* ir savo vietoj vartotinas.
kelnė (lenk. k i e l n i a) — mentẽ, -ẽs, meñtę (mūrininko).
keno, niekeno (tarm.) — kienõ, niẽkieno.
kepka (rus.) — kepuráitė.
kesintis — kėsìntis, -ìnasi, -ìnosi.
kybinti — kìbinti, -ina, -ino.
kieliškas (lenk. k i e l i s z e k) — stiklẽlis, -iùkas, taurẽlė.
kieno tai — kažkienõ, kažìn kieno: k a ž k i e n o (ne k i e n o t a i!) čia eita. Kas kita: k i e n o t a i (= tas) darbas? Žr. k a s t a i.
kylys (vok. žem. k î l "Keil") — pléištas, -ai.
kilmininkas su neveikiamuoju dalyviu.

1) Sakoma: jis buvo p l ė š i k ų u ž m u š t a s, o paskui s n i e g o u ž p u s t y t a s, ne ... p l ė š i k a i s u ž m u š t a s ir s n i e g u u ž p u s t y t a s (įnagininką čia vartoja rusai).

2) L i n ų m i n a m o j i mašinà (= linams minti mašina), ne mašina l i n u s m i n a n t i.

kinò (rus.) — kìnas, -ai. Žr. k a l i d r u s k a.
kinžalas (rus. k i n ž a l) — dùrklas, -ai.
kišenius, kišẽnė, -ės.
Klaipėda — Klaĩpėda, -os.
klapanas (rus. k l a p a n) — vožtùvas, -ai.
klastuoti — klastóti, -ója, -ójo (iš k l a s t à, -õs, plg. v a g ó t i: v a g à, n ú o m o t i: n ú o m a ir kt.).
klaupka (hibr.) — súolas, -aĩ, klaũptas, -ai.
klausìmas ir kláusimas žr. -i m a s.
kláusti ką ir ko.

Geriau sakyti: *klausė vaiką poterių* negu k l a u s ė v a i k o p o t e r i ų; k l a u s ė p r a e i v į k e l i o (kur yra reikalingas kelias) ir t.t. Žr. dar p r a š y t i.

kleckai (gud. k l i o c k i) — kukùliai, gružùliai.
klemeris (vok. K l a m m e r) — sąvarža, -os, varžlankis, -io.
klėtka (gud. k l e t k a, lenk. k l a t k a) — narvas, -aĩ, narvẽlis, -io.
klėtkuotas (žr. k l ė t k a) — langúotas, -a (pvz., sijonas).
kliaksas (rus. k l i a k s a) — juodulỹs, "žydas".

kliamra (lenk. k l a m r a, gud., rus. k l i a m r a < vok. K l a m m e r) — sagtìs, -iẽs, kebẽklis, -io, apkabà, -õs, sąvarža, -os. Žr. dar k l e m e r i s.

kliapa (lenk. k l a p a < vok. K l a p p e) — ãtvartas, -aĩ, ãtklastas, -aĩ.

kliapsas (vok. K l a p s) — plekštelėjimas. P l e k š t e l t i (ne d u o t i k l i a p s ą !).

klijonka (rus. k l e j o n k a) — vaškýtoji dróbė, vaškýtinė.

klynas (lenk., gud. k l i n) — pléištas, -ai ; įsiuvas, -ai (drabužiuose) ; (lauko) kyšulỹs, kỹšulio.

kliomba (lenk. k l o m b) — gėlių lýsė, gėlýnas, -ai.

kliubas, klūbas — klùbas, -ai.

knatas (gud., lenk. k n o t) — dagtìs, -iẽs, dãgtas, -ai.

kniksas (vok. K n i c k s) — tūpsnis, -io, tūptelėjimas ; tūptelti (= kniksą daryti).

knopka (rus.) — mygtùkas, -ai.

kodelnyčia (lenk. k a d z i e l n i c a) — smilkýtuvas, -ai.

kodylas (gud. k a d i l o) — smilkalaĩ, smil̃kalus.

koks tai — kažkóks, kažìn koks : kartą atėjo k a ž k o k s (ne k o k s t a i !) žmogus. Žr. k a s t a i.

kol.

Šalutiniuose sakiniuose su jungtimi *kol* veiksmažodis gali būti neigiamas ir teigiamas, pvz., k o l n e v a r ė, tol niekas ir nesiskirstė ; k o l t u n e b ū s i atsikėlęs, tol ir aš nieko nedarysiu ; bet : dirbsiu, k o l g a l ė s i u (čia netinka : k o l n e g a l ė s i u) ; mušė, mušė, k o l (= ligi) u ž m u š ė ir kt.

kolieka (gud., lenk. k a l e k a) — luošỹs, lúošio.

koliekas, -a — lúošas, -à.

kolionikas (lenk. k o l o n i k) — segùtis, -čio.

kolioti (lenk. k a l a ć) — plūsti, kõneveikti.

kolje (rus. k o l j e < pranc. c o l l i e r) — añtkaklė, -ės, kaklìnis, -io, perlų vėrinỹs, vėrinio.

kombinetka (rus.) — kombinėtė ; plg. k o k è t ė, m a r i o n è t ė, s e r v è t ė ir kt.

konfitūros (lenk. k o n f i t u r a < pranc. c o n f i t u r e) — uogiẽnė, -ės.

kontrabandistas, kontrabándininkas, -ai.

kontragentas (su rus. *-g-*) — kontraheñtas, -ai (iš lot. dalyvio c o n t r a h e n s, -e n t i s "sudaręs sutartį").

kontūras (lenk., rus. k o n t u r < pranc. c o n t o u r), apýbraiža, -os.

konvertas (rus. k o n v e r t) — vókas, -ai.

kopėčios — kópėčios, -ių̃.

koperacija — kooperãcija, -os.
koptūras (gud., lenk. k a p t u r) — gobtùvas, -ai.
korka, korkas (gud. k o r k a, lenk. k o r e k) — kamštis, -čio; (bato) kulnìs, -ičs, kulnį.
korporatyvinė santvarka — korporacinė santvarka.
kostiumas (rus. k o s t i u m < pranc. c o s t u m e) — kartà, -õs, kařtą, eilė, eilùtė.
košė (gud., lenk. k a š a) — tyrė, -ės.
košeliena (per *košelyna, kvošelyna* perdirbta iš gud. k v a š e n i n a) — šaltíena, -os, drebùčiai, -ių.
koziris (rus. k o z y r') — švičtalas, -aĩ (kortose).
kralikas (lenk. k r ó l i k) — triùšis, -io.
kranas (gud., lenk. k r a n) — čiáupas, -aĩ.
kravatas (lenk. k r a w a t < pranc. c r a v a t e) — kaklãraištis, -čio.
kremavas (lenk. k r e m o w y) — kremìnis, -ė.
Krėtinga — Kretingà, -õs, Krėtingą.
kriaučius (gud. k r a v e c, lend. k r a w i e c) — siuvėjas, -ai.
krienai (gud. c h r e n), kartynės, -ių, kartuõlės, -ių.
krivulė — krivūlė, -ės.
krizis, krìzė, -ės. Žr. a n a l i z ė.
kūbas — kùbas, -ai.
kudlos (gud. k u d l y, lenk. k u d ł y) — gauraĩ, -ų̃, gaurùs; -otas — gaurúotas, -a.
kūkalis (gud. k u k o l') — ráugė, -ės.
kulipka, kulkà, km. kulkos.
kulkosvaidis, kulkósvydis, -džio.
kulokas (gud., rus. k u l a k) — kùmštis, -čio; búožė (komunistinėje terminologijoje).
kulturklūbas — kultūrinis klubas.
kuo geriausias, kuo daugiausia, ko geriausias, ko daugiausia.
kuomèt tėra prieveiksmis, todėl jungtimi šalutiniame sakinyje nevartojamas, pvz., pasikalbėsim, k a i, k a d a (ne k u o m e t!) sugrįšiu.
kuone, konė.
kuopà, -õs — kúopa, -os.
kuprinti — kūprinti, -ina, -ino.
kur tai (versta iš gud., rus. g d e t o) — kažkuř, kažìn kur: pieštukas k a ž k u r, k a ž i n k u r (ne k u r t a i!) dingo. Kas kita: k u r t a i (= tą dalyką) girdėjai? Žr. k a s t a i.
kurapka (gud. k u r o p k a) — slampà, -õs, slampą.
kuryba, kurimas, kurinys — kūrýba, kūrìmas, kūrinỹs, kūrinio.

kuris tai — kažkurìs, kažìn kuris: k a ž k u r i s (ne k u r i s t a i !) vaikas įbėgo ir suriko. Kas kita: k u r i s t a i (= tą dalyką) iš jūsų pamatė ?

kùrjeris, pasiuntinỹs, pãsiuntinio.

kurkos (rus. k u r k i) — kulnys, -ių.

kurortas (rus. k u r o r t < vok. K u r o r t), vasárvietė.

kurortininkas (žr. k u r o r t a s), vãsarotojas, -ai.

kurtka (lenk., rus.) — striùkė, -ės, palaidinùkas, -ai, įsùtė, -ės (iš į s a s, -à " trumpas ").

kusi (rus.) — imk, puci (žem.).

kušetka (rus.) — kušètė, -ės (plg. pranc. c o u c h e t t e).

kvarbatkos (gud. c h v o r b o t k i < sen. lenk. f o r b o t k i) — pinìkai, mezginiaĩ, nėriniaĩ, nėrinius.

kvarcas (rus. k v a r c < vok. Q u a r z), pùtnagas.

kvasas (lenk. k w a s) — girà, -õs.

kvėpalai, kvepalaĩ, -ų̃, kvẽpalus.

kvėpia — kvẽpia, kvėpė, kvėpti.

kvoldas (gud. c h w a l d < lenk. f a ł d) — klõstė, -ės, klótinė, -ės.

Labą rytą, labą dieną — lãbas rýtas, labà dienà (vardininkas čia mums yra įprastesnis negu galininkas).

labdaringas vakaras, labdaringa draugija — labdarýbės, lãbdaros, labdarìnis (-ė) vakaras, draugija. Žr. - i n g a s.

laidà, -õs yra vok. L i e f e r u n g, A u s g a b e, rus. v y p u s k, pvz., laikraščio rytinė, vakarinė l a i d a, pirmoji mokyklos (jos baigusių mokinių) l a i d a, trečioji šios knygos l a i d a jau pasibaigė. Žr. l e i d i m a s.

láiduoti, láidas — laidúoti, -úoja, -ãvo (= garantuoti); laĩdas, -ai (= garantija).

laidóti, laidótuvės — láidoti, -oja, -ojo; láidotuvės, -ių.

laikas nuo laiko — kařtais, rẽtkarčiais, kařtkarčiais: k a r t a i s, r e t k a r č i a i s (ne l a i k a s n u o l a i k o !) ir jis čia pasirodydavo.

laike pietų, švenčių ... — pietų, švenčių metù, per pietus, per šventes, pvz., p e r d v i s a v á i t e s (ne l a i k e d v i e j ų s a v a i č i ų !) bus viskas padaryta.

laikyti ką už ką (slaviškas vertimas) — laikyti ką kuo: visi jį k v a i l i u (ne u ž k v a i l į !) laiko.

laiko (pobūvio) galininkas ir naudininkas: j i s k e l i a s d i e n a s išvažiavo atostogų, pasiprašė jį b e n t p u s v a l a n d į į trobą ir jis k e l i o m s d i e n o m s išvažiavo atostogų, pa-

siprašė jį bent p u s v a l a n d ž i u i į trobą. Abeji posakiai taisyklingi.

laiko įnagininkas: kur vakar buvai š i u o m e t u (ne š i a m e l a i k e!)? Traukinys išeina s e p t y n i o m i s (ne s e p t y n i o s e!). T a p r o g a (ne p r i e t o s p r o g o s!) galėjai ir ligonį aplankyti.

laiko naudininkas: pasiūk drabužį S e k m i n ė m s (ne a n t S e k m i n i ų!), gavo darbininką t r e j i e m s m e t a m s (ne a n t t r i j ų m e t ų!).

laiko bėgyje (versta iš rus. v t e č e n i i v r e m e n i) — ìlgainiui, su laiku: i l g a i n i u i (ne l a i k o b ė g y j e!) ir jie išmoks taisyklingai kalbėti.

laikotarpyje: p e r d v i s a v a i t e s (ne d v i e j ų s a v a i č i ų l a i k o t a r p y j e!) viską padarysiu.

laikui bėgant — ìlgainiui, su laiku: ì l g a i n i u i, s u l a i k u (ne l a i k u i b ė g a n t!) ir jis pasveiks. Žr. l a i k o b ė g y j e.

laĩpsnis — láipsnis, -iai.

laiptaĩ — láiptai, -ų.

laisvanoris — savanõris, -ė.

láisvas — laĩsvas, -à, priev. laisvaĩ, bet l á i s v ė, -ė s.

laĩškas, láiškas, -aĩ.

laižybos — lažýbos, -ų.

lakiruoti batai — lakúoti, lakúotiniai batai.

langinyčios — langìnės, -ių. Žr. -i n y č i a.

latynas, latyniškas — lotỹnas, -ai, lotỹniškas, -a.

latvỹs, -iaĩ — lãtvis, -iai.

Latvijà, Lãtvija, -ijos.

laukas (sąsiuvinio) — paraštẽ, -ẽs, pãraštę.

lazankos (lenk. ł a z a n k i) — skrỹliai, -ių.

lėbauti (perdirbtas iš lenk. l a b o w a ć) — puotáuti, ūžti, girtáuti.

ledaunė (lenk. l o d o w n i a) — ledū́nė, ledìnė, ledaĩnė.

legionierius, legiònininkas, -ai.

leidìmas (kalbant apie knygas) yra vok. A u f l a g e, rus. i z d a n i j e, pvz., V. Krėvės "Raganius" yra Spaudos Fondo l e i d i m o (t. y. jį yra Spaudos Fondas išleidęs).

leika (gud.) — piltùvas, -ẽlis.

lėkštẽ — lẽkštė, -ės.

lenciūgas (gud. l a n c u g) — grandìnė, -ės.

lengvaatletas — lengvãatletis, leñgvatletis, lengvàsis atlètas. Plg. l e n g v a b ū d i s (ne l e n g v a b ū d a s!).

lenkaĩ, Lenkijà — lénkai, -ų, Lénkija, -os.

lermas (vok. L ä r m) — triùkšmas, -o.

lẽšos, -ų̃ — lẽšos, -ų.
letučka (rus.) — skrajùtė, -ės, lapẽlis, -io.
liakerkos (lenk. lakierki) — lakúotiniai (batai), lakúotinės (kurpės).
liaudìs, -iẽs — liáudis, -ies.
Liepojus — Liepója, -os.
lietsargis — skẽtis, -čio.
Lietuva, Lietùva — Lietuvà, -õs, Lietuvą.
lietuvių kalboje (išėjo, pasirodė knyga) — lietuvių kalba.
ligonbutis (plg. vok. Krankenhaus) — ligóninė, -ės.
lygsvara (versta iš rus. ravnovesije ar vok. Gleichgewicht) — pusiáusvyra, -os.
liguistas (tarm.), ligústas, -a.
liktarnia (gud. lichtarnia) — žibintùvas, -ai. žibiñtas, -ai.
liktorius (gud. lichtar', lenk. lichtarz) — žvakìdė, -ės.
lineika (rus.) — liniuõtė, -ės.
lioduoti (bateriją) (vok. laden) — kráuti b.
lištva, ličtva (lenk. lisztwa, gud. lištva) — vãras, -aĩ.
liudėsys — liūdesỹs, liũdesio. Žr. -esys.
liūdyti — liùdyti, -ija, -ijo ; daiktavardžiai : liùdytojas, liùdijimas (ne liudymas!). Plg. dantìja, -ìjo, -ýti : dantìjimas, rūdìja, -ìjo, -ýti — rūdìjimas.
liuftas (lenk. luft < vok. Luft [loch]) — dúmtraukis, -io.
liukras (lenk. lukier) — glãjus, -aus.
liuosas (vok. žem. los) — laĩsvas, atliekamas, atspėjamas ; laisvãlaikis, atliẽkamas, atspė̃jamas laikas, spẽtas (ne liuoslaikis!); atleisti (ne paliuosuoti!) iš pareigų.
liustras (rus. liustra) — sietýnas, -ai.
livas, lyvas — lýbis, -iai.
lyveris (rus. liver) — (daržininko) laistìklis ; (gyvulio) plaũtkepenys.
lodočkos (rus. lodočki) — kurpáitės, -čių.
lososina (rus.) — lašišà, -išos.
lõšti, -ia, -ė. Sakome : lošia kortomis, šãchmatais; pinigus pralošė, bet : žaidžia futbolą, tenisą, krepšinį ; komediją, dramą vaidina.
loterėja (rus.) — lotèrija, -os.
lozungas (rus. lozung < vok. Losung) — šū̃kis, -io.
lušys — lúšis, -ies.
lušna — lūšnà, -õs, lúšną.

Madnas (lenk. m o d n y, rus. m o d n y j) — madìnis, -ė, madìngas, -a.
malačius, molodec (rus.) — vỹkęs, -usi, " vyras ".
maldaujančiai — maldáujamai. Žr. -a n č i a i.
maliorius (lenk. m a l a r z) — dažýtojas, -ai.
maniška (rus.) — krūtìnė.
mankietas (lenk. m a n k i e t) — rankógalis, -iai.
mantelis (vok. M a n t e l) — apsiaũstas, -ai.
manto (rus. m a n t o < pranc. m a n t e a u) — apsiaũstas, -ai.
manžetas (rus. m a n ž e t a < pranc. m a n c h e t t e) — rankógalis, -iai.
Marìja — Marijà, -ìjos.
marinavoti (lenk. m a r y n o w a ć) — marinúoti (plg. pranc. m a r i n e r).
mãrios, -ių (ne m ã r ė s, -i ų !) : Kuršių m ã r i o s.
maršãlas — máršalas, -ai.
marùs, -ì — kurs lengvai, greitai miršta, vok. s t e r b l i c h, n i c h t l e b e n s f ä h i g, rus. n e ž i z n e s p o s o b n y j. Pvz., katė n e m a r ù s gyvulys. Žr. m i r š t a m a s, m i r t i n g a s.
masìnti — mãsinti, -ina, -ino.
maslionkos (lenk. m a ś l a n k i) — pãsukos, -ų.
mãšìna — mašinà, -ìnos.
mašinìstė, mašìninkė, -ės (ne m a š i n i ñ k ė !).
mašinka (lenk. m a s z y n k a) — mašinẽlė, -ės.
maštabas (rus. m a s š t a b < vok. M a s s s t a b) — mãstas, -ai : viską daro plačiu m a s t u (ne p l a č i u m a š t a b u !); (žemėlapio) mastẽlis, -io.
matavas (rus. m a t o v y j) — matìnis, -ė (plg. pranc. m a t) : m a t ì n ė lemputė.
matčas — žaidỹnės, -ių, žaidinỹs, žáidinio.
matikas (gud., lenk. m o t y k a) — kauptùkas ; (kepurės) snãpas, -ẽlis.
matomai — matýti : jis, m a t y t (i) (ne m a t o m a i !), nieko nežinojo, bet : jis m a t o m a i padėjo daiktą (t. y. taip, kad tas daiktas būtų matomas).
matrosas (rus. m a t r o s < vok. M a t r o s e) — jūreĩvis, -io.
matroska (rus.) — jūrinìkė, -ės.
maudyklà, -ỹklos yra maudymosi vieta, vok. B a d e p l a t z, rus. m i e s t o d l i a k u p a n i j a.
maudỹklė, -ės yra maudymosi įtaisas, namas, vok. B a d e a n s t a l t, rus. k u p a l' n i a.
mazurkas (lenk. m a z u r e k) — mozũras, -ai.

mažiau.

Nors gyvojoje kalboje retkarčiais yra pasakoma : jis įbrido į vandenį a u k š č i a u (ar ž e m i a u) kelių, tačiau plačiau taip aukštesniojo laipsnio prieveiksmių nebelinkstama vartoti. Dėl to ir bendrinėje kalboje toliau sakytina : jis gavo m a ž i a u k a i p (arba n e g u, n e k a i p, n é i) penkis litus (ne m a ž i a u p e n k i ų l i t ų !).

Mažvỹdas — Mãžvydas ; plg. M a ñ t v y d a s, M ì l v y d a s ir kt.

mednyčia (gud. m e d n i c a, lenk. m i e d n i c a) — varlnė.

medžiagà — mẽdžiaga, -os, bet : m e d ž i a g ìn i s, -ė.

medžiaginiai — mẽdžiagiškai. Žr. -i n i a i.

meilė prie ko — meĩlė ko, kam : jo t ė v y n ė s m e i l ė (ne m e i l ė p r i e t ė v y n ė s !) buvo didelė ; vaikų m e i l ė t ė v a m s (ne p r i e t ė v ų !) yra įgimtas dalykas.

mėlsvas, melsvas, -à.

mėnesiena, mėnesíena, -os.

mėnesių vardai : saũsis, vasãris, kóvas, balañdis, gegužė̃, biržė̃lis, líepa, rugpiū́tis, rugsė́jas, spãlis, lãpkritis, grúodis.

meniu (rus. m e n i u < pranc. m e n u) — valgiãraštis, -čio, valgių sąrašas.

mẽtas ir mẽtai.

Metas yra l a i k a s " vok. Zeit, rus. pora, vremia ", pvz., kuris dabar m ẽ t a s ? Šiuo m e t ù viskas brangu. *Metai* — 12 mėnesių laikas, vok. J a h r, rus. g o d.

Metẽliai — Meteliaĩ, -ių̃, Mẽtelius (miestelis).

mėtodas, metodė — metòdas, -ai.

metturgis — prekýmetis, -čio.

mielu noru, su mielu noru (tai padarysiu).

miera (gud., rus. m e r a) — mãtas, -ai, saĩkas, -ai.

mieruoti (sudarytas iš m i e r a) — matúoti, -úoja, -ãvo, seikė̃ti, seĩki, -ė́jo (kalbant apie biralus).

mylė̃ti ir mė̃gti yra daug kur skiriama : pirmasis vartojamas kalbant daugiau apie žmones ar šiaip gyvas būtybes, o *mė̃gti* — apie daiktus, pvz., jis labai m ý l i vaikus, gyvulius, bet : m ė̃ g s t a (ne m y l i) muziką, sportą, skanėstùs ir kt. Individualiai, ypač literatūrinėje kalboje, *mylė̃ti* metaforiškai gali būti ir plačiau vartojama, pvz., jis labai m y l i (ne būtinai m ė̃ g s t a !) gamtą, m y l i dangų, mišką ir kt. Be to, *mylė̃ti* dar reiškia ir " vaišinti ", pvz., mus svečiuose didžiai m y l ė j o (t. y. vaišino). Iš kitos pusės, *mė̃gti* (= pakęsti) gali būti vartojama ir kalbant apie žmones, pvz., jis manęs labai n e m ė̃ g s t a (t. y. nepakenčia).

mylėtojas (žr. m y l ė t i) — mėgėjas, -ai : mokslo m ė g ė j ų (ne m y l ė t o j ų !) draugija.
Mindaugis — Mìndaugas, -o.
minoga (rus.) — devynãkė.
mintinai — atmintinaĩ (= vok. a u s w e n d i g, rus. n a p a m i a t') : eilėraščiai paprastai duodami mokiniams išmokti a t m i n t i n a i (ne m i n t i n a i !).
mintiniai (egzaminai) — žodìniai, atsãkomieji egz. (kai per egzaminus atsakoma žodžiu).
mintyti dėl darybos yra galimas žodis, plg. *mintìs : mintýti*, *kirmìs : kirmýti*, *rūdìs : rūdýti* ir kt. Bet, turint bent kelis tos reikšmės gražius senus veiksmažodžius (*galvóti*, *mąstýti*, *manýti*), nebereikalingas ir šis darytinis žodis.
mìrštamas, -a yra vok. t ö d l i c h, r u s. s m e r t e l' n y j, t. y. toks, kuris linkęs mirti, kuris su savim neša mirtį arba yra mirties priežastis, pvz., jo liga n e m ì r š t a m a — pagis ; m ì r š t a m a nuodėmė. Žr. m a r u s, m i r t i n g a s.
mirti badu ir iš (nuo) bado yra abu geri posakiai, tik pirmasis yra senesnis ir įprastesnis. Plg. dar *juoktis*, *týčiotis kuo* ir *iš ko*, *kratyti ko* (kuo) ir *nuo ko* ir kt.
miřtinas, -à dėl darybos gali būti sudarytas kad ir iš savaiminio *miřti* (plg. *bū́tinas*, *-à : bū́ti* ir kt.), bet reikiamybės dalyviu jo jau nebelinkstama vartoti. Tačiau prieveiksmis *mirtinaĩ* dar pažįstamas : jis apsirgo m i r t i n a ĩ, jį sumušė, sužeidė m i r t i n a i.
mirtìngas, -a kuris miršta, neamžinas, vok. s t e r b l i c h, rus. s m e r t n y j, pvz., žmogaus dvasia n e m i r t i n g a, o kūnas m i r t i n g a s ir net m a r u s. Žr. m a r u s, m i r š t a m a s.
misionieris, misionorius — misionìerius, -iaus, mìsininkas, -ai.
mislė — mįslẽ, -ẽs, mįslę.
mytas — mìtas, -ai.
mizernas (lenk. m i z e r n y) — meñkas, -à.
močalka (rus.) — plaušìnė, plaušaĩ, -ų̃, plaušùs, plū̃šos, -ų̃.
močeka (gud. m a č e c h a) — pãmotė, -ės.
moderniškas — modernùs, -ì, modeřnų, priev. moderniaĩ. Čia priesaga *-iškas* nieko naujo nepasako, ir todėl be jos galime puikiausiai apsieiti, juo labiau, kad be tos priesagos patogiau ir antrinius darinius sudaryti, pvz., *modernùs*, *modernìnis*, *modernùmas*, *modernýbė*. Plg. dar lot. m o d e r n u s "naujas", pranc. m o d e r n e, vok. m o d e r n ir kt. Žr. dar -i š k a s.
mogliuoti, mogliai (lenk. m a g l o w a ć, m a g i e l < vok. m a n g e l n, M a n g e l) — brūškúoti, brū̃škos, -ų.

mokesnis (tarm.), mókestis, -čio.

mokėti skirtina nuo *žinóti :* mokėti reiškia ką išmokus turėti galvoje, atsiminti, t. y. praktiškai sugebėti kuo nors pagrindžiaĩ naudotis (= vok. k ö n n e n [psichine prasme], rus. u m e t', z n a t', t v i o r d o p o m n i t'), o *žinóti* galima tai, kuo yra įsitikrinta (vok. w i s s e n, rus. u m e t', z n a t'), pvz., vaikai jau m ó k a poterius ; kai i š m o k s i visą pamoką, eilėraštį, tada ir m o k ė s i (ne ž i n o s i !) ; lietuvių kalbą jis gerai m o k a (t. y. jis lietuvių kalbą yra gerai išmokęs, gerai lietuviškai kalba), bet : jis viską ž i n o, kur kas yra padėta ; aš ž i n a u, kad tu rytoj ateisi ; aš ž i n a u daugybę kalbų (t. y. žinau daugybę kalbų esant), bet ne visas jas m ó k u ; galima daug ką ž i n ó t i, bet ne viską m o k ė t i.

mokỹkla — mokyklà, -ỹklos. Žr. -y k l a.

mokinti (tarm.), mókyti, -o, -ė. Žr. -y t i ir -i n t i.

mókytinis, -iai visų pirma Šv. Rašto kalboje yra Kristaus mokinys. Dabar vienur kitur šiuo žodžiu yra vadinamas ir *inteligeñtas*, pvz., ten buvo nemaža ir m ó k y t i n i ų (= inteligeñtų).

mokýtojas — mókytojas, -ai.

Iš veiksmažodžių *mókyti*, *tárdyti*, *gáudyti*, *šáudyti* sudarytieji daiktavardžiai su priesaga *-tojas* turi kirtį toje pat vietoje : *mókytojas*, *tárdytojas*, *gáudytojas*, *šáudytojas* ir t.t., o iš veiksmažodžių *ganýti*, *rašýti* bus *ganýtojas*, *rašýtojas*.

mokolas (gud. m a c h a l o) — teptùvas, -ai, teptùkas, -ai.

moksliñčius liaudinėje kalboje yra toks žmogus, kuris daug žino arba dedasi daug žinąs. Dėl darybos jis gali būti mūsų pačių žodis (plg. *karšin-ti : karšiñčius*, *žìbinti : žibiñčius* ir kt.). Be to, jis gali būti analogiškai sudarytas ir pagal *galiñčius*, *išmiñčius*, *gudriñčius* ir kt. Iš dalies galėjo tokiai darybai turėti įtakos ir tokie skoliniai kaip *liesiñčius* " miško sargas, eigulis " arba tokie mūsų perdirbiniai kaip *mediñčius* " t. p." ir kt. Bet tiek dėl reikšmės, tiek dėl priesagos savotiškumo nebeapsimoka jau įsigalėjusio *mókslininko* vietoje vartoti *moksliñčių* ; nebent galima būtų tą žodį pakęsti liaudinėje, buities vaizduojamojoje ar šiaip literatūrinėje kalboje. Be to, *mokslinčius* kartais vartojamas ir su bloginamuoju priereikšmiu.

Malėtai — Molėtai, -ų.

morai (gud., lenk. m a r y) — neštùvai, -ų.

Morzė (rus.) — Morsas (plg. angl. M o r s e).

mostis (gud., rus. m a s t') — tẽpalas, -aĩ ; (arklių) pláukas.

moterìs, -iẽs — móteris, -ies.

mótyna (tarm.), mótina, -os.

mozolis (lenk. m o z o l) — núospauda, -os, sąvėlẽ, -ẽs, sąvėlę, pópūtė, -ės, trynẽ, -ẽs, trỹnę.
mufta (rus.) — movà, -õs, mõvą, ùžmova, -os.
mūgė — mùgė, -ės.
muliorius (lenk. m u l a r z) — mū́rininkas, -ai.
munštukas (lenk., gud. m u n š t u k < vok. M u n d s t ü c k) — kandìklis, -io.
muštarda (lenk. m u s z t a r d a), muštrikas (vok. M o s t r i c h) — garstýčios, -ių.
muterka (lenk. m u t e r k a), moterka — veržlẽ, -ẽs, veřžlę.

Nabagas (gud. n e b o g arba sen. lenk. n i e b o g) — vaĩgšas, -ai.
nabašnykas, nabaštikas (perdirbtas iš gud. n e b o š č i k, lenk. n i e b o s z c z y k) — veliónis, -io.
nachalas (rus. n a c h a l) — akìplėša, -os.
nachališkas (žr. n a c h a l a s) — akìplėšiškas, -a, įžūlùs, -ì.
nadzievoti (lenk. n a d z i e w a ć), nadzievonė (lenk. n a d z i e w a n i e) — kiẽšti ; įdaras, -aĩ, kaẽšalas, -aĩ.
náikinti, naikìnti, -ìna, -ìno.
nayvus — naivùs, -ì, naĩvų, priev. naiviaĩ.
naktaiza (angl. n e c k t i e) — kaklãraištis, -čio, kaklãryšis, -io.
nalivka (rus.) — añtpilas, ùžpilas.
narai (rus. n a r y) — gùltas, -ai.
naravas (gud., rus. n o r o v, lenk. n a r ó w) — nařtas, -ai, nirtulỹs, niřtulio.
naravistas (gud. n o r o v i s t y j, lenk. n a r o w i s t y) — nartùs, nařtų, nertìngas, -a.
natūralis, natūrališkas — natūralùs, -ì, -ãlų, priev. natūraliaĩ. Žr. -i š k a s.
naujienybė — naujenýbė, -ės.
nažutka (lenk. n a r z u t k a) žr. b l i u z k a.
nė ir nei mūsų tarmėse retai kur griežtai skiriama, todėl ir bendrinėje kalboje būtų galima apsieiti be to skirtumo, kurį tarp jų dabar darome : mums visiškai gali užtekti ir vieno plačiau žinomo *nei*, pvz., aš n e i tėvo neturiu ; jis nemoka n e i skaityti, n e i rašyti.
neatbūtinaĩ ir būtinaĩ reikia skirti : pabūk pas mus kiek ir n e a t b ū t i n a ĩ (taip, kad mums nereikėtų pas tave tiek a t b ū t i) ; aš ariau jam n e a t b ū t i n a ĩ (t. y. jis man už tai nebeturės atarti, to darbo a t b ū t i), bet : tu b ū t i n a ĩ (= " kanečnai ") turi važiuoti į miestą ; b ū t i n a ĩ tai man padaryk iki pietų.

nedárbas yra toks būvis, kai nėra darbo (= vok. Arbeitslosigkeit, rus. bezrabotica), ir skirtinas nuo *bedarbės* (žr.).

nedateklius (hibr.) — neprìteklius, -iaus.

nederinamojo pažyminio įnagininkas : visi kareiviai buvo baltomis kepurėmis (ne baltose kepurėse!), ji eidavo į bažnyčią kasdieniniais drabužiais (ne kasdieniniuose drabužiuose!).

neiginio kilmininkas.

Tiesioginio papildinio galininkas, pakeitus teigiamąjį tarinį neigiamuoju, virsta kilmininko papildiniu, pvz., turiu knygą, bet : neturiu knỹgos. Todėl sakoma : niekas jo (ne jį!) neprašė, nesisekė aprūpinti visų reikalų (ne visus reikalus!), nesutiks atiduoti nei mažiausio žemės gabalėlio (ne mažiausią ž. gabalėlį!) ir t.t.

neitralus — neutralùs, -ì, -ãlų, priev. neutraliaĩ.

nekuris (retas ir apysvetimis įvardis) — kai kuris : kai kurie (ne nekurie!) taip daro.

neláisvė, -ės yra toks būvis, kai žmonės gyvena be laisvės, pvz., priešai paėmė daug kareivių į nelaisvę. Žr. belaisvė.

nelaisvis — belaĩsvis, -ė (žmogus paimtas į nelaisvę).

neprigulmybė, neprigulmingas — nepriklausomýbė, nepriklaũsomas, -a.

Nėris — Nerìs, -iẽs, Nẽrį (moteriškosios giminės).

nerviškas, nervuotas — nervìngas (žmogus), t. y. piktas, pairusių nervų.

nervuotis — nervintis, -asi, -osi.

nesčia — nėščià, -õs, nẽščią.

nẽšinas, -à.

Su šios rūšies veiksmažodiniais būdvardžiais (nẽšinas, vẽdinas, gẽninas) paprastai sakomas daiktavardžio įnagininkas, pvz., motina ėjo vaiku nešina (= ėjo vaiką nešdamasi).

nešintis — nẽšintis, -inasi, -inosi.

nešti yra visai netinkamai vartojamas tam tikruose posakiuose, pvz., jie susirinkime išnešė (= iškėlė) sumanymą, teisėjai išnešė jam mirties sprendimą (= teisėjai nuteisė jį mirtimi, mirti) ir kt.

neturtis — betuřtis, -čio. Plg. berañkis, beprõtis ir kt.

netvarkà, -õs, nẽtvarką yra toks būvis, kai nėra tvarkos, pvz., kambary buvo didžiausia netvarka (= vok. Unordnung, rus. besporiadok). Žr. betvarkė.

neužauga — neúžauga, -os.

neužilgo (versta iš lenk. n i e z a d ł u g o, rus. n e z a d o l g o) — netrùkus, greĩtai: n e t r u k u s (ne n e u ž i l g o !) jis sugrįš.

nezabudka (rus.) — neužmiršuõlė, -ės.

nežiūrint to yra verste versta iš rus. n e s m o t r i a n a e t o, pvz., šiokiuose posakiuose: n e ž i ū r i n t t o jis sugrįžo (= jis v i s d ė l t o . . .); n e ž i ū r i n t t o, kad jau buvo vėlu, mes vis dėlto išvažiavome (= nors ir buvo jau vėlu, mes ...); n e ž i ū r i n t savo rūpestingumo, jis ne viską spėja padaryti (= jis, kad ir rūpestingas, ne viską ...) ir kt.

nianka (gud. n i a n' k a, rus. n i a n' k a) — áuklė, -ės.

niekinančiai — niekinamai. Žr. -a n č i a i.

nieko panašu, gera (tarm.), nieko panašaus, gero.

Kilmininkas čia daug plačiau vartojamas, todėl ir bendrinėje kalboje jis teiktinesnis, negu niekatroji giminė, pvz., n i e k o g e r o negirdėjau; n i e k o p a n a š a u s (ne p a n a š u !) nebuvo ir t.t. Teigiamuose sakiniuose pirmosios linksniuotės būdvardžių niekatroji giminė dar dažniau vartojama, pvz., jis man padarė daug g e r a, bet linkėdami sakome tik v i s o g e r o ! Antrosios būdvardžių linksniuotės niekatroji giminė bendrinėje kalboje šiuo atveju visai nebevartojama, pvz., sakoma tik: padaryk man ką m a l o n a u s ir kt.

niekumet — niekuomèt, plg. k u o m è t, t u o m è t.

niuniuoti — niūniúoti, -úoja, -ãvo.

niurus — niūrùs, -ì.

nol(is) (rus. n o l') — nùlis, -io.

noperckas (gud. n a p e r s t o k) — pirščiùkas, -ai, siuvamàsis žiedas.

nopielnykas (rus. n a p i l' n i k) — brūžẽklis, -io, dìldė.

nóriai yra sudarytas iš dar senesniuose kalbos šaltiniuose vartojamo būdvardžio *nórus* šalia *nóras* (plg. *baĩsas : balsùs : baĩsiai, gõdas : godùs : gõdžiai, naĩsas : narsùs : naĩsiai* ir kt.) ir dar dabar tarmėse plačiai vartojamas, pvz., jis viską labai n ó r i a i dirba, valgo ir kt. Taigi nėra jokio reikalo jo keisti į *noringai, su noru* ar *mielai.*

novalačka (rus. n a v o l o č k a) — ùžvalkalas, -aĩ, añtvalktis, -čio, ãptraukalas, -aĩ.

nuduoti (versta iš lenk. u d a ć, u d a w a ć) — apsimesti, dėtis, pvz., jis d e d a s i (a p s i m e t a) kvailas (ne . . . n u d u o d a kvailą !). Kas kita: n u d a v ė (= išleido) dukrelę už šimto mylelių.

Numeris sutrumpintai rašytinas šiaip: Nr. 299 arba 299 nr., bet nerašome: 229 Nr., Ns 299, 299 Ns ar kaip kitaip.

nuobradas (per n o b r ã d a s paskolintas iš gud., rus. n a b r ó d) — nenáudėlis, válkata.

nuodėmẽ — núodėmė, -ės.

nuomà, -õs — núoma, -os.

nuomóti, nuomúoti — núomoti, -oja, -ojo.

Nesakytina: i š s i n u o m o j a kambarys (plg. rus. s d a j o t s i a komnata), kaip ir p a r s i d u o d a namas, bet: i š n ú o m o j a m a s kambarys, p a r d u o d a m a s namas.

nuosaikùs, -aĩkų, kuris žino, turi saiką, vok. m ä s s i g, g e m ä s s i g t, rus. u m e r e n n y j, pvz., n u o s a i k u s žmogus viską ir daro n u o s a ĩ k i a i (t. y. su saiku, neiškrypdamas į kraštutinybes); jo arklys n u o s a i k u s (eina, bėga vienodai).

nuosavýbė, -ės yra daiktas, kuris kam priklauso, vok. E i g e n t u m, rus. s o b s t v e n n o s t'. Žr. s a v y b ė.

nuoseklùs, núoseklų, priev. nuosekliaĩ = konsekventùs, priev. konsekvenčiaĩ, vok. k o n s e q u e n t, f o l g e r i c h t i g, rus. p o s l e d o v a t e l' n y j.

núostabus — nuostabùs, núostabų, priev. nuostabiaĩ.

núošimtis, -io pagal savo darybą reiškia tai, kas imama nuo šimto, ir todėl visiškai gali atstoti *procentą*.

núoširdus — nuoširdùs, núoširdų, priev. nuoširdžiaĩ.

núotaika, -os = vok. S t i m m u n g, rus. n a s t r o j e n i j e. Nesakoma tik: visi buvo g e r o j e n u o t a i k o j e (tai yra gryna rusybė: v c h o r o š e m n a s t r o j e n i i !), bet visi buvo g e r a i n u s i t e i k ę, v i s ų n u o t a i k a b u v o g e r a arba v i s i b u v o g e r õ s n u o t a i k o s. Žr. ū p a s.

nuotikis — núotykis, -io reiškia netikėtą įvykį, vok. A b e n t e u e r, rus. p r i k l i u č e n i j e. Žr. į v y k i s.

nusakomasis kilmininkas.

Sakoma: g e r u m o j i s g e r a s, bet visai negudrus, k i l i m o j i s i š Š v ė k š n o s (ne k a s l i n k [dėl] g e r u m o . . ., k a s l i n k [dėl] k i l i m o !).

nusikalsti prieš ką — nusikalsti kam: žmonės n u s i k a l s t a (n u s i d e d a) D i e v u i (ne p r i e š Dievą!).

nusimanyti kame — nusimanyti apie ką: jis nusimano a p i e l i e t u v i ų k a l b ą (ne . . . l i e t u v i ų k a l b o j e !).

nusistovėti ir nusistoti gyvojoje kalboje yra šiaip vartojama: n u s i s t o j o vanduo (buvusios drumzlės jame nusėdo); kai n u s i s t o s (= nusės) batviniai (gira), tada galėsit gerti; n e n u s i s t o j u s i a m (= drumstam) vandeny nesmagu

maudytis, bet: n u s i s t o v ė j o arklys (= nuėjo nuo kojų, pasidarė nebegreitas ...); kumelys n u s i s t o v ė j ę s (= nieko nedirbęs, įsidykėjęs), tai sunku ir besuvaldyti; kai viskas n u s i s t o v ė s, nurims, tada ir bus galima pradėti tvarkytis ir kt.

nuspausdžiamasis presas — núospaudas, -ai.

nustóti ir netèkti yra vienodai geri ir tolygios reikšmės veiksmažodžiai ir todėl abu vartotini, pvz., jis n u s t o j o (= neteko) viso savo turto, kare žmonės daug ko n u s t o j a (= netenka).

Obalsis (verstas iš lenkų o g ł o s) — šū̃kis, -io.

objektivus — objektyvùs, -ì, priev. objektyviaĩ. Žr. -i v u s.

obnovka (rus.) — naujieji (drabužiai); įvilktùvės, -ių.

odà, -õs — óda, -os.

omẽ, -ẽs, õmę = instìnktas, -ai.

omenyje (ir omenėje) savo reikšme tolygu *galvojè* (pvz., jis to visai neturėjo o m e n y j ė = g a l v o j ė), nes žmonių kalboje, ypač žemaičių tarmėse, taip plačiai ir sakoma, pvz., man nė į o m e n ę (= į galvą) neatėjo, kad aš tai turiu; turėk o m e n ė j (= galvoj), kad tas arklys geras; man to nė o m e n ė j nebuvo ir kt.

oranžerėja (rus. o r a n ž e r e j a) — oranžèrija (plg. pranc. o r a n g e r i e).

ordenas — òrdinas, -ai.

órlaivis, -io = dirižãblis, vok. L u f t s c h i f f, o *lėktùvas* = aeroplãnas, vok. F l u g z e u g.

-ótas, -úotas, -ẽtas.

Šios priesagos reiškia daugiau paviršiaus, matomą daiktų ypatybę, pvz., b a r z d ó t a s, k u p r ó t a s žmogus, g u m b ú o t a lazda, k a l n ú o t a s laukas, p ū s l ẽ t a ranka, s k y l ẽ t a siena ir kt. Kartais ši priesaga savo reikšme suartėja su priesaga *-ingas*, pvz., a k m e n u o t a s ir a k m e n ì n g a s laukas, o kartais su *-inas*, pvz., d e g u t ú o t o s ir d e g ù t i n o s rankos, d u m b l ú o t a s ir d u m̃ b l i n a s vanduo ir kt. Žr. -i n g a s.

otstupnoje, otstupnovo (rus.) — pãmokestis, -čio, pérleidžiamieji, pvz., kiek duosi p a m o k e s č i o, p e r l e i d ž i a m ų j ų?

Pabaltija — Pabaltijỹs, Pãbaltijo. Plg. g i r i à — p a g i r ỹ s, V i l k i j à — P a v i l k i j ỹ s ir t.t.

padalyvis.

Kai sakinyje ir jo išskirtinėj aplinkybėj kalbama apie tą

patį asmenį ar daiktą, vartojamas pusdalyvis, ne padalyvis, pvz., g y v e n d a m a s kaime, jis jautėsi gerai (jis gyveno ir jis jautėsi), ne g y v e n a n t k a i m e, jis ... Padalyvis vartojamas kalbant apie du daiktus, pvz., s a u l e i t e k a n t, šilas nubunda (s a u l ė teka ir š i l a s nubunda).

padalka (gud. p o d o l o k, lenk. p o d o ł e k) — príeduras, -aĩ, priduřkas, -ai.

padarinỹs, pãdarinio = vok. R e s u l t a t, E r z e u g n i s, rus. p o s l e d s t v i j e, r e z u ľ t a t. Žr. i š d a v a.

padėtìs, -iẽs, pãdėtį = vok. L a g e, rus. p o l o ž e n i j e, pvz., daikto p a d ė t i s, miesto p a d ė t i s labai graži, jo p a d ė t i s (= padėjimas) nekokia.

padõrus — padorùs, -õrų, priev. padõriai.

paduška (gud., lenk. p o d u š k a) — príegalvis, pagálvis, -io.

paduškėlė (antspaudams) — paspaudẽ, -ẽs, pãspaudę.

paeiti iš ko (lenk. p o c h o d z i ć) — būti kilusiam iš ko : jis k i l ę s (ne j i s p a e i n a !) iš garsios giminės ar j i s k i l i m o y r a iš garsios g. Žr. n u s a k o m. k i l m i n i n k a s.

pagélba, -os yra vėliau pagal *gélbėti*, *gélbsti* perdirbta iš *pagálba*, *-os* (plg. *veda* — *vadas*, *šelpti : pašalpà* ir kt.), bet vis dėlto ji, p a g e l b a, jau yra labai plačiai vartojama ir todėl klaida nebelaikytina.

pagrabas (gud. p o g r o b) — šeřmenys, -ų̃, budỹnė, budỹnės, -ių.

pãgrindas, -aĩ = vok. G r u n d l a g e, rus. o s n o v a. Žr. p a m a t a s.

pãgunda — pagùnda, -os.

pedãgogas — pedagògas, -ai.

paieškau (skelbimuose), paieškojimas — íeškau, ieškójimas.

paisýti, paĩso, -ė (miežius) ir páisyti, -o, -ė = ko žiūrėti, į ką kreipti dėmesį.

paišelis (turėtų būti sudarytas iš **paišas*, kurio visai nėra) — pieštùkas, -ai, plg. p l a k t ù k a s, t r i n t ù k a s ir t.t.

pãjūris, pajū́ris, -io.

pakartótinas, -a (reikiamybės dalyvis) yra t u r į s b ū t i p a k a r t o t a s, o *pakartótinis*, *-ė* (būdvardis) reiškia a n t r ą k a r t ą d a r o m a s.

pakasynos (hibr.) — láidotuvės, ių.

pakilėti — pakylė̃ti, -ė̃ja, -ė̃jo. Plg. *nešti* — *panėšėti*, *tilti : patylėti* ir kt.

palaikyti ką už ką — palaikyti ką kuo : k u o (ne u ž k ą !) tu mane laikai ?

Palánga — Palangà, -õs, Pãlangą.

palyginus ir palyginti.

Sakoma: Joną su Petru p a l y g i n u s, matyti aiškus skirtumas, bet: audra padarė, p a l y g i n t i (ne p a l y g i n u s!), tik nedidelių nuostolių.

palikuõnis — palikuonìs, -iẽs, pãlikuonį.

paliudymas — liùdijimas, -ai. Žr. l i u d y t i.

paliuosuoti — atléisti, išvadúoti. Žr. l i u o s a s.

palocius (lenk. p a ł a c) — rū́mai, -ų.

paluba (rus.) — bliktìs, -iẽs, dẽnis, -io.

pãmatas, -aĩ — vok. F u n d a m e n t, G r u n d, rus. o s n o v a n i j e. Žr. p a g r i n d a s.

panašus kam (rus.) — panašùs į ką: jų papročiai p a n ã š ū s į lietuviškus papročius (ne liet. p a p r o č i a m s!); krautuvėj buvo degtukų, muilo ir p a n a š i ų (ne tam p a n a š i ų!) smulkių prekių.

pančiaka (lenk. p o ń c z o c h a) — kójinė, -ės.

Pãnemunė — Panemùnė, -ės.

panešėti, panėšė́ti, -ẽši, -ė́jo reiškia: t r u p u t į p a n e š t i ir b ū t i p a n a š i a m.

papa, pópiežius, -iaus.

papėdininkas (nevykęs naujadaras) — palikuonìs, -iẽs, pãlikuonį (senas, jau Daukšõs ir kt. vartojamas žodis).

papkė (rus. p a p k a) — kartònas, ãplankas, -aĩ (byloms), luobaĩ, lúobus.

pãprotis — paprotỹs, -čiaĩ, vok. S i t t e, G e b r a u c h, rus. o b y č a j. Žr. į p r o t i s.

par- žr. -a t.

paralyžius (lenk. p a r a l i ż) — stãbas, -aĩ, stãbligė, -ės, pvz., jį s t a b a s ištiko.

paramas (gud. p o r o m) — kéltas, -ai.

parapijinis, parapìnis, -ė.

parasonas (lenk. p a r a s o n, perdirbtas iš p a r a s o l < pranc. p a r a s o l) — skẽtis, -čio.

parėdas (gud. p o r i a d) — ãpdaras, -aĩ, pãpuošalas, -aĩ.

parėdymas (žr. r ė d y t i) — įsãkymas, paliepìmas: prašau p a l i e p i m o, į s a k y m o, n u r o d y m o (ne prašau p a r ė d y m o!), laukiu į s a k y m o, p a l i e p i m o, p r a n e š i m o (pagal reikalą galima pasirinkti bet kurį žodį).

pareigà, -õs, pãreigą, priedermẽ, -ẽs, príedermę ir príevolė, -ės yra sinonimai (artimos reikšmės žodžiai), būtent: p a r e i g a (= vok. A m t, P f l i c h t, rus. d o l ž n o s t', o b i a z a n n o s t') yra daugiau susijusi su tarnyba, p r i e d e r m ė (= vok. P f l i c h t, S c h u l d i g k e i t, rus. d o l g, o b i a z a n n o s t') — su dora, o p r i e v o l ė — (= vok. B e d ü r f-

nis, Pflicht, rus. potrebnost', povinnost') — su tuo, kas būtina, neišvengiama, pvz., valdiniñkai ne visi kaip reikiant atlieka savo pãreigas; rūpintis savo gimtąja kalba yra visų sąmoningų piliečių priedermė; karinė prievolė dabar Lietuvoje yra visuotinė.

pareigonis, pareigūnas, -ai.

pareiti nuo ko — priklausyti nuo ko (= vok. abhängen, rus. zaviset'), pvz., darbo našumas priklauso ir nuo darbininkų sveikatos. Žr. priklausyti.

pãroda, paróda — parodà, -õs, pãrodą.

pas jį yra — jis turi. Sakoma: pas kaimyną yra svečių (nurodoma vieta) arba kaimynas turi svečių. Bet nesakoma: pas jį yra daug pinigų (jei tie pinigai yra jo nuosavybė), bet: jis turi daug pinigų (pažymima priklausomybė, nuosavybė). Taip pat: jam dantis skaudėjo (ne pas jį dantys skaudėjo = rus. u nego zuby boleli!).

pasak žr. anot.

pasaulėžvalga, pasauli(o)žiūra — pasaulėžiūra, -os.

pasėka, paseka — pasekmẽ, -ẽs, pãsekmę, vok. Folge, Resultat, rus. posledstvije. *Pasekmės* sinonimai yra *išdava*, *padarinỹs*. Pvz., viso to pasekmė buvo ta, kad jie tarp savęs pradėjo peštis (ne viso to pasekmėje jie ...!).

pasekmingas — sėkmìngas, -a, priev. sėkmìngai.

pasiekti ko — pasiekti ką: jie pagaliau pasíekė tikslą (ne tikslo!).

paskuĩ yra prieveiksmis ir prielinksnis, pvz., aš tau paskuĩ pasakysiu ir šuo bėga paskuĩ mane. Dėl to *pãskui* ir *paskuĩ* toliau nebesiūloma skirti bendrinėje kalboje, nes gyvojoje kalboje tas skirtumas ne visur tepažįstamas.

pasoga (gud. posag[a]) — kraĩtis, -čio.

pãstánga — pastangà, -õs, pãstangą.

pastoti (į mokyklą) — įstóti, -ója, -ójo.

pastõvus — pastovùs, -õvų, priev. pastõviai.

pãšalpa, pašalpà, -õs, pãšalpą.

pašnekėsys — pašnekesỹs. Žr. -esys.

patalìnė — pãtalynẽ, -ės.

patėmyti (žr. tėmyti) — pastebėti, pàstebiu, -ėjau.

patkava (gud., lenk. podkova) — pasagà, -õs, pãsagą.

patõgus — patogùs, -õgų, priev. patõgiai.

pãtranka — patránka, -os.

patrova (lenk. potrawa) — vaĩgis, -io, duotẽ, -ẽs, duõtę.

pats geriáusias yra toks pat geras posakis, kaip ir *pats geràsis*.

pavaldinys — valdinỹs, vaĩdinio.

paveikti į ką — paveikti ką: tas įvykis labai jį (ne į jį!) paveikė.

pavelyti (žr. velyti) — léisti.

pavydalas — pavìdalas, -ai: grynoji klintis kai kada pasitaiko kristalų pavidalo (ne pavidale!); auksas ir sidabras pasitaiko gryno pavidalo (ne grynąme pavidale!).

pavirsti kuo ir pavirsti į ką yra abu taisyklingi ir lietuviški posakiai, pvz., pavirto arkliu ir pavirto į arklį.

pãvyzdis — pavyzdỹs, pãvyzdžio: jis, pavyzdžiui (ne pavyzdin!), to visai nesupranta.

pazaras (gud. pozor) — pašvaĩstė, -ės.

pãžanga — pažangà, -õs, pãžangą.

pečionė (sudaryta iš pečiaus) — dėklė, -ės.

pečius (gud. peč') — krósnis, -ies.

pendzelis (lenk. pędzel) — teptùkas, -ai.

per ir pro.

Sakoma: ėjo per lauką, šoko per griovį, bet: pro langą žiūrėjo, pro skylę išlindo; taip pat: važiavo pro šalį, pro bažnyčią ir kt.

perdėtinis (verstas iš lenk. przełożony) — vyresnỹsis, viršininkas, -ai.

pérgyventi = vok. erleben, überleben, rus. perežit': daug vargo teko karo metu pergyventi (= iškentėti); tėvai kartais ir vaikus pergyvena. Žr. išgyventi.

peryna (gud., rus. perina, lenk. pierzyna) — patalaĩ, -ų̃, pãtalus.

perkupčius (hibr.) — peřpirklis, -io, peřprekis, -io.

pérnešti mūsų kalboje reiškia "nešti per ką" arba "nešti iš vienos vietos į kitą", pvz., vos pérnešėm visus daiktus per upę; jau visas knygas pérnešė iš vieno kambario į kitą. Bet *pérnešti* "pakęsti, pakelti, iškęsti, iškentėti, ištverti" gali būti verstinė slavybė (plg. rusų "mnogo goria my perenesli" = mes daug vargo iškentėjome, pakėlėme); bet, sprendžiant iš tokių vietomis gyvojoje kalboje vartojamų posakių kaip aš nebepérnešu vargų ir kt., atrodo, tai galėtų būti ir lietuviška metafora. Tačiau vis dėlto paprasčiau ir patikimiau yra sakyti "man teko daug visokių nemalonybių, gėdos patirti, iškęsti, pakelti, turėti", ne pernešti.

peronas (rus. peron < pranc. perron) — príestotis, -čio.

persiimti kuo (lenk. przejąć się czym vertinys) — būti apimtam, perimtam, prisiimti, persiimti ko, pvz., vaikai buvo

susidomėję (ne persiėmę!) mokytojo pasakojimu; jie visi buvo labai perimti, apimti svetimõs dvãsios, jie visi buvo prisiėmę, pérsiėmę svetimos dvasios ir kt. (ne persiėmę svetima dvasia!). Plg. aš tos sriubõs (arba nuo tos sriubos) net persivalgiau: tokia ji skani buvo.

per(si)statyti (susipažįstant ar supažindinant) — pri(si)statýti.

petelnia, -ė (gud. patel'nia, lenk. patelnia) — spirgintùvė, -ės, keptùvė, -ės.

piela (slavų pila) — piūklas, -ai (tartina pjūklas, -ai!).

pielavoti, pilavinos (gud. pilovat', lenk. piłować, piłowiny) — piáuti, piáunu, pióvė; piùvenos, -ų.

pielyčia (gud. pilica) — brūžẽklis, -io, dìldė.

pigulka (lenk. pigułka) — žirnẽlis, piliùlė (plg. pranc. pilule).

pirm negu yra verstinė slavybė (plg. rusų prežde čem...), todėl nevartotina, pvz., ligi (ne pirma negu!) eisite į miestą, pasirūpinkite pinigų.

pirmo sausio ir t.t. yra grubus vertimas iš slavų kalbų (plg. rus. piervogo janvaria, lenk. pierwszego stycznia), todėl jo vietoj sakytina: saũsio pirmà, pirmóji (diena) arba pirmà, pirmóji saũsio.

pirmyneiga — pažangà, -õs, pãžangą. (Pats žodis *pirmyn* yra visai geras).

pirmtakūnas — pìrmtakas, -ai, vok. Vorläufer, rus. predšestvennik.

plecius (lenk. plac < vok. Platz) — sklỹpas, -ai.

plėčka (gud. pliaška arba lenk. flaszka) — buteliùkas.

pleisteris, pliasteris (gud. pliaister, lenk. plaster) — traũklapis, -io.

plėmas (lenk. plama) — dėmẽ, -ẽs, dẽmę.

plėmuoti (iš plėmas) — dėmėti, -ėju, -ėjau.

pletkas, pliotkas (lenk. plotka) — plẽpalas, -aĩ, liežùvis, -iai, apkalbà, -õs, ãpkalbą.

pletkavoti (lenk. plotkować), pletkininkas (iš pletkas) — liežuváuti, plẽpalus nešioti; liežùvininkas, -ai.

pliažas (rus. pliaž < pranc. plage), paplūdimỹs, pãplūdimio, atkrañtė, krañtas, -aĩ.

plytnyčia (gud. plitnica) — plỹtinė, -ės. Žr. -inyčia.

pliušavas (lenk. pluszowy) — pliušìnis, -ė.

ploščius (gud. plašč, lenk. płaszcz) — apsiaũstas, -ai.

plũgas, -ai yra aiškus skolinys (gud., rus. plug, lenk. pług < vok. Pflug); bet kadangi juo yra žymima tam tikra arklo

rūšis (t. y. geležinis arklas), tad *árklas* (medinis, su geležinėmis žagrėmis) dabar daugelio yra suprantamas visai atskiru dalyku ir todėl vartojamas greta naujojo *plūgo*. Dėl reikšmės *arklas* galėtų visai pakeisti *plūgą*, bet ta reikšmine galimybe iš pradžios niekas nepasinaudojo, ir dabar, kada *arklas* su *plūgu* mūsų visuomenės kalbinėje sąmonėje yra jau įsigalėję kaip du skirtingi ūkio padargai, atrodo nebelengva bus vieną kitu pakeisti. Nieko čia nepadėjo ir J. Jablonskio 1918 metų mėginimas pirmykštį *arklą* vadinti ž a m b i ù, o *plūgą* — á r k l u.

po paprastai yra vartojamas su įnagininku (pvz., p o s t a l ù, p o s u o l u ir kt.), su galininku (pvz., braidė p o v a n d e n į) ir kilmininku (pvz., p o š v P e t r o, p o K a l ė d ų), bet gyvojoje kalboje iš senovės yra dar taisyklingai vartojamas ir su naudininku, pvz., p o v i s a m (= po pamaldų) išėjo iš bažnyčios, važiuoja p o k a i r e i, viskas tebėr p o s e n o v e i, dar ir p o š i a i d i e n a i jis negali atsigauti ir t.t.

podė, podis (vok. žem. p ô d e) — krìkšto tėvas, mótina (ir krikštãtėvis, -io, krikštãmotė); krikšto duktė, sūnus (ir krìkštãdukterė, krìkštãsūnis, -io).

podliza (rus.) — šunuodẽgis, -ė, púodlaižis, -ė, palaižà, -õs, pãlaižą.

podriadas, podriadčikas (rus. p o d r i a d, p o d r i a d č i k) — parangà, õs, pãrangą; rangõvas, -ai.

poeta (lenk.) — poètas, -ai.

poetìngas, -a skirtinas nuo *poètiškas*, pvz., p o e t ì n g a s kraštas (kuriame yra daug poetų) ir p o è t i š k a s kūrinys (kuris būdingas poetui), p o è t i š k a (= lygiai tokia, kaip poeto) síela ir kt. Žr. -i n g a s ir -i š k a s.

pokilis — pókylis, -io.

polendvica (lenk. p o l ę d w i c a) — nugarìnė, -ės.

policistas, policijantas — polìcininkas, -ai.

poliruoti, svìdinti, -ina, -ino.

pončkas (lenk. p ą c z e k) — spùrgas, -aĩ, spurgìnis, -io.

popiera, popieris (tarm.) — põpierius, -iaus.

pop(i)erosas — papiròsas, -ai.

pompa (lenk.) — siurblỹs, siurblio.

portmone (rus. < pranc. p o r t e - m o n n a i e), portmonetka (lenk.) — piniginė, -ės.

portsigaras (rus. p o r t s i g a r < pranc. p o r t e - c i g a r e s) — papiròsinė, -ės.

postas (rus. p o s t) — póstovis, -io.

potvinis — pótvynis, -io.

pozas (gud., lenk. p a z) — sąlaida, -os, išskroda, -os.
pozyti (gud. p a z i t') — skrósti, -džia, -dė.
pozitivus — pozityvùs, -ì. Žr. -i v u s.
póžiūris, -io = vok. S t a n d-, G e s i c h t s p u n k t, rus. t o č k a z r e n i j a: šiuo póžiūriu = rus. s etoj točki zrenija. Žr. a t ž v i l g i s.
prãbanga — prabangà, -õs, prãbangą.
prabočius (žr. b o č i u s) — prósenis, -io, prótėvis, -io.
prabúti ir išbúti yra abu geri, tik norint galėtų būti kiek savo reikšmėmis skiriami, plg. p r a g y v e n t i ir i š g y v e n t i, p r a l e i s t i ir i š l é i s t i ir kt.
pradžiõs mokyklà dabar yra oficialiai vartojama. Bet visai gerai techniniu terminu gali būti sakoma ir *pradinė* (t. y. mokslo p r a d ž i a i skiriama) mokykla.
pragarsėti ir išgarsėti: Jonas savo girtuokliavimu jau seniai yra p r a g a r s ė j ę s (= pasidaręs garsus, įgavęs garso); staiga garsėjo, garsėjo (= ėjo garsyn), ir greitai visai p r a g a r s ė j o (= praėjo garsas); bet: visame krašte i š g a r s ė j o (= pasidarė visur garsu, garsas labai plačiai išsklido); su pinigais ir jo garsas i š g a r s ė s (= drauge su garsu išnyks).
pragyvénti ir išgyvénti abu drauge vartotini, pvz., iš tokios algos aš niekaip negaliu p r a g y v e n t i; p r a g y v e n i m a s mieste labai brángiai atsieina; p r a g y v e n a u, praleidau savo jaunystę, ir dabar galiu sau ramiai laukti senatvės; bet: dabar žmonės jau tiek ilgai n e b e i š g y v e n a, kaip seniau; aš visą gyvenimą taip i š g y v e n a u, ir man buvo gerai; su juo aš ir metų n e b e i š g y v e n č i a u.
prajausti — nujaũsti, -čia, nùjautė.
prajovas (gud. p r o j a v a) — reiškinỹs, réiškinio.
prãkalba — prakalbà, -õs, prãkalbą.
prakilnùs, -ì ir kilnùs, -ì yra abu geri žodžiai.
pramatýti ir numatýti mūsų kalboje vietomis yra vartojama vienoda réikšme, bet norint gali būti ir skiriama, pvz., jis lig šiol nieko nematė, tik dabar staiga p r a m a t ė (t. y. ėmė matyti, praregėjo), bet: iš anksto sunku viską n u m a t y t i (= vok. v o r a u s s e h e n, rus. p r e d v i d e t'), kas toliau bus.
prãmoga — pramogà, -õs, prãmogą.
pranokėjas, pìrmtakas, -ai.
prasikalsti, nusikalsti.
prasižengti, prasižengimas, prasižengėlis yra rečiau vartojami ir mūsų kalbai ne visai būdingi, iš dalies net gali būti ir verstiniai skoliniai (plg. lenk. p r z e s t ę p c a "piktadarys, nusi-

kaltėlis ", p r z e s t ę p s t w o " piktadarystė, nusikaltimas " ir kt.), todėl bendrinei kalbai veikiau teiktina *nusižeñgti*, *nusikaĩsti*, *nusižengìmas*, *nusikaltìmas* ir *nusižeñgėlis*, *nusikaĩtėlis*.

prasmẽ, -ẽs, prãsmę " vok. Sinn, rus. smysl " skirtina nuo *reikšmẽ*, *-ẽs*, *réikšmę* " vok. Bedeutung, rus. značenije " : pirmoji yra loginė dalyko esmė, o antroji — jo vertingumas kuriam kitam dalykui. Žodžio p r a s m ė liečia jo turinį, o žodžio r e i k š m ė — jo apimtį. Mūsų žodžių r é i k š m ė s dažnai kinta ; pvz., *pasáulis* dar neseniai r é i š k ė vietą po saule (plg. *palóvis*, *pasúolė* ir kt.), o dabar jau yra ir " svietas, vok. Welt ". Taip pat ir žmonių pasakymai nevienoda p r a s m ė (ne p r a s m ė j e !) yra suprantami.

prašyti ką ko : prašau t ė v ą pinigų, ligonis prašė J o n ą k u n i g o (= prašė Joną, kad kunigą parvežtų), maloniai prašau T a m s t ą (ne T a m s t o s !) leisti ... ir kt. Šitoks galininko ir kilmininko skyrimas tam reikalui yra tuo labai patogus, kad jis niekados nesukelia jokios dviprasmybės ir įgalina daug lengviau skirti gretimines réikšmes, pvz., Jonas prašė P e t r ą M a r y t ė s l a i š k o (t. y. Marytei priklausančio laiško, kurį šiuo tarpu turėjo Petras).

presas (rus. p r e s s < vok. P r e s s e, pranc. p r e s s e) — spaudỹnė, -ės, spaustùvas, -ai.

pribūti gali būti verstas iš rus. p r i b y t', lenk. p r z y b y ć ir vok. z u n e h m e n, pvz., jis paskirtu laiku n e p r i b u v o (= neatvyko) ir jis jau tris kilogramùs p r i b u v o (= priaugo).

prìderančiai, prìderamai. Žr. -a n č i a i.

pričioska (rus.) — šukúosena, -os, sušukãvimas.

prie kartais netinkamai yra vartojamas verstiniuose posakiuose, pvz., p r i e g e r i a u s i ų n o r ų (= geriausiais norais, kad ir kaip norėdamas) to negaliu padaryti, aš nieko jau daugiau negaliu p r i e t o (= dėl to) pasakyti, taip pat : p r i e k o č i a a š ? (iš rusų p r i č i o m z d e s' j a — kuo aš čia (dėtas) ?) ir kt.

prielankùs, -ì ir palankùs, -ì yra abu geri, gyvojoje kalboje vartojami ir vienodos reikšmės būdvardžiai, būtent : *prielankùs* visų pirma yra tas, kuris gali arba yra pratęs p r i e k o l e n k t i s, p r i l i n k t i (plg. l e i s t i ir p r i e l a i d ù s), o *palankùs* — tas, kuris sugeba p a l i n k t i, p a s i l e n k t i, plg. Kuršaičio *palankùs* " biegsam, geschmeidig, rus. gibkij ". Ilgainiui šių žodžių reikšmės galėjo suartėti ir imti žymėti tai, kas vokiečių yra g e n e i g t, rus. s k l o n n y j. Dabar

bendrinėje kalboje daugiau yra įsigalėjęs *palankùs, -ì, palañkų*, priev. *palañkiai.*

príešas, -ai ir príešininkas, -ai yra skirtini : pirmasis yra tas, kuris prieš ką kovoja, vok. F e i n d, rus. v r a g, o antrasis — tas, kuris kitam priešinasi, oponuoja iš principo, vok. G e g n e r, rus. p r o t i v n i k.

príešgina, príešgyna, -os (kuris visados spyriuojasi iš savo pobūdžio).

prietelius (gud. p r i j a t e l') — bičiùlis, -io.

príetykis, núotykis, -io.

prigulėti (priklausymo réikšme verstas iš lenkų n a l e ż e ć) — priderėti, priklausýti, pvz., tie pinigai jam p r i d e r a, p r i k l a u s o (ne p r i g u l i !).

priklausyti kam (= vok. g e h ö r e n, rus. p r i n a d l e ž a t', pvz., tos pievos p r i k l a u s o dvarui) ir priklausyti ko, nuo ko (= vok. a b h ä n g e n, rus. z a v i s e t'), pvz., laimė n e p r i k l a u s o t u r t ų, arba n u o t u r t ų ; valdininkas p r i k l a u s o v i r š i n i n k o, arba n u o v i r š i n i n k o. Žr. p a r e i t i.

priklus (lenk. p r z y k r y) — nemalonùs, -ì, nesmagùs, -ì.

prikuska (rus.) — príekanda, -os, pakandà, -ōs, pãkandą : gėriau arbatos su p r í e k a n d a, arba p ã k a n d a.

primieruoti, primierka (žr. m i e r u o t i) — pri(si)matúoti, pri(si)matãvimas.

principe — iš principo : vyriausybė i š p r i n c i p o (ne p r i n c i p e !) pritarė šiam sumanymui.

prisieiti (versta iš rus. p r i c h o d i t' s i a) — tèkti, reikėti, prireĩkti, pvz., tau dar t e k s, arba r e i k ė s (ne p r i s i e i s = rus. p r i d i o t s i a !) pakentėti. Bet visai taisyklingai : per dieną eidamas p r i s i ė j o (plg. p r i s i k l a u s ė, p r i s i v a l g ė).

prisiekdinti — prisaikìnti.

prisižiūrėti kam — prisižiūrėti ko, įsižiūrėti į ką, pvz., p r i s i ž i ū r ė j ę s v i s o k i ų g r a ž i ų d a l y k ų parodojė, nenori ir namo eiti ; gerai į s i ž i ū r ė k į š į p a v e i k s l ą (ne p r i s i ž i ū r ė k š i a m p a v e i k s l u i !).

prismokas (lenk. p r z y s m a k) — príeskonis, -io.

prišakys, tarm. pryšakys, priešakis — priešakỹs, príešakio.

privalýti, -o, -ė = reikėti, būti reikalingam, vok. b e d ü r f e n, s o l l e n, rus. n u ž d a t' s i a, d o l ž e n s t v o v a t', pvz., žmogus p r i v a l o mylėti artimą (= žmogui reikia mylėti artimą) ; jis n e p r i v a l o (= jis nėra reikalingas, jam nereik'a) svetimos pagálbos.

privãlomas, -a = būtinas, reikalingas iš priedermės, vok. notwendig, obligatorisch, rus. dolžnyj, obiazatel'nyj, pvz., pradìnis mokslas dabar Lietuvoje yra visiems privalomas.

privalùmas (žr. privalus) = vok. Notwendigkeit, rus. neobchodimost', todėl nevartotinas ypatybės ir savybės vietoje, pvz., tas daiktas turi ir gerų ypatybių ar savybių (ne privalumų!).

privalùs, -ì = būtinas, reikalingas, vok. notwendig, unentbehrlich, rus. neobchodimyj, nužnyj; pvz., darbas privalomas, o duona privali.

privatiškas — privatùs, -ì, -ãtų, priev. privačiaĩ. Žr. -iškas.

progà, -õs — próga, -os. Žr. laiko įnaginìnkas.

prosas (gud. pras, lenk. prasa) — laidỹnė, -ės.

prosavoti (lenk. prasować), prosyti — láidyti, lýginti.

prošas (lenk. proszek) — miltẽliai, -ių.

prūdas (gud. prud) — tvenkinỹs, tveñkinio, kū́dra, -os.

prusokas (gud., lenk. prusak) — kakšlẽ, -ẽs, kãkšlę.

psichiniai — psichiškai. Žr. -iniai.

pùlsas (lenk. puls, rus. pul's) plastà, -õs, plãstą.

pusbliūdis (hibr.) — pùsdubenis, -io.

pusbonkė (hibr.) — pùsbutelis, -io.

pusiáusvyra, -os (fizikos terminas) = vok. Gleichgewicht, rus. ravnovesije; *pusiáusviras*, *-a* (būdv.) pusiau per ką persviręs.

puskarininkas — pùskarininkis, -io, plg. bérnas — pùsbernis, kùnigas — pùskunigis.

Radio — rãdijas, -o. Plg. kali druska.

Radvyla — Radvilà, -ìlos.

radzinka (iš razinka) žr. razinka.

ragažė (gud., rus. rogoža) — plaušìnė, -ės.

ragotinė (gud. rogatina) — íetis, -ies.

raidẽ — raĩdė, -ės.

raiškùs, -ì = vok. expressiv, rus. vyrazitel'nyj, pvz., raiškùs (= ekspresyvus) yra žodis, kuris gyvai įteigia savo reikšmę. Žr. ryškus.

raitelis (pagal *raĩtas* perdirbtas iš vok. Reiter; priesaginis vok. *-ter* į mūsų *-telis* buvo pakeistas disimiliaciniu būdu, plg. revorveris > revolvelis) — raĩtininkas, -ai (senas terminas, pažįstamas jau senuosiuose mūsų raštuose ir paskolintas į gudų kalbą net prieš kelis šimtmečius).

rakalis (per r a k e r i s perdirbtas iš vok. R a c k e r) — lupìkas, -ai, odlupỹs, ódlupio.
rakas (gud., lenk. r o k) — teřminas, -ai.
ramatas — saũsgėla, -os, reumãtas, -ai.
randelis, rendelis (lenk. r o n d e l) — prikaistùvis, -io.
rankvedis, -ėlis (verstas iš rus. r u k o v o d s t v o) — vadõvas, -ai, vadovėlis, -io.
rasalas (gud. r o s o l) — miřkalas, -aĩ.
rasoda (gud., lenk. r o s a d a < r o z s a d a), rasodnikas (lenk. r o z s a d n i k) — daigaĩ, -ų̃, dáigus ; daigýnas, -ai.
rastis = atsirasti, pvz., pavasarį r a n d a s i (= atsiranda) vis daugiau ir daugiau uogų. Bet *rastis* " būti, vok. sich befinden " yra versta iš rus. n a c h o d i t' s i a ; todėl, pvz., vietoj " Kaunas r a n d a s i dideliame slėnyjè " sakytina : Kaunas y r a dideliame slėnyje.
rašliavà — rãšliava, -os.
raštaĩ, -ų̃ — rãštai, -ų, raštùs.
razinka (lenk. r o z y n k a) — razinà, -ìnos (plg. vok. R o s i n e < pranc. r a i s i n).
reališkas, realingas — realùs, -ì, -ãlų, priev. realiaĩ, Žr. -i š k a s.
rėdyti (gud. r i a d i t') — rengti, daryti, taisyti, tvarkyti, pvz., jis buvo gražiai a p s i r e n g ę s, a p s i t a i s ę s, a p s i d a r ę s (ne a p s i r ė d ę s !) ; Dievas viską išmintingai s u t v a r k ė (ne s u r ė d ė !) ir kt. Taip pat vengtini ir kiti žodžiai, sudaryti iš *rėdyti*, pvz., *rėda*, *rėdyba*, *rėdytojas*, *surėdymas* ir kt. Žr. dar p a r ė d y m a s.
regenmantelis (vok. R e g e n m a n t e l) — nepėršlampamas, nepėrlyjamas apsiaũstas, -ai, lytìnis, -io, dulkìnis, -io (nuo dulkių).
reikia darbas dirbti ir reikia darbą dirbti yra abu geri posakiai, tik paskutinysis, su galininku, yra plačiau vartojamas vak. aukštaičių bei žemaičių tarmėse ir todėl teiktinesnis bendrinei kalbai.
reikti, reikėti ; kitos lytys : *reĩkia*, *reikėjo*, *reikės*, *reikėti*, bet *prireĩkia*, *prìreikė*, *prireĩks*, *prireĩkti*.
reiškia — vadìnas : tu, v a d i n a s (ne r e i š k i a = rus. z n a č i t !), rytoj neisi į mokyklą. Kas kita : k ą (ne k a s !) tai jam r é i š k i a ?
rekordą pastatė, sumušė — pasiekė, laimėjo rekordą.
rendevū (pranc. r e n d e z - v o u s) — pasimãtymas.
reñgti(s) ir ruõšti(s) paprastai vartojama viena reikšme, pvz., r e n g i a s i ir r u o š i a s i kelionėn. Bet kartais jų reikšmės esti

ir skirtingos, pvz., išėjo a p s i r e n g ę s (= apsivilkęs) ir išėjo a p s i r u o š ę s (= apėjęs ruošą).

retėžis, -ius (gud. r e t i a z') — grandinė, -ės.

reumatizmas (lenk. r e u m a t y z m), saũsgėla, -os.

rezultãtas, -ai (kietas *l*!), kuris lietuviškai gali būti verčiamas *ìšdava*, *pãdariniu*, *pãsekme* ir *vaĩsiumi*, kartais sakinyje, rusų kalbos pavyzdžiu, yra visai netinkamai vartojamas, pvz., g a l u t i n i a m e r e z u l t a t e (= galų gale) jis nieko nelaimėjo; galutiniame r e z u l t a t e jis viską prarado (= rezultatas buvo tas, kad ...).

riabčikas (rus. r i a b č i k) — jerubẽ, -ẽs, jẽrubę.

ricierius (lenk. r y c e r z) — rìteris, -io.

ridikiulis (rus. r i d i k i u l' < pranc. r i d i c u l e) — rankinùkas, -ai.

rinka (lenk. r y n e k) — prekývietė, -ės.

rinkė (vok. žem. r i n k e, r i n k) — lankaĩnis, -io.

risokas (lenk. r y s a k) — ristõkas, -ai, ristūnas, -ai.

risorai (rus. r e s s o r y, lenk. r e s o r y < pranc. r e s s o r t) — lìngės, -ių, liñgynės, -ių.

ryšy žr. s ą r y š y.

ryškùs, -ì, rỹškų = vok. d e u t l i c h, rus. o t č e t l i v y j: r a i š k i kalba paprastai esti ir r y š k i; r a i š k u m a s priklauso nuo įtaigumo, r y š k u m a s — nuo aiškumo. Plg. dar r a i š k u s.

rišti (klausimą) žr. i š r i š t i.

ryzas (gud. r i z a, lenk. r y z a) — skařmalas, -ai, skùduras, -aĩ.

rogatka (rus.) — tìmpa, -os.

rokuoti(s) (perdirbta iš r o k a v o t i < lenk. r a c h o w a ć) — skaitýti(s), skaičiúoti.

rolė (vok. R o l l e), vaidmuõ, -eñs, vaĩdmenį.

rolikas (rus. r o l i k) — skrituliùkas, -ai.

Romà ir Rỹmas.

Liaudies kalboje tėra žinomas tik *Rymas* (iš gud. R i m ar lenk. R z y m), tačiau spaudoje vis daugiau jau įprantama vartoti *Romą*. Jos belieka ir laikytis.

rūbas (gud. r u b) — drabùžis, -io, ãpdaras, -aĩ, drãpanos, -ų.

rubežius (gud. r u b e ž) — ribà, -õs, síena, -os.

rūgoti (gud. r u g a t') — bárti(s), murmėti.

ruja (lenk.) — gaujà, -õs, gaũją.

rujoti (žr. r u j a) — gaujóti.

ruletka (rus. r u l e t k a < pranc. r o u l e t t e) — rulètė, -ės.

rulis (rus. r u l') — vaĩras, -aĩ.

ruñkelis (vok. R u n k e l) ir burõkas (gud., lenk. b u r a k) yra abu skoliniai, bet plačiausiai žinomas b u r õ k a s ; jį galime ir vartoti.

ruošti(s) žr. r e n g t i (s).

rūpesnis (tarm.), rū̃pestis, -čio.

rūpintis apie ką — rūpintis kuo : kas p a s i r ū p i n s m a i s t u (ne a p i e m a i s t ą !).

ruporas (rus. r u p o r) — garsintùvas, -ai.

rūstáuti — rū́stauti, -auja, -avo.

rūšìs, -iẽs, rū̃šį — rū́šis, -ies.

ruštavonė (lenk. r u s z t o w a n i e) — láiptos, -ų, pastõliai, -ių.

ružavas (lenk. r ó ż o w y) — rožìnis, rožės spalvõs. Nevartotini ir kiti panašios rūšies skoliniai, pvz., *lelijavas*, *vyšniavas* ; jų vietoje sakytina : *lelijìnis*, *vyšnìnis*, be slaviškos priesagos *-avas*.

saidokas (gud., lenk. s a j d a k) — lañkas, -aĩ, kìlpinis, -io.

sąjudis — są́jūdis, -džio. Žr. i š k i l a.

samavoras (rus. s a m o v a r) — virtùvas, -ai.

sąmišis — są́myšis, -io. Žr. i š k i l a.

samogonas, -ka (rus. s a m o g o n, - k a) — naminė (t. y. namie varyta degtinė).

sąmojus — są́mojis, -o.

samoučka (rus.) — savìmoka, -os, savamõkslis, -ė.

sandarbininkas (verstas iš vok. M i t a r b e i t e r) — bendradarbis, -ė.

sángrąžiniai veiksmažodžiai.

Sangrąžos dalelytė *-si* prie veiksmažodžių reiškia " sau, save " ir " vienas kitą ", pvz., p e r k a s i (= perka sau), p r a u s i a s i (= prausia save), m u š a s i (= muša vienas kitą) ir kt. Mums apysvetimiai su ta dalelyte yra saváiminiai veiksmažodžiai, todėl dažnai dar sakome : *driñka*, *geñda*, *kỹla*, *kiñta*, *krỹpsta*, *pliñta*, *vir̃sta*, *vỹsta* (*viñsa*), taip pat *didėja*, *mažėja* ir kt. Bet dabar, iš dalies kaimyninių slavų kalbų paveikti, jau daug kur sakome ir *driẽkiasi*, *gadìnasi*, *keĩčiasi*, *kẽliasi*, *plẽčiasi*, *veĩsiasi*, *dìdinasi*, *mãžinasi*. Tačiau šios rūšies lyčių mūsų kalboje gali būti susidariusių ir savarankiškai, nes kai kurios iš jų turi skirtingas réikšmes, pvz., medis jau k r y p s t a, siena jau p a k r y p u s i, bokštas v i r s t a, vaikai s u v i r t o į krūvą ir jis k r e i p i a s i (ne k r y p s t a !) į mane savo reikalu, jie v e r č i a s i (ne v i r s t a !) prekyba ir kt. Šiaipjau, kur reikšmės neįvairuoja, bendrinėje kalboje patartina daugiau vartoti savaimines lytis, pvz., *genda*, *kyla* (pvz., debesys, saulė, lėktuvas ...), *plinta* (pvz., gandai ...),

didėja, mažėja ir kt., nors gyvojoje kalboje jau labai plačiai sakoma ir *driekiasi, keliasi* (pvz., iš lovos), *veisiasi* ir kt. Kai kuriais atvejais kitaip ir negalima pasakyti, pvz., *leidžiasi* saulė. Ypač atkreiptinas dėmesys į tokius posakius: man n e s i n o r i miego, valgyti, kažkodėl n e s i m i e g a ir kt. Jais mes daugiau reiškiame pasyvumą, ne valios veiksmą: sakydami *man nesinori miego*, mes lyg norime pasakyti: dėl norėjimo aš noriu ar galiu norėti miego, tik dėl ne nuo mano valios priklausančių priežasčių negaliu miegoti, neima miegas. Todėl yra galimas daiktas, kad šis posakis ir nėra būtinai verstas iš rusų m n e n e c h o č e t s i a s p a t'. Kas kita yra tokie posakiai, kaip *išsinuomoja butas, parsiduoda, statosi namas* ir kt.: tai, be abejonės, yra aiškūs vėlyvi vertimai (plg. rus. s d a j o t s i a kvartira, p r o d a j o t s i a dom ir kt.), ir todėl jų kiek galint reikėtų véngti bendrinėje kalboje.

sankeleivis (verstas iš vok. M i t r e i s e n d e r ar rus. s p u t n i k) — keliõnės draũgas, keliãbendris, bendrakeliõnis.

santikis — sántykis, -io. Žr. i š k i l a.

sardinka (lenk. s a r d y n k a) — sardinė, -ės (plg. vok. S a r d i n e, pranc. s a r d i n e).

sąryšyje — ryšium (= vok. in V e r b i n d u n g, rus. v s v i a z i): r y š i u m (ne s ą r y š y j e!) su pablogėjusiais santykiais atsistatydino vyriausybė.

sąsiuvinys — sąsiuvinis, -io.

sąskridis — sąskrydis, -io. Žr. i š k i l a.

sąstatas gali būti sudarytas greta *sustatýti*, kaip *sañdaras* šalia *sudarýti*. Dėl to galime kalbėti apie traukinio s ą s t a t ą, apie žodyno, ministrų kabineto s a n d a r ą (sudarymą) ir kt. Tuo būdu *sąstatas* yra sustatymo, o *sandaras* — sudarymo išdava. Tik atkreiptinas dėmesys į svetimus verstinius posakius, pvz., atvyko artistų grupė t o k i a m e s ą s t a t e (= rus. v takom s o s t a v e); visai lietuviškai šį sakinį galime ir šiaip nusakyti: atvyko artistų grupė t o k i o s s u d ė t i e s, arba tokio s a n d a r o.

satirà, -ìros, satyrà, -ỹros.

sauvalià, -ãlios, sauvãlis, sauvaliáuti gali būti sutraukta iš *savavalià, -ãlios, savavãlis, -ė, savavaliáuti* ir todėl netaisytina.

sąvadas įstatymų (versta iš rus. s v o d z a k o n o v) — įstãtymų rinkinỹs.

sãvaitė — saváitė, -ės.

savãnoris — savanõris, -ė.

savarankus, savarankiai — savarañkis, -ė (pvz., žmogus), savarañkiškas, -a (pvz., darbas), priev. savarañkiškai, pvz., s a v a-

r a n k i s žmogus s a v a r a n k i š k a i (ne s a v a r a n k i a i !) ir elgiasi. Plg. b e g ė d i s, v i e n a š a l i s žmogus ir b e g ė d i š k a s, v i e n a š a l i š k a s darbas.

savastis — nuosavýbė, -ės. Žr. -a s t i s.

savažudis — savìžuda, nusižùdėlis.

savýbė = vok. E i g e n s c h a f t, rus. s v o j s t v o. *Savybė* skirtina nuo *savumo*, kaip *ypatybė* (= vok. E i g e n t ü m l i c h k e i t, rus. o s o b e n n o s t') nuo *ypatumo*. Žr. -y b ė ir -u m a s.

savìmonė (filosofijos terminas) = vok. S e l b s t b e w u s s t s e i n, rus. s a m o s o z n a n i j e.

savistovus (verstas iš rus. s a m o s t o j a t e l' n y j) — savarañkis, -iškas, nepriklaũsomas, -a.

savìtarpis yra daiktavardis, ne būdvardis, todėl sakytina: s a v ì t a r p i o, arba s a v ì t a r p i n i a i, santykiai (ne s a v i t a r p i a i santykiai !) ir t.t.

sėbras (gud. s i a b e r) — draũgas, -aĩ, beñdras, -ai.

Sėda — Sedà, -õs, Sẽdą.

Seirijaĩ — Seirìjai, -ų.

sẽkąs, -anti negali būti pakeistas įvardžiu *kitas*. Pvz., sakinyje *pasakysiu kitą dieną* įvardis *kitą* nebūtinai turi reikšti antrą (t. y. rytojaus) dieną: *kita* diena gali būti ir ne ta, kuri tuojau eina po kalbamosios. Todėl norėdami šią pirmąją pažymėti, turime sakyti ir *sẽkančioji* diena (t. y. ta, kuri, s e k a, tuojau eina po šios dienos). Šitokią vartoseną, pradedant jau senaisiais mūsų raštais, yra nulėmusi ne liaudinės, bet rašomosios kalbos praktika ir reikšmės skirtingumas. Plg. vok e i n a n d e r e r ir f o l g e n d e r T a g, rus. d r u g o j ir s l e d u j u š č i j d e n' ir kt.

seklyč¹a (per s v e k l y č i ą, s v e t l y č i ą paskolinta iš gud. s v i e t l i c a) — mẽnė, -ės (gyvas žmonių kalbos žodis !).

sekmė, sekmingas — sėkmẽ, -ẽs, sẽkmę, sėkmingas, -a.

sekti ką ir sekti kuo.

Sekti ką = vok. j e m a n d e m n a c h s p ü r e n, n a c h f o l g e n, rus. s l e d i t' k o g o, pvz., šeimininkė vištą s e k a (t. y. žiūri, kur ji nueis); šuo šeimininką s e k a. *Sekti kuo* = vok. n a c h a h m e n, rus. p o d r a ž a t', pvz., šis poetas M a i r o n i u p a s e k ė, sūnus t ė v u p a s e k ė (= tėvo pėdomis nuėjo), jis tariasi K r i s t u m i s e k ą s (t. y. Kristaus pėdomis einąs).

selìnti ir sẽlinti abu yra kalbos duomenys, tik pastarasis, *sėlinti*, dabar yra daugiau įprastas.

seniaĩ ir senaĩ dabar savo reikšmėmis taip skiriami: *seniai* = vok. l a n g e, s e i t l a n g e r Z e i t, rus. d a v n o (pvz., jis s e n i a i pas mus bebuvo), o *senai* yra prieveiksmis iš būdvardžio *senas*, pvz., jis s e n a i (= senas) atrodo.

senobė (tarm.), senóvė, -ės.

senuolis — senõlis, -io.

sermėga (gud. s e r m i a g a) — milìnė, rudìnė.

servetka (lenk. s e r w e t k a) — servètė, -ės.

siečka žr. a k s e l i s.

siekinio kilmininkas dažniausiai vartojamas su vadinamaisiais slinkties veiksmažodžiais: *eiti, vykti, siekti, važiuoti, prašyti* ir kt. Juo paprastai pasakome siekiamąjį daiktą, pvz., vyrai jau p i e t ų (ne a n t p i e t ų ar p i e t u m s!) pareina, jis išvyko a t o s t o g ų (ne a t o s t o g o m s ar a n t a t o s t o g ų!), ligonis prašė g y d y t o j o (kad parvežtų gydytoją); leiski, berneli, m o č i u t ė s atlankyti.

siekis — siekìmas, -ai, tìkslas, -aĩ.

sielà — síela, -os.

sierenkiai obuoliai (rus. s e r e n' k i j e) — molìniai.

sietka (rus. s e t k a) — tinklẽlis, -io; sietẽlis (arbatai košti).

sistematizuoti mūsų kalbos pavyzdžiais gali būti trumpiau nusakomas, būtent — *sistèminti*, t. y. daryti sistèmą, pagal sistemą tvarkyti. Lygiai taip pat mūsų kalboje vietoje *idealizuoti, legalizuoti* galima sakyti *idealinti, legalinti* (t. y. daryti ką idealų, legalų).

siū́liju, -yti, siū́lau, siū́liau, siū́lyti.

skaityti ką kuo (verstinė rusybė) — laikyti ką kuo: jį visi l a i k o (ne s k a i t o!) neišmanėliu. Bet sakytina: jis su manim visai n e s i s k a i t o (nors ir rusų panašiai sakoma: on so mnoj sovsem n e š č i t a j e t s i a).

skaitliukai (nevykęs naujadaras) — skaitytùvai; (elektros) skaitìklis, -io.

skaitlius, -iaus yra gyvosios žmonių kalbos žodis, daugiausia žemaičių ir vak. aukštaičių vartojamas. Bet dabartinėje bendrinėje kalboje jau visuotinai yra įsigalėjęs *skaĩčius, -iaus*, ne *skaitlius*, todėl šalia jo toliau sakytina ir *skaičiúoti, skaitmuõ, -eñs, skaĩtmenį, gausùs, gaũsų* ar *gausìngas, -a*, ne *skaitliuoti, skaitlinė, skaitlingas*. Ypač nevartotinas yra būdvardis *skaitlingas*: pagal savo darybą jis visų pirma turėtų reikšti " turįs daug skaičių, vok. zahlreich, rus. mnogočislennyj " (plg. *pinigingas* " geldreich " ir kt.). Bet kadangi mes savo kalboje tam reikalui turime bent keturis būdvardžius, būtent — *gausùs, gausìngas* ir *apstùs, apstìngas* " zahlreich, reichlich, obil'nyj, mnogočis-

lennyj ", tad nebėra jokio reikalo vartoti *skaitlingo*, sudaryto iš bendrinėje kalboje nevartojamo *skaitliaus*.

skaitlinė žr. s k a i t l i u s.

skaitlingas žr. s k a i t l i u s.

skalbiniai yra skalbiamieji drabužiai. Žr. b a l t i n i a i.

skarbonka (lenk.) — aukų dėžùtė, aukìnė, -ės.

skaũda galvà ir skaũda gálvą yra vienodai vartojami posakiai, bet įprastesnis ir senesnis, atrodo, yra antrasis.

skaurada (lenk. s k o w r o d a, gud. s k o v o r o d a) — keptùvė, spirgintùvė.

skaũtas — skáutas, -ai.

skeĺbti — skélbti, -ia, -ė.

ski (angl. s k e e) — pašliūžos, -ų, slìdės, -džių.

skindelis (vok. žem. s c h i n d e l e) — málksna, -os, stiegėlẽ, -ẽs, stíegėlę.

skladas (rus. s k l a d, lenk. s k ł a d) — sándėlis, -io, pódėlis, -io.

sklepas (lenk. s k l e p) — rūsỹs, rū̃sio.

skonìs, -iẽs, skõnis, -io.

skribelė — skrybėlẽ, -ẽs, skrýbėlę.

skūra (gud. s k u r a) — óda, -os, káilis, -io.

skųstis ant ko — skųstis kuo: Petras k a i m y n u (ne a n t k a i m y n o !) skundžias; ligonis v i d u r i a i s skundžias.

slapyvardė — slapývardis, -džio.

slauginti — slaugýti, slaũgo, slaũgė.

slavis, slavėnas — slãvas, -ai.

slegia, slėgti, slėgia, slėgė, slėgti.

slẽnis (tarm.), slėnỹs, slẽnio.

slojikas (lenk. s ł o i k) — stiklìnis, -io.

smakas (lenk. s m o k) — slìbinas, -aĩ.

smala (gud. s m o l a, lenk. s m o ł a) — dervà, -õs, deřvą.

smẽlis (tarm.), smėlỹs, smẽlio.

smetona (gud. s m e t a n a) — grietinẽ, -ẽs, griẽtinę.

smičius (lenk. s m y c z) — griežỹklė, -ės.

smožyti (lenk. s m a ż y ć) — kèpti, spirginti.

smūtkelis (sudarytas iš *smūtkas* < lenk. s m u t e k, gud. s m u t o k) — rūpintojẽlis, -io.

sõdnas (tarm.), sõdas, -ai.

sodžialka (gud. s a ž a l k a) — kū́dra, -os, tvenkinỹs, tveñkinio.

sofka (lenk.) — sofà, km. s ò f o s (plg. pranc. s o f a).

sokas (lenk. s o k) — sunkà, -õs, suñką.

solidnas (lenk. s o l i d n y, rus. s o l i d n y j) — solidùs, -ì, solìdų (= pranc. s o l i d e < lot. s o l i d u s).

sosas (lenk. s o s < pranc. s a u c e) — pãdažas, -aĩ, dažinỹs, dãžinio, dãžalas, -aĩ.
sosiska (rus. s o s i s k a < pranc. s a u c i s s e) — dešrẽlė.
soska (rus.) — žindùkas, -ai, čiulpùkas, -ai.
spalių (mėnuo), spãlio mėnuo, spãlis, -io. Žr. m ė n e s i ų v a r d a i.
spalvuotas — spalvótas, -a.
spatas (vok. S p a t e n) — kastùvas, -ai, lopetà, -õs, lópetą.
spausdìnti, spausdinys — spáusdinti, -ina, -ino, spaudinỹs, spáudinio (iš s p á u d ė, plg. š o v i n ỹ s, š ó v i n i o : š ó v ė).
spáustuvė, spaustùvė, -ės.
spreñdžia, sprę̃sti — spréndžia, spréndė, sprę́sti.
sprenžina (gud. s p r e n ž y n a, lenk. s p r ę ż y n a) — spyruõklė, -ės.
srytis — sritìs, -ių̃s, srìtį.
stabmeĺdiškas — stãbmeldiškas, -a (iš s t a b m e l d ỹ s, s t ã b m e l d ž i o, ne s t a b m e ĺ d ž i o !).
stalavotis, stalauninkas (lenk. s t o ł o w a ć s i ę, s t o ł o w n i k) — válgyti, válgytojas.
stalčius (gud., lenk. s t o l e c) — stalìnė, -ės.
staldas (vok. žem. s t a l l) — tvártas, -ai.
staliarka, staliorius (lenk. s t o l a r k a, s t o l a r z) — medžio darbai ; stãlius, -iaus, dailìdė, -ės.
stanikas (lenk. s t a n i k) — liemẽnė, -ės, liemenẽlė, -ės.
stebėtinas, -a dalykas visų pirma yra toks, kurį reikia stebėti, kuriuo reikia stebėtis, o toliau gali būti ir n u o s t a b u s, į s t a b u s dalykas. Pats tas žodis jau sutinkamas ir senuosiuose raštuose.
stebėtis iš ko ir stebėtis kuo yra abu vienodai vartotini posakiai, tik toks yra skirtumas, kad pirmasis iš jų naujesnis, o antrasis senesnis.
stebūklas, stebùklas, -ai.
steñgtis — sténgtis, sténgiuos, sténgiaus.
stylius — stìlius, -iaus.
stiklìorius (pagal *stiklas* iš gud. s t e k l i a r') — stìklius, -iaus.
stipendiatas — stipeñdininkas, -ai.
stonas (lenk., gud. s t a n) — lúomas, -ai.
stovyla, stovylas (gud. s t a v i l o) — statulà, -õs, stãtulą.
stõvis, io = vok. Z u s t a n d, rus. s o s t o j a n i j e.

Stovis yra išvidinis dalykas, *padėtis* — išviršinis. Plg. sąmonės s t o v i s ir miesto p a d ė t i s. Tik kartais netinkamai šio žodžio vietininkas yra vartojamas tam tikruose

verstiniuose posakiuose, pvz., jį rado g i r t a m e s t o v y j e (plg. rus. v p j a n o m v i d e, s o s t o j a n i i); lietuviškai sakytina: jį rado g i r t ą.

straĩpsnis — stráipsnis, -io.

str(i)ūgas (gud., lenk. s t r u g) — drožtùvas, -ai, leistùvas, -ai.

subjektivus — subjektyvùs, -ì, -ỹvų, priev. subjektyviaĩ. Žr. -i v u s.

subtiliškas, subtelus — subtilùs, -ì, subtìlų, priev. subtiliaĩ (plg. lot. s u b t ī l i s "smulkus, plonas, gležnas, lepus").

subuvimas (plg. vok. B e i s a m m e n-, Z u s a m m e n s e i n) — póbūvis, -io.

Sudavija, sudavas, sūdas — Sūduvà, -õs, sūdùvis, -ė.

sueigà — sùeiga, -os.

sugeriamàsis põpierius, nuspaudžiamàsis p., núospaudas, -ai.

suįdominti — sudõminti, -ina, -ino.

sukaktìs, -iẽs, sùkaktį ir sukaktùvės, -ių reikšmėmis skirtina šiaip: *sukaktis* yra sukakimo išdava (plg. s u t a r t i s susitarimo išdava), o *sukaktùvės* yra sukakties minėjimas, šventė, plg. s u t a r t ù v ė s, p a b a i g t ù v ė s, s k e r s t ù v ė s ir kt.

sukė (tarm.) — sùko, sùka, sùkti.

sukurys — sūkurỹs, sū̃kurio.

sulig gyvojoje kalboje daugiausia vartojamas su įnagininku, pvz,. turime pašaro tik s u l i g š v e n t ė m i s, upė bėga s u l i g k r a n t a i s, jis s u l i g m a n i m didumo ir kt. Retkarčiais šis prielinksnis pasakomas ir su kilmininku (pvz., s u l i g J u r g i o ir kepurė), bet bendrinėje kalboje vis dėlto tevartotinas tik su būdingesniu įnagininku, plg. upė bėga s u l i g k r a n t a i s = l y g i a i s u k r a n t a i s.

sumoje dažnai vartojama visai svetimai, pvz., prašau išduoti avansą 100 litų s u m o j e, priimtas biudžetas 300 milijonų litų s u m o j e. Visai lietuviškai galime tai šiaip pasakyti: prašau išduoti avansą 1 0 0 l i t ų s u m õ s ar 1 0 0 l i t ų a v a n s ą, priimtas 3 0 0 m i l i j o n ų l i t ų biudžètas ir kt. O kalbėdami apie sąskaitas bei vekselius, galime sakyti ir naudininką, pvz., išrašė sąskaitą 10 litų s u m a i, išdavė vekselį 500 litų s u m a i.

sunkiaatletas — sunkiãatletis, -čio, suñkatletis, -čio, sunkùsis atlètas.

suokalbis, suokalbininkas — sąmokslas, -ai, sąmokslininkas, -ai.

surėdymas (žr. r ė d y t i) — sutvarkymas, sántvarka.

susiįdomauti — susidométi, susidõmi, -ėjo.

susižadėti ir susižiedúoti skirtini reikšmėmis šiaip: *susižadėti*, kada vienas antram pasižada, vok. s i c h v e r s p r e c h e n, rus.

p o m o l v i t' s i a ; *susižieduoti*, kada pasikeičiama žiedais, vok. s i c h v e r l o b e n, rus. o b r u č a t' s i a. Pagal tai skirtini *sužadėtinis*, *-ė* ir *sužiedúotinis*, *-ė*.

sustatyti — sudarýti, sukùrti : s u k ū r ė, p a r a š ė (ne s u s t a t ė !) eilėrašt̨i, s u d a r ė (ne s u s t a t ė !) žodyną.

sūtemos — sùtemos, -ų.

sutverti žr. t v e r t i.

sutvertojas, tvėrė̃jas, sutvėrė̃jas, -ai.

Suvienytos Amerikos Valstybės — Jungtinės Amerikos Valstybės (sutrumpintai : JAV).

sužadėtinis, sužieduotinis žr. s u s i ž a d ė t i.

svetimšãlis, -ė, svetimtaũtis, -ė yra s v e t i m o s š a l i e s, s v e t i m o s t a u t o s v y r a s, m o t e r i s.

svetimieji bendriniai žodžiai dažnai yra kirčiuojami svetimai, taip, kaip jie kirčiuojami tose kalbose, iš kurių ar per kurias jie pas mus yra atėję. Bet toks kirčiavimas mūsų kalbai netinka. Bendrinėje kalboje svetimieji žodžiai kirčiuotini, kaip atitinkami savi lietuviški žodžiai : aferà, -èros, afišà, -ìšos, agentūrà, -ū̃ros, aksiomà, -òmos, alėjà, -ė̃jos, alyvà, -ỹvos, ambasadà, -ãdos, anginà, -ìnos, antenà, -ènos, Argentinà, -ìnos, atakà, -ãkos, atmosferà, -èros, balerinà, -ìnos, barikadà, -ãdos, bibliotekà, -èkos, blokadà, -ãdos, brigadà, -ãdos, cenzūrà, -ū̃ros, citrinà, -ìnos, Čikagà, -ãgos, damà, dãmos, datà, dãtos, diagramà, -ãmos, disciplinà, ìnos, dramà, drãmos, elektrà, -èktros, emblemà, epochà, -òchos, erà, èros ir kt., ne afèra, afìša, agentū̃ra, alė̃ja, alỹva. Visi šios rūšies svetimieji žodžiai kirčiuotini kaip rankà, rañkos, vištà, vìštos, mokyklà, -ỹklos, gyvatà, -ãtos ir kt.

Toliau taip pat kirčiuotina : agronòmas, alfabètas, antropològas, aspèktas, autobùsas, automobìlis, balkònas, baromètras, biogrãfas, biudžètas, bufètas, cemeñtas, defèktas, dekrètas dialògas, fenomènas, fotogrãfas (plg. fotogrãfija), hektãras, kabinètas, manifèstas, metòdas, mikroskòpas, milimètras, monològas, motòras, objèktas, orkèstras, paragrãfas, procèsas, produ̇̀ktas, projèktas, prospèktas, protèstas, protokòlas, regrèsas, semèstras, sezònas, skelètas, soprãnas, subjèktas, termomètras.

Būdvardžiai : individualùs, -ì, intymùs, -ì, modernùs, -ì, muzikalùs, -ì, neutralùs, -ì, oficialùs, -ì, originalùs, -ì, punktualùs, -ì, racionalùs, -ì, radikalùs, -ì, realùs, -ì, sentimentalùs, -ì, subjektyvùs, -ì, ir visi su galūne *-yvùs* (žr. -i v u s) kirčiuojami linksniuojant kaip m a l o n ù s, -ì.

Iš šių būdvardžių padaryti prieveiksmiai dažniausiai kirčiuojami gale, pvz., punktualiaĩ, oficialiaĩ ir t.t.

sviĩnas, -aĩ ir klėtis, -ties yra abu savi žodžiai ir todėl abu vartotini; teiktinesnė *klėtis*, nes plačiau žinoma.

sviteris (rus. s v i t e r < angl. s w e a t e r) — megztìnis, -io, nertìnis, -io.

šaldyklà, -ỹklos yra vieta, kur kas šaldoma.

šaldytùvas yra šaldymo įtaisas, įrankis.

šalė — šalià (yra suprieveiksmėjęs arba suprielinksnėjęs vienaskaitos įnagininkas, toks pat, kaip n a k č i à, š ì r d ž i a ir kt.).

šãlininkas — šaliniñkas, -ai. Žr. -i n i n k a s.

šaroncius (lenk. s z a r a n c z a) — skėrỹs, skẽrio.

šaritkų (bažnyčia) — šarìčių b.

šarmanka (rus.) — rylà, -õs, rỹlą.

šarpus (vok. žem. š a r p) — spẽrus, -i, greĩtas, -à, vikrùs, -ì.

ščypcai (gud. š č i p c y, lenk. s z c z y p c e) — žnỹplės, -ių.

ščyras (sen. lenk. s z c z y r y) — nuoširdùs, -ì, núoširdų, širdìngas, -a; uolùs, -ì, uõlų, stropùs, -ì, strõpų.

šeimà ir šeimýna.

Šeima reiškia tėvus ir vaikus. *Šeimyna* yra platesnė sąvoka: ją sudaro šeima su artimesniais giminaičiais (pvz., seneliais) ir net samdiniais. Tarmėse abu šie žodžiai dažnai turi ir vienodą reikšmę.

šelti — šẽlti, -sta, šẽlo.

šėpà, km. šẽpos (lenk. s z a f a ar gud. š a p a), spìnta, -os (greta s p ì n d a, -o s iš vok. žem. s p i n d).

šezliongas (lenk. s z e z l o n g < pranc. c h a i s e l o n g u e) — ilgìnė (kėdẽ).

šiaurẽ — šiáurė, -ės.

šiaučius, šaučius (lenk. s z e w c, gud. š a v e c) — kuřpius, -iaus, batsiuvỹs, bãtsiuvio.

šyberis (vok. S c h i e b e r) — kaĩštis, -čio, speñgtis, -čio. Žr. j u š k a.

šienikas (pagal *šiẽnas* iš lenk. s i e n n i k) — čiužinỹs, čiùžinio.

šyna (lenk. s z y n a, gud. š y n a) — rãtlankis, -io.

šinelis (rus. š i n e l') — milìnė, -ės.

šinka (lenk. s z y n k a) — kum̃pis, -io.

širdìngas, -a yra 1) nuoširdùs, -ì ir 2) piktas, įširdęs.

šiška (lenk. s z y s z k a, gud. š y š k a) — kankórėžis, -io, gurgùtis, -čio, žebelỹs, žẽbelio.

škotas (lenk. s z k o t) — skòtas, -ai (plg. angl. S c o t).
šlapùkė (kempinė) yra gumìkė pirštams šlapinti.
šlėga (lenk. s z l a g a) — kūlẽ, -ẽs, kūlę, tvoklẽ, -ẽs, tvõklę.
šliafrokas (vok. S c h l a f r o c k) — naktìnis apsiaũstas naktìsiaustis, -čio, kambarìnis apsiaũstas.
šlipsas (vok. S c h l i p s) — kaklãraištis, -čio.
šliūbas (lenk. ś l u b) — jungtùvės, -ių.
šližikai (ś l i ż y k i) — prėskùčiai, -ių.
šmotas (lenk. s z m a t) — gãbalas, -aĩ.
šnapsas (vok. S c h n a p s) — degtìnė, -ės.
šniūras, -elis (lenk. s z n u r) — viřvė ; bãtraištis, -čio, vařstis, -čio, ùžvartis, -čio.
šniuravonė (lenk. s z n u r o w a n i e) — várstytinis, -io.
špalta (lenk. s z p a l t a < vok. S p a l t e) — skìltis, -ies.
špikas (lenk. s z p i k) — smẽgenys, -ų̃, čiùlpos, -ų̃.
špikuoti (perdirbtas iš lenk. s z p i l k o w a ć) — smaigýti, smaĩgo, -ė, smaigstýti, smaĩgsto, -ė.
špilka (lenk. s z p i l k a) — segtùkas, -ai.
špižius (lenk. s p i ż), špižinis — ketùs, -aũs, ketìnis, -ė.
špokas (lenk. s z p a k) — varnẽnas, -ai.
šporas (rus. š p o r a < vok. S p o r n) — pentìnas, -ai.
šposas (vok. S p a s s) — pókštas, -ai, išdáiga, -os.
špūlė (lenk. s z p u l a < vok. S p u l e) — rìtė, -ės.
šriftas (rus. š r i f t < vok. S c h r i f t) — spaũdmuõ, -eñs, spaũdmenys, -ų̃.
šriūbas, šriūbavoti (gud. š r u b, lenk. ś r u b a < vid. vok. žem. s c h r ū b e) — sráigtas, -ai ; sráigtą sukti.
štakietas (lenk. s z t a c h e t < vok. S t a k e t) — statinỹs, stãtinio, statìnis, -iai.
štampas (rus. š t a m p < vok. S t a m p f e), štampuoti — spaũdas, -ai, spaũstė, -ės ; spaudúoti, spausčiúoti.
štatas (rus. š t a t < vok. S t a a t) — valstýbė, -ės, pvz., Jungtinės Amerikos V a l s t ý b ė s.
štepselis (rus. š t e p s e l' < vok. S t e p s e l) — kištùkas, -ai.
štoporas (rus. š t o p o r) — trauktùkas, -ai, atkimštẽ, -ẽs, ãtkimštę.
štora (rus.) — užúolaida, -os.
štrausas (vok. S t r a u s s) — strùtis, -čio.
štuka, dg. štukos (lenk. s z t u k a < vok. S t ü c k), štukavoti (lenk. s z t u k o w a ć) — gabalas, -aĩ ; juõkas, -aĩ, išdáiga, -os, pókštas, -ai ; juokùs ar išdáigas daryti, juokùs krẽsti, juokáuti.

šventãdienis, -io (daikt.) = šventà dienà; š v e n t a d i ẽ n i s, -ė (būdv.) = šventai dienai skirtas, pvz., š v e n t a d i ẽ n i a i drabužiai.

šventýbė ir šventenýbė vienareikšmiai žodžiai, plg. d i d y b ė ir d i d e n y b ė. Todėl galima tituluoti: J o Š v e n t y b ė ir J o Š v e n t e n y b ė.

švogeris, -ka (lenk. s z w a g i e r, -k a < vok. S c h w a g e r) — svãinis, -io, svãinė, -ės.

tabakierka, -kerka (lenk., rus.) — tabõkinė, -ės.

tabõka — tabokà, -õkos.

taburetka (rus. < pranc. t a b o u r e t) — taburėtė, -ės.

taca (lenk.) — padėklas, -ai.

tàd skirtina nuo *tat* (*tai*): *tat*, *tai*, *tatai* visų pirma yra niekatrosios giminės įvardžiai, pvz., visa t a t (t a i) iš anksto buvo paruošta. Be to, *tai* yra dar vartojama ir jungtimi, pvz., jei negali, t a i nė nepradėk. *Tad* (iš *tada*) vartojamas daugiau prieveiksmiškai (pvz., t a d kągi pasakysi), bet ir jis taip pat kartais gali eiti jungtimi, pvz., kadángi niekas nenori to daryti, t a d teks vienam iš mūsų tai atlikti.

taip vadinamas, -a (versta iš rus. t a k n a z y v a j e m y j, lenk. t a k z w a n y ar vok. s o g e n a n n t) — vadìnamasis, -oji, pvz., dabar atsiranda kaskart ir daugiau v a d i n a m ų j ų (ne t a i p v a d i n a m ų !) inteligeñtų bedarbių.

taisỹklingas — taisyklìngas, -a.

taktiškas (žmogus) — taktìngas, -a (kuris turi takto, yra su taktu): t a k t ì n g a s žmogus t a k t ì n g a i (ne t a k t i š k a i !) ir elgiasi. Žr. -i n g a s ir -i š k a s.

talpìnti pagal savo darybą visų pirma reiškia "daryti talpų", paskui "kam ieškoti talpõs ar duoti talpą (arba pãtalpą)", pvz., šitame bute tegalima tik du gyventojus s u t a l p ì n t i, daugiau jame n e b ė t e l p a, nes per maža vietos. Todėl visiškai netinka vartoti *talpìnti* vietoje "dėti, spausdinti", pvz., užuot sakius "mano straipsnis buvo p a t a l p i n t a s viename dienraštyje", reikia sakyti: mano straipsnis buvo i š s p a u s d i n t a s (arba į d ė t a s) viename dienraštyje.

tame nevartotinas aiškiuose verstiniuose posakiuose, pvz., n e l a i m ė t a m e (= rus. n e s č a s t i j e v t o m), kad daugelis emigrantų užmiršta gimtąją kalbą ir kt.; visai lietuviškai sakytina: n e l a i m ė t a (arba tik: n e l a i m ė), kad ... Taip pat vietoj n e t a m e d a l y k a s, n e t a m e r e i k a l a s sakytina: n e t a s d a l y k a s, n e t a s r e i k a l a s. Žr. k a m e d a l y k a s.

tamprùs, -ì, tam̃prų, yra jungtinas su *tem̃pti*, *tampýti* ir visų pirma reiškia " linkstantį temptis ", t. y. stiprų, netrūkstantį, stamañtrų, stangų, elastingą (plg. *ėdrùs* " kuris gerai, daug ėda ", *jautrùs* " gerai jaučiąs, budrus, jausmingas ", *tukrùs* " kurs greitai tunka, turįs daug riebalų, tukinąs " ir kt.), todėl ir t a m p r ū s (= stiprūs, nenutrūkstą) santykiai bus kiek kitokesni, kaip g l a ũ d ū s (= artimi) santykiai.

tankiai žr. d a ž n a i.

tapetai (lenk. t a p e t y) — išmušalaĩ, ìšmušalus.

tardýti, tardýtojas — tárdyti, -o, -ė, tárdytojas.

tarena netinka nei tarimui, nei tarsenai reikšti : viena, priesaga *-ena* dabar beveik nebevartojama veiksmui žymėti ; antra, veiksmo būdui žymėti dabar jau vykusiai yra įsigalėjusi priesaga *-sena* (pvz., e ĩ s e n a, r a š ý s e n a ir kt.), ir trečia, tarimo rūšiai (vok. A u s s p r a c h e, rus. p r o i z n o š e n i j e) reikšti jau turime savo gražų žodį *tartìs*, *-iẽs*, *tañtį*. Žr. t a r s e n a ir t a r t i s.

tarinio (sudurtinio) sudedamąja dalimi gali eiti daiktavardžio vardininkas ir įnagininkas, pvz., jis b u v o visų m ė g s t a m a s ir l a u k i a m a s s v e č i a s (ne m ė g s t a m u ir l a u k i a m u s v e č i u !), jis b u v o n a r s u s k a r y s (ne n a r s i u k a r i u !), bet : jis b u v o k u n i g a s, d a r ž i n i n k a s ir jis b u v o k u n i g u, d a r ž i n i n k u. Skirtumas čia yra tas, kad vardininkas reiškia daugiau įprastinį veiksnio darbą, įprastinę buitį, o įnagininku pasakome, kuo kas yra, dedasi, yra laikomas tam tikru laiku.

Sudurtiniame tarinyje paprastai tevartojamas būdvardžių vardininkas, ne įnagininkas, pvz., jis j a u č i a s i l a i m i n g a s (ne l a i m i n g u !), dedasi g e r a s (ne g e r u !) ir kt.

tarkavoti, tarka (lenk. t a r k o w a ć, t a r k a) — trìnti, trintùvė, -ės.

tarpusaviai santykiai — tarpusavio santykiai, nes *tarpusavis* yra daiktavardis, ne būdvardis. Žr. s a v i t a r p i s.

tañsena, -os yra tarimo būdas, vok. D i k t i o n, S p r e c h w e i s e, rus. d i k c i j a. Žr. t a r t i s.

tartìs, -iẽs, tañtį yra tarimo rūšis, jo išdava (= vok. A u s s p r a c h e, rus. p r o i z n o š e n i j e), pvz., kiekvieno gero artisto turi būti gera, taisyklinga, ryški t a r t i s ir graži, raiški (= ekspresyvi), meniška t a r s e n a.

tartokas (lenk. t a r t a k) — leñtpiūvė, -ės.

tat žr. t a d.

taũtininkas — tautiniñkas, -ai.

teikti žr. t i e k t i.

teisẽ, -ẽs, teĩsę — téisė, -ės, téisininkas, -ai (ne t e ĩ s i n i n k a s !). Taip pat įsidėmėtina: jis neturi jokių t e i s i ų į m a n o n u o s a v y b ę (ne m a n o n u o s a v y b e i ar prie m a n o n u o s a v y b ė s !).

téisėtas, teisẽtas, -a.

teismas ėjo prie uždarų durų — teismas ėjo (arba byla buvo sprendžiama) u ž d a r o m i s d u r i m i s (= slaptai, neviešai).

teisùs, teĩsų = vok. r e c h t, r e c h t l i c h, rus. p r a v y j, s p r a v e d l i v y j: t e i s u s yra tas, kieno veiksmai ir teigimai atitinka tiesos ir teisingumo reikalavimus. Žr. t i e s u s.

telefonistė, telefòninkė, -ės, plg. m a š ì n i n k ė.

Telšiai — Telšiaĩ, -ių, Télšius.

tėmyti (gud. t i a m i t') — stebėti, stẽbi, -ėjo.

tepliorius (hibr.) — tapýtojas, -ai.

terioti (gud. t e r i a t') — niõkoti, siaũbti, naikìnti, pvz., priešas užplūdęs n u n i õ k o j o, n ù s i a u b ė, s u n a i k ì n o (ne n u t e r i o j o !) visą kraštą.

tyčiótis — týčiotis, -iojasi, -iojosi kuo arba iš ko.

tiẽkti reiškia " ruošti, rengti, gaminti ", o *teĩkti* — " duoti ", pvz., šeimininkė t i ẽ k i a (p à t i e k ė) pietus, bet: sodas s u t e i k i a daug naudos ir malonumo; aš jam jau į t e i k i a u visus dokumentùs, taip pat: t e ĩ k i s (= malonėk) man tai pasakyti.

tiesioginiai — tiesiógiai, tiesióg. Žr. -i n i a i.

tiesùs, tiẽsų = vok. w a h r h a f t, a u f r i c h t i g, rus. p r i a m o j, i s k r e n n i j, pvz., t i e s u s yra tas, kieno žodžiai atitinka mintis. Žr. t e i s u s.

tikėti vartotinas su galininku ir įnagininku, pvz., t i k i u D i e v ą (= tikiu Dievą esant, tikiu, kad Dievas yra) ir t i k i u (= pasitikiu) t a v i m i, tavo ž o d ž i a i s (ne t a u, tavo ž o d ž i a m s !). T i k i u į D i e v ą yra verstinis bažnytinės kalbos padaras (plg. lenk. w i e r z ę w B o g a, lot. c r e d o i n D e u m). Taip pat, iš visko sprendžiant, mūsų kalbai svetimas yra ir naudininkas, nors jis raštuose ir šiaip tarmėse jau plačiai yra pažįstamas: viena, pagrindo įnagininkas čia yra senesnis ir dabar vietomis būdingai tebėra vartojamas (pvz., n e t i k ė k r á i š u v i l k u kojos nepadaužęs; jis visai n e t i k i t u o v á i s t u; m a n i m, n e k u o k i t u t i k ė k ir kt.); antra, naudininkas tam reikalui nėra būdingas ir mūsų kalboje iš seniau nevartojamas, todėl sakome ne d ž i a u g i u o s, s t e b i u o s tavo ž o d ž i a m s, bet d ž i a u-

giuos, stebiuos tavo žodžiais (arba iš tavo žodžių), rūpinuos tais dalykais, o žemaičiams net nesvetimi ir tokie posakiai, kaip jis nekenčia manimi ir kt. Taigi bendrinėje kalboje vis dėlto pirmiausia *tikėti* reikėtų vartoti ne su naudininku, bet su įnagininku: tikiu tavimi, tavo žodžiais; netikiu jokiais vaistais; tikėk (=pasitikėk) manim, kaip aš tavim; tikiu Dievu (=juo pasitikiu, jis yra mano tikėjimo pagrindas) ir kt.

tikrenybėje, tikrumoje prieveiksmiais nevartotini, todėl jų vietoje sakytina: iš tiesų, iš tikrųjų (ne tikrumoje = rus. v dejstvitel'nosti!) jis yra labai turtingas.

tikslas.

Sakome: kuriuo tikslu (=reikalu) čia atėjai, bet: kuriam tikslui tuos įrankius čia atsinešei?

Atėjau papasakoti naujienų (ne atėjau su tikslu papasakoti naujienų!); tie gandai esą išplatinti pakenkti (ne tikslu pakenkti!) geriems kaimynų santykiams.

tikslo aplinkybei žymėti yra vartojamas naudininkas, bendratis ar naudininkas su bendratimi, pvz., gavau knygą pasiskaityti (ne dėl pasiskaitymo ar pasiskaitymui!), plytas veža bažnyčiai, bažnyčiai statyti (ne bažnyičos statymui, bažnyčią statyti ar dėl bažnyčios statymo!), parsivedė piemenį karvėms ganyti (ne karves ganyti ar karvių ganymui!), karvės laikomos pienui (ne dėl pieno, nes prielinksnis *dėl* mūsų kalboje reiškia priežastį, ne tikslą!).

tilpo (straipsnis laikraštyje) — buvo įdėtas, išspausdintas. Žr. talpinti.

tóbūlas, -à, tóbulas, -à, priev. tobulaĩ.

toliai, koliai, šioliai, dėliai, paliai, vėliai — tolei, kolei, šiolei, dėlei, palei, vėlei.

tonfilma (vok. Tonfilm) — garsìnė fìlma.

tormozas (rus. tormoz), tormozuoti — stabdỹs, stãbdžio, stabdýti.

tramplynas (rus. tramplin < pranc. tremplin) — šañkynė, -ės, šokỹnė, -os.

transportiras (rus. transportir < pranc. transporteur) — mãtlankis, -io.

tribušonikas (lenk. t r y b u s z o n i k) — atkimštẽ, -ẽs, ãtkimštę, trauktùkas, -ai, kamščiãtraukis, -io.

trìkampis, -io (daikt.) = trikampė figūrà ; trikam̃pis, -ė (būdv.) = turįs tris kampus, pvz., yra geometrinių trikam̃pių, keturkam̃pių ir kitokių figūrų.

triobėsys — trobesỹs, tróbesio. Žr. -e s y s.

trisdešimto kovo — trisdešimta kovo, kovo trisdešimtoji (= diena). Žr. p i r m o s a u s i o.

trivoti (gud. t r i v a t') — tvérti, ištvérti.

trusikai (rus. t r u s i k i) — glaudìnės, -ių, kelnáitės, -čių.

trūsti, trūsas, triũsti, -ia, -ė, triũsas, -ai.

tùjinti, tujúoti = vadinti ką " tu ", vok. d u z e n, rus. t y k a t'.

tůlas, -à reiškia d a ž n a s, n e v i e n a s, d a u g k a s, vok. m a n c h e r, rus. m n o g i j e. Todėl sakytina : gyveno v i e n a s žmogus (ne t ū l a s ž m o g u s !), jei čia apie tam tikrą vieną žmogų kalbama.

tupėti, tùpi, -ėjo ir tũpti, tùpia, tũpė (įsidėmėtina rašyba !).

tūravoti (lenk. w t ó r o w a ć) — añtrinti.

turėti (= vok. haben, rus. imiet') ir tūrėti = laikyti (vok. h a l t e n, rus. d e r ž a t').

turnyras, žaidỹnės, -ių.

turtìngas pinigų, pinigingas (ne t u r t i n g a s p i n i g a i s !).

tušyti (lenk. t u s z y ć) — troškìnti.

tvérti mūsų kalboje visų pirma reiškia " griebti ; umzäunen, gorodit' ; rišti (žaizdą, dalgį) ; trivoti, dauern, aushalten, vyderžat' ". Pats žodis *tvérti* " kurti, schaffen " nėra paskolintas iš slavų : jei būtume jį pasiskolinę, tai dabar turėtume ne *tverti*, bet *tvãriju*, *tvãryti* (iš lenk. t w o r z y ć) arba **tvarijù*, **tvarýti* (iš gud. t v o r í t'). *Tvérti* " schaffen " gali būti tik reikšminis skolinys, t. y. pati šio veiksmažodžio lytis yra mūsų, tik jo reikšmė gali būti pasiskolinta iš slavų, nes mūsų kalboje nėra išlikusių pėdsakų, kurie rodytų šį veiksmažodį turėjus " darymo ", " kūrimo " ar " leidimo " reikšmę, nors reikšmės raidos atžvilgiu tai ir galėjo būti. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad *tvérti* " kurti, leisti, schaffen " yra plačiai vartojama visoje Lietuvoje, ypač bažnytinėje kalboje, ir, be to, turime kelis to veiksmažodžio plačiai žinomus antrinius darinius (pvz., *sutvėrėjas*, *sutvėrìmas* " kreatūra " ir kt.), tai, atrodo, šio žodžio nebevertėtų uiti lauk vien tik dėl to, kad jo reikšmė gali būti ir ne visai lietuviška. Juk mes iš bažnytinės kalbos ir daugiau turime tokių reikšminių skolinių, pvz., *sąžinė* (" moralinės sąmonės " reikšmę ji per slavų kalbas yra gavusi iš lot. *conscientia* < gr. *syneidēsis* " Mitwissen, Gewissen "), *išga-*

nýtojas (verstas iš gud. spasitel' < съ-pasitelь), kuris tiesiogiai turėtų reikšti tą, kuris ką išgano (plg. piemuo išganė visas pievas, vėjas išvartė medžius) ir kt. *Kurti* taip pat mūsų kalboje tėra reiškęs tik "feuern, heizen; bauen, errichten", o dabar neseniai jam esame davę ir naują reikšmę "tverti, schaffen, dichten", pvz., rašytojai kuria kūrinius, rašytojų kūrýba ne visų yra vienoda ir kt. Panašiai galime sakyti ir: Dievas sukūrė pasaulį, Dievas yra pasaulio kūrėjas (savo pirmykšte reikšme — "statytojas, budavotojas"). Pagaliau senuosiuose raštuose ta reikšme buvo vartojama ir *léisti*, pvz., Dievas léido (=sutvėrė, sukūrė) pirmąjį žmogų, pasaulį; bet dabar tai jau ne be visai yra įprasta. Taigi vok. schaffen, rus. tvorit' dabar galime versti bent trimis veiksmažodžiais: *tvérti*, *kùrti* ir *léisti*.

Ūgdyti, ugdýti, ùgdo, -ė.

uknolis (gud. uchnal' < lenk. hufnal < vok. Hufnagel) — pasagìnė (vinìs).

ùksusas (gud. uksus), ãctas (lenk. ocet < lot. acētum).

ulioti (gud. huliat') — lìnksmintis, pramogas lankyti, trankýtis, ūžauti, puotáuti ...

-umà visų pirma yra vartojama vietai žymėti, pvz., lygumà, aukštumà, žemumà, platumà, dykumà (=lygi, aukšta, žema, plati, dyka vieta, žemės plotas). Kitokią reikšmę turinčios išimtys yra negausios: *daugumà*, *mažumà*, *šilumà* (=šilimà) ir kt.

-umas žr. -ybė.

univerka (lenk. uniwerek) — universitètas, -ai.

-úomenė.

Šios priesagos žodžiai kirčiuotini priesagoje, pvz., jaunúomenė, kariúomenė, visúomenė (ne jaunuomẽnė, kariuomẽnė, visuomẽnė!).

-uotas žr. -otas.

ūpas, -ai = nuotaika, vok. Laune, Stimmung, rus. nastrojenije. Be to, ūpas reiškia dar ir šėlą, pasiutimą. Nesakoma tiktai: jis buvo gerame ūpe (=rus. v chorošem nastrojenii), bet: jis buvo gero ūpo ar jo ūpas buvo geras: Žr. nuotaika.

-uvienė vartojama moteriškoms pavardėms sudaryti iš *u-* arba *ju-*kamieno vyriškų pavardžių, ypač tokių, kurios baigiasi *-čius* arba *-džius*, pvz., Sùtkuvienė, Grìniuvienė, Puõdžiuvienė, Salãdžiuvienė. Bet žemaičiams ir kai

kuriems aukštaičiams priesaga *-uvienė* yra svetima: jie sako S t a r k í e n ė, S u t k í e n ė, L i p č í e n ė. Galima tad sakyti abejaip, destis, kaip kur kas vartoja. Tik įsidėmėtina, kad priesaga *-uvienė* niekados neturi kirčio. Žr. -i e n ė.

uzbonas (su priedėtiniu *u-* iš gud. arba sen. lenk. z b a n) — puodỹnė, -ės, ąsõtis, -io.

uždaryti knygą — užversti knygą.

užduotìs — uždavinỹs, ùždavinio.

uždūšinė, paprastai dg. uždūšinės (per z a d u š n a, z a d u š n o s versta iš lenk. z a d u s z n y [dzień]) — Vėlìnės, -ių.

užganėdinti — patènkinti, -ina, -ino.

užįdomauti — sudõminti, -ina, -ino. Žr. į d o m a u t i s, į d o m i n t i.

užimti žr. u ž s i i m t i.

užmesti, užmetinėti, užmetimas (versta iš lenk. z a r z u c i ć, z a r z u t) — prikìšti, príekaištas, -ai, pvz., šis darbininkas gerai savo darbą dirba, nieko jam negalima p r i k ì š t i, užtat niekas jam ir n e p r i k á i š i o j a (nedaro p r í e k a i š t ų).

Užnemunis — Ùžnemunė, -ės (Suvalkų kraštas).

užsiimti, užsiėmimas (versta iš rus. z a n i m a t' s i a, z a n i a t i j e, lenk. z a j ą ć s i ę, z a j ę c i e) daug kur bendrinėje kalboje gali būti nevartojama, pvz. ką jis v e i k i a, kuo v e r č i a s i (ne kuo u ž s i i m a!)? V e r č i a s i (ne u ž s i i m a!) amatu. Visai netinka sakyti: tas klausimas jį labai u ž i m a vietoj l a b a i d o m i n a; į d o m u s (ne u ž i m a n t i s!) dalykas. Bet jau esame įpratę sakyti ir neturime kuo tinkamai pakeisti: jis u ž i m a dvi vietas, darbas u ž i m a daug laiko, aš esu labai ù ž i m t a s — labai neturiu laiko ir kt.

užsimokėti sakoma tokiuose sakiniuose, kaip, pvz., jis pats už prekes u ž s i m o k ė s; bet nesakytina: tai jam daryti n e u ž s i m o k a vietoj n e i š s i m o k a ar n e a p s i m o k a.

užtraukti paskolą (versta iš lenk. z a c i ą g n ą ć p o ż y c z k ę) — imti paskolą.

užvesti.

Sakoma: u ž v e d ė arklį ant kalnelio, bet nesakoma: u ž v e d ė knygą, kalbą, bylą, laikrodį, sodą ir kt. Čia geriau tinka: į s i t a i s ė knygą, p r a d ė j o kalbą, i š k ė l ė bylą, p r i s u k o laikrodį, į v e i s ė sodą. Žr. v e s t i.

užvydėti, pavydėti, pavýdi, -ėjo.

vadà, -õs, vãdą = vok. V e r a n l a s s u n g, rus. p o v o d. Šio žodžio sinonimai yra: *próga*, *dingstìs* (= pretèkstas). Pvz., kartais nedideli dalykai yra v a d a procesui iškelti.

vãgonas — vagònas, -ai.
vaidentuvė — vaizduõtė, -ės.
vaidyla — vaidilà, -ìlos.
vailokas, vailokinis (gud. v o j l o k) — tū̃bas, -ai, tūbìnis, -ė, veltìnis, -ė.
vaistaĩ, vaĩstinė — váistas, -ai, váistinė, -ės.
vaĩzdas — váizdas, -aĩ.
vajus (angl. v i e, sk. v a i) — talkà, -õs, taĩką.
vaitas (gud. v o j t, lenk. w ó j t) — viršáitis, -čio.
vãlanda — valandà, -õs, vãlandą.
vaĩdininkas — valdiniñkas, -ai. Žr. -i n i n k a s.
vaĩdiškas = toks, kaip valdžios, vok. r e g i e r u n g s m ä s s i g, rus. v l a s t i s v o j s t v e n n y j. Todėl sakytina ne v a l d i š k a s miškas, v a l d i š k a tarnyba, bet v a l d ìn i s miškas, v a l d ìn ė (valstýbinė) tarnyba. Žr. -i š k a s, -i n i s.
valizka (lenk.) — lagamìnas, -ai.
valstija — valstýbė, -ės.
vana (lenk., rus. v a n n a < vok. W a n n e) — vonià, -iõs, võnią (taip pat kilusi iš lenk. w a n n a ar gud. v a n n a, tik yra seniau paskolinta ir dabar plačiai pažįstama).
vardo (paaiškinamasis) kilmininkas.
Sakytina: dirbu "R a n g o s" b e n d r o v ė j e, buvau "S p i n d u l i o" s p a u s t u v ė j e, "P a r a m o s" k r a u t u v ė j e, ne... b e n d r o v ė j e "R a n g a", s p a u s t u v ė j e "S p i n d u l y s", k r a u t u v ė j e "P a r a m a" ir kt.
vardùvės — vardìnės, -ių, vardãdienis, -io. *Vardìnės*, sudarytos iš *vařdas*, yra gretintinos su *Sekmìnėmis*, *Jonìnėmis* ir kitomis tokiomis šventėmis, kurios kasmet kartojasi. Žodžiai su priesaga *-uvės* daromi iš veiksmažodžių (pvz., į k ù r t i — į k u r t ù v ė s, i š l é i s t i — i š l e i s ù v ė s, l á i d o t i — l á i d o t u v ė s) ir reiškia atsitiktinius susirinkimus bei šventes.
vařgiai ir vargù dabar yra vienareikšmiai (pvz., v a r g i a i, arba v a r g u, tau pasiseks), nors iš pradžios pirmasis taip skyrėsi nuo antrojo, kaip, pvz., *baĩsiai* nuo *baisù*.
varsa (gud. v o r s a) — spalvà, -õs, spaĩvą.
varžytinės — varžýtynės, -ių, plg. l e n k t ỹ n ė s, i m t ỹ n ė s, g a l ė̃ t y n ė s ir kt.
vazaunė (lenk. w o z o w n i a) — rãtinė, -ės.
veikti į ką — veikti ką, pvz., rūkymas blogai v e i k i a s v e i k a t ą (ne į s v e i k a t ą!).
vėja — vejà, -õs, vė̃ją.

vėliai žr. t o l i a i.
vėliau: n e v ė l i a u k a i p sausio 1 d. (ne n e v ė l i a u s a u s i o 1 d.!). Žr. d a u g i a u, m a ž i a u.
vėliavà — vė̃liava, -os, plg. b a ũ d ž i a v a, -o s, m ė̃ z l i a v a, -o s, g ã n i a v a, -o s ir kt.
Vė̃linės, Vėlìnės, -ių.
velyti (gud. v e l i t') — linkė̃ti, pvz., l i n k i ù (ne v e l i j u!) viso labo! Žr. p a v e l y t i.
veltuĩ — véltui.
vend(z)yti (lenk. w ę d z i ć) — rūkýti, bū́dyti, -o, -ė.
veñgti — véngti, -ia, -ė.
veř̃gas, vergìja — vérgas, -aĩ, vergijà, -ìjos.
veterinõrius, veterinãras, -ai, plg. n o t ã r a s, v e g e t ã r a s, v i k ã r a s.
vidutiniai — vidutìniškai. Žr. -i n i a i.
viedras (gud. v i e d r o) — kibìras, -ai.
vienašaliai — vienašãliškai. Žr. b e j ė g i a i.
vienãtvė = vok. E i n s a m k e i t, o d i n o č e s t v o, pvz., v i e n a t v ė j e žmogus gali jaustis ir tada, kai jis nėra v i e n u m o j e (nėra vienas). Žr. v i e n u m a.
vienbalsiai dėl galėjimo gali būti sudarytas (plg. gyvena p ù s b a d ž i a i, v í e n b a s i a i apsiavęs ir kt.), tačiau įprastesnis ir senesnis posakis yra *vienu balsù*, pvz., visi v i e n u b a l s u nutarė, kad tuoj reikės rugius vežti.
vienintė̃lis, vieniñtelis, -ė.
vientautis — tautiẽtis, -ė, pvz., mūsų t a u t i e č i ų (t. y. mūsų tautos žmonių) yra visuose pasaulio kraštuose.
vienumà, -õs = vok. A b g e s c h i e d e n h e i t, rus. u e d i n e n i j e, pvz., v i e n u m o j e yra žmogus, kai pasilieka vienas. Žr. v i e n a t v ė.
viešalka (rus.) — kabyklà, -ỹklos; pakabà, -õs (atskiram drabužiui pakabinti), kabìklis, kabinõtas (į drabužį įsiuvamas).
vietininko klaidos: kario karjerą pradėjo leitenanto l a i p s n i u (ne l a i p s n y j e!); Lietuvos istorija ž y m i a d a l i m i (ne ž y m i o j d a l y j!) tautų santykių istorija; skaičiau rusišką, r u s ų k a l b a parašytą (ne r u s ų k a l b o j e!) knygą; mirusieji laidojami v i r š u t i n i a i s d r a b u ž i a i s (ne v i r š u t i n i u o s e d r a b u ž i u o s e!); d a u g u m a s valdininkų (ne v a l d i n i n k a i d a u g u m o j e!) gyvena gerai; negalėjo svarstyti v i s a i n e p r i k l a u s o m a i (ne p i l n o j n e p r i k l a u s o m y b ė j!).
vietoj to, kad — u ž u o t: u ž u o t r a š ę s (ne v i e t o j t o,

k a d r a š y t i !), jis ėmė skaityti ; u ž u o t (ne v i e t o j !) dirbęs, nuėjo gulti.

vykinti, vykdinti — vỹkdyti, -o, -ė.

vìla — vilà, km. vìlos, vasarìnė, -ės.

vylyčia (gud. v i l i c a) — strėlà, -õs, strẽlą.

Vilija (gud., lenk.) — Nerìs, -iẽs, Nẽrį.

vilius, vilingas — vỹlius, -iaus, vylìngas, -a.

vilkolakis (lenk. w i l k o ł a k) — vilkãtas, -ai, vilkatà, -ãtos, viĺktrasa, -os.

virdulys — virtùvas, -ai (samavoras).

virš yra sutrumpintas iš *viršui* ar *viršum* ir gyvojoje kalboje yra visai taisyklingai vartojamas prielinksniu, pvz., kregždės skraido v i r š (= viršum) bažnyčios, v i r š malūno pralėkė pulkas varnų ir kt., plg. latvių v i r s j u m t a " ties stogu, über dem Dach ". Visai svetimi mums yra tokie posakiai, kaip " gavau v i r š š i m t o litų " ir kt. Čia v i r š š i m t o yra tiesiog versta iš rus. s v e r c h s t a, todėl lietuviškai tesakytina : gavau d a u g i a u k a i p (n e g u) š i m t ą (arba p e r š i m t ą) litų. Taip pat netinka ir *viršišdėstytas*, *viršminėtas* vietoj a n k s č i a u (ar a u k š č i a u) i š d ė s t y t a s, m i n ė t a s, pvz., prisimink a u k š č i a u (ar a n k s č i a u) išdėstytus (ne v i r š i š d ė s t y t u s !) dalykus.

viršgamtinis, viršetatinis (versta iš rus. s v e r c h e s t e s t v e n n y j, s v e r c h š t a t n y j) — antgamtìnis, antetatìnis, pvz., a n t e t a t i n i s tarnautojas, a n t n o r m i n ė s (ne v i r š n o r m i n ė s !) valandos ir t.t.

viršžmogis (verstas iš rus. s v e r c h č e l o v e k) — añtžmogis, -io.

visame jie kalti — viskuo (dėl visko) jie kalti, plg. k u o (ne k a m e !) jis kaltas. Žr. dar k a m e.

výstyti(s) gali būti vartojamas konkrečia ir perkeltine reikšme, pvz., dabar jau maža kas b e v y s t o vaikus, bet : galima gerai i š v y s t y t i ne tik fizines, bet ir dvasines pajėgas ; taip pat ir motòras gali i š v y s t y t i didelį greitį.

visuose atvejuose, atsitikimuose — visais atvejais, atsitikimais (kreipkis į jį).

visuomẽnė — visúomenė. Žr. -u o m e n ė.

visuotinas — visúotinis, -ė, bet v i s ú o t i n a i.

vỹšnia — vyšnià, km. vỹšnios.

vỹtis, -čio (tautos herbas) ir vytìs, -iẽs, vỹtį (virbas).

vokietỹs, -čiaĩ, Vokietìja — vókietis, -čiai, Vokietijà, -ìjos.

volas (lenk. w a ł) — pýlimas, -ai ; ristùvas (dirvai lyginti).

vosilka (lenk. w a s i ł k a, -e k, gud. v a s i l i o k) rùgiagėlė, rugìgėlė.

vualka (rus. v u a l' k a, v u a l' < pranc. v o i l e) — vuãlis, -io, šỹdas, -ai.

zacirka (lenk.) — kankoliẽnė, -ės.
zapekanka (rus.) — ãpkepas, -aĩ.
zapinka, zaponka (rus. z a p o n k a) — segùtis, -čio, sąsaga, -os.
zatšaska (lenk. z a t r z a s k) — spaũstas, -ai.
zažigalka (rus.) — brėžẽklis, -io, degẽklis, -io.
zemliokas (rus. z e m l i a k) — tautiẽtis, -ė, žemiẽtis, -ė.

Zìgmantas ir Žýgimantas.

Lietuvos kunigaikščiai yra buvę *Žýgimantai*, ne *Zigmantai*. Tai rodo ir dabartinė pavardė *Žýgmantas* (iš *Žýgimantas*), kaimų pavadinimai *Žygmantaĩ*, *Žygmantynai*. *Žygimantas* sudėtas iš ž y g i (= žygis) + m a n t a s (= išmanus, supratingas). Plg. pavardę *Žýgaudas* iš (*Ž ý g i g a u d a s). *Zigmantas* per lenkų *Zygmunt* atėjęs iš vokiečių *Sigmund* (iš S i g i s m u n d), kuris savo ruožtu paskolintas iš pranc. *Sigismond* bei italų *Gismondo*. Todėl tik *Zigmantas Vaza* gali būti tuo vardu vadinamas, nes jis buvo nelietuvis.

zovada (lenk. z a w ó d) — šúoliais, pvz., arklys bėga š u o l i a i s (ne z o v a d a !).
zoviesas (gud. z a v e s) — vỹrius, -iaus.
zubras (rus. z u b r) — stumbras, -ai.
zubryti, zubryla (rus. z u b r i t', z u b r i l a) — kálti, kalìkas.
zubrovka (rus.) — stumbrìnė, -ės.
zupė (lenk. z u p a) — sriubà, -õs, sriùbą.
žaĩsti, žaĩslas — žáisti, -džia, -ė, žáislas, -aĩ.
žėlaba (gud. ž a l o b a) — gẽdulas, -aĩ.
žele (rus. ž e l e < pranc. g e l é e) — drebùčiai, -ių.
žerėti — žėrėti, žẽri, -ėjo.
žestas (rus. ž e s t < pranc. g e s t e) — mõstas, -ai.
žydrus — žýdras, -à.
žilvytis — žilvìtis, -čio.
žingeidus yra nevykusiai sudarytas būdvardis versti vok. n e u g i e r i g, rus. l i u b o p y t n y j ar lenk. c i e k a w y, nes mes paprastai nelinkstame sudarinėti sudėtinius būdvardžius su galūne *-us*, pgl. d y k a d u õ n i s, g e r a n õ r i s, s i l p n a v ã l i s, m ė š l ã v e ž i a i ratai, s a u s a k l õ d i s ir kt. Jis yra pakeistinas savu būdvardžiu *smalsùs,-ì*, *smalsų*, priev. *smalsiai*. Plg. dar s a v a r a n k u s.
žinys — žynỹs, žỹnio.
žinóti žr. m o k ė t i.

žiurstas (per š i u r š t a s iš vok. žem. š o r š t) — prijuõstė,-ės, prikỹštė,-ės.

žmõgiškas = vok. m e n s c h l i c h, rus. č e l o v e č e s k i j: ž m o g i š k a s veiksmas, kuris atitinka žmogaus prigimtį. Žr. ž m o n i š k a s.

žmõniškas = vok. m e n s c h l i c h, rus. č e l o v e č n y j, g u m a n n y j: ž m o n i š k a s veiksmas, kuris sutinka su žmonių meile ir jų gerbimu.

žodis žodin — pažodžiui, vok. w ö r t l i c h, rus. d o s l o v n o, s l o v o v s l o v o, pvz., jis visą veikalą p a ž o d ž i u i (ne ž o d i s ž o d i n!) išvertė.

žvilgsnis reiškia *pažvelgimą* ir nemaišytina su *atžvilgiu*. Žr. a t ž v i l g i s.

PREKYBINĖS KORESPONDENCIJOS ŽODYNĖLIS*

Čia duota ne tik prekybinės korespondencijos, bet ir šiaip su prekyba susijusių terminų. Daugumas jų gyvenime jau vartojami iš seniau, bet gerokas žiupsnis yra ir naujų, savo ir mokyklos reikalui nusikaltų ar nusikaldintų. Pati vartosenos praktika parodys, kiek iš šių naujųjų tikrai prigis. Visų sričių terminai prašyte prašosi oficialiai sutvarkomi. To trūkstant gauname kitaip verstis.

Žodynėlyje duota lietuviškų pakaitų ir vad. tarptautiniams žodžiams. Tuo nenorime pasakyti, kad šie pastarieji būtų visai išmestini. Tačiau kartais labai pravartu turėti ir savą žodį. Terminai ištisai išversti vokiškai, daugelis angliškai **, vienas kitas ir rusiškai. Aiškinamųjų pavyzdžių, dėl vietos stokos, nedaug tedėta. Specialistams terminai ir šiaip bus suprantami, o mokykloje paaiškins mokytojas. Kirčiui ir priegaidei susekti pažymėtos ir reikiamosios lytys.

---

* L. Dargis, *Prekybinė korespondencija*, Kaunas 1938, 160-179 psl. *Prekybinės korespondencijos žodynėlis* (L. Dargio knygoje pavadintas *Žodynėliu*) buvo sudarytas tuo būdu, kad L. Dargis sutelkė anuo metu jo ir kitų Lietuvoje dažniausiai vartojamus reikalingiausius ūkinius terminus, juos išvertė į vokiečių, dalį ir į anglų kalbą, o A. Salys padėjo tuos terminus sulietuvinti, nustatyti jų lietuviškąsias lytis. Dalis tų terminų (pavyzdžiui, *antspaudas*, *įmonė*, *perlaida*) buvo kitų jau anksčiau sudaryta, o kita dalis (kaip *atlyginimas*, *išrankos*, *palūkanos*) jau iš seno vartojama. Tačiau daugumą terminų, dažniausiai nelietuviškų, teko naujai apdoroti, susikurti naujų lyčių, išvestų iš jau vartojamų žodžių. A. Salys, L. Dargiui paaiškinus kurio termino sąvoką, dažnai pasiūlydavo po kelis lietuviškus terminų atitikmenis, pagaliau kartu su L. Dargiu pasirinkdavo tą žodį bei jo formą, kuri abiem labiau patikdavo. Pats L. Dargis vėliau (1975) yra pareiškęs, kad čia " lietuviškosios dalies naujų terminų pagrindinis autorius buvo prof. A. Salys ". Anuo metu (1938) šie terminai buvo paskelbti taip pat ir *Tautos Ūkio* žurnale. Prieš čia persispausdinant, šį žodynėlį dar peržiūrėjo L. Dargis ir visur pridėjo angliškuosius terminų atitikmenis, kur jų 1938 m. knygoje dar nebuvo.

** Taip buvo 1938 m. leidinyje ; dabar čia visur duodami ir angliškieji terminų atitikmenys. — Taip pat žodynėlio originale riebiomis raidėmis surinktieji antraščiažodžiai čia pateikiami šviesiais rašmenimis.

Adresúojamoji mašinà Adressiermaschine ; addressing machine
adresų̃ knygà Adressbuch ; address book
anglìnis põpierius (" kalkė ") Kohle, Kopierpapier ; carbon paper
añtdividendis, -džio, añtpadalis, -io Super-, Mehrdividende ; special, extra dividend
añtdrauda, -os Überversicherung ; overinsurance. — Antdraustoji drauda vadinama a ñ t d r a u d a.
antdraũsti, antdraũdžia, añtdraudė überversichern ; to overinsure
añtkortis, -čio Kopf der Karte ; index card heading
añtlaiškis, -io Briefkopf ; letter heading
antrãraštis, -čio zweite Ausfertigung ; second original
añtrininkas, -ai Duplikat ; duplicate
antrìnės palúkanos Nachzinsen ; secondary interest
añtsaikis, -io Übermass, Überschuss (bei Hohlmass) ; overmeasurement
añtsąskaitis, -čio Kopf der Faktura, der Rechnung ; invoice heading
añtspaudas, -ai Siegel, Stempel ; seal
añtsvoris, -io Übergewicht ; overweight. — Svorio antviršius, priedus vadiname a ñ t s v o r i u.
añttaris, -io Übertara, Supertara, Zuschlagstara ; overtare, overtaring
añtviršis, -io Überschuss ; extra addition. — Kas yra daugiau, t.y. viršaus svorio, saiko ar mato, vadinama a ñ t v i r š i u. Jis svorį, saiką duoda su a ñ t v i r š i u.
apdairà, -õs, ãpdairą Umsicht ; circumspection
apdairùmas Umsichtigkeit ; circumspection
apdairùs, apdaĩrų umsichtig ; circumspect
apibū̃dinti charakterisieren, beschreiben ; to characterize, to describe
apiẽ betreff ; concerning, about
apimlùs, apimlų̃ umfänglich ; extensive
apimtìs, -iẽs, ãpimtį Umfang ; extent, circumference, volume
apyskaitìniai mẽtai Rechnungsjahr ; business, fiscal year
apývarta Umsatz, Umlauf ; turnover, sales
aplaidà, -õs, ãplaidą Fahrlässigkeit ; carelessness, negligence
aplaidùmas Fahrlässigkeit ; carelessness, negligence. — A p l a i d ù m a s kenkia firmos vardui, tam atsiliepia ir mažiausia a p l a i d à.
aplaidùs, aplaĩdų fahrlässig ; careless, negligent
aplinkà, -õs, ãplinką Umgebung, Milieu ; surroundings, environment
apmokà, -õs, ãpmoką Begleichung(ssumme) ; payment. — Apmokamoji suma yra a p m o k à.

apmokẽjimas Begleichen, Begleichung ; payment
apmokẽti begleichen ; to pay, to settle
apmuità, -õs, ãpmuitą Zollbetrag ; customs, duty
apmuĩtinti verzollen ; to pay customs, duty
apsaugìnis muĩtas Schutzzoll ; protective duty
apsimókamas (dárbas) rentabel ; profitable
apsipir̃kti, apsìperka, apsipir̃ko falsch kaufen, sich eindecken ; to buy too dearly, to overpay, to shope
ãsmeniškai persönlich ; personally
ãteilis, -io Zeileneinrückung ; margin
atidarýti (krautuvę) eröffnen ; to open
atidẽti stunden ; to postpone
atidėjìmas Stundung, Moratorium ; postponement, respite, delay
atìdus, atìdų achtsam ; alert, attentive
atidùmas, atidžià, atìdžios Achtsamkeit, Aufmerksamkeit ; alertness, attentiveness
atkarpà, -õs, ãtkarpą Kupon ; coupon
atkarpų̃ lãpas Kuponbogen ; coupon sheet
ãtklausas, -aĩ Rückfrage ; further inquiry, check-back
atlaidà, -õs, ãtlaidą (nuo dalies atsakymo) Befreiung, Nachlass ; remission, reduction
atlaikìnės, liekanìnės ãkcijos Verzugsaktien ; unsold shares
atlankìnis atvirùkas Klebepostkarte ; folding postcard
atliẽkamoji vietà Erfüllungsort ; place of delivery, settlement
ãtlygį dúoti kompensieren, ersetzen ; to compensate
atlýginimas Vergütung ; compensation, payment
atlýginti vergüten ; to compensate
ãtlygis, -io Kompensation ; compensation
àtlikta erledigt ; accomplished
atlìkti erledigen ; to accomplish, to execute
atlikìmas Erledigung ; accomplishment, dispatchment, execution
atmèsti (pasiūlymą, užsakymą) ablehnen, zurückweisen ; to decline, to reject
atmetìmas Ablehnung, Zurückweisung ; rejection
atmokà, -õs, ãtmoką Rückzahlung ; repayment, redemption. — Turi daug a t m o k ų̃ mokẽti, todėl ir visas a t m o k ẽ j i m a s pasunkėja.
atmokẽjimas Rückzahlen, Rückzahlung ; repayment, redemption
atmokestìnė prekýba Kostgeschäft ; continuation business, contango
ãtmokestis, -čio Kostgeld ; continuation rate, contango
atmokẽti rückzahlen ; to repay
ãtmušas, -aĩ Durchschlag ; (carbon)copy

atmušìnis põpierius Durchschlag-, Durchschreibepapier ; duplicating paper
atmùšti Durchschläge anfertigen ; to copy
atódaira Rücksicht, Rücksichtnahme ; consideration
atrankà, -õs, ãtranką Auslese ; selection
ãtrašas, -aĩ Stornierung, Berichtigung ; correction, rectification
atrašýti stornieren, berichtigen ; to correct, to rectify
atrinkìmas Auslese ; selection
atriñkti auslesen ; to select
atsakìngas, atsãkomas verantwortlich ; responsible
atsãkymas Beantwortung, Antwort, Haftung ; answer, reply, liability
atsakýti beantworten, verantworten, haften ; to answer, to reply, to be liable for. — Į mūsų laišką dar n e a t s ã k ė. Kas už tvarką a t s ã k o ? Už nuostolius a t s ã k o pardavėjas.
atsakýtinai mit Obligo, mit Verbindlichkeit ; with obligation, binding
atsiklausìmas Rückfragen, Erkundigung ; inquiry
atsikláusti rückfragen ; to inquire
atsisakýtinai frei, freibleibend ; without obligation, subject to confirmation. — Prekes siūlo a t s i s a k ý t i n a i, t.y. pasilieka teisę nuo pasiūlymo atsisakyti.
atsiskaitýti abrechnen, verrechnen ; to pay off, to settle
atsiskaitýtinai zur Verrechnung ; by payments on accounts
atsiskaĩtymas Abrechnung ; settlement
atsiskaĩtomasis čèkis Verrechnungsscheck ; settlement check
atsiųstinaĩ mit Zusendung ; including delivery. — Nupirko a t s i ų s t i n a ĩ, t.y. pardavėjas pirkėjui atsiųs.
atsižvelgti Rücksicht nehmen ; to consider, to take into consideration
atskaità, -õs, ãtskaitą Abzug ; discount, deduction
atskaitýti abziehen ; to discount, to deduct
atskaĩtymas Abziehen, Abziehung ; discount, deduction
ãtskiras, atskiràsis (specialus, specialinis) besonder, spezial ; special. — A t s k i r í e j i (specialiniai) paklausimai, pasiūlymai.
atskirìnis muĩtas spezifischer Zoll ; special customs, duty
atšaũkiamas kündbar ; recallable, retractable, terminable
atšaukiamùmas Kündbarkeit ; possibility to recall, to retract, to terminate
atšaukìmas Widerrufen, Widerruf ; recall, retraction, termination
atšaũkti wiederrufen ; to recall, to call off ; to retract, to terminate
atviràsis kredìtas ungedeckter Kredit ; open account credit
atvirùkas, -ai Postkarte ; postcard

atžangà, -õs, ãtžangą Rückschritt, Regress ; regress, retrogression
atžangùs, atžañgų rückschrittlich, regressiv ; regressive, retrogressive
atžvalgùs, atžvalgų rücksichtsvoll ; considerate, thoughtful. — Jis savo klijentams labai a t ž v a l g ù s, į visus jų reikalus a t s i ž v e l g i a.
áukso tãškas Goldpunkt ; gold-bullion-point

Bánko, bankìnė pérlaida Banküberweisung ; bank remittance, transfer, cashier's check
baudà, -õs, baũdą Strafe ; fine
bendraskõlis, -ė Gemeinschuldner ; fellow debtor
bendríeji paklausìmai allgemeine Anfragen ; circular inquiries
bendríeji pasiúlymai allgemeine Angebote ; circular offers
beteĩsmis susitarìmas aussergerichtlicher Vergleich ; out of court settlement
bevařdis čèkis Überbringerscheck ; bearer's check
brangìnti, pabrangìnti verteuern ; to raise, to increase (the price)
branginiñkas, -ė wer hohe Preise verlangt, ansetzt ; one who sells dearly, expensive ; dorožila, doroguša. — Iš b r a n g i n i ñ k o p i g i n i ñ k a s nenupirks.
brangýmetis Teuerung, teuere Zeit ; dearness, dearth
brángti, brángsta, brángo teuer werden ; to go up in price
būdìnė prekýba Hökerhandel ; hawking trade
bũdininkas, -ai Höker ; hawker, peddler

Čèkis Scheck ; check
čèkių ir vèkselių apývarta, judėjimas Scheck-Wechselverkehr ; turnover, circulation of checks and bills

Dalìnė siuntà Teilsendung ; partial shipment
daliniñkas Teilhaber ; partner, joint owner
dalìnis atlikìmas Teilausführung ; partial execution
dalìs, -iẽs Teilquantum, besonderer Posten, Anteil ; part, share. — Prekes prašau pristatyti d a l i m ì s. Savo d ã l į perleido kitam.
dalýbos Teilung ; partition, distribution
dalykìnis teřminas, pósakis Fachausdruck ; technical term, expression
dalýko, sritiẽs pažinìmas Fachkenntnis ; subject, field knowledge
dalýko, sritiẽs žinõvas Fachkenner ; subject, field expert
dalyvãvimas pelnė, žr. pelninis dalyvumas

darbìngas arbeitsfähig ; able to work. — Kas gali, pajėgia dirbti, tas d a r b ì n g a s.
darbingùmas Arbeitsfähigkeit ; working capability
darbštùmas Arbeitsamkeit, Fleiss ; diligence
darbštùs, dařbštų arbeitsam, fleissig; diligent. — Kas darbą mėgsta, jam atsideda, tas d a r b š t ù s.
darbùmas Leistungsfähigkeit ; productivity
darbùs, dařbų leistungsfähig ; productive. — Kas daug padaro, nudirba, tas d a r b ù s. Didelis jo d a r b ù m a s.
datìnis vèkselis Präziswechsel ; fixed date bill
daũginti (raštą) vervielfältigen, multiplizieren ; to increase quantity, to multiply
dažìnis, kopijìnis pieštukas Kopier-, Tintenstift ; copying (ink), indelible pencil
debetìnis pranešìmas Belastungsanzeige ; debit note
derėtis feilschen, handeln, verhandeln ; to haggle, to bargain
derýbos Feilschen, Verhandlungen ; haggling, bargaining. — Kainos be d e r ý b ų — feste Preise.
dervãdrobė Teertuch ; canvas
didmeniñkas Grosshändler ; wholesale dealer, merchant
didmenìnė núolaida Rabatt ; wholesale discount, rebate
didmenìnė prekýba Grosshandel ; wholesale trade
dìdmenos, -ų̃ Engrosswaren ; wholesale goods
didmuõ, didmeñs, dìdmenį Umfang, Grösse ; dimension, size, bulk, volume
dirbinỹs, dìrbinį Fabrikat, Erzeugnis ; artifact, product
diskòntas Diskonto ; discount
diskontãvimas Diskontierung ; discounting
diskònto, diskontìnis kredìtas Diskontkredit ; discount credit
diskontúoti diskontieren ; to discount
divideñdas žr. padalas
dokìniai mókesčiai Dockgebühren ; dockage, dock charges
dokumentìnis akreditỹvas dokumentäre Akkreditiv ; documentary letter of credit
draudà, -õs, draũdą Versicherungssumme ; insurance amount
draũdlakštis, -čio Police ; insurance policy
draũdpinigiai Premie ; insurance premium
draũgiškas vèkselis Gefälligkeitswechsel ; accommodation bill
draustìnis, įveřtintas, įveřtintinis (laiškas) Wertbrief ; insured (letter)
dvigubìnis kvìtas Doppelquittung ; duplicate, double receipt

Fìrmos bū́stinė Firmensitz ; firm's, company's headquarters
fìrmos vařdas Firmenruf ; firm's reputation, standing, good will
fìrmos žénklas Firmenzeichen ; trademark
fìrmos apibū̃dinimas Beschreibung der Firma ; firm's, company's description

Gãbalas, -aĩ Stück, Kollo, Kolli ; piece
gabalìnis muĩtas Stückzoll ; specific customs, duty
galìnis atsiskaĩtymas Ultimoabrechnung ; final, end of the month settlement
galiójamasis laĩkas Gültigkeitsdauer, Laufzeit ; validity period
galióti Gültigkeit haben ; to be valid
gamìnimas Produzieren, Herstellung, Herstellen ; production
gaminỹs, -io žr. dirbinys
gamìnti produzieren, herstellen ; to produce
gamìntojas Produzent, Hersteller ; producer
gamýba Produktion ; production
garbẽs mokẽjimas Ehrenzahlung ; payment for honor
gaunamíeji laiškaĩ eingehende Briefe ; arriving mail
gaunamóji sumà Empfangsbetrag ; amount receivable. — G a u n a m ó j i s u m à yra ta, kurią gauname arba kuri priklauso gauti, g a u s i m ó j i — kurią gausime ar tikimės gauti, o g a u t ó j i — kurią jau esame gavę.
gausimóji sumà der zu erhaltende Betrag ; amount to be received
gáuta gyvaĩs pinigaĩs bar erhalten ; received in cash
gautóji sumà der erhaltene Betrag ; received amount
gavẽjas Empfänger ; receiver
gavìmo patvìrtinimas Empfangsbestätigung ; receipt confirmation, acknowledgment
gyvaĩs mokantỹsis Barzahler ; cash payer
gyvenà, -õs, gýveną Curriculum vitae, Lebenslauf ; résumé
gyvì, gyvíeji pinigaĩ Bargeld ; cash
gyvìnė núolaida Kassakonto ; cash discount, allowance for paying in cash
gyvìnė prekýba, prekýba gyvaĩs Kassageschäft ; cash trade, business
greitóji (keleìvinė) skubà als Eilgut ; by express (fast) trains, express delivery
grynàsis peĩnas Reingewinn ; net profit
grynàsis jūrìnis važtãraštis reiner Seefrachtbrief, Konossament ; clean bill of lading
grynìnis kvìtas reine Quittung ; clean receipt

Ipotekìnis kredìtas Hypothekarkredit ; mortgage loan
iš añksto mokė̃ti vorauszahlen ; to pay in advance
išdavà, -õs Ergebnis, Erlös ; result, product
išdavùmas Ergiebigkeit ; productivity
išdavùs, ìšdavų ergiebig ; productive. — I š d a v ì žaliava, iš kurios galima daug pagaminti. Nelygu žaliavų i š d a v ù m a s. Ir žmogaus darbas gali būti i š d a v ù s, tačiau to darbo ì š d a v o s labai įvairios.
išduodamàsis pažymėjimas Auslieferungsschein ; delivery order
išgalióti Vollmacht annulieren ; to cancel, to annul. — Pranešame, kad jis mūsų jau seniai i š g a l i ó t a s.
iškraunamàsis uõstas Löschungshafen ; port of discharge
iškráustyti (sandėlį) räumen ; to clear out
ìšlaiškis, -io Schlussformel, Briefschluss ; complimentary close
ìšmoka, -os Abzahlung ; payment on account ; installment. — I š s i m o k ė́ j i m ą greitai baigs, tris ì š m o k a s beturi.
išmestinaĩ, pamestinaĩ zum Schleuderpreis ; to sell at throwaway prices. — Krautuvę iškelia kitur, viską i š m e s t i n a ĩ pardavinėja. Iš toli atvežęs, turi kartais p a m e s t i n a ĩ parduoti.
išmestìnė káina Schleuderpreis ; throwaway price
išmestìnė prẽkė, ìšmota Schleuderware ; merchandise selling at a throwaway price
išpajamóti Einnahmen ausbuchen ; to write off income
išpardavìmas Ausverkauf ; sale, clearance sale
išpardúoti ausverkaufen ; to sell off, to clear shop
ìšperkamas tilgbar ; redeemable
išperkamàsis fòndas Tilgungsfond ; sinking fund
išperkamàsis mõkestis Nachnahmegebühr ; cash on delivery
išperkamàsis teřminas Einlösungs-, Tilgungstermin ; redemption time
išperkamóji komìsija Nachnahmeprovision ; cash on delivery commission
ìšpirka Nachnahme, Nachnahmebetrag, Einlösungs-, Tilgungssumme ; cash, collection on delivery, installment
išpirkìmas Nachnahmenzahlen, Einlösung, Tilgung ; redemption, installment (payment)
išpiřkti einlösen, tilgen, die Nachnahme zahlen ; to redeem, to pay installment
išpirktinaĩ per Nachnahme ; to send by way of cash on delivery. — Prekes pasiuntėme i š p i r k t i n a ĩ (= mokėti reikės atsiimant).

ìšrankos, -ų Ausschuss ; leftovers, leftover goods. — Viskas išparduota, ì š r a n k o s beliko.
išrašýti ausfertigen ; to write out
ìšskaita, -os Abzug ; deduction
ìšskaitýti abziehen ; to deduct
išskaitýtinai ausschliesslich, abzüglich ; with deduction
ìšskyra, -os (klauzulė) Klausel ; clause
išsimokamàsis pardavìmas Abzahlungsgeschäft ; installment selling
išsimokėjimas Abzahlung ; paying by installments
išsimokėti abzahlen ; to pay by installments
išsimokėtinai auf Abzahlung ; by installments
išsiunčiamóji, siunčiamóji vietà Versandort ; dispatching place
išsivežtinaĩ zur Abfuhr ; with own pickup (of goods). — Fabrikas kalkių purvą atiduoda i š s i v e ž t i n a ĩ.
ìštrauka, -os Auszug ; excerpt, bank account statement
išvežamàsis muĩtas Ausfuhrzoll ; export customs, duty
ìšvažos, -ų Ausfuhr, Ausfuhrgüter ; exports. — Mūsų i š v e ž ì m a s nepasižymi dideliu ì š v a ž ų įvairumu.
ìšvažų sąrašas Verzeichnis der ausgeführten Waren; specification of exported goods
išvežamàsis pranešìmas Ausfuhrdeklaration ; export declaration
ìšvežamosios, išvažìnės prẽkės Ausfuhr-, Exportwaren ; exports, goods to be exported
išvežamóji vertẽ Ausfuhrwert ; export value
išvežìmas Ausführen, Ausfuhr, Export ; export

Įgaliójimas Bevollmächtigung, Vollmacht ; authorization
įgalióti bevollmächtigen ; to authorize
įgaliótinis Bevollmächtigter ; representative, proxy
įgaliótojas Bevollmächtiger ; mandator
įkaitas, -aĩ Pfand, Pfandgegenstand ; security, collateral, mortgage
įkaitìnė skolà Pfandschuld ; collateral, mortgage loan
įkarpa Kartenverzahnung ; notch, punch
įkeĩsti pfänden, verpfänden ; to mortgage, to pledge
įlaiškis, -io Eingangsformel, Briefanfang ; beginning of a letter
įmokà, -õs, įmoką Einzahlung ; installment payment. — Į m o k ẽ j i m ą palengvino, išdėstė kelioms į m o k ó m s.
įmokėjimas Einzahlung ; payment
įmokėti einzahlen ; to pay in, to make a payment
įmokėtojas Einzahler ; payer
įmonė Werk, Betrieb, Unternehmung ; enterprise
įpajamóti Einnahmen buchen ; to post, to enter receipts

įperkamas, -à erschwinglich, zugänglich im Preis ; affordable, attainable, possible to buy. — Ta kaina, prekė visai į p e r k a m à. Ten galima į p e r k a m a ĩ, į p e r k a m i a ũ gauti.
įpirkà, -õs, įpirką (bonusas) Bonus ; bonus
įrãšymas Eintragung, Buchung ; entry, posting
įrašýtas, įrašýtinis (registruotas) einschreiben ; registered
įrašýti eintragen, buchen ; to make an entry, to post, to register
įrašýti náudai, į sąskaitą, kreditúoti erkennen; to credit
įrašýti nenáudai, į sąskaitą, debitúoti belasten ; to debit
įsakýtinis (prekybos) Agent ; agent
įsakýtinis vekselis bezogener Wechsel ; draft
įskaitýtinai einschliesslich ; including
įspaudas, -aĩ Stempel ; impression
įstatymìniai núostatai gesetzliche Bestimmungen ; legal regulations, rules
įtaigùs, įtaĩgų suggestiv, anregend ; suggestive
įteĩgti, įtaigáuti suggerieren, anregen ; to suggest
įvažos, -ų̃ Einfuhrgüter ; imports. — Lietuvos užsienių prekyboje į v a ž ų̃ kasmet daugėja.
įvažų̃ sąrašas Verzeichnis der eingeführten Waren ; import entries, specification of imported goods
įvežamàsis muĩtas Einfuhrzoll ; import customs, duty
įvežamàsis pranešìmas Einfuhrdeklaration ; import entry
įvežamóji vertė̃ Einfuhrwert ; import value
įvežamosios, įvažìnės prẽkės Einfuhrwaren ; imports
įvežìmas Einführen, Einfuhr, Import ; import

Judamàsis dárbas Fliessarbeit ; automated work, automation, conveyer system
jungtìnis, -ė vereinigt ; united. — J u n g t ì n ė s alaũs darỹklos.
jūrìnis pérvežimas, transportas Seetransport ; forwarding by sea, sea transportation
jūrìnis važtãraštis (konosamentas) Seefrachtbrief, Konnossament ; bill of lading
júros kẽlias Seeweg ; sea way, sea route

Káina viẽtoje Locopreis ; spot price
káininga preiswert ; priceworthy
kainóraštis Preiskurant, Preisverzeichnis ; price list
káinos padìdinimas Preiserhöhung ; price increase
káinos sumãžinimas Herabsetzung des Preises, Preisermässigung ; price cut, reduction
káinoti werten, bewerten, kosten ; to price, to fix prices

káinų judėjimas Preisbewegung, Preisgestaltung ; price movement
káinų lỹgis Preislage ; price level
káinų núokrytis Tiefstand der Preise ; deep drop in prices, bottom of the slump
káinų pókylis Hochstand der Preise ; high rising, alltime high prices
kelionìnis draũdlakštis Reisepolice ; voyage policy
ketvirtìnis formãtas Quartformat ; business size (typewriter paper)
kiekìnė núolaida Mengenrabatt ; quantity rebate
kilìmas Hausse ; rise of prices, bull market, boom
kilmės pažymėjimas Ursprungszeugnis ; certificate of origin
kilnojamýbės Mobilien ; movables, durables
kilnojamýbių prekýba Mobilienhandel ; business in movables, durables
klausėjas Anfragender ; inquirer
klausiamàsis, kláusimų lãpas Fragebogen ; questionnaire
klijuõtė Sperrholz ; plywood
knỹgų baigìmas (jeigu imama kitos knygos) Bücherabschluss ; closing accounts (at end of accounting period)
knỹgų suvedìmas (metų gale) Bücherabschluss ; closing accounts, book balancing
kokýbė Qualität ; quality
kokýbę nustatýti mustern ; to muster, quality control
komanditìnė bendróvė Kommanditgesellschaft ; limited partnership
komìsas, komìsija Kommission ; commission
komìsinė prekýba Kommissionsgeschäft ; commission business
komìsininkas Kommissionär ; agent
konsignacìnė, pavadìnė sąskaita Konsignationsrechnung ; consignment invoice
konsignúojamosios, pavadìnės prẽkės Konsignationswaren ; consignment
konsulatìnė sąskaita Konsulatsrechnung ; consular invoice
kopijìnis pieštùkas žr. dažinis pieštukas
kortẽlės skìltys Felder der Karte ; index card's columns
kortelýnas Kartei, Karthotek ; card index
krantìnės mókestis Kaigeld, Kaigebühren, quay dues, wharfage
kráunamosios išlaidos Einladekosten, Ladekosten ; loading cost, expenditure
kraustà, -õs, kraũstą Umzugsgeld ; pay for moving
kráuti (prekes) laden ; to load
krautùvė, -ės Laden ; shop, store

kreipinỹs, kreĩpinį Anredeformel ; salutation, greeting
kritìmas Baisse ; fall (of prices), slump, bear market
krovà, -õs, krõvą Ladung, Last ; loading, cargo. — K r õ v ą dažniausiai sudaro keli k r o v i n i a ĩ.
krovãraštis, -čio Ladeschein ; way bill, bill of lading
krovìkas, -ai Lader ; loader, shoreman
krovinỹs, króvinį Ladungsstück ; load
kursãraštis, -čio Kurszettel ; stock exchange quotations
kùrsų lỹgis Stand der Kurse ; price level
kvìtas, -ai Quittung ; receipt

Laĩdas, -aĩ Bürgschaft ; guarantee, warranty
laidúoti, laidúoja, laidãvo bürgen, garantieren ; to guarantee, to warranty
laidúotojas Bürge ; guarantor
laiškìnis užsãkymas, užsãkymas láišku briefliche Bestellung ; order by letter
láišku brieflich ; by means of a letter
láišku užsakýti brieflich bestellen ; to order by means of a letter
laivìnė Schiffswerft ; dock yard
laĩvininkas Reeder ; shipowner
laivýba Schiffahrt ; navigation
laivúojamieji vándenys schiffbare Gewässer ; navigable waters
laivúojamas schiffbar ; navigable
laivúoti schiffahren ; to navigate
laivù siųsti, išsiųsti verschiffen ; to send by way of ship
lãkštas, -ai Obligation, Schuldverschreibung ; bond
lãkšto turėtojas Inhaber der Obligation ; bondholder
laikìnis draũdlakštis Zeitpolice ; time-limited policy
laikótarpinis vèkselis Nach-, Zeitsichtwechsel ; after sight bill
laisvóji prekýba Freihandel ; free trade, freedom of trade
laiškìnė paslaptìs Briefgeheimnis ; letter confidentiality, classification
laiškìnis põpierius Briefpapier ; letter paper, note paper
laiškìnis telkìmas, laiškìnė talkà Briefwerbung ; letter advertising, selling by letters
láiško tèkstas Text des Briefes ; body of the letter
laivãraštis, -čio Schiffsbericht ; ship's report
laĩvo núomos sutartìs Charterpartie, Befrachtungsbrief ; charter party
langìnis vókas Fensterbriefhülle ; window envelope
lankstà, -õs, lañkstą Faltmarke ; fold
lankstýti falten ; to fold

lañkstomoji mašinà Brieffalzmaschine, Falzmaschine ; folding machine
leidìmas iškráuti Ladungsanweisung, Löscherlaubnis ; permit to unload
lengvóji važtà Leichtgut ; light load, goods
leñgvosios prẽkės Leichtgut ; light goods, merchandise
lenktìnė kortẽlė Doppelkarte ; folded card
lenktỹnės Wettbewerb, Konkurrenz ; competition
lỹdraštis, -čio Begleitbrief, Begleitschreiben ; note, letter of advice
lombardìnė prekýba Lombardgeschäft ; pawnbroker's trade
luobaĩ, -ų̃, lúobus Registratur; folder

Madà, -õs Mode ; fashion, vogue
madìnė prẽkė Modeartikel ; fashionable merchandise, article
madìnis Mode (artikel) ; fashionable (article)
mãdiškas modisch ; fashionable. — Ne visos m a d ì n ė s prekės tėra tikrai m ã d i š k o s.
mainaĩ, -ų̃ Tausch ; exchange, barter
mainų̃ prekýba Tauschhandel ; barter (trade)
malūnìnė prãmonė Mühlenindustrie ; flour (mill) industry
mãstas, -ai Mass, Massstab ; measure, scale. — Viską plačiu m a s t ù daro. M a s t ù vadiname ir matuojamąją lazdelę.
mašìninkas Stenotypist ; typist
mãtas, -ai Mass ; measure
matìnis muĩtas Masszoll ; measurement customs, duty
mãtomoji atsargà sichtbare Vorräte ; visible stock, inventory, supplies
matúoti messen ; to measure
mažmenìnė prekýba Kleinhandel ; retail trade, business
mažmeniñkas, -ai Kleinhändler ; retailer
mažmenìnis prekeĩvis, prekeĩvis mažmeniñkas Detailreisender ; retail salesman, commercial traveller
mãžmenos, -ų̃ Kurzwaren, Detailwaren ; retail goods, haberdashery. — Parduoda m a ž m e n o m ì s ir d i d m e n o m ì s.
mažmuõ, -eñs, mãžmenį Minimum ; small quantity, smallness
menkavẽrtis, -ė minderwertig ; inferior, of inferior quality
modernùs, modeřnų, priev. : moderniaĩ modern ; modern
mokà, -õs, mõką Zahlung ; payment. — M o k ė j i m a s palengvintas, galima keliomis m o k o m ì s mokėti
mokamàsis raštas, láiškas Zahlungsbrief ; letter of payment
mokamàsis teřminas, laĩkas Zahlungstermin ; term of payment, maturity day
mokamóji dienà Fälligkeitstag, Sichtag ; payday, due day

mókamosios sąlygos Zahlungsbedingungen ; payment conditions, provisions, rules
mokẽjimas Zahlung ; payment
mokẽjimas gyvaĩs Barzahlung ; cash payment
mokẽsena Zahlungsart, -weise ; way of payment
mokẽtoji dienà Zahltag ; day on which the payment was made
mókytinis, -ė mit Schulbildung ; graduate, holder of a degree. — Mūsų visi tarnautojai m ó k y t i n i a i, yra išėję tam tikras mokyklas.
mókmenys, -ų̃ Zahlungsmittel ; means of payment
mokùmas Zahlungsfähigkeit ; solvency
mokùs, mõkų zahlungsfähig ; solvent. — Šis pirkėjas m o k ù s, bet anas dar m o k ė̀ s n i s. Nelygu klijeñtų m o k ù m a s.
mõtis, -čio (" išmiera ") Abmessung ; measure, measurement
muĩto atgaunamàsis pažymėjimas Zollrückgabeschein ; overentry certificate
muštìnis, -io Münze ; coin

Náudai zu Gunsten ; to someone's favor
nameĩvis Hausierer, Hausierhändler ; hawker, peddler
naminėjamoji, panamìnė prekýba Hausierhandel ; hawker, peddler trade
naminė̃ti hausieren, Hausierhandel treiben ; to hawk, to peddle
neapmokẽtas unfrankiert ; unpaid, not prepaid (letter)
neatidùs, neatìdų unachtsam, achtlos ; careless, negligent
neatidžià, neatìdžios Unachtsamkeit, Achtlosigkeit ; carelessness, negligence
neatšaũkiamas unkündbar ; irrevocable
neatšaukiamùmas Unkündbarkeit ; irrevocability
neatsakýtinai freibleibend, unverbindlich, ohne Obligo ; without obligation. — Žinias teikia n e a t s a k ý t i n a i, t.y. už jų tikrumą neatsako.
negrynìnis kvìtas unreine Quittung ; foul receipt
negrynàsis jū́rinis važtãraštis unreiner Seefrachtbrief, Konossament ; foul bill of lading
neìšmoka, nepríemoka Rückstand ; in arrears, remaining behind payments. — Kad nemokėta, neišmokėta, kalbame apie n e ì š m o k ą, o jei nebaigta mokėti, neprimokėta — apie n e p r í e m o k ą ; n e ì š m o k o s, n e p r í e m o k o s turė̀ti — im Rückstand sein.
nekilnojamýbės Immobilien ; immovables, real estate

nemãtomoji atsargà unsichtbare Vorräte ; invisible stock, inventory
nemókytinis ohne Schulbildung ; without training, unlearned
nemokùmas Zahlungsunfähigkeit, Insolvenz ; insolvency
nemokùs, nemõkų zahlungsunfähig ; insolvent
nepàprastas, nepaprastàsis pasiūlymas Sonderangebot ; special offer
nepìlnàsis pérrašymas unausgefülltes oder offenes Giro ; blank endorsement
nepilnóji komìsija Nettokommission ; net commission
nepiniginis mokėjimas bargeldlose Zahlung ; non-cash payment
nepríemoka Minderzahlung, Fehlbetrag ; incomplete payment
nesumìnis draũdlakštis Pauschalpolice (untaxiert) ; open, floating policy
nešìkas, -ai Träger ; porter
neterminìnis freibleibendes (ohne Fristsetzung) ; without fixed date
netesėti nicht erfüllen (eine Verpflichtung) ; to break one's obligations
netesimóji baudà Konventionalstrafe ; penalty for nonfulfillment
netikrìnė sąskaita fingierte Rechnung ; pro forma invoice
neveřtas pãrašas ungültige Unterschrift ; invalid signature
niekenà, -õs, níekeną Brack ; defective merchandise, refuse
niekìkas, -ai Bracker ; quality controller
níekti, níekia, níekė bracken ; to look for defective merchandise
niektìnis, -ė brack, brackig ; defective
normìnis formãtas Normformat ; norm, government regulated size
notarìnis įgaliójimas Notarialvollmacht ; notary public authorization
nuderėti abdingen, abhandeln ; to beat down in bargaining
núodarbis, -io Leistung (des Angestellten) ; piece of work, performance
nuodarbùmas, žr. nuodarbus
nuodarbùs, nuodařbų leicht und schnell verrichtbare (Arbeit) ; productive, high yielding. — Ne kiekvienas darbas n u o d a r b ù s, greitas, lengvas dirbti ; priešpietinės valandos n u o d a r b ė s n ė s ; nelygu dienos n u o d a r b ù m a s.
núodera abgedungene Summe, Abzug ; deduction, concession as a result of bargaining.
núolaida Abzug, Ablass ; discount, deduction, reduction. — N ú o l a i d a vadiname, kas parduodančiojo n u l ė i d ž i a m a, o n ú o d e r a — kas pìrkėjo n u d e r ė t a. Tačiau pardavėjas ir tą n ú o d e r ą vadina n ú o l a i d a.
nuolaidùs, nuolaĩdų nachgiebig ; yielding, compliant
nuolaidùmas Nachgiebigkeit ; complaisance

nuolatìnis klijeñtas Dauerkunde ; steady customer
núoraša, -os Abschreibung ; transcript, crediting one's account. — Nurašomąją sumą vadiname n ú o r a š a. Dviem n ú o r a š o m i s nurašė. Nurašymą žinojo, tik pati n ú o r a š a nebuvo aiški.
núorašas Kopie ; copy
nuorašìnis põpierius Abschriftspapier ; onionskin copy paper
núosavas, -à eigen ; own
nuosavýbė Eigentum ; ownership
nuosavýbės téisė Eigentumsrecht ; right of ownership, copyright
nuosavýbės téisės pasilikìmas Eigentumsvorbehalt ; ownership rights reservation
nuostolìngas verlustreich ; detrimental, involving much loss
núostolis, -iai Verlust ; loss
núostolių atlýginimas Schadenersatz, Entschädigung ; indemnification
núosvoris, -io Fehlgewicht, Manko, Ausfall ; shortweight, underweight
núošimtis, -čio Prozent ; percentage
núotąsa Verzug, Verzögerung ; delay. — Pristatant n ú o t ą s o s tebuvo trys dienos, bet kartais ir mažas n u t ę s ì m a s nuostolingas.
nuotąsùs, nuotąsų verzögernd ; delaying. — Šitokia pristatysena labai n u o t ą s ì ; tos firmos n u o t ą s ù m a s nepakenčiamas.
nurãšymas Abschreiben ; writing off (bad debts), annual depreciation
nurašýti abschreiben ; to write off, to depreciate annually
nusiléisti nachgeben ; to give in, to concede
nusveřti schlecht abwiegen, nicht genügend Gewicht geben ; to give bad weight. — Nežiūrėk, tuojau nuo centnerio vieną du kilogramus ir n u s v e ř s ; kiek n ù s v ė r ė, tiek n ú o s v o r i o ir rado.
nutęsìmas Verzögerung ; delaying
nutę̃sti verzögern ; to delay
nutráukti (sutartį) kündigen ; to break off (an agreement)

Pãagentis, -čio Unteragent ; subagent
pabrėžti betonen ; to emphasize
pãdalas, -aĩ ; pelninỹs, pẽlninį (dividendas) Dividende, Gewinnanteil ; dividend
padarinỹs, pãdarinį Resultat ; result, consequence
padarùs, pãdarų erzeugend, produktiv ; productive, efficient. —

Tik įpratęs darbininkas yra p a d a r ù s, jo atlyginimo didumas priklauso nuo p a d a r ù m o.

padarùmas Produktivität ; productivity, efficiency

padẽkos láiškas Dankschreiben ; letter of thanks

padieniuĩ, padačiuĩ nach Tagen, nach Datum, chronologisch ; daily, day after day

pagaĨ núostatus vorschriftsgemäss ; according to regulations, instructions

pagavà, -õs, pãgavą Blickpunkt, Blickfangpunkt, blickfangende Ware ; eyecatching (in advertising or packaging) wares

pagavùmas Blickfänglichkeit ; eyecatching quality

pagavùs, pãgavų den Blick fangend, blickfänglich ; eyecatching. — Kiekviename gerame reklaminiame plakate randame ir bet kokią p ã g a v ą. Prekylangyje išdėti daiktai nėra vienodai p ã g a v ū s, ne kiekvienas žiūrėtojo akį tepagauna. P a g a v i á u s i a prekylangio prekė taip pat vadinama p ã g a v a. P a g a v ù m o prekė pagavi, bet kokybė menka.

pagrindìnės ãkcijos Stammaktien ; original shares, common stock

pãgrįstas, -à, priev. : pagrįstaĩ begründet ; founded, based

pajamìniai mókesčiai Einnahmesteuern ; income taxes

pãjamos, -ų̃ Einnahmen ; income

pajamóti einziehen ; to receive an income, to enter as an income

pakartótinis apdraudìmas Nachversicherung ; additional insurance

pakartótinis apmuĩtinimas nachträgliche Verzollung ; additional, supplementary duty payment

pakartótinis pristãtymas Sukzessivlieferung ; successive delivery

pakartótinis užsãkymas Nachbestellung ; repeat-order

paklausà, -õs, pãklausą Nachfrage ; demand

paklausìmas Anfrage ; demand, inquiry

pãkortis, -čio Fuss der Karteikarte ; bottom of the index card

pakraštìnė prekýba Küstenhandel ; coasting trade

palankà, -õs, pãlanką Begünstigung, Entgegenkommen ; favor, protection, patronage

palankõs, palankìnis muĩtas Begünstigungszoll ; differential, preferential, protective duty

paliepìmas Anordnung ; command, decree

paliẽpti anordnen ; to command, to decree

palū́kanos, -ų Zinsen ; interest

palūkanóti, palūkanója, palūkanójo verzinsen, valutieren; to charge interest

pamestinaĩ, žr. išmestinai

pãmokestis Rücktrittzahlung, Verzichtgeld, -leistung ; withdrawal payment ; otstupnoje

pamokėti zahlen für den Rücktritt ; to pay for withdrawal
panamìnė, naminėjamoji prekýba Hausierhandel ; hawker, peddler trade
panamiuĩ vom Hause zum Hause ; from house to house. — Jis p a n a m i u ĩ prekiauja, n a m i n ė j a.
papìldyti ãtsargą Vorräte ergänzen, den Bedarf decken ; to supply inventories, to stock
paprastàsis vèkselis Solawechsel ; promissory note, sole bill
paprastóji, mažóji skubà als Frachtgut ; by goods, freight train
paprastóji kortẽlė Grundkarte ; ordinary mailing card
paprastóji skolà Buchforderung ; personal debt
paprotìne tarà Usanztara ; customary tare
paprotìniai vèkseliai Usowechsel ; bills at usance
parãginimas Anmahnung ; reminder
paraidžiuĩ, pagaĩ raidýną alfabetisch ; alphabetically
parangà, -õs, pãrangą Übernahme eines Auftrages, einer Lieferung ; acceptance of a contract ; podriad
parankà, -õs, pãranką Auswahl, Wahl ; selection, choice. — Didelė p a r a n k à kartais pirkėjui ir p a s i r i n k ì m ą pasunkina.
paraštẽ, -ẽs, pãraštę der freie Rand ; margin
pardavėjas, -ai Verkäufer, Ladenverkäufer ; salesman, seller, dealer
pardavìmas Verkauf ; sale
pardavìmas, pirkìmas gyvaĩs Kassageschäft ; cash trade, selling, buying
parduodamóji prekýba Verkaufsgeschäft ; selling business, trade
parduodamóji sąskaita Verkaufsrechnung ; sales invoice
pardúodamosios sąlygos Verkaufsbedingungen ; selling terms
pardúoti absetzen, verkaufen ; to sell
pareikaláutinai (pirkti) auf Abruf ; buyer's call
pareikalãvimas Bedarf ; demand
pareikaláutinis pirkìmas der Kauf auf Abruf ; call purchase
pareikštìnis vèkselis Sichtwechsel ; bill payable at sight, sight draft
pasaulìnis atvirùkas Weltpostkarte ; Postal Union postcard
pasienìnė prekýba Grenzhandel ; border trade
pasirinkìmas Wahl, Auswahl ; selection, choice
pasirinktinaĩ zur Auswahl ; according to choice, selection
pasiteiráujamasis láiškas Erkundigungsschreiben ; letter of inquiry
pasiūlà, -õs, pãsiūlą Angebot ; supply
paskatà, -õs, pãskatą Anregung ; incentive, stimulus
paskirtóji vietà Bestimmungsort ; place of destination
pasiuntà, -õs, pãsiuntą Lieferung ; delivery, dispatch. — Prekes pristatysime dviem p a s i u n t o m ì s.

pastráipa Absatz; paragraph. — P a s t r á i p o m i s rašytas laiškas aiškesnis.
paštìniai, -ių Porto, Postgeld; postage. — Mažam siuntiniui p a š t i n i ų (suprask: mokesčių) daugiau išeina.
pãšto, paštìnė pérlaida Postanweisung; postal money order
pateĩkti, pateĩkia, pàteikė vorlegen; to present
patikėtinės išlaidos Vertrauensspesen; trustee charges, fee
patikėtinis Vertrauensmann; trustee
patvìrtinamasis láiškas Bestätigungsschreiben; letter of confirmation
pavadà, -õs, pãvadą, konsignãcija Konsignation; consignment
pavadìnė sąskaita, žr. konsignacinė sąskaita
pavadìnės prẽkės, žr. konsignuojamosios prekės
pavyzdìnis ryšulỹs Probeballen; sample bale
pavyzdỹs, pãvyzdį Muster, Probe; sample
pavyzdžiúoti, pavyzdžiúoja, pavyzdžiãvo mustern, Probe ziehen; to sample
pelnìnis dalyvùmas, dalyvãvimas pelnė Teilnahme am Gewinn, Gewinnanteil; participation in a profit
pelninỹs, žr. padalas
perdirbinių prekýba Veredelungsverkehr; free entry of goods to be finished and re-exported
pérdraudimas Rückversicherung; reinsurance
pérdrausti rückversichern; to reinsure
perkamóji prekýba Kaufgeschäft; buying trade, business
perkamóji, pirkìmo sąskaita Einkaufsrechnung; buying invoice
pérkelti übertragen; to carry over
pérkraunamasis uõstas Umschlagshafen; transshipment port
pérkraunamoji vietà Umschlagsplatz, -ort; transshipment place
pérkrauti umschlagen; to reload
pérkrova Umschlagsgut, Umschlagsware, Umladegut; transshipment goods, load
pérkrovimas Umladung; transshipment
pérlaida Überweisung, Anweisung; money order
perlaidùs, perlaĩdų leicht abtretend, abzutreten; one who transfers easily, lightly. — P e r l a i d ù s žmogus greitai ir lengvai kitam perleidžia. Reikalas labai p e r l a i d ù s.
pérleidėjas Abtretender, Übertragender; transferrer
pérleidimas Abtretung, Übertragung; transfer
pérleidžiamas abtretbar, übertragbar; transferable
pérleidžiamas rãštas, dokumeñtas übertragbare Urkunde; transferable document, deed

pérleidžiamas rãštas Abtretungsurkunde ; letter of transfer, certificate of title, deed
perleidžiamùmas Übertragbarkeit ; transferability
pérleisti abtreten, überlassen ; to transfer. — N. N. yra man skolingas Lt 100, —, šią skolą sutinku Tamstai p é r l e i s t i.
pérpakuoti umpacken ; to repack
peřpirklis, -io Makler ; broker
perpirkliáuti maklern ; to carry on brokerage
perprekiáuti Vorkauf-, Aufkaufhandel treiben ; to forestall
peřprekis, -ė Vorkäufer, Aufkäufer ; forestaller. — Kas perka ir vėl tuojau parduoda, iš to pelnosi, tas yra p e ř p r e k i s (" perkupčius "). Ne kiekvienas tesugeba p e r p r e k i á u t i.
pérrašas Indossament ; endorsement
pérrašininkas Indossant ; endorser, endorsor
pérrašyti überweisen, umschreiben, indossieren ; to endorse
pérsavinimas Übereignung (Kreditsicherung durch Übereignung) ; transfer, cession of ownership rights
pérsavinti übereignen ; to transfer, to cede ownership rights
pérsiųsti übersenden ; to send, to forward, to transmit, to consign, to remit
pérstovėti überliegen ; to lay over, to be on demurrage
pérstovinti überliegen lassen ; to let lay over, to let demur. — Per neapsižiūrėjimą vieną vagoną p é r s t o v i n o visą savaitę.
pérstovio laĩkas Überliegezeit ; demurrage
pérstovis, -io Überliegen ; lying-over time, days of demurrage. — Nesuspėjo iškrauti ir susidarė kelios dienos p é r s t o v i o. Už p é r s t o v ė t ą laiką reikia atskirai mokėti.
pérvažos, -ų Transit-, Durchgangsgüter ; transit goods
pérvažinė, tranzitinė prekýba Durchgangshandel ; transit trade
pérvažinės, tranzitìnės prẽkės Durchgangswaren ; transit goods
pérvežamasis muĩtas Durchfuhrzoll ; transit duty
pérvežėjas Beförderer ; forwarding agent
pérvežti (iš vietos į vietą) befördern ; to forward, to transport
piginėti wohlfeil zu kaufen suchen ; to look for bargains. — P i g i n ė j a, ieško nebrangiai, negreit nupirks.
piginiñkas, -ė wer billig verkauft oder zu kaufen sucht ; one who looks for bargains. — P i g i n i n k ù vadinamas, kas pigiai parduoda arba pirkti ieško.
pìginti, atpìginti, nupìginti verbilligen ; to make cheaper, to cheapen
pigýmetis wohlfeile Zeit ; cheap times, slump period
pigmenà, -õs, pìgmeną billige Ware ; rather cheap merchandise ; deševka

pìgti, piñga, pìgo billig werden ; to grow cheap, to fall in price
pilnìnis svõris Ganzgewicht ; full weight, gross weight
pinigaĩ gãvus dokumentùs Kasse gegen Dokumenten ; cash against documents
pirkẽjas, -ai Kunde, Käufer ; customer
pirkìkas, -ai Käufer, Einkäufer ; buyer, purchaser. — Pirkimas yra p i r k ì k o darbas, verslas ; kas ką perka, tas yra p i r k ẽ j a s.
pirkìmas greitúoju pristãtymu Kauf auf prompte Lieferung ; buying by terms of prompt delivery
pirkìmas greitúoju prisiuntimù Kauf auf prompte Verstand ; buying by terms of prompt dispatch
pirkinỹs, piřkinį Kaufgegenstand, das Gekaufte ; bought merchandise
pirkýbos, -ų Handelstransaktion ; business transaction
pirkliáuti Handel treiben ; to trade. — Jau ilgus metus p i r k l i á u j a, pirkliu verčiasi.
pirklỹs, piřklį Kaufmann ; merchant, trader, dealer
pirklùmas Kaufkraft ; purchasing power
pirklùs, piřklų kaufkräftig ; able to buy, having buying power. — P i r k l ù s yra tas, kas gali, turi kuo pirkti. Sunkmečiu ir visuomenės p i r k l ù m a s sumažėja.
piřksena Kaufart, -weise ; way, manner of buying
pirmãrašt̃is, -čio Urschrift, erste Ausfertigung ; original
pirmenýbė Vorrecht ; preference, priority
pirmenýbinės ãkcijos Vorzugsaktien ; preferred stock
pirmỹn datúoti vordatieren ; to date in advance
plaũkiąs, -anti, plaũkiant schwimmend ; floating. — P l a ũ k i a n č i o s prekės negaliu pirkti, palauksiu ligi ji bus Klaipėdoje. Visą kavą pardaviau dar p l a ũ k i a n t.
pódėlis, -io Lagerung ; warehouse goods, warehousing
pódienis, -io, priedìnė dienà Verzugstag, Repekttag ; day of grace
põpieriaus prekýba Papierhandel ; the paper trade
popierìnė prekýba Fiktivgeschäft, Scheingeschäft ; fraudulent, feigned trade, shady deal
póstovis, -io Posten ; post, position, kind of employment
póterminis, -io Nachfrist ; respite, extension of payment time
pradìnis kùrsas Anfangskurs ; initial, opening price
prãdovis, -io Vorschuss ; advance money
pradúoti vorschiessen, auf Abschlag geben ; to advance money. — Dar prieš sulygstant penkis šimtus litų p r à d a v ė. Kas tas p r ã d o v i s, gali ir atsisakyti.
pranešamàsis teřminas Kündigungsfrist ; notice-giving term

pranešamóji dienà Erklärungstag ; notice-giving day (of delivery)
pratęsiamóji prekýba Prolongationsgeschäft ; continuation business, trade, pyramiding
pratęsìmas Prolongierung, Aufschub (der Zahlung) ; prolongation, extension (of payment)
pratę̃sti prolongieren ; to prolong, to extend
prãženginas, -à, priev. : praženginaĩ mit Zeilenausrückung, salient (lines as in some letter writing). — Laišką rašant reikia žiūrėti, kad eilutės nebūtų p r ã ž e n g i n o s, viena pro kitą neprasikištų. Retkarčiais kai kas ir tyčia rašoma p r a ž e n g i n a ĩ.
prekeĩvis, -io Reisender, Handelsreisender ; commercial traveller, travelling salesman
prekiáujami, prekiáujamieji põpieriai handelbare Urkunden ; negotiable instruments
prekiáuti handeln ; to trade, to deal. — P r e k i á u j a grūdais ir gyvuliais.
prekiáutojas Handelnder, Händler ; dealer, trader
prekìjas, -ai Handelsmann ; tradesman, businessman, shopkeeper
prekìnis kredìtas Warenkredit ; goods credit
prẽkių pérvežimas Güterbeförderung, Gütertransport ; forwarding, transporting of goods
prekýba gyvaĩs, žr. gyvinė prekyba
prekýbinė padėtìs geschäftliche Lage ; business situation, outlook, conditions
prekýbiniai papročiaĩ Usanzen, Handelssitten ; commercial customs, usage, practice
prekýbininkas Handeltreibender, Kaufmann ; tradesman. — Žmogų, kur prekyba verčiasi, vadiname p r e k ý b i n i n k u.
prekýbinis susirašinė̃jimas Handelsbriefwechsel ; commercial correspondence
prekýbos šakà Handelsbranche, Handelszweig ; branch of trade, line of business
prekýlangis, -io Schaufenster ; shop window, show window
prekýmetis, -čio Jahrmarkt ; fair
prekýraštis Prospekt, Faktura ; prospectus, pro forma invoice
prekývietė Marktplatz ; market place
premijìnė prekýba Prämiengeschäft ; optional trade, business, trade in options
premijìnė prekýba parduotinaĩ Nochgeschäft auf Geben ; put of more seller's option
premijìnė prekýba pirktinaĩ Nochgeschäft auf Nehmen ; call, buyer's option

premijìnė prekýba parduotinaĩ ir pirktinaĩ Stellgeschäft, das Geschäft auf Geben und Nehmen ; double option, put and call option

príedrauda Zuschlagsversicherung ; additional insurance

prieminùs, príeminų erinnernd ; remembering, recalling, reminding. — Firma labai p r i e m i n ì, nemokant tuojau primena, ragina.

príemoka Zuschlag, Zulage ; additional payment

príepelnis, -io Bonus, Gewinnzuschuss ; bonus, extra dividend

príepirka Zukauf, das Zugekaufte ; additional buying

príesvoris, -io Gutgewicht, Gewichtszugabe, Dekalo ; weight allowance

príešakininkas Vordermann ; previous holder

priešìnis ieškinỹs Gegenforderung ; counterclaim

priešìnis pasiū́lymas Gegenvorschlag ; counterproposal, counterproposition.

priešlaikìnis pãdalas, pelninỹs Abschlags-, Interimsdividende ; interim dividend, dividend on account

príešuostis, -čio Reede ; roadstead

prievartìnis panaikìnimas Zwangsauflösung ; compulsory liquidation, annulment

príevažos, -ų Zufuhrwaren ; loads, goods, cargo to be loaded

priimamàsis rãštas Anlieferungsschein ; shipping note

priim̃ti (akceptuoti) akzeptieren, annehmen ; to accept

priim̃ti atgaĩ zurücknehmen ; to take back

priimtìs, -ie̅s, prìimtį (akceptas) Annahme, Akzept ; acceptance

primiñti erinnern ; to remind

pripakúoti beipacken ; to pack along with. — Siunčiant galima ir kitko p r i p a k ú o t i. Nupirktas prekes reikės nusiųsti kitai firmai p r i p a k ú o t i.

pripir̃kti zukaufen ; to buy in addition

prirašýti ausfüllen ; to fill out a form. — Prašau p r i r a š ý t i šį blanką.

prisipir̃kti eindecken ; to buy enough

prisver̃ti Gutgewicht geben ; to give weight allowance. — Parduodamas nenorėk, kad p r i s v e r̃ t ų, džiaukis jei n e n ù s v e r i a ; kas viršaus p r ìs v e r t a, yra p r í e s v o r i s.

pristãtymas véltui Zustellung frei ; free delivery

pristatýsena Lieferungsart ; way, manner of delivery

pristatýti liefern ; to deliver, to forward

pristatýtinai mit Zustellung ; delivery included. — Tik p r i s t a t ý t i n a i teperka, t.y. nupirkus pardavėjas turi pristatyti.

pristatýtojas, -ai Lieferer ; deliverer, carrier

pristãtomasis laĩkas Lieferungszeit ; time of delivery
pristãtomasis rãštas Lieferungsschein ; bill of delivery
privežìmas Zufuhr ; taking to, carrying to
privèžti zuführen, zufahren ; to take to, to carry to
pùskainiui, pùsvelčiui zum Spottpreis ; at half price, at dirt cheap prices, at a ridiculous price. — Išvažiuodamas viską pùskainiui, pùsvelčiui išpardavinėjo.

Rãginamasis rãštas Mahnungsschreiben ; reminder, letter of admonition
rãginimas Mahnung, Anmahnung ; reminder, admonition
rãginti mahnen ; to remind, to admonish
rañkpinigiai Handgeld ; handsel, bounty
rãktas, -ai Code, Telegrammschlüssel ; code
rašýtinė sutartìs schriftlicher Vertrag ; written agreement, contract
regìstras Register ; register, index
reikaláuti fordern ; to demand, to claim
reikalãvimas Forderung ; demand, claim
reikalų vedėjas Geschäftsführer ; manager
reklamìnis, telkiamàsis láiškas Werbebrief ; advertising, customer-wooing letter
remiteñtas, gavėjas Remittent ; payee
ribìnė káina Limitpreis ; limit, price limit
ribótinis pérrašymas beschränktes Giro, Rektaindossament ; restrictive endorsement
rietìmas, -ai (medžiagos) Stoffballen ; roll
rinkà, riñkos Markt ; market
rinkinỹs, riñkinį Sammlung ; collection
riñkos, tuřgaus žìnios Marktberichte ; market report, news
ryšulỹs, rỹšulį Ballen ; bale, pack, bale of goods
rūšìnis svõris spezifisches Gewicht ; specific weight
rū́šis, -ies Sorte, Qualität ; sort, kind, quality, brand
rūšiúoti sortieren ; to sort

Sándėris Geschäft ; agreement, contract
sándėris plaũkiančia prekè Geschäft in schwimmender Ware ; contract on goods, cargo afloat
sánderybos Übereinkunft ; agreement
sánkrova Warenhaus ; warehouse
sántoris Vergleich ; arrangement ; sdelka
saugìraštis Aufbewahrungsschein ; warehouse, depository receipt
saugõs priedermė̃ Aufbewahrungspflicht ; duty to keep goods, valuables in warehouse or depository

saugóvė (seifas) Stahlkammer ; safe
saugùmas Sicherheit ; safety, security
saugùs, saũgų sicher ; safe, secure. — Pinigus laiko s a u g i o j ė vietoje.
savìkainė Selbstpreis ; one's own, original cost, cost price
savìnė prekýba Eigenhandel ; one's own business
sąskaita Rechnung, Konto ; invoice, account
sąskaitą apmokėti Rechnung begleichen, bezahlen ; to pay the invoice
sąskaitą išrašýti, išdúoti Rechnung ausstellen, aushändigen ; to issue the invoice
sąskaitą parašýti, išrašýti Rechnung ausschreiben ; to write out the invoice
sąskaitos ìštrauka Kontoauszug ; accounts statement, bank statement
schemìnis brėžinỹs schematische Zeichnung ; schematic drawing
segtùkas, -ai Reisstift ; paper clip
segtùvas Hefter ; stapler
senatìnis čèkis verjährter Scheck ; out of date check
senatìs, -ių̃s, sẽnatį Verjährung ; coming under the statutes of limitation
séndaikčiai Trödel, Trödelware ; secondhand goods, articles
séndaikčių prekýba Trödelhandel; secondhand goods, antique trade, business
séndaiktinė Trödelbude ; antique shop
séndaiktininkas Trödler ; dealer in secondhand goods, antique objects
sienìnė ekspedìcija Grenzexpedition ; border forwarding
siū́lyti anbieten, offerieren ; to offer, to bid
siunčiamíeji laiškaĩ Ausgehende Briefe ; letters being mailed, outgoing letters
siuntà, -õs, siuñtą Sendung ; shipment, consignment
siuntinỹs, siuñtinį Partie, Postpacket ; parcel, lot, package
skersúotinis čèkis gekreuzter Scheck ; deposit check
skiriamóji žymẽ Erkennungszeichen ; distinctive feature, trademark
skirtumìnė prekýba Differenzgeschäft ; arbitrage, speculation in differences
skỹriaus vedė́jas Abteilungsleiter ; department head, manager
skoliniñkas Kreditnehmer ; debtor
skõlintojas Kreditgeber ; creditor
skubìnė važtà Expressgut ; goods sent by passenger train
skubìnis express ; express (dispatching of goods)

slaptãraštinė, šifrìnė telegramà Chiffretelegramm ; coded, cipher telegram
slaptãraštis Chiffre, Geheimschrift ; code, cipher
smùlkiosios prẽkės Kleinwaren, Kurzwaren ; haberdashery
smulkùs ãdresas genaue Adresse ; precise, correct address
spalvótas, spalvìnis pieštùkas Farbstift ; colored pencil
spaũdas, -aĩ (" štampas ") Stempel ; stamp. — S p a ũ d a s skirtinas nuo a ñ t s p a u d o. Ir auksiniai, sidabriniai daiktai s p a u d ú o j a m i tam tikrais s p a u d a ĩ s, jais įspaudžiami į s p a u d a ĩ.
spaudinỹs, spáudinį Drucksache, Druckschrift ; printed matter
spaudúoti stempeln ; to stamp
specialìnė einamóji sąskaita laufende Rechnung ; on call account, loan
specialìnė, šakìnė prekýba Spezialgeschäft, Branchehandel ; specialized, specialty trade, business
spekuliacìnė prekýba Spekulationsgeschäft ; speculation trade, business
stabdýti sperren (Scheck) ; to stop (check), stop payment request
stálčius, stãlinė Schublade ; drawer
steigẽjų ãkcijos Gründeraktien ; founder's stock, shares
steĩgiamosios, steigtìnės ãkcijos Gründungsaktien ; original stock, shares
stopà, stòpos Ries ; ream (of paper)
suderẽti abmachen ; to make an agreement, to conclude a bargain
sudėtìnė krovà Sammelladung ; combination shipment, collective consignment
sukčìnės bendrovės Schwindelgesellschaften ; bubble, fraudulent companies
sumãžinimas Herabsetzung ; reduction
sumãžinti herabsetzen ; to reduce
suñkiosios prẽkės Schwergut ; heavy goods
susirašinėjimo skỹrius Briefwechselabteilung; correspondence, mailing department
supakãvimas Verpackung ; packing
supakúoti verpacken ; to pack up
su pavyzdžiaĩs bemustert ; samples enclosed
susivienijimas, susijungìmas Fusion, Verschmelzung ; amalgamation, consolidation, conglomeration
sustatýti balánsą Bilanz ziehen ; to make out the balance sheet
sutartìnis pirkìmas Fixhandelskauf ; buying according to agreement
sutartìs, -ių̃s, sùtartį Vertrag ; agreement ; dogovor

sutartõs viẽtos vèkselis, sutartìnis vèkselis Domizilwechsel ; domiciliary bill, draft.
sutìkti übereinstimmen ; to be in balance. — Pajamų ir išlaidų knygos s u t i ñ k a.
svarstyklìnis mókestis Wiegegeld ; weighing fee
svorìnis muĩtas Gewichtszoll ; weight duty

Šalutìnės, pagalbìnės knỹgos Nebenbücher ; secondary, auxiliary books (in bookkeeping)

Taksà, -õs Taxe ; set price, rate
talkà, -õs, talĨką Werbung ; advertising, customer-wooing, however first meaning still is — mutual assistance
talkùmas Werbekraft ; advertising efficiency, efficiency in wooing
talkùs, talĨkų werbekräftig, werbend ; one who is efficient in advertising, wooing
tárpininkas Vermittler ; middleman, mediator
tarpininkáuti vermitteln ; to mediate
tarúoti tarieren ; to tare
teikiamàsis láiškas Rekomendationsschreiben ; letter of recommendation
teikìmas, rekomendãcija Rekomendation ; recommendation
teĩkti geben, gewähren, einreichen, empfehlen ; to give, to allot, to submit, to recommend. — Galima paskolą t e ĩ k t i (= duoti), dokumentus p a t e ĩ k t i, į t e ĩ k t i. Plg. tiekti.
teĩsmo vietà Gerichtsstand ; place of jurisdiction
telegrafìnė pérlaida telegraphische Überweisung ; telegraph money order, express money order
telegrafìnis atsãkymas Drahtantwort ; cable answer
telegrafìnis išmokẽjimas telegraphische Auszahlung ; telegraphic, cable remittance
telkìkas Werber ; advertiser, one who woos customers
telkìmas Werben, Werbetätigkeit ; advertising, wooing activity
teĨkmenys, -ų̃ Werbesachen ; means of advertising, wooing
teĨkti werben ; to advertise, to woo
teĩrminas Ziel ; term
terminìnė prekýba Termingeschäft ; trading in commodities futures, futures contracts
terminìnis befristet ; with set term
teĩrmino nustãtymas Festsetzung einer Frist ; to set a term, to fix a term
tesẽti halten, einhalten ; to carry out, to fulfill. — Ar sutartą dieną, pristatymą t e s ẽ s ?

tiẽkti versorgen, Vorräte anschaffen ; to supply, to provide. — Intendantūra kariuomenei t i ẽ k i a aprangą ir kitus reikmenis. Plg. teĩkti.
tolimèsnis gabẽnimas Weiterbeförderung ; reforwarding
tolimèsnis kreditãvimas Weitergewährung des Kredits ; credit, loan renewal
tolìnė prekýba Distanzhandel ; distance trade
tranzìtas Durchgang ; transit
tranzitìnės prẽkės, žr. pervažinės prekės
tranzitìnė prekýba, žr. pervažinė prekyba
tranzitìnis muĩtas, žr. pervežamasis muitas
trasañtas, įsakýtojas Wechselaussteller, Trassant ; drawer
trasãtas, įsakýtinis Bezogener, Trassat ; drawee
trasúoti ziehen ; to draw
tratà, -os Tratte ; draft
trauktinaĩ (" tiražo keliu ") by way of drawing lots (used in taking serial bonds out of circulation). — Paskolos lakštai t r a u k t i n a ĩ išimami iš apyvartos.
trūktìnis vèkselis notleidender Wechsel ; bill in distress
tvirtà káina fester Preis ; fixed price
tùzinas, -ai Duzent ; dozen

Uždaras láiškas geschlossener Brief ; closed letter
užsãkymas Bestellung ; order, ordering
užsakýti bestellen ; to order
užsakýtojas Besteller, Auftraggeber ; orderer, subscriber
užsãkomasis rãštas Bestellschreiben ; ordering letter
ùžsienių prekýba Aussenhandel ; foreign trade
ùžstatas, -aĩ Pfand, Kaution ; security, pawn, mortgage
užstatýti verpfänden ; to give security, to pawn, to mortgage

Vadýba Verwaltung ; management, administration ; vedomstvo
vairiniñko kvìtas Steuermannsquittung ; mate's receipt
vamzdìnis atvirùkas Rohrpostkarte ; pneumatic postcard
vamzdìnis pãštas Rohrpost ; pneumatic post
vandeñs kẽlias Wasserweg ; waterway. — Laivuojamos upės, ežerai ir jūros yra v a n d e ñ s k e l i a ĩ.
vandenìnis pérvežimas, transpòrtas Wassertransport ; waterway forwarding, transport
vardìnė, nominalìnė sumà, vertẽ Nominalwert, Nominalsumme ; nominal amount, value, face value
vardìnis čèkis Namensscheck ; personal check
važyklà, -ýklos Fuhrgeschäft ; carrier, trucking enterprise

varžýtinės, -ių Auktion, öffentliche Lieferungsausschreibung ; auction, competitive bidding
važmà, -õs Fracht, Frachtgeld ; freight. — V a ž m à vadinamas v a ž t õ s mokestis ar atlyginimas.
važmuõ, -eñs, vãžmenį Frachtsatz ; freight rate
važtà, -õs Fracht, Frachtgut ; load, freight, shipment, cargo
važtãraščio añtrininkas Frachtbriefduplikat ; bill of lading duplicate
važtãraštis, -čio Frachtbrief ; bill of lading
važtiniñkas Frachtführer ; carrier, forwarding agent
važtõs príemoka Primgeld, Frachtzuschlag ; supplementary shipment charge, primage
važùs, vãžų transportabel ; easily transportable
veiklà, -õs, veĩklą Tätigkeit ; activity
vekselìnė sumà Wechselbetrag ; amount of the bill
vekselìniai pinigaĩ Wechselvaluta ; money received after discounting or presenting bills
vèkselio davėjas Wechselaussteller ; drawer, maker
vèkselio gavėjas Wechselempfänger ; drawee
vèkselio laikýtojas Wechselinhaber ; payee
vèkselių domicilijãvimas Domizilierung von Wechsel ; domiciliation of bills
vèkselių protèstas (protestavimas) Wechselprotest ; protesting foreign bills, notice of nonacceptance of domestic U. S. bills
veřtas pãrašas gültige Unterschrift ; signature of one who is entitled to draw bills
veřtinimas Wertung ; valuation, estimation
vertìnis muĩtas Wertzoll ; ad valorem duty, value duty
vertýbiniai põpieriai Effekten, Wertpapiere ; valuable documents, negotiable instruments, securities
veřtinti werten ; to valuate, to estimate
vertýbė Wertsache ; valuable article, object
vèsti (knygas, buhalteriją) führen ; to keep books, accounts
vežimìnė važmà Fuhrlohn, Fuhrgeld ; carriage, cartage, now trucking fare
vidaũs ãdresas Innenadresse ; domestic address
vidaũs prekýba Binnenhandel ; domestic trade, business
vidaũs sántvarka Innenorganisation, -betrieb ; inner organization (of the enterprise)
vidaũs vèkselis Inlandswechsel ; domestic, inland bill, draft
vidurìnis atsiskaĩtymas Medioabrechnung ; fortnightly settlement
vidùrkortis Rumpf der Karte ; body of the card
vidùrsąskaitis Rechnungskorpus ; body of the invoice

vidutìnė tarà Durchschnittstara ; average tare
víenetas, -ai Einheit ; unit
vienìnė prekýba Einzelhandel ; retail trade, business
vienìnė, vieniñtelė atstovýbė Alleinvertretung ; exclusive, sole agency
vienìnis muĩtas Einheitszoll ; uniform duty
vienìnis pirklỹs Einzelhändler ; individual, sole trader, merchant
viẽšas láiškas (be paslapčių) offener Brief ; open letter
vietìnė prekýba Platzhandel ; local, domestic trade
vietìnis bánkas Lokalbank, Platzbank ; local, domestic bank
vietìnis vèkselis Platzwechsel ; local bill
vilkstinìnė prekýba Karawanenhandel ; caravan trade
viršininkas Prinzipal, Geschäftsherr ; head, chief, boss
visuotìnė atstovýbė Generalvertretung, -agentur ; general agency
visuotìnis įgaliójimas Generalvollmacht ; general authorization
vytìnė (" baidokas ") Barke ; barge
vytìninkas, -ai (" baidokininkas ") Barkenführer ; barge pilot, navigator
vokìnė kortẽlė Umschlagskarte ; envelope card

Žẽmės kẽlias Landweg ; land road, highway. — Žẽmės kelių pristatymas brangesnis, negu vandeniu.
žemìnis pérvežimas, transpòrtas Landtransport ; land transport, conveyance
ženklìnė kortẽlė Leitkarte ; marked card
ženklìnė prẽkė Markenartikel ; trademark good, commodity
ženklúojamoji mašinà Frankiermaschine ; stamping meter
ženklúoti frankieren ; to stamp, to use stamping meter
žinìnė Auskunftei ; information, inquiry, inquiry office
žìnios, -ių Auskunft, Referenzen ; information
žinių skỹrius Auskunftsstelle ; information office, center
žinių teikìmas Nachrichtenübermittlung ; information, news conveyance
žinýba Auskunfteiwesen ; information service, media
žinõvas, ekspèrtas Sachwerständiger ; expert, arbitrator
žirglẽlis Reiter, bewegliche Tabe ; index card pointer
žodìnė sutartìs mündlicher Vertrag ; oral agreement

RODYKLĖS

Šio tomo rodyklės yra trejopos : 1. norminamų žodžių ir posakių (kurių siūlomos norminės bendrinės lytys) ; 2. kitų kalbų žodžių bei posakių, kuriems teikiami lietuviški atitikmenys ; 3. pavardžių bei asmenvardžių (tačiau norminamos pavardės duodamos pirmajame šių rodyklių skyriuje).

Rodyklėse nebekartojami šio tomo *Dviejų žodynėlių* skyriaus antraščiažodžiai, kurie ten jau ir išskaičiuoti abėcėline tvarka. Rodyklėse taip pat praleidžiami šiame tome skyrybos reikalui duoti pavyzdžiai, o patys rodyklių žodžiai visur pateikiami nekirčiuoti.

Tomo tekste rusiškais rašmenimis spausdinti žodžiai rodyklėse perrašomi lotynų raidėmis.

Šias rodykles, pagal bendrus redaktoriaus nurodymus, sudarė Ignas Serapinas.

1. Norminamieji žodžiai ir posakiai

A, Ą

A 73, 114
a 71, 213
a. 255
abažūras 193
abėcė 268
abecelė 268
abėcėlė 268
abėcėlės tvarka 268
abėcėlinis 268
abėcėliškas 268
abejingas 305
abipus 43, 53, 87
abiturientas 89
AB "Maistas" 328
abrūsas 5
absoliutiški samuliantai 349
abstraguoti 353
abuojas 305
abuojybė 305
abuojumas 305
acidinė sritis 247
ačiu 249
ačiū 249
ačiuo 249
adiejalas 193
adyna 259
Adomėnaičia 141
adv. 74
advakotas : advokatas 250
adventas 113, 263
adverijos 192
aeroplanas 210
AF (a-ef) 115
Afroditė 107
Agluonėnai 336
agresyvus 32
aguonėlė 113
Aidai 109
Aigiptas 257
aikštė 114, 357, 358
ainiai 179
Aischilas 57
aisiuliai 179
aiškalas 191
aiškinti 191, 259
aiškintojas 191
aiškus 259
AJ 70
aj 70
a. jėgų 70
akc. b-vė Pažanga 110
akėti 337

akyje žemę rado 270
akylas 83
akinės kortos 196
Akiračiai 101
akiratininkai 113
akytas 83
akių nesudės 232
akių nesumerks 232
akivaizda 223
aklinas 309
akmeninės sienos 304
akmeninė tvora 23
akmeningas laukas 286
akmeny velnio pėda 84
akmenų tvora 23
aktas 286, 305
aktingas 286, 305, 306
aktyvas 44, 56, 67, 89
aktyviai 138, 306
aktyvybė 306
aktyvumas 306
aktyvus 44, 56, 89, 138, 286, 305, 306
akustika 264
akustinis 264
akustiškas 264
akušerija (: akušerė) 251
alaus darykla 361
alaušai 114
Alaušas 108
ALB (Australijos LB) 115
Aldona 5
Alečka 5
alėja 56, 89, 114, 357, 358
Aleksandras Makedonietis 107
alemanai 112
alfabetas 268
alfavitas 107
Algirdas 107
aliaivienas 54
Aliaska 81
Alicante 45, 57, 90
aliejinis kubilas 339
A. Liet. Kat. Moterų 15 kp. 115
alinė 259
Aliusečka 5
Aliusia 5
Al'ka 5
alkoholimetras 280
alkoholiometras 280
alkoholis 56, 89
alkolometras 280
alkūnėmis ramstydamasis 227
Almaviva 45, 57, 90
Alminaitė 141
Alminas 141
Alovė 350
Alpės 108
alpulys XXIII
ALRKF 114
ALT 114
ALTa 114
Alta 114
ALT-a 115
ALTas 114
ALT-ba 115
Altorių šešėly 77, 92
aludaris 361
alų daryti 361
aludė 206
alutis šnekutis 257
ALVUD 114
ALVUDas 114, 115
Ambraziejūtė (: Ambraziejus) 141
amerikiečiai 112
amerikonka 203
Amerikos Jungtinė Valstybė 214
Amerikos lietuvių akc. b-vė 110
Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija 106, 114
Amerikos lietuvių taryba 109
Amerikos lietuvių tautinė sąjunga 110
Amerikos naikintojai 12
Amerikos *naikintojai* Klaipėdos uoste 27, 44, 56
amonijakas 44, 56
ampalas 42
amž. 72, 255
amžinas 309
Amžinasis Tėvas 112
amžius 255, 266
aną 82
anądien 43
anąkart 43, 53, 67, 87
aną kartą 67
ana mergaus, o tu bernauk 331
aname sviete 150
anapus 43, 53, 87
anas, kurs po kaimus valkiojasi 335
anašal 43, 53, 87
ančtupinis 183
Andriejavas 243
Andriejus Pacevičius 243

Anglijos Raiščio ordinas 111
anglinė medžiaga 360
anglistai 113
angliška medžiaga 360
anglosaksai 112
anglius 352
angstytis 42
aniemet 43
Anykščiai malkų pirktų važinėjo 84
anykštėnas 256
anyta 9, 188, 189
anksti 42, 86
ankstybas 42
ankstyvas 42, 83
ankstyvieji laikai 266
ankštas 86
ant 148-150, 152, 153
ant amžių amžinų 153
Antanas iš Būgnų (Aišbė) 107
antaniniai obuoliai 114
Antantė 111
ant arklio sėdėdamas 28
antausius apskaldyti 278
antausius skaldyti 278
ant dangaus ir ant žemės 148
ant Dievo sūdo 148
antdrapanės 246
antika 113
antis (paukštis) 126
antis (marškinių) 126
ant kalnelio 150
antklodė 193
ant ko 150, 156
antkurpiai 193
antlangės 192
ant lovos 150
antnartis 5, 193, 250
Antonas : Antanas 250
Antoša 5
antpilas 194
ant puslapio 148
antrakarčiai 178
antrapatė 183
Antrasis pasaulinis karas 111
Antrasis Vatikano susirink. 110
antrasis vyras 183
antra tiek 43, 54
antravada 183
antroji žmona 183
Antsieniai 42
ant sienos 27, 28
antskroda 263
antspaudas 455
ant svieto 148, 150
ant to nepareina 242
antvalkalas 5, 250
antvalktis 5, 193, 250
ant vežimo 150
ant žemėlapio 148
ant žemės 27, 147-150, 152, 153, 156
antžmogis 301
ant žmonių tiesos 148
anūkas 31, 178
anūkė 178
anuokart 53, 87
anuomet 43, 53, 87
ans pat 43
aparti 44, 55, 88
Apaštalų darbai 111
apcūgos 194
apdaras 332
apdaužyti 204
apdėti 124
apeliacinis skundas 304
apgaila XXIII, 157
apgalvoti 204
apgauti 42
apgrobti 266
apgulti 52, 86
apygeris : apygeriai 137
apykaimė 44, 55, 88
apikaklė 44
apykaklė 55
apiplėšti 266
apyskaita 282, 285, 287, 299, 326
apyvasaris 113
apjoti 85
apjungti 204, 205
apjuosti 85
apkantus 301
apklausti 272
apklotas 193
aplankysiu Jūsų Tėvelius 112
aplietuvinti 204
APLGD 115
aplinkraščių rinkinys 293
apmarinti 15
apmautas 193, 250
apmirti 15
apmušas 250
apmušalas 246, 250
Apollonas 45, 57
Apolonas 90

aprinkti 205
aprūpinti visai Žemaitijai 335
aprūpinti visą Žemaitiją 335
aps. 74
apsiarė 67
apsiavė 56
apsiėmė 67
apsimesti 252
apsirengti 263
apsiruošti 263
apsivesti 185
apskaita 281
apskritai 170
apsnūdėlis 322
apšvietimo matuotojas 190
apšvietimo matuotuvas 190
aptašyti 14
aptieka 314
aptiekorius 314
aptraukalas 250
aptraukas 250
a. pus. 72
apvaikščioti 323
apvaikščioti laukus 323
apvalkalas 5, 250
apvienyti 204
apvogti 266
aras 296
ar begyvas 43
archeologija 56, 89
architektas 357
archyvaras 235
archyvarijus 235
archyvas 44, 56, 89
Argentinos Lietuvių Balsas 109
argi 54, 88
arimai 216
Aristotelis 57, 90
ar jam taip pridera elgtis? 229
ar jis begražus ? 55
arkleka 28
arkliams nakčiai įdėk dobilų 307
arklyje sėdėdamas 28
arklys tranka, kol pažaboja 28
arklius nakties išjojo 307
Arktika 107
Arminaitė 142
Arminas 142
armonika 221
arti pilnio 288
artipilnis 288
ar tu jam (ir : juo) tiki? 240
ąsa 82
asesorius 109
asiūklis 259
asmeniškai neturi galimybės 173
asociacija 67, 89
asocijacija 67
aspiruotas 131
aš gi 54, 87
aš jam tikiu 240
aš jau povisako 54
aš tau paskui pasakysiu 224
aš tikiu kūno prisikėlimą 240
aštunkė 199
aštuntoji rugsėjo 331
aštuonakė 199
at, ata 73
atabulas 295
atadaras 295
atadaryti 295
ataduoti 295
atainis 179
atakaita 286
atamaina 286, 295
atamatos 286
atanešti 295
ataskaita 285-287
atatikti 48
atatinkamai 295
atatinkamas 295
atatupstas 295
atatupstomis 295
atažagarias 295
atbulas 295
atbuleikiškumas 70
atdaras 124
atdaryti 124
atdėti 124
atduoti 52
ateik 147, 155
ateikite pirmą liepos 331
ateikite pirmo liepos 330
ateitininkai 77, 92, 113
Ateitininkų federacija 110
ateiva 179
atėjūnas 179
atgaila XXIII, 157
at(i)daras 295
atidaryti 295
atiduoti 86
atiduotinai 254
atimti 266, 299
atitikmuo 295

atitikti 48, 295
atitinkamai 295
atitinkamas 295
atjojo : užjojo 132
atkaita 286
atkaltė 298
atkreipti dėmesį 173
Atlantas 108
atliekamas laikas 271
atlyginimas 455
atlyšiu 83
atlyžti 41, 42
atloša 298
atmaina 286, 295
atmatai 303
atmatos 286, 303
atminimą kelti 32
atnešti 295
atogrąžinė 4
atogrąžinis 9
atogrąžos 113
atostogų išleido 307
Atpirkėjas 112
atplėšti 299
atpuolinys 327
atramentas 263
atrodo juokingas 31
atrodo juokingu 31
atsaja 301
atsajus 301
atsakydami į sausio 11 d. raštą, pranešame 275
atsiek atgal 342
atsiekti 342, 343
atsieti 301
atsimintinai 254
atsisakė lankyti ... kol gimnazija būsianti suvalstybinta 28
atsisakyti kam prieš ką 222
atsiskaityti su kuo 222
atsiųsti 219
atskaita 285-287, 299
atskaitymas 286
atskaitiniai bankai 281
atskaityti 287, 299
atskaitoti vekselį 281
atskidas 226
atskyra 349
atskirai gyvena 226
atskiras 173, 226, 305
atskiras : atskirai 137
atskyris 25
atskiri žmonės 226
atspara 275
atstapas 275
atstengti 27
atstovauti draugijai 331
atstovauti ką 331, 332
atstovauti Lietuvai 331
Atstovų Rūmai 109
atstumo matuotojas 190
atstumo matuotuvas 190
atšiauriai 113
atšvaitas 351
atšviesti 199, 351
attraukti 124
atvažiuosiu dvidešimtą kito mėnesio 331
atvažiuosiu dvidešimto kito mėnesio 330
Atvelykis 108
atvykti į teismą 274
atviortka 194
atvirkščias : atvirkščiai 137
atžagarias 295
atžanga 301
atžangus 301
atžvilgis 173
audėja 257
audimas 216
audinė 291
audžia 44, 55, 81
audžiamas 81
augalas 246
auginti 264
augintinis, -ė 184
augmenija 4, 9
Augštadvaris 53
augštaitis 85
Augštakalviai 53
augštas 46, 51, 66, 85
Augštikalniai 86
Augštuolis 53, 86
augtuvė 224
Augždvaris 53
auk 51
auklė 44, 51, 55, 88, 263
auklė 263, 264
auksas 41, 52, 86
auksinas (būdv.) 309
auksiniai pinigai 304
aukso žiedelis 304
Aukščiausiasis 112

Aukštadvasis 42
Aukštaičiai 255
aukštaičiai 112
aukštai gerbti 258
aukštaitė 312
Aukštaitija 255
aukštas (būdv.) 41, 42, 46, 50, 126
aukštas (namų) 126
aukštė 198
aukštis 198
aukštys 198
Aukštoji Panemunė 108
aukštukas 198
aukštukė 198
aukštumas : aukštuma 311
Aukštuolis 42
aukštutinė 178
aumuo 301
Auropa 318
ausylas 83
ausis 127
australas 4
Australija 107
Australijos Lietuvių bendruomenės Adelaidės apyl. valdyba 110
Austrija 131
ausų 338
ausų duoti 278
AušKalviai 53
Aušrinė 76, 91, 107
aušrininkai 92, 113
"Aušros" Berniukų Valstybinė Gimnazija 92
"Aušros" berniukų valstybinė gimnazija 77, 92
"Aušros" laikraštis 58
Aušros takas 77, 91, 114
Aušros Vartai 76, 91
aušti 51
autentiškas : autentiškai 138
autokaras 276
autorinė daugiskaita 346
ava 180
avalynė 193, 300
avelė 212
Avignonas 44
avikailis 210
avinas 107
avynas 9, 180
avis 212
avis laikome ganykloje 150
avių 85
avjų 52, 67
avižainis 202
avižienė 202
avižieniai XIX
avižiniai pyragaičiai 202
Avižius 142
avižius 352
Avižiūtė 142
avižos 202
azilis 349
aziliumas 349
ąžuolas : ąžuolija 251
ąžuolija 28, 255
ąžuolinas 309
Ąžuolų Būda 348

B

b 73
baba 179
babilonieičiai 234
Babrungėnai : Babrungas 243
baidyklė 51, 83
baidokas 341
baigštus 51, 85
baikštus 42, 46
baisenybė 334
baisiai gražus 11
baisybė 334
Baisiogala 234
baisiogaliai 112
Baisogala 234
Baižė 142
Baižiūčia 141
bakas 31
bala 44, 55, 88
bąla 66
Balčas 43
Balčytis 43
Balčiūnaičia 139, 141
Balčiūnaitė 139
Balčiūnaitis 140
Balčiūnalė 139
Balčiūnas 139, 140
Balčiūnė 139
Balčiūnėčia 139
Balčiūnėkas 140
Balčiūnelė 139
Balčiūnėlė 139
Balčiūnėlis 140
Balčiūnyčia 139, 142

Balčiūnikė 139
Balčiūninas 140
Balčiūnynas 140
Balčiūniočia 139
Balčiūniokas 140
Balčiūniokė 139
Balčiūniotė 139
Balčiūn(i)ūčia 139
Balčiūn(i)ukas 140
Balčiūniukė 139
Balčiūniūtė 139
Balčiūnuitis 140
Balčiūnutis 140
Balčiūnūtis 140
BALF 114
BALFas 115
BALF-as 115
Balfas 114, 115
baliniai 223, 230
balistika 264
balistinis 264
Balkanų pusiasalis 114
balnius 352
balsai 126
Balsaitė 141
balsas 126
balsynas XIX, 130
Balsys 141
baltai 238
baltai žaliai dažytas 211
baltakė 88
baltas 290, 328
baltąsias rankeles nurymojo 279
baltieji 223
Baltija 108
Baltijos jūra 77, 91, 114
baltymas 83
baltiniai 223
baltiniai obuoliai 290
Baltoji Ančia 108
Baltoji Gulbė 109
bąlu 82
Balzeko Lietuvių kultūros muziejus 106
balžėnas 142
balžienas 142
banališkas 32
bandotakis 223
Banga 76, 91
Bangpūtys 107
bankrutka 194
Baranausko Sudiev Lietuva 111
barjeras 44, 56, 67, 89
barkštis 277
barokas 113
barsiukas 198
barštis 277
Barthou 319
Barthouas 319
Bartkienė 215
bartukas 198
barzda 41, 42
barzdyla 83
barzdotas žmogus 231
Barzdžius 142
Barzdžiūtė 141
Barzdžiuvienė 142
Basanavičiaus Karo ligoninė 110
bašlikas 193
BATUN 114
BATUNas 114
Batunas 114, 115
batvinis 277
Baublys 76, 91, 107
baudžiava 81
baugštus 42, 46, 51, 66, 85
b'aurus 67
bausmė ištiko 241
bausti : nubausti 272
Bauvais 319
Bažnyčia 77, 92, 108
bažnyčia 240, 244
Bažnyčios tėvai 78, 92
Bažnytinio meno muziejus 110
bažnytkaimis 230
bažnytkiemis 230
be 88
be (ar) 88
Beauvais 45, 57, 90
begal 53, 67, 87
begalingai 269
be galo 54, 67, 87, 269
begalo 54
begėdė 315
begėdis : begėdiškas 272
bėgis 126
bėglys 322
begražus 88
bėgs 132
bėgštus 51, 85
bėgti 126, 185
bėgūnas 322
bei 237
bejėgiškai 272

bejausmiai 272
bejausmiškai 273
bejėgis : bejėgiškas 272
bėk : bėgti 42, 51, 86
be kalba 88
be kas jam turėti! 55
bemat 87
bematyti 88
bemaž 131
bendrai 170
bendra kaimo nuosavybė 267
Bendrasis Amerikos lietuvių šalpos fondas 106
bendraūkinis 283
bendraūkis 283
bendraūkiškis 283
bendrė 283
bendrietis 283
bendrinė kalba 122
bendrinė šnekamoji tartis 125
bendrinio ūkio valstietis 283
bendrinis ūkis 282, 283
bendriškis 283
bendroje kaimo nuosavybėje 267
bene 88
bene buvai mieste? 55
bene nenori valgyti? 55
bene pešasi 44
be nesipeša 44
bent kas 43, 54
bent kiek 43
benzinuvka 194
beprasmiai 272
beprasmiškai 273
beprotis : beprotiškas 272
beprotiškai 272, 273
bereikal 53, 87
bereikalas 269
bereikalingai 269
bereikalingas 269
be reikalo 87, 269
Beringo sąsiauris 114
Berlynas 44, 56, 89
bernai rugius piaunant mergas veikia 30
bernas 50
bernelis 198
berniokas 198
bernytis 83
berniukas 198
Berzinis 57, 90
Beržas 107
Beržienė (: Beržas) 143
besąlyginiai 138
be sąlygų 138
besąryšinis 16
besmegenis : besmegeniškas 272
Besočiai 355
besotis : besotiškas 272
bespalviai 272
bespalviškai 273
bestija 252
bešaliai 272
bešališkai 273
beširdis : beširdiškas 272
beširdiškai 272
betarpiai kreiptis 272
betarpis : betarpiškas 272
betarpiškai kreiptis 272
betarpiškas 172
betarpiškumas 272
betgi 54, 88
bet kas 43
betkas 54, 87
betkoks 54, 87
betkur 87
betkuris 54, 87
bet pat 88
bettik 88
bežinąs 88
biaurybė 334
biaurus 42, 46, 52, 66
bičiulė 142
bičiulienė 142
Bielyj 90
Bielinskis 45, 57, 90
bijologija 56
bykas 54, 87
bykoks 54, 87
bykuris 54, 87
Bylaitė 142
bile 31
bilijonas 44
Biliūnienė (: Biliūnas) 143
bimbalinė 259
biologija 67, 89
bira 46, 83
Biras 268
Birgėla 268
Birkenheadas 44
Birmantas 268
Biruta 268
Byruta 268
Birutavičius 268

Birutė 107, 268
Birūtė 267
birutė 78, 93, 113
Birutis 268
Birvydas 268
biržė 244
biržėnai 256
biržės 337
biržioti 244
biržis 244
biržiškiai 256
biržyti 244
biržti 244
bytik 88
biuras 89
biūras 56
biuro 249
Biziūtė (: Bizas) 267
bjaurus 42, 52, 66, 85
bjurti 52, 85
blakstėnas 142
blakstienas 142
blėkinės dėžės 31
blezdingėlė 113
bliušką 83
bliuzė 257
bliuzka 257
blogas 155
bluosto nesudės 232
blusinėtis 26
boba 179
bobutė 179
bočiai 179
bočius 179
Bologna 45, 57, 90
bombonešis 346, 347
bombovežis 346, 347
borciukas 198
borčiukas 198
Bordeaux 45
bormašinė 262
borta 198
bortelis 198
bortinis 198
bortinys 198
bortinukas 198
bostonas 114
Botškarjeva 320
Boudenny 320
Bradūnaitė 142
Bradūnas 142
braižyti 338
brangenybė 334
brangybė 334
Brangieji 112
brangymetis 83
Brangioji Sesute 112
bratvanka 194
bravoras 361
brazilai 112
brėkšta : brėkšiu 51
Breslauas 44
Breslavas 56
brėžeklis 194
brėžti 338
Briandas 44
Brianskas 81
briedis 216
briedkriaunis 42, 52, 86
Brisius 76, 91, 107
brižės 337, 338
brižioti 338
brokas 277
brolaičiai 181
brolainis 181
brolaitė 181
brolaitis 181
brolava 182
brolėčia 181
brolėnai 180, 181
brolėnas 181, 351
brolį 81
broly (viet.) 81
broliai 183
brolyčia 181
brolienė 142, 188
brolija 182, 187
brolystė 182
broliūnas 181
brolvaikiai 181
bromas 156
brosauti 181
brosė 181
brosis 181
broška 193
brotas 181
brotautis 181
brotė 181
broterėlis 181
brotintis 181
brotis 181
brotužis 181
brožis 181
brt. 72

bruzda 83
brūžė 361
bubinai 196
būbinai 196
būbnai 196, 197
būdas 130
budavoti 353
budės 278
budėtuvės 278
budynė 278
budynės 278
Budonas 320
Budionyj 90
budistai 77, 92, 113
Bugaila 273
Bugailiškis 26
būginė rašyba 93
būgiškai rašyti 114
būgnai 196
būgnininkas 352
būgnius 352
Būgos Rinktiniai raštai 111
bugštus 42, 51, 85
buhalterija 56, 89
buhalterinė apskaita 282
buitis 301
Buivydaitė 141, 142
Buivydas 141
Buivydienė (: Buivydas) 143
būk 127, 147, 155
Buki tawa walia kaip dągui taip ir szemeie 28
būklė 298
bulbai 196
bulbės 196
bulkai 196
bulkos 196
bulvės 196
būna 83
bunos 270
buntas 342
buntelis 342
Burba 141
Burbaitė 141, 142
Burbonai 76, 91, 107
burbt 86
burbtelėti 86
burės 338
būrės 338
burgimistras 253
burmistras 253
burokas 277
buta 315
butas 127
butas : būtas 130
būtenybė 334
būti 66, 83, 126, 334
būti : būsiu 83
būtybė 301, 334
būtinas 334
būtinybė 334
butiniai popieriai 261
Butkienė (: Butkus) 143
Butkūčia 141
Butkus 143
Butkuvienė 143
buv. 74
buva 66, 79, 83
būva 66, 83
būvis 126, 298
buvo 128
būvo 128
b-vė 74
bžk. 74

C

C 56, 89
c 71
c^2 71
c^3 72
Caesaris 57
Capablanca 45, 57
Casablanca 90
cbm 213
ccm 213
cdm 213
Celminis 57, 90
cena 157
cėnė 199
Centrinė valdyba 24
Centro valdyba 24
cepelinas 210
Cezaris 45
Chamberlainas 44, 57, 90
chaosas 84, 221
charakteris 84, 221
charakteristika 84
charakterizuoti 84
Chardigny 45
Chateaubriand'as 57, 90
Chautenay 45, 57, 90
chemija 56

Chicagos Anglijos lietuvių klubas 110
Chicagos (Čikagos) Lietuvių gydytojų draugija 106
chiromantija 84
chirurgija 56, 84
chloroformas 84
choras 56, 84
Christburgo taika 111
christianizacija 221
chromas 221
chronikinės žinios 264
chroninės ligos 264
chronologija 84
chuliganas 114
Ciceronas 45, 90
ciceronas 78, 93, 114
cienia 157
cigarnyčia 194
Cinanas 319
Cingtavas 319
ciongas 192, 298
cirkelis 5
cyrulis 338
cyrulys 338
ckm 72
cl 72
Claudijus 57
Clermontas 44
cm 213
cm^2 71
cm^3 72
cmm 213
cnt 72
Cordoba 45, 57, 90
ct 72
c.t. 72
cukraus milteliai 338
cukraus pudra 338
cukrus gabalais 339
cviklas 277

Č

čecholas 5, 193
čekšnoti 81
čekuledas 265
čėsas 200
čėstis 200
čežėti 81
čia ant žemės 152
čia ne jis 54
čienia 157
čikagiečiai 112
činzanas 113
čirvai 197
čirviai 197
čirvos 197
čyščius XXIII, 157
čiuožykla 356
čiurkšlys 281
čiurkšliu 281
čiurkšlus 281
čiurkšti 281
čiužinys 193

D

D 73
d 72
Dagys 142
dagys 255
Dagiūčia 142
dagtis 193
daigstas 51, 233
daigstyti 85, 233
daiktas 42, 52, 86
daiktelis yra mano žinioje 267
dailenybė 248, 334
dailybė 248, 334
dailinsenos 252
dailyraštis 83
Dainava 104
Dainavos šalies senų žmonių padavimai 77, 92
Dainienė (: Dainius) 143
daktaras 73, 113
daktaro kandidatas 113
Daladier 319, 330
Daladieras 319
dalgiakotis 44, 55, 223
dalgkotis 124
dalybos 185, 282
dalykas 321
dalyti 200
dalkotis 124
dama 198
damkė 198
damukė 198
danga 246, 332
dangojai 107
dangojas 20
dangojus 247, 332

dangovė 247, 332
danguj 156
danguj ir žemėj 148
danguose 154
danguosu 154
dantytas 83
d'Anunzias 319
d'Anunzio 319
darai 81
darau šį prierašą tame ... 238
darbai 81
Darbai ir Dienos 76, 91
darbas 81
Darbėnai : Darba 243
darbymetis 83, 210, 223
darbiniai drabužiai 23
darbinis arklys 304
Darbo partija 109
darbotvarkė 237
darbštus 50, 51, 85
darbų apyskaita 285, 287
darbų tvarka 237
daręs 82
Dargainis 350
dargi 54, 88
darymas 81
daryti 81
daryti išlaidas 300
daryti išskaitas 300
darytinė (kalba) 123
darytis 344
daryti žygių 173
darknos 128
darknotis 128
daro 81
dar tebeskanus 55
dar tebeturiu 54
darus 158
darvinistai 113
daržiniai 137
daržinis 137, 328
daržiškai 137
dauba 232
Daubaraitė 141
Daubaras 141
Daubariūtė 141
daubti 232
Dauderaičia 142
Dauderys 142
Daudet 45, 57, 90, 319
Daudetas 319
Daugintis 42
daug kaip 54
daugkas 54, 87
daugkur 54, 87
Daugpilis 56
dauguma 170, 312
daugumas 170
daugumas pritarė 311
daugumoje pritarė 311
Daukantas 43, 107
Daukanto g-vė 345
Daukius 141
Daukiūtė 141
Daukša 43, 57
Daukšienė (: Daukša, Daukšas) 143
Daukšos postilė 77, 92
Daukus 141, 142
Daukuvienė 142
davinys 238
dažalas 191
dažnuminiai žodynai 201
dc 213
dėbt 86
dėbtelėti 86
dėdė 9, 180
dėdės 180
dėdėnas 180
dėdienė 180
dėdina 180
Dėdynas 181
dėdis 180
dėdžiai 180
defektyviniai vaikai 349
defektyvių vaikų izoliatorius 349
degalai 271
degama medžiaga 271
deganti medžiaga 271
degioti 82
degmenys 271
Degsniai 42, 53, 86
degsnis 51, 85
degtukai 168
Deimantinė 108
deina (= diena) 119
deinuos, dynuos (= dienos) 122
dėjimasis 252
dek. 74
dėka 253
dekabristai 113
dekanas 113
dėkavoti 353
dėkoja už rekolekcijoms vadovavimą 331

dekoratyviškas 32
dėkoti 353
del 69, 123
dėl 69, 70, 123, 329
dėl : del 69
dėlei 82
dėlko 54, 87
dėl parapijos kunigo taktikos 27
dėl to 87
dėlto 54, 87
dėlto : dėl to 43
dėl to dalyko galvos nesuksiu 54
dėltogi 54, 88
dėmesys 28
dėmėtas : dėmėtai 137
dėmėtis 28, 343
demokratinė vyriausybė 309
demokratiški darbai 309
dengti 200, 246
Denis 319
densimetras 280
derybos 182, 185, 186
de Rivera 45, 57, 90
Derkintė 139
Derkintis 139
dėsčias 252
dėsčioti 252
dėsčiūkas 252
dėsenasi 252
dėsenos 252
desėtka 199
dėstis 252
dėstus 252
deš. 72
dešimakė 199
dešimka 199
dešimkė 199
dešimtakė 199
deši(u)makė 199
dėti 131, 303
dėtis 252
dėtis į galvą 343
devetka 199
deviatka 199
devynakė 199
devynė 199
devyniakė 199
devyn(i)akys 199
devynios galybės 18
devinka 199
devinkarčiai 182
devinkė 199
devinšlakiai 182
devintadieniai 113
devintinės 113
devizas 364
dezertyras 322
Dėželit 358
dg 72
dg. 74
diafragma 190
dialektas 357
dybsoti 42, 51
dičkis 52, 86
did. 74
didelis : dideliai 137
didelis lietuvis 317
didenybė 334
didesnė pusė 234
didybė 334
didieji ežerai 114
Didysis karas 77, 92, 111
Didysis Penktadienis 76, 91
Didysis prūsų sukilimas 111
Didysis Vilniaus Seimas 108
didis lietuvis 317
Didlaukis 318
didlaukis 316
didlietuviai 316
didlietuvis 317
didmergė 318
didmiestis 316
Didmiškis 318
didponis 318
Didsodė 318
didūsis 316
didvyrė 318
didvyris 318
didvyžis 318
didvokietis 317
Didžiai Gerbiamasis Pone Direktoriau 112
Didžiai gerbiamas Pone 58
didžiai gerbti 258
didžiarusis 317
didžiasviestis 316
didžiavyris 318
didžingsnis 316
Didžioji Britanija 76, 91
Didžioji Lenkija 108
Didžioji prancūzų revoliucija 111
didžioji pusė 234
Didžioji Vakarų schizma 111
Didžiosios Lapės 235

Didžiosios Lietuvos lietuviai 317
didžiuotis 86
didžkarčiamė 316
didžkis 42
did(ž)laivis 316
did(ž)mergė 316
did(ž)pinigis 316
did(ž)ponis 316
didžturtis 42, 44, 52, 55
didžuvė 316
diegdamas 85
diegia 85
diegtas 85
diegti 85
diegti : dygti 258
dien. 72
diena 331
diena dieną moko 50
diena karšta 173
diendaržis 202
dienelė 125
dienotvarkė 237
dienraštis 327
Dievas 45, 58, 77, 92, 112
Dievas Dvasia Šventoji 58
Dievas Sūnus 112
Dievas Šventoji Dvasia 112
Dievas Tėvas 45, 58, 112
dievažikas 53, 87
dieveriai 188
dieverienė 188
dieverija 188
dieveris 9, 187
dieverys 187
Dievo Kūnas 108
Dievo Motina 77, 92, 112
Dievo pagalba tikėk, bet ir pats netingėk 240
Dievo sūde 148
Dievo Sūnus 77, 92
Dievu pasitikėk, bet ir pats nežioplinėk 240
dygčioti 51
dygo 83
dygsėti 51
digsnis 51
dygsnis 42, 51, 69
dygsta 83
dygti 83
dykinėtojas 288
dykūnas 288, 289
dyna (= diena) 119
dinamiškas : dinamiškai 138
Dinarų Alpės 108
dingstis 51
diplomatiniu keliu 173
dirba bendrovėje "Ranga" 328
dirba bendrovėje "Rangoje" 328
dirba "Rangos" bendrovėje 328
dirbinys 327
Dirblin 175
dirbsiu, kol galėsiu 28
dirbsiu, kol nebegalėsiu 28
dirbti 123
dirbt(ie) 123
direktorius 215
dirgsnis 42, 51, 85, 255
dirsėti rugiai 230, 231
diska 199
diskė 199
divonas 192
dl 72
dm 71, 213
dm^2 71
dm^3 72
dobilai 126
dobilas 126
doc. 74
domesys 28
domėtis 28, 343
domininkonai 77, 92, 113
Donelaičio gatvė 77, 91
Donelaičio Metai 111
dora 301
dorybė 334
dorovė 301
doržka 192
douna, dūna (= duona) 119, 122
Dovidas 156
Dovydas 156
Dovîdas 156
Dovydo Psalmai 111
doždevikas 193
Dr. 73, 74
dr. 73
drabužiai 193, 246, 332
drabūžiai 332
drabužinė 355
draminis 32
dramiškas 32
drapakas 337
drapakuoti 337
drapanė 246
drapanos 246, 332

drapokas 337
d-ras 73, 213
drastiškas : drastiškai 138
drąsus 82
Draugas 101, 109, 112
draugas parsivežtas atostogoms 307
Draugija Lietuvai pagražinti 106
Draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti 92
Draugija nuo karo nukentėjusiems šelpti 106
draugingas 171, 254
draugingos valstybės 254
draugiškas 171, 254
Dr. Basanavičius 89
dr. Basanavičius 55
drėbtas 85
Drebulė 107
dribsoti 85
drybsoti 51
dribšas 42, 51, 85
drįska 83
driskė 142
driskiuvienė 142
drįsti, drįstu, drįsi 83
Drobė 76, 91, 109
drobė 246, 332
drobužiai 246
droženos 276
drūčgalis 52
dručkis 42, 52, 86, 313
druktas 313
drūktas 313
druskinė 259
druskius 352
drūtas 312, 313
drūtėti 313
drūtmedis 313
dš 71
Dubysa 345
duchovka 194
duktė 52, 178, 188
duktė jau su motina lygi 210
dūkti, dūko, dūksiu 83
dukra 178
dukraitė 178
dukraitės 178
dukteraitės 178
dukterė 184
dukterėčia 181
dukterėnas 181
dukterėnė 181
dukterys 178
dųla 83
dulkė 270
dulkės 269
dulkinas 309
Dumas 319
dumblynė 83
dūna (= duona) 119
duoba 232
duobė 232
duobėtas kelias 231
duobti 232
duoklė 51
duok peilį duonai riekti 335
duomuo 238
duona mūsų visų dienų 154
duoti 200
duoti parėdymą 344
dūris 82
durys medinės, bet geležiškai nudažytos 328
durių 338
durti 82
durtuvas 340
durų 338
Dusetos 336
dusyk 43, 53, 87
dušas 281
dūšia 156, 157, 160
dųžta 66, 83
dv. 74
dvariniai 282
dvariškiai 282
dvariškis 26
dvasia 357
dvasią prislėgtas 138
dvasią subrendo 138, 329
dvasiniai (priev.) 138
dvasiniai prislėgtas 329
dvasinis balsas 25
dvasiškai 138, 329
dvasiškai subrendo 329
dvejaip 133
dveja tiek 43, 54
dviakė 199
dviakis 199
dvidešimt 43, 53, 67, 87
dvidešimt devinta diena 331
dvidešimt devintoji diena 331
dvi dešimti 67
dvyniniai priebalsiai (geminatos) 124
dz 72

Dzeusas Griausmavaldis 107
dzevetka 199
dzūkai 112
dzūkė 312
Dzūkija 108
dzvankai 196
dzvonkos 196
džiaugdamiesi Laisve, nepamirškime ir pavergtųjų 58
džimi 214
džimis 214
džiovintos graiženos 277
džiūna 83
džiūsta 83
džokeris 199

E, Ė

ėdalas 246
Edipas 45, 90
edm 71
ėdmenys 271
Egiptas 257, 318
eglaitė 274
eglės medis 23, 328
eglynas 83
eglinė šaknis 22
eglinis medis 23
egzaminas 215
egzekvijos 113
eidami 27 dienos raštu 275
eigos veikslas 204, 218
eigulis 244
eigulys 244
eik tu, gaidy ! 84
eik tu, kur čia dabar važiuosi 11, 20
eilutė 193
einant 27 dienos raštu 275
eina pietų 30
Einvaldas 260
eismas 293
eiti 200, 293
ėjimas 293
Ekonominė karių bendrovė 106
Ekscelencija 112
ekskursija 341
ekskursininkas 341
ekskursuoti 341
eksperimentalinė psichologija 236
eksperimentinė psichologija 236
eksploatuoti 34
ekzamenas 215
ekzituoti 349
Elektrotech 175
Elena 318
elgimasis 252
elgimos 252
elnias 216
Elta 115
ėmykla 321
Endrelė 243
Endriejavas 243
Endriejiškė 243
Endriejus 243
Endrioniškis 243
Endriūnas 243
Endzelynas 57, 90
epocha 266
epopėja 56, 67, 89
era 266
erdmeteris 71
erelis 296
eretikas 84, 319
erezija 84
Erijo 89
Eschilas 45, 90
esybė 301
Eskulapas 90
esmės priedas 264
esminis priedas 264
Etna 108
Eugenijus 318
Eurazija 107
Europa 107, 318
europietybės 3
evangelija 319
Everestas 108
ež. 74
ežeras 114

F

fachverkas 326
fak. 74
faktas 309
faktinai 309
faktinas 309
faktiškai 309
faktiškas 309
fašina 270
fazė 266
Federacija 106, 114

Feinolit 174, 358
figūra 44
fiksuoti 191
filisteris 253, 254
filma 190
filminė kamera 190
filmryšis 190
filosofija 49, 84
firankos 192
fizijologija 44
fizika 44, 56, 67, 84, 89, 264
fizikinis 264
fiziniai 138, 328
fiziniai stiprūs 328
fizinis 264
fizionomija 84
fiziškai 138, 328, 329
fiziškas 264
fizkultūra 175
fokstrotas 113
fonema 130
fonetika 264
fonetinis 264
formula 84
fortka 192
fosforas 131
fr 72
frakcija 84
fryzeris 206
frs 72
fuchsas 173
funkcijos trupmeninės šaknys 22
futbolas 84

G

g 72, 213
gabalas 246
gabalinis cukrus 339
Gabija 104
Gabrėniūčia 141
Gabrienė (: Gabrys) 142
gadynė 266
gaivinti 259
Gaižuva 237
galąsti 82
galąstuvas 262
galbūt 53, 87
gal būt 43, 53, 87
galelis 315
galia : galioti 274
galstukas 193
galūnė 83
galutinai 137, 225
galutinas 309
galutiniai 137
galutinis 309
galva 127
galvena 363
Galvydienė (: Galvydis) 143
galvijiškas 239
galvinis 198, 199
galvinys 198
galvinis cukrus 339
galvosena 16
galvoti 211
galvūgalis 83, 223
gamyba 286
gaminti 286
Gamtos Tyrimo Stotis 105
Gamtos tyrimo stotis 110
gamumas 286
gamus 286
Gandhis 319
gandras 142
gandrė 142
gandrienė 142
ganiavinis mokestis 240
ganykla 83, 200
gano ant pūdymo 150
gano pūdyme 150
gardelė 194
gargždas 333
garlaivis 210
garlaivys 210
Garmienė 215
Garmus 215
Garmuvienė 215
garsų perkaita XIX
Gastos 350
gatunkas 157
gatvė 114, 353, 357, 358, 362
gaubtas 193
Gaulia 141
Gaulytė 141
gauruotas šuo 360
gauti nuosavybėn 267
gavau dovaną «Jaunoji Lietuva» 261
gavėnia 113
gavo į nuosavybę 267
gavo žemę nuosavybei 267
gavo žemę nuosavybėn 267

Gedaitis 237
Gedas 237, 308
Gedautas 237
Gedeika Andriejūnas 288
Ged(i)kantas 308
Gediminaičiai 76, 91, 107
Gediminas 277, 308
Gediminas Daukantaitis 288
Gediminas : Gedminas 307, 308
Gedimino ordinas 110, 111
Gedmantas 308
Gedūnas 237
Gedutis 308
gegužė 215, 259
gegužės mėn. 15 d. 1933 m. 221
gegužės pirma 331
gegužinė 259
gegužynė 259
gegužinės 113, 259
geidalas 246
Gelbėtojas 112
geležies amžius 113
geležiniai 137
geležinis 137, 328
geležiškai 137
Gėlių Ratas 345
Gelsan 175
Gelvakan 175
gelžkeldvaris 364
gen. 74
generolas 113
genys 295
gentainis 176
gentinas 176
gentis 176
gentys 176
gentystė 176
gentivardžiai 9, 176
George'as 57
gera 127
gera atmintis 32
gerai 123, 127, 138
gerąja 82
gėralas 246
geras 50, 81
gerąsias 82
Gerasis Ganytojas 112
gera turėti priklausantį žmogų 242
Gerbiamasis 58, 112
Gerbiamasis Prelate 112
Gerbiamoji Ponia 112
gerbūvis 32, 325
geresniai 137
geresnis 81
gerėti 222
geriau 137
geriausias : geriausiai 137
gerybė 334
gerieji 216
gėrimas 216, 246
GerMaPo 109
gerom 114
geroms 123
Gerosios Vilties ragas 114
gerovė 325
gerų geriausias 87
gerųjų 85
geruoju 85
Gerutienė (: Gerutis) 143
getrai 193
gyd. 74
gydykla 355
gydmenys 271
gydomosios priemonės 271
giesmė 357
gįja, gyti 83
gilė 107, 196
gilės 196
giliai 196
gilios religinės tradicijos 27
gilys 196
giliukai 196
gim. 74
gimda 224
gimdyti 212
gimdytojai 212
gimdyvė 83, 212
gimęs iš tėvo Lietuvos piliečio 314
giminaitis 176
giminautis 176
giminė 176
giminėtas 176
giminietis 176
gimininga 176
giminystė 176
giminystės laipsniai 178
giminiškas 176
giminiuotis 176, 189
giminumas 178
giminus 176, 178
gimn. 73, 74
gimnazijos laida 227
Gimtoji Kalba 109
gimtuvė 224

ginklas 44, 55, 88
ginklininkas 352
ginklų talka 276
Gintaras 109, 112
Girdenienė (: Girdenis) 143
girdykla 83, 321
Girgždūtė 108
girgžt 86
girgžtelėti 86
giriniai obuoliai 304
girios paukštis 304
girių Monas 107
Girnius 352
girnius 352
girtas : gerti 310
girtuoklis atsivertęs geria 228
gysla 83
gyslinti 83
gyv. 74
gyvas 66, 126, 353
gyvata XXIII
Gyvataras 109
gyvata(s) 353
gyvena ant kaimo 148
gyvena dvasią prislėgtas 329
gyvenimą vesti 31
gyventi 125
gyvija 4, 9
gyvis 126
glaudės 247, 356
glaudinės 247
glaudus 356
Glivenka 45, 57, 90
glustelėti 30
gniaužta 86
gniaužtas 86
gniūžtelėti 83
gniūžtis 83, 86
gobšas 51
gobštus 52
gobtuvas 193
Goethė 45, 57, 90
gonkos 192
gornostajus 291
gotika 113
grabštus 51
graibštas 51, 85
graibštukas 85
graibštus 46, 51, 85
graikas 56, 89
graižtai 85
graižtvos 85
graiženos 276
graižymas 277
graižyti 276
graižomosios mašinos 277
grajyti kortomis 210
gramatika 158
gramatikalizacija 12, 20
gramatinės formos 22
gramatiškos formos 22
graužas 333, 334, 353
graužduobė 333
graužynas 333
graužynė 333
graužuoti 333
Gravelit 174
gražesniai 137
graži 279
gražiai 81, 138, 328
gražiai padirba 327
gražiau 137
gražintis 247
grąžtas 82
gražus : gražiai 137, 328
gražus : gražiškai 138
grėblio kotas 23
greitas : greitai 137
grenda 258
grendžia 258
Grenobleis 44
gretas 270
gretimas 270
gretymas 270
gretimas kaimas 270
gretimos valstybės 270
gręžiamoji mašina 262
gręžimas 82
gręžti 82
gręžtuvas 262
gribščioti 52
gribšnis 52
gribštelėti 52
gribštus 52
griekas XXIII, 156, 157, 160, 200
griešninkas 156
griežinys 327
griežtas 86
griežti dantimis 210
griežti dantis 210
Grigaitaitė (: Grigaitis) 141
Grikšas 42, 53
grimsti 42, 50, 51
grimzti 51, 86

Grinius 142
Griniūtė 142
Griniuvienė 142
grynorius 203
grynorka 203
griovis 255
griovys 255
grįsti : grindžia 258
grįš 83
grįšiu, grįštu 41, 42, 50, 51
grįšta : grįžta 46, 66
Gryta Jurgį vedusi 185
Gryta už Jurgio ištekėjusi 185
Gryta už Jurgio nutekėjusi 185
griuva 83
griūna 83
grįžau, grįžo 81, 83
Grįžoratas (: grįžti, grąžinti) 83
grįžt 86
grįžta 86
grįžtė 83
grįžtelėti 86
grįžti 51, 66, 83
grįžtu 50
grįžulė 83
Grįžulo Ratai 107
Grįžulo Ratas 83
grobti 266
gromata 200
grosė 179
grosukas 179
grosutė 179
grosutis 179
grūdai 81, 269
grūdalas 191
grūdas 81
grūdelis 81
grūdinti 191
grūdintojas 191
gruodis 113, 215
grupė 266
grutė 25
grūtė 179
grūtis 179
gub. 74
gubernatorius 113
gudai 112, 317
Gudija 108
gulbinės Skersio žąsys 22
gulbinės žąsys Skersio 22
gulėtinai 254
gulykla 200, 321, 356
guli ant aslos 148
gulima lovoje 150
gumbuota lazda 231
gumka 5
Guoga 107
gurkšnis 86
gurkšnoti 86
gusaras 324, 353
gūšta 51
guzaras 353, 354
guzikas 193
gūžynės 113
gūžta 42, 86
gvintai 194

H

h 72
ha 71, 213
habilitacija 84
halė 192
halstukas 193
haplologija 84
harmonija 221
harmonizuoti 221
Hauptmannas 90
hegemonija 84
herbas 56, 89
Herriot 45, 57, 90, 319
Hfl 72
hg 213
hibridas 131
hidra 89
hydra 44, 56
hidrometrija 89
hidroplanas 84, 89
hierarchija 319
hieroglifai 319
higiena 89
higijena : higijiena 44, 56
himnas 56, 89, 324
hiperacidinė sritis 247
hitlerininkai 113
hl 72, 213
hm 71
holas 192
Homeras 90
Homėras 57
Horacijus 45, 90
Horatius 57
horoskopas 84

HP 70, 71
Hugo 57, 90, 214, 319
Hugoas 319
Hullis 44
Humanitarinių Mokslų Fakultetas 58, 90, 105
Humanitarų Fakultetas 106
humanizmas 84, 113
Humboltas 89
humoras 324
humoreska 324
humoristas 324
humoristika 324
husaras 56, 353
huzaras 324, 353, 354

I, Į, Y

įbrolis 183
įbuvys 84
Ičas 43
įdaras 84
ide. 73
idealas 44, 67
idealiai 138
ideališkai 138
ideališkas 138
idealus 138
ideja 44
idėja 56, 67, 89
identiškas : identiškai 138
įdėti 48
ydingas žmogus 256
įdukra 184
įdukrė 184
įdukrinti 184
įdukryti 184
įdukterė 184
įeiti 67
įėjimas 67
ieškiklis 190
ieškoti 272
įgaliavimas 274
įgaliojimas 274
įgalioti 274
įgaliuoti 274
įgarsis XIX
į Jūsų...d. raštą pranešame 275
įkaito aktas 238
įkapės 84
įkeičiamasis aktas 238
įkeitimo aktas 238
iki čia 87
iki kol 43
iki kur 43
įkilas 84
iki šiol 43
į klaną puolęs sausas nekelsi 211
įkratas 84
ik tada 87
į kur 87
įlanka 114, 190
ilgalūkis 325
ilgio matai 213
ilguomet 43
Ilguva 237
įmantriai 17
įmautas 250
Imbarė 86
Imbarės mokytoja 23
imbarinė mokytoja 23
imbariškė mokytoja 23
imk nuodaikto 54
imk pavieneriui 226
imk pavieniui 226
imlus 301
įmonė 455
įmotė 184
Impiltis 233
imti domėn 173
imtinai 215
imtynės 83
įnartis 6
inbėgti 42, 67
indas 84
indauja 84
indėlis 84
indėti 42, 48
indėvė 84
Indrelė 243
Indrioniškis 243
Indriūnas 243
ineiti 67
inėjo in mišką 67
injekcijų punktas 321
Inkaras 175
in Kauną 42
inkstas 42, 86
innešti 67
innoris 67
in pat 43
inpilti 67
instaliacija 81

instinktyvus 32
intakys 42
intelektas 357
intelektuališkas 32
inteligentinė visuomenė 309
inteligentiška visuomenė 309
inž. 74
inžinerijos batalionas 251
inžinierijos batalionas 251
inžinierius 251
į pat 54
ypatybė 334
ypatumas 334
įpilas 84
Įpiltis 86, 233
įpulti į nuodėmę 211
įra 83
yra 326
įrašėme Tamstos sąskaitosk reditan pervesti Vykintui 259
įrašymui 258
įrašyti 258, 259
ir būk tu man jam tokiam kvailam 11
ir džiaugėsi..., kad buvo įtikėjęs į Dievą 160
ir neturėk tatai jo tiek proto 11
įrodyti 251
ir t.t. 55, 89
įseserė 183
Ishui 319
įsidėmėti 343
įsidomėjo kaip jautis į vartus 28
įsikalti 15
įsikūnijęs Žodis 112
įsiteikti 251
įsitėmyti 343
įskaita(s) 299
įskaitas 300
įskaityti 299, 300
įskaitytinai 215
įskroda 262
įstatymdavys 364
įstatymdavystė 363, 364
įstatymdavystės įstaiga 364
įstatymų leidėjas 364
įstatymų leidyba 364
įstatymų leidimas 364
įstatymų leidžiamoji įstaiga 364
įstatymų rinkinys 293
įstatymus leisti 364
istorija 49, 84, 131, 252
istorijos šaltiniai 12
įsūninti 184
įsūnis 183
įsūnystė 184
įsūnyti 184
įsutė 193
iš arti 54
išbėgti 52, 86
išbraukti rodą 219
išbraukti žodį 219
iš čia 43
Išdagai 42, 53, 86, 236
išdaiga 6
išdėti 42, 124
išdirbinys 327
išdukros 184
išdukterės 184
išeiginiai drabužiai 304
išėjo pamedžioti 218
Išganytojas 58, 77, 90, 112
išgarsėti 222
išgarsis XIX
išgerti 132
išgertinai 254
iš gerų dienų nė blogųjų nebeatsimena 84
išgyventi 232
išimti 299
iširos 341
iš jaunystės 87
iš jo nei žmogus, nei gyvulys 55
išjungiklis 190
iškala 160, 200
iškart 43
iškelti 132
iškila 341
iškyla 341, 342
iškilauti 341
iškylauti 342
iškilautojai 341
iškylautojai 342
iškylininkai 342
yškinti 259
iš kitur 54
iškliūšta 83
yškulys 114
yškus 259
iš laikraščio "Ūkininko Patarėjas" 328
iš laikraščio "Ūkininko Patarėjo" 328
išleistuvės 259

iš lengvo 54
iš lėto 54, 87
iš manęs atėmė 211
iš Maskvos didžiojo teatro meno pasaulio išėjęs 27
išmatavimai 281
iš mažens 87
išmažens (išmažumės) jau tingėjo 54
iš mažumės 87
išmieros 281
išmintingas žmogus 256
išmokėjimui 258
išmokėti 258, 259
išmokėtinus (įrašėme) 258
išmonis 28
išneštinai 254
išnetyčių 43
išnyka 342
išnuomojimas 274
išnuomoti 274
išpalengvėlio eina 54
iš palengvo 87
išparduoti 325
iš paskos 87
išpaskos bėga 54
iš pat 43
išpažintis 156
išpirkti 325
išplėštas plėšinys 327
išplėšti 299
iš principo 138, 329
išprotis 301
išrankos 455
išryt 53, 87
išsemti 52, 86, 124, 325
išsyk 53, 87
išsimiegoti 340
išsiošė 67
išsisemti 325
išskaita 299
išskaityti 299, 300
išskaitytinai 215
išskaitumas 299
išskinos 341
išskiros 341
išskroda 262
išspaudos 276
išstojimas 283
išstoti 283
išsūniai 184
iššaukti 259
iššluoti 67
iššokti 124
ištaisyti klaidą 219
ištaka 303
ištarmė 120
ištekėti 185
iš ten 43, 87
ištęstas 82
išties 43, 53, 87
ištiesų 43, 54
iš tiesų 54, 87
ištikimas : ištikimai 137
ištikimąsias 82
iš tikro 54, 87
ištikrųjų 43
iš tikrųjų 54, 87
ištikti 241
ištisiniai marškiniai 236
ištisiniai poteriai 236
ištisiniai šiaudai 236
ištisinis sakinys 236
ištisinis skaitymo mokymas 236
ištoka 303
iš tolo 54
ištrinti 219
ištuokti 186
iš tų šiaudų nebus grūdų 84
Išujis 319
iš "Ūkininko Patarėjo" laikraščio 328
išvaikiai 184
įšvaita 190
išvažiavo Kalėdoms 334, 335
išvažiavo Kalėdų 335
išvažiavo vieną dieną 212
išvažiavo vienai dienai 212
išvien 43, 53, 67, 87
iš vieno 67
iš vieškelio pasisukdamas 227
išvyka 342
išvyko atostogoms 306, 335
išvyko atostogų 307, 335
išvirkščias 44, 55, 88
išviso 43
iš visur 43, 54, 87
įtaka 84, 190, 303
įtakas 84
įtarpas 84
įtartis : įtarimas 299
įteikti 251
įtėviai 184
įtėvis 184
įvaikiai 184

įvaikis 185
įvalkalas 5
įveda (žmoną ar vyrą) 185
įvestinis vyras 185
įvykio veikslas 204, 218
įvodas 303
įzysta 51
Izoliat 175
Izraelio knesetas 109
Iždagai 235
iždas 42
įžta 83

J

Jablonskaitė 141
jablonskinė rašyba 114
Jakor 175
jam 85
jam arklį pavogė 314
jam ne darbas rūpi 54
jam tarnavo taikiniu 32
jaučiai 82
jaučiasi nelaimingas 31
jaučiasi nelaimingu 31
jaugtas 52
jauja 85, 202
jauktas 52, 85
jaukus 85
jaunalietuviai 113
jaunalietuvis 317
jaunamartė 188, 317
jaunametis 317
jaunamiškis 317
jaunasis 186
jaunaturkis 317
jaunatvė : senatvė 261
jaunavaikis 317
jau nebejaunas 55
jau nebematau 54
jaunieji 186
jaunikė 186
jaunikė višta 186
jaunikiai 186
jaunikis 186
jaunylis 83
jaunimas 261
Jaunimo Centras 107
Jaunimo centras 107
jauniškė 26
jaunoji 186
Jaunoji Lietuva 107
Jaupėnai 53, 86
jautena 363
jautėna 142
jautiena 142
jautimas : jausmas 293
JAV 104
JAV-bės 115
javieniai XIX
JAV Kongresas 109
JAV Kongreso Garbės medalis 111
JAV LB 115
JAV LB Taryba 110
JAV Lietuvių bendruomenės centro valdyba 110
JAV Lietuvių bendruomenės Švietimo taryba 111
JAV Nepriklausomybės karas 111
jei 329
jei imti (imsime) susitarimo politinę pusę, ji... 329
jentė 188
jerarchija 318
jeroglifai 318
Jėsia 234
Jevropa 318
jezavitas 209
jezuitai 209
jėzuitai 77, 92, 113, 209
Jezus 209
Jėzus 209
jezuvitas 209
ji (jinai, jiji, jijė) 85
jie 67, 85
jie atskidai gyvena 226
jiems 85
jiena 52
Jiesia 234
jiesti (žem.) 67
ieškoti 52, 67, 85
iešmas 52, 67, 85
Jieva 67
jieva 85
Jieznas 336
jis (jisai) 85
jis čia gal būt 53
jis gi 54, 87
jis ir laukus daržiškai dirba 328
jis Italijoje Lietuvai atstovavo 331, 332
jis jau dešimtį duotas 84
jis jau nebe kunigas 55

jis manęs priklauso 242
jis manimi pasitiki 240
jis manimi tiki 240
jis man lygus 210
jis mūsų nežiūri 212
jis nė Dievo nebetikįs 240
jis ne dirba, bet tinginiauja 54
jis nuo manęs priklauso 242
jis randasi kambaryje 326
jis su manimi lygus 210
jis turįs, o mes neturį 84
jis visas spalvuotas 360
jis viskuo domisi 28
jis vis tiek teduoda 54
j. ltn. 74
jm 71
Jo Ekscelencijai 77, 92
jog 261
Jogaila 273
Jogailaičiai 107
Jonaitis 178, 287
Jonaitienė (: Jonaitis) 143
Jonas 57, 107
Jonas Auksaburnis 75, 90
Jonas prie mūsų priklauso 229
jo nė nematyti 55
jonіečiai (jonėnai) 112
Jonikas Daugučionis 288
Joninės 76, 91, 108
Joniškis 26
Jonui sūnus gimė 314
Jonukas 102
jonušiškė kumelė 26
jovalas 246
judėjimas 293
judesiai 31
Judrėnai : Judrė 243
Jugoslavija 108
Jugoslavijos Federalinė Liaudies Respublika 108
jukgi 54, 88
jumoras 324
jungmė XIX
jungti 186, 204, 205
Jungtinės Amerikos Valstybės (Valstijos) 108
jungtinės Amerikos valstybės 104
Jungtinės Tautos 109
Jungtinių Tautų Charta 109
jungtuvės 186
juodai raudonas 210
Juodieji Lakajai 108
Juodienė (: Juodis) 143
juodymė 83
Juodkalnija 108
Juodoji Ančia 76, 91
Juodoji Barbė 21
Juodoji jūra 57
Juodosios upė 21
juodraudonė skepeta 211
juokas 123, 127
juokauti 211
juokys 199
juoknoti 361
juoksenos 252
juokuoti 211
Juozėnienė (: Juozėnas) 143
Jupiteris 76, 91, 107
Jūra 243
jūra 114, 213
Jūrė 243
jūreivis 294
jūrės marios 213
Jurgis Grytą vedė 185
Jurgis už Grytos ištekėjo 185
Jurgis už Grytos nutekėjo 185
jūrininkas 294
Jurkynaitė 141
Jurkyniūtė 141
Jurkšas 42
Jurkus : Jurkynas 288
jūros : jūrės 213
Jūs 45, 58, 77, 92, 112
jūsiškis 26
juslės 7
Jūsų Ekscelencijai 77, 92
Jūžintai 336

K

k. 73, 74
k.a. 55, 74, 89
kabykla 356
kabiklis 192
kabina 355
kabinotas 192
kablukai 193
kabsoti 52
kačiukas 291
kad 131, 261
kadai kadės 5
kad ant didumo pareitų, karvė kiškį pagautų 242

kad būtume turėję daugiau Basanavičių, Kudirkų 107
kadgi 88
kad rankas turėtų, vagį sugautų 84
kai 329
kai aš (dėl manęs), tai sutinku 329
kai dėl išlaikymo esamos padėties 27
kaikada 43, 54, 87
ką į kairę nuo keliuko 335
kaikame 43
kaikas 43, 54, 87
kai kas 54, 87
kaikoks 54, 87
kaikur 43, 54, 87
kai kurį 54, 87
kaikuriais atžvilgiais 31
kaikuris 43, 54, 87
kailis 126
kailius (kailiadirbys) 126, 352
kaimas 73
kaimas Vilkai 21
kaimietis 256
kaimynė 83
kaimyninės valstybės 270
kaimiškas 256
kaimo mokykla 23
kaimo piovėjai 12, 27
kaimo žmogus 23
kaina 157, 333
kaip 152
kaip danguje, taip ir ant žemės 152
kaip danguje, taip ir žemėje 148, 152, 153
kaip danguj, taip ir žemėj 27
kaip jis taip išdirba ? 327
kaipmat 87
kaiptik 88
kaip tik 88
kaip tu lig šiol nenusprogai 11
kai susipykova, po to ir nebesisveikina 224
kajuta 211
kajutė 211
kaklaraištis 193
Kaktinis 57, 90
kaladė 196
kalavijuočiai 278
kalavininkai 278
kalba 3, 4, 6, 7, 132, 257
kalbalas 128
kalbatyrys 158
kalbelė 132
kalbinti 132
« Kalbos » Draugija 106
kalbos duomenys 238
kalbos giminaitės 4
Kalbos Kultūra 109
kalbrėda 158
kaldra 193
Kalėdos 58, 108, 240
kalendorius 235
kalifornie̊čiai 112
kalifornines braškės 114
kalnai 114, 124, 126
kalnas 126
kalnais 124
kalne berželiai stovėjo 150
kalnynas 114
kalninis Jurgaitis 26
Kalniškis 26
kalniškis Jurgaitis 26
kalnuota žemė 360
kalpočiukas 198
kalpukas 198
kaltas (įrankis) 126
kaltas (būdv.) 126, 127
kaltes mūsų (atleisk) 154
Kaltinėnai 236
kaltiniai batai 333
kalvė 202
kalvienė 142
kalvinai 77, 92
kame 151, 156
kame dalykas ? 14
kame nors 54
Kaminskaitė 142
Kaminskas 142
Kaminskienė (: Kaminskas) 143
kamisorius 235
kamša 270
kamšas 270
kan. 74
kan. Tumas 55, 89
kana 52, 86
Kanados Lietuvių bendruomenės Toronto apyl. seimas 110
kanakas 43, 53, 87
kana kas 53
kanakur 53, 87
kanalas 114
kanceliarija 56, 81, 89, 252
kancleris 113
Kančienė (: Kančius) 143
kandiklis 194

kanklės 225
kankliai 225
kankorėžis 109
kanonas 69
Kantautas 31, 260
kantrybė 334
kantrumas 334
kaosas 221
kapa 193
kapelmeistris : kapelmeisteris 253
kapišonas 193
kapitonas 113
kaplys 198
kapliukas 198
kapočiukas 198
kapočius 198
kapsai 112
kapsė 312
kapstas 52
kapstyklė 356
kar. 74, 295
karakteris 67, 221
Karalienė (: Karalius) 143, 198
Karaliūnas Griežėlė 57
karalius : karalienė 197, 215
karas 131, 276
kardininkai 278
karenė 247
kareivis 294
karias 294
karinis laivynas 294
karinis šautuvas 360
karys 294
kariškas laivynas 294
kariški drabužiai 360
kariuomenė 340
kariuomenės vadas 78, 92
karjera 56, 89
Karolingai 107
Karo Muziejus 107
Karo muziejus 107
Karpatai 108
Karpatų Ukraina 76, 91
karščiuoti 349
karštuvai 262
karta 178, 180, 193
kartais tėvai pergyvena vaikus 232
Kartena 336
kartkarčiais 212
kartkartėmis 43, 212
karukas 276
karvelis 296
karvinė mergė 25
karviška merga 25
kasa 85
kasacijos skundas 304
Kasbaraitė 141
Kasbaras 141
kas dalykas ? 14
kasdamas 85, 124
kasdavo 85
kasdien 288
kas dieną 288
kasdienė 154
kasdieninė 154
kasdieninės 156
kasdieninis 288
kasdinti 85
kas genio vaikus žinotų, kad patys neklyksėtų 84
kas gi 54, 87
kas jam radosi, kad išbėgo 326
kas kita 87
kas kitas 54, 87
kas liečia mane, tai aš sutinku 329
kas liečia susitarimo politinę pusę 329
kas nekas 87
kąsnis 82, 255
kąsnis : biznis 132
kas norint 43
kas nors 43, 54, 88
kasti 85
kąsti 82
kas to sūrio sūris 126
kašnė 193
kaštelionas 109
Kašufa 175
katas (= katės) 119, 122
katalikai 77, 92, 112
katalikas : katalikiškas 29, 265
katalikinis 265
katalikiniai laikraščiai 265
Katalikų Bažnyčia 345
Katalikų Federacija 114
Katalikų federacija 106
Katalikų Susivienijimas 114
katė 357
katechetika 221
katechizmas 84, 221
katė gulėjo ant lovos 150
katekizuoti 67, 84
ką tik (neseniai) 258
ką tik neperku, vis brangiau 28

katilius 352
katinaitis 291
katiniukui lapelis ant uodegytės nukrito 314
Katkiškė 26
Katkūčia 142
Katkus 142
katras greičiau suskaitysiva 212
katras sau 88
kaukalas 246
kaulas : kiaulė 84
kaulyti : kauliju 48
kaulyti : kaulyju 48
Kaunas 57, 103, 126, 128
Kaunienė (: Kaunas) 143
kaunietis 77, 92, 103
Kaunija 255
kauninis alus 114
kauniška tvirtovė 21
Kauno apskrities savivaldybė 109
Kauno Audiniai 76, 91, 109
Kauno Audinių fabrikas 110
Kauno Aušros berniukų gimnazija 110
Kauno Dramos teatras 106
Kauno kepėjai 12, 27
Kauno marios 106
Kauno Medicinos institutas 106
Kauno metalo gaminių gamykla Nemunas 110
Kauno miestas 12, 21, 22
Kauno Miesto ir Apskrities Viršininkas 58, 106, 217
Kauno Miesto Savivaldybė 105
Kauno miesto savivaldybė 109
Kauno Miesto Valdyba 217
Kauno Miesto Vykdomasis Komitetas 105
Kauno Politechnikos institutas 109
Kauno pradžios mokykla 21
Kauno "Saulės" gimnazija 105
Kauno Saulės mergaičių mokytojų seminarija 110
Kauno Šviesos spaustuvė 110
Kauno Tabako ir Papirosų Fabrikas "Aromatas" 92
Kauno Taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutas 109
Kauno Valstybinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus 110
Kauno vartotojų b-vė "Parama" 77, 92
Kauno Vokė 108
Kauno Zoologijos sodas 110
kaupuoti 360
kaušas : kiaušas 50, 131
kavinė "Aldona" 328
kazimierietės 113
kazirės 195
kaziros 195
kaziukai 173
Kazlai 348
Kazlų Rūda 348
Kazlų-Rūda 348
kazokas 113
kaž 52
Každailis 43
kaži 43, 52, 86
kaži kaip 53
kažikas 43, 53
kaži koks 53
kažin 43, 52, 86
kažinkaip 53, 87
kažinkas 43, 87
kažin kas 53
kažin kiek 53
kažinkoks 53, 87
kažin kur 53
kažkaip 43
kažkas 53, 87
kažkiek 43, 53, 87
kažkoks 53, 87
kaž kur 53
kažna 52
KB 358
kb. 72
Kč 72
kėbsoti 52
Kedė 139
Kedys 139
kedras 56, 89
keisti 238
keitykla 239
kėksoti 42
kėlė : kielė 131
keleiviams duris darinėti draudžiama 322
keleivis 294
kėlės(i) 44
kėlęs 44
keliai 81
keliaklupstas 82
kelias 81, 358
kelionė 358

Kelit 358
Kelitas 358
kelmai 126
kelmas 44, 55, 88, 126
kelti 199
kengė 194
kentaurai 56
kentauras 89
kepalas 246
kepenė 247
kepimas 247
kepsnis 52, 247
kėpsoti 42
kepšas 52
keptuvas 194
keptuvė 5
kęra 46, 83
keras 81
kerdžiuvienė 142
Kerpaitė 141
Kerpė 141
kėsti 362
Kęstutis 107
kešenė 256
kešenius 256
kėtis 362
keturakė 199
keturakis 199
keturiasdešimt 53, 87
keturiasdešimtė 113
Keturiasdešimt Totorių 108
kevalas 246
kg 70, 72, 213
kiaulė 113
kiauliškas 172
kiaurapūtis 192
kiauras 67
kiauravėjis 192, 298
kiaušas 131
kiautas 50
kibšas 46, 52, 85
kiek 329
kiekybė 363
kiek tau pareina gauti 242
kiek tau prieina gauti 242
kiek tau reikia gauti 242
kiek tiek 54
kiek tu turi gauti 242
kiekvienas 43, 52, 87
kielė 141
kielytė 141
kil. 70
kįla 46, 66, 79, 83
kyla 46, 66, 79
kilas 70
Kilimandžaras 214
kilm. 70
kilom. 70
Kymantas 292
kinas 214, 249
kinetika 264
kinetinis 264
kino 214, 249
kiparisas 56, 89
kipšas 42
kirba 125
kirčiuotas 126
kirpykla 321
kirsti 199
kirstukas 198
kirtis 126, 199
kirvukas 198
kišenė 256
kišenius 256
kiškė 142
kiškena 363
kiškienė 142
kiškis 142
kyšoti 17
kišti 256
kištukas 193, 298
kitas 127
kita kas 54, 87
kitąmet 43, 53, 87
kitas kas 54
kitkas 43, 53, 87
kittiek 53, 87
kituomet 43
kiūra (: kiurti) 46
kl. 70, 74
Klaipėda 108, 340, 350, 355
klaipėdėnai 256
klaipėdiškiai (klaipėdiečiai) 112, 256
Klaipėdos kraštas 255
Klaipėdos miesto vykdomasis komitetas 109
Klaipėdos Tekstilės fabrikas 110
klasicizmas 113
klasikai 113
klasikas 264
klasikinės kalbos 264
klasiškas darbas 265
Klaudijus 90
klausei, klausei ir nepaklausei 218

Klausgalvų Medsėdžiai 108
klausia tėvą 30
klausia tėvo 30
klausykla 156
klausimą pateikia iš priklausomybės 173
klausimas 48
klausymas 48
klausimas dar neaiškus 173, 280
klausinėjo seserėlės : « Kas tave supynė ? » 75, 90
klausyti 242
klausiu ne kaip, o kam 54
klausk kelio 218
klausti 218, 272
klazetas 203
KLB (Kanados LB) 115
kliauda 349
kliaudė 349
kliaudingas 349
kliaudingi vaikai 349
kliaudis 349
kliaudžia 349
klientas 89
klierikų seminarija 26
klioštorius 156, 160
klišti, kliš 51
Klitemnestra 90
klm. 70, 213
kloti 85
Klovienė (: Klova) 143
klubas 89
klūbas 56
kluonas 202
km 56, 70, 73, 213
km. 73
km² 71
km³ 71, 72
knaisytis 26
knatas 193
kniaubtis 52
knibčius 42, 46, 52, 85
knybsoti 52
knygą rasi ant stalo 150
knygos ant stalo gulėjo 150
Knygų rūmai 110
knypava 81
knisykla 200, 321, 356
kniūbsčias 42
kniūpsčias 52, 86
knopkė 5, 192
ko : kuo 131
kodel 123
kodėl 43, 54, 69, 70, 87, 123
kodėl : kodel 69
Koferlit 174, 358
ko geriau 87
ko geriausias 87
kojena 363
kojinis 198, 199
kojinys 199
kojos 190
kojos mėšluotos 360
kojūgalis 83
kojukas 198
kokia čia be kalba 55
kokybė 166, 363
koks tik 88
kolchozas 283
kolchozininkas 283
kolei 82
kolektyvinis ūkis 282
kol gimnaziją suvalstybinsią 28
kolionikas 193
kolona 275
kombinacijos 349
komediantas 89
komedijantas 56, 67
komisaras 235
komitetas 130
Komodas 90
komunistai 77, 92, 113
kone 48
konfidentiškas 32
Kongas 214
konjakas 113
koop. B-vė " Spaudos Fondas " 328
kooperacija 56, 89, 227
kooperuoti 227
koperacija 227
Kopgalis 108
koras 67
korkos 193
Korlit 174
korporacinė santvarka 236
korporatyvinė santvarka 236
korta 195
kortas mušti 195
kortininkas 195
kortomis lošti 195
kortomis žaisti 195
kortos 195
kortoti 195

kortuoti 195, 232
Koscialkovskis 319
Kościałkowskis 319
kostiumas 193
košmaras 323
Kovaldas 260
kovo trisdešimta 14
kozarai 199
kozeriai 199
ko žmonės nor, tai jie ir tik 240
kpt. 74
Kr. 72
Kranto gatvė 57
Krasickis 44, 57, 90
Krašto Apsaugos Ministerija 58, 105
Krašto Apsaugos Ministeris 217
kratyklė 356
kraujas 131
krautuvė 224
krautuvininkas 224
kravatas 193
Kražiai 348
kreiptis tiesiog 273
kreivėmatis 262
Kreta 108
Kretinga 355
kretinys 291
Krėvės Dainavos šalies senų žmonių padavimai 111
Krėvės raštai VI: Dangaus ir žemės sūnūs 111
krezas 78, 93, 114
krikščionybės era 266
krikščionybės laikai 266
krikščionys 77, 112
krikščionys demokratai 113
Krylenka 45, 57, 90
Krylovas 44, 57, 90
Krimas 44
Krymas 56
krimstis XXIII
krinta žemėn 151
krioksoti 42
Kristaus rūbas 332
Kristui negimus (= prieš Kr.g.) 28
Kristus 84, 221
kryžai 196
kryžiai 196
Kryžiaus karai 111
kryžiavoti 353
kryžiuočiai 278
Kryžiuočių ordinas 77, 92
kryžiuoti 353
kryžius 353
kryžkreižėmis 43
kryžkryžiai 326
kryžkryžiais 326
kryžmena 131
Kroatija 108
krojas 131
Krokialaukio Pradinė (Pradžios) Mokykla 105
Krokuva 44, 56, 89
kromas 221
kronika 84
kronikinės žinios 264
kronikininkas 84
krovė : griovė 50
Kruoja 336
kruopininkas 194
krupnikas 194
kruvinas 309
krūvoj būti 365
kt. 74
ktm 71, 72
ktvval. 72
kubas 89
Kubilaitė 141
kubilas 353
Kubilienė (: Kubilius) 143
Kubilius 141, 352
Kubiliutė 83, 141
Kubiliūtė (: Kubilius) 141, 267
Kūčios 76, 91
kudė 123
Kudirka 75, 90, 107, 278
Kudirkiūtė (: Kudirka) 267
Kudirkos Naumiestis 108, 348
kugelis 113
Kulai 237
Kulaitis 237
Kulautuva 236
Kulenas 237
kulnis : kulnys 193
kulniukas 199
kulti 127
kult(ie) 127
kultūra 44, 56, 89
kultūrinis klubas 357
kultūrklubis 357
Kultūros ir Švietimo sekcija 106
Kultūros kongresas 110
kultuvas 262
kultuvė 224

kun. 74
kūnas 315, 316
kūną subrandino 138, 329
kunig. 73, 74
kūningas žmogus 231
kūniškai subrendo 329
kun. Katelė 89
kun. Mironas 55
Kūno kultūros rūmai 110
kuogeriausiai 43
kuogeriausias 43, 54
kuomet 43, 53, 87
kuone (kone) 44, 48
kuo (ko) nesipeša 44
Kuosa 103
kupiškėnai 112
kupiškėnas 77, 92, 351, 356
kur 156
kurdinėti 124
kur galvą trūksti ? 279
kurgi 88
kurhauzas 355
kuriava 81
kurija 89
kūrinys 292
kuris į kairę 335
kurkos 193
kurlink 43
kur nekur 87
kur norint 54
kurnors 88
kur nors 43
kurortas 355
kurpaitės 193
kurpius 352
kurpiuvienė 142
kur randasi brolis ? 326
kurs (kur) 156
kuršiai 112
Kuršių marios 114
kurti 124, 127
kūrt(ie) 124, 127
kurtka 193
kurvimetras 262
Kušleikiai 236
kv 72
kvasas 194
kviečiai 202, 253
kviečia pietų 30
kvietys 362
Kviklio Mūsų Lietuva 111
kvislingas 114
kvortos 195
kW 73

L

L 72
L arba Lit 72
l 56, 72, 89, 213
laba diena 32, 244, 356, 357
labą dieną 32, 356
labai 127
labanaktis 357
laba naktis 357
labas 128, 244, 356
labas ponas 120
labas rytas 32, 244, 356
labas vakaras 32, 244, 356, 357
Labguva 350
labiau 52, 85
labiausiai 85
labjau 52, 67
Labradoras 108
laida 226
laidas 193
laigonas 9
laigūnas 188
laiguonas 188
laikai 266
laikas 127, 128, 200
laikas darbymety už prekę brangesnis 50
laikas nuo laiko 212
laikinas 309
laikinis 309
laikmetis 266
laikotarpis 266
laikrodį dovanomis paliko 267
laiku 260
laimė 200
laimei (: laimė) gavau įsikibti ir nenuskendau 267
laip. 73
laipsnis 73
Laisvė 77, 92, 112
Laisvės Alėja 345
Laisvės alėja 57
laisvininkai 33
Laiškai Lietuviams 109
laiškas 200
Laižuva 237
lakas 332, 333

laki vaizduotė 11
lakinės (kurpės) 193
lakiniai (batai) 193
laknojimas 315
lakštuoti 232
lakštutė (lakštingala) lakštuoja 232
lakta 51
lakuoti 333
lakuotinės (kurpės) 193, 333
lakuotiniai (batai) 193, 333
"Lana" išdirbiniai 328
langatiesės 192
langius 352
lanka 295
lankas 295
Lankos Laukas 108
"Lanos" dirbiniai 328
lapai 197
lapas : lapija 251
lapė 171, 357
Lapės 235
Lapiai 235
lapiai 197
Lapinienė (: Lapinas) 143
Lapių bažnytkaimis 235
Lapių kaimas 235
lapkritis 88
ląsta 82
Lašininis Joskė 25
lašinys 327
lašinius 352
latgaliečiai 112
latinai 29
latiniškas 29
latrankis 216
latviai 112
Latvija 255
Latvijos futbolo nugalėtojas 27
Latvijos užsienių reikalų ministerija 217
latvis 77, 92, 297
laukai 126
Laukaitis, Laukio sūnus 288
laukas 126
laukas : liaukos 50, 84
lauke 127
Laukė 140
Laukesos 108
Laukynas, Laukio sūnus 288
Laukys 140
Laukytė 140
Laukiūtė (: Laukys) 267
lauko darbas 23
Lauko Soda 108
Laukraistis 108
Laukuva 237
Lausannea 44
laužtinė 127
lavonas 315, 316
lavoninė 316
lazda 42, 52, 86
lazda pasiremdamas eina 227
lažybos 185
LB (Lietuvių bendruomenė) 115
LB-nė 115
Leccė 45, 57, 90
ledainė 206
ledas 81
ledaunė 206
ledėti 81
ledudė 206
ledūnė 206
leid. 74
leidimas 226
leidžiamasis (= raštelis) 238
lėk (: lėkti) 42
Lekstutaitė 141
Lekstutis 141
lėktuvas 210
lempa 192
lengvaatletai 351
lengvaatletas 351
lengvaatletis 351
lengvasis atletas 351
Lenkai 28, 57, 76, 91
lenkai 297
lenkdamas 124
lenkelė 5
Lenkija 57, 108, 255
Lenkijos Liaudies Respublika 108
lenkti 283
Lenkų jungtinė darbininkų partija 109
lentyna 83
lesalas 246
lęšiukai 82
Levinas 320
Lewinas 320
LFB 115
LFB-liai 115
L. George'as 90
LGKB 358
liakierkos 193
liaudies ūkio apskaita 282

liaudininkai 77, 92
liaukos 50
libdamas 132
lic. 74
licenciatas 113
lydeka 28
lydimas (lydymas) 216
lydys 28
liemeninga eglė 255
liepa 215
Liepaitė 142
liepiamas padaro 228
Liepoja 336
Liepos Ketvirtoji 108
lieptas padaro 228
Liesil 174
liesti 329
Liesti signalinius įtaisus draudžiama 322
Liesti signalo įrengimus keleiviams draudžiama 322
Lietbalt 174
Lietbenzin 174
Lietcement 174
Lietdaž 174
Lietgam 174
lietinis skėtis 362
Lietkail 174
Lietkonserv 174
Lietmedis 174
Lietmetalas 174
Lietriš 174
Lietrus 174
Lietrūta 174
lietsargis 362
Lietsėkla 174
Lietspiritas 174
Lietstat 174
Lietūkis 76, 91, 105, 109, 174
lietus 258
Lietuva 57, 76, 91, 108, 237, 297, 313, 340
lietuvaitė 297
Lietuvat 174
lietuvė 297
lietuviai 112, 296
lietuvininkai 296, 297
lietuvinis cukrus 360
lietuvis 77, 92, 102, 313, 340
lietuviška degtinė 360
lietuviškas 137
lietuviškas cukrus 360
lietuviški saldainiai 360
Lietuviškoji Enciklopedija 76, 91
Lietuviškos knygos klubas 110
Lietuvių aktyvistų frontas 110
Lietuvių Centrinis Komitetas Nukentėjusiems Nuo Karo Šelpti 106
Lietuvių Charta 109
Lietuvių Enciklopedija 109
Lietuvių Enciklopedijos leidykla 110
Lietuvių fondas 110
Lietuvių Foto Archyvas 107
Lietuvių foto archyvas 107
Lietuvių fronto bičiuliai 110
Lietuvių gydytojų draugija 106
Lietuvių Kalbos Draugija 105
Lietuvių kalbos draugija 110
Lietuvių kalbos ir literatūros institutas 109
Lietuvių Kalbos Klausimai 109
Lietuvių kalbos žodynas 111
Lietuvių katalikų mokslo akademija 109
Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai 111
Lietuvių krikščionių demokratų partija (sąjunga) 109
Lietuvių Mokytojų Sąjunga 106
Lietuvių mokytojų tautininkų dr. J. Basanavičiaus vardo sąjunga 110
Lietuvių Mokslo Draugija 106
Lietuvių mokslo draugija 110
Lietuvių moterų klubų federacija 110
lietuvių pasaka Eglė žalčių karalienė 111
Lietuvių religinė šalpa 110
Lietuvių rezistencinė santarvė 110
Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje 110
Lietuvių tautinis akademinis sambūris 110
Lietuvių Tautos Komitetas 106
Lietuvių Vyriausioji Taryba 106
Lietuvių žurnalistų Chicagos skyriaus valdyba 115
Lietuvos Aidas 58, 76, 91
Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Buvusių Politinių Kalinių Sąjunga 106
Lietuvos Atsiminimai (radijo valandėlė) 109
Lietuvos Didžioji Kunigaikštija (Kunigaikštystė) 108

Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biuras 358
Lietuvos Gynimo Komiteto Pirmininkas 58
Lietuvos Komercijos bankas 110
Lietuvos Metraštis 109
Lietuvos Metrika 109
Lietuvos Metropolitas 58
Lietuvos Mokslų akademija 109
Lietuvos nepriklausomybės talka 110
Lietuvos Respublika 108
Lietuvos Seimas 57, 58, 104, 108
Lietuvos Statutas 109
Lietuvos šaulių sąjunga 110
Lietuvos Taryba 108
Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai : Kalbotyra 111
Lietuvos TSR Mokslų akademijos Darbai 111
Lietuvos TSR Mokslų akademijos Fizikos ir matemat. inst. skyrius 111
Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga 109
Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga Lietūkis 110
Lietuvos Žemės Ūkio Smulkiųjų Šakų Draugija 106
Lietvynas 174
Lietžemūktiekimas 105
Lietžuvis 174
Lietviela 175
liežuvis 317
ligi čia 87
ligi kol 43
ligi kur 43
ligi šiol 87, 288
ligi šiolei 82, 87
ligonis prašo kunigą 30
ligonis prašo kunigo 30
lyg. sv. 73
lig šiol 87, 288
ligšiol 288
ligšiolinis 288
lig ten 43
lygumas : lyguma 311
lygus kam 210
lygus : lygiai 137
lygus su kuo 210
lįja 66, 83
lyja 66
lykyti 82
likti 82
lyna 83
linai 202
lineika 5
lingynė 300
liniuotė 5
linkmė 17
Linkuva 237
linkuvis 317
linmarka 202
linų ryšulys 342
lipti : lipdamas 132
lyra 44, 56, 89
lyrika 44, 56, 67, 89
lįsti 83, 258
lysti 83
litanija 113
Liteks 174
litera 273
literatūra 44, 56, 67, 89
Literatūra ir Menas 109
Literika 174
literis 253
lyti 66, 83, 258
lytinis (apsiaustas) 193
Litlin 174
Litochim 174
Litpetrol 174
Litrussam 174
Littol 174
lituanistai 113
Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos skyrius 111
Lituanistikos instituto Mokslo darbai 111
lytus 258
Liublino unija 111
liudininką apklausti 272
liudininką nuklausti 272
liudininkas 272
liudyti 272
liudytoją apklausti 272
liudytoją nuklausti 272
liudytojas 272
liūsti 83
liustras 193
liuteronai 113
Livėla 174, 175
Liverpoolis 44, 57, 90

lizdas 42, 52, 86
LK(b)P 284
LKD 123
LK Moterų Sąjunga 115
LKP(b) 284
ln² 71
ln³ 72
lodočkos 193
logika 58, 89
Lokė 139
lokė 142
lokienė 142
Lokys 139
lokys 142
Lordų Rūmai 109
lošiamosios kortos 195
lošti 209
lošti kortas 209
lošti kortomis 209
lotynai 29
lotyniškas 29
Lotynų Amerika 108
lova : paliova 84
lovatiesė 193
lovys 255
Lozana 56
lozungas 364
LRKSA 114
Ls 72
Lt 72
Lt. 15,20 73
Lt. 15 ct. 20 73
ltn. 74
lukštas 86
Lūkštas 108
lunkas 127
Luotienė (: Luotė) 143
lūpa 256
lupėjas 256
lupenos 276
lupikas 256
lupikauti 266
lūpšluostis 230
lūšna 51, 86
lūšta 51, 66, 79
lūšta : lūžta 46
lūžti 51, 66, 83
LŽS centro valdyba 115
LŽS Chicagos sk. valdyba 115
L. žurnalistų sąjungos centro valdyba 115

M

m 56, 71, 72, 81, 89, 213
m² 71
m³ 71
Mackevičienė (: Mackevičius) 143
mačas 351
mada 172
Mag. 74
magistras 113, 253
magistrinis 253
maigūnas 83
mainikauti 70
maironinti stilių 114
Maironio Jaunoji Lietuva 111
Maironio muziejus 110
Maironis 57
maironiškas eiliavimas 114
Maistas 76, 91, 109, 345
"Maisto" gaminiai 328
maistras 253
maistris 253
maišyti 199
maišytinė kalba 119
makalynė 125
makanikas 265
makanikinis 265
makanikiškas 265
Maksvytis 216
makštis 250
makštys 86
Malebrancheas 44
Malebranche'as 57, 90
Malebranšas 89
malinys 327
malka 195
maltinis cukrus 339
maltuvė 224
malūnas 83, 113
mama 5
mamaitė 5
mamaitužėlė 5
mamka 5
mamočka 5
mamulė 5
mamulytutė 5
mamužytėlužėlė 5
Mančėnai 292
Mančys 292
Mančius 292, 308
mane pareinant apaušo 279

manęs 82
manimi apklaustas 5
maniškis 26
manyti 211
man įtikėtoje įstaigoje 5
Mańka 5
mankštinis apdaras 349
mankštos apdaras 349
man liepė eiti žarnų darytų 84
mano apklaustas 6
mano vedamoje įstaigoje nėra gautas 6
man pareina duoti, o tau imti 241
man priklauso pusė tėviškės 229
man vienai visos šeimos danga 246
Mantas 292, 308
Mantigaila 308
Mant(i)milas 292
Mant(i)rimas 308
Manto 292
Mantotas 308
mantus 278
Marcus 57
marčia 81
margiai 104
Margis 103
margis 103
Margutis 109
Marija 107
Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija 110
Marijanapolio Kolegija 105
marijonai 113
Marijos aukštesnioji mokykla 110
marijošius 198
marios 114
Marytė 198
marka 202
Markas Aurelijus 90
marksistai 113
Marksistiniai Leninistinis Universitetas 284
marksistiškai nusiteikęs žmogus 284
marmeladas 265
marmeladė 265
marmuladas 265
Marsas 76, 91, 107
Marselis 56
maršalas 113
marti 188
Martinaitis 280
Martynaitis 280
Martynas 280
Masiliūnaitė 142
Maskva 216
mastas 17
mąstysena 4, 13
mąsto (: mąstyti) 82
mašalas 246
mašinalus 32
mašinka 194
matau 128
matčas 351
matematinės 22
matematiškos 22
materijolas : materi(j)alas 250
materka 194
matiklis 190
matlankis 347, 351
Mato Evangelija 111
matomai (= matyt) vėjas pakilo 31
matuoklė 190
matuoti 190
maudykla 356
maudyklė 356
maudymosi kostiumas 356
maukti : miaukti 50
Maura 350
mazurka 113
maž. 74
maž(a)kalbis 316
maža kas 54
mažalietuvis 32, 316, 317
mažametis 316
mažarusiai 317
mažavaikis 316
maždaug 43, 53, 87
mažkas 43, 53, 87
mažlietuviškas gyvenimas 316
Mažoji Azija 76, 91, 107
Mažoji Lietuva 108
Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija 109
Mažosios Lapės 235
Mažosios Lietuvos lietuviai 317
Mažučiūtė 141
mažuma 312
mažuminis (minimumo) žodynas 202
Mažutis 141
Mažutytė (: Mažutis) 141
mažvaikis 316
Mažvydo katekizmas 77, 92
mecenatas 78, 93, 114

mechanika 264
mechanikas 265
mechanikinis 265
mechaninis 264
mechaniškas 264
Medaus Pelkė 108
mediniai 137
mediniai namai 304
Medininkai 236
medinis 137, 328
mediškai 137
medkotis 86
Medsėdžiai 42
medžiai 82
medžioklinis šautuvas 360
medžio šaknis 22
mėgo : miego 131
megzti 85
megztinukas 247
Meiliūtė (: Meilius) 141
Meillet 57, 90
Meilūtė (: Meilus) 141
meisteris 253
meistriškasis stalas 27
Mejė 89
mekslė 86
melasas 277, 339
melasina statinė 339
melasinė statinė 339
melasuota statinė 339
Meldyno Kampas 108
melodija 89
melsvas 44, 55, 88
meluoti 361
mėn. 72
Menelajus 57, 90
mėnesienos naktys 84
Mėnulis 107
Merežkovskis 45, 57, 90
mergaitė 198, 274
Mergelė Marija 152
Mergelės Akelės 105
mergytė 142
mergšė 52
mergvakaris 113
mes (veiksm.) : mes (įvard.) 130
męs 82
mesdamas 42, 51, 56, 66, 86
mesdavo 42, 51, 86
mesdinti 42, 51, 86
Mesijas 112
mėsingas jautis 231
mėsiškas valgis 359
mesk ant žemės 151
mesk žemėn 151
mesti : mesiu 42, 51, 56, 82, 130
mesti akį 10
meškinis 194
meškinis (krupnikas) 113
mėšlas 41, 51
mėšluoti 360
meta : mėta 130
metafizika 264
metafizinis 264
"Metalas" 175
Metaliumin 175
metas 50, 81
Metelio ežeras 77, 91
mėteris 253
metinė apyskaita 327
metinės 113
Metmenys 109
metmenys 81
metodistai 113
metraštis 326, 327
metų ketvirčiai 113
mezga (: megzti) 85
mezginys 291, 292
mezoacidinė sritis 247
mezolitas 113
mg 213
Miaukus 107
midus 113
Mielas Broli 112
Mielas Kunige 112
miestas Kaunas 21
miestas Kaunas — didelis 22
miestiškas drabužis 256
miesto valdyba 24
mietas 315
migšas 46, 52, 85
mygtukas 5, 193, 359
Mika 141
mikadas 78, 92
Mikaitė 141
miklus 313
Mykolaitis-Putinas 107
Mykolinės 91
mikroradiometras 248
Mikšas 53, 87
mikšas 52, 85
Mikštas 53
milijonas 44, 56, 67, 89
miltinas 309

miltinis cukrus 339
min. 72
Mindaugas 107
Minija 108
minykas 156
minykė 156
Miniotienė (: Miniotas) 143
ministerija 253
ministeris 253
Ministeris Pirmininkas 58, 105
ministeris pirmininkas 113
ministras 253
Ministrų taryba 109
minyška 156
mintyti 211
mintuvai 202, 262
minutė 211
mir. 74
Mirabeau 57, 90
Mirabo 89
mirkalas 191
mirtis 156
misi(jo)nierius 235
misi(jo)norius 235
mįslė 83
mislyti 211
mistras 253
mišinys 327
mišioms tarnauti 331
mišios 78, 93, 113
mišyti 199
miškininkas 294
mišparai 78, 93, 113
mitalas 191, 246
Mituva 237
mįzga 83
mįr. 74
ml 72, 213
mm 71, 213
mm² 71
mm³ 72
močeka 183
močia, močiai 281
močiutę pasveikink 112
Modernas 138
moderniai 138, 290
moderninis 290
moderniška fotografija (pagal "Moderną") 290
moderniškai 138
moderniškas 138, 290, 330
modernus 32, 138, 290, 330
mok. 74
moka pirmą kiekvieno mėnesio 331
moka pirmo kiekvieno mėnesio 330
mokesčius išieškoti 272
mokesčius išreikalauti 272
mokėti 170
mokykla 200
mokyklinio darbo apskaita 282
mokinys 216, 248
mokinti 254
mokintinis 248
mokintojas 254
mokintuvė 200
mokinukas 248
mokyt. 74
mokyti 254
mokytinė visuomenė 11, 19, 25
mokytinis 248
mokytojas 254
mokytojiškos seminarijos mokytojas 21
mokytojų namai 110
Mokytojų Sąjungos Valdyba 106
moki žodį, žinai kelią 50
mokmenys 271
mokomosios priemonės 271
mokslainė 200
mokslas 44, 51, 55, 88
mokslavietė 200
moksleivis 294
mokslinčius 31
mokslinyčia 200
mokslininkas 294
Mokslo Draugija 106
mokslu pragarsėjo 223
Molėtai 336
molija 255
molinas 309
molis : molija 251
molis mūsų, jūsų visų brolis 84
Mollis 44, 57, 90
Monte 292
Montė 292
monumentališkas 32
moša 9, 187
mošėnas 188
motė 188
moterystė 186
mot(e)riška 25
moteriškė 26
moteriški drabužiai 259
moteriško trumpas protas 25

motina 48, 179
motyna 48
motis 281
motys 281
Mozės Pirmoji Knyga 111
mr. 71
mst. 74
muilas 354
Muilolit 174
mum 156
mundštukas 194
Munto 292
mūras 250
mūrinė siena 23
mūris 194, 250
mūrys 250
murmuledas 265
mūro siena 23
mūrstulpis 275
mus aušra išaušo nuvargusius 279
musę prarijęs nebeišspjausi 50
Mussolinis 44, 57, 90
mūsų karvės 24
mūsų pasikalbėjimai reformos reikalu 27
muštynės 213
muštokė 202
muštuvis 202
muterkė 194
Muziejus įsigijo retą Rubensą 107
muzika 44, 56, 89

N

nabagas uodas 328
nabašninkas tėvas 328
naktis, nakčių 338
naktis, naktų 81, 124, 338
nakvotinai 254
nalivka 194
naminiai gyvuliai 304
namiškis 26
namudė 5
Nantesas 44
Naška 5
nasrėninis Vaičius 26
nasrėniškis Vaičius 26
našlaičiai 183
našlaitės 183
našlauti 183
našlė 183
našlys 182
našlystė 183
našumas 7
natūra 44, 56, 89
natūraliai 135
natūrališkai 138
natūralus 29, 44, 56, 67, 89, 138
natūrinis 29
nauja 81, 279
naujadarai 17
naujai 81
naujaromuvis 318
Naujasis Testamentas 111
Nauji Metai 58
naujieji laikai 266
Naujieji Metai 76, 91, 108
Naujienos 109
Naujoji 350
Naujoji Lietuva 91
Naujoji Vilnia 279, 280
Naujoji Žemė 108
Naujokų Ėmimo Komisija 58, 105
naujukai 32
navalačka 193
navoločkas 5
nažutka 257
ne 88
neaiškūs elementai 173
neapdirbta medžiaga 239
neapdirbti gaminiai 239
nebaltinta drobė 239
nebaltintas šilkas 239
nebe 88
nebejaunas 88
nebe kunigas 88
nebematau 88
nebeturime veislinės kumelės 24
nedarbas 54, 88
nedegamas stogas 271
nedorėlis : nedorėliškai 273
ne dovanomis gavau, bet pirkau 267
nedūžtamas puodas 271
negalia XXIII
negalima dviem ponam tarnauti 331
negaliu bematyti 54
negatyviškai 138
negerai 43, 54, 88
negeras 43, 54, 88
ne geras 88
negus 78, 92
nei 88
ne į ką jį įkiši 54

neišdirbta oda 239
ne(iš)dirbti kailiniai 239
nei šis, nei tas 44
neišviręs 239
nei žmogus, nei gyvulys 88
ne jis 43
nekaip (= menkai) 43, 54, 88
ne kaip 88
Nekalčiausioji 112
nekas (= niekas) 43, 54, 88
nė kiek 88
nė kiek nemoka 55
neklaužada 42, 52, 86
nekoks (= blogas) 88
nekoks (= menkas) 43, 54
nekuriais atžvilgiais 31
nelabai 43, 54
neleido nė pašilti 218
nelemtas 239
nelietuvis 43, 54, 88
nelietuvis : nelietuviškai 273
Nemajūnai 336
nemarus 156
nematematiška kalba 88
nematyti 54, 88
nė maž nedir ba 55, 0
Nemersata 355
Nemeržata 355
Nemeržeta 355
nemirkyti linai 239
nemokytas 239
nemunai 114
Nemunas 57, 76, 91, 104
Nemunas eina 234
Nemunėlio Radviliškis 108
Nemuno upė 12, 58, 77, 91, 328, 345
nė nematyti 88
nė nesakyk 44
nenunokęs 239
neolituanai 113
nepadorus 239
nepareina nuo manęs 241
nepašvaitus 191
neplyštamas daiktas 271
neprigulmingumas 158
nepriklauso manęs 241
Nepriklausomybė 112
nepriklausomybė 158
nepriklauso nuo manęs 241
neprišviestas 190
neprišviesti 190
ne pro šalį 87
neprošalį būtų turėti 54
neptė 178
neptis 178
Neptūnas 107
nep(u)otis 178
nereikalingas 269
Nerelit 174
Neringa 109
nervai 360
nervingas 256, 360
nervinti(s) 361
nerviškas 256, 360
nervuotas 360
nervuoti(s) 360
nesantuokiniai 186
nesavas 88
nesiskaito gautas 5
nesmertelna dūšia 156
nesmertelnas 156
nestoras 78, 93, 114
ne su sau lygiu nesusidėk 210
nėšiai 82
nešti 126
nešti į stalą 151
neštuvai 82
nešvankėlis 322
nešvankus 239
netaip 88
ne taip 43, 88
ne tame yra tėvynės pamėgimas 32
ne tame reikalas 14
netarpiai kreiptis 272
netarpiai tirpsta 273
netarpiškai kreiptis 272
ne tas 43
ne tas reikalas 14
netašyti akmenys 239
Neteisybė 107
netekintas stiklas 239
ne tiek 43
netikras 252
netikrieji broliai 183
netikrieji vaikaičiai 181
netikrosios seserys 183
netikslybė 17
net pritvinkusių tamsių Joninių vyšnių kerai 27
neturi kuo nuogio pridengti 246
neurastenikas 318
neurologija 89, 318
neutralitetas 89
nevaleiviškai 37

nevalyta siera 239
nevalytos sultys 239
neverstetas 173
nevienaip 88
nevienas 88
nė vieno nebuvo 55, 88
nevirtas 239
nevisai 54, 88
nevisaip 54
ne visi, tik aš vienas 54
nevisur 54, 88
nežinau 54, 88
Nida 109
Nidos leidykla 110
niekai 315
niekis 315
nieko neištaisysi, gausi mokėti 219
nieko nesu reikalingas 269
niekuomet 43, 53, 87
Niemcewiczius 44, 57, 90
Niemis 44, 57, 90
Nietzschė 45, 57, 90
nikstas 52
Nimerzatė 355
nytys 202
niulis 344
nižnikas 198
No 238
nobažnas 156
nobažni zokaninkai 156
nol 344
nolis 344
Norgaila 273
Nor(i)mantas 292
nori mums prilygti 210
Normantas 308
Norvegijos Stortingas 109
notaras 235
Novaldas 260
Nr. 73, 238
nr. 73
Nr. 142 56, 89
nrt. 72
Ns 73, 238
nublokšti 11
nugrobti 266
nukautas : kiautas 84
nulė 344
nulis 344
nulius 344
nuo čia 87
nuodėja XXIII, 157
nuodėmė XXIII, 156, 157, 200
nuodžia XXIII, 157
nuojauta 14
nuokampus 37
nuokrypa 283
nuolatinis klausimas visiems įkyri 280
nuoma : nuomoti 274
nuo manęs atėmė 211
nuomojimas 274
nuomos sutartis 238
nuomoti 274
nuomuojimas 274
nuomuoti 274
nuo pat 54, 88
nuoryt : nuo ryt 43
nuosakus 19
nuosavas 217
nuosavybė 267
nuosavi namai 217
nuosklanda 300
nuospaudas 209
nuoširdus 255
nuotaka 185, 186
nuotakuolė 185
nuoteka 185
nuotekuolė 185
nuovakar 43, 53, 87
nuovakar : nuo vakar 43
nuo vakar (= dienos) 53, 87
nuplėšti 266
nurautinai 254
nusčiūti 83
nusidėjimas XXIII, 157
nusigąsti 82
nusikalstamas darbas 34
nuskendęs žmogus 327
nuspaudžiamasis popierius 209
nuspaudžiamasis presas 209
nuteikti 251
nutekėti 185
nuvogti 266

O

obalsis 32, 364, 365
obelis 291
objektas 44, 56, 67, 89
objektingas 305
objektyvus 306
oda 257

oda : uodas 131
Odisėjas 90
Odolit 174
odontologija 251
odos slaugymas 306
oficialiai 138, 290
oficialinis 290
oficiališkai 138
oficiališkas 138
oficialus 138, 290
ogi 88
Oginskių Rietavas 21
Ohio Lietuvių gydytojų draugija 106
Oidipas 57
Olandai : Olandija 28
Ona Masiulytė, Jono d. 288
Ona Vytautienė 107
ord. 74
ordenas 214
ordinas 214
originalus 290
orkaitė 194
orlaidė 192
orlaivis 210
Orleanas 44
ortakiai 192
ostija 84, 131
ošimas 55, 88
Oškabaliai 235, 265
Ovidijus 45, 57
Ožys (Ožiaragis) 107
Ožkabaliai 43, 53, 86, 236, 265
ožkabarzdis 44, 55
Ožkinis 42, 53, 86

P

p 71, 74
p² 71
p³ 72
pa 72
pabaiga 355
Pabaltijys 57, 76, 91, 113
pabanga 355
pabėgėlis 322
paberti 17
pabrolis 183
pabrolys 182, 183
pabūdas 182
pabūgti 50
padangė 257
padarynė 300
Padauguva 237
Padegpadžiai 43
padėjimas 298
padėklas 194
padermė 304
padėti pastangų 173
padėtis 298
padirbėjas 252
padirbinėti 252
padirbo stalą 218
padirbtas 252
padirbti 252
Padua 45, 57, 90
paduoti 251
paduška 5, 193
paduškaitė 31
pagalba 44, 55, 215
pagal įstatymą 275
pagal priklausymą 6, 254
pagalvė 193
pagarba 215
pagarsėti 222
pagelba 215
pagentainiai 182
pagrabas 278
pagražena 247
pagraženė 247
pagrobti 266
paidagogas 257, 266
paimti vilkti 341
painiava 81
paišas 359
paišelis 358, 359
paišinys 359
paišyti 359
paišiukas 358, 359
pajaunys 182
pakaba 192
pakabink viny 28
pakaita 225
pakaitas 225
pakaitalas 225
pakaitomis 225
pakaklinis 193
Pakalnė 108, 350
pakalnėj dobilėliai žydėjo 150
Pakamorė 109
pakanta 215
paklausk kelio 218
(pa)klausti 218, 251
pakol 43

pakolei 54, 87
pakrėslis 182
Pakruojis 336
pakūta XXIII, 157
pakvietė pietų 307
pakvietė vakarienei 335
pakvietė vakarienės 335
palaidinė 257
palaidinukė 257
Palanga 340, 355
palanginis kunigas 23
palangiškis kunigas 23
palatvė 113
palaukite pirmos gegužės 331
palei 82
paliepimas 6, 343, 344
paliepti 344
palikau ant kiemo 148
palikė 179
palikis 179
palikuonis 179
palios 265
paliovęs gyvas būti 316
palocius 31
pamaldus 156
Pamarys 76, 91
Pamedė 108
pamedėnai 112
pameistrys 182
pamišėlis 322
pamoka 273
pamotė 183
pamotė-ragana 348
pampelis 198
pampelius 198
pamušalas 246
pana 198
Panamos kanalas 114
panašus : panašiai 137
panelė 198
Panemunė 113
panemunė 113
Panemuniai 113
Panemunis 113
Panevėžys 345
panevėžietis 256
panevėžinė amatų mokykla 26
panevėžinis alus 256
Panevėžio miestas 77, 91
Panevėžio mokytojų seminarija 106
Panevėžio Vyskupas 58, 106
panevėžiškis 256
panytė 198
paniura 304
paniūra 304
paniżta (: panižti) 83
pantinukas 198
pantofliai 193
panukė 198
papeńka 5
papierosa 249
papirosas 249
paplūdimis 355
papočka 5
paprastai 263
paprodukraitė 182
paprosūnaitis 182
paprovaikaičiai 182
Paprūsė 57
paprūsė 113
papusbroliai 182
papusseserės 182
par. 74
paradoksonas 29
paragė 211
paraidžiui 268
Parama 76, 91, 101, 109
"Paramos" kooperatyvas 77, 92
param(s)tis 182
parasodninkas 362
parasolis 362
parasonas 362
pardavykla 224
parduotuvė 224
parėdymas 5, 343, 344
pareiga 44, 55, 88, 241
pareinančiai 241
pareiti 241, 242
pareitinai 241
pareitis 241
parinys 327
Paryžius 44, 56, 89
Parmentier 45
paroda 273
parsiduoda (= parduodamas) 31
parsivežė draugą atostogų 307
parsivežti graužo 270
parsivežti molio 270
parsivežti smėlio 270
parsivežti smilčių 270
parsivežti smiltiės 270
partingas 305, 306
partyvus 306
parvesti (žmoną ar vyrą) 185

parvestinis vyras 185
pasaka 215
pasas 286
pasaulyje 151
Pasaulio ir Amerikos Lietuvių gydytojų draugija 106
Pasaulio lietuvių bendruomenė 104, 109
pasaulio lietuvių bendruomenė 104
Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros taryba 111
Pasaulio lietuvių bendruomenės seimas 110
Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas 110
paseka 304
pasėkmė 304
pasekomis eiti 304
pasidėk į savo žinią 267
pasidėk savo žinion 267
pasiekti 342, 343
pasienis 280
pasigražinti 247
pasilik pas mus vakarienės 307
pasilik vakarienei 307
pasingas 286, 305, 306
pasiremdamas 227
pasiremdamas įstatymu įsakau 227
pasirėmęs įstatymu įsakau 227
pasirėmęs viršišdėstytais daviniais 238
pasirėmęs viršišdėstytais duomenimis 238
pasiremiant 227
pasirėmus 227
pasirodymas 283
pasisakymas 283
pasitarę(s) 315
pasiuntinys 327
pasiųsti 258, 259
pasiųsti tiesiogiai 273
pasiutęs : pasiutusiai 137
pasiutusiai skanus 11
pasyvas 44, 56
pasyviai 138
pasyvus 44, 56, 89, 138, 286, 306
pas ją džiova 31
paskaityti 346
paskalba 215
paskirai 305
paskiras 173, 226, 305
paskiras vaikų būrys 226
paskiri žmonės 226
paskolink užrašus egzaminui ruošti 335
paskui 224
paskuigalis 288
paskui galo 288
paskum 231
paskutinai 137
paskutiniai 137
paskutiniąja (: paskutinioji) 82
paskutinysis parėjo 84
paskutinį sūnų 84
pasmalkis 182
paspara 275
paspausti 190
pasrūti 83
pastapas 275
pastaras 211
pastatė ant šventoriaus 148
pastebėti 343
pastolis 190
pastovas 190
pastraipa 321
pastraipomis 321
pašalpa duodama nuo ketvirtos ligos dienos 27
pašauks, paskui ir nutils 224
pašešupys 113
pašioti 232
pašluostė 194
pašnekesys 31
Paštuva 237
pašvaitas 191, 352
pašvaituota 191
pašvaitus 191
pašviesti 199
pataisyti 218
pataisyti klaidą 219
patalai 193
patalynė 300
patarmė 304
pateikti 251
patėvis 182, 183
pati 187, 279
patiekti 251
patiesalas 192
patikrink žemėlapyje 148
patikrinsime laikrodžius 346
patogus : patogiai 137
patol 43
patolei 54, 87
patriotiniai nusiteikęs 329

patriotiškai 138, 329
pats 187
pats gerasis 212
pats geriausias 212
pats geriausis 212
paukščiai skraido mieste (ore) 151
Paukščių Takas 76, 91, 105, 107
p'auti 67
pav. 55, 74
paveikslinis raštas 121
pavidalas 246
pavienis 226
pavilkijys 113
pavilkinys 250, 327
pavilktinė 250
Pavilnys 108
pavogti 266
pažaida 51
Pažangos rūmai 114
paženklis 182
Pažeriai 53
pažinti : pažinimas 299
pedagogas 266
pedagogija 56, 89
Pedagoginis lituanistikos institutas 109
peika 156
peilis žemėj gulėjo 151
pekla XXIII, 156, 157, 160
pelai 269
pelaitė 139
pelalė 139
pelė 139
pelelė 139
pelenai 269
Pelenė 108
Pelenų Diena 76, 91
pelikė 139
peliotė 139
pelytė 139
peliukė 139
peliutė 139
pel(i)ūtė 139
pelkė 114
pelnytas : pelnytai 137
peltakys 233
peltakiuoti 233
pempės kvy kvy rėkia 84
Pempienė (: Pempė) 143
penkakė 199
penkakis 199
penkioliktą būsiu Kaune 331
penkiolikto būsiu Kaune 330
penkmetis 113
Pensilvanija 108
Pensilvanijos universitetas 110
pentakė 199
peralas 246
perdaug 43, 54, 87
per daug 87
per daug metų išsimokės 54
perdien 53, 87
perduokite linkėjimus Gerb. Klebonui 112
pereinamasis punktas 321
pereiti 55, 88
perenė 247
pergerai 54, 87
pergeras 43, 54, 87
pergyvenimas 231
pergyventi 231
perijodas 266
pėrikas 256
Periklis 45, 57, 90
perilgai 43
perilgi garsai XIX
perimetras 280
perinti 193
periodas 67, 89, 266
perkelti 199
perkirsti 278
perkrypa 283
Perkūnas 76, 91, 93, 107
perkūnas nutrenkė 234
perkūnas žmogų nuspyrė 11
perlaida 455
perlanka 283
perlenkimas 283
perlinkis 283
perlinkiuotas 283
Perloja 336, 350
permaža 54, 87
pernykštis 83
per pat 43, 54
perpiet 43, 53, 87
perprekis 361
perrašyti 258
persilaužimas 14
perskaičiau Maironį 76, 91, 107
persiųsti 258, 259
peršlampamas drabužis 271
peršvaitas 351
peršvaitalas 351, 352
peršviestas 189

peršviesti 189, 351
per ten 87
pertrumpi garsai XIX
per tvorą negaliu pasiekti 342
Peruva 214
pervesti 258
pervežamosios priemonės 271
pėsčias 85
pėsti 85
pėstininkai 78, 93
pešioti 232
peštynės 213
petelnė 5, 193
petingas vyras 255
Petras 57, 75, 90, 345
Petras Raštutis, Juozo s. 288
Petrauskaitė 141, 142
Petrauskas 142
Petrauskienė (: Petrauskas) 143
Petrauskis 141
Petrėnaitė 142
Petrėnas 287
Petrinės 259
Petronaičia 141
Petronienė (: Petronis) 143
Petrošiūnai 336
piauti 46, 52, 66
piemenų 291, 338
piemuo triū triū trimituoja 84
pieninė košė 25
pieninė mašina 304
pieniška sriuba 359
pieniškas valgis 25
Pieno Lašas 76, 91
piesta 202
piešinys 359
piešti 359
pieštukas 358, 359
pietinis švilpis 23
Pietų Kryžius 107
pietums šutinio išvirė 307
pietų rytai 113
Pietų Rytų Azija 108
pietūs 113
pigmena XIX
pįja (: pyti) 83
pikai 197
Pikčilingis 43, 53
pykiai 197
piktas 82
piktas : piktai 137
piktėti 222
piktjuokis 5
pyla 260
pildydami aplinkraštį ..., siunčiame 275
piliakalnis 210, 340
pyliaviniai grūdai 240
Piliečių Apsaugos Departamento Direktorius 217
Pilypas 156
pilnagarsis XIX
pilnas 124
pilsudskininkai 113
pilvingas arklys 360
Pilviškiai 26, 256
pilviškietis 256
pilviškiniai 112
pilviškinis 256
pilviškinis kunigas 114
Pilviškio kunigas 23
pilvotas arklys 231, 360
pinčius 198
pinigius 352
pinigų keitimo kasa 239
pinigus iškeisti 238
pinigus išmainyti 238
pinigus pakeisti 238
pionieris 215
pionierius 215
pipiras 244
pirkėjas 256
pirkikas 256
pirkykla XIX, 321
pirkinys 216
pirkti 200
pirma sausio 14
pirmadienis 113
pirmakarčiai 178
pirm(a)takūnas 180
pirmyneiga 158
pirminiai laikai 266
pirmininkas 270
pirmlakai 180
pirmo balandžio 20
pirmo sausio 14
pirmpiet 43, 53, 87
pirmtakai 180
pirmtakas 180
pirmuonis 180
piršlienė 142
piršlybos 185
Pirštalit 174, 358
Pirtsalė 108

pitija 324
piuvenos 363
pjaulai 52, 85
pjauti 52, 66, 85
pjovėjas 85
pjudyti 52, 85
pjūklas 52, 85
pjuvenos 52, 85
pjūvis 52, 85
plaktukas 359
planas 56, 89
planinė operacinė apskaita 282
Platonas 45, 57, 90
plauktinukas 247, 356
Plautas 45
Plautus 57
PLB (Pasaulio LB) 115
Pleikė 108
plepalas 246
plėšikas 266
plėšikauti 266
plėšikavimas 266
plėšimas 216, 266
plėšinys 327
plg. 55, 74, 89
pliažas 355
plikytos graiženos 277
Plymouthas 44, 57, 90
pliocentas 113
plyšys 83
plyšti 83
plyta 194, 250
plytas veža bažnyčiai statyti 335
pliurpalas 246
pliušką (: pliukšti) 83
plk. 74
plokščiafilmė 190
plokštelė 190
plokštinės filmos 190
plombinės žnyplės 262
plombiras 262
ploto matai 213
plūginė vaga 23
plūgo vaga 23
plukykla 200
Plungės Linų Audinių fabrikas 110
plunksna 51
Plutonas 107
plv. 74
po baltųjų gavo bėgti 223
pobėgis 366
pobrolėniai 182
pobrolėtės 182
pobrolis 183
pobūdis 182
pobūvis XIX, 365, 366
Pocevičaitė 141
Pocevyčia 141
podėdės 182
podėlis 125
podukra 178, 183
podūkra 183
podukraitė 182
podukrė 183
poema 56, 89
poetas 44, 56, 67, 89
poetinga šalis 306
poezija 44, 56, 89
pogūlis 366
poilsis 366
pokaršis 182
po Kr. 72
polaidis 366
polka 113
pomirtinis gyvenimas 209
ponai : ponybė 247
ponaitėlis : ponaitėli 212
ponas 128, 131, 250
Pone Pirmininke 112
ponia 198, 212
poninės kortos 196
ponytelaitė 212
ponytėlė 212
poniutė 212
Pono tartis kitokia, kaip mano 363
Ponų Taryba 109
ponužėlis : ponužėli 212
poperius 249
poperosas 249
popierius 249
popierosa 249
popierosas 249
popiet 43, 53, 87
po piet 53, 87
popiežius 78, 92, 113
populiarus 56, 81, 89
poryt 43, 53, 87
posėdis 44
poseneliai 182
poseserė 183
poseserėnai 182
poseserėtės 182
posmas 250, 321
posmilgė 182

postovis 366
posūnaitis 182
posūnis 182, 183
posunkis : posunkiai 137
pošūkis 364, 365
po tam 87
potetės 182
po to 224
povaikaičiai 182
povaikiai 183
povandeninis laivas 294
povas 128
po visa ko 54, 87
po visam 54, 87
pozityvus 32
po žeme 269
po žemėmis 269
Požerė 53
požiūris XIX, 173, 305
pp. 55, 74, 89
p. pus. 72
pr 72
pr. 72
prabajus 194
prabočiai 179
prad. 74
pradedamoji mokykla 24
pradinė mokykla 12, 24
pradiška mokykla 26
pradžios mokykla 12, 24
praeivis 294
pragaras 156, 157
pragarsėti 222
pragumas 27
praktiškas 29
praminas 289
pramušė dvylikta valanda 310
pranara 289
pranaras 289
prancišk ietės 113
prancišk onai 113
prancūzai 112
prancūzas 84
Prancūzija 44, 56
prancūzinės kortos 196
prancūziniai kvepalai 360
pranešime 346
pranokėjas 180
prasirastis 157
prašau sėsti 346
prašymas 216
prašinys 216
prašyti 251, 346
prašom sakyti 246
pratimas 273
prausykla 321
praustuvė 224
pravaikščioti 289
pravaikštas 289
pražysti : pražydo 83
preikšas 183
prekybinis laivynas 294
Prekybos ir pramonės rūmai 110
prekylangis 312
prekymetis 83
prel. 74
prelatas 113
presbiterijonai 113
prezidentas 78, 92, 113
pribuišis 358
priderėti 229
priduoti 31
prieangis 192
priebalsynas XIX, 131
priebutis 192
priedermė 6, 242
priedvasis 131
priedzūkis 113
priegaidė 126
priegalvis 193
prieglauda 349
priegloba 349
prieglobos teisė 349
prieglobstis 349
pryeiga (= prieeiga) 242
prieklėtis 213
priemenė 192
priemoniškumas 3
prienamė 192
prienamis 192
prieniokai 112
Prienų vidurinė mokykla 110
Prienų Žiburio gimnazija 110
priepuolis 213
priesakas 213
priesakyti 213
Priešakinė Azija 108
priešakys 213
priešalas XIX
priešdėlis 44, 55, 88
priešk ambaris 192
priešk ariniai laikai 209
priešklasis 211
priešpaskutinis 209

priešpiet 43
prieššventis 113
prieš Tiekimų Valdybą atsiskaityti 222
prieš vilţį tikėjo vilčiai 160
prietelius 31
prievakar 53, 87
prievakar : prie vakar 43
prievakaris 213
priežadas 213
priežiūra 306
prigulė apypietės 307
prigulė perpietės 307
prigulėti 229
priklausyti 229, 242
priklausytinai 6, 254
prilygti 210
primesti 200
primityviškioji garo mašinėlė 34
primityvus 44, 290, 306
principiniai 138
principiniai pritarė 329
principiškai 138, 329
pringis 192
prirašau, kad sutartus pinigus iš pirkėjo gavau 238
prirengiamoji klasė 211
pririnkti 7
pririšo ant pievos 148
pris. adv. 74
prisimesti 252
prisipirkome veislinių karvių 24
prisiteikti 251
prisiųsti 219
priskaitytinai 215
pritinkąs : pritinkančiai 137
priv. 74
priv. doc. 74
privežė žemės 269
privežė žemių 269
pryžadas (= priežadas) 213
prižadėjimas 213
prižadėti 213
prižadėtojas 213
prižiūrėti 306
pr. Kr. 72
PrLB (Prancūzijos LB) 115
probalčiai 158
probėgšmais 85
probėkšmais 30
probočiai 158, 179
produkraitė 158, 179
produktinga krautuvė 286
produktingas 286
produktyvi mašina 286
produktyvus 286
produktyvus darbas 286
prof. 74
prof. Avižonis 89
prof. Čepinskis 55
progarsis 158
prokalbė 158
prolytė 158
Prometėjas 107
pro pat 43
propernai 43, 87
proproseneliai 180
proprosenelis 180
proprovaikaitis 179
proseneliai 158
proseniai 180
prosenis 180
prosenolė 180
prosenolis 180
prosenutis 180
proslaviai 158
prospektas 357, 358
prosūnaitis 158, 179
pro šalį 54
protarmė 158
protas 301
protautė 158
protauti 211
proterozojas 266
protestantai 113
protėviai 158, 179
protėvynė 158
protėvis 179
protingas 6
protingas : protingai 137
protingas žmogus 256
proto esybė 301
protuoti 211
prov. 74
provaikis 178
provaikaičiai 158
provaikaitis 178
provin. 73
provincijolas 113
Prūsai 28, 57, 76, 91
prūsas 77, 92
prūsinės karvės 359
prūsinės prekės 114
prūsinė veislė 25

prūsinis spiritas 78, 93
prūsiška veislė 25
prūsiškos karvės 359
pr̨usta (: prusti) 83
prūsų dievas 23
PS 70, 71
pseudonimas 89
psichiatrinė ligoninė 21
psichiniai 138
psichiniai nesveikas 225
psichiškai 138
psichiškai nesveikas 225
psichologija 131
Pskovas (Pleskuva) 56
psl. 55, 74, 89
pudamentas 263
pūdymas 216
pudrinis cukrus 339
Puidogalis 53
puikybė 334
puikumas 334
pulkininkas 113
pundamentas 263
pundas 342
pundelis 342
pungulis 342
pungulys 342
punktas 320, 321, 349
punktinis 29
punktualiai 138, 260
punktualumas 260
punktualus 29, 138, 260
Puntukas 76, 91, 107
puodas 315
puodelis 124
puodžiuvienė 142
puoštis 344
purenos 276, 363
purvinas 309
pusadynė 259
pusadynis 259
pusapvalinis kaltas 247
pusauksinis 295
pusbernis 32, 181, 295
pusberniukas 32, 295
pusbroliai 181, 183
pusbrolis 180
Pusdešris 43, 53, 86
pusdienis 259
pusdukraitė 181
puseržilis 295
pusgalvis 181
pusiasalis 114, 223
pusiasavaitė 274
pusiaudienis 259
pusiaugavėnis 113
pus(iau)naktis 259
pusiausvira 223
pusiausvyra 223
pus(iau)žiemis 259
pusinė 180
puskapis 259
puskar. 74
puskarininkas 294, 295
puskarininkė 295
puskarininkis 113, 294
puskepalis 259
pūslė 44, 55, 88
pusmetis 295
pusnaktė 259
pusparšis 295
puspirmininkis 295
pusprotis 181
puspuodukis 32
puspūris 259
pusrūgštė sritis 247
pusrūgštinė sritis 247
pussalis 86, 223
pusseserė 180
pusseserės 181, 183
pussūnaičiai 181
pussvaris 42, 52, 124, 295
pūsta 83
pūsti 49, 81, 82, 83
pustikris : pustikriai 137
pusvaikaičiai 181
pusvaikis 32
pusvaikiukas 32, 295
pusvarsnis 259
pusžiemis 113
pu̧ška 66, 83
pu̧va 83
puvenos 363
pval. 72, 259
pvz. 74, 89

Q

q 72
qcm 213
qdm 213
qkm 71, 213
qm 71, 213
qmm 213

R

R 89
r. 74
Rachilka 5
račius 352
Raczyńskis 44, 57, 90
Radavičienė (: Radavičius) 143
raidė 249
radija 249
radijas 214, 248, 249
radijo amatorius 248
radijo aparatas 248
radijo bangos 248
radijo dirigentas 248
radijofonas 248
radijo siųstuvas 248
radijo stotis 248
radijo technika 249
radijo telefonija 249
radijo telegrama 249
radijo terapija 249
radijo zuikis 248
radijus 249
radinys 291
radio 214, 248, 249
radiofonija 248
radiogoniometras 248
radiometras 248
radiomikrometras 248
radioskopija 248
radio stotis 248
radiotechnika 248
radiotelefonija 248
radiotelegrama 248, 249
radioterapija 249
radis 249
rado ant stoties 148
rado girtą 15
rado girtame stovyje 15
ragas 114
raganius 352
Raguva 237
raguva 237
raguvis 317
raidė 273
raidynas 268
raidus 273
raidūs raštai 273
Rainė 107
raistas 114
raištis 315
raitininkai 78, 93
rakštis 52, 85
ramentas 263
Ramygala 83
randasi 31, 326
randelis 31
rangyti(s) 263
ranką 124
Rankienė (: Rankus) 143
rankinukas XIX
rankknygos 363
rankos knygos 363
rankšluostis 230
rankvedėlis 363
rankvedis 363
Ranžė 355
Rapalaitė 141
Rapalis 141
Raseinių Magdė 348
Raščienė 215
Raščius 215
Raščiuvienė 215
rašyba 65, 158, 282
Rašybos Reformos Komisija 65
rašyti : rašydamas 51, 131
rašytojas 212
rašmenynas 65
ratlankis 210, 216, 347, 357
Raudaitė 139
Raudaitis, Raudžio s. 139, 288
Raudė 139
raudės 197
Raudienė (: Raudys) 143
Raudys 139
raudonas : raudonai 137
Raudonbarzdis 57
raugalas 246
raugintos graiženos 277
Razmaitis 178
Rąžė 355
realiai 138
realus 138
rėčius 352
redaktorius 215
rėdas 344
rėdyti 344
rėdytis 31, 344
reformatai 77, 92
regenmantelis 193
regėti 248
regykla 247
registras 253

reguliaminas 89
regztis 52
Reichas 76, 91
reikalas 246
reikalauti 272
reketinė mokykla 23
Rėkyvos ežeras 328
remdamasis įstatymu įsakau 227
remdamiesi 275
Renesansas 108
rengiamoji klasė 211
rengti(s) 263, 344
rentėtas 176
rentinys 216
replės 194
respublikonai 113
Respublikonų partija 109
Respublikos Prezidentas 217
restoranas Trys Mergelės 110
rėšė 82
rešiotka 194
retenybė 334
retkarčiais 212
rėžiukas 324
rėžtis 82
Ričardas Liūto Širdis (Liūtaširdis) 107
riestuvas 202, 262
rietimas 216
rievė 277
Ryga 44, 56
ryginės panos 78
Rygos įlanka 114
rykštė 86
Rymas 44, 56
Rimgaila 273
Rimgaila Kęstutaitė 107
Rimgailienė (: Rimgaila) 143
Rymo miestas, ką Italijos viduryje 232
Rymo miestas, kur Italijos viduryje 232
Rymo Popiežius 58
rimtai sėd(i) mergaitė 311
rimtas argumentas, įrodymas 310
rimtas arklys 311
rimtas augumas 311
rimtas ginklas 311
rimtas klausimas 311
rimtas, nerimtas įrodymas 311
rimtas svirnas 311
rimti pulkai 311
rimti : remti 310
rimtos pilys 311
riogsoti 42, 52, 85
ryšyje 231
ryšys 82
ryšium 231
ryškinti 259
rišti 82, 342
rištuvai 262
ryšulėlis 342
ryšulys 342
ryšuliukas 342
Rytai 76, 91, 108
rytai 113
Rytas 105
rytas 127, 130
ritė 190
ryti (: ryna, rysiu) 83
rytiečiai 112
rytietė 312
ritinė 190
ritinės filmos 190
ritininė kamera 190
Rytinis Lietuvos Aidas 109
rytmetinė laida 226, 227
rytojus 302
Rytprūsiai : Rytprūsija 28, 108
Rytų Bažnyčia 108
Rytų Lietuva 108
Rytų Vokietija 108
rįzga 83
ryžtis : ryžosi 83
RM 72
Rokantiškės 280
rokiškėnas 256
rokiškietis 256
Rokų Miško Kelmynas 105
rokuotis 31
Romanovai 107
romikas 256
Ronža 355
Ronžė 355
Roubaix 45
Rousseau 45, 57, 90, 214, 319
rt. 72
rūbai 193, 246, 332
rūbas 31
Rubužaitė 141
Rubužis 141
rudenį randasi šalta 326
rugiagėlinė spalva 7
rugiai 202

rugiapjūtė 82, 85
rugsėjo aštuntoji 331
rūgščioji sritis 247
rūgštas 42
rūgštelėti 42, 85
rūgštinė sritis 247
rūgštiniai obuoliai 247, 290
rūgštis 42, 66, 70, 85
rūgštus 46, 52, 85, 290
Rukai 336
rūkiklis 194
rūkyti 125, 298
rūkštis : rūkštį 70
rūkštus 46, 70
rūmai 114
Rumšiškės 26, 336
runka, ronka (= ranka) 119, 122
runkelis 277
runkulis 277
ruošiasi dešimtai rugsėjo 331
ruošiasi rugsėjo dešimtai 331
ruošti(s) 263
ruožtas 86
rūpintis XXIII
Rūpintojėlis 365
rusai 317
rusėnai 351
Rusija 108
rusinai 351
rusiškai lietuviškas žodynas 210
Ruso 89
Rusos apylinkė 351
rusų kalbos žodynas minimumas 203
rūšis 157, 302, 333
rūškynės 86
Rutkis 53, 87
Rutkus 43
rutulinė sąnara 190

S

S 72
Sa 72, 273, 274
Saarbrückenas 44, 57, 90
Safjan 175
saga 193
sagė 193
sagtis 52, 85
saitas 14
sąjūdis 82
sąjunga 82
Sąjunga Lietuvai Vaduoti 105
Sakalas 76, 91, 101, 105
Sakalo b-vė 110
sakau gi tau 54, 87
sakei 123
sakė jį šiokį, sakė jį tokį 84
sakyk jau jam 54, 88
sakosi namus žiūris 84
sakramentas 263
sala 114
sąlaida 82
sąlažybos 82
saldesnis 82
saldymedis 83
saldiniai obuoliai 290
saldyžolė 282
saldus 290
saldžiarūgštis 82
saldžiausias 82
saliamoniškas sprendimas 114
Saliamono Giesmių giesmė 111
sambalsis 67
sambrėškis 82, 302
sambrūzdis 260
samburgos 82
sąmyšis 82, 260, 302
sąmojauti 302
sąmojis 302
sąmojingesnieji 302
sąmojus 302
sąmonė 82
sampilas 82
samprotauti 82
samprotis 260
sąnara 190
sąnaris 302
sąnarys 82
sąnašai 303
sąnašos 303
sanatorija 355
sandėlininkas 352
sandėlis 55, 82, 88
sanderybos 186, 282
sangrėbos 82
sangrūdis 82
sangulas 293
sanitarija 251
sankaita 30
sankalas 293
sankrytas 293
sankrova 224
santaika 158

santaka 82
santariečiai 113
santechnika 175
santėkis 260
santėmis 82, 260, 302
santykis 302
santrauka 303
santraukas 303
santuoka 186
santuokiniai 186
sanvaitė 274
sapnius 352
sąrašas 82
sąravus 82
sąryšyje 231
sąryšyje su 173
sąryšiškai 8
SAS (es-a-es) 115
sąsaga 193
sąsiauris 114
sąskaityba 282
sąskridis 260
sąskrydis 260
sąsmauka 82, 114
sąspyris 260
sąspūdis 260
sąstatas 336, 337
sąsūka 82
sąšlavos 82
satyra 44, 56, 67, 89
Saturnas 76, 91
Saugos 336
Saulė 105, 107
saulė arti laidos 227
saulėgaubtis 190
saulėlydis 223
saulėsargis 362
"Saulės" Draugija 105
"Saulės" draugija 106, 328
"Saulės" mergaičių seminarija 105
Saulės rūmai 77, 91
saulėta diena 230
saulinis skėtis 362
Sausgalvių kaimas 21
sausio pirma 14
sausis 113, 215
sąvadas 293, 302, 303
sąvaitė 274
savaitraštis 327
sąvalkas 293
sava mirtimi mirė 11, 20
sąvarai 82
sąvaras 293
sąvartas 293
sąvaržos 82
savas 217
savas žmogus 217
savęs 82
Savitarpinė Pagalba 91
sąvodas 303
Savolit 174
sąžinė XXIII, 82
scirka 194
sėbiržė 244
sec. 72
Seda 336
sėdi akmenyje 151
sėdi kėdėje 150
sėdi kelme 151
sėdi lovoje 150
sėdmenys 271
sėdo ant arklio 28
sėdo į arklį 28
segtukas 359
segutis 193
seilėgeris 12
seilėtekis 12
seimas 104
seimo pirmininkas 345
sek. 72
sėkla 50
sėkliniai dobilai 304
sekmadienis 113
sekmė 199, 304
sėkmė 304
Sekminės 45, 58, 76, 91, 259
sekretorius 235
sėlena 270
Sėlenienė (: Sėlenis) 143
sėlenos 269
selteris 78, 93
semestras 253
Semlin 175
senai 48, 138
senamiestis 317
Senasis Daugėliškis 108
Senasis Įstatymas 111
Senatas 109
senatis XIX
senė 179
Seneca 57
Seneka 45, 90
seniai 48, 124, 138
senieji laikai 266

senimas 261
senis 179, 180
senkalbė 158
senmotė 179
Senoji Elmė 108
Senojo Testamento istorinė Antroji karalių knyga 111
senolė 179
senoliai 179
senolis 179, 180
senovinė daina 294
senoviška daina 294
sentėvis 179
sentimentališkas 32
sentimentalus 32
senuolė 179
senuolis 179
senutė 179
senutis 179, 180
septynakė 199
septinka 199
septinkė 199
servetėlė 230
seseraičia 181
seseraitė 181
seseraitis 176, 181
seserėčios 180, 181
seserėnas 176, 181, 351
seserietis 176, 181
seserija 182, 187
seserynas 176, 181
seserys 183
seserystė 182
seserų 338
seserūnas 176
seserūtis 176, 181
seservaikiai 181
sėsti į žirgą 151
Sevilla 45, 57, 90
sfera 56, 89
sh 72
Shakespeareas 44
Shakespeare'as 57, 90
siausti : siaučia 44, 55, 88
siausti : siaudžia 88
Sibiras 108
sidabrinas 309
siek, ar atsieksi ligi manęs 342
sieksnis 255
siela XXIII, 151, 156, 157
sielotis XXIII, 157
sielvartas XXIII
sielvartauti XXIII
sienikas 193
sienoje kabo 28
Sietynas 76, 91, 107
sietynas 193
sietuva 237
silkina statinė 339
silkinė statinė 339
silkiniai kleckai 25
silkiuota statinė 339
silkių statinė 339
silpnas argumentas 311
simbolizmas 113
simpatingas 305
sintaksė 29, 158
sintaksis 29
sirata 183
siratėlis 183
Sirvydo Punktai sakymų 77, 92
sistema 44, 56, 89
sisteminis 32
sistemiškas 32
siūlinis kirminas 25
Siūlolit 174
siųsdinti 83
siustas žmogus 311
siųsti : siųs 81, 83
siūtiniai batai 333
siuvėja 67
siuvėjas 257
siuvykla 321
siuvinys 238, 327
sk 71, 74
sk^2 71
skaičiaus a kvadratinė šaknis 22
skaičiuoti 239
skaistykla XXIII, 157
skaityba 282
skaitykis su manim 212
skaitykla 321
skaityti 239
skaitytis 212
skaitytojas 212
skalbėja 257
skalbiniai 223, 230
skalikas 256
Skalva 108
skambesys 31
Skandinavija 108
skaptas 42, 48, 52, 86
Skarolit 174, 358
skautas 260

skendinys 216, 291, 327
Skersaitė 141
Skersio gulbinės žąsys 22
Skersis 141
skerskryžiai 326
skerskryžiais statyti 326
skerspiūvė 325
skerspiūvis 325
skersvėjis 192, 298
skėsti 362
skėtis 362
skiečius 352
skiemenys 271
skynimas 216
skyr. 74
skirbstas 52
skyryba 58, 282
skyrinė valdyba 24
skyrium 231
skirpstas 42, 86
skirsnis 255
skirsnys 255
skirtesnis 13
skystas 83
skysti 83
sklandymas 300
sklandytuvas sklendžia 300
skolos išieškoti 272
Skridaila 43
skriesenos 252
skriestuvas 5,6
skrodžiamasis oblius 263
skrosti 262
skrostuvas 263
skunda 218
skundas 218
Skuodas 350
skurdeiva 289
skųsti 83
skųstinas 83
skutenos 276, 363
SLA (es-el-a) 114, 115
slaugyti 306
slavai 112
slavistai 113
slėgėlė 323
slėgtuvai 262
sliaukia : zliaukia 132
slyvinė 194
slyvuvka 194
sloga 323
slogas 323
sloginti 323
slogulys 323
slogutis 323
slogutis slogina visą kraštą 324
sluogas 323
sluogsna 52, 85
Sluogsnaitis 53, 86
sluogsnis 42, 52, 66, 85
sluogtas 323
sluogtis 52, 85, 323
sluoksna 46
sluoksnis 50, 255
smagiai 313
smagi ranka 313
smagratis 322
smagus 312
smaigstis 52, 85
smaigstyti 85
smaigtis 52, 85
smailižius 42, 52
smaksoti 42, 52
smaližius 86
smegeninė 15, 21
smeigtukas 5
smėlėtas 176, 230
smėlingas 230
smenga : zmenga 132
smertis 156
Smetona 278
smetonininkai 113
smilkinys 327
smiltis 315
smogti 313
smožyti 194
smulkusis cukrus 339
smutkai 365
Smutkelis 365
socialdemokratai 113
socializmas 89
socijalizmas 44, 56, 248
socijalus 56
socijologija 56, 248, 266
Sodyba 106
sodietis 256
sodinis skėtis 362
sodinis Žvinklys 23
sodinti į suolą 151
sodiškiai 26
sodiškis 256
sodiškis vaikis 26
sodos vyrai 23
sodos Žvinklys 23

Sofoklis 45
sokas 298
Sokratas 90
solo 214
sopėti 36
sortas 157
Sovietai 76, 91
Sovietija 108
Sovietų Sąjunga 108
Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga 108
spagčioti 42
spaliai 269
spalio mėnuo 218
spalio revoliucija 111
spalis 215, 270
spalių mėnuo 218
spargintuvė 5, 193, 194
spartis 70
spąstai 82
spaudinys 291, 292
Spaudos Fondas 76, 91, 109
"Spaudos Fondo" leidiniai 328
Spaudos Metraštis 109
spausdiniai 291
spausdinti 303
spaustas 193
spausti 190
spaustukas 190
spaustuvai 224
spaustuvė 224
spavėdė 156, 157
spavėdnė XXIII
spavėdnyčia 156
spavėdnis 156
spaviednė 156
spaviednyčia 156
spaviedninkas 156
spiaudyti ir rankomis liesti draudžiama 323
spygsėti 52
spygsoti 42
Spindulio akc. b-vės spaustuvė 110
Spindulys 101, 109, 112
spingsėti 52
spinka 298
spirginti 194
spirgintuvė 5
spyruoklinės akėčios 337
spjaudalai 52, 85
spjauti 52, 85
spjūvis 52, 85
spogsoti 42
spoksoti 52
spragčioti 52, 85
spragtas 52
sprendimas 216
sprendinys 216
sprengsėti 85
sprigta 85
sprigtas 42, 52, 85
sprogalai 271
sprogmenys 271
sprogmuo 271
sprogstama medžiaga 271
sprogstanti medžiaga 271
spūra 66, 83
spūska 260
Sragaitė 141
Sragytė 141
sraigė 194
sraigtas 194, 262
sraigtus 46
srėbalas 246
srygiai 194
sriuobalas 246
SSRS Aukščiausiasis Sovietas 109
s.t. 72
stachanoviečiai 113
stačiai 172
stačias 81
stačiatikiai 112, 113
stačiatikių Bažnyčia 345
stačiausias 82
staigmena XIX
stakta 192
stalas 102
stalčius 230
stale sėdėjo 151
stalinė 230
Stalininkas 109
stalinistai 113
stalinizmas 114
stališka dirbtuvė 27
stalių dirbtuvės 27
Stanevičiaus pasakėčia 111
Staniulis Mantaitis 292
Stankiūtė 141
Stankus 141
Stankutė 141
stapyti 275
Stasiūnas 287
Staška 5, 173
statesnis 82

statinė iš po melaso 339
statinė nuo melaso 339
statinė nuo silkių 339
statinė silkių 339
statistinė apskaita 282
statyvas 190
Statkevičius 142
Statkevičiūtė 142
statraša 158
stebėti 343
stebuklas 209
stebūklas 209
Steigiamasis Seimas 104, 108
steigiamasis seimas 104
stepinti 275
sterblė 17
stiklas 244
stilius 56, 67, 89
stipendija jūrininkystei studijuoti 335
stypsoti 86
stypt 86
styptelėti 86
stirnena 363
stoginis žmogus 245
stogius 8
stoka : stokoti 274
stonas 31
storai 124
storas 126, 312
storis 126
storulis 313
storumas 311
stoti į teismą 274
stoti teisme 274
stovis 190, 298
straipsnis 321
Straussas 90
Stresemannas 44, 57
strigtas 44, 52, 66, 69, 85
striktas : strigti 66, 69
striukė 193
stud. 74
stulpas 275
stumbrinė 113, 194
stumdinėti 124
stumti 124, 127
stūmt(ie) 124
stumtinė 126
su aukšta pagarba 258
Subačiaus valsčiaus taryba 109
subjektas 44
subjektingas 305
subjektyviai 138
subjektyviškai 138
subjektyvus 56, 89, 138, 306
subrusti 51
subrūzta 86
subūti 365, 366
subuvimas 365
sudaužyti 204
sudegė ąžuolas be anglių 50
sudėtesnis 8
sudėtinis metodas 236
sudėtis 336, 337
su didžia pagarba 258
sudirbo kraitį 218
sudurtindalė 158
sudurtinžodis 158
sūduviai 112
sueiti 365
sueiti į svainystę 189
sugalvoti 204
sugeriamasis popierius 209
sugrąžtai 113
sujungti 186, 204
su juo nieko neištaisysi 219
su juo sunku skaitytis 212
suk 51, 86
sukapoti galvą 278
sukčius : sukčiau 137
sukčius žydas 328
sukčiuvienė 142
sukiūžta 83
suktas žydas 310
suktesniai 137
sukti : sukdamas 51, 132
suktinė 194
suktinis 78, 93, 113
suktuvas 194
Sula 90
sulietuvinti 204
sulig 43, 54, 87
sulig prigulmybės 5, 254
sulig priklausomybės 254
Sulla 45, 57
sulotynėti 3
suma 113
su medžiu lygus 210
sumegzti : sumegzk 85
sumišti : sumišta 83
sumoti 302
su mumis nesiskaito 212
sūnaičiai 178
sūnėnas 181

sunka 298
sunkatletis 351
sunkiaatletis 351
sunkus : sunkiai 137
sunkusis atletas 351
sūnūs : sūnų 81, 124, 178
suole dainuoja ir valgo 151
Suomijos Baltosios Rožės ordinas 111
suominiai peiliai 360
suomiški peiliai 360
supirkimo punktas 321
suprantamas : suprantamai 137
suprantamesniai 137
suprantamiau 137
surinkimas 366
susaule išvažiavo 54
susibrižiojau visas dirvas 338
su(si)derėti 185
susigiminiuoti 189
susirinkimas 360
susirinko posėdžiui 306
susisiekimas 293
susisvainiuoti 189
susitiko ant gatvės 148
susitikti ką 229
susitikti su kuo 229
susituokti 186
susivesti 185
Susivienijimas 114
su(si)žadėti 185, 186
su(si)žieduoti 186
suskaldyti galvą 278
sųsta (: susti) 83
sustatymas 337
susti : siusti 84
sustojo ant turgaus 148
sušaldyti 206
sušaldytuvas 206
sušnuruoti 5
sutaisyti 218
suteikti 251
Sutkus 142
Sutkūtė 142
Sutkuvienė 142
sutraukti 303
sutuokti 186
sutuoktinė 186, 187
sutuoktiniai 186
sutuoktinis 186, 187
sutuoktuvės 186
sulvagysiu penkis ir vieną 19
suvalkiečiai 112
Suvalkija 28, 255
Suvalkų sutartis 111
suvereninė valdžia priklauso Tautai 58
suverti 6
suvesti 303
suvestiniai 183
suvienyti 204
suVLIKinti 115
sužadėtinė 186
sužadėtiniai 186
sužadėtinis 186
sužadėtuvės 185
sužieduotiniai 186
sužieduotuvės 186
sužiųra (: sužiurti) 83
sužiūra (: sužiurti) 46
sv. 72
svaiginti 244
svaigti 244
svaigus 244
svainė 9, 187, 188, 298
svainiai 187
svainienė 187
svainija 187
svainis 176, 187
svainystė 176, 187
svainiuotis 189
svainius 187
svarbus klausimas 173
svarus 28
svečias 294
svečius kviečiame pietų 306, 335
sveikas 45, 58, 77, 92, 112
Sveikatos, švietimo ir gerovės departamentas 109
svetainė 206, 355
svetimas : svetimai 137
svetimmoteris 124
svetimnaudis 280
svetimoteris 124
svetimšalis 280
svetimtautis 280
svetimu labai neišsitikėk 240
svetimvardis 280
svetimženklis 280
svetimžodis 280
svetys 294
svietas 160
sviežias 244
sviklius 277

svyla 46
svilu 83
svira 83
svorio matai 213
Szembekas 319

Š

š. 74
šaka 127
šakotinis 245
šakotinis trikojis 245
šakotinis trikojis žaginys 245
šaldykla 206
šaldyklė 206
šaldytuvas 205
šalia 81
šaliai 81
šalingi 54
Šalit 174
šaltanosiai 113
šaltas : šaltis 28, 310
šalti : šolėti 28
šalutinė 178
šamanistai 113
Šampanė 89
Šančių Siaurųjų ir plačiųjų geležinkelių dirbtuvės 106, 110
šankynė 300
šankinti 300
Šapokos Lietuvos istorija 111
šarmuo 291
šarmuonys 291
šašlikas 113
šateikiškis kunigas 26
Šatrija 76, 91, 108
Šatrijos Ragana 107
šaudyklė 356
šaukimas : šauksmas 293
šaukštu upės neišemsi 150
šaukti : šaukia 81, 127
šaulė 295
šaulys 103
Šaulių Sąjunga 58, 76, 91
Šaulių žvaigždė 77, 92, 111
šautuvas 340
šcipcai 194
ščėstis 200
šeduviai 112
šeimynykštis 83
šeirė 183
šeirys 183
Šekspyras 89
šėmargė (iš šėmmargė) 124
Šembekas 319
šėmmargė 86
šenlink 43
šen linkui 54
šen ten 54, 87
šerdys 197
šėrikas 256
šermenys 278
šermultis 291
šermuo 291
šermuonėlis 291
šermuonis 291
Šerūnas 141
Šerūnaitė 141
šešiakė 199
šešiuras 188, 189
šeškė 199
šeštadienį, 1933 m. sausio mėn. 15 d. 3 val. po pietų 97
šeštakė 199
šešurai 188
šešuras 9, 188
šiada tada 54, 87
šią dieną 288
šiaipjau : šiaip jau 43, 85, 88
šiaip kas 54
šiaip koks 54
šiaip kur 54
šiaipsau 88
šiaip taip 43, 54
šiandie 156
šiandien 43, 53, 87, 288
šiandieną 43
šiandieninis 288
šiandien trečia balandžio 331
šiandien trečio balandžio 330
šiapus 43, 53, 87
šiaudas 67
šiaudiniai stogai 304
Šiauliai 285
šiauliškė gimnazija 26
Šiauliškė valdiškoji berniukų (berniukams) gimnazija 26
Šiaulių Aušros istorijos ir etnografijos muziejus 110
Šiaulių valdžios berniukų gimnazija 12, 26
Šiaulių valstybinė vyrų gimnazija 12, 26

Šiaurės Amerika 108
Šiaurės karas 111
Šiaurės Karolina 108
Šiaurys 107
šiek tiek 43, 54, 87
šiemet 43, 53, 87
šiems darbams tik kelias dienas tevadovavo 332
šieną džioviname pievoje 150
Šienpioviai (Orionas) 107
šikšnosparnis 88
Šilinė 260
Šilinės 259
šilkas 244
Šilkolev 175
Šilutė 350
Šiluva 350
šimet 43
Šimkė 139
Šimkus 139
šimtžinkur 53, 87
šioks 131
šioks pat 54
šioks toks 54, 87
širdies bernelis 304
širdyje, širdyse pikta 84
širdingas 255
širdingas žmogus 231
širdinti 361
širdys 197
širdų : širdžių 338
širdžiai 197
širyt iš tikrųjų šalta 84
širmis 107
širmuonėlis 291
širvai 197
širvas 197
Širvydas 57
Širvintėlės 336
Širvintos 336
šis tas 54, 87
šis vienas tegeras 54, 55
šį treigį 84
š(i)ulmistras 253
šiuokart 43
šiuosyk 43
šiupinys 113
šiur tur 54
šiūstelėti 12
škala 200
šlamėsys 31
šlapdamas 132
šlapias 52, 85
šlapiausias 85
šlapjas 52, 67
Šlapjurgis 107
šleperis 341
šlepetės 193
šliaužtuvas 341
šlieti : šlyti 258
šliūkštokas 262
šliūpiniai raštai 78, 93, 114
šliurės 193
Šlos 175
šluostė 194
šluotražis 5
šmaikštis 52
šmaikštus 52, 86
šmukštus 86
šnabždesys 31
šneka 257
šnekalas 246
šnekėti 257
šnypštynė 167
šniūras 193
šokoladas 265
šokoladė 265
šonas šyla, šonas šąla 50
šposas 31
špuntas 262
špuntavoti 262
špuntobelis 262
špuntoblis 262
špuntuoti 262
šriūbas 194, 262
šriūbštokas 262
šrūvštukas 262
Štar 175
štepselis 193, 298
Štetinas 89
štoros 192
šūkiais bėgti 365
šūkis 355, 364, 365
šūksnis 364
šukuočius 202
šulas 275
šunies vaikas 23
šunnagis 124
šuo 217, 338
šuo paskui žmogų bėga 224
šv. 74
Švč. 74
Švč. Kūnas ir Kraujas 112
Švč. Mergelė 112

Švč. Sakramentas 112
švedinis plienas 360
švėgerkė 187
šveistainė XXIII, 157
šveitykla XXIII, 157
Švenčiausioji Trejybė 112
Švenčionys 285
šventadienis 317
Šventaitis 350
šventenybė 334
šventybė 334
Šventoji Dvasia 77, 92
Šventasis Raštas 111
Šventoji Romos Imperija 108
Šventoji sąjunga 110
švęskis 147, 155
švęsti 82, 323
šviečiai 199
Šviesa 101, 105
šviesomatis 190
šviesti 199
šviestis 344
švietalas 199
Švietimas 108
Švietimo ir Meno Darbuotojų Profesinė Sąjunga 105
Švietimo Ministerija 45, 58, 76, 91, 105, 106, 217
Švietimo ministerija 109
Švietimo Ministerijos Komisija 106
Švietimo Ministerijos terminų komisija 106
švietimo ministras 345
Švietimo Valdyba 105
švietis 199
švietys 199
šviežias 244
švirkštykla 321
švytuoklė 190
"Švyturio" bendrovė 58, 328
Švyturys 105
šv. Jono Apreiškimas 111
Šv. Juozapo kolegija 110
Šv. Kazimiero Draugija 58, 76, 91, 345
Šv. Komunija 112
Šv. Mergelės Dangun Ėmimas (Žolinė) 108
švogeris 187
švogerka 187, 298
šv. Petras 55, 58, 76, 89, 91
šv. Povilo apaštalo Antrasis laiškas korintiečiams 111
Šv. Sostas 108

T

t 72, 74, 213
t. 74
ta : tą 130
tabakerka 194
tabokinė 194
taca 194
Tacitas 45, 57, 90
tad 131
Tadė 315
tądien 43, 53, 87
tai ant didumo pareina 242
Taikos Kunigaikštis 112
taip 48
taipjau 54, 85
taip kas 54
taippat 54, 88
taip pat 43
takelis 192
taksi 214
taksis 214
taksiukas 214
taktingas 305
talentingas 305
talpinti 303
talpinti straipsnius 32
tamysta 346
Tamsta 45, 58, 77, 92, 112
tamsta 345
tamsūs gaivalai 173
Tamulynaitė 142
Tamulis : Tamulynas 288
tangas 78, 93, 214
tankūs miškai 84
Tardieu 45, 57, 90, 319
taryba 363
taryba (ortofonija) 119, 120
tarybinis ūkis 282
tarybinių ūkių valstiečiai 282
tarybūkiniai 282
tarybūkis 282
tarybūkiškiai 282
tarka 194
tarmėtyra XIX
tarp 48

tarpais 212
tarpiai augti 273
tarpsnis 266
tarptautinis žargonas 3
tarpti 273
tarpus 273
tarpušventė 223
tarpušventis 113
tarsena 363
tarša XIX
tarškalas 246
tartis 70, 122, 363
tas 127
tas buvo devintojoje parapijoje pagarsėjęs 222
tas darbas ne man 54
tąsyti 82
tas jau 54, 88
tas nieko, nė velnio nebetiki 240
tas pat 43, 54, 88
tas pats 54, 87
taškuotė 321
taškuoti 321
tat 131
Taučius 142, 260
Taučiuvienė 142
taukinas 309
taupykla 321
Tauragnai 348
tauškalas 246
Tauta 77, 92, 112
tauta 128, 131
Tauta ir Žodis 109
Tautas 260
Tautybių Sovietas 109
tautiniai (= tautiškai) 138
tautininkai 77, 92, 113
Tautininkų (tautiškasis) susivienijimas 114
Tautkantas 260
Tautos fondas 110
Tautos Mokykla 76, 91
Tautos Šventė 76, 91, 108
Tautos Taryba 106
tautotyra 19
Tautų Sąjunga 109
Tautvaišas 260
Tautvydas 107
Tautvydienė (: Tautvydas) 143
tavęs 82
tavo 153
tavo valia 154
te 88
teateina 151
teateinie 151
Teatro ir muzikos muziejus Vilniuje 110
tebe 88
teberašo 43
tebeskanus 88
tebeturiu 88
tebūna 151, 156
techn. 74
Technideg 175
technikas 265
technikinės markės 265
technikiniai 138
technikinis 264, 265
techninė operacinė apskaita 282
techniniai 138
techniniai sunkiai įvykdomas 328, 329
techninis 264
techniškai 138, 329
techniškas 264
Technomed 175
tedirbie 43
teesie 151, 156
tegeras 88
tegu būna 156
teikti 251, 296
teikti džiaugsmą 296
teiktis 251
teip 48, 79
Teisėjas 109
Teisėjaitis 109
teisėjas pakarčiui klausia 218
Teisėjų knyga 111
Teisybė 107
teisininkas 294
teismo sprendimas 216
te kas 88
tekėstos 185
tekėti 81, 185
tekyba 185
tekybos 186
tekinas 185
tekinėti 185
tekys 255
tėkmė 304
tekti 131
tekučių daug, bet vedučių maža 185
tekūnas 185
tekutė 185

tekūtė 185
telšiškiai 112
Telšių Apskrities Viršininkas 45
Telšių kraštotyros muziejus 110
Telšių miestas 328
Telšių miesto valdyba 109
Telšių Pliumpis 348
tema 44, 56, 67, 89
tėmijant 343
tėmyti 31
tėmiti(s) 343
temperatūruoti 349
temti 51
(ten) danguje 152
tendencingas 305
tenlink 43
ten linkui 54
ten pat 43
tenpat 88
tepalai 271
tepalas 191
tepama medžiaga 271
tepanti medžiaga 271
teptukas 359
terapeutija 89
Terencijus 45
Terentijus 57
terminas 192
termografas 248
termometras 248
terp 48, 79
tęsti 82
tęstinė 126
teta 180
tetėnas 180, 181
tetulė 180
tetulėnas 180
tetulyna 181
tėvai 156, 179
tęvas 82
tėvas 179
tėvas bei motina 237
tėvavardis 287
tėve 156
Tėve mūsų 147
Tėvynė 77, 92, 112
tėviškė 26
Tėviškės Žiburiai (laikraštis) 105, 109, 112
tėvo nabašninkas 328
tėvo vardas 287
tėvų tėvai 179
tezauriniai žodynai 201
težinoti 88
tęžta (: težti) 51, 86
t.y. 55, 74, 89
Tiekimų Valdybai atsiskaitėme 222
tiek tedirbo 43
tiek težino 54
tiekti 251, 296
tiekti valgį 296
tiektis 251
tiesioji 178
tiesiog 131, 172, 273
tiesiogiai 273
tiesiogiai kreiptis 272
tiesioginis viršininkas 273
tie vaistai širdį veikia 30
tigras 253
tikėti Dievą 240
tikėti Dievu 240
tikėti Dievui 240
tikėti į Dievą 240
tikėti į ką 158, 159
tikėti ką 159
tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai 160
tikiu Dievą 159
tikiu Dievą esantį 240
tikiu į Dievą 159, 160
Tikiu ing(i) Dievą Tėvą 158
tikiu in(gi) Dievą Tėvą 240
tik ką 258
tikroji 180
tikslumas 260
tikslus 260
tylą (: tyla) 81
tylesnis 81
tilpti 303, 330
tiltas 127
tynė 229
tinginys 216, 327
tirpinys 327
tirpti 273
tisėti 83
tisinėti 83
tisinti 83
tisis 83
tisoti 83
tist 83
tistelėti 83
tisti 83
tisus 83
tiška (: tikšti) 66, 83

Tiškevičių Palanga 21
titė 31
tįžta (: tižti) 83
to : tuo 131
todel 69
todėl 43, 54, 69, 70, 87
toks jau 43, 54, 88
toks pat 43, 54
toks pats 87
tolei 82
tolimatis 190
Tolimieji Rytai 108
tolti 51
tolumo matuotojas 190
tolumo matuotuvas 190
tonas 131
topazas 114
Toricellis 44, 57, 90
tormozavo prekybos plėtimąsi 34
Toulousea 44
t.p. 74
tragika 264
traginis 264
tragiškas 264
traicė XXIII, 156, 157
Trakai 348
Trakų Pakapė 108
tramplynas 300
transparantas 351, 352
transportiras 351, 347
traukinio sąstatas 337
traukinio sudėtis 337
traukinys pareina 242
Traukiniui einant duris darinėti draudžiama 322
trauksmas 192
traukti 341
trauktuvas 341
trečiapatė 183
Trečiasis šv. Jono apaštalo laiškas 111
trečiasis vyras 183
trečioji žmona 183
trefai 196
Trejybė XXIII
trejybė 156, 157
trejos devynerios 113
Trejotis XXIII
trejotis 157
treningo ancugai 349
tretininkai 77, 92
triakė 199
triakis 199
tribūna 89
tribūnas 89
tribūnolas 89
Trijų Liepsnų žymuo 111
"Trijų Milžinų" restoranas ir viešbutis 77, 92, 110
trikojis 245
trikojis žmogus 245
trykšti 83
trimestras 253
trimičius 352
trimitininkas 352
Trinyčiai 109
trintukas 5
trintuvė 194
Tripolis 214
trisdešimt 43
Trisdešimties metų karas 111
trisdešimto kovo 14
Trys Karaliai 58, 108
trissyk 43, 53, 87
triupai 199
trm 71, 72
trobelninkai 315
trokštantį pagirdyk 84
troškinti 194
trūktinas 7
trumpiai 199
Trumpienė (: Trumpa, Trumpis) 143
trumpikė 257
trumpinė 127
trumpinsena 71
trumpmena 71
trupai 199
Tsinanas 319
Tsingtavas 319
tt 74
t.t. 74
Tu 45, 58, 112
tūbai 362
tūbas 298
Tūbausiai 362
Tūbausis 362
tuberkulioza 29
tuberkuliozis 29
Tulūza 56, 89
Tumas-Vaižgantas 348
Tumėnyčia 142
tuojau : tuo jau 43, 54, 88, 224
tuokart 43
tuokti 186

tuoktis 186
tuomet 43, 53, 87
tuosyk 43, 53, 87
tuo tarpu 320
tur būt 43, 53
turbūt 53, 87
turėjimas 7
turėti 82
turėti nuosavybėje 267
turguje susitikau kaimyną 229
turguje susitikau su kaimynu 229
turi pasikeikti 218
tūris 82
turtėti : paturtėti : praturtėti : išturtėti 223
tuščias : tuščiai 137
tušyti 194
tu vis tebejaunas 43
tuzas 197
tūzas 197, 199
tvanka 260
tvirtagalė priegaidė 126
tvirtapradė priegaidė 126
tvirtas 310
tvirtas įrodymas 311

U, Ū

Ubiškė 336
ugdyba 14
ugniakuras 82
Ugnies Žemė 76, 91, 108
uiti 127
ūkin. 74
Ūkio Akademija 58
Ūkio bankas 110
Ūkmaš 175
ukrainiečiai 317
ulanas 250
ulonas 250
Ungura 350
unija 89
univ. 74
univerka 173
universitetas 44, 56, 89, 130
universitetinis darbas 24
Universiteto Humanitarų Fakultetas 106
Universiteto Rektorius 58, 105, 106
unksti 42, 52
uodo nabagas 328
uošvė 9, 142, 189
uošviai 189
uošvienė 142
uošvija 189
uošvynė 189
uošvis 9, 142, 189
upė 114
upė Juodoji 21
upės vaga 22
Uralas 108
urėdas 244, 344
urėdininkas 344
usarai 353
usaras 354
usnėtos avižos 231
Ušpaliai 235, 265
ušsukti 124
ūzarai 354
uzaras 324, 354
ūzarėliai 354
uzarėlis 324, 354
ūzar(i)ukai 354
uzaručiai 354
ūzaručiai 354
uzarukai 354
uzoras 354
uzorėliai 354
už ALTą ALTiškesnis 115
Užbaliai 236
užbraukti žodį 219
Užduobulis 236
Užeuropiai 107
užeuropis 4
Užgavėnės 108
Užkaukazė 108
užkurys (ūžkurys) 183
Užmaris 108
Užnemunė 76, 91, 255
Užnemunė (Suvalkija) 108
užpalas 265
Užpalė 265
Užpalevičius 265
Užpaliai 43, 53, 87, 235, 265
užpalios 236
Užpalis 265
Užpelkiai 236
užpernai 43, 54, 87
už pernai 87
už pernai dar mokesčių nemokėjo 54
užpilas 194
Užpiliai 43
užpilti 52, 86

užplungis 113
užporyt 43, 53, 87
užpropernai 87
užraktas 194
Užringuvis 113
užsalantis 113
Užsienio reikalų ministerija 109
užsienio reikalų ministras 78, 92
užsienis 124
užskaitas 300
užstoti 52
užsukti 42, 124
užšokti 124
Užtiltis 236
užtrinti 219
užtupys 183
užuolaidos 192
užuomarša 44, 55, 88
užuosti 55, 88
užvalkalas 5, 193, 250
užvalktis 5, 250
Užventis 113
užventis 113
užvakar 53, 87
užželti 67
užžerti 124

V

V 73
v. 74
Vabalas-Gudaitis 348
vad. 74
Vadovas 106
vadovas 363
vadovauti kam 331, 332
vadovauti kariuomenei 331
vadovėlis 364
Vaga 101
vaga : vagoti 274, 281
vagys 124
Vaičiulaitė 141
Vaičiulis 141
vaidykla 248
vaikas 123, 126, 128
vaikas ištiko į ašaras 241
vaikai 126, 128, 178
vaikaičiai 178, 181
vaikai įsidėmi suaugusiųjų žodžius 28
vaikai tėvo nepriklauso 242
vaikam 123
vaikams 123
vaikinga kalė 360
vaikystė 182
vaikšteiva 289
vaikštikas 289
vaikų nepirksi, patys rasis 326
vaikuotis 361
vaikų vaikai 178
vailokai 361, 362
vailokas 298
vainikuotos mergaitės 360
Vainorienė (: Vainora) 143
vainoti 24
vaistai 271
vaistai veikia širdį 30
vaistinė 314
vaistininkas 314
Vaištautas 260
Vaitkaitė 141
Vaitkus 141
vaizdinga kalba 286
Vaižgantas 107
vajoti 276
vajus 276
Vakarai 76, 91, 108
vakariečiai 112
vakarinė laida 226, 227
Vakarų Europa 107, 108
Vakarų Vokietija 108
val. 72
Valakampiai 108, 284
Valakampis 284
Valančienė (: Valančius) 143
valanda 273
valandos 78, 93, 113
Valdas 260
Valdaitis 260
Valdeikiai 260
Valdelis 261
valdybą sudaro penki nariai 337
valdyba sudėta iš penkių narių 337
valdinė tarnyba 359
valdiniai raštai 26
valdininkas 344
valdinis 171, 360
valdinis laikraštis 26, 359
valdinis namas 359
valdiškai 359
valdiškas 25, 171, 359
valdiški pinigai 26
Valdiškų Garlaivių Prieplauka 359
Valduva 108

valdžios 26
Valdžius 260
valerijonai 89
valetas 199
valia 50
valia tavo 154
valia : valioti 274
valios mergelė 304
valsas 113
valsčius 85
valstybė 85
Valstybės departamentas 109
valstybės gynėjas 24
Valstybės Kontrolė 58, 76, 91
Valstybės Prezidentas 58, 105
valstybės prezidentas yra tautos renkamas 58
Valstybės Radijo Fonas 249
valstybės sekretorius 113
Valstybės Taryba 57, 106, 108, 109, 345
valstybės taryba 24
Valstybės Teatras 58
valstybinė opera 24
valstybinė spaustuvė 24
valstybinė taryba 24
valstybinis 171
valstybinis gynėjas 24
valstybinis miškas 359
Valstybinis tabako fabrikas "Patrimpas" Vilniuje 92
valstybinis teatras 24
valstybinis ūkis 282
(valstiečiai) liaudininkai 113
valstietis 85
vandenynas 114
Vandenis 107
Vandenkan 175
Vandzia 5
Vandźka 5, 173
Vandžiogala 234
vangstyti 85
vangstytis 52
vardinės 259
varginas 309
varginti : nuvarginti 272
varginti(s) 361
vargšas 52, 85
variantas 89
varliūkštis 83
varnai 197
varnalizdis 357
Varnas 103
varpingos avižos 171
Varšuva 44, 56, 89
vartai 156
vartojimas 7
vartosena 7, 27
varvalas 246
varžyti 131
varžytinės 213
varžytynės 213
Vasara 109
vasara 113
vasarinė 355
vasariniai drabužiai 23
vasariniai javai 225
vasariniai švarkai žiemiški 25
Vasario Šešioliktoji 108
vasaris 215
vasariški drabužiai 25
vasaros laikas 23
vasarotojas 355
vasarvietė 355
važioć (= važiuoti) 121
važioti 232
važis (važys) 276
važiuoja Kalėdoms 306
važiuoju į svečius 221
važiuoklė 190
važiuoti 121
vedeklis 185
vedyba 185
vedybinė giminystė 185
vedybos 185, 186
vedimas 185
vedys 185
vedmenys 271
Veidrolit 174
veikimo apyskaita 285, 287
veiksena 4
Veisiejai 336
veislės gyvuliai 24
veislės kumelė 24
veislinė kumelė 24
veislingas eržilas 249, 250
veisliniai gyvuliai 24
veislinis eržilas 249, 259
veisti 86
Veiviržas 243
Veiviržėnai 243
veizdėti 51
vėjai 81
vėjas 81

vėjmalūnis 85, 364
vekselį apmokėti 238
vekselį išpirkti 238
vekselį sumokėti 238
vekselių diskontas 281
vėlei 82
vėliau 224
vėliava 81
velykinis laikas 25
velykiškas laikas 25
Velykoms pyragus kepa 307
Velykos 45, 58, 76, 91, 108, 127, 240
Velykų salos 114
Vėlinės 76, 91, 108
vėlyvas : vėlyvai 137
velnias 295
Velnio Gylė 108
velnio išnara 23
Velnio Tiltas 107
velniškai skanus 234
velnžinkas 43, 53, 87
velnžinkur 43
veltiniai 361, 362
vemti 52, 67
vendzyti 298
Vendžiogala 234
Venera 76, 91, 107
ventos 78, 93, 114
vėpsoti 42, 52, 86
verda ką pietums 30
verpalas 246
Verpalit 174
verpetas 357
Versalio taikos sutartis 111
verščiūkas 252
verstetas 173
veršėna 142
veršiena 142
Veršupė 284
Veršupiai 284
vertybės popieriai 261
vertybiniai popieriai 261
veržlė 194
veržtuvai 262
veržtuvas 262
vesdamas 42, 51, 66, 86
vesdavo 42, 51, 86
vesdinti 42, 51, 86
vėsintuvas (air conditioner) 205
vesti 42, 51, 185
vesti : vadas : įvodis 281
vestuvės 185
veterinaras 235
veterinarija 251
Veterinarijos akademija 109
veterinorius 235
vėversys 338
Veviržėnai 243
Vezuvijus 108
vežėjas 257
vežikas 257
vežikauti 266
vežimas 216
vežioti 232
vežmenys 271
Vyčio kryžius 77, 92
Vyčio Kryžiaus ordinas 110
viduramžiai 113
vidurinė mokykla 24
vidurinieji laikai 266
Vidurio Lietuva 108
vidutiniai 137, 328
vidutiniškai 137, 225, 328
viečnos mūkos 156
vienaip 133
vienai vienas 54, 87
vienakalbis 132
vienalytis 255
vienalytiškas 255
vienam ūkininkui numirė vaikas 19
vienapusis 132
vienapusiškas 255
vienareikšmis 255
vienarūšis 255
vienas ūkininkas, numirė vaikas jo 19
vienašališkumas 3
Vienybės aikštė 77, 91, 114
vienmarškinis 255
Vienos kongresas 110
vienplaukis 255
vienuolynas 156
vienuolius, -ė 156
viešalka 192
viešpatauti 331, 332
viešpatauti visam pasauliui 331
Viešpaties Atsimainymas 108
Viešpatį Jėzų ištiko į (per) veidą 241
Viešpats 58, 77, 92, 112
vieta 321
vietinės įstaigos 24
vietnamizacija 114
vietnamizuoti 114

vietos valstybės degtinės monopolio parduotuvės nėra 27
vieversys 338
Vygaila 273, 345
vikaras 235
vykęs : vykusiai 137
vikriai 124
vikst 86
vikstelėti 86
vila 355
vilgsnas 52
Vilkaitė 141
Vilkas 141
vilkas 132
vilkaviškietis 256
vilkaviškinis 256
Vilkaviškis 53, 87, 256
vilkelis 132
Vilkyškiai 53, 87, 336
vilkiukas 132
Vilkpėdė 108
vilkti 341
vilktis 344
vilktuvas 341
Vilkų kaimas, kiemas 21
Vilkų Kampas 108
Vilnalit 174
Vilnia 279
Vilniaus Akademinis teatras 106
Vilniaus Berniukų Gimnazija 105
Vilniaus kraštas 255
Vilniaus Pedagoginis institutas 109
Vilniaus pilies muziejus 110
Vilniaus Skaičiavimo mašinų fabrikas 110
Vilniaus S. Neries vidurinė mokykla 110
Vilniaus universitetas 92, 110
Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra 111
Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko universitetas 110
vilniečiai 112
vilnietis 92
Vilnija 28, 255
vilniškė rašyba 114
Vilniui Vaduoti Sąjunga 45
Vilnius 76, 91, 107, 108
Vilnius : Vilnia 279, 280
viltininkai 113
vynai 197
Vincas Krėvė 107
Vincė 315
vingiuoti : vingis 239
Vyniautas 237
vyninė statinė 339
vyr. 74
viras 49
vyras 49, 50, 187
virbai 315
virbalas 246
virėją kviečiame pietums 306, 307, 335
vyresnybė 247
vyresnis 247
Virginija 108
Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas 109
Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto valdyba 110
vyriškas 25
vyriški drabužiai 359, 360
vyriškis 26
vyrius 192
virš. 74
viršgamtiškas 32
viršininkas 270
viršininko pavedamas prašau 228
viršininko pavestas prašau 228
viršininkui pavedus prašau 228
viršum sienos kabo 28
viršūnė 83
viršuoti 360
viršžmogiškas 32
virtykla 321, 356
virtinė 20
virtis 199
virtuvinis žodynas 201
vyrų gimnazija 26
virvės atsiek penkis sieksnius 343
visad 131
visai Žemaitijai 335
visa kas 54
visapusiškas 255
visapusiškai 255
visas 128
visažinis 255
visdėlto 54
vis dėl to savo vaiko vargsta 54
visgi 54, 88
visiems Žemaičiams 335
Visi Šventieji 108
visi trys sūnūs susirinko 84

visjau 54, 88
vysk. 74
viską bežinąs 54
viską pranešiu Sesutei 112
viskas 43, 53, 87
vyskupas 113
vislab 43, 53
visoje Lietuvoje išgarsėjo 223
visomis dienomis 340
viso pikto 154
vispusiškai 255
vispusiškas 255
vistat 43, 53, 87
visti : vįsta 66, 83
visti : vysti 130
vysti : vystu 51, 83
vistiek : vis tiek 43, 54, 87
vistik 88
vystyti 259
visų dienų 155
visugeriausias 54
visų geriausias 43, 87, 212
visų geriausis 212
visuminis skaitymo mokymas 236
visuomenės slogutis 324
visuomeninis elementas 3
visuomet 43, 53, 87
visuomet mums prie darbo priklauso 242
visuosen laukuosen 220
visuosin laukuosin 220
visuosna laukuosna 220
visuotinai 69
visus šokius suktiniškai šoka 225
visvaldis 260
Višakio Rūda 76, 91, 348
vyšninė 194, 298
vyšniuvka 194, 298
Vyšpiniai 265
vištytė 83, 142
vištvanagis 44, 55
vytautas 78, 93, 113
Vytautas Didysis 107
Vytauto Didžiojo Universitetas 45, 58, 76, 91, 109, 217, 345
Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrius 111
vitingai 313
vytis (rykštė) 313
vytis, vyčio 313
vyturys 338
vytuvai 202, 262
vivirsys 338
vyžos 81
Vyžpiniai 43, 265
Vyžuonos 347
VK(b)P 284
VKP(b) 284
vl. 71
Vladekas 5
VLB (Vokietijos LB) 115
VLIK 114
VLIKas 114
VLIK-as 115
Vlikas 114, 115
VLIKinis 115
VLIKininkai 115
VLIKiškas 115
vls. 74
vn. 74
vokiečiai 112
Vokiečiai : Vokietija 28
vokiečių veislės 25
Vokietija 28, 108, 255
Vokietijos Bundesratas 109
Vokietijos Demokratinė Respublika 108
Vokietijos Geležinis Kryžius 111
Vokietijos Jungtinė Respublika 108
Vokietijos teisingumo ministerija 217
vokietinė kepurė 25
vokietinės kortos 196
vokietiniai šautuvai 360
vokietis 77, 92, 297
vokiška kepurė 25
vokiški šautuvai 360
Voluinė 56
vonia 229
Voronežo mokytojų kursai 106
vos nevos 87
voveris 338
voverys 338
vozduška 192
vozduškai 192
vsd. 74
vulgariškas 32

W

W 713, 714

Z

začaskos 193
zamkas 194
zanavykai 112
zaponkos 193
Zarinis 57, 90
zemskis 198
zybkė 199
Zigmantas 277, 307
Zigmantas Vaza 277
Zygmantas 308
zilkė 199
zirzti : zirsiu 51
zyzti : zysiu 51, 81
zokoninkas 156, 160
zoobiologija 227
zoolitas 227
zootomija 227
Zoska 173
zoviesai 192
zubruvka 194
Zujus 142
Zujūtė 142
zurtas 157
zvankai 196
zvonkai 196
zvonkos 196

Ž

žabangai 210
žabangos 210
žabarai 270
žabinės 270
žabiniai 270
žabrai 270
žadėtu laiku 326
žadinti 361
Žadmantas 308
žagaras 245
žagarinės vyšnios 114
žagas 245
žaginys 245
žagsėti 42, 52, 66
žaidynės 350
žaidinys 351
žaiginys 245
žaimos 123
žaislas 41
žaisti 195
žaizda 51
žaizdras 202
žalandžiai 196
žalapis 124
žalas margelis 104
Žalė 107
žalgiriečiai 113
Žalgiris 109, 112
žalia mėsa 239
Žalia Rūta 107
Žaliasis Kalnas (Žaliakalnis) 76, 91, 108
žaliava 240
žaliavinė drobė 240
žaliavinė siera 240
žaliaviniai siūlai 240
žaliavinis plienas 240
žaliavinis stiklas 240
žaliavinis šilkas 240
žalieji kaziai 173
žali kailiai 239
žali kiaušiniai 239
Žalioji 108
žalios bulvės 239
žalios graiženos 277
žalios odos 239
žali vaisiai 239
žallapis 124
žaltys, atsigręžęs į Eglę, prašneko žmogaus balsu 227
žambinė vaga 321
žardas 245
žardininkai 245
žardinis žaginys 246
žardkartinė merga 25
Žarėnai 348
Žarėnai-Latveliai 348
Žąsino Kaklas 105
žąsys gulbinės Skersio 22
žąsys Skersio gulbinės 22
žąsys : žąsų 338
žebenkštis 291
Žemaičiai 57, 108, 255
žemaičiai 112
Žemaičių Kalvarija 108, 348
Žemaitė 75, 90
žemaitė 312
Žemaitės Raštai 111
Žemaitija 255
žemaitis 77, 92
žemckis 198
Žeimena 107

Žemė 107
žemė mano nuosavybėje 267
žemėj 149, 156
žemėje 147, 149, 150-153, 156
Žemės Bankas 105
Žemės Ūkio Akademija 105
Žemės ūkio akademija 109
Žemės Ūkio Rūmai 91
Žemyna Žiedkelė 107
žeminiai (: žemė) popieriai 261
žemis 198
žemys 198, 199
Žempaklin 175
žemukas 198
žemuoginė spalva 7
Ženeva 56, 89
žentas 189
žiaurus 239
žibalas 191
žibalinas kubilas 339
žibalo kubilas 339
žibaluotas kubilas 339
žybsoti 52
"Žiburio" gimnazija 105
Žiburys 105
žydas atsispirdamas penkdešimtę siūlė 228
žydija 251, 255
žydinė mergė 172
žydinė mokykla 23
Židinys 76, 91, 234
žydinis pyragas 25
žydiškas 172
žydiškas pyragas 25
žydiškas žmogus 256
žydo sukčius 328
žydų kepykla 12, 27
žiedynas 186
žiema 113
žieminė kepurė 25
žieminiai javai 225
žieminis kelias 23
žiemiškai rengiasi 225
žiemiški drabužiai 225
žiemos kelias 23
žiemos vartai 23
žiezdras 333
Žygas 308
Žygaudas 278, 308
Žygimantas 277, 307
Žyg(i)mantas 308
Žygimantas : Žygmantas 307
Žygimantas Senasis 107
žygis 283
Žygmantai 277
Žygmantas 277, 278, 307
Žygmantynai 277
Žygota 308
Žygus 308
Žygutis 308
žįli (: žilti) 83
Žymantai 307
žymenybė 248
žymesnybė 247
žymesnybių žodynas 247
žymybė 248
žinąs : žinančiai 137
žingsnis 42, 50, 52, 85, 255
žingsniuoti 239
žinojo kalbą 31
žinoti 170
žiodmenys 271
žioplys 42
žiopsoti 42, 52, 86
žirgą dovanotas 138
žirge sėdėjo 151
žirgsoti 42, 52
Žirgų Ganyklos 108
žirklės 51
Žirnis ir Pupelė 107
žiubčius, žiubsnis 42, 52
žiubtuvis 42
žiupsnis 42
žiūrėk paskutiniame puslapyje 148
žiūrėti 343
žiūriu, lazda pasirėmęs skaito 227
žiurkė 131
žyvatas 353
žlėgtainis (steikas) 113
žlugas 85
žlugo : žliuga 84
žlugtas, žlugtuvis 52
Žmogaus Sūnus 112
žmoginis stulpas 25
žmogiškas žydas 25
žmogus žmogui nelygus 210
žmona 187
žmonija 28
žmoninė pareiga 321
žmoninė perėja 321
žmoniniai posakiai 30
žnyplės 194
žodynas 158
žodinga kalba 286

žodinyčia 158
žodis ant širdies plūduriuoja 3
žodis : žiodyti 50
žolinė spalva 7
žonsis, žosis, žousis, žūsis (= žąsis) 122
žr. 74, 55, 89
žūt būt 43
žūtbūt 53, 87
žūti 83
žuva 83
žuvėdra 109
žuvingas ežeras 231
žuvis 131
žvaigždėta naktis 230
žvakgalis 52, 86
žvejas 294
žvejyba 185
žvejys 294
žviegzdras 333
žvilgterėti 52
žvyras 333, 352, 353
žvyravoti 353
žvirblienė 142
žvyrduobė 333
žvirgždaduobė 333
žvirgždas 333, 334, 353
žvirgždynas 333
žvirgždynė 334
žvirgžduoti 333
žvyrynas 333
žvyris 333
žvyrius 333
žvyruoti 333, 353
žvizdras 333

1 (= viena) kuopa 73
1. (= pirmoji) kuopa 73
3-sis 73
3-oji 73
3-ajam 73
5 m 3 cm 97
10' = 10 pėdų 71
12 t. (jei vienas puslapis seka) 55, 89
12 tt. (jei keli puslapiai seka) 55, 89
§ 13 56
§§ 14,15 56, 93
15 lt. 20 ct. 73
15 kg 750 g 97
15.V.33 222
15° C (= 15 laip. Celsijaus) 73
20° R (= 20 laip. Reomiūro) 73
40° F (= 40 laip. Farenheito) 73
16.II 330
33.V.15 221, 222
25 Nr. 238
142 nr. (tekste) 89
275 Nr. 214
314 Nr. 73
314 nr. 73
1933 m. sausio 15 d. 97
1933 m. gegužės 15 d. 221
1935.V.15 93
II.16 330
II klasės mokinys 274
II-os klasės mokinys 274
II-tros klasės mokinys 274
III nuovada 93

2. Kitų kalbų žodžiai bei posakiai, kuriems siūlomi lietuviški atitikmenys

Abendausgabe 227
abhängen 241
Abhängigkeit 241
absteigende Linie 178
adoptieren 184
Adoptiveltern 184
Adoptivmutter 184
Adoptivvater 184
affinitas 176, 187
Ahn 179
Alkoholometer 280
Alpdrücken 323
Alphabet 268
alphabētum 268
Altertum 266
Althing 104
Altvater 179
Altzeit 266
Angerburg 350
angenommener Sohn 183, 184
angenommene Tochter 184
Angerapp 350

angrenzend 270
an Kindes Statt annehmen 184
ankommen 241
anstossend 270
anti-halo 191
Arzneimittel 271
assemblée constituente 104
asylium 349
Asylrecht 349
Athlet 351
Auflage 226
Auflage ist erschöpft 325
aufmerken 343
aufnahmefähig 301
aufsteigende Linie 178
Auftreten 283
aushöhlen 232
Auslöser 190
Aussprache 363

babka 179
babuška 179
Badeanstalt 356
Badehose 247
Badeplatz 356
Badestelle 356
Bahnhof 364
ball-and-socket 190
Bärenfang 194
barta 198
Beförderungsmittel 271
Beisammensein 365, 366
Bekleidung 246
Belichtungsmesser 190
benachbart 270
berauben 266
Beraubung 266
berechnen 239
besposredstvennyj 172
beta 277
Bierbrauerei 361
Biriuta 268
Biruta 268
bit' 199
Blende 190
Blutsverwandschaft 176
Bohrmaschine 262
bokovyje linii 178
Bombenflugzeug 346
Bombenträger 347
borciuch 198
borczuch 198
borsuk 198
Botschkarjewa 320
bračnyje 186
brak 186
brakosočetanije 186
Brandgeschosse 271
brati 181
bratskoje rodstvo 182
bratstvo 182
brat trojurodnyj 182
Brauhaus 361
Brauleute 186
Braut 185
Bräutigam 186
browar 361
Bruderschaft 182
Brühschnitzel 277
Bube 198
bubni 196
buchstäblich 268
Bühnensprache 120
bukval'no 268
bumbvedējs 347
Bund 342
Bündel 342
bunt 342

całkowity 236
carreu 196
cauchemar 323
chleb nasz powszedni 154
coeur 197
Congress 104
consonantal system 131
constituent assembly 104
Cortes 104
credebant in eum 160
credens in Deum 160
credere in aliquem 160
credo Deum (esse) 159
credo in Deum 159, 160
credo in Deum Patrem 240
croix 196
czerwień 197
czerwony 197

čechol 250
červi 197
čto kasaetsia 329

dama 198
danach 224

darauf 224
Dargainen 350
Dasein 301
davno 138
debita 155
debitoribus 155
ded 179
ded da babuška 179
deduška 179
delianka 244
der Zug kommt an 242
desiatka 199
développer 259
dever' 187
deviatka 199
devica 185
diadia dvojurodnyj 182
Diskonto-Bank 281
dobrobyt 325
doccia 281
dolg 242
Doppelzentner 72
Dreibockreuter 245
Druckerei 224
Dusche 281
dvojurodnaja babka 182
dvojurodnaja plemiannica 182
dvojurodnaja sestra 180
dvojurodnaja vnučka 182
dvojurodnyj brat 180
dvojurodnyj ded 182
dvojurodnyj plemiannik 182
dvojurodnyj vnuk 182
dzwonki 196

écoles publiques 26
Eger 350
Ehe 186
Ehefrau 186
Ehegatte 186
Ehegattin 186
Eheleute 186
eheliche 186
Ehemann 186
ehescheiden 186
eheschliessen 186
Eheschliessung 186
Ehestand 186
Eichel 196
eigen 217
einander heiraten 185
einen Wechsel diskontieren 281
einschlieslich 215
einzeln 226
Eisschrank 206
Enkel 178
Enkelin 178
Entfernungsmesser 190
entwickeln 191, 259
Entwickler 191
Erdmeter 71
erleben 231
Erlebnis 231
es viņam ticu 240
ežegodnik 327

Falsch 252
fal'š' 252
Familie 176
Festmeter 71
Filmpack 190
Fixier 191
fixieren 191
Flugzeug 210
flüssige Brennstoffe 271
Folketing 104
Forstwart 244
freezer 205
Freier 185
Frühzeit 266
futliar 250
Futteral 250

ganzheitlicher Leseunterricht 236
Ganzheitsmethode 236
Gartenschirm 362
Gastspiel 342
Geburtsort 226
Gefrieranlage 206
Gegenlichtblende 190
gehören 229, 242
geneigt machen 251
Generation 178
gerade Linie 178
Gerichtsurteil 216
Geschlecht 176
gesellig 254
geselliges Beisammensein 265
Gesetzgeber 364
Gesetzgebung 364
Gleichgewicht 223
godovoj otčiot 327
gorod Kovno 21
gosudarstvennaja gimnazija 26

Grandmesser 347
Grossdeutscher 317
Grosseltern 179
grössere Hälfte 234
Grosslitauer 317
Grossmutter 179
Grossneffe 182
Grossnichte 182
Grossonkel 182
Grosstante 182
Grossvater 179
Grün 197
grüne Schnitzel 277
grünes Garn 239
guten Tag 32, 356

Halbbruder 183
halbbürtig 180
Halbschwester 183
hall 192
Handbuch 363
Hauswesen 192
Haut pflegen 306
Heydekrug 350
Heilmittel 271
Heinrichswalde 350
heiraten von männlicher Seite 185
heiraten von weiblicher Seite 185
heiratsfähige Jungfrau 185
Henricus Monte 292
hersenden 220
Herz 197
hinzusenden 220
hochdeutsch 122
Hochzeit 185
Hüttenreuter 245

igral'nyja karty 195
igrat' v karty 195
imię twe 154
in coelis 154
in terra 149, 152, 153
in Verbindung 231
ispolkom 282
izdanije 226
izdanije isčerpano 325
izdelije 327

Jahrbuch 327
Jahresbericht 327
jakość 166
jego gromom ubilo 11, 20
jedinokrovnaja sestra 183
jedinokrovnyj brat 180
jedinoutrobnaja sestra 183
jedinoutrobnyj brat 183
joker 199

kačestvo 166
kalpińš 198
kalps 198
kamennaja stena 23
kameradschaftlich 254
Karten spielen 195
kartować 195
kartownik 195
katoličeskij 265
katolisch 265
Kaufer 256
Kaufladen 224
kieszeń 256
Kindschaft 182
Kirchdorf 230
klasische Sprachen 264
Kleidung 246
kleinere Hälfte 234
kolchoz 282
kolchoznik 282
Kollektivwirtschaft 282
koloda 195
kolossal 173
König 197
konstituierende (verfassungsgebende) Versammlung 104
korol' 197
Körperpflege 306
korporatives System 236
Korporativstaat 236
krolestwo twe 154
Kreuz 196
krovnoje rodstvo 176
kryt' 199
Küchenherd 250
Kugelgelenk 190
Kühlschrank 206
kupal'noje zavedenije 356
Kusine 180

Labiau 350
Lack 332
längst 138
Latvijas mākslas akadēmija 29
Laub 197
Läufer 185

lavka 224
Lebensweise 301
Lebenswesen 301
législateur 364
législation 364
Lehrling 248
Leichtathlet 351
lesen 239
Lichthof 191
lichthoffrei 191
Lieferung 226
lielā puse 234
Liepāja 336
Liepājas latviešu skatuves biedrība 29
litviš 175
Luftschiff 210

mačecha 183
magazin 224
majówka 259
majturības skola 29
malum 155
Marmelade 265
match 350
mazā puse 234
Memel 350
merken 343
metlica 182
minister verbi divini 253
mischen 199
Mittelalter 266
Mittwoch 274
Morgenausgabe 227
mužniny roditeli 188, 189

Nachkomme 179
načaľnoje učiliščе 24
nachoditsia 326
na nebesi i na zem(l)i 149
na sądzie bożym 148
na wieki wieków 153
na ziemi 147, 149, 152
nazvanija rodstva 176
nebenan befindlich 270
Neffe 181
neobchodimosť 334
nepos 178
nervnyj 360
nervös 360
Neukirch 350
Neuzeit 266
nevesta 185
nevestka 188
Nichte 181
Niederung 350
Nimmersatt 355
nischodiaščiaja linija 178
nižnik 198
Notwendigkeit 334
Nowa Wilejka 279
nravstvennoje sostojanije 301

oatmeal 202
oatmeal cookies 202
obchodzić 323
Ober 198
obiazannosť 242
obichod 192
objediniť 204
obručaťsia 185
obručennyje 186
oklik 364
okrzyk 364
Onkel 180
onuk 178
otčestvo 287
otčim 183
otčislenije 286
otdeľnyj 226
ote wszego złego 155

padčerica 183
pamfil 198
panem nostrum quotidianum 154
pasynki i padčericy 183
pasynok 183
Patriarch 179
Patronymikon 287
peregib 283
Pfeiler 275
Pflegekind 185
pflegen 306
Pflicht 242
physikalische Grösse 264
physische Arbeit 264
pik 197
pique 197
pitomec 184
Planfilm 190
pleasure 131
plemia 176
plemiannica 181
plemiannik 181
plita 250

Plünderung 266
pluralis auctoris 346
pojedinnyj 226
pokolenije 178
pomolvlennyje 186
pomolvitʹ(sia) 186
po prinadležnosti 254
posle togo 224
Pośpieszka 283
posvoitʹsia 189
potom 224
potomok 179
povenčatʹ 186
praded 180
praded i prababka 179, 180
praprababka 180
prapraded 180
praotec 180
prapravnuk 179
praroditeli 179
pravnuk 178, 179
predki 179
predšestvenniki 180
priamaja linija 178
priiskivajuščij sebe nevestu 186
prijemnaja doč' 184
prijemnaja matʹ 184
prijemnyje deti 184
prijemnyj otec 184
prijemnyje roditeli 184
prijemnyj syn 184
procureur de la République 24
procureur supérieur de l'État 24
produktiv 286
produktivnyj 286
proguľščik 288
proiznošenije 363
projavitʹ 259
projavliatʹ 259
Przełaje 350
punctum 262, 321
Pundel 342

qualitas 166
Qualität 166
qualité 166
quintal 72
quintal metrico 72
quintal métrique 72

radius 248
rasporiaženije 344
rassudok 301
rastorgnutʹ brak razvodom 186
Raummeter 71
ravnovesije 223
razmeščenije 337
razvoditʹ 186
Rąża 355
rechnen 239
Regenschirm 362
Regierungsgymnasium 26
Reichstag 104
riaditʹ 344
riadom nachodiaščijsia 270
Rīgas pilsēta 21
rod 176
rodnia 176
rodonačaľnik 180
rodstvennyj 176
rodstvennik 176
Roherzeugnisse 239
Rohfelle 239
Rohflachs 239
Rohgarn 239, 240
Rohglas 239
Rohhaut 239
Rohleinwand 239
Rohmaterial 239
Rohsaft 239, 240
Rohseide 239
Rohschwefel 239
Rohstahl 240
Rohsteine 239
Rohstof 240
Rollfilm 190
Rollfilmkamera 190
Rübe 277
rukovodstvo 363
Rundfahrtauto 276

Sauerschnitzel 277
Säule 275
schallen 222
Schaubühne 248
Scheide 250
Schlepper 341
Schmierstoffe 271
Schnitzel 276
Schoden 350
Schruwstock 262
Schüler 248
Schwager 176, 187
Schwägerin 187

Schwägerschaft 176, 187
Schwedenreuter 245
Schwenzait 350
Schwerathlet 351
Schwesterschaft 182
Schwiegereltern 188
Schwiegermutter 188
Schwiegersohn 189
Schwiegertochter 188
Schwiegervater 188
Schwippschwager 187
Schwippschwägerin 187
Schwungbrett 300
Schwungrad 322
segodnia pervago aprelia 19
Sein 301
sein 217
seines Todes sterben 20
Seitenlinien 178
semja 176
sestra trojurodnaja 182
sestričestvo 182
(sich)verehelichen 186
(sich)verloben 185
(sich)versprechen 186
sich verschwägern 189
sicut in coelo, et in terra 149, 153
sieviešu ģimnazija 26
synthetische Methode 236
syrcovaja stal' 240
sirota 183
Sittlichkeit 301
Sittlichkeitszustand 301
skriešanās 252
smežnyj 270
smutek 365
smutok 365
snocha 188
sobstvennyj 217
sočetat(sia) brakom 186
sojedinit' 204
Sonnenblende 190
Sonnenschirm 362
sostav 337
sovchoz 282
sovchoznik 282
Sovnarkom 282
Sovjetwirtschaft 282
Spiel 195
Spielkarten 195
Sprechweise 363
Sprengkörper 271
Sprengmittel 271
Sprengstoffe 271
Sprungbrett 300
Sprungschanze 300
Spundhobel 262
staatliches Gymnasium 26
Staatsgymnasium 26
Stamm 176
Stammvater 180
Standpunkt 173, 305
stechen 199
Steffenschnitzel 276, 277
stena kamene 23
stepen' rodstva 178
steppen 233
Steppnaht 233
Stich 199
Stiefbruder 183
Stiefkinder 183
Stiefmutter 183
Stiefschwester 183
Stiefsohn 183
Stieftochter 183
Stiefvater 183
stolec 230
Strebepfeiler 275
stročit' 233
stročka 233
stupit' v svojstvo 189
Sucher 190
sudebnoje rešenije 216
super terram 149
suprug 186
supruga 186
suprugi 186
supružestvo 186
svad'ba 185
svaigs 244
svekor 188
svekrov' 188
svodnaja sestra 183
svodnyj brat 183
svodnyje deti 183
svoj 217
svojstvo 176, 187
svojstvennica 187
svojstvennik 187
święć się 147
Szydłów 350
szpuntować 262
szrub 262

szwagier 187
szwagierka 187

šarovoje sojedinenije 190
šurin 188

Tagesordnung 237
tam w niebie 152
tasovať 199
Tatsache 238
tesť 189
tešča 189
tetka dvojurodnaja 182
tiamit(sia) 343
transparent 351
trauen 186
Trauung 186
tref 196
trèfle 196
tremplin 300
Trockenschnitzel 276, 277
trojurodnaja vnučka 182
trojurodnyj vnuk 182
truf 199
Trumpf 199
tu na ziemi 152
tuz 197
twa wola 154
twe imię 154

überlichten 189
überlichtet 190
Übermensch 301
učet 281
učiteľskaja seminarija 21
učrediteľnoje sobranije 104
uklon 283
uľan 250
umerať svojeju smertju 20
umozakliučenije 301
uneheliche 186
unmittelbar 172, 272
Unter 198
unterbelichten 190
unterbelichtet 190
Urenkel 178
Urgrosseltern 179
Urgrossmutter 179, 180
Urgrossneffe 182
Urgrossnicht 182
Urgrossvater 179, 180
Ururenkel 179
Urgrossmutter 180
Urgrossvater 180
Urzeit 266
usynoviť 184
usynoviteli 184

valet 198
Valsts Daugavpils baltkrievu vidusskola 29
valsts ģimnazija 26
Valsts Jelgavas skolotāju institūts 29
vanna 229
vdova 183
vdovec 183
vdovstvo 183
vdovstvovať 183
Vecbebru biškopības un darzkopības skola 21
venčanije 186
venčať 186
Verehelichung 186
Verkaufsplatz 224
Verkaufstätte 224
Verlobte 186
Vernunft 301
Vernunftschluss 301
Versammlung 366
Verschwägerte 187
Versprochene 186
Verstand 301
verwandt 176
Verwandter 176
Verwandschaft 176
Verwandschaftsgrad 178
Verwandschaftsnamen 176
veselija 185
vešalki 245
Vetter 180
vychod zamuž 185
vie 276
vyjti zamuž 185
vypusk 226
vīriešu ģimnazija 26
vystuplenije 283
vkliučiteľno 215
vnebračnyje 186
vnimať 343
vnučka 178
vnuk 178
vollbürtig 180
Voreltern 179
Vorfahren 180

Vorvater 179
voschodiaščaja linija 178
vospitannik 185
vstupiť v svojstvo 189
v sviazi 231
vziatka 199

Wachen 278
Wahleltern 184
Wahlkinder 184
Wahlmutter 184
Wahlsohn 184
Wahltochter 184
Waldrevier 244
Wechselstube 239
Wersoppe 284
Wesen 301
Wierszupa 284
Wierszupka 284
Wierzę w Bog Otca 158
Wierzę w Boga Ojca 158, 240
Wilejka 279
Wilenka 279
Wilja 279
Wilna 279
Windhalm 182
Windmühle 364
Winkelmesser 347
wino 197
Wirszupa 284
Wirszupka 284
wystąpenie 283
Witwe 183
Witwenstand 183
Witwer 183
Witwerstand 183
Witz 302
wyżnik 198

w niebie 147
w niebiesiech 154
wola twa 154
Wołokup 284
Wołokumpie 283, 284
wszego złego 154
wuj 180
wujenka 180

zählen 239
Zahlungsmittel 271
zakonodateľ 364
zakonodateľstvo 364
zamečať 343
Zauberkarten 195
ziať 189
Zygmunt 277, 307
zolovka 188
Zuckermehl 338
Zuckerpuder 338
Zugang 242
zukommen 241
zusammenkommen 365, 366
Zusammensein 365, 366
zusammensein 365
Zusammenstellung 337

ženich 186
ženitsia 185
ženimyj paren' 186
ženiny roditeli 189
ženitba 307
Žigimontovič 307
żołądź 196
żwir 333, 352
żwirować 353
żwirówka 353

3. Pavardės

Adelungas 354
Alantas, V. 204, 205
Ambraška, J. 105
Andriušis, P. 173
Andziulaitis 186
Augustinas, šv. 160

Balčikonis, J. XXIII, 41, 47, 66, 68, 79, 80, 106, 157, 197
Baranauskas, A. XXIII, 121, 157, 167, 273
Baronas, J. 205
Barzdukas, S. 101, 102
Basanavičius, J. 179, 253
Bezzenbergeris, A. 179
Biržiška, M. 26
Blotnas, 65
Braun 284

Braune, W. 154
Brenderis, P. (F. Brender) XIII, XVII, XXII
Bretkūnas, J. 179
Brizgys, V. 149, 152
Būga, K. XIII, XV, XVII, XVIII, XXI, XXIII, 46, 78, 157, 178, 238, 244, 249, 273, 286, 296, 305, 338, 356
Bukota, J. 47
Busilas, A. 47
Būtėnas 31

Chilinskis, S. 148, 149, 152, 253
Ciceronas 19
Cirtautas, G. XXIII, 157

Čiurlionienė, S. 47, 213, 315

Dambrauskas, A., žr. ir Druskius 47
Dambrauskas, L., žr. ir L. Dambriūnas 80, 101, 371
Dambriūnas, L., žr. ir L. Dambrauskas 147, 152, 153, 157, 158
Dargis, L. 455
Daukantas, S. XXIII, 157, 166, 200, 311, 313, 375
Daukša, M. XXIII, 65, 147, 152-154, 157-159, 179, 180, 195, 200, 253, 263, 273, 316, 341, 349
Długoszas, J. 147, 155
Donelaitis, K. 200
Drieschas, H. XIII
Druskius, žr. ir A. Dambrauskas 253
Durys, M. 47
Dusburgietis, P. 292

Endzelynas, J. 46, 75, 78
Erdmann 7

Fichtė 6
Fraenkelis, E. XVII, XIX

Gaigalienė, R. VIII
Gasparavičius, K. 105
Gerulis, J. (G. Gerullis) XIII, XXI
Gerutis, J. XXIII, 157
Gidžiūnas, V. 155
Giedraitis, A. 47
Giedraitis, J. A. 148, 154
Gira, L. 32
Goethė, W. 19
Goštautas, J. 109
Gražvydas 31
Grigas, N. 47, 79, 102
Grigonis, M. 47
Grimmas 354
Gwagnini 147

Haversas, W. 12, 20
Hegelis 10, 17
Heinzė XIII
Hermannas, G. 10, 17
Hertelis (Hertel), J. XIII, XXI

Yla, S. 147, 149, 159

Jablonskis, J., žr. ir Rygiškių Jonas XIII, XV, XVII, XVIII, XX, XXI, XXIII, 16, 22, 26, 41, 46, 47, 65, 68-70, 78-81, 106, 149, 150, 151, 157-159, 167-169, 186, 197, 200, 204, 206, 230, 231, 240, 273, 285, 287, 293, 299, 311, 352, 354, 355, 359, 360, 363, 364
Jakučionis, A. 41, 47, 79
Jasiulaitis 186
Jaunius, K. XV, XXI, 167, 211, 221
Jeronimas, šv. 268
Johannet 6
Jogaila 147, 149, 155
Jonikas, P. VII, XX, 24, 80, 101, 209
Junkeris, H. XIII
Juodelė, P. 352
Juška, A., žr. ir Juškevičius 151, 247, 251, 296, 352, 354, 362
Juškevičius, žr. ir A. Juška 236

Kabelka, J. 200
Kalnius, A. 80
Kalvaitis, V. 5
Kamantauskas, V. 5, 247, 298, 370
Kantas, I. 10, 17
KareviČius, P. 148
Karłowiczius 6
Kasakaitis, A. 41, 47, 79
Kirilas 149
Kleinas, D. 188, 261
Klimas, P. 46, 47, 245
Kluge-Götze 354
Kolupaila, S. 71
Kozłowskis, M. 147, 155
Krėvė, V. 203, 315

Kriaušaitis, P., žr. ir Rygišgių Jonas 46
Kubilinskas 107
Kuodys, L. 231
Kuršaitis, F. 159, 176, 179, 185, 187, 220, 223, 224, 240-242, 248, 251, 253, 256, 273, 316, 321-324, 326, 332, 338, 352, 354, 365
Kuzmickis, Z. 41, 47, 79, 80

Lalis, A. 156, 205
Laucius, K. 189
Laukaitis, J. XXIII, 47, 157, 209
Laurinaitis, J. M. 80, 102, 209
Lebedys, J. 155
Ledesma 152
Lyberis, A. 102, 205, 206
Luther'is, M. 120

Maciūnas, V. XX
Maleckis 154
Marconi(s) 248
Masilūnas, K. 66
Masionis, A. XVII
Mašiotas, P. 47
Maupassant'as 30
Mažvydas, M. 27, 65, 147, 154, 172, 178, 252
Meyeris, K. H. XIII
Meillet, A. 12, 20, 172
Meškauskas, K. 47
Metodijus 149
Mickevičius, A. 109, 200
Mykolaitis, V. 47
Mylenbachas 75
Miškinis, M. 79
Murka, J. 47

Naginskas, S. 47
Nesselmannas, G. H. F. 200
Niedermannas (Niedermann), M. XVII, XXII

Ostrauskas, K. XIV, XX
Otrębskis (Otrębski), J. 80, 157

Pabrėža 157
Palionis 155, 158
Paliulionis, M. XXIII, 157
Panconcelli-Calzia, G. XIII
Paulis, H. 18
Petkevičius, M. 147, 197
Petkevičius, V. 107, 253
Piročkinas, A. 158
Puškinas 200

Rėza 151
Rygiškių Jonas, žr. ir J. Jablonskis 16, 46, 47, 66, 69, 80, 123, 139-141, 235, 241, 245, 248, 259, 265, 268, 328, 343, 370
Ruigis XXIII, 157

Sabaliauskas, A. 156
Salienė, S. 156
Salys, A. VII, XIII-XXIV, 41, 46-48, 66, 75, 78-80, 101, 200, 201, 209, 290, 371, 455
Schadilka 154
Schleicheris, A. 200
Schmalstieg, W. R. XV, XX
Seklucjanas 154
Sennas (Senn), A. XIII, XVII, XXII, 169, 201
Serapinas, I. VIII, 487
Sieversas, E. XIII
Sirvydas, K. XXIII, 148, 152, 157, 253, 261, 299, 318, 325
Skardžius, P. 17, 41, 46-49, 66, 101, 102, 105, 147, 152, 157, 158, 209, 242, 353, 354, 371
Skvireckas, J. 149, 151, 155, 156, 160
Smetona, A. 261
Sragys, P. XXIII, 157
Stang, Chr. S. 154
Steinthalis, H. 10, 18
Storferis, A. J. 354
Stravinskas, J. 302
Stryjkowskis, M. 147
Suetonijus 20

Širvydas, žr. ir Sirvydas 65
Šlapelis, J. XXIII, 157, 294

Talmantas, J. 41, 46-48, 79, 80, 209
Tertulijonas 160
Tonkūnas, J. 66
Trautmannas (Trautmann), R. XII, XXI, 46
Tumas-Vaižgantas 247

Ulvydas, K. 204
Untulis, M. XVIII

Vaišnys, J. 147, 152
Valančius, M. XXIII, 157, 186, 200, 231
Vydūnas 47, 202, 248
Vilentas 65, 147, 159
Vireliūnas, A. 46, 169, 206
Vytautas 147, 149
Vossleris, K. 3
Vrtel-Wierczyński, S. 154
Websteris 200
Wundt, W. 166

Žemaitė 315, 341, 344
Žemaitis, Z. 16, 17, 21, 22, 26, 28, 29
Žirgulys, A. 204
Žiugžda, J. 41, 47, 48, 79, 80, 105

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS LEIDINIAI

Suvažiavimo Darbai, I	tomas, 542, psl., Roma ²1973	20 dol.
Suvažiavimo Darbai, II	tomas, 486 psl., Roma ²1973	18 dol.
Suvažiavimo Darbai, III	tomas, 526 psl., Roma ²1972	20 dol.
Suvažiavimo Darbai, IV	tomas, XV-321 psl., Roma 1961	12 dol.
Suvažiavimo Darbai, V	tomas, XVI-647 psl., Roma 1964	24 dol.
Suvažiavimo Darbai, VI	tomas, XVI-510 psl., Roma 1969	18 dol.
Suvažiavimo Darbai, VII	tomas, XV-427 psl., Roma 1972	16 dol.
Suvažiavimo Darbai, VIII	tomas, XVI-595 psl., Roma 1974	22 dol.
Suvažiavimo Darbai, IX	tomas, spausdinama.	
Suvažiavimo Darbai, X	tomas, ruošiama spaudai.	

Metraštis, I	tomas, XVI-374 psl., Roma 1965	14 dol.
Metraštis, II	tomas, VIII-370 psl., Roma 1966	14 dol.
Metraštis, III	tomas, VIII-410 psl., Roma 1967	16 dol.
Metraštis, IV	tomas, VIII-624 psl., Roma 1968	24 dol.
Metraštis, V	tomas, VIII-623 psl., Roma 1970	24 dol.
Metraštis, VI	tomas, spausdinama.	

A. Dambrauskas-Jakštas, Užgesę Žiburiai, XVI-502 psl., Roma ²1975. 20 dol.

A. Kučas, Kun. Antanas Staniukynas, XVI-208 psl., Roma 1965. 10 dol.

J. Eretas, Kazys Pakštas. Tautinio Šauklio Odisėja, XVI-384 psl., Roma 1970. 20 dol.

A. Baltinis, Vysk. V. Borisevičiaus gyvenimas ir darbai, XII-178 psl., Roma 1975. 10 dol.

J. Eretas, Valančiaus šviesa už marių. Pranciškaus Juro ir jo bendrininkų gyvenimas bei veikla, baigiama spausdinti.

Pr. Gaida, Arkiv. T. Matulionio gyvenimas, baigiama spausdinti.

J. Gasiūnas, Vysk. K. Paltaroko gyvenimas, baigiama ruošti spaudai.

A. Kučas, Didysis Lietuvybės Mecenatas, Prel. J. Karalius, baigiama ruošti spaudai.

Ign. Skrupskelis, Lietuviai XVIII amžiaus Vokiečių literatūroje, XIX-172 psl., Roma 1967. 10 dol.

J. Grinius, Veidai ir problemos lietuvių literatūroje, I t., XII-406 psl., Roma 1973. 18 dol.

J. Grinius, Veidai ir problemos lietuvių literatūroje, II t., XII-500 psl., Roma 1977. 20 dol.

J. Grinius, Grožis ir menas. Estetikos pagrindai. Ruošiama spaudai,

Vl. Kulbokas, Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje, baigiama spausdinti.

J. Vaišnora, Marijos Garbinimas Lietuvoje, 445 psl., Roma 1958. 10 dol.

Fontes Historiae Lituaniae, vol. I : Relationes status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae, LV-542 psl., Roma 1971. 28 dol.

Fontes Historiae Lituaniae, vol. II : Relationes status Dioecesium in magno Ducatu Lituaniae, XXVI-776 psl., Roma 1978. 38 dol.

Panevėžio vyskupijos istorija. Ruošiama spaudai.

K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, I t., XXII-614 psl., Roma 1975. Išparduota.

K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, II t., XI-463 psl., Roma 1978 22 dol.

K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, III t., ruošiama spaudai.

Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, I t. : Lietuvos istorija (Iki Vytauto Didžiojo mirties), X-411 psl., Roma 1978, 20 dol.

Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, II t., paruošta spaudai.

Z. Ivinskis, Rinktiniai Raštai, III t., ruošiama spaudai.

A. Salys, Rinktiniai Raštai, I t., XXIV-570 psl., Roma 1979. 30 dol.

A. Salys, Rinktiniai Raštai, II t. paruošta spaudai.

A. Salys, Raštai III t., ruošiama spaudai.

A. Maceina, Filosofijos kilmė ir prasmė, XII-328 psl. Roma 1978. 16 dol.

Užsakymus siųsti šituo adresu :

L.K.M. Akademijos Reikalų Vedėjui
Piazza della Pilotta 4
00187 ROMA
ITALIA